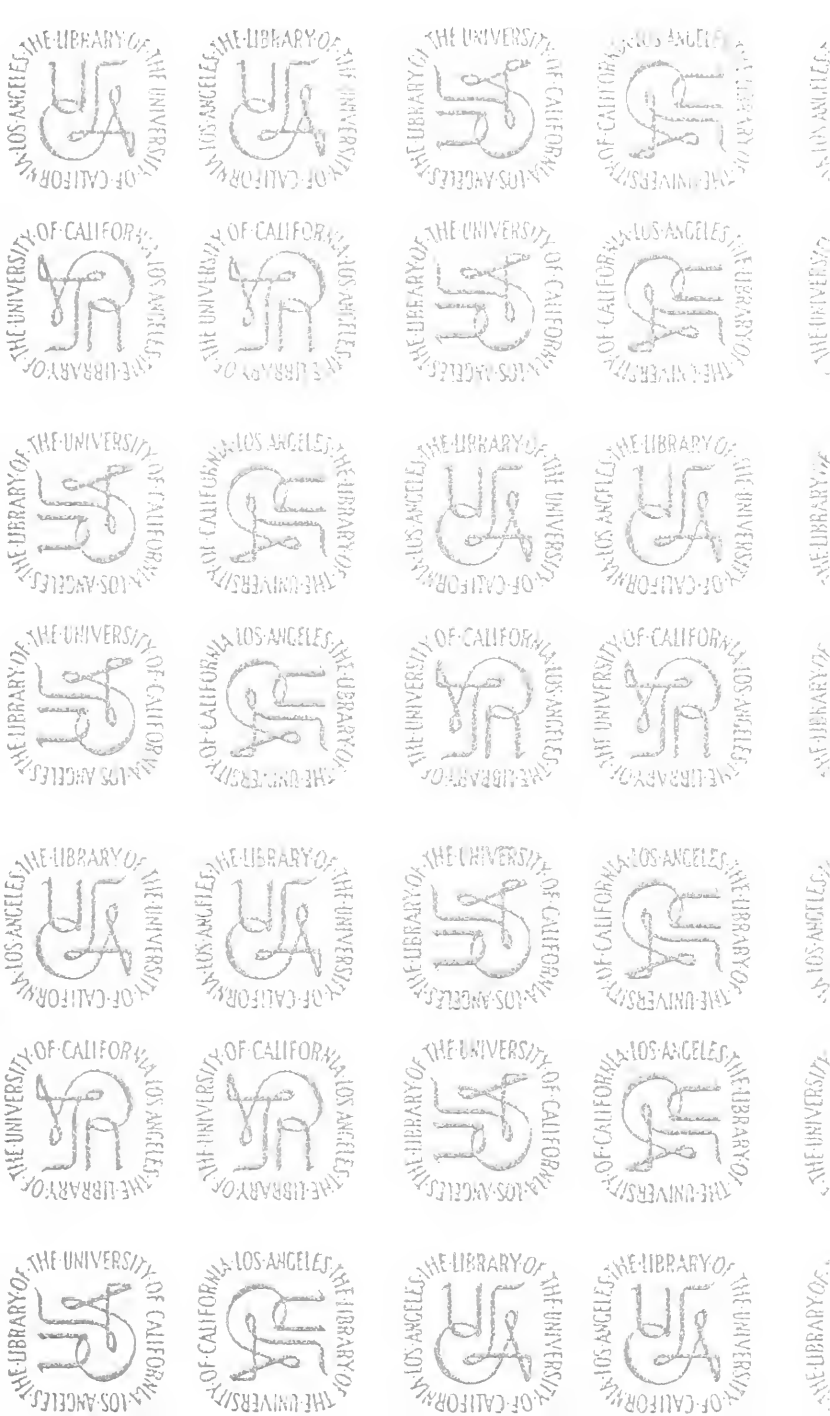

Digitized by the Internet Archive
in 2008 with funding from
Microsoft Corporation

Q. HORATII FLACCI

OPERA OMNIA.

VOL. III.

QUINTI HORATII FLACCI

OPERA OMNIA

EX EDITIONE J. C. ZEUNII

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITA.

75830

VOLUMEN TERTIUM.

T

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1825.

50736

Q. HORATII FLACCI

SERMONUM

SIVE

SATIRARUM

LIBER II.

SATIRA I.

In quendam qui actionem de famosis libellis Horatio intentabat. *Bart.* Ut conatum suorum obtrectatorum vanum esse, nec se a Satiris scribendis istorum clamoribus avocatum iri ostenderet, finxit hunc longe suavissimum facetissimumque dialogum Horatius inter se ipsum et Trebatium, virum doctissimum et juris civilis peritissimum, eumque et ingenio et facetiis excellentissimum, ut ex Ciceronis, quo familiarissime usus erat, Epistolis constat. Cum Satiras meas, inquit, vel nimis acerbis, vel plane leves et futiles esse dicant nonnulli; quid mihi faciendum sit, responde. *TREB.* Ne scribas versus. *HOR.* Recte: at, nisi scribam, capere somnum non possum. *TREB.* Itaque aut natato Tiberim, aut largius sub noctem bibito merum; aut, si scribendi cupiditas te invaserit, res gestas Augusti scribito. *HOR.* Audio: sed ad hanc rem deest mihi ingenium. *TREB.* Attamen eum ut justum et fortem potes scribere, quemadmodum Scipionem celebravit Lucilius. *HOR.* Operam huic rei dabo, cum temporis ratio tuleri: alioqui Carmina mea ille non leget, et me inopportunum repudiabit. *TREB.* Consultius hoc erit, quam Satiris scribendis odium hominum in te excitare. *HOR.* Sna quisque tenetur voluptate: et me delectat scribere versus, quales Lucilius, h. e. Satiras. Hunc sequor, quanquam ego non sum Romanus, ut ille, sed sive Apulus sive Lucanus: res enim est incerta. Verum ultro neminem unquam scriptis lacessam, nisi lacessitus, quod Dens avertat: sum enim pacis cupidus. Quod si vero quis me lacessierit; is male mulcatus discedet. Nam cum se quisque defendat armis iis, quibus maxime valet; ego, quæcumque vitæ meæ conditio futura est, versibus pugnabo. *TREB.* O puer, metuo, ne ita, magni viri amicitia amissa, pro ægritudine brevi pereas. *HOR.* At procul abfuit, ut Lælius et Scipio Satiris Lucilii, quibus et procerum et multitudinis vitia

perstringebantur, offenderentur, ut eo familiariter uterentur. Me quoque, quanquam et genere et ingenio disparem, tamen cum viris magnis vixisse semper, nec negabunt malevoli, qui cum malo suo me lacerant; nisi tibi secus visum fuerit. TREB. Equidem tibi non repugnabo. Verumtamen caveas velim, ne ignoratione legum, quæ pœnam minantur, si quis mala Carmina in quem scripserit, in jus voceris et damneris. HOR. Concedo: si quis mala Carmina scripserit; at quid tum, si quis, ipse vitæ integer, bona Carmina, quæ ipsi Augusto probantur, in hominem opprobriis dignum? TREB. Tum omne iudicium cum risu exhibit, et tu impube abibis. *Gesn.*

SUNT quibus in Satira videor nimis acer, et ultra
Legem tendere opus; sine nervis altera, quicquid
Composui, pars esse putat, similesque meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati,

HORAT. *Sunt homines, quibus videar nimis asper in Satira, et carmen intendere supra modum. Pars altera existimat sine viribus esse id omne quod scripsi: atque uno die condi posse millenos versus æquales meis. O Trebati, jube quid agam.*

Satira quinta Libri secundi in Ed. Sanad. Antiqui codd. partim librum hunc universum, partim primam libri Satiram *Trebatio* inscribunt: alii *Auli* prænomen ei tribuunt, improbante Torrentio.—1 ‘Cum quibusdam Lambini scriptis codicibus pro *videar* reposui *videor*. Etsi fateatur nihil interesse, Bentleius tamen de *videor* fecit *videor*. Satis tamen constat ex sequentibus, *videor* recte dici in Indicativo, cum non fiat narratio in modo dubitativo.’ *Baxt. videar* Han. 1. Harl. 2. 3. 4. et dimidia pars codd. ap. Bentr. cum et edd. vett. ‘Ratio dicendi Latina eaque severior poscit quidem *videar*; sed *videor*, cum sit structura orationis Græca, quam amat Noster, retinendum puto.’ *Zew.*—2 *Legem intendere opus* quidam codd. Lambini, Cuningami, et Nic. Heinsii, nec improbat Bentleius. *L. tendere opus* omnes Bentleii et aliorum. Best, Rat. Emend. p. 128. legit: *et ultra legem tendere: opus, &c.*—

NOTÆ

1 *Sunt quibus, &c.*] Dialogismus istic est Horatii ac Trebatii. Hunc nempe magni nominis Jurisconsultum facete consulit ille quid agat, num Satiras scribere debeat. Tandem omnes Trebatii dissuadentis rationes ac legum etiam præscripta risu solvit Horatius.

Videor nimis acer] Nimis dicacem et acerbum me redarguunt alii: alii contra velut enervatum et satyrico sale destitutum. O hominum iudicia!

Ultra Legem] Vel, ultra modum Satiræ convenientem; quæ quidem le-

vida, jocosa, salsa potius quam aspera, injuriosa, contumeliosa. Vel, ultra quam jubet Lex seu XII. Tab. seu Julia de Majestate, ntraque scilicet vetans quenquam famoso carmine aut libello violari. Vide postea vs. 82. Item Epist. ad Pis. vs. 283. ubi sic habetur: ‘Sed in vitium libertas excidit et vim Dignam lege regi,’ &c.

2 *Tendere opus*] Metaph. ab instrumentis musicis, in quibus tensæ nimis chordæ rumpuntur.

4 *Deduci*] Epist. ad Augustum, ‘Tenui deducta poemata filo.’

Quid faciam, præscribe. ¶ Quiescas. ¶ Ne faciam, inquis,
 Omnino versus? ¶ Aio. ¶ Peream male, si non 6
 Optimum erat: verum nequeo dormire. ¶ Ter uncti
 Transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto,
 Irriguumque mero sub noctem corpus habento.
 Aut, si tantus amor scribendi te rapit, aude 10
 Cæsaris invicti res dicere, multa laborum
 Præmia laturus. ¶ Cupidum, pater optime, vires
 Deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis
 Agmina, nec fracta pereuntes cuspide Gallos,

TREBAT. *Abstine. HOR. Dicis, ne omnino scribam versus? TREB. Dico. HOR. Misere inteream, nisi optimum foret: at dormire non possum. TREB. Qui egent profundo sopore, oleo delibuti ter Tiberim transnarent, atque vesperi vino corpus irrigent. Vel si tam vehemens scribendi cupido te occupat, insuperabilis Augusti facinora canenda suscipe, ingentem operæ mercedem accepturus. HOR. O bone parens, cupientem nervi destitunt. Nec enim quisque valet dicere cohortes spiculis asperas, aut Gallos ruptis telis morientes, vel Parthos equis decidentes præ vul.*

9 *Irriguumque* Rutgers. et Harl. 2.—10 Gott. Exc. Sax. omnes Harl. alii, *rapit*; sed Bentl. ex uno cod. Colbert. *capit.*—14 Exc. Sax. Cuning. et Sanad.

NOTE

Trebatii] C. Trebatius Testa probitate, juris scientia, bellica etiam virtute insignis: Eques Romanus, Julio Cæsari carus, et assecla comesque ad bellum Gallicum: Tullio Ciceroni perquam familiaris et amicus passimque laudatus. Epist. ad Famil. lib. VII. ad Attic. lib. X. 1. Topic. &c. Alex. ab Alex. VI. 23. scribit, 'Trebatium sub disciplina Ciceronis Juris peritissimum aliquot libros de Jure Civili composuisse, ac de religionibus novem: necnon heroico versu plurimum valuisse, atque inter poëtas annumeratum.'

5 *Quiescas. . . . Aio*] Adverte dictiones Jurisconsulti præscribenti accommodatas.

7 *Ter uncti Transnanto, &c.*] Jocosæ querimonix jocosa et callida responsio, certe apta homini natandi studiosissimo, qualem fuisse Trebatium dicit Tullius Epist. VII. 10.

'In re militari multo es cautior, quam in advocationibus; qui neque in Oceano natare volueris studiosissimus homo natandi . . . sed jam satis jocati sumus,' &c.

Ter] Corporis defatigatio somnum conciliat.

Uncti] Olei calore muniebant se nataturi adversus aquæ frigus.

9 *Irriguumque mero, &c.*] Neque hoc a Trebatii moribus et ingenio prorsus abhorrens; ait enim ad eum Tullius Epist. VII. 22. 'Illuseras heri inter scyphos, quod dixeram,' &c.

12 *Puter optime*] Cic. Epist. VII. 16. 'Tu mi vetule, non sero,' &c.

14 *Fracta pereuntes cuspide Gallos*] Ex historia C. Marii, quem adversus Cimbros pugnantem Plutarchus refert nova tela excogitasse. Scilicet hasta lignea, quæ ferrum ingreditur, duabus fibulis ferreis contineri sole-

Aut labentis equo describat vulnera Parthi. 15
 ¶ Attamen et justum poteras et scribere fortem,
 Scipiadam ut sapiens Lucilius. ¶ Haud mihi deero
 Cum res ipsa feret: nisi dextro tempore, Flacci
 Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem;
 Cui male si palpere, recalcitrat undique tutus. 20
 ¶ Quanto rectius hoc, quam tristi lædere versu
 Pantolabum scurram Nomentanumque nepotem!
 Cum sibi quisque timet, quanquam est intactus, et odit.
 ¶ Quid faciam? Saltat Milonius, ut semel icto

neribus. TREB. *Atqui poteras Cæsarem justum ac strenuum celebrare, sicut prudens Lucilius Scipionem.* HOR. *Hoc præstabo diligenter, quoties dabit se occasio: veruntamen non nisi opportuno tempore verba Horatii adibunt aures Augusti sapientis; cui si perperam aduleris, respuit munitus undequaque.* TREB. *Quanto melius id, quam molesto carmine offendere Pantolabum scurram, et Nomentanum decoctorem! quandoquidem omnes sibi metuunt, atque arersantur potum, etiam minime lacessiti.* HOR. *Ecquid agam? Enimvero saltat Milonius cum primum ca-*

neu fracta.—15 Quidam codd. ut Harl. 2. Bentleii Regin. Reg. Soc. Battel. Magdal. et Petrens. alii ap. Crnq. *describit.* Reliqui ap. Bentl. et Cruq. quidam ap. Gesn. et ed. Glarean. *describet.* Edd. vett. *describat.*—19 Harl. 4. *attentas non i. C. artes.*—20 *Cui male si palpere recalcitret* eod. Petrens. ap. Bentl. *Cui male si palpere recalcitret* Battel. ap. eundem; quod ille recepit, eumque secuti Sanad. et Kidd.—21 Cuning. *tristi quam lædere.*—22 Regin. Colbert. Reg. Soc. Petrens. Trinit. et duo Bersmanni *Nomentanumve*, quod recepere Bentl. Sanad. et Kidd. improbantibus Baxt. et Gesn.—24 Codex

NOTÆ

bat: tunc autem Marius alteram ut ante reliquit; altera vero exenta, clavum ligneum fragilem in ejus locum immitti jussit, eo consilio ut jaculum hostili clypeo impactum curvaretur aut frangeretur: corpori autem vulnerrato inhæreret ferrum a ligno separatum; aut lignum transversa cuspide hærens deorsum penderet; quo fiebat, ut vix evelli oblique infixum, certe ab hostibus retorqueri non posset incurvatum aut corruptum.

15 *Labentis equo describat vulnera Parthi*] De his 1. Od. 12. et 19. et III. Od. 5.

16 *Attamen et justum, &c.*] Atqui si Augusti bella non vales describere,

poteras certe justitiam, animi magnitudinem, aliasque virtutes celebrare; quemadmodum Scipionis Lucilius, qui vitam ejus privatam descripsit, Ennius autem bellica facinora.

20 *Undique tutus*] Rerum cognitione et sapientia affatim instructus quasvis adulationes statim repellit ac respuit.

22 *Pantolabum scurram Nomentanumque*] De his nebulonibus jam dictum I. Sat. 8.

23 *Cum sibi quisque timet, &c.*] Natura duce id nobis timemus malum, quod aliis fieri cernimus.

24 *Quid faciam? Saltat Milonius, ut semel, &c.*] Non magis a scribenda Satira possum temperare, quam a

Accessit fervor capiti, numerusque lucernis. 25
 Castor gaudet equis; ovo prognatus eodem,
 Pugnīs: quot capitum vivunt, totidem studiorum
 Millia: me pedibus delectat claudere verba,
 Lucilī ritu, nostrum melioris utroque.
 Ille velut fidis arcana sodalibus olim 30
 Credebat libris; neque, si male gesserat, usquam
 Decurrens alio, neque si bene; quo fit, ut omnis
 Votiva pateat veluti descripta tabella

pili per vinum percusso accrevit ardor, et numerus lampadibus. Sic et Castor equis, eodem autem ovo editus cæstibus delectatur. Quot capitum, tot studiorum millia existunt. Me jurat numeris voces astringere ad instar Lucilii nobis ambobus præstantioris. Is pridem sua secreta committebat chartis tanquam amicis fidelibus, nec alio confugiebat unquam, sive prospere sive infelicitè res caderent. Unde evenit ut senis illius vita omnis appareat quasi depicta in tabella ex voto facta.

Reg. Bentleii *Millonius*. Vid. Grut. Inscript. LIV. 1.—31 Lambinus pro *gesserat*, sine auctoritate legit *cesserat*; quod placet etiam Nic. Heinsio ad Ovid. Fast. II. 380. et Cuning. et receperunt Bentl. Sanad. Francis, Heindorf. Wakef. et Kidd. *gesserat* testantur omnes omnium codd. et edd. ante Lamb. *si male*

NOTÆ

saltando Milonius temulentus. Cic. pro Muræna: 'Nemo fere saltat sobrius, (nisi forte insanit,) neque in solitudine, neque in convivio moderato atque honesto. Intempestivi convivi, amœni loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio.'

25 *Numerusque lucernis*] Vini vaporibus concutitur mens et caput, nec sibi constat: simul oculorum nervis nimium et inæqualiter distentis, visuales, ut aiunt, radii distrahuntur: et hinc lucernam unam videns ebrius plures se videre putat. Aristot. Problem. Sect. 3. Athen. lib. x. Cœl. Rhodig. XXVIII. 34. Lucret. lib. IV. &c. 'Bina lucernarum flagrantia lumina flammis, Et duplices hominum facies et corpora bina.' Juvenal. Sat. VI. 302. 'geminis exurgit mensa lucernis.' Huc etiam referri potest quod ait Virgil. Æneid. IV. 'Et solem geminum, et duplices se ostendere Thebas.'

26 *Castor gaudet equis, &c.*] De Castore et Polluce I. Od. 3. et 12. 'Hunc equis, illum superare pugnis Nobilem.'

27 *Quot capitum vivunt, totidem studiorum Millia*] Terent. 'Quot homines, tot sententiæ.' Pers. Sat. v. 'Mille hominum species, et rerum discolor usus. Velle suum cuique est: nec voto vivitur uno. Hic campo indulget,' &c.

29 *Melioris*] Poëtica facultate. Alii male referunt ad nobilitatem et opes: de quibus infra, vs. 75.

31 *Male gesserat* [*cesserat*] Legunt alii *gesserat*.

32 *Decurrens alio*] Id est, non aliud quærebat levamentum aut solatium in adversis: nec in rebus secundis lætitiā suam cum aliis communicabat.

33 *Votiva tabella*] Infortunia enim sua perinde ille descripsit, ut prosperos vitæ successus. De naufragis

Vita senis. Sequor hunc, Lucanus an Apulus, anceps :
 Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus, 35
 Missus ad hoc, pulsus (vetus est ut fama) Sabellis,
 Quo ne per vacuum Romano incurreret hostis :
 Sive quod Apula gens, seu quod Lucania bellum
 Incuteret violenta. Sed hic stylus haud petet ultro
 Quenquam animantem ; et me veluti custodiet ensis 40
 Vagina tectus ; quem cur destringere coner,
 Tutus ab infestis latronibus ? O pater et rex
 Jupiter, ut pereat positum rubigine telum,

Hunc imitor ego dubius utrum Lucanus sim, an Apulus: quippe Venusinus agricola terram exercet ad utriusque limites; eam ubi rem deductus istuc, post ejectos Samnites, (quemadmodum antiqua fert opinio,) ut hostis per inane non irrueret in Romanos: vel quia natio seu Apulorum seu Lucanorum gravia bella molirentur. Verum aculeus iste meus neminem virum sponte laedet, me vero tuebatur ut gladius vagina conditus. Etenim quare hunc eduxerim securus ab infestis latronibus? O parens et dominator Jupiter, faxis ut ensis tectus rubigine absumatur; nullusque

cesserat unquam Glarean.—36 Sabinis pro Sabellis Exc. Sax.—37 Qua ne quidam eodd. Lambini, improbante Bentleio. Venet. 1477. 1478. 1479. 1486. et Mediol. 1482. inquireret hostis.—41 Venet. 1559. et Glarean. cur destringere coner.—43 Han. 1. positum rubigine ferrum. Bentl. p. robigine telum.—47 Ser-

NOTÆ

tabellam in templis Deorum suspendere consuetis, i. Od. 5.

31 *Vita senis*] Senem vocat Lucilium Poëta non tam ætatis quam honoris et venerationis causa. Nec ad rem videtur quod afferunt ex Gell. x. 28. milites annum quadragesimum sextum supergressos seniores fuisse appellatos. Nec valde certum est mortem Lucilio contigisse anno ætatis 46. quod refert Eusebius. Sunt qui senem vocari putent quod veteribus poëtis accenseatur Lucilius i. Sat. 4. et 10.

Lucanus un Apulus, anceps] Quid hæc Poëtæ dubitatio ad rem præsentem? fortassis ita se jocose et facete ostendit accipitem dubitare de Trebatii consiliis.

35 *Venusinus*] Venusia, hodie Venosa, urbs in Apuliæ Lucaniæque sita confinio, Horatii patria. Vide iii. Od.

4. 9.

36 *Missus ad hoc, &c.*] Colonia Romana Venusiam missa est, expulsis inde Sabellis, id est Samnitibus: qui quam graves fuerint Romanis hostes, passim legitur apud Liv. vii. viii. ix. x. Porro ne a Samnitibus crederetur oriundus noster Poëta, postquam Venusinum se indicavit, notat inde pulsos olim Samnites, coloniamque illuc Rom. fuisse transmissam, unde originem habuerit.

Sabellis] Hi a Sabinis orti ac denominati Samnium incolerunt.

37 *Per vacuum*] Si Venusia præsidio Rom. destituta mansisset, vel recurrisset hostis inde pulsus, nempè Samnites; vel Apuli ac Lucani res continuo novas moliri potuissent.

38 *Apula gens... Lucania*] De Lucania, Epod. i. sub finem. De Apulia, iii. Od. 30. et Epod. ii.

Nec quisquam noceat cupido mihi pacis! at ille
 Qui me commorit (Melius non tangere! clamo) 45
 Flebit, et insignis tota cantabitur urbe.
 Cervius iratus leges minitatur et urnam:
 Canidia, Albuçî, quibus est inimica, venenum:
 Grande malum Turius, si quid se iudice certes;
 Ut, quo quisque valet, suspectos terreat, utque 50

me provocet amantissimum pacis. Sed quisquis me lucesset (satius esse moneo non provocare me) pœnas dabit, et famosus per omnem civitatem decantabitur. Ita Servius offensus interminatur leges et iudicium: Canidia Albutii filia toxicum his quibus fuerit irata: Turius damnatum ingens, si quispiam disceptarit apud se iudicem. Quod autem quisque terreat inrisos ea parte qua valet plurimum, et quod

//////////

vius iratus Venet. 1559. et Lamb. Cervius i. legem Exc. Sax.—48 ‘Albuci Lamb. et Bentr. quod quia alibi sic scribitur, recepimus. Vulgo dant Albuti.’ Zeun.—49 Gott. Mediol. 1477. et 1486. Venett. 1477. 1478. 1479. et Vet. Comb. quid se iudice certet. Harl. 2. 4. 6. quis se iudice certet. Harl. 3. quid se iudice certes. ‘In editionibus priscais, utraque Veneta et Locheriana, habetur, si quid se iudice certet: etiam in Reginensi codice si quid pro varia lectione ponitur. Vestigium sane hoc est veræ lectionis. Scribe enim, ut clare exhibent Galeanus noster et Battelianus, et olim a prima manu Magdalenensis: Grande malum Turius, si quid se iudice certes. Hoc est, ‘si quam rem certes, si quam litem habeas.’ Noster II. Sat. 5. 27. ‘Magna minorve foro si res certabitur olim.’ Vulcatius Sedigitus apud Gellium xv. 24. ‘Multos ineertos certare hanc rem vidimus, Palmam poëtæ comico cui deferant.’ Noli de hac lectione dubitare; quam paulatim corruerunt librarii, primo certet, deinde si quis substituentes: quod crederent certare non posse regere casum accensativum. Extabat quidem apud Martialem XIII. 92. in vilioribus scilicet editionibus: ‘Inter aves turdus, si quis me iudice certet, Inter quadrupedes gloria prima lepus.’ At ex vetustis codicibus sic postea dedit diligentissimus Gruterus: ‘Inter aves turdus, si quid me iudice certum est, Inter quadrupedes mactea prima lepus.’ Adeo ut nihil ex hoc Martialis loco

NOTE

46 *Insignis tota cantabitur urbe*] Populi fabula erit, me illum diffamante. Plato monebat, si quis infamari metueret, ne ullum offenderet Poëtarum: hos enim valere plurimum ad famam; seu laudent, sen vituperent.

47 *Cervius* [Servius] Al. Cervius: is certe delator ac Sycophanta crebris accusationibus insignis et formidolosus. *Leges minitatur*] Minatur se acturum reos, et accusaturum quos odit.

Urnas] Judiciariam nimirum. Nam quia cautum est tacite ferri suffragia, in urnam tabellas conjiciebant Judi-

ces, quarum aliæ continebant literam A. id est absolvo; aliæ literam C. id est condemno. Cic. III. de Leg. Ascon. in Divin. Sigon. de Judic. Alex. ab Alex. III. 5. Juvenal. Sat. XIII. ‘Gratia fallaci Prætoris vicerit urna.’

48 *Canidia*] De ea venefica insigni, Epod. III. v. XVII. ‘Canidia Albuçî:’ Sic Virg. Æn. VI. 36. ‘Deiphobe Glauci.’

49 *Turius*] Iudex maxime severus et corruptus, atque in primis iracundus.

Imperet hoc natura potens : sic collige mecum :
 Dente lupus, cornu taurus petit ; unde, nisi intus
 Monstratum ? Scævæ vivacem crede nepoti
 Matrem : nil faciet sceleris, pia dextera (mirum ?
 Ut neque calce lupus quenquam, neque dente petit bos), 55
 Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
 Ne longum faciam ; seu me tranquilla senectus
 Expectat, seu mors atris circumvolat alis ;
 Dives, inops ; Romæ, seu fors ita jusserit, exul ;
 Quisquis erit vitæ, scribam, color. ¶ O puer, ut sis 60

hoc suadeat natura maxime, ita mecum intellige. Lupus dente, tauris cornu impetit. Unde hoc, si non intus suggeratur? Scævæ luxurioso committit parentem longævam: illius bona manus haud putrabit ullum crimen, (mirandum scilicet: ita nec pedibus lupus, nec dentibus taurus ullum impetit:) sed improba cicuta melle admixto vetulam interficiet. Ne diu morer, sive quieta senectus mihi erit, sive mors nigris alis circa me volat; seu dives, aut pauper; seu Romæ, seu extorris vixero, sic volente fortuna; quicumque futurus est vitæ status, ego versus

petere possis, quo receptam Flacci lectionem jure defendas.' Bentl.—51 *Imperitet natura* Cuning. et Sanad.—54 Han. 1. *nil faciet cadis pia.* 'Post mirum signum interrogandi posui, ut sensus esset: Num hoc mirandum est? scil. quod Scævæ matrem ferro non occidit. Abhorret hoc ab ejus ingenio sic, ut abhorret a natura lupi calce petere.' Zeun.—55 Codd. Leid. Regius, et Reg. Soc. ap. Bentl. *neque dente petit bos.* Bentleius conj. *Ni neque; vel Si neque.*—56 *Sed male tollet Cuning.* et Sanad.—59 Harl. 2. *seu sors.* 'Omni legendum: *Dives, inops, Romæ, (si fors ita jusserit) exul.* Lectio hæc propria luce

NOTE

52 *Dente lupus, &c.*] Cic. de Nat. D. II. n. 127. 'Jam illa cernimus, ut contra metum et vim suis se armis quæque defendat. Cornibus tanri, apri dentibus, morsu leones, aliæ fuga se, aliæ occultatione tutantur,' &c. Lucret. lib. v. 'Sentit enim vim quisque suam, qua possit abuti. Cornua nata prius vitulo quam frontibus extent; Illis iratus petit, atque infensus inurget. At catuli pantherarum, scymnique leonum Unguibus ac pedibus jam tum morsuque repugnant, Vix jam etiam cum sunt dentes unguisque creati.' Ante hos autem Phocylid. Carm. Admonit. "Ὅπλον ἐκάστω νεῖμε θεός, κ. τ. λ. 'Arma,' inquit ille, 'unicuique Deus attribuit: avibus

magnam celeritatem, robur leonibus, tauris cornua, apibus aculeos innatum tutamen dedit. At ratio propugnaculum est homini, ac telum omni telo potentius.'

53 *Scævæ*] Hic veneno matrem impie necaverat, melle dulcem effectam potionem ei propinans. De cicutæ succo ob nimium frigus letifero dixi ad Epod. III. 3.

60 *O puer*] Horatius patrem vocavit Trebatium, initio.

Ut sis Vitalis, metuo] Plant. Bacchid. Scen. 20. 'Da, si esse salvum vis me aut vitalem tibi.' Homer. Iliad. Σ. 95. ad Achillem filium sic Thetis: 'Ὀκύμορος δὴ μοι, τέκος, ἔσσειαι, αἶ' ἀγορεύεις.

Vitalis, metuo; et majorum ne quis amicus
 Frigore te feriat. ¶ Quid? cum est Lucilius ausus
 Primus in hunc operis componere carmina morem,
 Detrahère et pellem, nitidus qua quisque per ora
 Cederet, introrsum turpis; num Lælius, et qui 65
 Duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen,
 Ingenio offensi? aut læso doluere Metello,

condam. TREB. O juvenis, timeo ne non diu vivas: ac ne aliquis magnatum tibi modo amicus aspectu frigido te percutiat. HOR. Ecquid? Quando Lucilius haud dubitavit primus condere versus ejusmodi, et auferre larvam qua quisque facie decorus inccebat, sædus licet intus, an Lælius vel is qui justum elogium a deleta Carthagine retulit, animo irato fuerunt? an ulti sunt Metellum offensum, ac Lu-

se commendat.' Wakef.—63 Markland. Epist. Crit. p. 11. conjectabat: *Primus in hanc o. c. c. formam.* Vide Valart. Præf. p. 11. Nescio quis alius: *P. ad hanc . . . normam.*—64 Exc. Sax. *qua quisque per ora in-cederet, &c.*—65 'Optimi codd. et qui. Significat autem Scipionem Africanum Minorem, cujus amicitia Lucilius floruit, et bello Numantino ipso duce militavit: auctor Velleius Paternus.' Torrent. 'Scribe ex vetustis editionibus, et melioribus libris, nostris certe Reginensi, Magdalenensi, et Colbertino: *num Lælius et qui Duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen Ingenio offensi, aut læso doluere Metello? Num Lælius et Scipio Africanus offensi doluere? aut enim, quod editiones jam obsidet, ex pejoris notæ codicibus male petitum, ne Latinum quidem est: quippe tum verba singulari numero ponenda forent, Num Lælius aut Scipio offensus doluit?*' Bentl. Pro aut qui 'Bentleius recte posuit, et qui, ex veteribus libris: *μεγάλη χάρις αὐτῷ.*' Baxt. Harl. 2. non Lælius, et qui.

NOTÆ

61 *Majorum ne quis amicus Frigore te feriat*] Ne quis procerum Satiris tuis offensus tibi necem inferendo se ulciscatur: vel, ne Mæcenas aliquando tandem adversetur et excludat te ab sua familiaritate velut contumeliosum et sycophantam. Ita Persius Sat. 1. 108. 'Vide, sis, ne majorum tibi forte limina frigescent.'

62 *Frigore*] Morte quæ frigida est: vel, frigido ac fastidioso vultu.

Quid? cum est Lucilius ausus, &c.] Trebatio respondet Horatius: sequetur exemplo Lucilii, qui Satiras scribens valde acres, nec vitæ damnatum tulit, nec ab amicorum familiaritate excidit.

61 *Detrahère et pellem, &c.*] Occulta procerum vitia divulgare, ac

turpes ostendere eos ipsos qui honesti et probi existimabantur.

65 *Lælius, &c.*] Scipionis Africani impense ille amicus, magna sapientiæ fama apud Rom. inclytus. Huic Dialogum de Amicitia Cicero inscripsit.

66 *Qui Duxit ab oppressa, &c.*] Scipio Æmilianus, seu minor, ab Africani majoris filio adoptatus, qui deleta incendio Carthagine etiam Africanus appellatus est. Is Lucilium juvenem duxit ad bellum Numantinum, semperque deinde familiariter adhibuit. Vell. Patern.

67 *Metello*] Consulares multi hujus nominis Romæ extiter, rebus præclare gestis insignes. Macedonicus a domita Macedonia cognominatus cum Scipione simultates exercuerat:

Famosisque Lupo cooperto versibus? Atqui
 Primores populi arripuit populumque tributim;
 Scilicet uni æquus virtuti atque ejus amicis. 70
 Quin ubi se a vulgo et scena in secreta remorant
 Virtus Scipiadæ et mitis sapientia Læli;
 Nugari cum illo, et discincti ludere, donec
 Decoqueretur olus, soliti. Quicquid sum ego, quamvis
 Infra Lucilî censum ingeniumque, tamen me 75

pum carmine dicaci proscissum? Attamen ille insectatus erat populi primates et singulas tribus, soli nimirum virtuti ejusque studiosis parcens. Immo vero cum a publico et spectaculis in privatum secesserant fortis Scipio et sapiens benignusque Lælius, cum Lucilio nugari consueverant et libere joculari, dum herbæ coquerentur. Quis qualis ego sum, tametsi Lucilio inferior opibus et ingenio, cum proceribus

Harl. 3. 4. 6. Venet. 1559. Glarean. et Lamb. num *Lælius, aut qui*.—69 Lambinus e codd. *populumque tributum*; et interpretatur ‘plebem infimam,’ seu

NOTÆ

postea Metellus Numidicus Jugurthæ ac Numidarum triumpho clarus, Scipionis æmulus fuit. Quem Lucilius petiverit Scipionem amicum ultus, haud constat. Vide Val. Max. VII. 1. et seq. Plin. VII. 43. et 44.

68 *Lupo*] Pub. Rutilius Lupus impietatis etiam accessit a Lucilio istis versibus: ‘Si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filii’ Divos Esse putasset, tam impius aut perjuru’ fuisset?’ Vide Cicer. de Nat. D. I. n. 63. Rutilius iste Lupus neglecta Aruspicum obnuntiatiōe, adversus Marsos pugnans, ipse cum exercitu contrucidatus est.

69 *Primores populi, &c.*] Consules, Prætores.

Tributim] De Pop. Rom. in tribus 35. diviso Liv. &c. Cic. in Verrem III. n. 14. ‘Credent omnes quinque et triginta Tribus homini gravissimo.’

73 *Discincti*] Solutis vestibus et animis ab omni cura.

Ludere] Cic. de Orat. II. Ita Catulus loquitur: ‘Sæpe ex socero meo audivi cum is diceret socerum suum Lælium semper fere cum Scipione

solitum rusticari: eosque incredibiliter repuerascere esse solitos, cum rus ex urbe tanquam e vinculis evolavissent. Non audeo dicere de talibus viris; sed tamen ita solet narrare Scævola, conchas eos et umbilicos ad Cajetam et ad Laurentum legere consuesse, et ad omnem animi remissionem, Indumque descendere.’ Vetus Comment. in hunc locum sic habet: Scipio Africanus et Lælius feruntur tam fuisse familiares et amici Lucilio, ut quodam tempore Lælio circumlectos triclinii fugienti Lucilius superveniens, eum obtorta mappa quasi feriturus sequeretur.

Donec Decoqueretur olus] Dum parabatur cœna frugalis ex oleribus; ex lege nimirum sumtuaria, quæ tunc vigeat. vide A. Gell. II. 24.

74 *Olus*] Malvæ, betæ, helvellæ, fungi, aliaque; quæ quidem ita condiebant, ut nihil esset snavius, teste Cic. Epist. VII. 26. ubi etiam de scipio ita scribit: ‘qui me ostreis et murenis facile abstinebam, a beta et malva deceptus sum.’

75 *Infra Lucilî censum*] Lucilius

Cum magnis vixisse invita fatebitur usque
 Invidia, et fragili quærens illidere dentem,
 Offendet solido: nisi quid tu, docte Trebati,
 Dissentis. ¶ Equidem nihil hinc defringere possum.

tamen vixisse me vel invita fatebitur invidia: quæ si dentem volet imprimere fragili, impinget ad solidum: si quidem ita iudicas, erudite Trebati. TREB. Certe

‘tunicatum popellum,’ ut Cicero vocat.—79 Land. in annot. Venett. 1477. 1478. 1479. et 1486. *huic diffidere*: sed in ipso contextu *huic diffingere*. Exc. Sax. Harl. 4. 6. Zarot. Mediol. 1477. et Florent. 1482. *diffingere*. Harl. 2. 3. *diffindere*. Al. *defingere*. ‘Miris modis in hoc vocabulo indulserunt sibi Librarii, *diffingere*, *defringere*, *diffindere*, *diffidere*. Cuiam ex his lectionibus palmam dabis? Jam a sæculo et quod excurrit *diffindere* hic maluerunt Interpretes, Acronem Scholiasten secuti, qui hic adnotat: ‘Juris verbo usum esse Trebatium. Prætor enim dicere solebat: ‘*Hic dies diffissus esto.*’ Præterea ex Festo in voce ‘Reus,’ ex Ulpiano Digest. II. 11. 2. ex Livio IX. 38. ex Gellio XIV. 2. ostendunt, ‘diem diffindere’ perinde esse ac ‘diem proferre,’ ‘prolatare:’ quod in judiciis fieri solebat, quoties aut judex aut actor aut reus ob causam sonticam adesse non poterat; aut quoties de re controversa judici nondum liquebat. Esto sane hoc: at quam deinde sententiam ex Flacci loco sic constituto possunt excudere? *equidem nihil hic diffindere possum: Sed tamen ut monitus caveas, &c.* Hoc scilicet respondet Trebatius: Equidem nihil hic possum ampliare, non possum in aliud tempus rejicere. Postremo illud omnium obscurissimum est: se nihil posse *diffindere*. ‘Dies’ enim duntaxat, non ‘res ipsa’ sive ‘lis,’ ‘diffindi’ dicebatur; quantum hodie compertum habere possumus. Sic Festus: ‘Dies diffissus esto;’ Ulpianus: ‘Jubet diem esse diffissum;’ Livius: ‘Triste omen diem diffidit;’ Gellius: ‘Jussi igitur diem diffindi.’ Hæc sola jam extant loca, in quibus hæc formula comparet. Quæ ad exempla etiam hic dictum oportuit: *Equidem diem hic diffindere non possum*. Ille vero se nihil *diffindere* ait; quasi non ‘dies’ tantummodo, sed causæ ipsæ et earum partes diffindi dicerentur. Ne multis morer; neque sententia, neque verba ipsa apud Flaccum procedent, si *diffindere* hic legeris. Ut mirer equidem enarrationem tot vitii scatement tot interpretibus placuisse. Solus ex his Dacierius verbum hoc Juris non habere hic lacum vidit; quod ipse melius sequeretur, non vidit. Nempe hoc modo, distinctione snblata, defungi se posse credit: *Nisi quid tu, docte Trebati, Dissentis, equidem nihil hic diffindere possum*. Quod totum ex Horatii persona sic interpretatur: Nisi tu, Trebati, dissentis; ego quidem nihil hic di-

NOTÆ

erat e Patricia gente, utpote cujus soror fuerit avia Magni Pompeii.

Censum] Equestris census erat sesertiorum 400. Senatorius 800. Vide Epist. ad Pis. vs. 383. ibique Not.

76 Cum magnis] Augusto, Mæcenate, Pollione.

77 Fragili quærens illidere dentem, &c.] Alludit ad Fabulam de Vipera et Lima. Phædr. IV. 7.

78 Nisi quid tu, docte Trebati, Dis-

sentis] Hoc modestiæ et reverentiæ causa dictum quidam referunt ad sequentem sententiam; ego cum aliis ad præsentem: nec verba hæc, *Equidem nihil hic, &c.* attribuenda putem Horatio, sed potius Trebatio; ut mox dicam: quanquam non nemo contra sentiat.

79 Equidem nihil hic defringere [diffindere] possum] Fateor, Horati, invidiæ te morsibus superiorem, sed ta-

Sed tamen ut monitus caveas, ne forte negoti
 Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum ;
 Si mala condiderit in quem quis carmina, jus est

*nihil in hoc mutare queo. At nihilominus, ut monitus tibi consulas, ne fortasse
 damnum aliquod tibi facessat ignoratio sanctarum legum ; hoc scito : si quis malos*

videre, sive resecare, anferre possum. Sed ut ne dicam, *diffindere* in eo sensu nusquam reperiri, atque adeo vel prima fronte pravum et ineptum videri ; illud certe adhuc pejus est, quod totum hoc Horatio tribuit : cum tamen et hoc ipsum et ea quæ sequuntur necessario flagitent, ut Trebatii responsio ab illo *Equidem* inchoetur. Quam ob rem cum hac via minime successit, jam tempus est, ut aliam instituamus. Et quidem illud in promptu est, quod nobis offerunt tam editiones vetustæ omnes, quam codicum major pars : nisi *quid tu, docte Trebati, Dissentis. Equidem nihil hinc diffingere possum : Sed tamen ut monitus caveas, &c.* Hinc, inquam, habent, non hic, codices meliores. Clara utique sententia, nisi nodum in scirpo quærere cupimus. ‘*Equidem,*’ inquit Trebatius, ‘nihil ex his, quæ dixisti, diffingere, hoc est, cassare, infirmare, refellere, refutare, convellere, labefactare possum. Poteris igitur in Satiris scribendis pergere ; neque vereri, ne in magnorum amicorum offensionem incurras. Nam et Lucilii exemplum bono animo te esse jubet. Illud tamen vide, ut intra jus et leges licentiam Satirarum coërceas : si quis enim malum carmen et famosum in aliquem scribat, lege agere contra eum licebit.’ Quis tam morosus et difficilis, ut hæc carpere audeat ? ‘*Diffingere*’ et verbum Horatianum est, et sententiæ huic aptissimum. cf. III. Od. 29. 15. ubi ‘*diffinget,*’ plane ut hic, est ‘*cassabit,*’ ‘*labefactabit,*’ et in I. Sat. 10. 37. *Bentl.* ‘*Nonnulli Codices pessime legerunt diffingere.*’ Notum est quid sit ‘*Diem diffindere*’ apud Juris consultos. Significat se posse totam causam una cognitione absolvere, et pronuntiare ad mentem Horatii. Eruditissimus Bentleius plurima hic promit de verbo *diffindere*, frustra et inutiliter, nisi quod *πολυμαθλαν* suam ostendet. *Baxt.* *Diffingere* etiam mihi improvide assumptum videbatur ex III. Od. 29. 47. Ait Trebatius, rem ita liquidam, ut nullo modo defugere possit, quin pronuntiet in sententiam Horatii. Sed cum major librorum pars habeat *hinc diffingere* vel *defingere*, interpretemur cum Schol. mutare, emendare. *Gesn.* Pro *hinc diffindere* ex cod. Cruquii Tonsano, quem laudat Bentleius, cum Wielandio reposui *hinc defringere*, ut ad proxime antecedentia referatur, et sensus efficiatur hic, interprete Bentleio : ‘*Es vero solidus, et firmior, quam ut dentem tibi imprimere quis possit. Equidem nihil hinc possum defringere.*’ *Zeun.* Bentleium secuti Sanad. Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd. *nihil hic diffingere* Heindorf.—80 *Sed tamen ut monitus caveas* codex Tonsan. ap. Cruquium, quod ille non probat.—82 Mediol. 1477. *condideris.* Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479.

NOTÆ

men cave te legibus obnoxium. *Diffindere*] Verbum juris vetus, significans mutare, rescindere, differre ; Trebatio Jurisconsulto valde oppositum et accommodatum : quod non ita congrueret Horatio licet satyricæ loquenti : quod volent quidam. Suum tamen sit cuique arbitrium atque iudicium. Gell. XIV. 2. ‘*In rerum dif-*

fissionibus, comperendinationibus, et aliis quibusdam legitimis,’ &c.

82 *Si mala condiderit in quem, &c.*] Vide Annot. in Epist. ad August. vs. 152. ubi sic habetur : ‘*Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quenquam Describi.*’

Jus est Judiciumque] Datur actio adversus eum qui libellos famosos in

Judiciumque. ¶ Esto, si quis mala; sed bona si quis
 Judice condiderit laudatus Cæsare? si quis
 Opprobriis dignum latraverit, integer ipse?
 ¶ Solventur risu tabulæ; tu missus abibis.

85

versus fecerit in quempiam, jus et judicium existit. HOR. Fateor, si quis malos; at si bonos scripserit, laudatur Augusto arbitro: si quisquam innocens probrosum vellicarit, libelli dirumpentur cachinis: tu vero absolutus discedes.

1486. et Florent. 1482. *in quemquam carmina.*—84 *Judice condiderit laudatur* Harl. 6. plurimi codd. Bentleii, et edd. vett. *Judice c. laudatus* duo Blandd. Tons. et Mart. Cruquii, unus Pulmanni, unus item Bersmanni, et Magdal. Bentleii a m. pr. cum edd. Cruq. Torrent. Bentl. Sanad. Francis, et recentt. ‘Non video cur Bentleius de *laudatur* fecerit in Edito suo *laudatus.*’ Baxt. ‘*Laudatus* valde mihi placet, quia suspendit, et cum sequentibus connectit sententiam, facitque orationem multo concinniozem. Quis autem ferat non modo protasin et apodosin misceri; sed interrogationem Horatii, et Trebatii responsum?’ Gesn.—85 Quidam libri veteres habent, *Opprobrio*; in his Morellianus, et Clericanus, et Russardinus unus ap. Lambinum. ‘Plerique scripti codices cum Scholiastis habebant *latraverit*, non *luceraverit*, quod Interpretamentum est prioris verbi apud Vet. Schol. et contentius *latraverit*, de Satira sua. Bentleius post Lambinum edidit *luceraverit* auctoritate nescio quorum obscurioris notæ Librorum. Ipse tamen fatetur omnes ubique Editores ut melius atque elegantius amplexos fuisse *latraverit.*’ Baxt. ‘Liv. xxxviii. 54. ‘Cato allatravit Scipionis magnitudinem.’ Verbum nimis triste et injurium de Catone non adhibiturus erat Livius. Vid. Epod. vi. 5.’ Gesn. Vid. Obs. Misc. Nov. Dorvill. p. 425. ubi τὸ *luceraverat* damnatur.

NOTÆ

quemquam scripserit: isque reus agitur ex lege.

83 *Esto, si quis mala*] Ludit Poëta in voce, ‘mala,’ significante, ‘maledica;’ quam tamen jocose accipit pro inconcinnis et ineptis carminibus. Itaque ipse utitur præcepto suo, quod in Sat. x. libri primi tradit vs. 14. ‘Ridiculum acri Fortius ac melius magnas plerumque secat res.’

84 *Judice laudatus Cæsare*] Augustus enim et versus faciebat inter-

dum, et quotquot bonos facerent amabat.

86 *Solventur risu tabulæ*] Non sine ludibrio ejus qui digne fuerit lacertus, rumpentur tabulæ accusatoris, seu libelli in reum conflati accusationem frivolum et futilem continentes.

Tu missus abibis] Poëta quilibet opprobriis dignum hominem insectatus juste ac merito, absolutus dimittetur et impune.

SATIRA II.

In vitæ urbanæ Luxuriam et Ineptias. *Baxt.* Inducitur Ofellus rusticus quidam, homo simplicis et probi ingenii, priscaque vitæ et frugalitatis tenax, qui sui temporis luxum castigat et frugalitatis commoda suis commendat. Hoc artificio Horatius effecit, ut oratio fieret gravior probabiliorque: nam cum convictor Mæcenatis aliorumque procerum esset, minus apte ipse mensæ delicias perstringere posse videbatur. Summa autem sermonis Ofelliani fere hæc est: Labore et exercitationibus, non raris et exquisitis cibus opus est ad suaviter edendum. Cibus varius debilitat, simplex servat rectam valetudinem. Qui paucis contentus vivit, is facile dormit, alacris est ad laborandum, non consumit in juventute præsidia senectutis, non perdit rem et famam, atque etiam in paupertate et rebus adversis habet, quo vitam tranquillam, exemplo Ofelli, transigere possit. *Gesn.*

QUÆ virtus et quanta, boni, sit vivere parvo
(Nec meus hic sermo est, sed quæ præcepit Ofellus
Rusticus, abnormis sapiens, crassaque Minerva)

Quæ quantaque virtus sit modico victitare (neque mea est hæc oratio, sed quam docuit Ofellus agrestis, sapiens absque disciplina, et rudis) O boni, accipite, non

//////////

Satira tertia Libri primi in Ed. Sanad.—1 Gott. Zarot. et Mediol. 1477. 1502. *bonis*, probante Gesnero.—2 Tres codd. Torrentii, et Harl. 2. 3. 4. *quæ*, quod primus recepit Bentl. eumque secuti Sanad. Francis, Bipont. Wetzel. Baxt. Gesn. Zenn. Wakef. Kidd. et Comb. *quem* Harl. 6. al. et edd. vett. *Ofellu* conj. Bentl.—3 ‘Nullus est interpretum, qui non prodiderit in suis aliquot *abnormi* haberi: in quibus sunt tres Blandinii apud Cruquium omnium veterissimi. Idem nos invenimus in Leidensi, Batteliano, et tribus aliis. Quæritur jam, utrum sit præferendum, *abnormi* et *crassa Minerva*, an *abnormis sapiens*. Mihi quidem posterius magis pla-

NOTÆ

1 *Quæ virtus, &c.*] Sub Ofelli rustici quidem at boni et sapientis viri persona insectatur homines luxui et sumtui deditos: tum frugalis victus emolumenta percenset. Vide ultimam hujus libri Satiram argumento non longe dissimilem.

Boni] Legunt aliqui, *bonis*; nec ita perperam ut videtur nonnullis.

3 *Abnormis*] A natura non in scholis institutus bonosque mores sortitus. Alii leg. *abnormi*, et jungunt cum sequenti voce, *Minerva*. Huc

facit quod Tullius scribit in Lælio n. 18. ‘Nunquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium . . . ad istorum normam fuisse sapientes.’

Crassaque Minerva] Simplex, rectus, sincerus, licet minime imbutus Philosophicis regulis et documentis, aut iis artibus ac scientiis quibus præest Minerva. Tullius mox cit. ‘Agamus igitur pingui Minerva, ut aiunt.’ Scilicet proverbium est de hominibus ingenii rudioris et impoliti.

Discite, non inter lances mensasque nitentes,
 Cum stupet insanis acies fulgoribus, et cum 5
 Acclinis falsis animus meliora recusat;
 Verum hic impransi mecum disquirite. ¶ Cur hoc?
 ¶ Dicam, si potero. Male verum examinat omnis
 Corruptus iudex. Leporem sectatus, equove
 Lassus ab indomito, vel (si Romana fatigat 10
 Militia assuetum græcari) seu pila velox,

inter catinos epulasque lautus, quando oculi percelluntur vano splendore, mensque decepta falsis respuit præstantiora; sed hic mecum examine jejuni. Quare hoc? explicabo si possum. Iudex quilibet corruptus nunquam bene disquirat veritatem. Cum fueris venatus leporem, vel defatigatus ab equo indomito; aut si Romanæ exercitationes deterrent te Græcos imitari solitum; sive levis pila, sive discus te

cet.' Benth. Harl. 2. 3. 4. 6. et omnes ap. Gesn. cum edd. vett. *abnormis*.—4 Cuning. *non lances inter*.—6 *Adclivis* Gott. Harl. 6. et edd. primæ. *Adclinis* codd. Torrentii, Harl. 2. 3. 4. al.—7 *Verum hoc impransi* codex

NOTÆ

4 *Discite, non inter lances*] Pers. Sat. 1. 30. 'Ecce inter pocula quærunt Romulidæ saturi, quid dia poemata narrent.'

Mensasque nitentes] Tum copia ciborum, tum vasis aureis, argenteis, &c.

5 *Cum stupet insanis*] Tunc enim et mens male feriata nequit recte judicare de temperantiæ virtute et præstantia: qui immo in omnem errorem facile propendet.

9 *Leporem sectatus, &c.*] Romani se venatione, equitatione, ac militaribus artibus exercebant.

11 *Assuetum græcari*] Delicati quidam a duris laboribus et exercitationibus ante dictis abhorrentes, ludis saltem Græcorum operam navabant. Hos octo fuisse refert Alex. ab Alex. mox citand. Alii de computatione Græca interpretantur: cujus ita meminit Cic. in Verrem act. III. 'Discumbitur: fit sermo inter eos et invitatio, ut Græco more biberetur: hospes hortatur; poscunt majoribus poculis; celebratur omnium sermone lætitiæque convivium.' In istis Græ-

corum conviviis toties bibere oportebat, quoties Deos aut caros nominassent. Lex autem erat, ἢ πίθι ἢ ἀπιθι, aut bibe, aut abi. Hanc refert et explicat Tullius sub finem Tusc. v. 'Et recte,' inquit, 'aut enim fruatur cum aliis pariter voluptate potandi: aut ne sobrius in violentiam violentorum incidat, ante discedat.'

Pila velox] Apud veteres ludus pilæ et folliculi præcipuæ commendationis et magni studii fuit. Eo Jul. Cæsar, Octavius, alique viri graves, puta Scævola Juriconsultus, Dionysius tyrannus, exercendi corporis et animi vegetandi causa studiosissime lusere. Rom. autem juvenus in campo Martio frequenter ludebat pila seu paganica seu trigonali; in qua sinistrae usus præcipuus traditur magis quam dextræ; corporis autem agilitas maxime valebat; ut sciret apte pilam jacere atque excipere, modo incurrere, modo recurrere. Hæc Alex. ab Alex. III. 21. Pila etiam mulieres lusitasse, Homerus docet. De Mæcenate constat ex I. Sat. 5. 48. Vide ibi Not.

Molliter austerum studio fallente laborem,
 Seu te discus agit (pete cedentem aëra disco)
 Cum labor extuderit fastidia, siccus, inanis
 Sperne cibum vilem; nisi Hymettia mella Falerno 15
 Ne biberis diluta: foris est promus, et atrum
 Defendens pisces hyemat mare; cum sale panis

delectat, oblectamento leniente operam mediocriter gravem, disco verbera aërem cedentem: quando, inquam, labor expulerit nauseam, sitiens et famelicus respue viles escas: neque bibas Falernum vinum nisi melle Hymettio mitigatum. Cellarius exierit foras; et mare procellosum inhibeat pisces; panis cum sale optime sedabit

//////////

Bersmanni. Mox in eodem codice: *Cur non?*—13 Duo codd. Bersmanni: *Seu te discus aget.*—14 Pæne omnes codd. Torrentii, Bentleii Regin. Galean. Petrens. et a. m. pr. Magdal. Exc. Sax. et Harl. 2. 6. *extulerit.* Bentleii Bodl. *expulerit;* et sic cdd. Bentr. et Kidd. *extuderit* Harl. 3. 4. et edd. vett.

NOTE

12 *Studio fallente laborem*] Gall. *L'application et le divertissement fait oublier la peine.*

13 *Discus*] Nomen a δίκω, jacio. Moles erat saxea, plumbea, ferrea, figuræ planæ ac rotundæ; cujus jactu decertabant athletæ. Victor erat, qui aut altius, aut longius, aut proprius destinatum metam projecisset. Vide jam annotata 1. Od. 8.

Cedentem aëra] Projecto disco cedit aër: utpote gravioribus corporibus leviora cedunt.

14 *Cum labor extuderit fastidia*] Postquam labor satietatem discusserit, famemque revocarit excitarique; tum profecto quemlibet vilem cibum ac potum cum voluptate capies. Hippocratis præceptum est: 'Ὁ πόνος σίτου ἡγέεσθω, labor cibo præcut. Cic. 11. de Fin. n. 90. 'Socratem audio dicentem, cibi condimentum esse famem, potionis sitim.' Tusc. v. n. 97. 'Socratem ferunt cum usque ad vesperam contentius ambularet, quæsitumque esset ab eo, quare id faceret, respondisse, se quo melius cœnaret, opsonare ambulando famem.'

15 *Sperne cibum vilem*] Id est, profecto non spernes cibum vilem, quando inani stomacho fueris.

Nisi Hymettia mella Falerno Ne biberis nisi optimum vinum melle optimo dilutum et suave effectum. De Falerno vino, 1. Od. 20. Hymettus regionis Atticæ mons, Athenis proximus, thymi atque adeo mellis excellentissimi copia celebratus. Porro vini austeritatem veteres temperare solebant melle admixto, vel alio vino mitiori: ut est. 1. Sat. 10. 24. Vide et infra Sat. 1v. 24. Virgil. Georg. 1v. 101. 'Dulcia mella premes, nec tantum dulcia, quantum Et liquida; et durum Bacchi domitura saporem.'

16 *Foris est promus, &c.*] Si domo abfuerit promus qui tibi famelico promat apponatque opsonia et dapes; vel tempestas hyberna impederit piscari: tum certe esurienti satisfaciet 'cum sale panis' simplex. Cic. Tusc. v. n. 102. 'Aperta res est, et quotidie nos ipsa natura admonet, quam paucis, quam parvis rebus egeat, quam vilibus.'

17 *Cum sale panis*] Plin. xxxi. 7.

Latrantem stomachum bene leniet. Unde putas? aut
 Qui partum? Non in caro nidore voluptas
 Summa, sed in te ipso est. Tu pulmentaria quære 20
 Sudando: pinguem vitiis, albumque, neque ostrea,

stomachum obmurmurantem. Unde credis, vel quomodo sic factum? Nimirum summa voluptas haud in odore ciborum exquisitorum, sed in temet consistit. Tu condimenta para tibi ad sudorem usque laborando. Enimvero vitiose opimum et

—19 *Caro non in nidore voluptas* Cuning.—21 *Harl. 2. 4. al. Vet. Comb. et quædam vett. edd. ante Bentl. nec ostrea. 'Lege ex scriptis et olim editis, neque ostrca. Semel antea de his monui, quod satis est.'* *Bentl.* Ita *Harl. 3.*

NOTE

'Varro pulmentarii vice nos veteres auctor est: esitasse enim salem cum pane et caseo, ut proverbio apparet.' Ex *Plutarcho Symp. iv. q. 4.* citra salem nihil prope est edendo: qui panem quoque gratum facit additus: hincque *Neptunus* eodem quo *Ceres* templo colitur. *Cic. Tusc. v. ex Xenophonte: 'Persæ nihil ad panem adhibebant quicquam præter nasturtium.'*

18 *Unde putas? &c.*] Unde putas fieri ut jucundus tunc videatur cibus quilibet vilis et parabilis?

20 *Pulmentaria quære Sudando*] *Opsona* famem laborando, tuque fac ut tibi quævis esca videatur suavis et optima. *Cic. Tusc. v. cit. 'Parvo cultu natura contenta. Quis non videt desideriiis condiri omnia? Darius in fuga, cum aquam turbidam et cadaveribus inquinatam bibisset, negavit unquam se bibisse jucundius. Nunquam videlicet sitiens biberat. Nec esuriens Ptolemæus ederat, cui cum peragranti Ægyptum, comitibus non consecntis, cibarius in casa panis datus esset, nihil visum est illo pane jucundius.'* Lege ibidem quod *Dionysio tyranno* jus quoddam nigrum fastidienti respondit coquus: 'Scilicet condimenta defuere, labor in venatu, sudor, cursus, fames, sitis.'

Pulmentaria] *Plin. xviii. 8. 'Pulte,*

Dclph. et Var. Clas.

non pane, vixisse longo tempore Romanos manifestum, quoniam inde et pulmentaria hodieque dicuntur.' Porro pulmenta et pulmentaria usurpari pro cibis delicatis, vel pro condimentis palatum jucunde titillantibus, patet ex *Macrob. vii. 4. sub finem*, ubi sunt hæc verba ad rem præsentem omnino pertinentia: 'Pulmentorum varietas recipit varia condimenta, quibus gula ultra quam naturæ necesse est lacessitur: et fit inde congeries, dum pruritu desiderii amplius, vel certe de singulis parva libantur. Hinc *Socrates* suadere solitus erat, illos cibos potusque vitandos, qui ultra sitim famemque sedandam producant appetentiam,' &c.

21 *Pinguem vitiis, albumque, &c.*] Nimo cibo potuque plenum, atque ex cruditate et ægra coctione laborantem, et inde pallidum, te non juvabunt exquisita quævis, ostrea, scarus, lagois. *Seneca de Brev. Vitæ: 'Quam multi continnis voluptatibus pallent!'* Vide infra vs. 76.

Album] Quidam interpretantur, nitidum, cute bene curata et candida: quales esse solent qui optimo victu utuntur abundanter quidem. *Pers. Sat. iii. 98. 'Turgidus hic epulis atque albo ventre lavatur.'*

Ostrea] *Ostreis* delectatos *Romani*

Horat.

3 N

Nec scarus, aut poterit peregrina juvare lagois.
 Vix tamen eripiam, posito pavone, velis quin
 Hoc potius, quam gallina, tergere palatum,
 Corruptus vanis rerum; quia veneat auro 25
 Rara avis, et picta pandat spectacula cauda:
 Tanquam ad rem attineat quicquam. Num vesceris ista,

pallidum non delectabunt ostrea vel scarus, vel lagois externa. Attamen vix obtinebo, si pavo apponatur, ut non hoc libentius quam gallina fricare palatum velis, scilicet vana rerum specie delusus; eo quod avis rara vendatur auri pretio, et spectaculum præbeat cauda picta: quasi ad rem aliquid faciat. An comedes eam plumam

6.—22 Ad hunc vs. Wakefieldus: 'Lege *Aur scarus*: nunquam coalescunt ad finem versus duæ syllabæ; una semper eliditur, ut in hoc versu, proximo a vocali incipiente; quam lectionem si lectori nasuto exemplorum congerie probare aggrederer, cito fastidium moverem.' Sed *ostrea* dissyll. est, ut 'cerea' supra i. Sat. 8. 43.—23 *Vix tandem eripiam* duo Blandd. Cruquii cum nota interrogationis posita post vs. 26. *picta pandat spectacula cauda?*—25 Unus Harl. *rebus vanis*, interpretamento Græcismi.—26 Dan. Heinsius ad Claud. Paneg. in Prob. et Olyb. Cons. 248. et ii. Cons. Stilich. 204. legit *pandit*.—27 Han. 1. *ad rem uttingat*. Unus

NOTÆ

nos patet ex Varrone. Juvenal. Sat. iv. 140. et seq. Item Sat. viii. 85. Plin. xxxii. 6. Gell. vii. 16.

22 *Scarus*] Gall. *Sarget*: de hoc pisce exquisito, Epod. ii. 50. Not.

Peregrina lagois] E longinquis regionibus advecta avis, cujus caro similis leporinæ: unde nomen. Nam Græcis *λαγώς* vocatur *lepus*. Plin. viii. 57. 'Censorinæ leges cænis ademere conchylia, et ex alio orbe convectas aves.' Piscem esse lagoin perperam credunt nonnulli. Siquidem ex Plin. xxxii. 1. *lepus marinus* 'venenum est in cibo vel potu datus, atque etiam visus,' &c. Eo extinctus est Titus Imperator a Domitiano fratre, consorte imperii et successore; ut quidam scribunt. Isto etiam genere veneni usum aliquando Neronem affirmant. Vide Cæli. Rhodig. xxvi. 30.

23 *Vix tamen eripiam, &c.*] Neque tamen istis rationibus et argumentis

evincam, ut abjicias errorem mentis vana specie delusæ. Quin, si tibi appouantur simul pavo et gallina, huic illum anteferes; et suaviorem putabis pavonem, quia carior et rarior, quam gallina, tametsi non est revera melior.

24 *Tergere palatum*] Pers. Sat. iii. in fine: 'Teutemus fances: tenero latet ulcus in ore Putre, quod hand deceat plebeia radere beta.'

25 *Quia veneat auro*] Juvenal. Sat. xi. 14. 'Interea gustus elementa per omnia quærent, Nunquam animo pretiis obstantibus. Interius si Attendas, magis illa juvant quæ pluris emuntur.'

27 *Tanquam ad rem attineat quicquam*] Quasi ad gustum et saporem faciat plumarum fulgor. Cic. iii. de Finib. n. 18. 'Quædam a natura ad usum donata sunt, ut crura, pedes: alia nullam ob utilitatem, sed ad quendam ornatum, ut cauda pavoni.'

Quam laudas, pluma? cocto num adest honor idem?

Carne tamen quamvis distat nihil hac magis illa,

Imparibus formis deceptum te patet. Esto :

30

Unde datum sentis, lupus hic Tiberinus, an alto

Captus hiet, pontesne inter jactatus, an amnis

quam demiraris? an par decor superest cocto? Quandoquidem nullum discrimen est hanc inter et illam carnem, specie dissimili te deceptum constat. Sane. Unde animadvertis utrum appositus iste lupus Tiberi vel mari captus os pandat? an inter

Bersmanni, nunc vesceris. Harl. 2. 4. non vesceris.—28 Glarean. et al. vett. coctore adest. 'Vocula num non eliditur hic in scansione, sed pronuntiat; ut frequenter apud Comicos, etiam vocali sequente. Sic Terent. Adolph. 1. 2. 38. Andr. v. 4. 41. Heaut. III. 3. 23. Id duntaxat observandum, nunquam hoc fieri in ultima pedis syllaba, cujus rei rationem soli Musici intelligent. Lucretius III. 1095. Nihil ergo opus est sagacissimi Nic. Heinsii conjectura, qui ad Claudiani II. Cons. Stil. 167. fortassis ait legendum, *Coctone adest honor idem*; sine vocalis elisione. Hoc enim multo adhuc durius est et horridius: quippe vocalis brevis nusquam hiatum facit, sed semper eliditur, ut docui ad III. Od. 14. 11. Equidem, siquid mutatum vellem, sic potius legerem, *Coctone etiam est honor idem?* Etiamne cocto honor idem est? Sane codex Battelianus, *Cocto num est honor*: Galeannus vero et alter, *Cocto nec adest.* Benth. 'Cum Lambino, Cruquio, Torrentio Vetereque Scholiaste reposui *Cocto num adest.* Sciolus fecit *Coctore*, causa Metri.' Bart. *Cocton' et adest* Cuning. color idem Harl. 6. Venet. et Vet. Comb.—29 Han. 1. distat color hac magis illa.—30 Cuning. te patet istoc.—31 Nic. Heins. emend. Unde

NOTE

Vide Athen. VIII. 12. Idem XIV. 20. ex Anaxandride: 'An non furiosum alere domi pavones, quorum pretio queant emi statuæ?' Ibid. Strattis: 'Tanti sunt hæc facienda, quanti pavones, et alia vestræ nugæ, quas domi pascitis ob pennarum pulchritudinem.' Vide I. Sat. 2. 116. ibique Not.

28 *Cocto num adest honor idem*] An cocto pavoni remanet idem pennarum nitor et splendor?

29 *Carne tamen quamvis, &c.*] Ergo cum discrimen nullum fit inter carnem pavonis et gallinæ, patet te delusum specie et forma pavonis, ut hunc suaviolem putes, quia gallinam vincit pulchritudine.

31 *Unde datum sentis, &c.*] Unde habes ut gustu explores, iudices, sentias quo loco sit captus iste piscis,

lupus nempe: an in alto mari, an in Tiberi: neque hoc solum, sed etiam utrum ad ostium Tiberis, an inter pontes? O sagacem et ingeniosam nimis profecto gulam! Juvenal. Sat. IV. 140. similiter capit: 'Circeis nata forent, an Lucrinum ad saxum, Rutupinove edita fundo Ostrea, callebat primo deprendere morsu; Et semel aspecti littus dicebat echini.'

32 *Hiet*] Piscis iste a voracitate dictus lupus hianti ore belle exprimitur: sive quod pisces omnes recens capti os diducunt.

Pontesne inter jactatus, &c.] E mari pisces quidam subire flumina cognoscuntur: atque hos inter lupus marinus. Porro ex fastidiosi helluonum seu catillonum palati iudicio, bonus erat ille e medio mari; melior ad ostium Tiberis fluvii; at optimus qui

Ostia sub Tusci? laudas, insane, trilibrem
 Mullum, in singula quem minuas pulmenta necesse est.
 Ducit te species, video: quo pertinet ergo 35
 Proceros odisse lupos? quia scilicet illis
 Majorem natura modum dedit, his breve pondus.

pontes exagitatus, an ad ostium fluminis Hetrusci? Stulte, laudas barbum trium librarum, quem oportet dividas in plura frustula. Caput te forma, ut cognosco. Quorsum igitur spernis lupos ingentes? nempe quod natura mensuram amplio-

NOTÆ

inter pontes concitatiore aqua jactatus, proindeque tenerior, pinguior, snavior effectus fuerat. Columel. XII. 16. 'Multorum gula subtilior... et erudita palata fastidiant fluvialem lupum, nisi quem Tiberis adverso torrente defatigasset.' Plin. IX. 54. 'Quando,' inquit, 'eadem aquatiliam genera aliubi atque aliubi meliora: sicut lupi pisces in Tiberi amne inter duos pontes, rhombus Ravenarum, murarum in Sicilia,' &c. Vide Macrob. Satur. III. 16. ubi ex Varrone et Lucilio statuit lupum marinum 'egregii saporis' habitum qui inter duos pontes captus esset: atque a Lucilio piscem hunc dici 'catillonem quasi lignitorem; scilicet qui proxime ripas sterens insectaretur: 'pontes Tiberinum duo inter captum catillo.'" Id. ibid. ex C. Titio ætatis Lucilianæ viro homines prodigos describente: 'Edimus turdum pinguem, bonumque piscem lupum germanum qui inter duos pontes captus fuit.'

Annis Tusci] Tiberis Tusciam aluentis et a Latio determinantis. Virg. Georg. I. sub finem: 'Tuscum Tiberim.'

33 *Laudas, insane, trilibrem Mullum, &c.]* Delicatorum et catillonum erat etiam aliud vitiosi fastidii genus: inter pisces natura parvos laudabant volebantque magnos: contra parvos quærebant ex iis quos natura magnos

facit. Itaque Horatius, in ejusmodi fastidiosos helluones insurgens, laudas, inquit, insane, trilibrem mullum, eo quod raro talis inveniatur: odisti vero lupum marinum qui procerus est et magni ponderis. Plin. IX. 17. 'Ex reliqua nobilitate et gratia maxima est et copia nullis, sicut magnitudo modica: binasque libras ponderis raro admodum exsuperant, nec in vivariis piscinisque crescunt... alga vescuntur, et ostreis, et limo, et aliorum piscium carne.'

34 *Mullum]* Barbatulos vocat Cicero, Gall. *barbeau*: quidam tamen sunt imberbes, at minus laudantur. Plin. mox cit. 'Barba gemina insigniuntur inferiori labro... laudatissimi conchylum sapiunt. Nomen his Fenestella (nullis) a colore mulleorum calciamentorum datum putat... mullum expirantem versicolori quadam et numerosa varietate spectari, proceres gulæ narrat... Asinius Celler e Consularibus, hoc pisce prodigus, Claudio principe, unum mercatus octo millibus nummum.' Vide Senec. Epist. 95. Sueton. Tiber. cap. 34. refert, 'tres mullos triginta millibus nummum venisse: quod damnavit Tiberius. Vide Macrob. III. 16. Juven. Sat. IV. 15. 'Mullum sex millibus emit Æquantem sane paribus sextertia libris.' In quem locum olim pluribus disserui, ut et Sat. V. 92.

[Jejunus rare stomachus vulgaria temnit.]

Porrectum magno magnum spectare catino

Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus. At vos 40

Præsentes Austri coquite horum opsonia! quamvis

Putet aper rhombusque recens, mala copia quando

Ægrum sollicitat stomachum; cum rapula plenus

tribuit illis, istis vero minorem. Stomachus esuriens raro communia respuit. Cuperem videre ingentem mullum ingenti patina extensum, inquit gula digna rapacibus Harpyiis. Sed vos, Austri, adeste, atque harum dapes corrumpite: quamquam fœtet aper et rhombus recens, cum mala abundantia rexit morbosum stoma-

ratum sentis, improbante Bentleio.—38 Hunc versum cum Bentleio spurium putant Zeun. et Valart. Præf. p. 4. Vid. Bentl. ad Art. Poët. 337. Jejunus rare omnes fere scripti codd. et sic Schol. Vulgata lectio est, Jejunus stomachus raro. Bentl. et recentt. edd. Jejunus raro stomachus, &c.—39 Porrectum in magno codex Bersmanni.—40 'Nic. Heinsius, Lege, inquit, ais. Sed recte habet persona tertia ait; etiamsi aliquem ex adverso respondentem fingimus; ut docui ad l. 4. 79.' Bentl.—41 Exc. Sax. codd. Bersmanni quatuor, Harl. 3. 4. 6. Zarat. Florent. 1482. Cuning. Bentl. Sanad. Francis,

NOTÆ

39 *Porrectum magno, &c.*] Observa, lector studiose, versum hunc crebris Spondæis exprimentem grave nulli pondus. Alibi jam notavi luxuriam Romanorum in apponendis magnis et integris opsoniis. Juvenal. Sat. 1. 140. 'Quanta est gula quæ sibi totos Ponit apros?' Contra Tiberius, 'Ut parsimoniam publicam exemplo quoque juvaret, solemnibus ipse cœnis pridiana sæpe ac semesa opsonia apposuit, affirmans dimidiatum aprum omnia eadem habere quæ totum.' Sueton. Tiber. cap. 34.

40 *Harpyiis gula digna*] Harpyiæ appellatione et numero incertæ; in primis celebrantur Aëlo, Celæno, Ocypete, Iris, Thyella: dicuntur ab ἀράξω, rapio. Has describit Virgil. Æneid. lib. III. 215. et seq. Sic de iis fabulantur. Phineus rex ob excæcatus filios, a Jove excæcatus immisissis etiam Harpyiis pœnas dedit. Hæ alatae furiæ (nam Harpyias in Inferis esse et vocari Furias Servius affirmat) apposita statim opso-

nia rapiabant ex alto devolantes: quin et relictas forte dapes tetro odore fœdabant et corrumpabant. Virgil. cit. 'Virginei volnerum vultus, fœdissima ventris Proluvies, uncæque manus, et pallida semper Ora fame... nec sævior ulla Pestis, et ira Deum Stygiis sese extulit undis. ... Quatiunt clangoribus alas, Diripiuntque dapes, contactuque omnia fœdant Immundo,' &c.

41 *Præsentes Austri coquite horum opsonia*] Satyricus, excandescens in gulosos helluones, invocat Austros meridionales ventos, qui humido suo calore illorum cibos putrefaciat. Sed mox ipse se corrigat, memor scilicet iis putrida videri quævis opsonia.

Quando *Putet aper, &c.*] Verum non opus est Austri flatu, ipsa illorum satiety naseam movet stomacho repleto: atque facit putere cibos etiam recentes.

Rhombus] De eo pisce laudatissimo, Gall. *Turbot*, in Epod. II. 50.

43 *Cum rapula plenus, &c.*] Cum sa-

Atque acidas mavult inulas. Necdum omnis abacta
 Pauperies epulis regum: nam vilibus ovis,
 Nigrisque est oleis hodie locus. Haud ita pridem
 Gallonū præconis erat acipensere mensa

45

chum; quando satur expetit rapas et inulas acres. Verum omnis cibus vilior nondum exulat a mensa divitum. Etenim admittuntur ova et olivæ nigrae: neque dum Gallonii præconis mensa acipensere infamata fuit. Quid? An tunc mire

NOTE

tur cupit acida, rapas, inulas, quibus appetitus excitetur, discussis viscosa pituita crudisque humoribus.

Rapula] Gall. *des rares*. De his plura narrat Plin. xviii. 13. Item xx. 3. 'Est et rapo vis medica,' inquit.

44 *Inulas*] Gall. *de l'aulnée*. Plin. xix. 5. Item xx. 5. inulæ virtutes affert: priori loco sic habet: 'Amarior inula per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mistis saluberima. Pluribus modis austeritate victa gratiam invenit . . . defectus præcipue stomachi excitat, illustrata maxime Juliæ Augustæ quotidiano cibo.'

Necdum omnis abacta Pauperies, &c.] Cibi vulgares, viles, parabiles, adhuc locum habent in mensa et conviviis divitum. Nam ova caput cœnæ sunt: et ab iis semper ducitur initium epulandi: ut dixi 1. Sat. 3. 6. ad hæc verba: 'ab ovo usque ad mala.'

46 *Nigris oleis*] Nigror in oleis et nvis maturitatem indicat.

47 *Gallon?*] Is helluo insignis primus apposit acipenserem exquisitissimum piscem: atque ob id a Lucilio carpitur Satira sua iv. istis verbis, quos etiam refert Cicero II. de Finibus n. 24. 'O Publi, o gurges, Galloni, es homo miser, inquit: Cœnavisti in vita nunquam bene, cum omnia in ista Consumis squilla atque acipensere cum decumano.' Ibid. n. 90. 'Qui ad voluptatem omnia referens vivit ut Gallonius,' &c. Idem

Cic. pro Quintio n. 94. 'Qui, relicta bonorum virorum disciplina, et quæstum et sumtum Gallonii sequi mauerunt.'

Acipensere] Acipenser vel acipensis, Gall. *Eturgeon*; vulgo tursio, vel sturio, sed perperam; Galeno *γαλαξίας*: Rondeletio ex genere galeorum est: valde pretiosus et nobilis; utpote qui singulari pompa inferretur mensæ divitum. Plin. ix. 17. 'Piscium nobilissimum acipenser, unus omnium squamis ad os versis, contra aquam nando meat . . . rarus inventu.' Macrob. ii. 16. 'Nec acipenser illius sæculi delicias evasit . . . quo in honore fuerit hic piscis apud P. Scipionem Africanum illum et Numantinum, accipite ex Cicer. Dialog. de Fato. Nam cum esset apud Lavernium Scipio, unaque Pontins, allatus est forte Scipioni acipenser qui admodum raro capitur: sed est piscis inprimis nobilis . . . acipenser iste paucorum hominum est . . . a coronatis ministris cum tibiae introferri solitus . . . hæc Saunmonicus prodens venerationem qua piscis habebatur, ut a coronatis inferretur cum tibiae cantu, quadam veluti non deliciarum sed numinis pompa.' Athen. iv. 5. 'His præerat fortissimus imperator acipenser, insignis hasta: quem etsi jam satur gustare percipivi: ambrosia certe is mihi visus est.' vii. 12. 'Quem acipenserem vocant Romani, cum tibiis et coronis circumferunt in cœnis; coronatis eti-

Infamis: quid? tum rhombos minus æquora alebant?

Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido,

Donec vos auctor docuit prætorius. Ergo

50

Si quis nunc mergos suaves edixerit assos,

Parebit pravi docilis Romana juvenus.

Sordidus a tenui victu distabit, Ofello

minus nutriebat rhombos? Securus rhombus, et securo nido ciconia degebat, usquequo Prætorius indicavit primus. Itaque si aliquis modo suadent jucundos esse mergos assatos, continuo auscultabit Romana juvenus facilis doceri vitiosa. Sor-

Heindorf, et Kidd. *quanquam pro quamvis.*—48 ‘Plurali hæc efferunt numero Editiones Venetæ et Locheriana: *quid? tum rhombos minus æquora alebant?* quibus accedunt bona pars codicum, ut inter nostros Reginensis, Battelianus, Petrensis, Lambethanus, et a prima manu Magdalenensis. Quo igitur pertinebat, receptam in vetustis editionibus lectionem e loco suo ejicere? Certe, siquid interest, hæc potius prætulim. Neque enim unum æquor, sed *plura alebant rhombos*: et *minus æquor* in fronte gerit nescio quid ambigui, quod in altera lectione penitus evitatur.’ *Bentl.* Gott. Exc. Sax. Harl. 3. Mediol. 1477. 1502. et Florent. 1482. etiam, *æquora alebant*; item Venet. 1599. Glarean. *Bentl.* Sanad. Heindorf, Wakef. et Kidd. et recepit Zenn. *æquor alebat* Harl. 2. 4. 6. Baxt. Gesn. Bipont. Wetzl. al.—53 *Sordibus a victu tenui* Cuning. *distabat* duo codd. Bersmanni, meliores Cruquii et Pulmanni, *Bent-*

NOTÆ

am illis qui portant . . . Acipenser minor est galeo, rostro longiore, figura magis triangulari.’ Quæ cum ita sint, ne, Lector, mirere quod scribit Martial. XIII. 91. ‘Ad Pallatinas acipensem mittite mensas: Ambrosias ornent mœnera rara dapes.’

48 *Infamis*] Nam et Gallonius a Lucilio *gorges* vocatus, et quivis gula et hellnationibus turpis Gallonii similis vulgo dictus. Patet ex cit. Cicer. de Finibus II. &c.

Tum rhombos minus æquora alebat] Ostendit Poëta non tam opsoniorum bonitatem quam gulæ usanum fastidium valere ut plurimum. Olim, inquit, acipenser in pretio ac deliciis fuit; deinde rhombus: alias ciconiæ, pavo, &c. inmo si quis modo novas dapes excogitet, etsi minime bonas, v. g. mergos assos, hos continuo ceteris omnibus anteponi et optimos haberi cernas.

50 *Donec vos auctor docuit prætorius*]

Asinius Sempronius Rufus ciconias primus devorare instituit, Augusti temporibus: illum vocat Satyricus *prætorium* ironice; quoniam Præturam petens ob gulæ infamiam repulsus est: bique de eo versiculi per ludibrium etiam claudicantes in vulgus sparsi: ‘Ciconiarum Rufus iste conditor, Hic est duobus elegantior Planctis; Suffragiorum puncta non tulit septem. Ciconiarum populus ultus est mortem.’

51 *Mergos assos*] Gall. *plongeon*. Hi cum sint macri admodum, si etiam assentur nihil præter ossa et pellem erunt. Si quis tamen gulæ antesignanus et magister edicat mergos assos suaves esse, et sic apponi debere; parebit juvenus stulte, et quasi bonos devorabit.

53 *Sordidus a tenui victu distabit*] Prudenter monet Poëta tenuem frugalemque victum differre a sordido; hunc vitiosum ac turpem, illum con-

Judice : nam frustra vitium vitaveris illud,
 Si te alio pravum detorseris. Avidienus, 55
 Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret,
 Quinquennes oleas est, et sylvestria corna ;
 Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum ; et
 Cujus odorem olei nequeas perferre (licebit
 Ille repotia, natales, aliosve dierum 60

didus cibus a frugali differt, Ofello Judice: enimvero frustra vitium hoc declinabis, si te ad aliud male convertas. Avidienus Canis merito appellatus edit olivas quinquennes et corna sylvestria: nec libenter defundit vinum, nisi corruptum: ipse vero e vase corneo duas libras continente brassicus aspergit oleo veteri, cujus odorem tolerare non possis, large quidem fundens acetum; quamvis repotia, natales, aliosque

//////////

leii Leid. Regin. et quatuor alii.—55 Bentleius ex uno codice Bersmanni legit, *Si te alio pravus*; non male, inquit Zeun.—56 Han. 1. *ex vero dictum*. Harl. 3. 4. 6. Bersmanni codd. quatuor, unus Pulmanni, Exc. Sax. Venet. 1559. Vet. Comb. Glarean. et Lamb. *cognomen adhæsit*.—57 *Quinquennas* Exc. Sax. et Zarot.—58 Quidam codd. Lambini, Gott. Mediol. 1477. Venet. 1559. et Glarean. ap. Zeun. *diffundere*. Alii *defundere*; ‘bene; deerant enim Veteribus siphones.’ Baxt. ‘Si quis *diffundere* mallet, referendum erit ad aliam consuetudinem: de qua dicemus ad illum locum ‘Vina bibes iterum ‘Tauro diffusa’ Epist. 1. 5. 4.’ Lamb.—59 Tres codd. Torrentii cum Bentleii Colbertino, *Cujus odorem oleum*. ‘Putabam olei Græcismo poni pro oleum: Oleum, ejus olei odorem nequeas perferre, instillat: ut Terent. And. prol. vs. 3. ‘Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.’ Gesn.—

NOTÆ

tra honestum dignum laude.

55 *Avidienus, &c.*] Exemplo demonstrat quid sit victus sordidus. Avidienus a sordibus et immunditia canis cognominatus vere est, quippe qui vescitur oleis vetustate corruptis, et cornis sylvestribus: caules vero aspergit exiguo oleo veteri quidem et foetente, acetum duntaxat abunde affundens. Hæc certe vivendi ratio sordida est.

58 *Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum*] Etiam in libationibus ad honorem Deorum fieri solitis ille vaporem adhibet; nec vinum patera defundit nisi aescens.

60 *Repotia*] Festus: ‘Postridienuptias apud novum maritum cœnatur, et quasi reficitur potatio;’ quæ inde *ἐπαυλία* dicitur, pridie vero nuptia-

rum *προαυλία*, inquit Cælius xv. 18. et 24. Alex. ab Alex. ii. 5. *Repotia*, inquit, postridie nuptias lætiore convictu affines apud novum maritum percolebant: qua die nova nupta in viri domum libertatem auspicari, et dominam agere simul, et rem divinam facere assuerat.

Natales] Vide Pers. init. Sat. ii. ubi natalem diem ‘meliore lapillo numerandam,’ hilariterque transigendam, atque in ea ‘fundendum Genio merum,’ præcipit.

Aliosve dierum Festos] In his mos erat optimum vinum promere et quidem liberaliter, ad lætitiâ excitandam: nam ‘lætitia Bacchus dator,’ ex Virgil. Æn. i. 738. At Avidienus contra

Festos albatuſ celebret) cornu ipſe bilibri
 Caulibus inſtillat, veteris non parcus aceti.
 Quali igitur victu ſapiens utetur? et horum
 Utrum imitabitur? Hac urget lupus, hac canis, aiunt.
 Mundus erit, qui non offendat ſordidus, atque 65
 In neutram partem cultus miſer: hic neque ſeruis,

dies feſtos colat indutus veſte candida. Quo ergo victu utetur ſapiens; et quem iſtorum imitabitur? Inde premit lupus, illinc inſtat canis. Nitidus erit qui nec ſordida peccarit vivendi ratione, nec ſe miſere curabit hac aut illa parte. Is neque

62 Zarot. et Vet. Comb. *non largus aceti.* ‘Sordidior erit Avidienus, ſi cum prima omnium editione legas, *non largus aceti*, in quo facile alias eſt largum eſſe.’ *Gesn.*—64 Exc. Sax. Harl. 3. 4. 6. Zarot. Mediol. 1477. 1502. Venett. 1477. 1478. 1479. Florent. 1482. Vet. Comb. et omnes ante Lambinum, *hac canis angit.* ‘Bene Lambinus aiunt. Nam et ego in fideliffimis exemplaribus ita ſcriptum inveni: et ſane magis proverbium ſapit, quam ſi *angit* legamus.’ *Torrent.* Vet. Schol. et *Torrentii* codd. etiam aiunt; ſic forſan omnes *Bentleii*; ſed ille ſilet.—65 *Blandd.* *Cruquii*, *Brod. qua non.* Harl. 6. et ſex codd. *Cruquii* *Lamb.* *Glarean.* al. *offendet.* *Bentleii* edd. in margine *offendit.* *Brod.* *Han.* 1. Harl. 3. 4. 6. omnes *Torrentii*, ſex codd. *Cruquii*, *Vet. Schol.* *Zarot.* *Mediol.* 1477. *Florent.* *Glarean.* et *Lamb. ſordibus.* Hinc *Bentleius* edidit, *qua non offendat ſordibus*; eumque ſecuti *Sanad.* *Francis*, et *Kidd. qua non offendat ſordidus* *Wakef.*—66 *In neutram cultus partem* *Cuning.*—

NOTÆ

61 *Albatus*] Ex more veterum: toga indutus recens lota et dealbata. *Pers.* mox cit. *Sat.* II. 40. ‘negato, Jupiter, hæc illi, quamvis te albata rogarit.’

Cornu ipſe bilibri Caulibus inſtillat, veteris] Adverte ſingulas voces ſordidam parcitatem notantes: e vaſculo in olus vile guttas aliquot olei fœtidi inſtillat ipſe quidem, veritus ne alter copioſius affundat; vel ne ſervus inde quid delingat, delibet, ſurripiat.

Veteris] Hoc epithetum alii jungunt cum præcedenti voce, *olei*: alii cum ſequente, *aceti*. Simile quid habet *Pers.* *Sat.* III. 27. et ſeq. ‘Pan-noſam fœcem morientis ſorbet aceti.’

63 *Horum Utrum imitabitur*] An Gallonium luxurioſum et prodigum, an Avidienum ſordidum et nimis parcum?

64 *Hac urget lupus, hac canis, aiunt* [*angit*] Loco vocis *angit*, quidam legunt *aiunt*. Certe proverbium eſt. Porro commiſcuntur hinc edacitatem et ingluviem lupi, illinc immunditiam canis: item delicias interpon-tani lupi, de quo ſupra; atque ſordes Avidieni canis cognominati.

65 *Mundus erit, &c.*] Is erit mundus, honeſtus, bonus, rectus in vivendi modo, qui medium tenebit ac modum; nec profuſe ſuntuoſus, nec indecora paſimonia ſordidus.

Non offendat ſordidus, atque In neutram partem cultus miſer] Non ſe odioſum aut miſerum præſtabit, cultu ſeu ſumtibus ſeu parcitate immoderato; neutra parte nimis erit. Vocera *cultus* accipe in genit. id eſt, curæ ſui majoris aut minoris quam par ſit.

Albucî senis exemplo, dum munia didit,
 Sævus erit; neque, sicut simplex Nævius, unctam
 Convivis præbebit aquam: vitium hoc quoque magnum.
 Accipe nunc, victus tenuis quæ quantaque secum 70
 Afferat. In primis valeas bene; nam variæ res
 Ut noceant homini, credas, memor illius escæ,

verberabit famulos officia distribuens, ad instar Albutii vetuli; neque, ut Nævius inconsultus, dabit convivis aquam immundam. Est enim hoc etiam grande peccatum. Jam discite quæ et quanta bona secum advocat frugalitas. Primo sanitatem habebis. Etenim ciborum diversitatem esse homini perniciosam minime dubitabis, recordatus

67 *Albuti* edd. ante Bentl. *Albuci* codd. Lambini, quatuor Bersmanni, Bentl. Zeun. Sanad. Francis, Wetzel. Heindorf, Wakef. et Kidd.—68 Harl. 3. 4. 6.

NOTÆ

67 *Albucî senis exemplo*] Hunc avaritiæ quidam, alii contra profusionis accusari volunt. Neutri bene. Horatius primo culpavit intemperantiam et immoderationem in quærendis cibis carioribus, pariter ac sordidiorum victum. Jam damnat nimium lautitiæ et elegantiae studium in struendo parandove convivio, atque huic contrarium negligentiae vitium: affertque exempla Albucii et Nævii opposita. Albucius nimia cura peccat, qui sævit etiam in famulos injunctis officiis paulo minus sedulos; ac si quid non satis accuratum comperit, dure plectit: immo, inquit, servos ille ante verberabat; seu ad arcendam statim segnitiam, seu ne postea peccantes cædere non vacaret. Contra Nævius indiligens et parum lautus; ut mox dicetur.

Didit] Dat. dividit. Vetus est verbum dido, is; quod frequens usurpat Lucretius; quin et Virgil. *Æneid.* VII. 144. 'Diditur hic subito Trojana per agmina rumor,' et *Æneid.* VIII. 132. 'Tua terris didita fama.'

68 *Simplex Nævius*] Negligens, pa-

rum sapiens et prudens, non satis mundus; quippe qui aquam impuram, lutulentam, sordibus contaminatam præbet convivis admiscendam vino ac bibendam. Ergo Albucius ille plus æquo erat curiosus in epularum apparatu; Nævius autem minus quam decet; quod utrumque vitium magnum est.

70 *Accipe nunc, victus tenuis, &c.*] Cic. *Tuscul.* v. n. 99. 'Adde siccitatem quæ sequitur continentiam in victu. Adde integritatem valetudinis.' *Offic.* II. n. 86. 'Valetudo sustentatur . . . continentia in victu omni atque cultu,' &c.

72 *Credas, memor illius escæ, &c.*] Facile credes varietatem ciborum homini esse noxiam, si modo velis meminisse quam utilis tibi fuerit esca simplex, quæ in stomacho placide cocta, bono succo, atque, ut aiunt, chylo, repararit vires corporis: et e contrario, quantum molestiæ tibi crearet esca multiplex, quoties deglutiisti simul assa cum elixis, carnes cum piscibus, &c.

Quæ simplex olim tibi sederit : at simul assis
 Miscueris elixa, simul conchyliia turdis ;
 Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum 75
 Lenta feret pituita. Vides, ut pallidus omnis
 Coena desurgat dubia ? Quin corpus onustum

ejus escæ, quæ una tibi aliquando constiterit : verum si miscueris elixa cum ussatis, et conchyliia cum turdis ; dulcia mutabunt se in bilem, atque iners pituita stomachum perturbabit. An aspicias quemadmodum quisque pallens surgit e convivio sumtuoso ?

Vet. Comb. *nec sicut.* Venet. Glarean. Benth. al. *nec sic ut.*—77 Han. 1. *ne*

NOTÆ

73 *Tibi sederit*] Quieverit concocta absque nullo ventriculi aut stomachi perturbatione ac tumultu. Teste Hippocrate, cibi dissimiles invicem se corrumpunt et seditionem concitant, τὰ γὰρ ἀνόμοια στασιάζει. Plutarch. Sympos. 4. 'Ciborum copia turbat et corrumpit.' Senec. Epist. II. 'Fastidientis est stomachi multa degustare, quæ uti varia sunt et diversa, non alunt, sed inquietant et inquinant.' Vide Macrobius Saturn. VII. 4. et 5. hac de re pluribus et luculenter disserentem : 'Qui simplicem cibum sumit facile quo succo ejus corpus vel juvetur vel gravetur usu docente cognoscit : . . . et ita fit ut noxa, cujus causa deprehensa sit, facile vitetur. Qui autem multiplici cibo alitur, diversas patitur qualitates ex diversitate succorum : nec concordant humores ex materiæ varietate nascentes, nec efficiunt liquidum purumve sanguinem, in quem jecoris ministerio vertuntur ; et in venas cum tumultu suo transeunt. Hinc morborum scaturigo, qui ex repugnantium sibi humorum discordia,' &c.

74 *Conchyliia*] Pisces conchis inclusos, ostrea, &c. Cic. in Pisonem : 'Mensa exstructa non conchyliis aut piscibus, sed multa carne.' Plin. VIII. 57. 'Censorinæ leges, princeps-

que M. Scaurus in consulatu, cœnis ademere conchyliia, et ex alio orbe convectas aves.' Cœl. Rhodig. XXVII. 23. ex Phalereo Demetrio, et Sophrone mimographo ; 'Conchyliia,' inquit, 'gulæ proceribus adeo probata, ut vel inde sit conformatum adagium :' esse conchyliia viduarum cupe-dias.

Turdis] Gall. *grives.* De his jam I. Sat. 5. et postea I. Epist. 15. 'obeso Nil melius turdo.' Vide ibi Not.

75 *Dulcia se in bilem vertent*] Quæ scilicet non bene cocta fuerint in ventriculo, maxime vero dulcia in bilem amarosque humores convertuntur.

Stomachoque tumultum Lenta feret pituita] Pituita humidus ac frigidus humor a cerebro defluens in stomachum, ibique offendens excitatam bilem calidam et siccam, turbas ingentes ac tumultus movebit. Macrobius ante cit. 'Humores repugnantes ac discordes non purum faciunt sanguinem, et in venas cum tumultu suo transeunt.'

76 *Pallidus omnis, &c.*] Decolor, male habens, dum ægre coquitur cibus multiplex et varius ; qui calorem naturalem gravat imbecilliolem et extinguit : atque hinc pallor.

77 *Cœna dubia*] Sumtuosa, tam co-

Hesternis vitiis animum quoque prægravat una,
 Atque affligit humo divinæ particulam auræ.
 Alter, ubi dicto citius curata sopori

80

Immo corpus oppressum præcedenti intemperantia simul deprimit animum, et prosternit in terram divini spiritus portionem. Alter contra, postquam recreavit cor-

dubia surgat. Exc. Sax. desurgit dubia.—79 ‘Atque affigit et veteres editiones habent, et omnes omnium codices; præterquam quibus usus est Lambinus, quorum duodecim, si fides est, *adfligit* præferbant. Nos sane in nullo id vidimus. Neque vero id multum refert, utrum ulli, qui nunc quidem extant, ita habeant necne: cum satis constet tam ex alio Flacci loco 1. Sat. 1. 81. quam ex multis aliorum auctorum, voces ‘Affigere’ et ‘Affligere’ passim a Librariis confundi solere. Hoc igitur hic agamus; non utra lectio plures codices sponsores habeat, sed utra melior, loco aptior, et ad sententiam convenientior. Et de hoc quidem litigant Interpretes; neque ullus litigandi finis erit, nisi si auctor ab umbris excitatus controversiam ipse dirimat. Quippe utraque lectio proba est; ut necesse sit hanc illi, illam alteri pro vario hominum gustu magis placere. Recta, ni fallor, et extra omnem reprehensionem posita est lectio illa Lambini. Neque tamen nihilo minus tibi arrideat illa altera, quam aliorum codices tanto consensu subministrant: *Atque adfigit humo divinæ particulam auræ.* Bentl. Han. Gott. Exc. Sax. Harl. 2. 3. 4. 6. Zart. Mediol. 1477. 1502. et codd. quatuor Bersmanni, *affigit.* ‘Auctoritas pæne par utriusque verbi. Vis diversa, sed utraque huic loco apta: *affligit* vi quadam; *affigit*, ut non possit surgere.’ *Gesn.*—

NOTE

piosa, ut quem e tot cibis capias dubius sis. Terent. Phorm. Act. 11. ‘PH. Cæna dubia apponitur. GE. Quid istuc verbi est? PH. Ubi tu dubites quid sumas potissimum.’

78 *Animum prægravat una*] Hebetem reddit ac sui similem, secumque ad terram inclinat animum, qui, cum divinæ consors naturæ sit, sursum debet et ad sublimia cœlestiaque conniti. Cic. Tusc. v. n. 100. ‘Quid, quod ne mente quidem recte uti possumus multo cibo et potione completi?’

79 *Affligit [affigit] humo*] Al. *affligit humi.* Cic. de Senectute: ‘Est animus cœlestis ex altissimo domicilio depressus, et quasi demersus in terram, locum divinæ naturæ æternitatisque contrarium.’

Divinæ particulam auræ] Cic. Tusc. v. n. 38. ‘Humanus animus ex divi-

na mente decerptus cum alio nullo nisi cum ipso Deo, si hoc fas est dictu, comparari potest.’ Senec. Epist. 56. ratio nihil aliud est quam in corpus humanum pars divini spiritus mersa. Juvenal. Sat. xv. 146. ‘Sensum a cœlesti demissum traximus arce.’ Egregiam hanc illi Ethnici sententiam hausere ex Sacris Codicibus, quos non ignoravere, ut alibi dixi. Genes. cap. 11. ‘Formavit Dominus Deus hominem de limo terræ, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ: et factus est homo in animam viventem.’

80 *Alter, ubi dicto citius, &c.*] Alter frugali utens victu, postquam cibo somnoque modico curavit corpus, surgit alacer et expeditus ad solitas actiones. Contra qui hesternis epulis adhuc graves, ad resumendum mane laborem parum sunt vegeti.

Membra dedit, vegetus præscripta ad munia surgit.
 Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam :
 Sive diem festum rediens adduxerit annus,
 Seu recreare volet tenuatum corpus ; ubique
 Accedent anni, et tractari mollius ætas 85
 Imbecilla volet : tibi quidnam accedet ad istam,
 Quam puer et validus præsumis, mollitiem ; seu
 Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus ?
 Rancidum aprum antiqui laudabant, non quia nasus
 Illis nullus erat, sed, credo, hac mente, quod hospes 90
 Tardius adveniens vitiatum commodius, quam

pus brevi cibo et somno, exsurgit alacer ad injunctas funciones. Nihilominus iste poterit transire interdum ad lautiores cibum, seu tempus recurrens adduxerit sacrum diem, seu cupiet debilitatum corpus reficere ; item cum anni multiplicati fuerint, atque melius curari posset ætas ingravescens. Tu vero ad eam mollitiem quam adhuc juvenis ac vegetus præripis, quid adjunges, cum vel ægritudo molesta vel senectus pigra acciderit? Prisci amabant aprum rancidulum, non quod carerent odoratu, sed, ut opinor, eo consilio quod hospes sero excedens aptius comedit paulo

81 Codd. aliquot Lambini, *ad munia surget.*—83 ‘*Advexerit non adduxerit* lectio est plurium Codicum : nobis tamen placuit *adduxerit* ; nam advehi dicuntur merces quæ de transmarinis partibus importantur. Quin et video scripturam istam superioris sæculi editoribus unice placuisse. Bentleio magis placuit *advexerit*, etsi vox sit nautica.’ *Baxt.* Han. 1. et Harl. 3. 4. item ed. Lamb. *advexerit.*—84 *Seu recreare velit* Exc. Sax.—85 ‘*In omnibus Pulmanni et Bersmanni codd. et in pluribus Torrentii desideratur particula et ; abest etiam ab edd. vett. et a libris meis, præter Regiu. omnibus. Atque hæc quidem lectio satis commoda est, et libris plerisque fadata. Nequaquam tamen ambigo, quin altera illa, quam clare habet codex Regiu. sola vera et sincera sit ; dummodo pro que ex conj. reponas ve ; sic : ubive Accedent anni, et tractari, &c. ‘Ve’ enim particula disjunctiva cum ‘seu’ et ‘sive’ tertium locum obtinere solet. Recte igitur hic habet ubive ; atque hoc modo evitabitur ambiguitas vocabuli ubique ; quæ legentem continuo offendit.’ *Bentl.*—87 Codex Bersmanni *puer invalidus.*—91 Harl. 2. 4. 6. Han. 1. Gott. Exc. Sax. omnes Cruquii præter duo, edd. antiq. Lamb. Cruq. Lamb. Torrent. et recentt. præter *Baxt.* qui ita annotat : ‘*Vetus Interpres cum duobus Cruquii scriptis Codicibus legerunt vitiaret pro vitiatum. ‘Ordo cum hoc sensu ; quod commodius hospes vitiaret servatum, quam totum dominus absumeret.’ Vet. Schol. Annotationes ad tres antiquissimos Cruquii Codices reddebant vitiaret, ‘reprehenderet.’ Com-**

NOTE

82 *Hic tamen ad melius, &c.]* Qui cibum quotidie capit exiguum, poterit interdum lantiori se convivio ex hilarare et recreare, seu publicæ lætitiæ causa et occasione, seu ob

propriam necessitatem. Qui veromoliter vivit, senio vel ægritudini incidenti quod præbeat levamen aut solatium nullum insuper habet.

Integrum edax dominus consumeret. Hos utinam inter
Heroas natum tellus me prima tulisset!

Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem
Occupat humanam? grandes rhombi patinæque

95

Grande ferunt una cum damno dedecus: adde
Iratum patrum, vicinos, te tibi iniquum,

Et frustra mortis cupidum, cum decrit egenti

As, laquei pretium. Jure, inquit, Trausius istis

corruptum, quam vorax dominus incorruptum. Utinam me prima terra genuisset inter istos heroas. An quidpiam tribuis existimationi, quæ jucundior carmine intrat in aures hominum? Magni rhombi et catini magnum probrum simul cum detrimento afferunt. Adjunge infensum patrum, vicinos, temet tibi inimicum, et frustra mori quærentem, quando inopi non adcrit as pretium restis. Dices: Merito

//////////

modius vitaret, quod mallet hospite meum vituperare. Bentleius retinuit vitiatum quod in Editis legerat, contra consuetum sibi morem.' Harl. 3. vitaret.—95 'Occupet in plurimis quidem libris extat, idque Lambino, Torrentio, Cruquio, et Bersmanno placuit, sed immerito; hæc enim lectio Poëtæ verbis mirifice adversatur; quod et Bentleius in notis tandem animadvertit. Alii libri habent *Occupat*, et omnino recte; *Occupat* autem valet 'occupare solet.' *Cuning.* *Occupet* Harl. 2. Han. 1. Bentleii Regin. Leid. et quinque alii, et dno Bersmanni. *Occupat* Harl. 3. 4. 6. Gott. Exc. Sax. Magdal. Trin. et edd. antiq.—99 *Æs laquei pretium* Gott. Exc. Sax. Harl. 4. 6. major pars codd. Bentleii, et Mediol. 1502. *As l. pretium* Blandd. Cruq. nonnulli ap. Bentl. Harl. 2. 3. Lamb. in ed. secunda. al. 'Mira varietas, *Trasius*, *Traxius*, *Travius*, *Traulius*, *Trausius*, *Tosius*, *Trallius*. Cum autem *Travius* occurrat in Veteribus Scholiastis, ego *Trallius* prætulî; quod Nomen videtur

NOTE

94 *Quæ carmine gratior*] Vel, quæ gratior quavis modulatione: vel, quæ fit per carmen celebrior. Norunt omnes Alexandrum illum magnum Achilli invidisse, quod nactus esset eximium laudum suarum præconem Homerum.

96 *Adde Iratum patrum, &c.*] Præter allata jam luxuriosi victus mala, adde quod odium incurris propinquorum, amicorum, immo et vicinorum, qui omnes oderunt luxuriam. Cic. contra Rullum: 'Odit populus Romanus privatam luxuriam.' Offic. 1. 'Turpe est diffinere luxuria... Luxuria cum omni ætati turpis, tum senectuti fædissima est.'

Patrum] Cujus es tutelæ commis-

sus, et cui proinde obsequi te par est a prodigendo patrimonio deterrenti, sumtus nimios vetanti.

Te tibi iniquum] Quippe qui tuas opes effundis in alios, nihil tibimet reservans, seu quo ingruenti inopiæ subvenias, seu quo in desperatione rerum tuarum mortem tibi consciscas.

99 *As* [*Æs*], *laquei pretium*] Sat penitiæ ad emendum laqueum. Placet alia lectio *As*, hoc sensu: Ut nec assem unum habeas superstitem, quo emas restim, ad suspendium, finendasque simul cum vita ærumnas et miseriam summæ egestatis assecas. Huc spectat adagium: 'Ad assem redactus.'

Trausius] Homo prodigus, et hinc

Jurgatur verbis : ego vectigalia magna, 100
 Divitiasque habeo tribus amplas regibus. Ergo
 Quod superat, non est melius quo insumere possis ?
 Cur eget indignus quisquam, te divite ? quare
 Templam ruunt antiqua Deum ? cur, improbe, caræ
 Non aliquid patriæ tanto emetiris acervo ? 105
 Uni nimirum tibi recte semper erunt res.

quidem Thrasius ejusmodi sermonibus increpatur: ego vero redditus ingentes possideo, et opes tribus regibus suffecturas. An igitur deest melior ratio insumendi quod superfluum est? Quare inops est aliquis immeritus, dum tu es opulentus? Cur vetusta numinum fana decidunt? Quare, pessime, e tam abundantiam cumulo non detrahis quicquam dilectæ patriæ largiendum? Scilicet tibi soli bene semper fluent

deductum a Trallibus Asiæ civitate : siquidem duplex *L* facile mutari possit in *U*. Erat autem iste Trallius *pauper et prodigus*. Vet. Schol. Bentleius prætulit *Trausius* ex sola sua conjectura, quod illud Nomen repererit in Gruteri Inscriptionibus. *Bart. Trausius* Blandd. Cruquii, aliquot Bentl. Han. 1. Gott. Zarat. Mediol. 1477. Florent. 1482. Venett. 1477. 1478. 1479. &c. *Trosius* in quibusdam aliis Bentl. et Cruq. *Trarius* Leid. et Regin. 'Porro inquit hic legendum pro *inquis*, cum edd. vett. et codd. melioris notæ, ut Leid. et Regin. cum aliis.' *Bentl.*—105 *Harl. 6.* et *Vet. Comb. magno emetiris acervo.*—106 *Uni nimirum recte tibi* quatuor codd. *Bersmanni* et edd. quædam vett. 'Alio ordine codices nostri, Leidensis, Zulichemianus, Galeanus, et Reg. Societatis, *tibi recte*; nisi quod nonnulli male præferant *rectæ. Uni nimirum tibi*; id est, *Soli tibi*: ita hæc melius conjunguntur. Deinde pro *erunt* legendum ex ingeniosa *Nic. Heinsii* conjectura *eunt*: *Uni nimirum tibi recte semper eunt res.* Ita *Cicero* ad *Atticum* xiv. 15. 'Incipit res melius ire, quam putaram.' et xiv. 20. 'Dolabellæ et prima illa actio, et hæc contra *Antonium* concio mihi profecisse permultum videtur: prorsus ibat res.' *Tacitus Annal.* xii. 68. 'Crebroque vulgabat, Ire in melius valetudinem principis.' Ita 'res procedere,' 'bene cedere,' 'pessum ire,' 'retro ire,' 'redire' dicuntur.' *Bentl. rectæ* in libris quibusdam reperiri testatur *Lambinus. eunt*

NOTÆ

prorsus inops et egens rerum omnium.

100 *Ego vectigalia magna, &c.*] Prolepsis est. Qui non amplas habet et magnas opes, ac sumtus facit magnos, is jure admonetur et objurgatur. Atqui ego non ita. Nam ingentes divitias possideo cuilibet magno sumtui pares.

Vectigalia] Privatos redditus copios publicis vectigalibus æquales.

101 *Tribus amplas regibus*] *Plutarchus* ita scribit, *Marium* ædes et opes habuisse multis regnis pares.

Ergo Quod superat, non est melius quo, &c.] Respondet *Horatius*: Atqui divitias illas ingentes non dilapidare, sed recte insumere oportet: superflua tibi multa sunt: quin iis sublevas cives quos iniqua sors pauperes fecit meliori conditione alioqui dignos? Quin restauranda curas diruta vetustate *Deorum* templa? Quin e tanto bonorum acervo decerpitum aliquid impertis *Reipubl.* et patriæ, quæ tibi certe cara esse debet?

106 *Uni nimirum tibi, &c.*] Attende vero quam stulte præsentem rerum sta-

O magnus posthac inimicis risus! Uterne
 Ad casus dubios fidet sibi certius? hic, qui
 Pluribus assuerit mentem corpusque superbum?
 An qui, contentus parvo metuensque futuri, 110
 In pace, ut sapiens, aptarit idonea bello?
 ¶ Quo magis his credas; puer hunc ego parvus Ofellum
 Integris opibus novi nou latius usum,
 Quam nunc accisis. Videas metato in agello
 Cum pecore et gnatis fortem mercede colonum, 115

omnia: O cachinnus ingens deinde adversariis! Quis duorum sibi confidet securius in casibus incertis; an is qui animum et corpus arrogans assuefecerit multis, an qui, modico contentus et futuri providus, in pace comparaverit necessaria ad bellum, uti solet sapiens? Verum ut majorem his habeas fidem; ego parvus puer Ofellum hunc animadverti non largius usum facultatibus integris, quam nunc attritis. Cernas jam in dimenso agro cum liberis et grege strenum agricolam mercenarium sic lo-

Harl. 4. 6. Bentl. et Kidd.—107 Venet. 1559. et Glarean. *Uter nam.* ‘Vir doctus Henricus Stephanus pro *latius* reposuit *lautius* ex conjectura, quod minor placuisse Craquio viro eleganti. *Latius* posuit quia dicturnus erat ‘accisis.’ Baxt. ‘Juvenal. Sat. xiv. 234. ‘Indulgent sibi latius ipsi.’ Gesn. *latius*

NOTE

tui confidas, quasi prospera semper habiturus: immo cave ne alto cornuens lapsu graviore, præbeas et inimicis risum ac ludibrium, et malitiosæ Fortunæ ludam ac jocum, atque, ut ait Juvenalis, ‘nimum,’ Sat. vi. 607.

107 *Uterne Ad casus dubios, &c.*] Urget porro noster Poëta: Dic, amabo, uter in adversis constantior futurus est, an qui rerum omnium copia semper se satiarit, an qui bonis licet affluens modico se victui assuefecerit? exemplo rem accipe. Ofellus olim dives, nunc pauper, mutatam sortem vix sentit; quoniam inter opes non abundantiori cibo usus est, ‘futura metuens;’ atque ‘in pace,’ et secundis rebus, ‘ut sapiens, aptans idonea bello’ et egestati præsidia, nempe tolerantia studium, animumque et corpus ‘contentum parvo.’

112 *Ofellum*] Post Philippensem victoriam reductis in Italiam militi-

bus agros divisit Augustus veteribus dominis ademptos. Sic et Propertius prædia amisit, quod ipse conqueritur: et Virgilius ipse suorum possessione depulsus ac tantum non spoliatus est: patet ex Bucolicis, Ecl. i. et ix. Sic etiam Ofellus suum agrum Umbreno cuidam militi attributum perdidit; ac deinceps velut alienum mercede conductum excolit: suoque labore et opera rustica se suamque familiam sustentavit et aluit.

114 *Metato in agello*] Salmasius *metatum* interpretatur opimum, quasi electum et assignatum. Malim tamen cum aliis intelligere simplicius pertica dimensum. Nam ita cuique certa mensura, certa jugera assignabantur. Virg. in Diris: ‘Pertica quæ nostros metata est impia agellos.’ Propert. iv. l. 130. ‘Abstulit excultas pertica tristis opes.’

¶ Non ego, narrantem, temere edi luce profesta
 Quicquam præter olus, fumosæ cum pede pernæ :
 Ac mihi seu longum post tempus venerat hospes,
 Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
 Vicinus, bene erat, non piscibus urbe petitis, 120
 Sed pullo atque hædo : tum pensilis uva secundas
 Et nux ornabat mensas, cum duplici ficu :
 Post hoc ludus erat culpa potare magistra ;

quentem : haud ego die non festa comedi quidpiam temere nisi herbas cum pede fumoso porci. Quando vero hospes accesserat post diuturnum intervallum, aut vicinus jucundus mihi conviva, per pluviam laborem intermittenti, lautæ erant epulæ non e piscibus urbe quæsitis, sed e pullo et capro. Deinde pensiles uvæ, et nuces, et crassiores ficus instruebant secundam mensam. Postea ludus erat bibere cratera

Nic. Heinsius.—118 *At mihi* Venet. 1559. *cum longum* Venet. 1559. Glarean. R. Steph. Rutgers. Bond. Schrevel. Delph. al. ante Bentl. *Sed seu longum* Harl. 2. 3. 4. 6. Gott. Han. 1. Exc. Sax. omnes Bentleii edd. antiq. et recentt. post Bentl. *venerit hospes* unus Bersmanni.—121 Harl. 3. et Vet. Comb. *tunc pensilis*.—123 *Posthac* codex Bersmanni. ‘Hunc locum in omnibus fere libris corruptum ego una litera detracta emendavi *cupa*; cuius emendationis spero omnes politos, et eruditos homines approbatores fore: ab Adriano quidem Turnebo eam magnopere olim probatam memini.’ Lamb. Lambinum secuti Bentl. et Kidd. Nic. Heinsius conj. *pulpa*; et Bentl. *nullu*.

NOTÆ

116 *Non ego, &c.*] Hæc et quæ sequuntur ad finem hujus Satiræ, Ofelli narrantis verba sunt.

117 *Pernæ*] Pernam cum petasone male confundunt aliqui. Petaso est coxa porcina salita costas etiam comprehendens: perna est petasonis pars carnosior, pedi proxima, cum ipso pede. Unde patet Poëtæ nostri accurata dictio, atque Ofelli parsimonia, qui profestis diebus non pernam sed pedem tantum, pernæ partem deteriorem, comederet, etiam dum integræ opes erant.

119 *Per imbrem*] Dum plueret, atque intermittere opus necesse erat.

121 *Pensilis uva*] Quæ passa suspenditur hyeme comedenda. Varro de Re Rust. I. 58. ‘Cato ait . . . uvas quas suspendas, opportunissimas esse duracinas, amineas, et scantianas.’ Et cap. 68. ‘Pensilia, ut uvæ, mala, et

sorba, ipsa ostendunt quando ad usum promi oporteat: quod colore mutato, et contractu acinorum, si non demseris ad edendum, ad abjiciendum descensurum se minitantur.’ Plin. XIV. 1. ‘Uvæ durant aliæ per hyemem pensiles nodo concaemeratæ, congeminatæ, conglomeratæ.’ Sunt enim variæ lectiones hujus vocis.

122 *Cum duplici ficu*] Alii intelligunt caricas seu ficus siccas duplicis generis, albas et nigras, præcoces et serotinas. Alii referunt ad ficum quæ bifera dicitur. Alii volunt significari mariscas, quæ sunt ficus grandiores, at insipidæ, viles, ‘fatuæ’ Martiali VII. 24. certe Ofelli convenientes frugali mensæ. Aristot. Problem. Ἰσχάδες αἰ δίχα ἐσχησµέναι. Vide Columel. XII. 15. Plin. XV. 18. Macrob. III. 20. &c.

123 *Ludus erat culpa [cuppa] potare*

Delph. et Vur. Clus.

Horat.

3 O

Ac venerata Ceres, ita culmo surgeret alto,
 Explicuit vino contractæ seria frontis. 125
 Sæviat, atque novos moveat fortuna tumultus;
 Quantum hinc imminuet? quanto aut ego parcius, aut vos,
 O pueri, nituistis, ut huc novus incola venit?
 Nam propriæ telluris herum natura neque illum,

magistro. Denique Ceres, rogata ut celsam aristam erigeret, vino porrigebat frontem rugosam et sollicitam. Ergo sors adversetur novaque bella moliantur, quid inde auferet? Quanto minus vel ego, vel vos, o pueri, culti fuistis, ex quo novus iniquitinus istuc accessit? Etenim proprii agri dominum neque hunc, neque me, nec ullum

~~~~~

—124 *Ac ventura* Mediol. 1477. 'Cruquins et Laminus sic dederunt: *Ac venerata Ceres, uti culmo surgeret alto. Et nuper vir eruditus: Ac venerata Ceres, ita culmo uti surgeret alto: obliiti scilicet vocabulum uti posteriorem syllabam semper producere. Editiones priscae, et membranæ, opinor, omnes, certe nostræ exhibent: ita culmo surgeret alto: rectissime.*' Bentl. *ut culmo* Mediol. 1502. Talbot, Pine, et Sandby. *ita culmo* Mediol. 1477. Cuning. Sanad. Wetzl. et recentt.—127 'Quidam libri manuscripti habent, *Quantum hinc eminet?* unde conijcere possis, legendum *deminuet.*' Lamb.—128 'Male qui pro *nituistis* hic *vixistis* legunt, quanquam non uno in cod. sic reperi.' *Torrent.*—132 'Nescio quare post Laminum et Cruquium jam omnes fere edd. *Postremo* hic præferant; Venetæ enim et Locheriana, et membranæ omnes notæ melioris, *Postremum.*' Bentl. *Postremum* Harl. 3. 6. Mediol. Vet. Comb. Glarean. Heins. R. Steph. Rutgers. Bond. Schrevel. Wetzl. Sanad. Francis, Heindorf. Wakef. et Kidd. *Postremo* Harl. 2. 4. Han. 1. Gott. Exc. Sax.

NOTÆ

magistra] Nulla archiposia, nullo convivii rege bibendi modum præscribente: sed quasi ipsa cuppa duntaxat domina, potabamus ad arbitrium, libere, quantum placeret. De rege ac legibus convivii, 1. Od. 4. et 11. Od. 7. Quidam legunt *culpa*, ut qui peccasset adversus leges convivii et symposiarclæ, in pœnam haurire cyathum juberetur: afferuntque Plaut. Stich. 'Qui peccarit poculo mulcabitur.' Verum hæc parum congruunt simplicitatæ rusticæ et moribus Ofelli.

Cuppa [*Cuppa*] Α κόββα, *poculum*: Hesych. Gall. *unc coupe*.

124 *Venerata Ceres*] Religiosa libatione Cererem venerabamur, ac precabamur ut amplam daret messem: tumque bona spe concepta hilaritati indulgebamus. Antiqui 'venero' et 'veneror' dixerunt. Virgil. *Æneid.*

111. 460. 'Venerata sacerdos:' passiva significatione, ut hoc Horatii loco.

126 *Sæviat, atque novos, &c.*] Fortunam recte provocat Ofellus, 'angustam pauperiem pati' assuetus. Ad rem omnino Seneca Epist. 18. 'Quod necessitati sat est Fortuna debet etiam irata.'

127 *Quanto aut ego parcius, &c.*] Ex quo Umbrenus tenet agrum meum, an Fortunæ ictus, an diminutum victum sensimus? an corporis color ac nitor deperit? Immo cibi parables, ut ante, in promptu semper affuerunt: eadem vivendi agendique ratio: idem animus.

129 *Nam propriæ telluris herum, &c.*] Cic. Offic. 1. n. 21. 'Sunt autem privata nulla natura: sed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua

Nec me, nec quenquam statuit : nos expulit ille ; 130
 Illum aut nequities, aut vafri inscitia juris,
 Postremo expellet certe vivacior hæres.
 Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli
 Dictus erat, nulli proprius ; sed cedit in usum
 Nunc mihi, nunc alii : quocirca vivite fortes, 135
 Fortiaque adversis opponite pectora rebus.

natura constituit : iste nos abegit ; istum abiget vel fraus, vel ignoratio tricarum juris, tandem certe hæres superstes. Ager ille modo sub nomine Umbreni, paulo ante Ofelli nuncupatus, nemini proprius est : at fructum afferet jam mihi, mox alteri. Quapropter constantes estote ; et rebus contrariis magnos animos obijcite.

Delph. Dunster, Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. et Comb.—134 *Dictus, erit* Han. 1. Gott. alii, et edd. ante Bentr. item Cuning. Sanad. Francis, Heindorf. et Wakef. *Dictus erat* Harl. 2. 3. 4. 6. Bentleii Battel. Galiens. Magdal. Reg. Soc. et Trinit. Exc. Sax. et unus Bersmanni ; item Zarot. Bentr. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Comb. et Kidd. *cedet omnes qui habent erit, paucis exceptis codd.*

NOTÆ

venerunt : aut victoria, ut qui bello potiti sunt : aut lege, pactione, conditione, sorte.' Senec. Epist. 88. ' Non dominus isto, sed colonus iustrasti.'

131 *Illum aut nequities, &c.*] Sua ipsius luxuria, vel aliena fraus et improbitas. ' Vafri inscitia juris : ' Gall. *une chicane malicieuse*. Vide postea II. Epist. 2. 172. et seq.

132 *Vivacior hæres*] Horat. mox cit. ' Perpetuus nulli datur nsus ; et hæres Hæredem alterius velut unda supervenit undam.'

133 *Nunc ager Umbreni, &c.*] Expressa dictio ex Luciani Epigrammate : Ἀγρὸς Ἀχαιμενίδου γενόμεν ποτὲ, νῦν δὲ Μενίππου· Καὶ πάλιν ἐξ ἑτέρου βήσομαι εἰς ἕτερον· Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔχειν

μέ ποτ' ἤετο, καὶ πάλιν οὗτος οἶεται· εἶμι δ' ὕλως οὐδενός, ἀλλὰ Τύχης. *Ager Achæmenidæ eram olim, nunc vero Menippi. Et rursus ab alio transibo ad alium. Etenim ille possidere me putabat : et hic modo putat. Nullius autem omnino sum, sed Fortunæ.*

134 *Cedit in usum Nunc mihi, nunc alii*] II. Epist. 2. 171. ' tanquam Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis horæ, Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte suprema Permutet dominos, et cedat in altera jura.'

135 *Quocirca vivite fortes, &c.*] Quæ cum ita sint, o pueri mei, discite exemplo meo nihil proprium vobis existimare, parvo contenti esse, et sic Fortunæ vim frangere.

SATIRA III.

Omnes insanire, etiam ipsos Stoicos, dum hoc docent. *Bart.* Ut rem duram et offensionis plenam, omnes insanire, tuto, apte, et probabiliter diceret Satiricus, Damasippum, ex prodigo Stoicum philosophum repente factum, quem vulgo insanum vocabant, loquentem induxit. Hic primum ipsius Horatii in scribendo segnitiam perstringit: tum verbis Stertini Stoici magistri inductione utitur ad dogma Stoicorum docendum, omnes esse stultos et insanos. Ad hos igitur esse referendos ait, 'timidos,' qui temere metuant: 'audaces,' qui metuenda non reformident: 'lucri cupidus,' qui creditoribus incertis, malæ fidei, et prodigis dent mutuo pecunias: 'avaros,' et qui rem ostentandi gratia corradant, et qui a corrasis abstineant, et ipsi sordidissime miserrimeque vivant: Aristippum, qui aurum abjicere servos jusserit: 'sævos' erga uxorem matremque: 'ambitiosos,' veluti Agamemnonem, qui ob gloriam immolaverit filiam: 'luxoriosos,' exemplo Nomentani, Æsopi filii, Arrii filiorum: 'libidinosos,' qui meretrices sectentur: 'superstitiosos,' exemplo libertini cujusdam et matris. Tandem et ipsum Horatium esse insanum insanus dicit ob imitationem Mæcenatis in ædificando, ob carmina, iracundiam, magnificentiam in cultu et habitu, et amorem puerorum puellarumque.

Sic raro scribis, ut toto non quater anno
Membranam poscas, scriptorum quæque retexens,

DAMASIP. *Tam infrequenter scribis, ut anno integro rix quater petas membra-*

//////////

Satira quinta Libri primi in Ed. Sanad.—1 *Si raro* Gott. Exc. Sax. unus Bos. tres Blandd. et alter ap. Cruq. et duo Pulmanni. *scribes* tres codd. Pulmanni. Unde Bentl. edidit, *Si raro scribes*; eumque secuti Francis et Kidd. *Sic raro scribis* alii omnes codd. etiam Harl. et edd. antiq. 'Quod si *Sic* retinere velis, tum per interrogationem efferas censeo: *Sic raro scribes, ut toto*

NOTE

1 *Sic raro, &c*] Plures hic dialogismi, sed duo sunt præcipui: prior Damasippi Philosophi cum Horatio, usque ad versum 39. ubi hunc ille Stoico supercilio redargnit, quod nihil novi scriberet: alter est Stertini item Stoici cum Damasippo. Vel si mavis, Damasippus ipse refert Horatio Stertini secum et cum aliis quibusdam sermocinationem sat prolixam. Atque in hac Satiricus noster, excutiendo solenne Stoicis placitum, acute vellicat plerosque vanæ mentis

homines, qui solos se sapere venditabant.

Ut toto non quater, &c.] Primum se castigari insimularique desidæ a Damasippo fingit Horatius, ut inde sensim ac pedetentim ad propositum subrepat; atque 'vafer vitium' ac vulnus quod rescindere vult, 'tangat': quemadmodum ait Persius Sat. 1. 116.

2 *Membranam poscas*] Ex adversariis in membranam nihil transcribis velut emendatum, atque hominum

Iratus tibi, quod vini somnique benignus
 Nil dignum sermone canas. Quid fiet? at ipsis
 Saturnalibus huc fugisti; sobrius ergo
 Dic aliquid dignum promissis: incipe; nil est.

5

nam, singula tua scripta recensens; adversus temetipsum iratus, quod vino et somno indulgens nihil componas dignum celebrari. Ecquid erit? Huc venisti ab ipsis Saturnalibus. Igitur sobrius scribe quidpiam pollicitis respondens. Age: nihil

non quater, &c. Nil dignum sermone canas? quid fiet? Bentl.—4 Harl. 2. 4. 6. Vet. Comb. Venet. 1559. Glarean. Lamb. et vulgg. ante Bentl. *ab ipsis.* codd. Bersmanni, *ab istis.* Bland. vetust. ap. Cruq. Bentleii Regin. a m. pr.

NOTÆ

lectioni dandum: multa quidem habes in tabulis exarata, quæ perpetuo retexis, sed pauca aut nulla in chartam et mundum refers. Prisci nimirum scriptitavere primo in ceratis tabellis; ut annotavi 1. Sat. 10. Deinde in charta seu papyro: 1. Sat. 4. Postea in membranis, quæ pelles animalium, quod Pergami inventæ et aptatæ ad scribendum, pergamenæ dictæ sunt. Plin. XIII. 11. S. Hieron. Epist. ad Chromatinum: 'tam parvam Epistolam miseritis... chartam definisse non puto, Ægypto ministrante commercia. Et si alicui Ptolemæus maria clausisset, tamen rex Attalus (Eumenes) membranas a Pergamo miserat, ut penuria chartæ pelibus pensaretur: unde et pergamenorum nomen ad hunc usque diem, tradente sibi invicem posteritate, servatum est.' Ubi ex occasione et ἐν παρόδῳ, Lector, meminisse oportet, Pergami reges fere omnes appellari consuevisse Attalos: pariterque Ægyptios nominatos deinceps Ptolemæos, qui antea Pharaones.

Retexens] In tabellis enim, verso stylo, ceraque complanata, licebat mutare et rescribere quidlibet: non perinde in membranis. Ovid. 'Incipit, et dubitat: scribit, damnatque tabellas: Et notat, et delet; mutat, culpatque, probatque.' Vide Quin-

til. x. 3. sub finem.

3 *Iratus tibi quod, &c.*] Quod satis elaboratum nihil tibi videtur, irasceris et succenses tibi met: hinc relegis, deles, vertis, donec aliquid menti occurrat quod ipse probes, dignumque iudices vulgari et tradi lectitandum eruditis. Epist. ad Pisonem: 'carmen reprehendite quod non Multa dies et multa litura coërcuit,' &c.

4 *Dignum sermone*] Dignum Satoris mandari, proindeque legi et laudari.

At ipsis Saturnalibus huc fugisti] Quorsum huc secessisti in villam tepidiori cælo, vel foco luculentiori commodam, quasi ad scribendum aptiorem?

5 *Saturnalibus*] In memoriam priscae libertatis sub imperio Saturni, Romæ celebrabantur Saturnalia XIV. Kal. Jan. tumque servis domini præstabant epulas, ipsique ministrabant; omni data quidvis loquendi licentia. Vide Macrob. Satur. I. 10. Athen. XIV. et infra Sat. VII. 4. ubi de 'libertate Decembri.'

Sobrius ergo Dic aliquid, &c.] Si quidem Romanæ plebis in Saturnalibus comessiones ac tumultus fugiens huc venisti, et quiete exoptata jam frueris, vinoque et somno parce indulgere licet, jam scribe quidpiam sobria mente dignum.

Culpantur frustra calami, immeritusque laborat
 Iratis natus paries Dis atque poëtis.
 Atqui vultus erat multa et præclara minantis,
 Si vacuum tepido cepisset villula tecto. 10
 Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?

prohibet. Sine causa calamos accusas: nec jure cæditur paries factus adversis numinibus et poëtis. At vultu multa et eximia spondebas, cum primum villa domicilio calenti te excepisset. Quid prodest adjunxisse Platonem Menandro: atque Eu-

//////////

et Leid. Harl. 3. et edd. antiq. et recentt. post Bentl. at *ipsis*.—9 Cuning. Saad. et Francis, *multa ac præclara*.—10 Bentl. conj. *tepido c. v. lecto*, quod

NOTÆ

6 *Nil est*] Nihil excusationis habes.

Culpantur frustra calami] Non est quod pneriliter culpam rejicias in calamos parum idoneos. Vide Pers. Sat. III. init. ubi. 'Tum queritur crassus calamo quod pendeat humor. . . An tali studeam calamo?'

7 *Immeritusque laborat, &c.*] Immerito cædis parietem, iratus quod votis respondentia non pariat mens. Pers. Sat. I. 106. 'Nec pluteum cædit,' &c. Quintil. X. 3. 'Tum illa quæ apertiolem animi motum sequuntur, . . . jactare manum, torquere vultum, . . . quæque Persius notat,' &c. Hic nonnulli perperam afferunt fuisse veteribus parietes ceratos, in quibus noctu scriberent si quid menti occurreret. At fuerunt tabulæ ceratæ; quas quidem, vel fortasse ipsas parietibus lecto proximis appensas, ceratos parietes interpretari licet. Prior tamen explicandi ratio magis arridet.

8 *Iratis natus paries Dis, &c.*] Qui nempe toties immerito verberetur, Poëtis suam exonerantibus indignationem et iram quod animus eximia non excogitaret. Ita veteres dixerunt Diis adversis fieri, si quid male cederet.

10 *Si vacuum tepido, &c.*] Horatius

impatiens frigoris in villam suam prope Tarentum secedere consueverat. II. Od. 6. 'Ver ubi longum, tepidasque præbet Jupiter brumas.' I. Epist. 7. 'Quod si bruma nives Albanis illinet agris, Ad mare descendet vates tuus,' &c. Vide et Epist. XVI.

11 *Quorsum pertinuit, &c.*] Quorsum igitur tot libros tecum detulisti? Platonem, ad sententias. Epist. ad Pis. 'Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.' Menandrum, ad morum imitationem, qua præcellit: Eupolidem et Archilochum, ad sales et acrimoniam. Quæ quidem omnia juvabant scripturum Satiras. Vide Platonis Alcibiad. poster. unde hujus materia Satiræ desumta.

Platona] Cic. de Orat. 'Non intelligendi solum, sed etiam dicendi gravissimus auctor et magister Plato.' Et postea: 'Platonis locutio potius poëma putandum quam Comicoꝝ Poëtarum.'

Menandro] Hic Athenis orinndus, novæ Comœdiæ scriptor eximius: quem Terentius secutus est. Quintil. X. 1. 'Vel unus,' inquit, 'diligenter lectus ad enncta efficienda sufficiat Menander: ita omnem vitæ imaginem expressit: tanta in eo inveniendi copia, et eloquendi facultas: ita

Eupolin, Archilochem, comites educere tantos ?
 Invidiam placare paras, Virtute relicta ?
 Contemnere miser : vitanda est improba Siren
 Desidia : aut quicquid vita meliore parasti, 15
 Ponendum æquo animo. ¶ Dî te, Damasippe, Deæque
 Verum ob consilium donent tonsore : sed unde
 Tam bene me nosti ? ¶ Postquam omnis res mea Janum

polim et Archilochem assumisise comites egregios? An speras invidiam sedare virtutem deserendo? O felix despectui eris: fugienda est inertia mala Siren: vel pariter amittendum id omne quod meliore vita acquisivisti. HORAT. O Damasippe, Dii Deæque, propter salutare monitum, dent tibi tonsorem. Verum quomodo tam bene me cognoscis. DAMASIP. Postquam cunctæ meæ facultates perierunt apud

//////////

postea damnat.—12 *Archilocho* Bentleius ex auctoritate unius cod. Regin. a m. sec. *educere? quid, tu conj. Rutgers. Idem pro quid, tu conj. etiam Quinte.*

NOTE

est omnibus rebus, personis, affectibus accommodatus . . . in omnibus mire custoditur ab hoc Poëta decorum. Atque is quidem ejusdem operis auctoribus abstulit nomen, et fulgore quodam suæ claritatis tenebras obduxit.

12 *Eupolin, Archilochem*] De hoc in Epod. vi. de illo 1. Sat. 4.

13 *Invidiam placare paras, &c.*] An times homines malos offendere, quod non soles, carpando vitia eorum, et satyricum salem iis affricando? An vero sic invidiam formidare incipis et inimicitias improborum? Cic. Catil. 1. 'Hoc animo semper fui, ut invidiam virtute partam gloriam putarem, non invidiam.'

14 *Improba Siren Desidia*] Hæc enim velut Siren hominibus blanditur et perniciem affert. Frustra est quod Cruquius hic comminiscitur dogmaticas Sirenes, de quibus Laërtius lib. x. in Vita Epicuri: quasi ad eas invidiose alluserit Stoicus Damasippus. De Sirenibus, 1. Epist. 2. 23.

15 *Vita meliore*] Meliori vitæ parte, ea nimirum quæ peracta est virtu-

tem colendo et exercendo, bonumque tibi nomen ac famam acquirendo.

16 *Damasippe*] Is Senatoria dignitate clarus ad inepta mercaturæ studia et negotia deflexit: in quo perditis facultatibus, futile Stoici Philosophi nomen captavit et habitum.

17 *Donent tonsore*] Lepida pariter et salsa gratiarum actio: adsit tonsor qui radat ac tondeat apte barbam illam tuam philosophicam prolixiorum. Nihil certe aliud optari posse videbatur homini res omnes spernenti, unamque virtutem et sapientiam æstimanti; quanquam barba tenus sapienti et philosopho.

18 *Postquam omnis res mea, &c.*] Posteaquam fœnore, versuris, mercaturis, omnia bona disperdidi; antiquas imagines et statuas, villas item et ædes egregias emendo venditandoque; nihil jam habens pro me gerere negotii, res alienas deinceps curo: sic mihi nota sunt quæ ad te pertinent.

Janum Ad medium] Ad medium Romæ forum, nimirum hinc et inde Jani duplex erat effigies: medius au-

Ad medium fracta est, aliena negotia curo,
 Excussus propriis: olim nam quærere amabam 20
 Quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus ære,
 Quid scalptum infabre, quid fustum durius esset:
 Callidus huic signo ponebam millia centum:
 Hortos egregiasque domos mercarier unus
 Cum lucro noram; unde frequentia Mercuriale 25
 Imposuere mihi cognomen compita. ¶ Novi:

Janum medium, rerum alienarum satago dimotus a propriis. Etenim pridem cordi erat investigare, quo vase æreo pedes abluisset Sisyphus ille callidus: quid sine arte incisum, quid imperite conflatum esset. Ego solers illi statuæ pretium statuebam centena millia: solusque noveram hortos et ædes magnificas emere cum quæstu. Quocirca plateæ celebres cognominarant me Mercurii amicum. HOR. Scio et ad-

—20 Tres optimi codd. Torrentii habebam pro amabam; unde ille conj. avebam.—21 Alii codd. ap. eundem Torrent. Quo vafer ille.—22 Han. 1. tres Bersmanni, Harl. 2. 3. 4. 6. Vet. Comb. Lamb. Bentl. al. sculptum. Baxt. ex quibusdam codd. et edd. yett. dedit sculptum.—25 Mercuriali conj. Cuning.

NOTÆ

tem locus mercatoribus frequens erat; dicebaturque Janus medius, eo quod esset duas inter Jani statuas, quarum altera Janus superior, altera Janus inferior, appellabatur. Hinc postea 1. Epist. 1. 54. 'Virtus post nummos. Hæc Janus summus ab imo Perdocet.' Meminit etiam Tull. in fine Offic. 11. 'A quibusdam viris optimis ad medium Janum sedentibus commodius disputatur de quærenda, de collocanda, etiam de utenda pecunia.' Et Philip. vi. 'De statua illa palmarum non possem sine risu dicere: L. ANTONIO JANI MEDII PATRONO. I-tane? Janus medius in L. Antonii clientela sit?'

20 *Olim nam quærere amabam, &c.*] Corinthium æs, vasaque antiqua studebam cognoscere: v. g. quæ Sisyphi ævo conflata, signata, cælata: necnon quæ haberentur, mollius ac solertius fabricata.

21 *Sisyphus*] Æoli filius, Corinthi

rex: de quo 11. Od. 14. 20. et Epod. xvii. 68.

23 *Callidus huic signo, &c.*] Tanquam peritissimus istarum rerum æstimator, et negotiator famosus, ego pretium imponebam signis, statuæ, ædibus magnificis, &c.

Millia centum] Supple, sestertium. Vide Not. 1. Sat. 3. 15.

24 *Hortos egregiasque domos, &c.*] Cic. Epist. vii. 23. emptorem exoptat vanum quempiam et fatue curiosum Damasippi similem, cui vendere possit signa quædam laud sibi grata. Et Epist. xii. 32. Atticum rogat ut Damasippum aggreddiatur, atque ab eo quosdam agros sibi mercetur ad ripam Tiberis sitos.

25 *Mercuriale*] Antonomastice nimirum. Nam commune hoc alioqui mercatorum et lucrionum cognomen. Quid leg. *Mercuriali*, pari sensu. Mercurium præesse lucro et mercaturæ, cui libet est compertum. 1. Od. 10.

Et morbi miror purgatum te illius. ¶ Atqui
 Emovit veterem mire novus, ut solet, in cor
 Trajecto lateris miseri capitisque dolore :
 Ut lethargicus hic, cum fit pugil, et medicum urget. 30
 ¶ Dum ne quid simile huic, esto ut libet. ¶ O bone, ne te

miror te liberatum eo morbo. DAMASIP. Nimirum veterem morbum novus depulit miro modo: sicut fit quando laborantis lateris aut capitis ægritudo transit ad stomachum: atque lethargicus aliquis fit pugil, et medicum verberat. HOR. Esto quidvis, dummodo non accidat quicquam par isti. DAMASIP. O bone, ne aberres,

quod recepere Sanad. et Francis.—27 *Et morbi miror* omnes edd. vett. cum multis codd. *Et miror morbi* Harl. 2. 3. 4. 6. unus Bersmanni, Vet. Comb. Venet. 1477. 1478. 1479. Bentl. Sanad. Heindorf, Wetzel. et Kidd.—29 Gott. Exc. Sax. Harl. 3. 4. ‘Etiam hic per interpretum negligentiam impune grassata est sciorum hominum audacia. Cum enim Venetæ et Locheriana editio recte habuissent *ve*; ut solet in cor Trajecto lateris miseri capitisque dolore: nescio quomodo jam per sæculum et amplius illud que in excusis omnibus locum obtinuit. Atqui non illud vult Horatius, eundem hominem et latere et capite dolere, atque utrumque dolorem in cor una trajici. Nam ex comparatione: ‘Et miror morbi purgatum te illius,’ de uno hic morbo, non de pluribus agi manifestum est. Ergo *ve* huc restituendum; in alio scilicet capitis dolor, in alio lateris, in cor trajici solet. *Ve* etiam habet Battelianus et Regius, cum uno Bersmanni: quin et Scholiastes Acron clare agnoscit; ubi sic locum enarrat; ‘Qui lateris aut capitis dolore correpti sunt.’ Bentl. ‘Minus probabilis videtur Bentleii Disjunctiva *capitisque* pro *capitisque*; neque enim utilis erit.’ Baxt.—30 ‘Nescio cur Bentleius præteriterit *angit*, cum *urget* accommodatior sit vox atque etiam fortior.’ *Idem*. Hoc loco fallitur Baxterus; nam omnes Bentleii edd. illæ certe quibus usi sumus, Cantab. 1711.

NOTÆ

27 *Morbi miror purgatum*] Miror te purgatum ea vesana libidine mercandi cum lucro.

28 *In cor Trajecto lateris capitisque dolore*] Ne hic cor ipsum, sed stomachum aut ventriculum intellige. Græcis καρδία, cor significat, item stomachum sive os ventriculi superius, indeque pro ipso ventriculo ponitur. Eo sensu percommode intelligitur quod dicitur hic in cor e capite vel latere dolor trajici: primum quidem, cum pituita corrupta in ventriculum e capite defluit: alterum vero, cum bilis in latere sæviens effunditur in ventriculum; atque illinc ægritudinem huc et malum transfert, osque ventriculi afficit.

30 *Ut lethargicus hic, cum fit pugil*]

Quando lethargus morbus vertitur in phrenitim. Scilicet veterum creat frigidior et abundantior pituita; quæ si qua ratione accendatur, cerebri membranas inflammat, mentisque perturbationem, delirium, furorem gignit: quo fit ut phreneticus æger quemvis impetat quasi pugil, nec ipsi parcat medico. Corn. Cels. II. 20.

31 *Dum ne quid simile huic, &c.*] Festive hoc et satyricè Horatius: o Damasippe, sis licet insanus ac, mutato morbo, phreneticus quantumlibet, modo ne pugnis me contundas ac verberibus urgeas.

O bone, ne te Frustrere, &c.] En arripit occasionem Stoicum dogma agrediendi et expendendi.

Frustrere ; insanis et tu, stultique prope omnes,
 Si quid Stertinius veri crepat ; unde ego mira
 Descripsi docilis præcepta hæc, tempore quo me
 Solatus jussit sapientem pascere barbam, 35
 Atque a Fabricio non tristem ponte reverti.
 Nam male re gesta cum vellem mittere operto
 Me capite in flumen, dexter stetit, et Cave faxis
 Te quicquam indignum : pudor, inquit, te malus angit,
 Insanos qui inter vereare insanus haberi. 40
 Primum nam inquiram, quid sit furere ; hoc si erit in te

tu quoque insanus es, pariterque stulti omnes, si quidem vera docet Stertinius ; a quo ego pulchra hæc documenta sponte hausi tum cum me consolatus præcepit alere barbam sapientem, ac lætum redire a ponte Fabricio. Enimvero perditis opibus cum obvoluto capite vellem me præcipitare in fluxium, opportunus affuit, aitque (Stertin.) Cave ne perpetres aliquid te indignum : improba te verecundia afficit, qui times insanus existimari ab insanis. Etenim sciscitabor primum ; Quid sit insa-

Amst. 1713. et 1717. *urget* exhibent. Vide ad vs. 39.—33 *Si quid Stertinius rerum* Exc. Sax.—39 ‘Reducenda est Blandiniorum codicum lectio, *angit*, quam Torrentius, Bersmannus, Pulmannus in compluribus suis invenerunt. Ex nostris solus habet Battelianns. Similis librariorum lapsus alibi occurrit : ut in Virg. *Æn.* 1x. 89. ‘nunc sollicitam timor anxius *urget*.’ In melioribus membranis *angit* reperit Pierius, et sic in sua editione dedit Nic. Heinsius. Ceterum *urget* paulo ante habuimus vs. 30. ut inconcinne hic repetatur.’ *Bentl.* *angit* etiam Harl. 3. 4. Gott. et codd. ap. Cuning. *urget* 2. 6. et edd. vett. ‘Cum septem Cruquii Mss. *angit* reposui pro *urget* ; nec improbavit Torrentius : et rectius modo *angit* quam *urget*, quod supra secus fue-

NOTÆ

33 *Stertinius*] Ut gravis auctor profertur ille statim, ad fidem faciendam. De eo postea 1. *Epist.* 12.

35 *Jussit sapientem pascere barbam*] Nimirum externam sapientiæ speciem assumere jussit, ac barbam deinceps alere ad umbilicum usque promissam. Is erat Philosophorum habitus, seu ad venerationem, seu ad neglectum corporis indicandum. *Pers.* Sat. iv. init. ‘barbatum magistrum’ vocat Socratem. *Arnob.* lib. vi. ‘Æsculapii gravitatem notat ex ‘barba amplissima, boni ponderis, ac philosophicæ densitatis.’

36 *Atque a Fabricio, &c.]* Et proli-

buit ne in rerum mearum desperatione me præcipitem darem in fluvium Tiberim e ponte Fabricio.

Fabricio] Is insulam Tiberinam urbi Romæ jungit, a Fabricio Consule ædificatus : hod. *Ponte Giudeo*, quod Judæis habitetur : item *Ponte di quattro capi*, seu quatuor capitum, vulgo dicitur, ob quadrifrontis Jani statuum ibi extantem.

37 *Operto capite*] Seu pudoris et indignationis causa : seu ob contemptum lucis hujus ac vitæ.

38 *Dexter*] Contra ‘lævus,’ malum et infortunium designat.

Solo, nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
 Quem mala stultitia, et quemcumque inscitia veri
 Cæcum agit, insanum Chryssippi porticus et grex
 Autumat. Hæc populos, hæc magnos formula reges, 45
 Excepto sapiente, tenet. Nunc accipe quare
 Desipiant omnes æque ac tu, qui tibi nomen
 Insano posuere. Velut sylvis, ubi passim
 Palantes error certo de tramite pellit,
 Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit; unum utrique 50
 Error, sed variis illudit partibus: hoc te
 Crede modo insanum; nihilo ut sapientior ille,
 Qui te deridet, caudam trahat. Est genus unum

nire: quod si reperiatur in te uno, nihil ultra loquar, ne impavide mortem oppetas. Atqui schola et discipuli Chryssippi statuunt insanum esse quemcumque prava socordia et qualibet veritatis ignoratio detinet in errore: atque sententia ista populos æque ac principes complectitur, uno excepto Sapiente. Jam intellige cur perinde ut tu insaniant ii omnes qui te insanum vocant. Quemadmodum in sylvis, ubi passim error vagabundos agit extra veram viam; hic ad lævam, iste ad dextram pergit: ambo æque aberrant etsi diversa ratione decepti. Sic te desipere existima, ut qui te illudit haud minus insipiens caudam trahat. Est fututitatis altera species, metu-

rat. Scholiastæ silent.' Baxt.—43 Cuning. et Sanad. et cuiusque. Zarot. et aliæ edd. ante Lamb. et quæcumque. Harl. 2. 3. 4. 6. Gott. Han. 1. Mediol. 1477. et edd. post Lamb. qui ita edidit ex codd. tribus Vatt. Jannoct. Faërn. et Torn. et quemcumque.—48 Insani Lamb. et aliæ edd. vett. cum Tons. Cruquii. Insano omnes Cruquii codd. præter Tons. Gott. Han. 1. Exc. Sax. Harl. 2. 3. 4. 6. alii, et edd. post Cruq.—50 Cuning. Sanad. et Francis, unus utrimque. Exc. Sax. Harl. 3. tres codd. Bersmanni, et edd. Heindorf. unus utrisque. Zarot. unus utriusque. Harl. 2. 4. 6. ceteri codd. et edd. omnes, unus utriusque.—52 Crede modo Harl. 3. 4. 6. Vet. Comb. et al. vett. edd.—

NOTÆ

43 *Mala stultitia*] Vitiosa animi affectio a veri cognitione aliena, sapientiæ contraria: nam alioqui furor seu phrenesis sapienti etiam contingere potest ex atra bile; nec vitio ciquam verti debet.

44 *Chryssippi porticus*] Porticus, Græce *στοὰ*, significat scholam Stoicam; eo quod in porticu deambulantibus Zeno ejus auctor ac deinceps alii philosopharentur. Chryssippi vero dicitur hic, quod eam fulcire putabatur ille, ut ait Tull. Acad. qu. Vide I.

Sat. 3. 127. Not.

45 *Formula*] Apud Jurisconsultos formulæ dicuntur solennes quædam propositiones ad veritatis indagacionem dirigentes: axiomata seu placita vocant philosophi.

53 *Caudam trahat*] Æque, ut tu, ridiculus et insanus habendus. Dicitio proverbialis ex eo facta, quod ebriis et insanis pueri soliti sint tergo appendere quidpiam instar caudæ, ad ludibrium; veluti exprobrantes sic hominibus illis quod in bestię na-

Stultitiæ nihilum metuenda timentis; ut ignes,
 Ut rupes fluviosque in campo obstare queratur: 55
 Alterum et huic varum et nihilo sapientius, ignes
 Per medios fluviosque ruentis: clamet amica
 Mater, honesta soror, cum cognatis, pater, uxor;
 Hic fossa est ingens! hic rupes maxima! serva!
 Non magis audierit quam Fufius ebrius olim, 60
 Cum Ilionam edormit; Catiensis mille ducentis,

entis ea quæ formidari non debent; velut si quis conqueratur flammam, scopulos, flumina, sibi obstare in campo: altera priori dissimilis, minime vero sanior, temere petentis medios ignes ac fluvios. Quamvis autem sedula parens, bona soror, pater, conjux, propinqui omnes increpent: Illic est barathrum immane, illic horrendus scopulus; cave tibi: haud magis auscultabit quam Fufius quondam temulentus, dum sopitam Ilionam ageret, quando mille ducenti Catiensi inclamabant: O parens te in-

//////////

53 Unus codex Bersmanni, *trahit hoc genus*.—56 Gott. Harl. 2. 6. Zarot. Mediol. 1477. Florent. 1482. et Vet. Comb. Cruq. Lamb. Torrent. R. Steph. Schrevel. Delph. Sanad. Bentr. Dunster. Wetz. &c. *huic varium*. Harl. 3. 4. Aeron. Porph. Baxt. Gesn. Zeem. Bipont. Heindorf, et Comb. *huic varum*. ‘Pessime recentiores reposuere *varum*, quod minus convenit Satirico stylo.’ Baxt.—59 Unus codex Bersmanni, *hinc rupes maxima*.—60 *Fufius* Lamb. Torrent. Cuning. R. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Baxt. Gesn. Zeem. et Comb. *Fufius* quinque codd. Torrentii, unus Pulmanni, Regin. a m. pr. Bentr. Cruq. Sanad. Francis. Heindorf, Wetz. Wakef. et Kidd. *Sufius* in quibusdam vett. ‘Bentleio *Fufius* ex quibusdam Libris manu exaratis. Disquirant quorum interest: nobis probabilior videtur *Fufius*, puto quod sit auribus familiaris.’ Baxt. ‘Etiam apud Ciceronem ‘*Fufium*’ malunt viri

NOTÆ

turam et speciem degenerarint. Absurdi sunt qui ‘*caudam trahere*’ interpretantur, superbe incedere, et terram syrmate verrere.

60 *Fufius ebrius*] Actor ille tragicus, cum dormientis Hecubæ sive Ilionæ somnum simulare deberet, ex vino et potu vere sopitus, frustra ab inclamantibus vocatus nequaquam evigilavit.

61 *Ilionam*] Ex Tragediâ Attii, vel Pacuvii, in qua Polydori a Polymnestore Thraciæ rege clam interfecti umbra sororem suam Ilionam Polymnestoris uxorem noctu vocat dormientem, ut suis manibus justa persolvat, inhumatumque sepeliat. Qui-

dam volunt hic intelligi Hecubam, tum quod esset vere Polydori mater, tum ex sequentibus verbis, tum ex Euripide et Cicerone: conjiciuntque Hecubam alio nomine Ilionam forte dictam. Sed quid opus istis? Ilionam matrem appellat Polydorus, vel ætatis provectæ, aut venerationis, aut etiam miserationis excitandæ causa. Adde quod puer ille domi fuerat ab Iliona velut a parente educatus. Vide Euripid. Hecub. Virgil. Æneid. III. Cic. Academ. Quæst. II. &c.

Catiensis mille ducentis, clamantibus] Certe histrio Catiennus Polydori clamantis partes agebat. Quare vero dicuntur clamasse plures Catiensi?

Mater, te appello, clamantibus. Huic ego vulgum
Errori similem cunctum insanire docebo.

Insanit veteres statuas Damasippus emendo :

Integer est mentis Damasippi creditor? esto; 65

Accipe quod nunquam reddas mihi, si tibi dicam,

Tune insanus eris, si acceperis? an magis excors,

Rejecta præda, quam præsens Mercurius fert?

voco. Porro ostendam homines universos huic pari insania laborare. Desipit certe Damasippus mercando antiquas imagines. An vero sapit qui credit Damasippo? Age; si tibi dicam: Accipe quod nunquam mihi reddat, an tu desipere existimeris si accipias? an insanior, si prædam repudiaveris a Mercurio propitio oblatam?

~~~~~

docti: nota gens 'Fufia,' non item 'Fusia,' &c. *Gesn.*—62 Cuning. *includantibus.* Harl. 3. 4. 6. Gott. duo codd. Pulmanni, Gal. ap. Bentl. et quædam edd. ap. Cuning. item edd. Bentl. Cuning. Sanad. Francis, Heindorf, Wetzel. Wakef. et Kidd. *vulgus.* 'Mire Bentleius conjunxit *vulgus* et *similem*, cum ipse repererit in *Libris vulgum* et *similem* in eodem genere; neque *vulgus* et *similis* possint Syntaxi convenire hoc loco.' *Baxf.* 'Similem intell. *errorem huic errori insanire*, sive *vulgus* malis sive *vulgum*, potest docere, salva Grammatica, Stertinius. Lectio Bentleiana itaque potest bona esse, licet non

NOTE

vel Catiens pluries iterasse ac repetiisse, Mater, te appello, accipiendus; vel alii histriones, vel potius spectatores errore intelligentes suggillantesque succlamarunt; atque ut est in Epist. ad Pisones, 'Romani pedites equitesque cachinnum Sustulerunt.' Errant qui chorum Tragicum intelligi posse opinantur: tum quod unius Actoris partes sustinet chorus, tum præsertim quod videatur esse contra decorum, ut matrem appellet chorus similiter cum Polydoro, et accinat umbræ, quæ sola soli apparere et loqui supponenda est.

62 *Mater, te appello*] Cic. Tusc. I. n. 106. 'Ecce alius exoritur e terra, qui matrem dormire non sinat: Mater, te appello, tu quæ curam somno suspensam levas, Neque te mei miseret. Surge, et sepeli natum, Prinsquam feræ volucresque,' &c. Pro P. Sextio, n. 126. 'Cum veniret, emergebat subito, cum sub tabulas

subreperat, ut, 'Mater te appello,' dicturus videretur.' Acad. Qu. II. 'Quid Iliona somno illo? 'Mater te appello.' Nonne illa credit filium locutum, ut vere expectata etiam crederet?'

Huic ego vulgum, &c.] Ostendam ego vulgus omne tanto erroris sopore obrutum, veluti Catiens ille, ut nullis admonitionibus retrahi queat a studio lucri: immo sæpe non advertat omnia sua perpendi periculum, dum ad speciem quæstus fertur.

65 *Damasippi creditor*] Perillius, de quo mox, qui stulte Damasippo versipelli et doloso credit seu statuas, vasa, domos, seu pecuniam his emendis: stulte quoque et frustra opera Nerii argentarii, et solertia Cicutæ astuti fœneratoris vel tabellionis utitur ad nectendum belle ac rite debitorem. Quippe is velut Proteus effugiet creditorem, ac tot artibus eludet, ut debitum nunquam reddat.

Scribe decem a Nerio: non est satis; adde Cicutæ

Nodosi tabulas centum, mille adde catenas:

70

Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus.

Cum rapies in jus malis ridentem alienis,

Fiet aper, modo avis, modo saxum, et, cum volet, arbor.

Jube scribi accepta a Nerio decem millia: nec sufficit: adjunge centenas cautiones, et millena vincula vafri Cicutæ: istas omnes catenas nihilominus excutiet improbus Proteus. Cumque ad judicium pertrahes exultantem in ærumnis aliorum; fiet aper, mox avis, deinde rupes, et arbor, quando liberit. Si insipientis est bona

bene illam defenderit.' *Gcsn.*—69 'In hac lectione, *Scribe decem a Nerio*, consentiunt omnes scripti codd.' *Cruquius*. Hinc suspicari licet, aliam fuisse lect. in edd. quibusdam vet. Nonnulli codd. ap. *Torrent*. *Scribe decem Anerio*.—72 *Harl.* 2. 4. 6. *Gott*. *Exc. Sax.* quidam ap. *Torrent*. *Zarot*. *Vet. Comb.* al. vet. *jura malis*; putarunt enim *malis* esse τοῖς κακοῖς, cum sit 'genis.' Cf. *Homer. Od.* γ. 347. et *Val. Flac.* viii. 164.—73 *Mox saxum* *Harl.* 4. pro, modo

NOTÆ

69 *Scribe decem a Nerio*] Ita Perillius Damasippo tradens mutuo pecuniam suam dictare intelligendus, apud Nerium: o Damasippe, scribe te decem millia æris e pecunia mea accepisse a Nerio, sive per manus Nerii, ut aiunt: scilicet in commentariis seu codicillis Nerii argentarii mei syngrapham et chirographum inscribe, ad majorem crediti mei securitatem.

Adde Cicutæ Nodosi tabulas] *Adde*, si vis, astutiam et nodos quibus scit callidus Cicuta debitores constringere: confice tabulas conceptis rite et caute verbis; uno verbo adhibe quaslibet cautiones, stipulationes, et obligationum instrumenta, velut totidem nexus et catenas; hæc omnia profecto cassa et vana erunt. *Juvenal. Sat.* viii. 50. 'juris nodos, et legum ænigmata.'

71 *Proteus*] Is Ægypti rex in varias se species transformabat, ut fabulantur, sicque facile fugiebat quosvis persequentes. Huic similem dicit Horatius fraudulentum debitorem, qui tricarum juris peritus litigando, tergiversando, præscribendo, creditoris

actiones creditum reposcentis improbe eluctatur.

72 *Cum rapies in jus malis ridentem alienis*] *Cum* jure persequeris debitorem sceleratum ac perfidum, qui te creditorem deludit, tuasque vanas sollicitudines affatim et impense deridet. Alia pridem erat lectio, *Cum rapies in jura malis ridentem alienis*: quam quidem utpote clariorem expressi in interpretatione mea. Placuit vero subinde eruditis dictionem ac sensum rimari subtiliorem, et asserere expressam hic ab Horatio sententiam ex *Homeri Odys.* γ. sub finem, ut alienis ridere malis, id est, solutis, sit effuse cachinnari, soluto risu, propriis malis seu inaxillis haud parcendo perinde ac alienis: quemadmodum rei alienæ ac mutuo sumtæ minus parcitur quam propriæ. Locus *Homeri* est: *μνηστῆρσι δὲ Παλλὰς Ἀθήνη Ἄρβεστον γέλον ᾤρσε... Οἱ δ' ἤδη γυαθοῖσι γελῶν ἀλλοτρίοισιν.* *Proci*s autem *Pallas immoderatum risum movit... illi vero maxillis ridebant alienis.*

73 *Fiet aper, modo avis, &c.*] *Alludere* videtur ad morem regum Ægypti-

Si male rem gerere insani est; contra bene, sani;
 Putidius multo cerebrum est, mihi crede, Perilli 75
 Dictantis, quod tu nunquam rescribere possis.
 Audire, atque togam jubeo componere, quisquis
 Ambitione mala aut argenti pallet amore,
 Quisquis luxuria tristive superstitione,
 Aut alio mentis morbo calet; huc propius me, 80
 Dum doceo insanire omnes, vos ordine adite.
 Danda est hellebori multo pars maxima avaris:

disperdere, contrarium vero facere, sapientis; fidem habe mihi, longe insanior est Perilli mens scribi jubentis quod tu nunquam exsolvere queas. Quicumque improba honorum vel pecuniæ cupiditate afficitur, quicumque luxuria vel mæsta superstitione, aliove animi vitio exæstuat, togam aptet meque auscultet velim. Appropinquate istuc, atque ordine ad me accedite singuli, dum ostendo omnes desipere. Longe maxima pars ellebori danda est avaris: at ignoro num ratio illis destinet

~~~~~

saxum.—74 Bentleius ex duobus codd. Galean. et Regin. *insani, contra bene sani est*; enmque secuti Heindorf, Wakef. et Kidd. ‘Nollem cum Bentleio ponere verbum *est* ad finem hujus versus, præsertim cum pauciores Libri id faciant, atque ipsa structura minus sit naturalis.’ *Baxt.*—76 Nic. Heinsius in

NOTÆ

tiorum, de quo Diodorus. Hi enim modo leonis, tauri, draconis effigiem, modo arborem, modo ignem, alias unguenta supra caput gestabant, principatus insignia; tum ad ornatum suum, cum ad superstitionem populis injiciendam. Et hinc sane manavit fabula de mutabilitate et multiplici variaque transformatione Protei.

75 *Perilli?*] Creditoris, non tabellionis, ut vult Torrentius: refragatur enim sensus. Minus quippe tabellionis, at certe maxime creditoris refert, si debitor solvendo non fuerit.

76 *Dictantis, quod tu nunquam rescribere possis*] Tibi mutuum præbentis, adeoque dictantis sygrapham acceptæ testem pecuniæ, quam nunquam redditurus sis. Porro quia obligatio fiebat scriptura, hinc ‘scribere’ significat mutuo sumere: proindeque ‘rescribere’ est scripturam delere, factam obligationem dissol-

vere, mutuum sive debitum reddere. Terent. Phorm. ‘Illud argentum mihi jube rescribi.’

77 *Togam jubeo componere*] Ne defluens illa vos inturbet dum me attendetis de re gravi loquentem.

80 *Mentis morbo calet*] Ut febri corpus, ita mens vitiis æstuat. S. Ambros. in Lucæ cap. iv. ‘Variis criminum febribus caro nostra languebat, et diversarum cupiditatum immodicis æstuebat illecebris. Nec minorem febrem amoris esse dixerim quam caloribus. Itaque illa animum, hæc corpus inflamat. Febris enim nostra avaritia est; febris nostra libido est: febris nostra luxuria est: febris nostra ambitio est: febris nostra iracundia est.’

82 *Danda est hellebori pars maxima avaris*] Ad medendum insanientiæ illorum maximæ. Plin. xxv. 5. ‘Nigrum helleborum medetur paralyticis, insanientibus . . . trahit alvum, et

Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.

Hæredes Staberî summam incidere sepulcro :

Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum

85

Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio Arrî;

Frumenti quantum metit Africa. ¶ Sive ego prave,

Anticyram totam. Staberii hæredes legatam sibi summam insculpserunt tumulo: quod nisi fecissent debebant populo dare centum paria gladiatorum, et convivium, ad libitum Arrii; tantum etiam tritici quantum colligit Africa. Præterea voluerat uscri-

*****

marginem cod. sui conjectabat, quod tu nunquam, improbante Bentleio.—86 ‘Lego, Arri, et. Id Librariis perpetuum est, ut voculam vel syllabam, si qua ultra senos versiculi pedes excurrit, penitus omittant. Et vero omnium facillime intercipi solent, quia non literis sed punctis duntaxat olim notabatur.’ Bentl. Arri et etiam Cuning. ex codd. et sic edidere Sanad. et Kidd.—

NOTÆ

bilem, pituitasque.’

83 *Anticyram*] Insulam bellebori feracissimam. Vide Epist. ad Pis. vs. 300. Not. Plin. mox cit. ‘Drusum Tribunorum popularium clarissimum comitali morbo constat liberatum eo medicamento, apud Anticyram. Ibi enim tutissime sumitur,’ &c. Pers. Sat. iv. 16. ‘Anticyras melior sorbere meracas.’

84 *Hæredes Staberî, &c.*] Exemplo demonstrat quanta sit avarorum insania. Staberius opes ita deperibat, ut posteris etiam notum esse voluerit se divitem fuisse: adeoque a paupertate abhorrebat, ut nominis immortalitatem speraret, si vel epitaphium omnibus contestaretur ingentes divitias hæredibus a se relictas.

85 *Ni sic fecissent*] Apponit damnationem et pœnas, quo hæredibus instet necessitas satisfaciendi conditionibus testamenti.

86 *Epulum Arbitrio Arrî*] Ac prinde sumtuosum ex ingenio Arrii hominis valde sumtuosi. Cic. in Vatin. n. 30. quærit a Vatinio, cur in epulo Qu. Arrii atratus, seu, ‘cum toga pulla,’ accubisset; subditque: ‘Ita illud epulum est funebre, ut munus

sit funeris,’ &c. Et paulo post: ‘Ex epulo magnificentissimo famem illam veterem tuam non expleras?’

87 *Frumenti quantum metit Africa*] Hanc frumenti abundare jam dictum 1. Od. 1. 10. jam vero dicendum, ex hac magna annonæ suæ partem Romanos habuisse. Nam licet e Sicilia et Sardinia frumenti plurimum colligerent, tamen Ægyptus et Africa præsertim dicebantur horrea duo populi Rom. Varro de Re Rust. lib. 11. ‘Manus movere maluerunt in theatro ac circo, quam in segetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis advehat, quo saturi fiamus ex Africa et Sardinia,’ &c. Cornel. Tacit. Annal. x11. ‘Olim ex Italiæ regionibus longinquas in provincias commeatus portabant: neque nunc infœcunditate laboratur; sed Africam potius et Ægyptum exercemus, navibusque et casibus vita populi Rom. permessa est.’ Apud Claudian. de Bello Gildonis, Roma sic loquens inducitur: ‘Tot mihi pro meritis Libyam Nilumque dedere, Ut dominam plebem bellatoremque Senatum Classibus æstivis alerent, geminoque vicissim Littore diversi complerent

Seu recte, hoc volui; ne sis patruus mihi. ¶ Credo
 Hoc Staberî prudentem animum vidisse. ¶ Quid ergo
 Sensit, cum summam patrimonî insculpere saxo 90
 Hæredes voluit? ¶ Quoad vixit, credidit ingens
 Pauperiem vitium, et cavit nihil acrius; ut, si
 Forte minus locuples uno quadrante perisset,
 Ipse videretur sibi nequior: omnis enim res,
 Virtus, fama, decus, divina humanaque, pulchris 95
 Divitiis parent; quas qui contraxerit, ille

bi: Seu male seu bene illud ego jussi, ne sis mihi censor. Existimo sapienter hoc a Staberio jussum. DAMAS. Quid igitur voluit quando pecuniæ legalæ summam jussit sepulcro ab hæredibus incidi? STERTIN. Nempe quamdiu in viris fuit, censuit paupertatem summam esse malum; nihilque magis ille fugit quam eam: ne, si fortasse obiisset minus dives uno quadrante, ipse sibi inimicus fuisse existimaretur. Enimvero præclaris opibus obediunt universa, probitas, existimatio, gloriæ, divina atque humana: quisquis illas comparaverit, is habebitur nobilis, strenuus,

89 'In omnibus codicibus, quos vidi tam scriptos quam excusos, legitur *τὸ vidisse*: at Lambinus secutus (ut arbitror) phrasim juridicam, legendum censet *jussisse*.' Cruq. 'Pessime Lambinus *jussisse* vel *voluisse* reposuit.' Baxt.—93 'Et Lambinus et Cruquius a scriptis codicibus reposuere *perisset* pro *periret*, quod videtur et Veteri Scholiastæ placuisse. Bentleyus tenere voluit *periret*, etsi nihil referret. Ejusmodi Præterita sæpe promiscuo esse usui rari sunt qui ignorant.' Baxt. Blandini codd. Harl. 2. 3. Exc. Sax. et Bentleyi Regin. et Leid. item Bos. Animadv. Cuning. Sanad. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Francis, Heindorf, Wetzel. Wakef. et Comb. *perisset*. Harl. 4. 6. et ceteri codd. cum edd. Venet. 1559. Glarean. Bentl. Delph. Schievel. Bond. Dunster, et Kidd. *periret*.—96 'Divitiis parent, quas qui construxerit priscae editiones dederunt, unde in ceteras derivatum est. Bona tamen pars codicum, in quibus nostri Leidensis, Reginensis, cum quatuor aliis, *construxerit*; neque aliter Scholiastes Fabricii. Quod nuper adeo a docto Editore in Textum receptum est, altero rejecto. Sane sic usurpat Apuleius Met. ix. Verius tamen elegantiusque est *construxerit*; ut Noster alibi i. Sat. 1. 44. ii. Od. 3. 19. Cic. c. Rull. cap. 5. de Leg. Argum. Phil. ii. 38. Pers. Sat. ii.

NOTÆ

horrea venti. Stabat certa salus: Memphis si forte negaret, Pensabam Pharium Gætulis messibus annum: Frugiferas certare rates, lateque videbam Punica Niliacis concurrere carbasa velis.'

[Sive ergo prave, &c.] Hoc referunt ad Damasippum nonnulli, certe pereram: melius alii ad Staberium.

88 *Ne sis patruus mihi* Noli me reprehendere, ut solet ultra patruus

nepotes. Vide III. Od. 12.

Credo Hoc Staberî prudentem, &c.] Loquitur Stertinius.

89 *Prudentem animum vidisse* [voluisse] Alii legunt, *prudentem animum vidisse*, et explicant, 'providisse,' sagaciter, nec absurde.

94 *Videretur sibi nequior*] Utpote qui non cavisset ingens malum, cum posset; nec bona tot sibi procurasset ex opibus mauantia.

Clarus erit, fortis, justus—Sapiensne? Etiam! et rex,
 Et quicquid volet. Hoc, veluti virtute paratum,
 Speravit magnæ laudi fore. Quid simile isti
 Græcus Aristippus, qui servos projicere aurum 100
 In media jussit Libya, quia tardius irent
 Propter onus segnes? uter est insanior horum?
 Nil agit exemplum, litem quod lite resolvit.
 Si quis emat citharas, emtas comportet in unum,

justus, prudens quoque, necnon rex, et quodcumque libuerit. Itaque ille sibi pollicitus est hoc magno honori futurum tanquam a virtute perfectum. Quid simile huic egit Græcus Aristippus, qui famulis imperavit in media Libya aurum abjicere, eo quod lentius progredierentur ob onus graves? Uter horum magis desipit? DAMAS. *Nihil prodest exemplum quod controversiam controversia dirimit.* STERTIN. *Si quis emat citharas, emtasque unum in locum deferat, nec peritus citharæ*

44. Nihil igitur hic immutandum.' Bentl. 'Cruquii codices cum Vetere Scholiaste pro *construxerit* legerunt *contraxerit*, quod videtur elegantius. Altera Lectio ex Interpretamento est.' Baxt. *contraxerit* etiam Harl. 2. Bos. Exc. Sax. et Zarot. Gesn. Zeun. Bipont. et Comb. *construxerit* Harl. 3. 4. 6. al.—97 Bentleius post Lambinum atque Cruquium posuit: *sapiensne etiam et rex*; quod cum nobis videtur et durum et importunum, levi quidem negotio reposuimus *sapiensque etiam et rex.*' Baxt. 'Mihī placet etiam hic vivide, et per puncta interrogatiunculæ ac responsionis disputantem induci Stoicum: quod illius sectæ proprium ait Cic. Parad. pr.' Gesn. *Sapiensne* Han. 1. Exc. Sax. Harl. 2. 3. et Zarot. *Sapiensque* Harl. 4. *Sapiensve* Harl. 6. *Sapiensne? Etiam! et rex* etiam Zeun. Bipont. Wetzel. et Comb. *Sapiensne? Etiam et rex* Bentl. Saad. Francis, et Kidd.—100 Cuning. *servos qui projicere.*

NOTE

98 *Hoc, veluti virtute paratum, &c.*] Hinc igitur tanta cura divitias concessit ac servavit, quod ex his sibi provenirent affatim fructus virtutis uberrimi et præstantissimi, ut quidem existimabat fatue. Juvenal. Sat. xiv. 136. 'Cum furor haud dubius, cum sit manifesta phrenesis, Ut locuples moriaris, egenti vivere fato.'

99 *Quid simile isti Græcus, &c.*] Sic varia sunt insanie genera. Staberius insaniebat pecuniæ amore: contra desipit Aristippus nimio ejus contentu; quippe qui necessarium abjiciat viaticum, futili prorsus ratione.

100 *Aristippus*] Is genere Cyrenaius, Athenas venit Socratem auditurus; sectæ Cyrenaicæ auctor fuit: primus Socraticorum institutionis

mercedem exegit. Gestabat ejus famulus in itinere pecuniam; et cum onere se pressum questus esset: Effunde quod nimis est, inquit Aristippus; et fer quod potes. Laërt. ex Bione, Suidas, &c. Alii aliter rem narrant. Porro quod *Græcus* appellatur hic, ratio varia affertur: vel quod Græce philosophatus sit; vel quod Socratis audiendi causa Athenis commoratus sit; vel quod esset ex insula Thera, quæ Græca erat colonia.

102 *Uter*] An Staberius, an Aristippus?

103 *Nil agit exemplum, &c.*] Incertum quidem ex incerto, obscurum ex obscuro minime elucescit.

104 *Si quis emat citharas, &c.*] Con-

Nec studio citharæ nec Musæ deditus ulli ; 105
 Si scalpra et formas, non sutor ; nautica vela,
 Aversus mercaturis ; delirus et amens
 Undique dicatur merito. Qui discrepat istis,
 Qui nummos aurumque recondit, nescius uti
 Compositis, metuensque velut contingere sacrum ? 110
 Si quis ad ingentem frumenti semper acervum
 Porrectus vigilet cum longo fuste, neque illinc
 Audeat esuriens dominus contingere granum,
 Ac potius foliis parvus vescatur amaris :
 Si, positus intus Chii veterisque Falerni 115
 Mille cadis—nihil est, tercentum millibus, acre
 Potet acetum ; age, si et stramentis incubet unde-

pulsandæ aut ullius musicæ ; si scalpra et formas congerat qui non est sutor ; aut vela nautica qui a mercatura abhorret ; insanus et recors ab omnibus jure appelletur. Atenim quid his differt ille qui aurum et nummos accumulât, ignorans bene uti comparatis, ac timens illa contingere quasi rem sacram ? Si quispiam jacens continuo excubet prope magnum tritici cumulum, armatus ingenti fuste, nec inde funelicus audeat granum accipere licet dominus, immo parcens illi alat se oleribus acerbis ; si conditis in cella Chii et Falerni vetusti cadis mille (parum est, immo trecentis millibus) acre bibat acetum ; quin etiam si in stramine decumbat annos

—108 *Quid discrepat* Harl. 2. 3. Lamb. Cruq. Torrent. et edd. deinceps ante Bentl. *Qui discrepat* Harl. 4. 6. omnes codd. Benteii, omnes Cruquii et Torrentii, Vet. Schol. Gott. Han. 1. Exc. Sax. et edd. antiq. item Bentl. Baxt. Sanad. Francis, Gesn. Zeun. Bipont. Heindorf, Wetzcl. Wakef. Comb. et Kidd.—112 '*Porrectus vigilet* ; pulcherrima Enargia. Benteius solo judicio suo nisus, acriter contendit pro *Porrectus* legi debere *Projectus* ; cum contra nobis *Porrectus* (quod est, humi cubans) convenientius videatur hoc loco vocabulum *vigilanti*, et delitescenti *cum longo fuste*, quam *Projectus*.' Baxt. *Porrectus* etiam Gott. Zarot. Venett. Mediol. et al. edd. vett. Benteium secutus est Kidd. ut fere semper. *longo*

NOTÆ

globatis exemplis explicatur avari insania. Qui pecunias quæ sunt ad usum, et *χρηματα* proinde Græcis dicuntur, magno studio congerit, nec iis utitur, prorsus est similis homini citharas comparanti quas pulsare nescit, &c.

106 *Scalpra et formas*] Instrumenta sutoria, cultros, pedes ligneos, &c.

114 *Foliis amaris*] Vel sylvestribus oleribus, quæ hortensibus sunt ama-

riora ; vel male conditis, et hinc insipidis et acerbis.

115 *Chii*] Vini exquisiti ex insula Chio, 111. Od. 19. 5. Falerni, 1. Od. 20.

117 *Acetum*] Vinum acescens, corruptioni proximum.

Stramentis incubet] Strato vili ac duro, cum habeat molliores stragulas, peristromata, &c.

Octoginta annos natus, cui stragula vestis,
 Blattarum ac tinearum epulæ, putrescat in arca;
 Nimirum insanus paucis videatur eo, quod 120
 Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.
 Filius aut etiam hæc libertus ut ebibat hæres,
 Dis inimice senex, custodis? ne tibi desit?
 Quantulum enim summæ curtabit quisque dierum,
 Ungere si caules oleo meliore, caputque 125
 Cœperis impexa foedum porrigine? Quare,
 Si quidvis satis est, perjuras, surripis, aufers
 Undique? tun' sanus? Populum si cædere saxis
 Incipias, servosve tuo quos ære pararis,
 Insanum te omnes pueri, clamentque puellæ: 130
 Cum laqueo uxorem interimis, matremque veneno,

ætatibus habens octoginta uno minus, cui in arcula putrescat stragulum vestimentum, tumblicorum et vermiculorum cibus; is videlicet non multis censeatur desipere, quoniam hominum pars maxima simili vitio laborat. Vah senex numinibus invise, an ea servas ut filius vel etiam libertus hæres absumat, an ne egeas? etenim quam minimum ex acervo diminuet quæque dies, etiamsi meliori oleo perfundere incepseris brassicas et caput impexum ac porrigine immundum? Quod si quilibet parvum sufficere dicas, cur violas fidem, cur deprædaris ac furaris undequaque? an tu sapias? Si lapidibus petas populum aut famulos pecunia emptos, insanire te dicent pueri cuncti et puellæ. Quando veste conjugem vel toxico matrem occidis, an

*****

cum fuste Cuning. Sanad. et Francis.—122 Vet. Comb. et al. quædam edd. antiq. hoc libertus.—127 Codex Petrensis, quodvis. Exc. Bodl. quod h̄s, cum virgula superne posita; id est, Si quod habes satis est. Ex compendiosa scribendi ratione orta est varietas. Ceterum, etsi illud, quod habes, arridere cuiquam possit, tamen recte habet quidvis, ut edd. dederunt. Bentl. pejuras Gott. et Harl. 2. 3. 4.—128 Harl. 6. et Vet. Comb. tum sanus.—129 Edd. ante Bentl. servosve tuos; et ita Harl. 4. 6. cum ed. Heindorf. Bentleius ex conj. Fabri edidit, servosve tuo quos ære pararis. Hoc habent etiam Han. 1. et Harl. 2. 3. et sic dedere Baxt. Dunster, Sanad. Francis, Gesn. Zeun. Bi-

NOTÆ

123 *Dis inimice*] Dant enim Dii utilia hominibus, non ut recondant, sed ut ad usum promant: at avarus adeo metuit ne sibi aliquando quod opus est desit, ut semper desit, cum iis quæ adsunt non utatur.

125 *Ungere si caules*] Si victu paulo meliore ac lautior utaris. Vide i. Sat. 6. sub finem.

126 *Porrigine*] E sordibus et incu-

ria pectendi capitis oritur porrigio, quo vitio caput furfuribus velut farina obsitum in squammulas quasdam resolvitur.

131 *Cum laqueo uxorem, &c.*] Carpit Horatius quosdam sceleratos sui temporis, quales Scævæ, de quo hujus ii. Sat. 1. 53. et Nerius, de quo Pers. Sat. ii. 14. 'Nerio jam tertia ducitur uxor.' Hic nempe, ut dotibus potire-

Incolumi capite es? Quid enim? Neque tu hoc facis

Argis,

Nec ferro ut demens genitricem occidis Orestes.

An tu reris eum occisa insanisse parente?

Ac non ante malis dementem actum Furiis, quam 135

In matris jugulo ferrum tepefecit acutum?

Quin ex quo est habitus male tutæ mentis Orestes,

Nil sane fecit quod tu reprehendere possis:

Non Pyladen ferro violare aususve sororem

Electram; tantum maledicit utrique, vocando 140

mente sana es? Nec tu id perpetras Argis, nec ferro; sicut Orestes furiosus intrerem parentem. Numquid putas cum in furorem actum post matrem interfectam, nec Furiis mente dejectum priusquam acutam securim calefecerit in faucibus parentis? immo ex quo tempore Orestes dicitur insanisse, certe nihil commisit quod tu damnare queas. Nec Pyladem nec sororem Electram gladio petiit: ambos dicte-

//////////

pont. Wetzel. Wakef. et Kidd.—132 ‘Pro Quid enim? Neque (quæ vera erat scriptura) Bentleius ex quibusdam chartis reposuit Quidni? neque enim, satis alieno intellectu.’ Baxt. *quid ni* quatuor codd. Pulmanni.—133 ‘Bentleius auctoritate unius Libri reposuit occidis Orestes pro occidit, quod vix probaverim. Quid quod Orestes non sit Vocativus?’ Baxt. *occidis* Exc. Sax. duo codd. Pulmanni, unus Bersmanni, Bentleii Regius, Magdal. Lambeth. et a m. pr. Regin. item Harl. 2. et edd. Gesn. Sanad. Francis. Heindorf. Zeun. Bipont. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd. *occidit* Harl. 3. 4. 6. et edd. antiq.—135 ‘Pro malis apud Veterem Interpretem occurrit magis, quod magis concinnum, etsi altera scriptura possit ferri.’ Baxt. *malis* exhibent Harl. 2. 3. 4. 6. Han. 1. Gott. Zarot. Venett. Mediol. Ald. &c.—137 *Quin ex quo habitus* Harl. 2. 3. 4. 6. et Baxt. omisso *est*. Cuning. *tutæ male*.—139 ‘Pulmanni liber optimus cum Regio addunt *est: aususve sororem est Electram*. Recte. Librarii pro more suo omiserunt; quia Hexameter citra id integer est.’

NOTÆ

tur, uxores necabat; ille matri vitam eripiebat, ut hæreditatem adiret, vel ne diutius aleret.

132 *Neque tu hoc facis Argis*] Non in urbe Græca, sed Romæ.

133 *Nec ferro*] Sed veneno. Sarcasmus: cit. Sat. 1. hujus lib.

Orestes] Hic matrem Clytæmnestram peremit ulturus patrem Agamemnonem ab ea interfectum. Vide Sophocl. Electram, Enripid. Oresten, Senec. Agamemnonem.

135 *Ante dementem*] Quocirca tu, Scæva, Oreste nequior et insanior.

Actum Furiis] Virgil. Æn. iv. 471. ‘Agamemnonius scenis agitatus Orestes, Armatam facibus matrem et serpentibus atris Cum fugit, ultricesque sedent in limine Diræ.’

139 *Pyladen*] Amicum. Vide Cic. de Amic. n. 24. Porro singularis Orestem inter et Pyladem amicitia etiam proverbio decantata. Tull. de Finib. 11. n. 84. ‘Pyladea amicitia.’

140 *Maledicit utrique*] Aliter paulo Euripides. Sed Poëtis licet adjuncta rei immutare, et comminisci nova; ut dicetur in Epist. ad Pis.

Hanc, Furiam; hunc, aliud, jussit quod splendida bilis.
 Pauper Opimius argenti positi intus et auri,
 Qui Veientanum festis potare diebus
 Campana solitus trulla, vappamque profestis,
 Quondam lethargo grandi est oppressus, ut hæres 145
 Jam circum loculos et claves lætus ovansque
 Curreret: hunc medicus multum celer atque fidelis
 Excitat hoc pacto; mensam poni jubet, atque
 Effundi saccos nummorum, accedere plures
 Ad numerandum: hominem sic erigit: addit et illud, 150
 Ni tua custodis, avidus jam hæc auferet hæres.
 ¶ Men' vivo? ¶ Ut vivas igitur, vigila: hoc age. ¶ Quid
 vis?

riis duntaxat incessit, hanc vocans furiam, illum autem aliud, quod micans bilis suggestit. Opimius indigens auro et argento domi reconditis, qui poculo fictili e Campania bibere Veientanum consuverat festis diebus, vappam autem nefustis, olim oppressus est veterno maximo; adeo ut hæres exultans ac triumphans jam curreret ad arcam et claves. At hunc medicus fidus et velox expergefecit ista ratione: mensam admoveri imperavit, effundique succos nummorum, ac plures accingi ad supputandum. Ita virum excitavit, adjungens hæc etiam verba: nisi tua defendis, eâ mox hæres inhians asportabit. Me scilicet vivente? exclamat æger. Ergo ut vitam retineas, inquit medicus, expergiscere: istud cura. Quid præcipis?

//////////

Bentl. Sed Bentleius ad Lucan. i. 146. est omisit.—151 Heinsius et Cuning.

NOTÆ

141 *Aliud, jussit quod splendida bilis]* Aliud convicium, quod suggererat iracundia, seu furor e flava bili. Alii atram bilem interpretantur. Pers. Sat. III. 8. 'Vitrea bilis.'

142 *Pauper Opimius]* Opimia gens Romæ præclara celebritatem dedit Opimiano etiam vino et marmor. Hic pauper dicitur ob sordidam avaritiam, cui deest tam quod habet quam quod non habet: ut habet adagium.

143 *Veientanum]* Vinum insipidum et vile, e Veientano Etruriæ agro. Meminit Pers. Sat. v. 147. 'Veientanumque rubellum Exhalet vapida læsum pice sessilis obba.'

Festis diebus] Quibus tamen lætitiæ causa vinum optimum debet poni.

144 *Campana trulla]* Vase fictili e Campania.

Vappam] Corruptum vinum. I. Sat. I.

146 *Claves]* Ad arcas aperiendas, auferendosque nummos Opimii.

152 *Men' vivo]* Inquit expergiscens ille e veterno, ad sonitum pecuniæ commotæ, et ad voces jacturam illius minantes.

Hoc age. ¶ Quid vis] Sermocinatio est lethargici vix evigilantis, et medici letalem soporem discutere satagentis.

¶ Deficient inopem venæ te, ni cibus atque

Ingens accedat stomacho fultura ruenti.

Tu cessas? agedum sume hoc ptisanarium oryzæ. 155

¶ Quanti emtæ? ¶ Parvo. ¶ Quanti ergo? ¶ Octussibus.

¶ Eheu!

Quid refert, morbo, an furtis, pereamve rapinis?

Venæ te imbecillum destituent, nisi alimenta et fulcrum validum adhibeantur labenti stomacho: quid moraris? age: accipe hanc pulvem oryzæ. Quanti constat? Vili. Quanti, inquam? Octo assibus. Eheu, quid interest, utrum moriar ægritudine,

jam jam auferet hæres.—154 Pro *Ingens* Bentl. conj. *Præsens*: et mox pro *accedat*, ex quinque codd. Pulmanni, tribus Bersmanni, et novem suis reposuit *accedit*, quod habet etiam Harl. 3. *Instans accedit* Cuning. et Sanad.—155 ‘Cum Cruquii et Torrentii codicibus, Veterique Scholiaste, *Tu cessas* legendum censui pro *Quid cessas?* et habet Emphasin duplicis periculi, et vitæ et nummorum scilicet.’ *Baxt.* *Tu cessas?* etiam Harl. 2. 3. 4. 6. et omnes Gesneri, Cruq. Torrent. Heins. R. Steph. Bond. Schrevel. Delph. Dunster, Bentl. Sanad. Francis, Heindorf, Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—156 *Quanti emptum* Cuning. et Sanad. ‘Lambini hoc facinus est, *Octo assibus*; qui explosa vetere lectione *Octussibus* primus hanc, quæ nunc passim circumfertur, in ejus sedem intrusit: ineptam scilicet alteram et corruptam clamitans, quippe ‘octusse’ numero singulari, non ‘octussibus’ numero multitudinis dictum oportuisse. Hunc sequuntur Cruquius Torrentinsque, etsi inviti quodammodo et repugnantes. Ita demum evenit, ut, quod germanissimæ Latinitatis et nativæ elegantæ est, indignis modis quasi furca hinc ejiceretur. Nos pro more et penso nostro pergemus de Horatio bene mereri; et veram lectionem, negligentia interpretum proditam, postliminio revocabimus: *Quanti emtæ? parvo: quanti ergo? octussibus.* Bentl. Ita omnes fere codd. et edd. antiq.—157 Codd. ap. Lamb. unus Vat. Rain. Card. Jann. et Tornes. *percamque.* Alii codd. et edd. quædam vett. ante Lamb. *percamne.* Bentleii Regius, Galeanus, et Magdal. Harl. 2. 3. 4. 6. al. et edd. recent. *percamve.* Cuning. et Sanad. *percam, anne rapinis.*—

NOTE

155 *Ptisanarium*] Diminutivum est a ptisana. A *πίσσειν*, *pinsere*, *decorticare*, est *πίσδινη* vel *πίσδινη*, *ptisana*, seu hordeum pistum et a cortice purgatum, unde fit puls optimi et salubris succi, restaurandis viribus accommodati. Galen. lib. 1.

Oryzæ] Ex oryza, Gall. *du ris*, fit pariter, ut ex hordei farina, puls sanitati perutilis. Plin. XVIII. 7. ‘Iudi maxime quidem oryza gaudent Italica, (Al. *ut Itali*), e qua ptisanam conficiunt, quam reliqui mortales ex hor-

deo. *Oryzæ* quidem folia carnosa, pro- ro similia, sed latiora: altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmæ rotunditatis.’

156 *Quanti emtæ*] Adverte sordes avari moribundi, plus quidem etiam tum anxii de pretio remedii necessarii ad salutem, quam de propria salute.

Octussibus [*Octo assibus*] Al. *octussibus*. Gallica moneta circiter *deux sols dix deniers*.

Quisnam igitur sanus? Qui non stultus. Quid avarus?
 Stultus et insanus. Quid? si quis non sit avarus;
 Continuo sanus? Minime. Cur, Stoice? Dicam. 160
 Non est cardiacus, Craterum dixisse putato,
 Hic æger: recte est igitur, surgetque? negabit;
 Quod latus aut renes morbo tententur acuto.
 Non est perjurus, neque sordidus; immolet æquis
 Hic porcum Laribus: verum ambitiosus et audax. 165
 Naviget Anticyram: quid enim differt, barathrone
 Dones quicquid habes, an nunquam utare paratis?

an furtis et rapinis? DAMASIP. Quis ergo tandem sapit? STERTIN. Is qui non recors. DAMASIP. Quid avarus? STERTIN. Fatuus est et demens. DAMASIP. Ecquid? Si aliquis non avarus sit, an proinde sapiens? STERTIN. Nequaquam. DAMASIP. Quare, o Stoice? STERTIN. Explicabo. Ægrotus iste non est cardiacus: (crude tibi Craterum loqui:) an ergo bene valet, atque exsurget? Minime, inquiet: nam latus vel renes afficiuntur acri morbo. Non est perjurus nec sordide parcus. Ille suum mactet benignis Laribus. Atqui est ambitiosus ac temerarius. Navi pergat Anticyram. Quid enim interest, utrum bona tua projicias in bara-

//////////

163 Major pars codd. Bentl. *tentantur*; atque ita Harl. 2. 3. 6. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. Lamb. Bentl. Saad. Francis. Wetzcl. Wakef. et Kidd.—166 Gott. Harl. 2. Regin. et Gal. ap. Bentl. Scholiast. item edd. Bentl. et Kidd. *balatrone*. Cuning. Francis, et Saad. *lalatroni*. Harl. 3. 4. 6. al. et edd. vet. et recentt. *barathrone*. ‘Placet recepta lectio, sive intelligas ad ipsius Flacci mentem in 1. Ep. 15. 31. vel accipere malis de terræ cavea, ut Noster II. Od. 1. 2. 1. Sat. 1. 42. Virg. Georg. II. 507. et alii passim.’

NOTÆ

158 *Quisnam igitur sanus*] Damasippus loquitur cum Stertino.

161 *Cardiacus*] Ore ventriculi affectus: laborans eo morbo, quem Græci *καρδιαλίαν* nuncupant; Gall. *mal d'estomac*.

Craterum] Illustrem medicum tempore Augusti. Enn laudat Persius Sat. III. 65. necnon Tullius ad Atticum.

164 *Immolet æquis Hic porcum Laribus*] Laribus Diis domesticis creditam hominum curam veteres existimabant. Hinc iis sacrificabant sive ut a vitis ac malis essent liberi eorum præsidio, sive pro collata ope grati. Quoniam vero mater Larum Mania dicebatur, patrocinium illorum require-

bant ad depulsionem insaniam, quæ Græcis *μανία*. *Porcum* ritu proprio Laribus immolari, patet ex II. Od. 23.

166 *Naviget Anticyram*] Helleborum scilicet ibi quæsiturus, ad expurgandam insaniam qua laborat. Vide supra.

Barathro] Ventri admodum voraci. Quidam explicant, ambitioni, quæ est veluti gurgis. Proprie ‘barathrum’ locus erat Athenis profundissimus, in quem demittebantur noxii et capite damnati. Sensus Horatii est: Quid differt utrum prodigalitate an avaritia pecces, et ad insaniam ruas?

Servius Oppidius Canusî duo prædia, dives
 Antiquo censu, gnatis divisisse duobus
 Fertur, et hæc moriens pueris dixisse vocatis 170
 Ad lectum: Postquam te talos, Aule, nucesque
 Ferre sinu laxo, donare et ludere vidi;
 Te, Tiberi, numerare, cavis abscondere tristem:
 Extimui ne vos ageret vesania discors;
 Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam. 175

Thrum, an acquisitis utare nunquam? Servius Oppidius veteri censu locuples duo prædia duobus filiis Canusî partitus esse narratur; moribundus autem vocasse liberos ad cubile, et sic allocutus: Ex quo te, Aule, perspexi talos ac nuces aperto sinu portare, necnon largiri atque ludere; te vero, Tiberi, mæstum supputare, et in cavis occultare; veritus equidem sum ne recordia dispar vos teneret; ne tu Nomentanum, tu Cicutam

Wakef.—168 Hic nova incipit Satira in codice Laurent. Petrarchæ in Biblioth. Florent. cum inscriptione, *Contra ambitiosos et avaros Ecloga*. Ita quoque in Upsal. et Gud. 1. ap. Mitsch.—169 Venet. 1559. *gnatis dedisse duobus*.—170 Harl. 2. 3. 6. et omnes fere Bentleii, Venet. Glarean. Bentl. et Kidd. *hoc moriens*.—172 ‘Quæro cur Bentleius de suo posuerit *perdere pro ludere*, cum vox ludere possit figurate dici pro *perdere*, ubi lusus scilicet temerarius est et nimis frequens.’ *Baxt.* ‘Puer qui talos et nuces non domi habet, ut, cum opportunum est, illis ludat; sed ubique sinu circumfert, nec deponit ante, quam vel donandi causa vel ludendi deponat, indicium ille dat animi ad rem faciendam et servandam parum attenti: contra avaritiæ et sordium signum est, si abscondat, solus et sæpius dinumeret. Cum gravi et decretoria severitate sua operam hic lusit et perdidit magnus Bentleius.’ *Gesn.* Cuning. ex conj. *credere*; et sic edidit Sanad.—174 Nic. Heinsius ap.

NOTE

168 *Servius Oppidius*] Rem illustrat exemplo patris prudentissimi filios duos a diversa insanix specie deterrentis.

Canusî] Hæc urbs est Apulix, de qua 1. Sat. 5.

169 *Divisse*] Divisisse, syncope.

171 *Aule*] Fili mi.

Talos] Ne tesseras lusorias, Gall. *dez*, accipe Lector, sed ocellatos. His enim, non item illis, lusitabant pueri. Sueton. Octav. cap. 83. ‘Animi laxandi causa, modo piscabatur hano, modo talis, aut ocellatis, nucibusque ludebat cum pueris minutis.’ Ubi ‘ossiculis’ alii, alii ‘oscillis’ legunt:

alii etiam ‘ocellatis nucibus,’ id est, in oculi figuram compositis.

172 *Ferre sinu laxo*] Absque magna cura, negligenter.

173 *Tiberi*] Alter hic est Servii Oppidii filius.

174 *Vesania discors*] In pueris nempe elucebant mores, jam studia micabant. Aulus propendebat in prodigalitate, Tiberius ad avaritiam vergebatur.

175 *Nomentanum*] Hominem profusione et luxuria famosum: de eo 1. 8.

Cicutam] Fœneratorem avaritiæ sordidæ.

Quare per Divos oratus uterque Penates,
 Tu cave ne minuas ; tu, ne majus facias id
 Quod satis esse putat pater, et natura coërcet.
 Præterea ne vos titillet gloria, jure-
 Jurando obstringam ambo : uter ædilis fueritve 180
 Vestrum prætor, is intestabilis et sacer esto.
 In cicere atque faba bona tu perdasque lupinis,
 Latus ut in Circo spatiere, aut æneus ut stes,
 Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis ?

imitareris. Quamobrem per Deos Penates ambos obsecro, tu ne dilapides, tu ne augeas id quod pater sufficiens arbitratur ac natura definit. Insuper utrumque sacramento obligabo, ne vos cupiat honorum cupiditas: uter vestrum ædilis aut prætor fuerit, is testimonii expers et execrandus esto. Nempe ut in circo magnifice incedas, vel stes ex ære conflatus, tu stulte opes in cicere et faba et lupinis effundas, ac prædiis et pecuniis a patre acceptis spoliare? Nimirum ut plausus quos accipit

Burm. conj. *dissors* pro *discors*.—182 Zarot. *bona tum perdasque* ; unde Gesn. conj. *bona tum' perdasque* pro *tune*. ' *perdas que* duabus vocibus scribendum puto.' Baxt.—183 *Latus ut* optimi et vetustissimi codd. ap. Torrent. Harl. 2. 3. 4. 6. Gott. Han. omnes ap. Bentl. al. et edd. post Torrent. *Latus* edd. antiq. ante Torrent. *Largus ut* Markland. Epist. Crit. p. 81. et *æneus* Leid. et Colbert. Bentleyi, quod ille recipit. Ita quoque Harl. 2. Vide

NOTÆ

178 *Natura coërcet*] Nimirum illa paucis contenta duntaxat requirit quod sufficiat.

179 *Ne vos titillet gloria*] Ne vos ambitione duci et teneri contingat : ne ambiatis ullum magistratum, ædilitatem, præturam, &c.

181 *Intestabilis*] Ademto jure testimonii dicendi et condendi testamenti infamis. Gell. vi. 7. et xv. 13.

182 *In cicere atque faba*] Ejusmodi nempe donaria et congiaria faciebant demulcendæ et captandæ plebis gratia, qui ad magistratus sibi viam munire studebant : spargebant in vulgus legumina quæ magni tum æstimabantur a populo nondum locuplete et superbiente. Plin. xviii. 12. varia cicernum genera affert : ejusdem vero capituli initio ita scribit : ' Inter legumina maximus honos fabæ : quip-

pe ex qua tentatus sit etiam panis.' cap. 14. ' Lupino,' inquit, ' usus est proximus ; cum sit et homini, et quadrupedum generi unguilas habenti communis : ' et postea : ' Maceratum calida aqua homini quoque in cibo est.'

183 *Latus ut in Circo, &c.*] Ut in circo magnifice et gloriose ambules, cum ædilis ex more ludos Florales procurabis ; tumque munera etiam plebi disperges, ad benevolentiam ejus aucupandam, atque majores aliquando magistratus capessendos. Pers. Sat. v. 177. ' cicer ingere large Rixanti populo, nostra ut Floralia possint Aprici meminisse senes.'

Æneus ut stes] Ut erigatur tibi statua ex ære.

184 *Nudus agris, &c.*] Plures certe bona sua profuderunt in missilibus et

Scilicet ut plausus, quos fert Agrippa, feras tu, 185
 Astuta ingenuum vulpes imitata leonem?
 Ne quis humasse velit Ajacem, Atrida, vetas cur?
 ¶ Rex sum. ¶ Nil ultra quæro plebeius. ¶ Et æquam
 Rem imperito; at si cui videor non justus, inulto

Agrippa, tu quoque accipias, quasi vafra vulpes generosum leonem æmulata? O Atrida, quare prohibes ne quispiam curet sepeliendum Ajacem? AGAMEMNON. Quia rex sum. STERTIN. Ego unus e plebe nihil amplius interrogo. AGAMEM. Quia et rem justam jubeo. Quod si quis me iniqum judicat, huic per me licet

Markland. ad Stat. 1. Sylv. 1. 51.—186 Quatuor libri optimi ap. Torrent. *ingenium*; ut totum illud, *Astuta ingenium*, vulpi detur.—188 ‘Cruquius in optimo Gandasensi *quære* scriptum fuisse affirmat: atque ita legi debere Gul. Canterus Nov. Lect. iv. 12. ait: nec mihi displicet: sed non tanti est, ut sine majoribus auctoribus quicquam immutem.’ *Torrent.* ‘Bentleius non vidit Dialogismum esse, cum arbitrio suo mutaverit *quæro* in *quære*. Verum hoc fecit de more suo auctoritate unius membranæ, quam ob raritatem ceteris præferendam censuit.’ *Buxt.* Trinit. ap. Bentl. et Acron, *quæram*. Omnes codd. Bentleii, Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. al. et edd. Zarot. Mediol. 1477. 1486. 1502. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1492. 1559. Florent. 1482. al. antiq. *quæro*; ita etiam *Buxt.* Gesn. Zeun. Schrevel. Bond. Delph. Sanad. Dunster, Francis, Heindorf, Wetzl. Biont. Wakef. et Comb.—189 ‘*At si*, cui nuper ediderunt ex codice omnium veterrimo Blandinio. Sed rectius est *Ac si*, ut alii omnes, scripti

NOTE

donariis: et Milo quidem tria dicitur patrimonia consumsisse auram vendendo popularem congiariis.

185 *Agrippa*] Augusti gener, populo item dilectissimus. De eo 1. Od. 6.

186 *Astuta ingenuum*, &c.] Tu pusillus magnos perperam æmulatus. Sunt qui alludi velint ad Æsopi fabulam de vulpe seu asino Cumaño leoninis exuviis induto.

187 *Ne quis humasse velit*, &c.] Novus Dialogus, quo ambitiosos pariter insanire demonstratur: asseriturque id quod est supra vs. 45. ‘Hæc magnos formula reges . . . tenet.’ Itaque Stertinius sen plebeius quispiam inducitur loquens cum Agamemnone; qui quidem, ut ‘regum maximus’ appelletur, grande piaculum non du-

bitat perpetrare; videlicet propriam filiam ambitioni suæ magis immolat quam Dianæ aut publicæ utilitati. Vide Euripid. Iphigen. in Aulide.

Ajacem] Telamonis filium, excepto Achille solo, fortissimum Græcorum: eorumque ‘Insigne propugnaculum,’ atque inter ceteros ‘capite et latis humeris eminentiorem,’ teste Homero Iliad. B. et Γ. vide 11. Od. 4.

Vetas cur] Ajacem propria manu interfectum Tencer frater ad sepulchrum efferre moliebatur: at prohibitus est jussu Agamemnonis, eo quod hostilem in Græcos animum ille præbuisset, ut mox explicabitur.

188 *Nil ultra quæro*] Quidam legunt, *quære*, ut continuus sit Agamemnonis sermo.

Dicere, quod sentis, permitto. ¶ Maxime regum, 190
 Di tibi dent capta classem reducere Troja!
 Ergo consulere, et mox respondere licebit?
 ¶ Consule. ¶ Cur Ajax heros ab Achille secundus
 Putescit, toties servatis clarus Achivis?
 Gaudeat ut populus Priami Priamusque inhumato, 195
 Per quem tot juvenes patrio caruere sepulcro?
 ¶ Mille ovium insanus morti dedit; inclytum Ulyssem
 Et Menelaum una mecum se occidere clamans.

impune loqui quicquid censet. STERTIN. *O regum maxime, tibi numina largiantur, ut expugnata Troja classem reducas incolumem. Igitur interrogare, statimque responsum dare permittis?* AGAMEM. *Permitto.* STERTIN. *Quare Ajax Heros post Achillem maximus computrescit, Græcis toties liberatis inclytus? An ut lætetur populus Priami ipseque Priamus quod ille maneat insepultus, per quem tot adolescentes patriæ sepultura privati sunt?* AGAMEM. *Inmo quod mille oves furens trucidavit, vociferans; mactare se præclaram Ulyssem, ac Menelaum, atque*

*****

editique, summo consensu exhibent.' *Bentl.* ita Venet. 1559. Glarean. Lamb. alii.—190 *Dicere quod sentis* Harl. 2. 3. 4. 6. Han. 1. et omnes fere codd. ap. *Bentl.* *Dicere quod sentis* pauci codd. ap. enud. *Bentl.* *Dicere quæ sentis* edd. antiq. *sentit* Cuning. et Sanad. ita etiam Harl. 3. 4. et Vet. Comb.—191 'Bentleius maluit classem deducere quam reducere, quod nobis minus videtur; nam nimis cavet Metro. Veteribus *re* modo longum erat, modo breve.' *Baxt.* *deducere* solus Zulich. cum edd. Locher. Venet. 1490. et Glarean. *reducere* Gort. Harl. 2. 3. 4. 6. omnes alii ap. *Bentl.* Zarot. Mediol. Venet. 1477. 1478. 1479. et recentt. præter Wakef. et Kidd.—194 'Cruquii codices pro *putrescit* legerunt *putescit*, quod et Torrentius reperit in suis. Bentleius tamen retinet *putrescit*. Huic etiam mirifice placet antiquata scriptura *includum Ulixem*, et similia jam olim desita.' *Baxt.* *Putrescit* etiam Harl. 2. 6. et Vet. Comb.—197 Vett. membranæ *Ulixem*. Vide Heinsium ad

NOTÆ

195 *Gaudeat ut populus Priami, &c.*] Gaudium nempe hostibus Trojanis ingens paras: ex Iliad. A.

Priamus] Is non Trojæ solum, sed prope totius Asiæ rex: pater Hectoris, Paridis, aliorumque numero 50. teste Cic. Tusc. 1. quorum 17. e legitima uxore. Hos bello Trojano fere omnes vidit ab hostibus occisos: ipse denique Troja capta interemtus a Pyrrho Achillis filio.

197 *Mille ovium insanus morti dedit, &c.*] De armis Achillis mortui contendit Ajax cum Ulysse; causa vero cecidit: unde ira et furore percitus

in Græcos ulcisci putans, pecudes bene multas trucidavit. Demum ad mentem reversus facinoris pudore senet gladio peremit. Vide Sophocli. Ajac. flagell. Ovid. Met. XIII. &c.

Mille ovium] De hac loquendi formula, 'mille hominum,' &c. Gell. 1. 16. Macrobi. Saturn. 1. 5.

198 *Menelaum*] Agamemnonis fratrem, Spartæ regem: cujus uxor Helena a Paride rapta Trojæ incendio flammam suppeditavit.

Una mecum se occidere clamans] Arietes nempe grandiores ac boves oc-

¶ Tu cum pro vitula statuis dulcem Aulide natam
 Ante aras, spargisque mola caput, improbe, salsa, 200
 Rectum animi servas? ¶ Quorsum? ¶ Insanus quid enim
 Ajax

ipsum me. STERTIN. *At at, quando tu in Aulide filiam dilectam loco juvencæ altaribus admoves, caputque mola salsa scelerate conspergis, num tenes judicii æquitatem?* AGAM. *Quid loqueris?* STERT. *Enimvero quid peccavit Ajax furi-*

Virg. Ecl. VIII. 70. et Varr. Lectt. Heynii *ibid.*—200 Harl. 2. *spargasque mola.*

NOTÆ

cidens Ajax arbitrabatur se mactare Agamemnonem, Ulyssem, Menelaum; et scommata etiam in eos jactabat. Sophocl. cit. Juvenal. Sat. XIV. ‘Hic bove percusso mugire Agamemnona credit.’

199 *Tu cum pro vitula, &c.*] Vide Euripid. Iphigen. in Aulide. Virgil. Æn. II. 116. ‘Sanguine placastis ventos et virgine cæsa.’ Porro totam hanc fabulam confinxerunt Poëtæ ex Historia Jephthæ: lib. Judic. cap. XI. Item ex sacrificio Abrahæ: Genes. c. XXII. Præclare Cic. lib. III. Offic. n. 95. ‘Quid? Agamemnon, cum devovisset Dianæ quod in suo regno pulcherrimum natum esset illo anno, (observa, Lector, historiæ varietatem seu variam narrationem,) ‘immolavit Iphigeniam, qua nihil erat eo quidem anno natum pulchrius. Promissum potius non faciendum, quam tam terribilem facinus admittendum fuit. Ergo et promissa non facienda nonnunquam.’ Sic profecto et Jephthæ culpatur, tum quod vovit stulte, tum quod putavit stultum votum adimplendum esse.

Statuis dulcem Aulide natam Ante aras] Ad Aulidem Bœotiæ portum detinebatur classis Græcorum, suspensis ventis, et grassante pestilentia, ob Dianæ cervum ab Agamemnone imprudenter venando interfec-

tum. Qua de re consulti Vates, responderunt placandos esse Deos mactata Iphigenia Agamemnonis filia. Itaque sacrificio peracto Græci prosperam navigationem habuerunt, Trojanque exciderunt. Euripid. cit. Ovid. Met. XII. Alii aliter. Vide Cic. ante cit. Offic. III.

200 *Spargisque mola caput, &c.*] Ex solenni ritu sacrificorum, qui quidem talis erat: 1. Inter cornua victimæ deponebant molam ex farre molito et sale: unde facta vox ‘immolare.’ Vide III. Od. 23. ubi ‘farre pio et saliente mica.’ 2. In caput hostiæ effundebatur vinum; e quo prius tum Sacerdos tum astantes degustare seu delibare solebant: hincque dicta ‘libatio.’ 3. Ipse manu setas evehebat inter hostiæ cornua, atque in ignem velut prima libamina projiciebat. 4. Victimariis mandabat hostiam cædere ac jugulare. 5. Aruspex cultro ferreo viscera explorabat, an perlitatum foret. 6. Ministri e singulis visceribus ac membris certas partes exsecabant, farinaque involutas et in calathis compositas sacrificanti offerebant: hic vero aris imponebat, accensoque foculo cremabat. 7. Epulas instruebant, circum aras saltabant, choreas ducebant, Hymnos Diis concinebant.

Fecit cum stravit ferro pecus? abstinuit vim
 Uxore et gnato, mala multa precatus Atridis:
 Non ille aut Teucrum, aut ipsum violavit Ulyssem.

¶ Verum ego, ut hærentes adverso littore naves 205

Eriperem, prudens placavi sanguine Divos.

¶ Nempe tuo, furiose. ¶ Meo; sed non furiosus.

¶ Qui species alias veri, scelerisque tumultu
 Permistas capiet, commotus habebitur; atque,

Stultitiane erret, nihilum distabit, an ira. 210

Ajax cum immeritos occidit, desipit, agnos?

osus, quando pecudes ense jugularit? haud conjugem et filium læsit: diras quidem in filios Atræi jactavit: at nec Teucrum nec ipsum Ulyssem percussit. AGAM. Atqui ut abstraherem naves iniquo littore detentas, ego rite munera placavi sanguine. STERT. Tuo videlicet, insane. AGAM. Meo, inquam, sed minime insanus. STERT. Verum qui speciebus falsis et scelere confusis conspurcatisque ducitur, certe furiosus censeri debet: nec interest utrum per insaniam an per iram peccet. Numquid Ajax insanit, cum agnos perimit innocentes? an tu mente sana es, quando

203 *Uxore et gnato* Harl. 4. 'Aliter interpunxi, *Uxore et gnato: m. m. p. Atridis, Non, &c.* non sine sensus, ut videtur, commodo.' Wakef.—204 Hic etiam vet. codd. *Ulixem*. Vide ad vs. 197.—208 'Cum Torrentii codicibus et Veteribus Scholiastis *alias veri* reposuimus pro *alias veris*: nam *S* detractum erat sequenti vocabulo: estque Hellenismus pro *alias vero*, quæ Cruquiana lectio est. Bentleius sic interpungit, *Species alias, veri scelerisque tumultu*, ac si *alias* diceretur absolute, quod nobis dariusculem videtur.' Buxt. *veris* est conj. Lambini, et placet Valartio. 'Distinguendum potius: *Qui species, alias veri scelerisque, tumultu Permistas capiet, commotus habebitur*. hoc tamen integrum, ad lectoris arbitrium deferimus.' Wakef.—211 '*Ajax immeritos dum occidit*] Derivatam est hoc ab Editionibus præcis; inde in plerisque nunc circumfertur. At solus ex nostris Reginensis *dum*; ceteri *cum*; ut plerique aliorum habent; et id versus sequens confirmat: *Cum prudens admittis*. Ceterum aliter verba ordinantur, cum in Cruquianis, tum in nostris, Zulicheniano, Magdalenensi, et Regiæ Societatis: *Ajax cum immeritos occidit, desipit*,

NOTÆ

203 *Uxore*] Teemessa. *Nato*] Eurysace. *Atridis*] Agamemnoni et Menelao.

204 *Teucrum*] Fratrem suum.

Ulyssem] Cui tamen Ajax iratus maxime.

208 *Qui species alias veri, &c.*] Urget Stertinius, quasi diceret: immo furiosus es ac demens, quippe falsis rerum speciebus illusus, atque (ut ait Cic. Tusc. v. n. 98.) 'mentem habes imbutam pravitate erroribus.'

Quod si animo stares, si commotus non esses, veras utique species habuisses, rectum animi servasses, atque adeo intellexisses hominis cædem haud placere numinibus, a quibus vita nobis tribuitur: neque vana honoris cupiditate deceptus crimen infandum speciosa religionis umbra velatum stulte admisisses. Certe sana mens 'causas rerum et consecutiones videt.' Cic. de Finibus II. n. 45.

Cum prudens scelus ob titulos admittis inanes,
 Stas animo? et purum est vitio tibi cum tumidum est cor?
 Si quis lectica nitidam gestare amet agnam,
 Huic vestem, ut gnatae, paret ancillas, paret aurum; 215
 Rufam et Rufillam appellet, fortique marito

sponte crimen perpetras ob vanam gloriam? utrum culpa curet animus dum superbit? Age vero, si quis agnam lectica circumferre gaudcat; ac velut filiae vestes, aurum, famulas tribuat; puellam vel puellulum nominet; atque viro generoso con-

agnos. Quod altero concinnius cultiusque exire, qui aurem habet, facile sentiet: et merito viris eruditus Cruquio Baxteroque placuisse.' Bentl.—212 Pro admittis Cruquiani plures, nunc Pulmanni, et duo ap. Bentl. committis; unde Bentleius, Tu prudens s. o. t. cum admittis.—213 Hari. 6. timidum est cor. Harl. 3. est vitio cui sollicitum est cor.—215 Huic vestem, natae ut Magdal. ap. Bentl.—216 Rufam aut Pusillam Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. et Zarot. Rufam et Pusillam Vet. Comb. 'Manuscriptorum quantum ubique est, et editiones priscae habent Rufam aut Pusillam; nisi quod nonnulli et pro aut, et vetustissimus Blandinius Posillam. Ceterae quae circumferuntur lectiones,

NOTÆ

212 *Ob titulos inanes*] Vanæ gloriæ, summi Græcorum imperii, ambitiosi nominis studio, ut totius Græciæ exercitus imperator dicaris. Vide Iliad. B. sub finem; ubi numerantur et nominantur reges ac duces Græcarum copiarum. Præcipui vero isti: Achilles Myrmidonum, Ulysses Ithacensium, Thoas Ætolorum, Idomeneus Cretensium, Tlepolemus Rhodiorm, Philoctetes Melibæorum, Ajax Telamonius Salaminiorm, Ajax Oilens Locrensiorm, Menestheus Atheniensium, Nestor Pylionum, Diomedes Argivorum, Menelaus Lacedæmoniorm, Agapenor Arcadiorm, &c. Quibus omnibus, id est, navibus circiter mille ac ducentis, virorum autem milibus centum et viginti præerat Agamemnon Mycenensium rex.

213 *Stas animo*] An non tua mens de sua sede mota ac dejecta est? cum enim stat illa, recte sentit, recte cogitat, recte agit.

Purum est vitio tibi cum tumidum est cor] Alii sic interpungunt: *purum est vitio, tibi cum tumidum est cor?* cer-

te bonus utrobique sensus.

214 *Si quis lectica, &c.*] Aliud argumentum a simili. Porro ne cui ea similitudo videatur futilis aut insulsa, legat 2. Reg. XII. ubi Nathan Propheta ex pari similitudine Davidem regem redarguit: 'Pauper nihil habebat omnino præter ovem unam parvulam, quæ creverat apud eum cum filiis ejus, de pane illius comedens, et de calice ejus bibens, et in sinu illius dormiens: eratque illi sicut filia.' Item Sueton. Calig. cap. 55. nimirum Imperator ille equo suo, 'præter equile marmoreum, et præsepe eburneum, præter et purpurea tegumenta, ac monile e gemmis, domum etiam et familiam et suppellectilem dedit, quolantius nomine ejus invitati acciperentur: consulatum quoque traditur destinasse.' Quid vero Xerxes Platano arbori donans aureum monile, assiduamque satellitem, ex eorum numero qui immortales vocabantur? Herod. lib. VII. vide Not. II. Od. 15. 4.

216 *Rufam et Rufillam* [*Pusam aut*

Destinet uxorem; interdicto huic omne adimat jus
Prætor, et ad sanos abeat tutela propinquos.

Quid? si quis gnatam pro muta devovet agna,
Integer est animi? ne dixeris. Ergo, ubi prava   220
Stultitia, hic est summa insania: qui sceleratus,

jugem dare velit; isti Prætor edicto omnem auferat potestatem; curaque sit penes cognatos sapientes. Quid si aliquis filiam loco agnæ mutæ addidit morti? an mente constat? Nequaquam affirmes: itaque ubi est iniqui fatuitus, ibi summa

sunt febriculosæ conjecturæ, quæ per vanas imagines auctoribus suis illudebant. *Pusam aut pusillam* Cruquius dedit, *Pupam aut pupillam* Lambinus; *Putam aut putillam* Scaliger; *Papam aut Pusinnam* Nic. Heiusius: quæ omnia cum nomina sint appellativa et ὑποκοριστικά, minime hic locum habere possunt. Quivis enim sine ulla dementia suspicione vel agnam vel catellam vel dorcada vel simile aliud delictum istis vocabulis appellare poterit. Prudentius certe illi faciunt, qui *Rufam aut Rufillam* legunt; ipsa nimirum sententia flagitante non blanda verba et ὑποκοριστικά, sed vera fœminarum nomina: quale siquis agnæ imponat, fœminam eam esse credens, proque filia nuptum daturus, is sine dubio ad agnatos et gentiles erit deducendus. Sed quid opus *Rufillam* hic, invitis codicibus, reponere? Vera sola et genuina lectio est, quam ipsi suppeditant: *Rufam aut Posillum* appellet. Ita, ut dixi, codex veterrimus Blandinius; sed eodem redit, quod in ceteris libris extat, *Pusillam*. Bentr. *Rufam et Rufillam* Baxt. Gesn. Zeun. Wetzel. et Bipont. Bentleium secuti Heindorf, Wakef. et Kidd.—219 ‘Bentleius nescio quomodo semper amat *si qui*, sive sit in Scriptis, sive non. Verum hoc fecit metu sibili, uti sæpius jam nobis dictum est.’ Baxt.—220 ‘Duo codices, *ubi parva*. Nec fortassis displicebit cogitanti Stoicorum illam, ut peccatorum, sic stultitiæ æqualitatem, cum illud plus minusque non admitterent. Nec illepidum ἀντιστοφόν, ut parva stultitia summa sit insania. Parum autem refert utro modo legas, *hic summa est*, an, *hic est summa insania*. Sermoni enim hoc postremum similis est: quod ulro affectat Flaccus: atque ita in optimæ notæ libris legitur quanquam Lambino displicet.’ Torrent. Harl. 4. *ubi parva*. Waddel. Ergo *ibi parva est Stultitia*.—221 ‘Optimi Torrentii codices cum Vulgatis legunt: *hic est summa insania pro hic summa est insania*. Illud posterius placuit Bentleio.’ Baxt. hæc summa est Waddel.—

NOTÆ

pusillam] Pusus et pusa, unde pusilla et pusio, idem significant quod puer et puella: Varro de Ling. Lat. lib. vi. Alii legunt, *Pupam et pupillam*.

217 *Interdicto huic omne adimat jus Prætor*] Huic homini tanquam male sano Prætor interdicit omni jure administrandi bona sua.

218 *Abeat tutela*] Bonorum illius administratio sen procuratio transferatur et committatur propinquis. Lex XII. Tab. ita statuebat: ‘Si

furiosus existit, agnatorum gentiliumque in eo pecuniaque ejus potestas esto.’

219 *Quid? si quis gnatam, &c.*] Quid ergo Agamemnon morti addicens filiam, et aris devovens, num integra mente est?

221 *Qui sceleratus, Et furiosus erit*] Non abludit quod legitur apud Isai. cap. xxxv. ‘Via sancta vocabitur et directa, ita ut stulti non errent per eam.’

Et furiosus erit: quem cepit vitrea fama,
 Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
 Nunc, age, luxuriam et Nomentanum arripe mecum;
 Vincet enim stultos ratio insanire nepotes. 225
 Hic simul accepit patrimonî mille talenta,
 Edicit, piscator uti, pomarius, auceps,
 Unguentarius, ac Tusci turba impia vici,
 Cum scurris fartor, cum Velabro omne macellum,

est insania. Qui improbus, erit pariter insanus. Quisquis præclara existimationis avidus fuerit, hunc attonitum fecit Bellona sanguinolenta. STERT. ad DAMAS. Jam vero mecum excute luxuriam et Nomentanum: quippe ratio probabit luxuriosos desipere et furere. Iste ubi a patre accepit mille talenta, statim venire mane in suam domum jubet piscatores, pomarios, aucupes, myropolas, turbamque sceleratam Hetrusci vici, scurras, fartores, denique macellum totum ac Velabrum. Quid inde?

222 Cuning. et Sanad. cepit quem ritrea.—224 Harl. 6. accipe mecum.—225 Vincit Venet. 1559. Glarean. et Lamb.—228 Lamb. aut Tusci.—230 'Bentleius ex

NOTE

222 *Vitrea fama*] Vel, fragilis; vel splendens, instar vitri.

223 *Hunc circumtonuit, &c.*] Hunc bellicæ gloriæ plus æquo avidum et stulte appetentiorum scilicet attonitum indeque vesanum reddidit Bellona bellorum Dea. Juvenal. Sat. iv. 123. 'nt fanaticus cæstro Percussus, Bellona, tuo.' Græcis ἐμβρόντητος, *vesanus, fulmine vel tonitru stupefactus: ἐμβρόντητος, stupor, vesania.*

224 *Nunc, age, luxuriam, &c.*] Ostendimus insanire avaros et ambitiosos: modo luxuriosos arripiamus, omnesque Nomentani similes.

Nomentanum] Hominem profusione et luxuria famosum. De eo jam i. Sat. 8. et ii. Sat. 1.

226 *Hic simul accepit, &c.*] Statim atque Nomentanus pinguem hæreditatem accepit, eam dilapidare totam aggreditur.

Mille talenta] Gallicæ monetæ, six cens mille écus: si quidem unum quodque Talentum ad rationes nostras facit nummos sexcentos.

227 *Pomarius*] Qui fructus sive *Delph. et Var. Clas.*

poma omnis generis vendit.

228 *Unguentarius*] Pharmacopola. i. Sat. 2. Gall. *Parfumeur.*

Tusci turba impia vici] Quotquot voluptatum asseclæ et ministri habitant vicum Tuscum; qui palatium inter et capitolium situs est: dictus a Tuscis incolis. Quam appellandi rationem varie quidem explicant. Varro de Ling. Lat. lib. iv. Liv. lib. ii. Dionys. Halic. vide Alex. ab Alex. ii. 18. In eo meretrices habitant; item unguentarii: unde et Thurarius dictus est: certe malæ famæ notam habuit. Plaut. Cistell. 'Tusco modo indigne dotem quæras corpore.' Et Curcul. 'In Tusco vico, ibi sunt homines qui ipsi sese venditant.'

229 *Scurris*] Gall. *Bouffons.*

Fartor] Qui aves farcit et saginat: qui Icanicas aliaque id genus farcina facit et condit.

Cum Velabro omne macellum] Cuncti simul cupediarum ac deliciarum artifices et ministri.

Velabro] Velabrum a vehendo dic-

Horat.

3 Q

Mane domum veniant. Quid tum? Venere frequentes:
 Verba facit leno, Quicquid mihi, quicquid et horum 231
 Cuique domi est, id crede tuum: et vel nunc pete, vel cras.
 Accipe quid contra juvenis responderit æquus:
 Tu nive Lucana dormis ocreatus, ut aprum
 Cœnem ego; tu pisces hyberno ex æquore vellis; 235

magno numero confluxere. Leno proloquitur: Quicquid habeo, quicquid etiam illorum singuli domi habent, tuum illud puta: ac seu mox, seu cras posce. Audi quid ad hæc reposuerit bonus adolescens: In nivibus Lucaniæ pernoctas ocreas indutus, ut aprum ego comedum: tu pisces hyeme in mari quæris mihi. Ego certe deses

//////////

conjectura sua reposuit, *Qui cum venere: neque enim intellexit Quid tum Comicam esse Μετάβασις.* Baxt.—233 Harl. 2. 3. 4. 6. *contra hæc.*—234 ‘Bentleius pro *In* posuit *Tu*, neque hoc absurde, nisi quod desit auctoritas. Ego nihil moveo.’ Baxt. ‘*duras legendum puto.*’ Markl. *ad Stat. Sylv.* v. 1. 123.—235 ‘Duplex jam olim hic ferebatur scriptura, Scholiastæ quoque observata, *verris* et *vellis*. Et *vellis* quidem editiones priscae exhibent, ac dimidia fere pars codicum: ceteri ab altera lectione stant. Si *vellis* hic admittitur, tum ad arundinem piscatoriam et hamum; sin *verris*, tum ad rete et everriculum referri debet. Atque hoc placet. Ausonius Mosella, vs. 244. ‘Hic medio procul anne trahens lumentia lina, Nodosis decepta plagis examina verrit.’ Et 281. ‘Ille hamis et rete potens, scrutator operi Nereos, æquoream solitus converrere Tethyn.’ *Bentl.* Han. 1. *verris*. Tres codd. Tor-

NOTÆ

tum volunt aliqui cum Varrone de Ling. Lat. lib. iv. Palustris et aquosus pridem locus erat, per quem etiam Tiberis defluxit donec ab Augusto in alveum est coactus: quemadmodum dicitur in Arte Poët. vs. 67. hinc et Tibul. ii. 5. ‘At qua Velabri regio patet, ire solebat Exiguus pulsa per vada linter aqua.’ Exinde vicus fuit Romæ celebris; ex quibusdam, in foro boario, ex aliis, in foro olitorio; hod. *S. Giorgio in Velabro*. Nomen alii deducunt ex eo quod locus erat obtentus velis, sub quibus vendebantur oleum, casei, et similia. Plaut. Captiv. ‘quasi in Velabro olearii.’ Martial. XIII. 32. caseum Velabrensem commendat.

Macellum] Locus obsoniis vendendis Romæ destinatus: a mactandis pecoribus ac veniendis appella-

tus: vel a quodam Macello nomine, cujus domus olim ibi diruta fuerit. Alii aliter.

231 *Leno*] Hic, vel a leniendo, vel ab alliciendo dictus, accommodatum plane suo nomini sermonem habet ad juvenem prodigum.

233 *Æquus*] Ironice. Nomentanus scilicet erga nequam illos homines at jucundos libidinum ministros benignus ac liberalis.

234 *Tu nive Lucana, &c.*] Quantas, inquit, pro me fers ærumnas, venando in Lucaniæ montibus ac sylvis, vel dum nivibus rigescunt, ut mihi apros afferas! de Lucania, in Epod. i. sub finem.

235 *Vellis* [*verris*] Hinc retis genus piscatorium vocarunt ‘everriculum.’ Non. Marcel.

Segnis ego, indignus qui tantum possideam : aufer !
 Sume tibi decies ; tibi tantundem ; tibi triplex,
 Unde uxor media currit de nocte citata.
 Filius Æsopi detractam ex aure Metellæ,
 Scilicet ut decies solidum exsorberet, aceto
 Diluit insignem baccam ; qui sanior, ac si

240

haud mereor tantas opes habere. Tolle, accipe tibi decies centena millia sestertium : tibi tantundem : triplum vero tibi, per quem festinat conjux media nocte accersita. Æsopi filius margaritam eximiam ex aure Metellæ ablatam aceto liquefecit, nempe ut absorberet decies centena simul : nonne tam insanus quam si ilipsum pro-

rentii, vellis.—236 Cuning. *tantum qui.*—238 ‘Omnes Libri cum Vet. Schol. legerunt *currit pro currat* ; et *citata* est apud Vet. Schol. *pro vocatu* ; et melius *citata* cum præposuerit *currit*. Bentleius servat *vocata*.’ Baxt. *currat* plurimæ edd. a Lamb. usque ad Bentl. sed edd. antiq. et omnes fere codd. *currit* ; ita certe Harl. 2. 3. 4. 6. *vocata* Han. 1. Harl. 2. 3. 4. 6. al. et Vet. Comb.—240 Han. 1. Exc. Sax. Harl. 3. 6. *absorberet*. Harl. 4. *sorberet*.—246 *Quorsum*

NOTE

237 *Sume tibi decies*] En vobis præmia rependere statui : dono videlicet tibi, venator, decies centena millia sestertium : tantundem quoque tibi, piscator : tibi vero triplum, o leno, qui sedulo mihi voluptates procuras.

239 *Filius Æsopi, &c.*] Æsopus Tragædus fuit locuples admodum et luxuriosus. Clodius pariter ejus filius decoxit ab eo relictam sibi hæreditatem ducenties sestertium, ut aiunt : et cum a Cæcilia Metella adamaretur, pendentem ex ejus aure margaritam ingentis pretii detraxit, atque aceto liquefactam exsorbuisset. Vide Val. Max. ix. 1. Macrob. iii. 14. Plin. ix. 35. ubi de Cleopatrarum Antonique epulis pariter luxuriosis ; subditque : ‘Prior id fecerat Romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius Tragædi Æsopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres ; ne in Triumviratu suo nimis superbiat Antonius, pæne histrioni comparatus,’ &c. Caligula quoque pretiosissimas margari-

tas aceto liquefactas sorbuisset. Sueton. Calig. cap. 37.

240 *Scilicet ut decies solidum exsorberet*] Plin. mox cit. ‘Duo fuere maximi uniones per omne ævum : utrumque possedit Cleopatra Ægypti reginarum novissima, per manus Orientis regum sibi traditos. Hæc, cum exquisitis quotidie Antonius saginaretur epulis, superbo simul ac procaci fastu, ut regina meretrix lautitiam ejus omnem apparatusque obtrectans, quærente eo quid astrui magnificentiarum possit, respondit, una se cæna centies sestertium absumturam,’ &c.

Aceto Diluit] Hanc inesse vim aceto, docet Vitruv. viii. 3. Macrob. lib. iii. 17. Plin. cit. ‘Ex præcepto ministri unum tantum vas ante eam posuere aceti, cujus asperitas visque in tabem margaritas resolvit.’ Idem xxiii. 1. sub finem : ‘Acetum saxa rumpit infusum, quæ non ruperit ignis antecedens.’

Illud idem in rapidum flumen jaceretve cloacam?
 Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum,
 Nequitia et nugis, pravorum et amore gemellum,
 Luscinias soliti impenso prandere coëmtas: 245
 Quorsum abeant? sani ut creta, an carbone notandi?
 Ædificare casas, plostello adjungere mures,
 Ludere par impar, equitare in arundine longa,

jecisset in currentem fluvium aut in cloacam? Filii Q. Arrii, par fratrum illustre, improbitate et scurrilitate et criminum studio simillimum, assueti comedere luscinias magno pretio emtas; qua parte credantur sapere? an candido, an atro lapide notandi? Si vetulus quispiam gaudeat exstruere domunculas, parvo curru mures alligare, ludere par impar, equitare in longo fuste; hunc dicas agi vesania. Si

abeant censent? Cuning. 'Sani ut creta legerunt quatuor Crnquii codices pro sani. Creta. 'Carbone notentur ut insani, an creta ut sani? Vet. Schol. Pro sani ut creta an carbone notandi Bentleius ponere voluit satin' creta, an carbone notati, quod mihi vitiosum videtur.' Buxt. notandi Gott. notati Exc.

NOTÆ

243 *Quinti progenies Arrî, &c.*] Pariter leves ac luxuriosi duo fratres Q. Arrii filii. Is videtur esse, de quo supra vs. 86.

245 *Luscinias soliti impenso prandere*] Val. Max. cit. 'Æsopi Tragædi filius,' inquit, 'non solum perditæ sed etiam furiosæ luxuriæ juvenis, cantu commendabiles avienlas immanibus emtas pretiis in cœna pro ficculis ponere, acetoque liquatos magnæ summæ uniones potionibus aspergere solitus, amplissimum patrimonium velut amarum sarcinam quam celerrime abjicere cupiens.' Plin. x. 51. 'Insignis est... Æsopi histrionis tragicæ patina sexcentis millibus sestertium taxata: in qua posuit aves cantu aliquo aut humano sermone vocales, nummis sex singulas coëmtas: nulla alia inductus suavitate, nisi ut in his imitationem hominis manderet, ne quæstus quidem suos reveritus, illos opimos et voce meritos: dignus prorsus filio, a quo devoratas dixi margaritas.'

Prandere] Vox fortasse ad augen-

dam invidiam posita. Nam qui tam exquisitas dapes prandebant, quas non cœnabant? Si quidem ex Plutarcho Sympos. VIII. 6. prandium erat matutina quæpiam esitatio, sine apparatu, ex obviis quibuslibet, cœna vero convivium paratum et elaboratum. Unde et soli prandebant, at cœnabant in cœtu amicorum; unde nomen. Vide Alex. ab Alex. v. 21.

246 *Quorsum abeant? sani*] Quomodo sanis annumerentur. Marcellius haud absurde corrigit, *Quorsum abeant? sanin'? creta, an carbone notandi?*

Creta, an carbone notandi] An laudandi, an vituperandi? Pers. Sat. v. 108. 'Illa prius creta, mox hæc carbone notasti.'

247 *Ædificare casas, &c.*] Amantes etiam desipere jam probat; tamque puerilia agere, quam solent pueri domunculas exstruentes et cœno et lapillis, mures velut jumenta ad plostellum alligantes, &c.

248 *Ludere par impar*] Sicut pueri manu prementes copiam nucum, fa-

Si quem delectet barbatum, amentia verset.
 Si puerilius his, ratio esse evincet, amare ; 250
 Nec quicquam differre, utrumne in pulvere, trimus
 Quale prius, ludas opus, an meretricis amore
 Sollicitus piores ; quæro, faciasne quod olim
 Mutatus Polemon ? ponas insignia morbi,
 Fasciolas, cubital, focalia, potus ut ille 255

ratio vincat, amare puerilius esse quam ista ; nec ullum esse discrimen utrum in arena ludas iisdem ludis quibus olim ludebas tres annos natus, an amore meretricis anxius lacrymare : rogo te, num acturus sis quod Polemo quondam egit errore liberatus? an abjicies morbi signa, fascias, palliolum, faucium operimenta, quemadmo-

Sax. et Harl. 3. *sani, creta* Harl. 2. Zarot. et Vet. Comb.—250 Sic Vet. Schol. Harl. 3. 6. et Vet. Comb. Si Harl. 2. 4. optimi codd. Cruquii, et edd. recentt.—251 Exc. Sax. *Nec quicquam differt.* ‘Vulgatus infinitivus refertur ad antec. *ratio evincet.*—255 Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. Zarot. Vet. Comb. *cubitale.*

NOTÆ

barum, castanearum, nummorum, divinandum alii aliis proponunt, sitne par numerus, an impar. Sic tamen viri lusitarunt interdum, immo et Augustus. Sueton. Octav. cap. 71. ‘Aleæ rumorem nullo modo expavit : lusitque simpliciter et palam oblectamenti causa etiam senex.’ Et postea : ‘Scribit ad filiam : Misi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos singulis convivis dederam, si vellent inter se, inter cœnam, vel talis vel par impar ludere.’ De his Jul. Pollux IX. 7. Ovid. de Nuce vs. 80. ‘Est etiam, par sit numerus, qui dicat, an impar ; Ut divinatæ auferat augur opes.’

Equitare in arundine longa] Ita cum filiis lusisse narratur sapiens ille Socrates ; nec supervenientem Alcibiadem erubuisse.

249 *Si quem delectet barbatum*] Id est, si quis barbatus et senex ludos istos pueriliter consecetur, ac totus iis incumbat. Nam, ut dixi, tum paulo ante tum alibi, nugari ac ludere viri graves aliquando visi sunt. Vide Sat. I. hujus lib.

254 *Mutatus Polemon*] Is adolescens Atheniensis luxuria perditus, die quadam ebrius et comessabundus scholam Xenocratis ingressus est : hunc vero cum de temperantia, sobrietate, pudicitia vehementer disputantem audisset, adeo commotus est ejus oratione, ut luxuriosum morem extemplo ejurarit. Quin et factus Xenocratis discipulus post ipsum docuit magna cum laude. Diog. Laërt. I. IV. Val. Max. VI. cap. ult. Suidas, &c. Meminit et S. Ambros. lib. de Elia, cap. 12.

255 *Fasciolas*] Integumenta pariter et ornamenta, quibus tibiae et crura præligabant ac vinciebant præsertim molles : Græci periselidas vocant ; Latini subligar, caligas, braccas, feminalia : Gall. *bas et haut de chausses.* Cic. de Arusp. Respon. ‘P. Clodius a mitra, a muliebribus soleis, a purpureis fasciis, a strophio . . . est factus repente popularis.’ Quintil. XI. 3. ‘fascias quibus crura vestiuntur.’

Cubital] Pulvillum cœnantis cubiti supponendum aliqui interpretantur

Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas,
 Postquam est impransi correptus voce magistri ?
 Porrigis irato puero cum poma, recusat :
 Sume, Catelle ; negat : si non des, optat. Amator

dum ille comessatus narratur coronas capiti detraxisse, statim ac reprehensus est a sobrio præceptore? Si offers poma irato puero, respuit. Accipe, mi pusille, inquires: ille abjicit. Quod si deneges, eflagitat. In quo differt amator expulsus, cum uni-

—257 'Libri aliquot veteres habent *correctus* ; quod magis probo : et ita ex-cundi jusseram. Potest tamen recepta scriptura ferri.' *Lamb.*—259 *Gott.* et

NOTE

absurde quidem : Nam quid ad rem ? Immo erat palliolum quoddam super humeros ad cubitos usque protensum, caput etiam cucullo protegens contra frigus. Quintil. mox cit.

Focalia] Torques, coronas floreas, inquirunt. Immo colli ac faucium involucrium et fomentum, e fasciis laneis. Vide Pers. Sat. 1. 17. Not. Quintil. cit. 'Palliolum, sicut fascias quibus crura vestiuntur, et focalia, et aurium ligamenta, sola potest excusare valetudo.' Senec. Nat. Quæst. IV. 'Videbis quosdam graciles, palliolo focalique circumdatos.' Martial. XIV. 142. 'Si recitaturus dederit tibi forte libellum, Hoc focale tinas asserat auriculas.' Ut IV. 41. 'Quid recitaturus circumdas vellera collo ?'

Potus ut ille Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas] Val. Max. cit. 'Polemo . . . vino gravis, unguentis delibutus, sertis capite redimito, pellucida veste amictus, patientem Xenocratis scholam intravit turba doctorum hominum refertam . . . Cujus gravitate sermonis resipiscere coactus, primum coronam capite detractam projecit; paulo post brachium intra pallium reduxit; procedente tempore oris convivalis hilaritatem deposuit; ad ultimum totam luxuriam exiit.'

257 *Postquam est impransi correptus voce magistri*] Ex Diogene Laërtio

cit. et aliis, Xenocrates valde sobrius et continens fuit. Ergo quod *impransus* hic dicitur ille, et quod ait Persius Sat. III. 85. 'cur quis non prandeat, hoc est?' similiter utrobique notat sobrietatem philosophorum semel in die cibum capientium, ne 'multo cibo et potione completi minus recte uti possent mente' ac ingenio; ut loquitur Cic. Tusc. v. Porro ut siccus Xenocrates, ita et castus: nam et Phrynes et Laidis nobilium meretricum blandimentis atque illecebris nequicquam tentatus pudore suffudit ipsas impudentes; quæ demum victæ prædicarunt, non virum illum sed statnam visum esse. Diog. Laërt. lib. IV. &c.

Correptus voce magistri] Val. Max. ante cit. 'Non contentus Polemo tam deformi introitu, consedit etiam, ut clarissimum eloquium et prudentissima præcepta temulentiae lasciviis eluderet. At Xenocrates vultum in eodem habitu continuit; omissisque de quibus disserebat, de modestia ac temperantia loqui cepit. . . . Itaque Polemo unius orationis saluberrima medicina sanatus, ex infami ganeone maximus Philosophus evasit. Peregrinatus est hujus animus in nequitia, non habitavit.'

258 *Porrigis irato puero, &c.*] Comparat actiones amatoris cum actionibus pueri.

Exclusus qui distat, agit ubi secum, eat, an non, 260
 Quo rediturus erat non accessus, et hæret
 Invisis foribus? Ne nunc, cum me vocat ultro,
 Accedam? an potius mediter finire dolores?
 Exclusit, revocat: redeam? non, si obsecret. Ecce
 Servus, non paulo sapientior; O here, quæ res 265
 Nec modum habet neque consilium, ratione modoque

mo pugnât, redeatne accersitus, an non, eo quo reversurus fuerat etiam non revocatus, nec recedit ab infesta janua? Quamvis me modo sponte accersat, an ibo? an potius finem doloribus conquiram? Repulit; jam accersit: an revertur? minime, licet precetur. En famulus longe prudentior. O domine, consilio et ratione

Harl. 2. 3. *optet*. 'Pro *optet*, quod editiones veteres repræsentant, nescio cur in omnibus fere nunc appareat, *optat*. Quo admissio, legendum insuper fuerit, *si non das*: quod tamen in nullo codice visum est hactenus. Vide nos ad II. Sat. 1. 20. Revocanda est igitur lectio antiqua: *Sume, Catelle; negat: si non des, optet*: atque hanc agnoscit multo melior majorque pars membranarum veterum.' *Bentl.*—260 *Best*, p. 165. *quid distat?* i. e. quid differt, quid discrepat a tali puero?—262 'Recte *Bentleius* ex melioribus libris: *Ne nunc, cum me vocat*, pro, *Nec nunc cum me vocet*.' *Baxt.* 'Vocat pro vocet etiam in vitis membranarum legendum affirmas. Atqui *Bersmanni*, quem sæpe appellas, codex unus habet *vocat*.' *Cuning.* *Nec nunc...vocat* Harl. 2. 3. 6. et edd. vett. *Ne nunc* Leid. *Zulich.* *Battel.* *Trinit.* et *Regin.* a m. sec. *vocat* etiam in membranarum *Bentleii.* *vocet* Harl. 2. 3. 4. 6.—263 *Vet. Comb.* *finire labores.*

NOTÆ

259 *Amator Exclusus*] Ex *Terentii Eunuch.* 1. 1. ubi *Phædria* expulsus a *Thaide* meretrice, ac post accessus ita secum agit ac deliberat: 'Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem Cum accersor ultro? an potius ita me comparem Non perpetui meretricum contumelias? Exclusit: revocat: redeam? Non, si me obsecret.' *Pers. Sat.* v. 171. 'Nunc ferns et violens: at si vocet, haud mora, dicas: Quidnam igitur faciam? ne nunc, cum accersat et ultro Supplicet, accedam?'

261 *Hæret Invisis foribus*] *Odit* et aversatur januam, ubi repulsam tulit, nec tamen ab ea potest discedere. Vide *Pers.* mox cit.

263 *An potius mediter finire dolores*] *Pers.* cit. 'finire dolores Præteritos meditor.'

265 *Servus, non paulo sapientior*] *Parmeno* servus *Phædriæ* juvenis amatoris, ipso quidem hero suo longe sapientior.

Quæ res Nec modum habet, &c.] Ex *Terentio* cit. 'Here, quæ res in se neque consilium neque modum Habet ullum, eam consilio regere non potes. In amore hæc omnia insunt vitia: injuriæ Suspiciones, inimicitia, induciæ, Bellum, pax rursus. Incerta hæc si tu postules Ratione certa facere, nihilo plus agas Quam si des operam ut cum ratione insanias.' *Plutarch.* *Amant, oderunt: eundem absentem desiderant, præsentem metunt: adulantur, convicia dicunt: pro amato moriuntur, occidunt: optant non amare; abstinere amore nolunt, &c. Vide* *Plaut. Cistell. Sc.* 4. 'Credo ego,' &c.

Tractari non vult: in amore hæc sunt mala; bellum,
 Pax rursum; hæc si quis tempestatis prope ritu
 Mobilia, et cæca fluitantia sorte, laboret
 Reddere certa sibi, nihilo plus explicet, ac si 270
 Insanire parct certa ratione modoque.
 Quid? cum Picenis excerpens semina pomis
 Gaudes, si cameram percusti forte, penes te es?
 Quid? cum balba feris annoso verba palato,
 Ædificante casas qui sanior? Adde cruorem 275
 Stultitiæ, atque ignem gladio scrutare: modo, inquam,

laud geritur negotium modo et ratione carens. In amore hæc sunt incommoda; bellum, ac deinde pax. Ista si quispiam firma reddere nitatur, quæ tempestatis instar incerta sunt, atque cæco impetu moventur, is non magis proficiat, quam si velit desipere certa ratione et modo. Ecquid? cum Picenis pomis semina detrahens letaris, si casu ferius lectum convexum, an tui es compos? Quid? quando senili palato molliculas voces fingis, num sapientior es puero domunculas exstruente? ad-junge sanguinem dementiæ; et flammam ense rimare. Dic vero, Marius nuper

—266 Vet. Comb. et al. vet. nec consilium.—270 Reddere certa sibi Torrentiⁱ codd. distinguunt, cum alii legant, Reddere certa, sibi.—274 ‘Reperi scriptum feris in quinque codd. vett. uno Vat. Jannoct. Torn. Clericano, Nicotiano.

NOTÆ

272 *Quid? cum Picenis, &c.*] Alias amantium ineptias confert cum puerorum nugis. Nimirum solebant amatores pomi semina sen grana primoribus digitis pressare et in altum ejaculari; quæ si cameram sive lacunar triclinii contigissent, velut felix augurium accipiebant; seque rem concupitam sperabant assecuturos. Vide Jul. Poll. ix. 7.

Picenis] Synecd. pro quibuslibet malis ac pomis: laudabantur vero illa quæ proveniebant in Piceno Italiæ regione, quæ modo complectitur Marchiam Anconitanam et partem Aprutii.

273 *Gaudes, si cameram, &c.*] Inepte et pueriliter exultas leni ac futili de causa: an ergo sapis?

274 *Cum balba, &c.*] Cum tu senex molliuscule verba effers, et pueri ad instar balbutiendo pronuntias, blan-

ditiarum causa, ad captandam puellæ benevolentiam. Tibul. ‘Et tibi blanditias tremula componere voce.’ Persius simile quid habet Sat. i. 33. ‘Rancidulum quiddam balba de nare locutus, Phyllidas, Hypsipylas, vatium et plorabile si quid, Eliquat, et tenero supplantat verba palato.’

275 *Adde cruorem Stultitiæ*] Verum amor non tantum facit insanos, sed et crudeliter furiosos: nam ad cædes etiam perpetrandas impellit et cogit.

276 *Ignem gladio scrutare*] Pythagoricum illum symbolum ac præceptum erat: ‘Ignem gladio ne fodito;’ id est: Hominis, præsertim vero potentis, iram jam ardentem ne magis accende et move. Diog. Laërt. lib. viii. Hic Horatius innuit, eum qui jam gravi affectu, ceu amore, abreptus, alio insuper affectu, ceu ira, com-

Hellade percussa Marius cum præcipitat se,
 Cerritus fuit? an commotæ crimine mentis
 Absolves hominem, et sceleris damnabis eundem,
 Ex more imponens cognata vocabula rebus? 280
 Libertinus erat, qui circum compita siccus
 Lautis mane senex manibus currebat; et, Unum,
 (Quiddam magnum addens,) unum me surpate morti,

Hellade occisa præcipitem se dans, fuitne furiosus? utrum insania laborasse illum negabis; ac sceleratum ipsummet affirmabis: proxima, ut fit, appellatione res quasque designans? Erat libertinus quidam vetulus, mane jejunos discurrens per plateas, manibus lautis: atque ita precabatur: Unum me, (quid tam magnum? aie-

Alii libri habent *seris*, quod tamen non damno.' *Lumb.*—283 *Quid tam magnum? addens* Bentleii Zulich. Colbert. Lambeth. et Regin. a m. pr. Harl. 2. 6. Cruq. Delph. Bentl. Talbot, Pine, Cuning. Sanad. Sandby, Dunster, Francis, Wetzel. Wakef. et Kidd. *Quidnam magnum* Theodor. Marcil. *Quoddam* Ald. R. Steph. Fabric. et nonnullæ deinceps edd. *Quiddam magnum addens* Gott. Exc. Sax. Harl. 3. 4. Zarot. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1492. Mediol. 1477. Locher. Lamb. Torrent. H. Steph. Rutgers. Heins. Burm. Bond. Schrevel. Heindorf, Bipont. Baxt. Gesn. Zeun. et Comb. *surripe morti* Gott.

NOTE

movetur, omnino insanire, immo ad quodvis patrandum facinus et crimen accingi. Sic Marius nuper, inquit, Helladem puellam, quam deperibat, præ ira et zelotypia trucidavit: ac deinde semetipsum præ dolore præcipitavit. Rem suo tempore videlicet factam Poëta commemorat.

278 *Cerritus*] Quasi Cereritus, id est, a Cerere percussus et in furorem actus.

An commotæ crimine mentis, &c.] Urget valde hæc ratio: An, inquit Stertinius, mavis istum hominem sceleratum dicere, quam fateri insanum? verum quoquo modo respondeas, nihil proficis: si quidem improbus quilibet insanit.

281 *Libertinus erat, &c.*] Jam superstitiosos aggreditur, omnemque simul religionem deridet.

Circum compita] In compitis coli Penates jusserat Augustus.

Siccus mane, senex, &c.] Singulæ voces advertendæ, animum tranquillum et hoc magis superstitiosum notantes.

282 *Lautis manibus*] Rite omnia peragit, purasque manus ad Deos tollere satagit, fatue tamen.

283 *Quiddum* [*Quid tam*] *magnum, &c.*] Quid hoc Diis magnum et difficile? unum scilicet hominem morti eripere. Alii leg. *Quidnam magnum?* Alii vulgo, *Quiddam magnum addens*. Verum nostra lectio clarior, ac meliorem sensum gignit.

Unum me surpate morti] Immortalitatem concedite mihi vestrum observantissimo. Huc pertinet vetus etymon vocis 'superstitio,' cujus meminit Cicero de Nat. Deor. II. n. 72. 'Qui totos dies precabantur et immolabant, sui ut liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati: quod nomen postea latius patuit.'

Dis etenim facile est, orabat; sanus utrisque
 Auribus atque oculis; mentem, nisi litigiosus, 285
 Exciperet dominus, cum venderet; hoc quoque vulgus
 Chrysippus ponit fœcunda in gente Menenî.
 Jupiter, ingentes qui das adimisque dolores,
 Mater ait pueri menses jam quinque cubantis,
 Frigida si puerum quartana reliquerit, illo 290

bat, unum, inquam, ab interitu vindicate, o Dii; nam potestis. Is aures ambas et oculos integros habebat: at mentem exciperet eum venundans herus, si lites fugisset: atque hoc etiam hominum genus recenset Chrysippus in numeroso Menenii grege. Mater pueri a quinque mensibus ægrotantis ita orabat: O Jupiter, qui mag-

*****

et Exc. Sax.—285 Harl. 4. *ni litigiosus*.—287 *Meneti* Harl. 6. et Vet. Comb.—288 Cuning. *qui dasque adimisque dolores*. ‘Duo codices labores. Sed hoc leve: illud non ita, quod pro illo mane die, illo magne die habent tres optimi libri; veterem tamen lectionem servo: sic enim de simili superstitione Juven. Sat. vi. 521.’ Lamb. *minusque dolores* Zarot. et Vet. Comb.—

NOTE

Contra tamen pugnat Lactant. de Vera Sap. iv. 28. Saltem liquet superstitionis vocabulum olim aptatum iis hominibus qui superstites esse cupiebant vehementius, mortem abhorrentes plusculum, et vitam a Diis enixe flagitantes.

285 *Mentem, nisi litigiosus, Exciperet dominus, &c.*] Id est, libertinus ille sive libertus, sanus quidem erat corpore, at mente nequaquam: quocirca si cum adhuc servum dominus vendidisset, vitium mentis dicere debuisset ementi, si lites habere cum eo nollet; atque adeo sanum asseverans, mentem debebat excipere. Cic. Offic. iii. n. 91. ‘In mancipio vendendo dicenda illa vitia, quæ nisi dixeris, redhibeatur mancipium jure civili.’ Vide Gell. iv. 2. ubi sic scribit: ‘In edicto Ædilium Curulium, qua parte de mancipiis vendendis cantum est, scriptum sic fuit: Titulus servorum singulorum ut scriptus sit curato, ita uti intelligi recte possit quid morbi vitiique cuique sit,’ &c. Unde si morbosum aut vitiosum

noxave non solum ignorasset emtor, redhibere poterat ex lege.

286 *Hoc quoque vulgus, &c.*] Hanc superstitionum turbam accenset Chrysippus numerosæ genti ac multitudini insanorum sive similium Menenii. De Chrysippo 1. Sat. 3. 127.

287 *Fœcunda in gente*] Sap. ‘Stultorum infinitus est numerus.’

Menenî] Hic parum integræ sanæve mentis vivebat Horatii tempore, superstes unus ex illa Meneniorum familia pridem celebri, quamvis plebeia. Notus inprimis extitit Agrippa ille Menenius, qui solerti membrorum ac ventris dissidentium apologo patres et plebem alienatos in concordiam reduxit. Liv. lib. ii.

288 *Jupiter ingentes, &c.*] Aliud superstitionis genus et exemplum. Mater stulte votum facit ac stultius adimplet. Vovet pro incolumitate filii; voti rea incolumem ipsa enecat.

290 *Frigida quartana*] Ex atra bile quartana febris proficiscitur: atque hujus paroxysmo incipiente, totum

Mane die, quo tu indicis jejunia, nudus
 In Tiberi stabit: casus medicusve levarit
 Ægrum ex præcipiti, mater delira necabit
 In gelida fixum ripa, febrimque reducet:
 Quone malo mentem concussa? timore Deorum. 295
 Hæc mihi Stertinius sapientum octavus amico

nas agritudines immittis et aufers, si frigida quartana reliquerit meum hunc filium, nudus in Tiberi stabit mane, quo die tu jejunia præscribis. Itaque seu casus seu medicus agrotum e periculo liberaverit, vesana parens in frigido littore statuet, ac revocata febrim interimet. Ecquo morbo mente affecta? metu numinum. DAMASIPPUS ad HORAT. *Ista mihi velut amico dedit arma Stertinius sapientum octavus, ne dein-*

289 Han. 1. *messes jam quinque.*—291 *Magne die* Harl. 3. 6.—295 Grotius ad

NOTÆ

corpus frigore et horrore concutitur.

Illo die, quo, &c.] Die nempe Jovis, quo jejunia indicebantur a Magistratibus ac Sacerdotibus, quæ a populo in Jovis honorem observanda erant. Morem certe hunc hauserant a Judæis, Chaldæis, Ægyptiis, quorum ingens erat Romæ numerus. Illi enim ad solennes festos se jejuniis præparabant, ut et hodie Christiani.

Nudus In Tiberi stabit] Quasi ut toto ablutus corpore, hinc purior ad Jovis sacra procederet. Is veterum mos erat superstitioque. Virgil. *Æn.* IV. 'Attrectare nefas, donec me flumine vivo Abluero.' Juvenal. Sat. VI. 521. 'Hybernum fracta glacie descendet in amnem: Ter matutino Tiberi mergetur, et ipsis Vorticibus timidum caput abluet.' Pers. Sat. II. 15. 'Hæc sancte ut poseas, Tiberino in gurgite mergis Mane caput bis terque,' &c.

292 *Casus medicusve levarit*] Sæpius enim parum valet Medici industria adversus quartanam: quæ proinde vocatur *medicorum opprobrium*.

293 *Mater delira necabit*] Vesana

mater voti se religione putans obstringi ad statuendum eum nudum in gelido flumine, reducet febrim depulsam, et filium enecabit.

295 *Timore Deorum*] Cic. de Nat. Deor. I. n. 118. 'In superstitione inest timor inanis Deorum: religio Deorum cultu pio continetur.'

296 *Hæc mihi Stertinius, &c.*] Damasippus sermonem finiens, Hæc ego documenta, inquit, hausi et accepi a Stertino, qui sane meretur annumerari septem Græciæ sapientibus. Quæ vero illa? (advertite quam acre ludibrium) nimirum tota sapientiæ Stertini laus in eo est, quod omnes stultos esse docuerit.

Sapientum octavus] Sic Juvenalis Sat. II. 40. 'Tertius e cælo cecidit Cato.' De septem illis viris sapientiæ fama inclytis, ita Cic. de Fin. II. n. 7. 'Septem illi non suo, sed populorum omnium suffragio nominati sunt.' Non consentiunt omnes de singulis tamen; at quatuor hi ab universis agnoscuntur: Thales Milesius, Bias Prieneus, Pittacus Mitylæneus, Solon Atheniensis: quibus alii alios subnectunt. Ergo et isti celebrantur, Aristodemus, Cleobulus, Periander,

Arma dedit, posthac ne compellarer inultus.

Dixerit insanum qui me, totidem audiet; atque

Respicere ignoto discet pendentia tergo.

¶ Stoice, post damnum sic vendas omnia pluris: 300

Qua me stultitia (quoniam non est genus unum)

Insanire putas? ego nam videor mihi sanus.

ceps impune diceris incesserer. Quisquis me dementem appellarit, pariter a me vocabitur; monebiturque advertere pendentia dorso averso. HOR. O Stoice, post jacturam bonorum, ita venundes cuncta pluris; dic vero, quandoquidem diversa sunt insanie genera, equo me laborare autumas? enimvero sapere me existimo. DA-

//////////

Lucan. vii. 301. *malo mentem percussa.*—299 ‘Quorsum, quæso, illud ignoto tergo? an in alieno? Cave credas! Legendum utique fuerit, si quid video, Respicere ignaro discet pendentia tergo. Catull. xxii. 20. ‘Sed non videmus manticae quid in tergo est!’ Respexit Fabulam Æsopi de impositis homini ab Jove duabus peris ap. Phædr. iv. 9. Ita ‘ignotus’ et ‘ignarus’ confusa vidimus ad Lucan. iii. 194. *Javer ad Lucan. iii. 657.*—300 ‘Hanc lectionem, si vendas omnia pluris, inveni in duobus codd. Mart. et Div. Silvius etiam habet si, sed inter lineas correctum.’ *Cruq.*—301 ‘Qua me stultitia omnes quidem habent, quos vidi, libri. Sed iis invitis legendum censeo, *Quam me stultitiam*, &c. sic loquitur sup. ead. Sat. vs. 62. ‘huic ego vulgum Errori similem cucutum insanire docebo.’ *Lamb.* ‘Bentleins, adductus auctoritate unius tantum codicis, reposnit, *Quam me stultitiam* pro *Qua me stultitia*. Quæ rara cara.’ *Baxl.* *Quam me stultitiam* Mart. ap. *Cruq.* item edd. *Cruq.* Sanad.

NOTÆ

Chilo, Anaxagoras, Pythagoras, Anacharsis, Arcesilaus, &c. Vide Diogen. Laërt. lib. i. Cic. ii. de Leg. ii. 26. ‘Thales sapientissimus inter septem,’ inquit.

297 *Ne compellarer inultus*] O egrégium sapientiæ fructum! immo ridiculam vanitatem! non deinceps inultus compellabitur ipse stultus, quippe qui pariter alios possit stultos vocare, didiceritque fere omnes insanire; unde convicianti conviciari queat.

299 *Ignoto discet pendentia tergo*] Nimirum fabulatus est Æsopus homines duas habere peras hinc et illinc pendentes: in anteriore aliena reponi vitia, propria vero in posteriore quæ a tergo est: quo fit ut illa facile videant, hæc non ita. Sensus itaque est: Discet scrutari et cognoscere propria vitia quæ ignorabat. Catull.

Carm. xxi. ‘Sed non videmus manticae quod in tergo est.’ Pers. Sat. iv. ‘Sed præcedenti spectatur mantica tergo.’ Non absurdus omnino, sed ἀπροσδιόνυσος, qui locum hunc interpretetur ex verbis antea positis, ‘caudam trahat;’ hoc sensu: Discet ille pendere sibi alligatam tergo caudam insanie videlicet indicem ac probrosam notam. Vide ibi, si vacat et libet, vs. 53.

300 *Stoice, post damnum, &c.*] Abhinc ad satiræ finem Horatius cum Damasippo colloquitur.

Sic vendas omnia pluris, &c.] Ironica prorsus apprecatio: Faxint Dii ut quæstnosa negotiatione resarcias priora damna jacturasque olim factas; quandoquidem ex inope tam sapiens evasisti, ac tot sapientiæ arcana mihi revelasti. At cum me insanum tam asseveranter pronunties,

- ¶ Quid, caput abscissum demens cum portat Agave
Gnati infelicis, sibi tum furiosa videtur ?
- ¶ Stultum me fateor (liceat concedere veris) 305
Atque etiam insanum ; tantum hoc edissere, quo me
Ægrotare putes animi vitio. ¶ Accipe ; primum
Ædificas ; hoc est, longos imitaris, ab imo
Ad summum totus moduli bipedalis ; et idem
Corpore majorem rides Turbonis in armis 310

MASIP. *Quid? furens Agave miseri filii caput gestans amputatum, num se credit insanire? HORAT. Fatebor quod res est, concedo me dementem, immo et vesanum: ut saltem doce, qua me animi noxa affectum arbitreris. DAMASIP. Audi: ædes quidem construis: id est tu a vertice ad calcem vix duos pedes altus ænularis proceros: ipseque armati Turbonis animum et gressum corpore majorem deridens,*

Francis, Wakef. et Kidd.—303 ‘Quod in vetustissimo Blandinio invenit Cruquius, in optimo suorum Pulmannus, ego denique in Regio et Zuliehemiano, et pro varia lectione in codice Regiæ Societatis: *Quid? caput abscissum manibus cum portat Agave, &c.* Equidem iudicium Interpretum huc desidero; qui quantivis pretii lectionem jam a sesquisæculo projectam neglectamque reliquerunt. Certe illud *demens* non modo otiosum hic est, (id enim aliquo modo esset ferendum,) sed sententiam plane onerat et gravat, immo putidam reddit et infictam. At contra, illud *manibus portat*, quod liber omnium optimus suppeditat, non iners hic stat et aures lassat, sed atrocitatem fœditatemque facinoris mirifice auget: unde et ab aliis poetis est inculcatum. Sic Euripides Bacchis, vs. 967. et 1137. et 1275. Senec. Phœn. 363. et ibid. vs. 15. Ovid. Met. III. 725.’ *Beutl. manibus etiam Gott. Exc. Sax.*

NOTÆ

qui fit ut sanus ipse mihi videar?

303 *Quid, caput abscissum, &c.*] Tibi nempe sanus videris: nec tamen sanus es. Enimvero in propriis cæcutimus. Dic, amabo, numquid Agave se furere noverat cum maxime fureret?

Agave] Hæc cum aliis Bacchantibus orgia peragens Penthenm filium sacra illa contemnentem, et ad ea curiosius et contra fas penetrantem, Bacchi furore incitata discerpsit, abscissumque caput quasi ovans thyrsocircumtulit, rata se occidisse immanem aprum, vel, ut alii scribunt, vitulum. Vide Ovid. Met. III. et Pers. Sat. I. 100. et quæ annotavi II. Od. 19. 14.

305 *Stultum me fateor*] Victus ista

ratione Horatius fatetur quod ante negabat: inquit tamen quæ sua sit ægritudo, quod animi vitium. Quæ quidem Damasippus ipsi edisserit.

308 *Ædificas*] Hoc primum: ædificandi libidine vexaris, magnates ambitiose æmulatus.

Longos imitaris] Ludus est in ambigua voce, *longos*. Tu pusillus magnos, tenuis et modicus bonis opulentos ac divites, vis imitari, stulte quidem: ædes moliris facultatibus majores.

309 *Moduli bipedalis*] Minima certe hæc est humani corpusculi mensura. Vide Plin. VII. 16.

310 *Turbonis*] Gladiator ille statura exiguus erat, ceterum grandis animo, incessu, actione.

Spiritum et incessum: qui ridiculus minus illo?

An quodcumque facit Mæcenas, te quoque verum est,
Tanto dissimilem, et tanto certare minorem?

Absentis ranæ pullis vituli pede pressis,

Unus ubi effugit, matri denarrat, ut ingens 315

Bellua cognatos eliserit. Illa rogare,

Quantane? num tantum, sufflans se, magna fuisset?

¶ Major dimidio. ¶ Num tanto? ¶ Cum magis atque

Se magis inflaret; Non, si te ruperis, inquit,

Par eris. Hæc a te non multum abludit imago. 320

Adde poemata nunc; hoc est, oleum adde camino;

quomodo videre minus illo ridiculus? Quicquid autem præstat Mæcenas, an expedit te certatim moliri tanto disparem et inferiorem? Sic profecto fabulantur: absentis ranæ pullis vituli pede contritis, unum effugisse. Is vero matri edisserit, qua ratione immanis bestia consanguineos oppresserit. Illa sciscitatur: ecquanta? atque intumescens quærit, an ergo tanta esset? Major dimidio. An sic? Cumque plus et plus intumesceret; ait pullus: Etiam si diffrigeris te, haud par fueris. Imago ista non valde tibi dissimilis. Adde jam carmina: (id est, oleum igni ap-

et Vet. Comb.—311 Harl. 6. *quid ridiculus*.—313 ‘Turpissimum hic mendum insedit; dum lectionem ex antiquis derivatam secure transmittunt Interpretes. Atqui Cruquius in Blandinio veterrimo ut et altero bonæ notæ Tonsano, *Tantum* invenit: quod non tam ipsum, quam alios postea doctiores neglexisse miror et indignor. *Tantum dissimilis*; non tanto, quod ne Latinum quidem est: sic ‘multum similis’ aut ‘dissimilis,’ non ‘multo,’ II. Sat. v. 92. I. Epist. 10. 3. et 317. II. Sat. 5. 80.’ Benth. ‘Nescio tamen cur *Tanto* pro turpissimo habeat mendio.’ Baxt.—315 Harl. 4. *matri dum narrat*.—317 Vulgg. ante Cruq. et Benth. *num tandem se inflans, sic magna*. Codd. Blandd. Tonsan. et Bentleii Trinit. *num tantum*; ita etiam Porphy. Cruq. Benth. et recentt. *num tandem* Gott. Harl. 2. 4. 6. al. cum Zarot. Mediol. 1477. Venett. Florent. 1482. Locher. Vet. Com. al. ante Cruq. *sufflans se* plures codd. Cruquii, Bentleii, et aliorum. *sufflans sic* in nonnullis Bentleii, Gott. et Harl. 2. 6. et Zarot. *sufflans si* in aliis Benth. Harl. 4. Venett. Mediol. 1477. Florent. 1482. al. vett. ‘In nullo cod. quod sciam, *se inflans*, quod a correctore nescio quo prolatum videtur ex vs. sequenti, et ex Phædr. I. 25.’ Benth. Ita tamen legit Nie. Heinsius in Advers. II. 16. p. 340. quem vide. ‘Pro fuisset legamus fuit? num, &c. Hæc Epist. Crit. p. 36.—318 *Major dimidio? num tantum* Cruquius ex codd. *Major dimidio: num tantum?* Bentleius ex codd. Leid. et Trinit. *Major, dein: Num tantum? Major. Cum magis,*

NOTÆ

312 *An quodcumque facit Mæcenas, &c.*] Hic in Esquiliis sumtuosas ædes hortosque magnificos tunc temporis moliebatur.

314 *Absentis ranæ pullis, &c.*] Æsopi fabula est, quam Phædrus paulo

immutavit.

321 *Adde poemata*] Apud Stoicos pridem, ut et plerumque apud alios, et etiamnum, vix bene sani Poëtæ habitati sunt. Epist. ad Pisones vs. 296. ‘Excludit sanos Helicone poë-

Quæ si quis sanus fecit, sanus facis et tu.

Non dico horrendam rabiem. ¶ Jam desine. ¶ Cultum
Majorem censu. ¶ Teneas, Damasippe, tuis te.

¶ Mille puellarum, puerorum mille furores.

325

¶ O major tandem parcas, insane, minori.

pone :) quæ si condit sapiens quisquam, tu quoque sapis illa faciens. Taceo iracundiam graviolem, (HORAT. *Ohe satis est,*) nitorem facultates excedentem, (HORAT. *O Damasippe, rerum satage duntaxat tuarum,*) amores sexcentarum puellarum totidemque puerorum. HORAT. *O stultorum maxime, indulge denique minori.*

//////////

§c. Cuning. ex conj. cumque secutus Sanad.—322 Codd. Lambini et Bos. *Anim. facit, et sanus facies.* Duo Torrentii, *facit, et sanus facias, quod illi placet.*—323 Exc. Sax. *Non dicam.*

NOTÆ

tas Democritus.’

Oleum adde camino] Proverbiū est: indicat hic hominem jam forte insanum, si versus faciendi prurigne insuper titillatur, duplici insaniam laborare.

323 *Horrendam rabiem, &c.*] Patientiam inprimis colebant Stoici: cultum vero corporis et nitorem vestium negligebant. Duo his contraria Damasippus objicit Horatio. Quæ quidem ipse non diffitetur. Nam iracundum seu ‘irasci facilem’ se inquit, tum in Epist. ult. lib. I. tum alibi non semel: cultum vero mun-

diorem atque majorem censu etiam declarat I. Sat. 6. 78.

Jam desine] Hæc et sequentia quædam iracundulus reponit Horatius, crebro Damasippum interpellans, tam lepide quam salse.

324 *Teneas, Damasippe, tuis te*] Tua vitia discute, non mea.

325 *Mille puellarum, &c.*] Erat enim libidinosus admodum, atque ‘in Venerem putris,’ ut loquitur Persius Sat. v.

326 *Major tandem parcas, &c.*] Cum sis maxime insanus, mihi parce minus te insano.

SATIRA IV.

Leves Catillones Epicuræ Sectæ deridet. *Buxt.* (Conf. II. Sat. 8. *Gesn.*)

Est quoddam genus hominum, qui studio rerum tenuissimarum et maxime vulgarium ac cognitione vehementer delectantur, easque jactant, tanquam res maximi momenti commendant, et præ illis gravissimas contemnunt. Hos videtur ridere Poëta sub nomine Catii cujusdam, qui quæ de re coquinaria modo ex magistro audivit præcepta satis vulgaria, ea valde laudat, cupide recitat, ipsisque summorum philosophorum de vita beata præfert præceptis. Sunt autem septemdecim: de ovis, oleribus, gallina mactanda, fungis, moris, mulso, conchyliis, jure piscibus apto, apris, piscibus, avibusque, oleo, vinis, cibis stomachum corroborantibus, duplici jure, pomis, de vasis et munditiæ.

UNDE, et quo Catius? ¶ Non est mihi tempus aventi
Ponere signa novis præceptis, qualia vincunt

HORAT. Unde venit, et quo vadit Catius? CAT. Tibi respondere non licet mihi

*****

Satira sexta Libri secundi in Ed. Sanad.—2 'In cod. Jann. scriptum erat *vincant*: itaque postea scriptum reperi in Nicotianis, et Clericano, et duobus aliis: in Russardinis duobus, et tribus aliis *vincent*: in vulg. *vincunt*: ego *vincant* non improbo. *vincant* tamen malo. Verumtamen judicent docti.' Lamb. 'Melius forsitan Bentleius ex aliis libris *vincant*. Oportet tamen incertum esse quid ipse Horatius scripserit ob Satirici styli negligentiam.' Baxt. *vin-*

NOTÆ

1 Unde, et quo, &c.] Quemadmodum Satira præcedenti falsos et adulteros Stoicos sub Damasippi persona Horatius insectatus est; sic in hac sophistas Epicureos exagitat sub persona Catii.

Unde, et quo] Fortuitum occursum fingit Poëta. Simile est exordium Phædri Platonici.

Catius] Hic ipse est M. Catius Epicureus Philosophus Insuper, cujus mentionem faciunt Cicero et Quintilianus. Quintil. x. 1. ita scribit: 'In Epicureis levis quidem, sed non in jocundus tamen auctor est Catius.' Nempe is de rerum natura, et de summo bono quatuor libros scripsit, inquit Vet. Comment. teste vero Cicero mox citando, doctrinam Epicuream Latine descripsit. Cic. Ep. ad Fam. xv. 16. Cassium a Stoica ad Epicuri disciplinam translatum quasi transfugam vellicat: 'Ne te fugiat Catius Insuper Epicureus, &c. . . . Jam biennium aut triennium est, cum virtuti nuntium remisisti, delinitus illecebris voluptatis.' Epist. 18. seq. 'Ubi igitur, inquires, philosophia? Tua quidem in culina, mea molesta est.' Rescribens autem Ciceroni Cassius eod. lib. Epist. 19. sic habet: 'Non mehercule in hac mea peregrinatione quicquam libentius facio, quam scribo ad te. Videor enim cum præsentem loqui et joculari. Nec

tamen hoc usu venit propter spectra Catiana: pro quo tibi proxima Epistola tot rusticos Stoicos regeram, ut Catium Athenis natum esse dicas. . . . Difficile est hominibus persuadere τὸ καλὸν δι' αὐτὸ αἰρετὸν esse: ἡδονὴν vero et ἀταραξίαν virtute, justitia, τῷ καλῷ parari, et verum et præterea probabile est. Ipse enim Epicurus, a quo omnes Catii et Amafinii, mali verborum interpretes, proficiscuntur, dicit: οὐκ ἔστιν ἡδέως ἀνευ τοῦ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν. Itaque et Pansa, qui ἡδονὴν sequitur, virtutem retinet: et ii, qui a nobis φιλήθοροι vocantur, sunt φιλόκαλοι καὶ φιλοδίκαιοι; omnesque virtutes et colunt et retinent.' Ex quibus intelligitur doctrina Epicuri quidem sana, et quorundam Epicureorum, e quorum se esse numero Cassius ille ostendit: insana vero aliorum plurimum, inter quos iste Catius, quem hic subsannat Poëta. Hi nimium ad corporis voluptates perpetam referbant quicquid Epicurus tribuebat voluptati duntaxat ei quam animus e virtute percipit ac metit. Vide Sat. viii. seq.

Non est mihi tempus, &c.] Interpellantem amovet et amandat, quasi rem gravem molliatur anxie, dum culinæ mysteria pertractat.

2 Ponere signa] Hæc σημεῖα καὶ μνῆματα vocat Plato in Cratylō: et certe non minus per imagines quam

Pythagoran, Anytique reum, doctumque Platona.

¶ Peccatum fateor, cum te sic tempore lævo

Interpellarim : sed des veniam bonus, oro.

5

Quod si interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox ;

Sive est naturæ hoc, sive artis ; mirus utroque.

per tempus, cupienti notare nova documenta, quæ supergrediantur Pythagoram, et accusatum ab Anyto, atque eruditum Platonem. HOR. Confiteor erratum, quod te avocarim hora tam inopportuna : sed, precor, indulge benignus ; si enim excidat tibi modo quidpiam, seu illud pendet a natura seu ab arte, revocabis facile, cum

cent Harl. 2. vincant Vet. Comb. Chabot. Delph. Sanad. Francis, Heindorf, Wakef. et Kidd. Sic quoque Joan. Saresberiensis in Policrat. viii. 8. vincunt Harl. 3. 4. 6. nonnulli codd. Bentleii, omnes ap. Gesn. et edd. vett. item Cruq. Torrent. H. et R. Steph. Heins. Talbot, Pine, Burm. Bond. Schrevel. Dunster, Bipont. Baxt. Gesn. Zenn. Wetzel. et Comb.—4 Harl. 4. cum sic te.—6 Quam si Zarot. Venet. Mediol. 1477. Vet. Comb. al. 'Quidsi vera est lectio priscaurum editionum, Quam si interc. Quam mox repetes! cum admira-

NOTÆ

per literas rerum memoria conservatur. Vide Cic. III. ad Heren. Senec. Epist. vi.

Qualia vincant Pythagoran] Talia sunt hæc documenta, ut pluris æstimaanda videantur quam quæ scripsere Pythagoras, Socrates, Plato : quocirca laboro ne quid memoria effluat, ait Catinus.

3 Pythagoran] Samo insula oriundus ille floruit ante Christum annis ferme sexcentis : discendi cupidus ad Ægyptios et Babylonios se contulit. Diogen. Laërt. lib. viii. Venit in Italiam regnante Tarquinio Superbo : eamque regionem, quæ magna Græcia dicta est, privatim et publice exornavit præstantissimis institutis et artibus. Cum vero doctrina ejus longe lateque flueret, permanavit in urbem Romam. Hæc Cic. Tusc. i. n. 38. Tusc. iv. n. 2. Tusc. v. n. 10. de eo jam antea i. Od. 28. et Epod. xv.

Anytique reum] Socratem, quem reum egerunt Anytus quidam dives, Melitus poëta, et Lycon orator, quasi male de Diis sentientem. Alia ab aliis accusationis capita referuntur. In-

Delph. et Var. Clas.

Horat.

vidia et calumniis oppressum constat : 'Quæ vero publice damnarat Atheniensium civitas, publice luxit ;' atque in ejus accusatores indignationem et ultionem convertit : ut scribit S. August. de Civ. Dei, viii. 3. vide Lactant. v. 15. Platon. Apolog. Socratis, Apul. de As. Aur. lib. x. Athen. lib. xiii. Nec prætermitte Cic. tum variis locis, cum præcipue Tusc. i. n. 71. 'Socrates,' inquit, 'impiis damnatus sententiis . . . cum jam in manu mortiferum illud teneret poculum, locutus ita est, ut non ad mortem trudi, sed in cælum videretur ascendere.' De Socrate jam dixi non pauca III. Od. 21.

Platona] Hic, Socratis auditor, magistro par aut major evasit, divini etiam consecutus elogium : facundus adeo et eloquens, ut Platonice locuturum fuisse Jovem, si Græce loqui voluisset, vulgo dicerent. Cælebs et castus vixit ad annum ætatis 81. teste D. August. Vide Sat. præced. vs. 11. Not. Item Cæl. Rhodig. xxii. 4. xxx. ult. et alibi sæpe.

7 Mirus utroque] Memoria valens tum naturali tum artificiali, ac mi-

¶ Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem ;
 Utpote res tenues, tenui sermone peractas.
 ¶ Ede hominis nomen ; simul et, Romanus an hospes. 10
 ¶ Ipsa memor præcepta canam ; celabitur auctor.
 Longa quibus facies ovis erit, illa memento,
 Ut succi melioris, et ut magis alma rotundis,

utraque polleas. CAT. *Immo satagebam ut singula retinerem, quippe subtilia subtili dictione comprehensa.* HOR. *Eloquere nomen viri ; pariterque dic, an Romanus sit an externus.* CAT. *Præcepta quidem recitabo memoriter ; at reticebo auctorem.* *Cura ut apponas ova figuræ oblongæ, utpote gratioris saporis, atque rotun-*

tione vel ingenii vel artis, quæ statim sequitur?' Gesn.—10 'Pro simul an rectius Bentleius ex vetusto codice simul et, ut Coniunctio prior utrum vel an de more subintelligatur.' *Bart.* Han. 1. Exc. Sax. Harl. 2. 3. 4. 6. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. 1490. 1492. Locher. Florent. 1482. al. ante Ald. etiam, simul et ; et sic edd. post Bentl.—11 *Ipsa memor* Vet. Comb.—13 Harl. 2. 3. 4. 6. et ceteri omnes codd. et edd. ante Bentl. *magis alba.* Bentleius ex ingenio edidit, *magis alma*, i. e. alibilia, uti Varr. R. R. II. 11. 1. 'caseos molles magis alibiles' dixit. Ita Gesn. Zeun. Heindorf, Bipont. Wetz. Wakef. et Kidd. *magis alta*, i. e. nutrita, a v. 'alere,' Cn-

NOTÆ

rum in modum solers. Ita nempe Catio blanditur assentaturque, ut impellat ad dicendum.

11 *Celabitur auctor*] Videlicet eo quod Epicuri nomen erat vulgo odiosum, iniquiunt. Verum quid hæc ad Epicurum præcepta attinent ?

12 *Longa quibus, &c.*] Incipit Catio edisserere. Sunt qui velint ridiculum exhiberi Catio quod statuat omnia convivalibus præceptis optimorum auctorum dissidentia, plusque consulat palato quam valetudini. Verumtamen quædam affert satis probabilia et vera. Ergo ridieulus ille potius quod rem futilem, puta culinariam, ut jam dixi, tam studiose anxieque moliatur, quam alii res quasque gravissimas.

Longa quibus facies ovis erit, &c.] Ab ovis epulas incipiebant veteres. Vide I. Sat. 3. 6.

13 *Ut succi melioris, &c.*] Plin. x. 52. 'Quæ oblonga sint ova, gratioris

saporis putat Horatius. Fæminam edunt quæ rotundiora gignuntur: reliqua mares.' Columel. pariter scribit: 'Cum volet quis mares excludi, ova longissima et acutissima subjiciet: et rursus cum fæminas, rotundissima.' Contrarium vero his omnino docet Aristot. *Histor. Animal.* lib. vi. nimirum rotundis et obtusis ovis mares, longis et acutis fæminas produci. Vide Cæl. Rhodig. xxvii. 17. ubi ex Avicenna et Alberto sic habet: 'Ex orbiculari ovo brevique progignitur mas: ex oblongis acutisve fæmina. Ipsum hoc comprobatur experimentum, et suffragatur ratio: siquidem virtutis perfectio in masculinis ovis ambit æqualiter, et continet extrema. At in fæminis a centro longius abit materia, in quo est vitalis calor: hoc vero plane imperfectionis argumentum est.' Certi tamen nihil est in istis. Nam et e longioribus ovis mares excluduntur.

Ponere : namque marem cohibent callosa vitellum.
 Cole suburbano, qui siccis crevit in agris 15
 Dulcior ; irriguo nihil est elutius horto.
 Si vespertinus subito te oppresserit hospes,
 Ne gallina malum responset dura palato,
 Doctus eris vivam misto mersare Falerno ;
 Hoc teneram faciet. Pratensibus optima fungis 20
 Natura est : aliis male creditur. Ille salubres

dis candidiora. Etenim duriora continent masculum vitellum. Brassica in arido solo educata suavior est suburbana ; certe nihil est magis exsuccum horto sæpe rigato. Si tibi hospes inopinanti advenerit sero, ne gallina durior palato maligne reluctetur, memento adhuc spirantem perfundere Falerno aqua diluto ; id molliculam reddet. Præstantem naturam habent fungi in pratis nascentes : alii non tuto co-

ning. Sanad. et Francis.—15 *Cole sub urbano* veterrimus codex Biblioth. Leidensis. Vide Nic. Heinsium ad Ovid. Met. xii. 430. *Cole* etiam Lamb. ex codd. item Vet. Schol. *Cole* edd. vet. et Bentr. *siccis qui crevit* Cuning.—16 ‘Scripserat absque dubio Poëta, irrigui nihil est elutius horti ; ut *Caule* a superioribus repetatur.’ Dan. Heins. ‘Cuius loci sensum perpendenti satis liquido patebit legendum, in *riguo nihil est elutius horto.*’ Wakef.—19 Gott. *mixto m. Falerno.* Land. *mulso m. Falerno.* Bentr. ex conj. *musto m. Falerno.* Alii, *multo m. Falerno.* ‘Andacter Bentrleius pro *misto* posuit *musto* ; atque hoc cum nihil esset opus, quod ego video. Antiquo tempore *musto* et *misto* non adeo diverso erant sono.’ Baxt. ‘Qui *misto* malunt, parcent sumtui :

NOTÆ

14 *Callosa*] Densiora, proindeque duriuscula : veluti callo obducta. Itaque callus ovi est putamen sive testicula ; alii intelligunt albuinen : sed perperam.

15 *Cole suburbano, &c.*] Sive quod siccum solum caulibus est aptum, seu quod irrigatio frequentior terræ succum ac bonitatem elinit, detergit, demit. Porro suburbanos hortos tenent olitores, eosque rigant crebrius. Sic enim celerius et copiosius olera gignuntur, sed minus bona.

19 *Vivam misto mersare Falerno*] Fit tenerior gallinæ caro, si adhuc palpitans submergatur aqua frigida ; magisque, si mista vino vel aceto : sic enim fortius repercutiuntur includunturque spiritus naturales, quorum intus actio carnis dirimit,

Lambinus aliam docet rationem teneram efficiendi gallinam. ‘Sanne,’ inquit, ‘quodlibet lapathi genus : hanc herbam in ollam, in qua gallinam seu quaslibet alias carnes coquere volueris, imponito : hoc teneras faciet.’

20 *Pratensibus optima fungis Natura est*] Certe aperto aëre crescentia qualibet meliora sunt : fungos vero ubique reperiri alios bonos, alios malos etiam constat. Vide Plin. xxii. 23. ubi sic habet : ‘Quæ voluptas tanta ancipitis cibi? Familias nuper interemere fungi, et tota convivia, Annæum Serenum præfectum Neronis vigilum, et tribunos et centuriones.’ Tacit. Annal. xiii. et Senec. Epist. 63.

Æstates peraget, qui nigris prandia moris
 Finiet, ante gravem quæ legerit arbore solem.
 Aufidius forti miscebat mella Falerno,
 Mendose; quoniam vacuis committere venis 25
 Nil nisi lene decet: leni præcordia mulso
 Prolueris melius. Si dura morabitur alvus,

*meduntur. Is æstates sanus traducet, qui prandia finiet moris nigris ex arbore decerp-
 tis ante solem ardentem. Aufidius mel immiscebat Falerno valentiori, male quidem;
 nam vacuis venis nihil debet infundi nisi dulce. Viscera suavi melicrato perfundes
 aptius. Si piger ac durus fuerit venter, obices removebunt mytilus et conchæ vilio-*

qui musto, sunt delicatiores: luxuriosum mulso Landini.' Gesn.—22 Cuning.

NOTÆ

22 *Qui nigris prandia moris Finiet]* Immo, teste Galeno, quod facile cor-
 rumpantur mora, noxia sunt post alios
 cibos sumta; initio vero cœnæ pro-
 sunt magis. Aliter locum hunc intel-
 ligere possumus, ex more veterum,
 qui levem et modicum duntaxat ci-
 bum mane capiebant: nimirum e re-
 frigerantibus valde moris prandium
 utile esse ætate: hæc et apud nos in
 jentaculo plerique amant.

23 *Ante gravem quæ legerit arbore
 solem]* Tunc enim virtutem suam totam
 nocturno frigore inclusam conti-
 nent teneiores fructus. Contra du-
 riores ardore solis quasi cocti et per-
 fecti ex arbore decerpi debent fer-
 vente potissimum die.

24 *Aufidius]* Ejus meminuit Plin. x.
 20. 'Mar. Aufidius Lurco saginare
 primus instituit pavones, circa novis-
 simum piraticum bellum: ex eoque
 quæstu reditus sestertium sexaginta
 millia habuit.'

Forti miscebat mella Falerno] Jam
 ante est observatum II. Sat. 2. 15.
 solitos veteres inchoare convivia a
 promulside seu potione mulsi, id est
 vini cum melle mixti: a mulcendo
 factum nomen quod venas mulceat
 lenitate sua. Varro de Re Rust. III.

16. 'Venit favus ad altaria, et mel ad
 principia convivii.' Porro mulsi po-
 tionem confectam interdum appone-
 bant; aliquando vinum et mel separa-
 ratim; ut conviva, utrumque tempe-
 rans, sibi mulsum arbitrio quisque
 suo faceret. Mulsum laudat Plin.
 XXII. 24. 'Multi senectam longam
 mulsi tantum nutritu toleravere, ne-
 que alio ullo cibo, celebri Pollionis
 exemplo. Centesimum annum exce-
 dentem eum D. Augustus hospes in-
 terrogavit, quanam maxime ratione
 vigorem illum animi corporisque cus-
 todisset. At ille respondit: intus
 mulso, foris oleo.'

25 *Mendose; quoniam vacuis, &c.]*
 Immo bene. Quippe ex cit. mox
 Plin. 'Mulsum ex vetere vino utilis-
 simum, facillimeque cum melle con-
 corporatur, quod in dulci nunquam
 evenit. Ex austero factum non im-
 plet stomachum, neque ex decocto
 melle, minusque inflat, quod fere eve-
 nit. Appetendi quoque revocat avi-
 ditatem cibi.' Vide Dioscorid. v. 16.
 et Macrob. VII. 12.

26 *Leni præcordia mulso Prolueris
 melius]* Delicato et fastidioso Catii
 palato mulsum e Massico leniori pla-
 cuisset magis quam e forti Falerno:

Mytilus et viles pellent obstantia conchæ,
Et lapathi brevis herba, sed albo non sine Coo.

Lubrica nascentes implent conchylia lunæ.

30

Sed non omne mare est generosæ fertile testæ.

Murice Baiano melior Lucrina peloris :

res, et rumex herba foliis brevioribus, sed non absque albo Coo. Luxa crescens implet conchylia fluentia. Sed non mare quolibet profert optima testacea. Baiano murici

nigris qui prandia.—28 Petulus et dulces Exc. Sax. Mitulus et viles Gott. Mugilus et viles Florent. 1482. Sic ap. Seren. Sammon. vs. 234. ubi refertur hic versus, Mugilis fuerat in edd. deinde ex codd. repositum Mitulus. Harl. 2. 3. 4. 6. al. Mytilus et viles.—29 Zarot. sine Chio.—32 Murex Baianus melior, Lucrina peloris Snaapius. V. Porsoni Opuscul. p. 309.—33 Circeis in quibusdam edd.

NOTÆ

cujus tamen ansteritas melle et quadam vetustate mitigata, virtus autem adhuc satis vegeta roborando stomacho longe utilior: docet Martialis XIII. 108. 'Attica nectareum turbastis mella Falernum. Misceri decet hoc a Ganymede merum.'

28 *Mytilus et viles pellent obstantia conchæ*] Aluum duram emollient obstructamque laxabunt mitulorum aliarumve concharum salsus humor, lapathi herbæ succus, et vinum album; hoc scilicet illis concoctis admixtum. Cornel. Celsus II. 29. 'Alvum,' inquit, 'movent cochleæ, garum, salsamenta, ostrea, pelorides echini, musculi, et omnes fere conchulæ, maxime jus earum.' Athen. III. 9. 'Ex conchylis, albo movendæ ciendoque lotio excellent pectines, musculi, chamæ, ostrea.' Vide Caton. de R.R. cap. 158. Plin. XXXII. 9.

Mytilus [*Mitulus*] Alii scribunt, *mytilus*, et *mutilus*: pisciculus est e concharum genere, in arenosis potissimum locis proveniens. Martial. meminit III. 59. Non defuit qui isto Horatii loco legeret, *Mugilis*.

29 *Lapathi*] De lapathio jam in Epod. II. Lucilius apud Cic. de Fin. II. n. 24. 'O lapathe, ut jactare necesse est cognitu' cui sis.'

Coo] Cos sive Coos, hod. *Lango*, insula maris Ægæi Cariæ proxima, producebat vina lenia alvum solventia: quæ idcirco 'lubrica' vocat Persius Sat. v. 135.

30 *Lubrica*] Lubricantia, alvum solventia. Alii absurde interpretantur polita intus et lævia. Athen. lib. III. cit. 'Ostrea cum malva et lapathio aut piscibus ventrem leniter ducunt.'

Nascentes implent conchylia lunæ] Lucilius: 'Luna alit ostrea, et implet echinos; muribu' fibras, Et pecu addit.' Idem scribunt Cicero II. de Divin. n. 33. Gell. xx. 7. Plin. II. 41. 'Lunari potestate augeri rursusque minui corpora ostrearum, conchylionumque omnium: quin et soricum fibras respondere numero lunæ.' Verum errorem hunc jamdudum experientia contraria discussit.

32 *Murice Baiano, &c.*] Baiani sinus murice melior est peloris capta in Lucrino lacu. De Baiis II. Od. 18. Murex piscis aculeos habens et cuspides complures. Plin. IX. 33. 'Firmioris jam testæ murices et concharum genera: in quibus magna ludentis naturæ varietas, tot colorum differentiarum, tot figurarum, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæsis, in dorsum elatis,

Ostrea Circeiis, Miseno oriuntur echini;
 Pectinibus patulis jactat se molle Tarentum.
 Nec sibi cœnarum quivis temere arroget artem,

35

præstat peloris Lucrina. Ostrea præstantissima juxta Circæos, echini vero e Miseno proveniunt. Tarentum delicatum vendit ampliores pectunculos. Nemo

NOTÆ

lævibus, rugatis, vertice muricatum intorto,' &c.

Lucrina peloris] Hoc conchylium nomen habet a Peloro Siciliæ promontorio, ubi frequenter capitur: non autem a voce Græca *πελώριον*, *magnum*; ut scribunt quidam, ex Athenæo ante citato. Est de genere chamarum, seu ostreorum testam hiantem habentium.

Lucrina] Lucrinus lacus, ad intimum sinus Puteolani recessum, piscibus olim delicatissimis abundabat; at modo cœnosa est palus terræ motu facta anno 1538. De eo jam II. Od. 15.

33 *Ostrea*] Optima capiuntur ostrea apud Circæos urbem, vel ad Circæum promontorium: quod in mare Tyrrenum excurrit prope Circæi rudera; quæ fuit olim civitas Latii, nominata a Circe sorore Medææ, Circæis ostreis 'nec dulciora nec teneriora esse ulla compertum est,' inquit Plin. xxxII. 6. At Lucrina tamen imprimis laudabantur; ut dictum est in Epod. II. Tarentina quoque celebrat Varro, item Gellius VII. 16.

Miseno] Misenum urbs et promontorium juxta Baias, dictum a Miseno Æneæ nauclero ibidem summerso et sepulto.

Echini] Echinus, Gall. *herisson*, de genere cancrorum, spinas habet pro pedibus: alius terrestris, alius marinus. Plin. IX. 31. Nomen habet ἀπὸ τοῦ ἔχειν ἑαυτὸν, quod convolutus ita se condit et contineat, ut nullæ carnes appareant: vel ἀπὸ τοῦ μὴ δύνασθαι ἔχασθαι, quod *teneri minime possit*, ob

aculeos quibus totus inhorrescit et contegitur: unde echinum vocarunt 'spinosum castaneæ operculum.' Plin. XXVII. 9. 'In cacumine capitula sunt echinata spinis,' inquit. Martial. XIII. 86. 'Iste licet digitos testudine pungat acuta, Cortice deposito, mollis echinus erit.'

34 *Pectinibus patulis*] Hi pisces, Gall. *Petonsles*, conchas habent serratas instar pectinis; unde nomen. Græcis *κρένες* vocantur dentes anteriores, item pisces isti ob allatam rationem. *Patulos* dicit Horatius, ob apertum os et testam. Aristot. Hist. Animal. IV. 4. 'Testaceorum alia sunt patula, ut pectines, muscoli,' &c. Athen. III. 9. et seq. de his plura.

Molle Tarentum] De hac urbe I. Od. 28. II. Od. 6. III. Od. 5. *Molle*] Vel propter aërem molliorem; vel ob purpuram et lanas exquisitas; atque luxuriam: vel a *Terenio* Sabinorum lingua *molle* significante. Macrob. III. 18.

35 *Cœnarum arroget artem*] Est coquorum gens arrogans et fastuosa, teste Athenæo VII. 11. ubi refert quorundam coquorum vanos sermones non infacetos. 'Ambrosiam ego reperi: jam mortui si olfecerint, ut reviviscant ego efficiam.' Item alius: 'Si semel coquinam aptavero, quod olim apud Sirenas accidebat, id ipsum tu videbis modo contingere: præ odoris suavitate nemo poterit hac angiporti præterire via. Si quis autem propius accedet ad has fores, aperto statim ore stupefactus consistet, velut afflixus clavis, et mutus, donec aliquis accurrens nares prehensas vellat.'

Non prius exacta tenui ratione saporum.
 Nec satis est cara pisces averrere mensa,
 Ignarum quibus est jus aptius, et quibus assis
 Languidus in cubitum jam se conviva reponet.

sibi temere attribuat scientiam epularum, nisi antea subtiles exploraverit saporum. Nec e mensa pisces caro pretio auferre prodest, si ignoretur quibusnam jusculum sit magis idoneum, et quibus assis excitatus conviva jam satur in cubitum sese repo-

vet. ap. Zeun.—36 *Ni prius* Exc. Sax. et Vet. Comb.—37 ‘Editiones veteres aliæque ante Lambinum *avertere*; atque ita uterque Scholiastes. Primus ille ex codicibus suis dedit *averrere*, quem secutus est Cruquius et ex eo tempore nunc hoc, nunc illud editoribus placuit pro diverso hominum sensu et palato. In eo sane iactare se potest lectio prior, quod acutissimo Gronovio patri se probavit Observat. iv. 5. Recte quidem; et nos quoque ab ea parte stamus; si modo *avertere* veram hic lectionem esse semel admittimus. Sed pace tanti viri, liceat nobis alteri illi lectioni fidem et auctoritatem adjungere, *Nec satis est cara pisces averrere mensa*: quam Cruquiani codices suppeditant, præter unum, omnes; et bona etiam pars eorum, quos Lambinus, Torrentius, Pulmannus, Bersmannusque viderunt; et denique ex nostris meliores, Leidensis, Reginensis, Zulichemianus, et Battelianus. Liceat etiam in veteri lectione novam explicationem promere. Non ut hic ‘mensam piscatoriam’ in macello cum veteribus novisque intelligamus; sed mensam ejus, cui hæc præcepta traduntur. Sicut, inquit, qui in cœnis præbendis se officio suo satisfacisse credant, si ingentes sunt in cibos fecerint; ignari interea, quid elixum, quid assum pro varia saporum ratione gratius meliusque sit: *Nec satis est cura pisces averrere mensa, Ignarum, quibus est jus aptius, et quibus assis Languidus in cubitum jam se conviva reponet*: hoc est: Neque sufficit pisces impenso pretio cœntos in mensa sua exhibere, qui pro reliquiis averrantur; utpote quos nemo convivarum tangere velit, propterea quod aptum cuique condimentum desit. Opera potius danda est, ut et pisces pretiosi ponantur, et ita suaviter conditi, ut vel languido convivæ appetitum renovent; adeo ut nihil demum ex iis reliquum sit, quod a ministrantibus pueris averri possit. Non satis est pisces intactos cara mensa averrere, et solo sumtu te ostentare: si artem cœnarum tibi arrogas, id potius effice, ut præ suavitate omnia consumantur, nihil supersit. Hæc, ni fallor, enarratio et sententiæ et verbo apposite congruit.’ *Bentl.* Han. 1. Gott. Harl. 2. 4. 6. Zarot. Mediol. 1477. Venett. Vet. Comb. Cuning. R. Steph. Heins. Bond. Schrevel. Heindorf, *avertere*. Harl. 3. al. Delph. Sanad. Dunster, Francis, Baxt. Gesn. Zeun. Wetzel. Bipont. Wakef. et Kidd. *averrere*, quod probat N. Heinsius ad Sil. Ital. III. 321.—39 Cuning. *se jam convivia*.—

NOTÆ

37 *Averrere mensa*] Quasi everriculo abstrahere pisces omnes in mensa piscatoria expositos et venales.

38 *Quibus est jus aptius, et quibus assis*] Qui pisces elixari debeant, et in jusculo condiri et inferri: item quos assari magis conveniat, et absque nullo condimento et jure apponi. Ex Non. Marcello: ‘Assum in obso-

niis dicitur quod est sine pigmento saporis alieni; sicut merum dicitur solum.’

39 *In cubitum jam se conviva reponet*] Excitata quasi nova fame novos cibos appetens, et ad jucunde comedendos se rursus componens. Eum porro discumbendi morem veterum et rationem fuse explicavi i. Od. 27.

Umber, et iligna nutritus glande, rotundas	40
Curvet aper lances carnem vitantis inertem :	
Nam Laurens malus est, ulvis et arundine pinguis.	
Vinea summittit capreas non semper edules.	
Fœcundæ leporis sapiens sectabitur armos.	
Piscibus atque avibus quæ natura et foret ætas,	45

net. Aper ex Umbria et querna glande nutritus rotundas oneret pinus aversantis carnem flaccidam. Nec enim bonus est Laurens palustribus herbis et arundinibus saginatus. Vinea capellas haud semper facit esui bonas. Prudens requireret humeros leporis fœcundi. Ante meum gustum nemo scivit distinguere quæ natura ætas-

41 *Cureat* Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. multo major pars codd. ap. Bentl. et edd. antiq. *Curvet* aliquot codd. Torrentii, unus Pulmanni, et Bentleii Trinit. item Edd. Bentl. Baxt. Delph. Schrevel. Sanad. Cuning. Francis, Heindorf, Gesn. Zeun. Bipont. Wetzel. Wakef. Comb. et Kidd.—44 ‘Ex antiquissima Cruquii Membrana pro *Fœcundi* reposui *Fœcundæ*. Vult significare gratiores esse armos fœminæ ob frequentem partum, lumbos autem maris, quod non adverterunt Interpretes.’ Baxt. *Fœcundi* Harl. 2. 3. 4. 6. plerique ap. Bentl. al. et edd.

NOTÆ

ad has voces ; ‘ et cubito remanete presso :’ item i. Sat. 4. 86.

40 *Umber*] Umbria Italiæ regio, inter Etruriam, Picenum, et mare Adriaticum, Apennino monte divisa. Staius Sylv. iv. 4. ‘ cur Tuscus aper generosior Umbro.’

41 *Curvet aper lances*] Pondere scilicet magno. Integros enim apros olim appositos, docet Juvenalis Sat. i. 140. ‘ quanta est gula, quæ sibi totos Ponit apros, animal propter conviviam natum !’

42 *Laurens malus est*] Insuper est aper ex agro Laurenti paludoso : quem idcirco ranis aptiorem dicit Martialis lib. x. Laurentes agri et populi Lavinio proximi fuere, versus oram Tyrreni maris. Virgil. *Æneid.* x. n. 707. ‘ de montibus altis Actus aper (multos Vesulus quem pinifer annos Defendit, multosque palus Laurentia) sylva Pastus arundinea.’

43 *Vinea summittit capreas, &c.*] Non semper gustui grata est caro caprearum et capreolorum vitis palmitibus

nutritorum. Virgil. *Georg.* ii. 371. docet, vitem sepibus muniendam adversus capreas sequaces.

44 *Fœcundæ* [*Fœcundi leporis*] Plin. viii. 55. disserit de leporum et cuniculorum innumera fœcunditate. Quidam legunt, *Fœcundæ* : nempe incerti sexus habitus est lepus apud veteres.

Sapiens] Qui subtili et sagaci est palato gustuque. Cic. ii. de *Fin.* n. 21. ‘ Non sequitur,’ inquit, ‘ ut cui cor sapiat, ei non sapiat palatus.’

Sectabitur armos] Plerique nostrum sectantur potius lumbum, *le rable*, velut sublimioris saporis et succi : non abs re tamen quis *armos* præferat ut teneriores. At suum cuique iudicium est, similiter et palatum.

45 *Piscibus atque avibus quæ natura, &c.*] Sic apud Juvenal. Sat. iv. 139. Montanus ille describitur delicati et solertis admodum palati : ‘ Nulli major fuit usus edendi, Tempestate mea. Circeis nata forent, an Lucrinum ad saxum, Rutupinove edita fundo Ostrea, callebat primo deprendere mor-

Ante meum nulli patuit quæsitâ palatum.
 Sunt quorum ingenium nova tantum crustula promit.
 Nequaquam satis in re una consumere curam ;
 Ut si quis solum hoc, mala ne sint vina, laboret,
 Quali perfundat pisces securus olivo.
 Massica si cœlo supponas vina sereno,
 Nocturna, si quid crassi est, tenuabitur aura,

50

*que sit piscibus et avibus. Sunt quorum ingenium novas duntaxat placentas excogitat. Non sufficit unam rem curare: quemadmodum si quispiam hoc tantum sat-
 agat ut vinum sit exquisitum, parum sollicitus quo oleo pisces inungat. Si aperto
 aëri exponas vina Massica, quicquid crassi inest expurgabitur nocturna aura, et*

antiq. *Fœcundæ* in ceteris codd. et edd. post Bentl.—46 Exc. Sax. *quæsita pa-
 lato.*—48 ‘Nimium argutatur Dan. Heinsius, cum hoc modo distinguere jubet,
*Sunt quorum ingenium nova tantum crustula promit; Nequaquam satis in re una
 consumere curam: et τὸ satis explicat non ἄλῆς, sed ἄλῆς ὄν’ hoc est, Cum non
 sit satis, vel Quandoquidem nequaquam est satis. Sed quis, obsecro, sic lo-
 cutus est? nam profecto exempla, quæ ibi profert, nihil ad rem faciunt.
 Immo enimvero satis hic est ἄλῆς ἔστί: quippe hoc ad sequentes versus po-
 tius, quam ad præcedentem refertur. Unde factum, ut τὸ est in nonnullis
 codicibus versui inseratur: in duobus Cruquianis sic, Nequaquam satis in re
 una est cons. curam. In Regio, Nequaquam satis in re una cons. curam est.
 Equidem sic potius constituerim, Nequaquam est satis in re una cons. curam;
 vel sic, Neg. satis est in rem unam insumere curam. Nam Lambethanus codex,
 etsi is recentior est, Neg. satis est in re una absumere curam. Certe, etsi hac
 locutione Noster vehementer delectari et sæpissime usus esse deprehenditur,
 nunquam tamen τὸ satis nudum et incomitatum posuit sine verbo est.’ Bentl.
satis est re Cuning. et Sanad.—50 Vet. Comb. *profundat.*—51 ‘Plures et ve-
 tustiores Libri *suppones*, inquit Bentleius. Verum in isto Tempore sæpius
 hallucinatum est a Librariis, ut nescias, quid sit rectum, quid non.’ Baxt.
 Nonnullæ edd. *suppones*, et ita Fr. Odinus in Advers. Crit. Obs. Misc. Nov.
 tom. XII. p. 441. *suppones* etiam Harl. 2. 3. 4. 6. *supponens* Vet. Comb. *sup-
 pones cœlo si vina sereno* Cuning. Bentleii solus Magdal. et edd. post Aldum
 usque ad Bentl. item Baxt. Gesn. Zeun. Delph. Dunster, Bipont. et Comb.*

NOTÆ

su: Et semel aspecti littus dicebat echini.’

47 *Crustula*] Gall. *de la patisserie*. De his scriptum a Catio librum re- fert Vet. Comment. Eo forte respi- cit et alludit Satiricus noster.

51 *Massica si cœlo supponas vina, &c.*] Plin. XIV. 21. ‘Mitiores plagæ do- liis condunt, infodiuntque terræ to- ta, aut ad portionem situs: item cœ- lum præbent: alibi vero impositis tectis arcent.’ Et postea: ‘Campā- niæ nobilissima vina exposita sub dio

in cadis, verberari sole, luna, imbre, ventis, aptissimum videtur.’ Scilicet ubi cœlum calidius, vina sub dio re- linquuntur: ubi frigidius, defodiuntur tota: ubi medium, partim ab- duntur terra, partim cœlo permit- tuntur: inquit Dalecampius. Athe- næus I. 25. pariter docet vina quæ- dam aperto loco sub dio exponenda, ut nimia illorum vehementia expi- rando minnatur. De Massici vini bo- nitate, I. Od. I.

Et decedet odor nervis inimicus; at illa
 Integrum perdunt lino vitiata saporem.
 Surrentina vafer qui miscet fæce Falerna
 Vina, columbino limum bene colligit ovo;
 Quatenus ima petit volvens aliena vitellus.
 Tostis marcentem squillis recreabis et Afra
 Potorem cochlea; nam lactuca innatat acri

55

abigetur odor infestus nervis: illa vero lino percolata omnem amittunt saporem. Qui vinum Surrentinum Falernæ faci scite infundit, limum bene coërcet ovo columbæ: quoniam vitellus decidens in fundum simul abripit aliena. Potorem languentem excitabis per squillas tostas et cochleas Africanas. Etenim post epulas lactuca

supponas.—53 ‘Hic versus mendii quibusdam suspectus est, quid enim odori cum *nervis*, ut his inimicus esse queat vel officere? cum id tantum habeat, ut sensu nares vel grato juvet, vel offendat ingrato, ac vis ejus tota nisi nasi ambitu contineatur, neque deficit, qui pro *nervis* legeret *vernīs*.’ *Odinus, l. l.* ‘Vir summus, quem hic nominare abstineo, Horatii versum omnino corruptum esse putat. In voce *odor* esse vitium opinatur, ac legi vult *acor*.’ Idem *ibid.* p. 444.—54 *Integrum produunt* Vet. Comb.—57 Lamb. *Quatinus.*—

NOTÆ

53 *Et decedet odor nervis inimicus*] Plin. xxiii. 1. scribit, *nervis* prodesse Albanum, non item Falernum: et paulo post, ‘vinum illud quod vetustate dulcescit, minus infestare nervos.’

54 *Integrum perdunt lino vitiata saporem*] Per saccum lineum mittebant et colabant vina, ad ea defæcanda; vel ad frangendam vin. Plin. lib. xiv. &c. Martial. xii. 41. ‘Turbida sollicito transmittere Cæcuba sacco.’

55 *Surrentina vafer qui miscet fæce Falerna*] Nimirum ut ex Falerni bonitate aliquid contrahat Surrentinum panlo austerius. De Falerno 1. Od. 20. Surrentinum, ex agro Campaniæ prope Surrentum urbem, convalescentibus optimum, caput minime tentans, ac stomachi et intestinorum rheumatismos cohibens: ex Plin. xiv. 6. et lib. 23. cap. 1.

56 *Columbino limum bene colligit ovo*] Vitellus ovi, vel, ut alii asse-

runt, albumen potius, in dolium vini turbidi conjectum, *aliena*, id est, fæcem omnem ad ima devolvit secumque detrahit; ac purum efficit vinum.

58 *Tostis squillis*] *Assis*, vel frictis. Squilla est e cancrorum genere. Plin. ix. 42.

Afra cochlea] Varro de R. R. iii. 14. has commendat.

59 *Lactuca innatat acri* *Post vinum stomacho*] Lactucam utpote frigidam veteres adhibebant post epulas et vinum, ad hujus vapores comprimendos. Unde est illud: ‘Grataque nobilium requies lactuca ciborum.’ Postea vero contra factum, atque initio cœnæ intulerunt, seu ad movendam et lubricandam alvum, seu ad somnum conciliandum. Martial. ii. 53. ‘Prima tibi dabitur ventri lactuca movendo Utilis.’ Et xiii. 14. ‘Claudere quæ cœnas lactuca solebat avorum, Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes?’

Post vinum stomacho: perna magis ac magis hillis 60
 Flagitat in morsus refici; quin omnia malit
 Quæcumque immundis fervent illata popinis.

innatat acerbo stomacho. Quin potius ad edendum restaurari debet perna atque hillis. Immo præferret cuncta quæ ex popinis minime lautis afferrentur calida.

60 *Post vina* Cuning. contra omnes codd. et edd.—61 'Editio prisca Locheri' cui illa Roberti Stephani accedit, *immorsus* hic exhibet. Neque aliud volunt codices nostri Regienses, Petrensis, Regius, Galeanus, Magdalenensis, Batelianus, Collegii Trinitatis; qui uno vocabulo ex prisca scribendi ratione *immorsus* clare præferunt. Atque hæc lectio eruditissimis viris placuit, Bonaventuræ Vulcanio, Petro Scriverio, Danieli Heinsio. *Immorsus* autem exponunt ex Glossario Isidori, 'jejunus:' et sic etiam codex Regius inter lineas enarrat: '*immorsus*, jejunus.' 'Sane sensu optimo,' ait Heinsius: 'ante ostendit, quomodo marcentem reficere; jam vero, quomodo jejunum excipere oporteat.' Ego vero neque sensum orationi, neque verbum sensui convenire dico. De marcente enim stomacho, non jejunum et famelico, hic agi tam manifestum est, quam quod usquam manifestissimum. Cui autem credibile est, *immorsus* activam significationem habere, 'qui non momordit, qui nihil comedit?' Quis auctor, quis sponsor rei tam inaudita? Glossographus nescio quis, semibarbarus; cujus ex turbidis lacunis pudeat quicquam haurire, quod Horatio impertiatur. Passivam significationem huic verbo donat Cyrillus apud Labbæum, ἄμωτος, *immorsus*; hoc est, qui non est morsus. Ego vero contra *immorsus* sic accipio, ut 'admorsus,' 'demorsus,' pro eo qui morsus est. Statius Theb. II. 628. '*immorsa*que cadens obmutuit hasta.' Ubi, ut hic apud Nostrum, '*immorsa*' habet vetus codex Collegii Petrensis. Propertius III. 8. 21. '*Immorsa* æquales videant mea vulnera collo: Me doceat livor mecum habuisse meam.' Ita ex conjectura dederunt viri et eruditione et ingenio præstantes Nic. Heinsius et Janus Broukhusius; cum in vulgatis sit *In morsu*, diviso, ut hic, vocabulo. Quid ergo hinc extundemus? profecto levi mutatione sic satis commode constituiti locus poterit; *perna magis ac magis hillis Flagitat immorsis refici*. Sed quid opus est ulla mutatione? sine dubio sincera lectio est, quam diserte exhibent manuscripti: *perna magis ac magis hillis Flagitat immorsus refici*. Stomachus flagitat refici *immorsus perna et hillis*, aliisque id genus salsis cibis atque acribus, qui *in popinis* scilicet vendi solent; ut præter Nostrum Martialis I. 42. 10. *Bentl.* *immorsus* Gott. a m. sec. Harl. 2. 4. Zarot. et Vet. Comb. Pro *malit* *Bentl.* posuit *marcoll.*—62 Cruquii codd. uti affirmat, omnes, *in mundis*, quibus ipse assentitur. Ita et nonnulli ap.

NOTÆ

60 *Hillis*] Tomaculis, Iucanicis, Gall. *andouilles*, *saucisses*. Varro de L. L. lib. IV. 'Hilla ab hilo, id est, minimo dicta.' Festus autem, ab hira intestino, quod jejunum vocant, fit diminut. hilla sive hillum, inquit: et inde ponitur pro suillis intestinis et carnibus minutatim concisis et arvi-na fartis: ut mox dictum.

61 *In morsus refici*] Ut modo, sic et olim in conviviis adhibita sunt quæ-

dam irritamenta gulæ, ad redintegrandam edendi appetitionem, v. g. oleæ sale conditæ, rapæ, cappares, aliaque edulia aceto et sinapi macerata, pernæ, &c. vide Athen. lib. IV. Quidam leg. *immorsus*, et explicant, 'impransus,' 'jejunus,' absurde quidem; ut animadverterunt doctiores: sensus enim istic continuus est; quem illi separant perperam.

Est operæ pretium duplicis pernoscere juris

Naturam : simplex e dulci constat olivo,

Quod pingui miscere mero muriaque decebit,

65

Non alia quam qua Byzantia putuit orca.

Hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis,

Corycioque croco sparsum stetit ; insuper addes

Expedit nosse naturam jusculi mixti. Simplex quidem conficitur ex oleo dulci : cui oportebit immiscere crassum vinum et muriam non aliam quam qua putruit orca Byzantina. Postquam autem hoc herbis concisis mixtum atque incoctum est, et

Bentl. ceteri uno verbo *inmundis*, ex prisca orthographiæ ratione. Cuning. *ferunt illata popinis*. Harl. 2. nonnulli Lamb. et Vet. Comb. *fervent allata popinis*. Alii codd. ap. Lamb. *adlata*; alii Bentleii, *ablata*. Edd. vett. *illata*; unde Lamb. conj. *illota*.—65 *At pingui* Bentl. ex cod. Bosii, qui ita habet, *At pingui immiscere*; unde Bosius conj. *Quod pingue immiscere*. Trinit. ap. eundem Bentl. *Cum pingui*; alii vero, *e pingui constat olivo*: *Quod dulci miscere*. Bentleius conj. etiam ex II. Sat. 8. 47. *Quinquenni miscere*. Cuning. *At mistum miscere*. Vet. Comb. *licebit pro decebit*.—66 Codd. et edd. antiquæ, *qua Byzantia*; al. *quæ*. Harl. 6. Mediol. 1477. et Florent. 1482. *putruit*. Gott. *potuit*, et pro v. l. *putuit*, et *putruit*. Omnes fere codd. Cruquii, Torrentii, et Bentleii, item Harl. 2. 3. 4. et edd. recentt. *putuit*.—

NOTE

63 *Duplicis pernoscere juris Naturam*] Simplex jus ex olivo dulci tantum: duplex autem seu mixtum, cum insuper illi adduntur muria, vinum, crocum, herbæ concisæ, &c.

65 *Muria*] Isidorus xx. 3. docet esse piscium liquorem sive liquamen salsum. Plin. xxxi. 7. et 8. 'Aliud etiannum,' inquit, 'liquoris exquisiti genus, quod garum vocavere, intestinis piscium, ceterisque quæ abjicienda essent, sale maceratis, ut sit illa putrescentium sanies.' Illud garum seu liquamen exquisitum e scombris fiebat, et divitum erat: aliud erat pauperum vile e thunnis. Vide Martial. xiii. 102. et 103.

66 *Byzantia orca*] De ea marina bellua Plin. ix. 6. Quidam intelligunt thunnium, qui quidem in Bosporum Thracium seu fretum Byzantium aliquando penetrat. Alii *orcæ* interpretantur vas fictile ventrico-

sum, ore angusto, in quo muria reponi solita esset: quale Byzantii frequens erat in usu. Persius eo sensu dixit, Sat. III. 76. 'Mænaque quod prima nondum defecerit orca.'

Byzantia] Byzantium urbs ad Bosporum Thracium celebratissima: Constantinopolis subinde appellata, hodie *Stamboul*.

68 *Corycioque croco*] Corycus urbs et mons Ciliciæ optimi croci abundanter ferax. Strabo.

Stetit] Deferbuit. Alii explicant, concrevit: quos bene redarguit Torrentius, ex eo quod liquidum esse oporteat, minime vero concretum jus, in quo pisces aliave obsonia inantent.

Insuper addes, &c.] Postquam superaddita illa simul incocta sunt, aspergitur crocum, et affunditur oleum *Venufranum*. De hujus excellentia lib. II. Od. 6.

Pressa Venafranæ quod bacca remisit olivæ.
 Picenis cedunt pomis Tiburtia succo ; 70
 Nam facie præstant. Venucula convenit ollis ;
 Rectius Albanam fumo duraveris uvam :
 Hanc ego cum malis, ego fæcem primus et halec,
 Primus et invenior piper album, cum sale nigro
 Incretum, puris circumposuisse catillis. 75
 Immane est vitium, dare millia terna macello,
 Angustoque vagos pisces urgere catino.

Corycio croco perfusum conquirit, adjunges præterea quod exprimitur e bacca Venafrana. Picentia poma succo præstant Tiburtinis licet pulchrioribus. Venucula uva ollis apta est: Albanam aptius fumo induraveris. Ego primus invenior in mundis patinis illam circumposuisse cum pomis, item fæcem atque halec, necnon piper candidum cum sale nigro mixtum. Grande est flagitium macello tribuere tria millia sestertium, et pisces vagabundos arcta patina congerere. Ingentem nau-

71 ' *Venuculam* : aliquando suspicatus sum *vermiculam*. Sed locis nimis multis facienda vis esset. Itaque nihil certe mutem. Conditivam esse *venuculam* s. *veniculum*, docet etiam Plin. xiv. 2. 4. et 6.' *Gesn.*—74 Harl. 3. 4. 6. *Vet. Comb. Venet.* 1559. *Glarean, al. iaveni.*—76 *Vet. Comb. dare millia trina.*—

NOTÆ

70 *Picenis cedunt pomis, &c.*] Deinceps præcepta dat ad secundam mensam pertinentia. Picena poma jam laudavit Horatius in Satira præced. et meminit Plinius xv. 15. De Tibure ac Tiburtino agro dixi i. Od. 7. et 18. item ii. Od. 6.

71 *Venucula convenit ollis*] Albana uva optime servatur passa et fumo indurata: at *Venucula* in ollis melius custoditur. Hinc 'ollares uvæ' apud Martial. vii. 19. Item apud Columell. Hic iii. 2. 'Uvæ,' inquit, 'temporibus hyemis durabiles vasis conduntur, ut *Venuculæ*.' Vide et xii. 43. Macrobius Saturn. iii. 20. appellat 'Vennuculam.' Plinius autem 'Veniculum,' dicit, 'ollis aptissimam,' xiv. 2. capite vero primo: 'Durant,' inquit, 'aliæ post hyemem, pensilli concatenatæ nodo, aliæ in sua tantum continentur anima ollis fictilibus, et insuper doliis inclusæ . . . aliis gratiam, qui et vinis, fumis

affert fabrilis,' &c.

73 *Hanc ego cum malis, &c.*] Ego primus docui in vasis nitidis circumponere Albanam uvam fumo exsiccata; item alec seu muriam, &c. circumposuisse: vel singulis convivis aut certe binis catillum unum, vel certis locis catilla quædam communia disponere, unde facile acciperent plures.

Fæcem et halec] Denotat ἐν διαδοίῳ: nempe vel pisces fæcatos seu fæce conditos: vel pisciculorum fæcem, seu e tabefactis illorum intestinis. Enimvero *halec* non est certi piscis nomen; immo significat minimos quosvis pisciculos; aut certe liquamen ex iis, muriæ vel garo non absimile.

75 *Incretum*] Vel, mixtum; vel, incerniculo seu cribro quodam a fursure expurgatum; ab incerno, purgo.

77 *Angustoque vagos, &c.*] Sumtuoso et vano luxu accumulatos pisces

Magna movet stomacho fastidia, seu puer unctis
 Tractavit calicem manibus, dum furta ligurrit;
 Sive gravis veteri crateræ limus adhæsit.
 Vilibus in scopis, in mappis, in scobe, quantus

80

seam stomacho faciunt sive famulus scyphum contrectavit sordidis manibus, dum ligurrit surrepta; sive crassior limus occupat antiquam crateram. Quam parvæ sunt

//////////

78 'Magna movent stomacho fastidia veteres editiones: neque Cruquius Lambinusve quicquam diversi ex codicibus suis proferunt. At Torrentius in quinque suorum movet reperit: idque recte vulgatæ lectioni prætulit, et post eum doctissimus Baxterus. Equidem in sex meis idem inveni, Galeano, Petrensi, Batteliano, Vigorniensi, Societatis Regiæ, et Collegii Trinitatis: quæ sine dubio melior scriptura est, *Magno movet stomacho fastidia, seu puer, &c.* Movet hic absolute et impersonaliter positum est: vide Nos ad I. Sat. 10. 78. Et præterea, cum *seu* et *sive* disjunctiva sint, singularem utique numerum, non pluralem, hic requirunt.' Bentl. *Magna movent* Harl. 2. 3. et Vet. Comb.—79 'Libri aliquot veteres habent *dum frusta*, quos malim sequi: *frusta* autem carniū et piscium intellige.' Lamb. *frusta* etiam codex ap. Bos. Animadv. et Harl. 2. *frustra* Exc. Sax. et Harl. 4.—81 Faber conj.

NOTE

uno catino apponere; emtos videlicet tribus millibus sestertium: Gall. *pour soixante et quinze écus de poissons dans un plat.*

81 *Vilibus in scopis, &c.*] Ut nimis sumtus in opsoniis damnatur, ita certe negligentiam vel sordes in vasis ac supellectili nemo probaverit. Ergo calices, lances, mensam, mappas, triclinii pavementum, toros ac toralia, munda esse oportet: ut etiam præcipitur I. Epist. 5.

Mappis] Erat mappa utilis ad tergendas manus tantum: mantile, ad sternendam seu tegendam mensam. Absurdus esto quisquis aliter scripserit. Ad convivia seu privata seu publica suam quisque mappam detulit pridem: at mantili sternebat mensam qui convivium præbebat. Vide Martial. XII. 29.

Scobe] Scobs est limatura, sive ramentum et strigmentum e materia qualibet, dum vel serra discinditur, vel terebra perforatur, vel lima im-

minuitur aut politur, Gall. *linaille, scieure*. Scobe triclinium inspergi solebat, ad colligenda facilius post eam purgamenta et scopis auferenda. Senec. Controv. Declam. IX. 2. 'Inter purgamenta et jactus cœnantium, atque sparsam in convivio scobem, humanus sanguis everratur.' Scobs etiam pretiosa ad fastum spargebatur. Lamprid. Heliogabal. 'Scobe anri porticum stravit et argenti, dolens quod non posset et electri.' Adhibebatur quoque lignea scobs ad atria emundanda. Juvenal. Sat. XIV. 64. 'Ergo miser trepidas ne stercore fœda canino Atria displiceant oculis venientis amici, Ne perfusa luto sit porticus: et tamen uno Semodio scobis hæc emendat servulus unus.' Id est, servus inspergens scobis semodium, statim abradet lutum ac sordes omnes: mundaque præstabit atria, porticum, &c. Valeant qui scobem autumant utilem fuisse ad defricanda vasa, dandumque iis splendorem.

Consistit sumtus? neglectis, flagitium ingens.

Ten' lapides varios lutulenta radere palma,

Et Tyrias dare circum illota toralia vestes?

Oblitum, quanto curam sumtumque minorem

85

Hæc habeant, tanto repreti justius illis,

Quæ nisi divitibus nequeant contingere mensis.

impensæ in scopis, in mappis, in scobe; tam gravis culpa est, si negligantur. An convenit te lapides varii coloris mundare palma cænsa; et Tyria operimenta imponere toralibus immundis? immemorem quo minor sumtus et cura est in his, eo redargui justius quam iis quæ non possunt occurrere nisi in mensis divitum. Ho-

//////////

mattis pro mappis.—82 Harl. 6. fastigium ingens.—87 Vet. Comb. Venett. Locher. et aliæ quædam vet. edd. nequeunt; sed Harl. 2. 3. 4. 6. Gott. Han. 1. Exc. Sax. codd. Lambini et Cruquii, Bentleii Regin. et quatuor alii, item

NOTÆ

83 *Lapides varios*] Pavimentum e versicoloribus lapidibus et marmoribus. Vide II. Od. 14. in fine.

Palma] Scopis e palma. Martial. XIV. 82. 'In pretio scopas testatur palma fuisse.'

84 *Tyrias vestes*] Stragula et peristromata pretiosa seu purpurea ex urbe Tyro; de qua III. Od. 29. in fine.

Toralia] Torus a tortis herbis dictus: quod in iis congestis olim sedebant ac discumbebant. Toral, quod ante torum est, ex Varrone de Ling. Lat. I. IV. puta congestæ herbæ, palæ, arundinis, item lanæ, vel etiam plumæ involucrum seu operimentum. Itaque lecto imponebatur matta, culcita, lodix; Gall. *paillasse, matelas, loudier*. Hæc vero interdum contegebantur purpureis stragulis, ad pompam et fastum. Cic. Tusc. V. 'Collocari hominem jussit in aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo magnificis operibus picto.' Ubi tria vides, Lector, distingui, lectum, toral, sive stratum, stragulum. Ovid. Met. VIII. 'In medio torus est de mollibus

ulvis. Vestibus hunc velant; quas non nisi tempore festo Sternere consuerant.' Lamprid. cit. Heliogabal. 'primus omnium privatorum toros aureis toralibus textit.' Ex his intelligi potest iste Horatii locus satis commode. Verum magis ad rem videtur quod toral significat etiam segestria, sive amictum vel tegmen lintheum, tricliniari lecto circumdatum, quasi munimen adversus cenantium purgamenta et jactus, atque ad custodiendam a sordibus stragulam pretiosam: quod quidem toral seu tegmen, quando sordidum erat, lavabatur et eluebatur, ne odore fædo ac turpi nares offenderet: ut innotuit I. Epist. 5. 'ne turpe toral, ne sordida mappa Corruget nares.' Isidorus XIX. 26. hoc sensu, 'toralia' dicit esse 'longas perpetuasque mappas a toro appellatas.' Ergo hic Horatius, vel potius Catius, damnat incuriam hominis toralia expurgare negligentis, sed ea illota et immunda vestibus Tyriis, seu pretiosæ stragulæ ac purpuræ circumdantis et circumponentis.

¶ Docte Cati, per amicitiam Divosque rogatus,
 Ducere me auditum, perges quocumque, memento.
 Nam quamvis referas memori mihi pectore cuncta, 90
 Non tamen interpret tantundem juveris: adde
 Vultum habitumque hominis; quem tu vidisse beatus,
 Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
 Non mediocris inest, fontes ut adire remotos,
 Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ. 95

RAT. *Erudite Cati, oro te per Deos et familiaritatem nostram, fac ut me deducas ad audiendum, quocumque ibis. Etenim licet memoriter enarres mihi singula; at renuntians haud ita prodest. Adde hominis vultum gestumque; cujus tu potitus aspectu non multi æstimas, quoniam hoc habuisti: ego vero magnopere cupio ignotos posse adire fontes, et percipere documenta vitæ fortunatæ.*

*****

edd. Lamb. Cruq. Torrent. et recentt. *nequeant*.—89 Cuning. *perges quocumque*.—90 *Nam quamquam* Exc. Sax. *Nam quamvis memori referas* omnes codd. Bentleii et Pulmanni, etiam Priscianus p. 772. et edd. Bentl. Sanad. Francis, Heindorf, Wetzl. Wakef. et Kidd. *Nam quamvis referas memori* Harl. 2. 3. 4. 6. et al. cum edd. ceteris omnibus.

NOTÆ

91 *Adde Vultum habitumque hominis*] Seneca Epist. 34. 'Conspectus illius doctrinæ tam excellentis mihi et præsentia et conversatio habet incognitos. aliquid vivæ voluptatis.'

94 *Fontes remotos*] Ipsos auctores illius doctrinæ tam excellentis mihi incognitos.

SATIRA V.

IN CAPTATORES ET HÆREDIPETAS.

Tiresias vates ille Thebanus Ulyssi, roganti quo pacto ditescere possit, respondet, senum testamenta astute esse captanda; atque deinceps recenset varias artes, quibus Horatii ætate Romæ ejusmodi captatores utebantur.

Hoc quoque, Tiresia, præter narrata petenti

ULYS. *O Tiresia, præter jam responsa, illud etiam quæso dic, quibus rationi-*

*****

Satira septima Libri secundi in Ed. Sanad.—3 Bentleius ex conj. Dan.

NOTÆ

1 *Hoc quoque, &c.*] Non sine multo sale persequitur noster Satiricus, quibus Romæ blandimentis et artibus senum animos inescarent captatores, ut hæredes ab iis scriberentur. Inducit itaque Ulyssem apud Inferos cum Tiresia vate sermocinantem, et post alia multa quærentem modos

Responde : quibus amissas reparare queam res
 Artibus atque modis. Quid rides? ¶ Jamne doloso
 Non satis est Ithacam revehi, patriosque penates
 Aspicere? ¶ O nulli quicquam mentite, vides ut 5
 Nudus inopsque domum redeam, te vate, neque illic
 Aut apotheca procis intacta est, aut pecus : atqui

bus et artibus resarcire possim facultates perditas. Quare rides? TIRES. Ergone tibi versuto non sufficit Ithacam repetere ac revisere domum paternam? ULYSS. O nemini falsa locute, cernis quemadmodum spoliatus et egens revertar in patriam ex tuis oraculis: nec ibi proci pepercerunt cellis aut gregibus. Verumenim et

~~~~~

Heinsii et cod. Petrens. a m. pr. *dolose* ; sed alii omnes codd. et edd. vett. *doloso*. Bentleium secuti Sanad. Francis, Wakef. et Kidd.—6 Harl. 2. *nec*

NOTE

sarciendi suas res afflictas. Unde est initium illud *Hoc quoque*, velut continuatio sermonis quem Ulysses habet consulens Tiresiam de suo reditu, apud Homer. *Odys.* A. Vel, si mavis, fingit Horatius Ulysem ad Inferos reversum post amissa naufragio bona, rursumque a Tiresia responsa perscrutari de reparandis opibus.

Tiresia] Thebanus ille vates apud Inferos etiam gratus Proserpinæ fuit: quæ illi mortuo mentem firmam ac sapientem soli tribuisse dicitur, *Odys.* K. sub finem : ubi Circe Ulyssi persuadet ut ad Inferos descendat Tiresiam consulturus. Ejus meminit Cic. 1. de *Divin.* n. 88. *Tusc.* v. n. 115. de *Nat. D.* II. n. 7.

2 *Amissas res*] Tiresias enim Ulyssi prædixerat reditum in patriam, si modo ipse ac socii non violarent boves Solis in Sicilia pascentes. Verum illi Ulysse dormiente mactatos devoraverunt. Quare naufragio perierunt conscelerati; Ulysses autem nudus vix enavit.

3 *Jamne doloso*] Videtur Tiresias Ulyssi exprobrare crimen sociorum vel dolose permissum, vel non satis diligenter ab eo impeditum.

4 *Non satis est Ithacam revehi*] Quod *Delph.* et *Var. Clus.*

maximum erat, et in votis Ulyssis præcipuum. Cic. de *Orat.* 1. 'Patria nos delectat: ejusque rei tanta vis est, ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.'

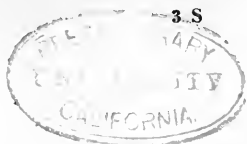
Ithacam] Hæc insula maris Ionii hod. *Val di Compare*, inter Cephale-niam ad occasum et Echinadas ad ortum; Ulyssis patria fuit.

6 *Te vate*] *Odys.* A. cit. reditum fore difficilem prænnuntiarat Tiresias: at mala quamvis patientes Ithacam perventuros, modo sum Ulysses ac sociorum animum coerceret, illæsi que permitterentur boves Solis. Quod nisi caveret, navim ac socios interituros; ipsum vero calamitosum fore, domique reperturum superbos viros ipsius victum absumentes.

7 *Apotheca*] Reconditorium, locus in quo reponitur id omne quod pertinet ad victum, seu fruges, seu vinum, &c.

Aut pecus] *Odys.* A. proci Penelopæ dicuntur cibo vesci alieno; atque ad epulandum mactant boves et oves Ulyssis: quod et Minerva queritur.

Horat.

Et genus et virtus, nisi cum re, vilior alga est.

¶ Quando pauperiem, missis ambagibus, horres ;

Accipe, qua ratione queas ditescere. Turdus

10

Sive aliud privum dabitur tibi ; devolet illuc

Res ubi magna nitet, domino sene : dulcia poma,

Et quoscumque feret cultus tibi fundus honores,

Ante Larem gustet venerabilior Lare dives ;

Qui quamvis perjurus erit, sine gente, cruentus

15

Sanguine fraterno, fugitivus ; ne tamen illi

Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.

¶ Utne tegam spurco Damæ latus ? haud ita Trojæ

origo et virtus vilior est alga, si opibus destituatur. TIRES. Quandoquidem absque tergiversatione paupertatem aversaris, audi quo pacto locupletari liceat. Si donetur tibi turdus vel quidpiam privatum, statim deferatur eo ubi magnæ opes fulgent domino atate provento : quoslibet fructus exquisitos et munera producet ager excultus, degustet ea senex opulentus præ Laribus colendus. Qui licet perfidus fuerit, ignobilis, fratricida, servus ; ne tamen dubites eum assectari tu comes inferior, si petat. ULYSS. Egone turpis Damæ sim assecla ? minime sic vixi apud Trojam ;

illic.—10 Aspice Gott. qua ratione queam Vet. Comb.—11 Gott, Exc. Sax. quidam ap. Landin. et Florent. 1482. Sive aliud primum. 'Primum, cujus auctoritates posui supra, possumus intelligere vel ratione temporis, ut primos flores, fructus, pullos gallinaceos, haleces, in magnis urbibus caro venire novimus ; vel propter præstantiam aliquam in suo genere, quæ varia esse potest.' Gesn. Cuning. Sive aliud privi.—18 'Ut ne tegam habent omnia scripta contra vulgatam lectionem ; estque ἀγανάκτησις, perinde ac si dicat, itane me comitem ire jubes, ut spurco et vili genereque servili nato Damæ claudam latus sinistrum ?' Cruq. Et ita legit Nic. Heins. ad Ovid. Fast. v. 21. 'Sic habent cod. duo Vatic. et Jannoct. Faërn. Tornes. Russard. cujus lectionis elegantiam quidam non intelligentes supposuerant, Visne tegam.'

NOTÆ

10 *Turdus*] Vide 1. Sat. 5. et 11. Sat. 2.

11 *Privum*] Propriis deliciis reservatum.

14 *Ante Larem*] Laribus Diis fructuum primitias deferebant. Vide 11. Od. 23. et 11. Sat. 3. 165.

15 *Sine gente*] Nullis majoribus, qui jam claruerint ; homo novus, libertus, libertinus. Cic. Topic. n. 29. 'Gentiles sunt qui inter se eodem sunt nomine ab ingennis oriundi, quorum majorum nemo servitutem servivit, qui capite non sunt diminuti.'

17 *Comes exterior*] Inferiori parte incedens, honoris deferendi causa. *Interior* comes, qui ad dextram, *exterior* qui ad lævam.

18 *Utne tegam*] Gall. *Moy ? je ser-virois d'estafer à un coquin ?* Abhorret magnus Ulyssis animus a sordida et infami illa ditescendi ratione. *Latus* alicui *tegere* dicitur qui virum honoratum vel stipat ut satelles, vel comitatur ut assecla ; atque ad ejus capessenda imperia est expeditus.

Damæ] Servi nomen est, diminut. a Demetrio. Vide 1. Sat. 6. item

Me gessi, certans semper melioribus. ¶ Ergo
 Pauper eris. ¶ Fortem hoc animum tolerare jubebo : 20
 Et quondam majora tui. Tu protinus, unde
 Divitias ærisque ruam, dic, Augur, acervos.
 ¶ Dixi equidem, et dico. Captes astutus ubique
 Testamenta senum : neu, si vaser unus et alter
 Insidiatorem præroso fugerit hamo, 25
 Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.
 Magna minorve foro si res certabitur olim,
 Vivet uter locuples sine gnatis, improbus ultro
 Qui meliorem audax vocet in jus, illius esto
 Defensor : fama civem causaque priorem 30

*immo præstantioribus nunquam cessi. TIRES. Inops igitur vives. ULYSS. Impe-
 rabo animo id ferre viriliter : et peiora dudum sustinui. At tu vates doce quam-
 primum, unde congeram opum cumulos. TIRES. Certe docui, ac repeto, callidus
 passim aucupare legata senum : ac si unus aut alter effugerit captatorem hamo cir-
 cumroso, ne vel spem abjicias, vel deceptus studium deserue. Si quando in foro
 disceptetur de re seu gravi seu parva, quisquis erit dives et absque liberis, ejus pro-
 pugnatore sis, qui sceleratus ac petulans meliorem sponte lacessiverit. Contemne*

Lamb. *Visne tegam* habent etiam Venet. 1559. et Glarean.—20 *Fortem hoc
 animum* Cuning.—21 *Tu protinus* Bentl.—25 *Insidiatorum* Vet. Comb.—
 26 ‘Tres optimi codd. habent *arcem* : nec male ; quasi in eo summa rerum

NOTE

Pers. Sat. v. 76. et 79.

19 *Certans melioribus*] Virtute et gloria contendens cum Agamemnone, Ajace, &c.

20 *Fortem hoc animum, &c.*] Paupertatis arumnas ferre conabor potius quam vitæ sceleratæ infamiam. Aliter vulgo interpretantur : sed absurdi plane, qui decorum et notos Ulyssis mores prave immutari velint ab Horatio, contra id quod ipse tam luculenter præcipit Epist. ad Pis. vs. 119.

21 *Tu protinus, &c.*] Ne mihi illude, vates optime, turpem res perditas reparandi modum ne propone : meliora quæso verba profer, meoque nomine dignas rationes doce.

23 *Dixi equidem, et dico*] Satiricus

in instituto pergit, atque per veridicum vatem effert quicquid reipsa fiebat turpiter Romæ passim ab improbis testamentorum captatoribus.

25 *Præroso fugerit hamo*] Sicut piscis escam prærodens, hamum vero non arripiens, ita forte quispiam veterator mentem tuam intelligens callide opera tua, officiis tuis, ac donis abutetur, nec te scribet hæredem : sed ne statim despera, ne ab incæpto desiste : sic enim rem aliquando facies ; ac si unus effugerit, alios captabis.

28 *Vivet uter, &c.*] Considera uter litigantium vivet locuples et sine gnatis ; atque huic causam licet deteriori habenti auxiliatorem te acriter præsta.

Sperne, domi si gnatus erit fœcundave conjux.

Quinte, puta, aut Publi, (gaudent prænominē molles Auriculæ,) tibi me virtus tua fecit amicum :

Jus anceps novi, causas defendere possum :

Eripiet quivis oculos citius mihi, quam te

35

Contemtum quassa nuce pauperet : hæc mea cura est,

Ne quid tu perdas, neu sis jocus : ire domum atque

Pelliculam curare jube ; si cognitor ipse.

vero circum existimatione et jure potiore, si liberos aut uxorem fœcundam habuerit. Et quoniam aures delicatæ amant prænomen, sic alloquere : Quinte scilicet, vel Publi, tua virtus amicum tibi me devinxit : jus controversum calleo ; causas orare valeo : quilibet oculos mihi eruet priusquam te victum defraudet nuce vacua. Ista mea est sollicitudo, ut nihil amittas, neve ludibrio habearis. Mox suade ut domum se recipiat, et genio indulgeat. Interim tumet procurator esto ; labora

consistat.' *Torrent.*—36 Gott. Harl. 2. 3. 4. omnes *Torrentii* magno consensu, omnes *Cruquii*, al. item *Zarot.* et *Mediol.* 1477. *quassa nuce.* Harl. 6. et *Venet.* 1479. *cassa nuce* ; ita *Bentl.* *Sanad.* *Francis.* *Heindorf.* *Wetzel.* *Wakef.* et *Kidd.* *cassa unce Florent.* 1482. quod *Landinus* interpretari conatur, quasi esset *uncia.*—37 *Vet. Comb.* *Ne quid tu prodas.*—38 ' *Quinam sit cognitor,* vide hic apud *Interpretes,* et acutissimum *Gronovium* patrem de *Pecunia veterum.* Ceterum pro *fi* editio *Veneta* 1478. *si* ; altera et *Locheriana sis,* unde in sequentes editiones propagatum est. Sed recte *Lambinus* *Cruquiusque* ex membranis dederunt, *fi cognitor* : atque ita ex nostris *Leidensis,* *Zulichemianus,* *Battelianus,* et *Magdalenensis.* Sic *Livius* xxxix. 5. *Quintil.* *Instit.* iii. 8. *Cic. pro Rose.* cap. 18. in *Verr.* ii. 43. Porro elegantius, opinor, veriusque sic verba interpunxeris : *Pelliculam curare jube : si cognitor : ipse Persta atque obdura.* Illum locumpletem reum jube ire domum, et genio indulgere : ipse vero perfer et obdura, nec frigus neque æstus flocci faciens.' *Bentl.* *sis cognitor* *Gott.* *Exc. Sax.* *Zarot.* et *Vet. Comb.* *si cognitor* *Mediol.* 1477. *Venett.* 1477. 1479. et *Cuning.* *fis cognitor* *Florent.* 1482. *fi*

NOTÆ

31 *Sperne, domi si gnatus erit, &c.]* *Juvenal.* *Sat.* v. 140. 'Incundum et carum sterilis facit uxor amicum.'

32 *Quinte, puta, aut Publi]* Ejusmodi prænominā erant nobilium duntaxat : *Gall.* *Monseigneur.* Porro virum honoratum assentatores prænominē salutabant : at familiares cognomine se invicem appellabant : ut, 'Cæsar Pulchro.'

Molles Auriculæ] Assentationibus assuetæ.

34 *Jus anceps]* Quod in utramque partem sapius trahi potest. Unde

'varium' et 'controversum' dicit *Tullius.* Verum 'juris ignoratio potius litigiosa est quam scientia,' inquit ipse de *Legib.* 1.

36 *Quassa nuce]* Re qualibet inani et minima.

38 *Fi cognitor ipse]* Causæ ipsius cognitionem, curam, defensionem, suscipe. *Cognitor* dicitur qui præsentis causam novit, et sic tuetur ut suam, inquit *Ascon.* in *Verr.* i. Porro *fi* est imperandi modus a *fio,* quo et *Plautus* non semel usus est. Alii legunt *sis.*

Persta, atque obdura, seu rubra canicula findet

Infantes statuas, seu pingui tentus omaso

40

Furius hybernas cana nive conspuet Alpes.

Nonne vides (aliquis cubito stantem prope tangens

Inquiet) ut patiens! ut amicis aptus! ut acer!

Plures annabunt thunni, et cetaria crescent.

et persecera; sire ardens Canicula dissecabit mutas imagines, sire Furius obeso ventre distentus Alpes hyeme consperget albis nivibus. Tum enim quispiam proximum cubito pulsans monebit: An non advertis quam ille patiens, quam sedulus, quam amicis sit commodus? Mox annatabunt thunni plurimi, et augetur piscina. Porro si aliquis filium valetudine parum firma educet

~~~~~

cognitor Harl. 2. 3. 4. 6.—42 Harl. 6. *aliquem cubito stantem prope.*—48 *Adrepe*

NOTÆ

39 *Seu rubra canicula, &c.*] Æstatis et hyemis incommoda, æstum et frigus sustine patienter. De Canicula, alibi dixi.

Findet Infantes statuas] Ut acriori gelu finduntur lapides, sic etiam æstu dicit findi statuas lapideas, ligneas, &c. quas et infantes vocat. Dura sane dictio, quam esse crediderim insulsi cujusdam poëtæ nobis ignoti, ac notari proscindique ab Horatio, quemadmodum et mox Furii metaphoram, 'conspuit.'

40 *Pingui tentus omaso*] Omasum intestinum, pro ventre, Synecd. Ita Pers. Sat. 1. Calvi poëtæ 'aqualiculum sesquipede extantem' ridet.

41 *Furius hybernas, &c.*] Parodia est Furiani versiculi, quem ut duriorum carpit Horatius: similiter et notat Quintil. viii. 6. Furinus nempe hyemem describens dixerat: 'Jupiter hybernas cana nive conspuet Alpes.' Ceterum poëta ille cognomento Bibaculus summo ingenio et in primis lepido fuisse narratur, ut non minorem laudem tulerit quam Catullus aut Horatius. Certe quædam ex eo mutuari atque imitari Virgilius non dubitavit. Cremonæ natum aiunt iisdem temporibus quibus Lucilius et Sext. Turpilius interierunt: et in

carmine Iambico egregie versatum. P. Crinit. de Poët. Lat. 11. 31. Macrobian. Saturnal. lib. vi. Quintil. x. 1. Gell. xviii. 11. Crinitus cit. hos Furii versus affert de villa Tusculana Catonis, quæ propter æs alienum creditoribus cesserat: 'Catonis modo, Galle, Tusculanum Tota creditor urbe venditabat. Mirati sumus unicum magistrum, Summum grammaticum, optimum poëtam, Omnes solvere posse quæstiones, Nullum difficile expedire nomen. En cor Zenodori, en jecur Cratetis.'

42 *Nonne vides (aliquis, &c.)* Hæc si feceris, aliquis seni astans tuam sedulitatem laudabit, dicetque ei: Videsne hominis tibi addicti studium et laborem? &c.

Cubito tangens] Pers. Sat. iv. 34. 'Est prope te ignotus cubito qui tangat,' &c.

44 *Plures annabunt thunni*] Plures exinde senes opulenti accedent ad te, priorem tuam diligentiam assiduaque officia contemplati, seque ultro suasque res tuæ fidei et curæ committent. Thunni sunt pisces grandiores, vitæ brevis, &c. Plin. ix. 15. cum his apte comparantur senes opibus potentes, ut et captator cum piscatore. Similiter Juvenalis Sat.

Si cui præterea validus male filius in re 45
 Præclara sublatus aletur; ne manifestum
 Cœlibis obsequium nudet te, leniter in spem
 Arrepe officiosus, ut et scribare secundus
 Hæres, et, si quis casus puerum egerit Orco,
 In vacuum venias: perraro hæc alea fallit. 50
 Qui testamentum tradet tibi cumque legendum,
 Abnuere, et tabulas a te removeve memento;
 Sic tamen ut limis rapias quid prima secundo

ac nutriat inter opulentam familiam; ne aperta cœlibis observantia te detegat, sensim per officia perveni ad spem, ut hæres substituaris; ac si casus aliquis puerum ad Inferos demiserit, locum vacantem subeas. Iste ludus valde raro frustratur. At quicumque tabulas offeret tibi legendas, cave ut recuses, atque a te codices rejicias: ita nihilominus ut obliquis oculis inspicias quid prima tabula

*****

Baxter.—53 Exc. Sax. *Sic tamen ut limus.* Zarot. *Sic tamen ut linus;* sed

NOTE

xii. 122. orbum senem ab insidiatore captum dicit 'inclusum carcere nascæ.' Sic habet: 'Si Libitinam evaserit æger, Delebit tabulas inclusus carcere nascæ, Post meritum sane mirandum.'

Cetaria crescent] Allegoria. Cete, Ciceroni pistrices, sunt pisces maximi: hinc cetaria sunt vivaria seu piscinæ, in quibus aluntur magni quilibet pisces.

46 *Sublatus aletur]* Proprie: nam infantes olim in lucem mox editi humi deponebantur. Tum ii tollebantur, atque ut adolescerent educandi tradebantur, si placerent parentibus; dicebanturque sublati. Alii contra spernebantur, jubebanturque exponi ac fortunæ permitti, sen in via publica, seu in sylva, seu in ripa maris aut fluminis.

Ne manifestum Cœlibis obsequium nudet te] Ne homini uxore carenti officium frequentius exhibitum patefaciat mentem tuam atque insidias, prudenter age et caute: paulatim ejus animum demerere, ne suspicio-

ni locum des.

48 *Secundus Hæres]* Secundo gradu hæres; substitutus hæredi seu filio parum valenti, si hæreditatem non adierit: ut tum succedas ei forte e vivis excedenti, vacuumque locum occupes.

49 *Egerit Orco]* Morti addixerit. Orcus Inferorum fluvius est quibusdam; aliis est Cerberus. Ciceroni est ipse Pluto, de Nat. D. iii. n. 43. ab ὄρκος, *juramentum*: quod nihil sit religiosius, quam cum per Stygiam paludem juratur. Festus scribit 'orchum,' et ab urgendo vult dici, quod ad mortem urgeat.

50 *Perraro hæc alea fallit]* Raro fit ut inanis sit labor iste, et ars captandi: immo fere semper optatum sortitur eventum.

52 *Tabulas a te removeve memento]* Callide nimirum, ne suspiciosus videare.

53 *Rapias]* Raptim et celeriter legas et observes.

Prima Cera] In ceratis tabulis olim scribebant, ut jam dictum lib. i. Sat.

- Cera velit versu ; solus, multisne cohæres,
 Veloci percurrere oculo. Plerumque rococtus 55
 Scriba ex quinqueviro corvum deludet hiantem,
 Captatorque dabit risus Nasica Corano.
 ¶ Num furis ? an prudens ludis me, obscura canendo ?
 ¶ O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non :
 Divinare etenim magnus mihi donat Apollo. 60
 ¶ Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.
 ¶ Tempore quo juvenis Parthis horrendus, ab alto

cerata edicat in secunda linea. Celeri aspectu observa an solus an cum pluribus sis hæres. Enimvero nonnunquam scriba ex Quinqueviro sæpe factus hiantem corvum frustrabitur ; et Nasica insidiator Corano ludum præbebit. ULYSS. An insanis, an sciens ludificas me, involuta respondendo? TIRES. O Laërtis filii, quodcumque pronuntiaveris, vel fiet, vel non. Quippe magnus Apollo dat mihi vaticinandi peritiam. ULYSS. Attamen si fas est, edoce quid significet hæc fabula. TIRES. Quo tempore adolescens Parthis formidolosus, propagata soboles ab excelso

hoc nihil aliud est quam *limis*, ut in textu.—56 *Scribes quinqueviro* Vet. Comb.—59 *Torrentii* codd. meliores, *quicquid dico*.—60 *Bentleii* Regin. et Reg. Soc. item Harl. 4. *mihi donat magnus Apollo. Trinit. magnus donavit Apollo*.—61 *Quidam* codd. ap. *Lambinum, si licet, edam*.—66 Harl. 4. *hoc faciam*.

NOTÆ

10. ubi de stylo. Itaque 'prima cera' significat primam testamenti paginam. Vide Sueton. Neron. cap. 17.

Secundo versu] In primo versu nomen testatoris, in secundo hæredis nomen, in imo substitutiones scribebantur.

55 *Recoctus Scriba ex quinqueviro*] Senex quidam exercitatus ac peritus rerum, vafer, astutus ; utpote qui diu scriba fuerit, ac Magistratus etiam in provinciis comitatus sit, vel in municipiis quinquevir extiterit, publica interdum aliqua administratione et procuratione functus : a numero dicti *dunmvi*, *triumviri*, &c.

56 *Corvum deludet hiantem*] Captatorem alienæ hæreditati iubiantem eludet, non secus ac vulpes corvum, in Æsopi fabula.

57 *Dabit risus Nasica Corano*] Deceptus captator ludibrio erit omnibus, quemadmodum Nasica olim de-

lusus Corano seni. Vide infra.

58 *Num furis*] An more vatium furore correptus ? an sanus et tui compos ?

59 *Laërtiade*] Ulysses filius Laërtis, Ithacæ et Dulichii insularum rex : vir facundus, vafer, bellicosus, laborum patientissimus, inter Græcos Principes eximius, ab Homero tota Odyssea celebratus.

Aut erit, aut non] Magna hic inter doctores etiam controversia. Alii contendunt serio loqui Horatium, sive Tiresiam, hoc sensu : Ceteri vates loquuntur obscura et per ambages ; ego vero loquor aperte et sine ambagibus ; quodque futurum prædico, erit ; et contra non erit quicquid dico non futurum. Alii volunt jocari Horatium, et satyricè irridere ambigua vatium responsa.

62 *Tempore quo, &c.*] Tiresias designat non tantum personas et nomi-

Demissum genus Ænea, tellure marique
 Magnus erit, forti nubet procera Corano
 Filia Nasicae, metuentis reddere soldum. 65
 Tum gener hoc faciet; tabulas socero dabit, atque
 Ut legat orabit: multum Nasica negatas
 Accipiet tandem, et tacitus leget; invenietque
 Nil sibi legatum, præter plorare, suisque.
 Illud ad hæc jubeo; mulier si forte dolosa 70
 Libertusve senem delirum temperet, illis

Ænea, terra et mari potens existet, stremo Corano locabitur grandis filia Nasica detrectantis exsolvere integrum debitum. Tum gener hoc agat, testamentum offeret socero, rogabitque ut legat. Nasica diu recusatum tandem capiet, ac leget secreto; videbitque nihil sibi et suis relictum nisi fletus. Istis hæc monita addo. Si forte astuta femina vel libertus regat senem delirantem, adijunge te his socium;

—68 *Accipiet tandem tacitus nonnulli codd. ap. Torrentium, quod illi placet.*

NOTE

na, sed et tempus ipsum quo res eventuræ sunt: quod alii vates non solent facere. Horatius autem apte inducit Tiresiam velut divinantem ac prædicentem futura quæ nuper facta eo tempore noscebantur. Sunt in Æneide multa ejusmodi longinqua egregie a Virgilio tempori accommodata: pendetque ex hoc non minima lux ac virtus poëseos. Vide Æneid. vi. sub finem.

Juvenis Parthis horrendus] Augustus; de cujus in Parthos victoria, terrore, fama, receptisque signis, III. Od. 5. et IV. Od. 15.

Ab alto Demissum genus Æneæ] De Augusti origine, IV. Od. 5. init. et Od. 15. in fine.

64 *Forti Corano*] Juvenal. Sat. xvi. 54. meminit pariter Corani. Sic habet: 'Ergo Coranum, Signorum comitem, castrorumque æra merentem, Quamvis jam tremulus, captat pater.'

65 *Nasicae, metuentis reddere soldum*] Nasica avarus pecuniam mutuo acceperat a Corano sene perinde avaro,

sed astutiore: cumque fugeret exsolvere debitum, filiam tradidit; sperans insuper atque ita captus Corani hæreditatem. Nasicae mentem Coranus intellexit; sibi que nimum fecit e delusa insidiatoris captatione. Neque modo nihil testamento reliquit, sed et voluit Nasicam rescire nihil sibi legatum; atque ex ejus dolore ac mæstitia gaudium sibi affatim risumque dedit.

Soldum] Seu dotem filia, seu debitam dudum summam pecunia integrum.

66 *Gener socero*] Coranus Nasicae. Ironia plena animadverte passim verba; eoque magis, quod seria prorsus et gravis dictio videtur. Sic et paulo ante: *forti nubet procera Corano Filia Nasicae, &c.*

67 *Multum Nasica negatas, &c.*] Callide nimirum ex more captatorum, ad amovendam suspicionem, ut ante jam dictum.

69 *Sibi suisque*] Nec sibi, nec filia suæ.

Accedas socius : laudes, lauderis ut absens :
 Adjuvat hoc quoque ; sed vincit longe prius ipsum
 Expugnare caput : scribes mala carmina vecors ?
 Laudato : scortator erit ? cave te roget : ultro 75
 Penelopen facilis potiori trade. ¶ Putasne,
 Perduci poterit tam frugi tamque pudica,
 Quam nequiere proci recto depellere cursu ?
 ¶ Venit enim magnum donandi parca juvenus,
 Nec tantum Veneris quantum studiosa culinæ : 80
 Sic tibi Penelope frugi est, quæ, si semel uno
 De sene gustarit tecum partita lucellum,
 Ut canis, a corio nunquam absterrebitur uncto.
 Me sene, quod dicam, factum est ; anus improba Thebis

lauda eos, ut absentem ii te laudent. Nam et hoc prodest. Verum multo utilius est ipsum hominem captare. Qui si demens inconditos faciat versus, applaude. Si Mæchus fuerit, ne te oret, care: sponte ei potiori tuam Penelopen facilis dona. ULYSS. An credis tam probam et castam posse flecti, quam proci a recta via dimovere non potuerunt? TIRES. Scilicet ad eam accessere iuvenes haud liberaliter munifici, neque tam amoris quam gulæ sectatores. Hinc pudicam habes Penelopen. Quæ si semel delibavit ex uno sene, lucri partem nacla tecum, vix unquam amovebitur, velut canis ab uncto corio. Dum senex eram contigit id quod enarrabo. Apud

—76 *Penelopam* codd. Cruquii et Lambini, item Regin. et Franeq. ap. Bentl. *Penelopen* omnes edd. ante Bentl. *potiori tolle* Harl. 4.—79 *Venit enim magno: donandi, &c. i. e. Penelope venalis est*, Bosius ap. Lambinum. *Venit enim (indignum!) donandi* Bentl. *Venit enim (vero id) magnum!* ironice, Tunstall, Epist. ad Middleton, p. 82.—83 *Libri duo antiquissimi* ap. Torrent. *nunquam*

NOTÆ

76 *Putasne, Perduci poterit*] Persuaderi, ac pellici in adulterium. Penelopes uxoris Ulyssis invictam pudicitiam totus Homerus cantat. Porro sicut prius Damæ latus tegere Ulysses recusavit, ita et suam Penelopen turpiter addicere multo magis negare intelligendus.

79 *Venit enim magnum donandi, &c.*] Muneribus expugnari sæpe castitatem notat.

80 *Studiosa culinæ*] Supra Not. vs. 7.

83 *Ut canis, a corio, &c.*] Canibus venaticis ad venationem excitandis dari solet captæ feræ corium recens

detractum et sanguinolentum, cujus appetentissimi cognoscuntur.

84 *Me sene, quod dicam, &c.*] Aliud Tiresiæ monitum ad demerendum testatoris animum, scilicet frequentioribus ac nimis officiis non esse urgendum.

Anus improba Thebis] Anus quædam ita est captata, ut captatorem importunum ac molestum aversaretur. Itaque cum non posset viva, saltem mortua ulcisci voluit. Cavit nimirum suo testamento, ut cadaver multo perunctum oleo nudis humeris hæres efferet, quasi elabi cupiens, illumque legatis fraudare. Ea quippe

Ex testamento sic est elata; cadaver 85
 Unctum oleo largo nudis humeris tulit hæres;
 Scilicet elabi si posset mortua: credo,
 Quod nimium institerat viventi. Cautus adito:
 Neu desis operæ, neve immoderatus abundes.
 Difficilem et morosum offendet garrulus: ultra 90
 Non etiam sileas. Davus sis comicus, atque
 Stes capite obstipo, multum similis metuenti.
 Obsequio grassare: mone, si increbruit aura,
 Cautus uti velet carum caput: extrahe turba,
 Oppositis humeris: aurem substringe loquaci. 95
 Importunus amat laudari? donec Ohe! jam
 Ad cælum manibus sublatis, dixerit, urge; et
 Crescentem tumidis infla sermonibus utrem.

Thebas vetula quædam malitiosa ad sepulcrum sic elata est ex testamento. Hæres nudis humeris portavit cadaver oleo multo perfusum. Nempe si posset mortua effugere. Quia, ut opinor, nimis officiis vitam prosecutus fuerat. Callidus accede: nec labori parce; nec plus æquo urge. Verbosus displicebit moroso et difficili. Ne vero sponte luceas. Esto Davus comicus: permane inflexo capite, valde similis timenti: per officia irrepe. Si ventus acrior ingruat, admone ut carum caput operiat diligenter. Defende a turba objectis humeris: aurem accommoda garrulo. Quod si plusculum laudari amat, insta, atque inflatum utrem imple verbis adulatoriis, donec elatis sursum manibus dicat: Heus, satis est. Quando vero te liberaverit

.....

cexterrebitur.—87 Harl. 6. et Vet. Comb. *sic posset.*—90 ‘Bentleius ex conjectura sua frustra reponit *offendes pro offendet.*’ Baxt. *offendit* Leidensis ap. Bentleium. *garrulus ultro* Venet. Glarean. Lamb. et Bentleius. Optimi codd. Cruquii et nonnulli ap. Lambinum *ultra.*—93 Codd. Cruquii, Lambini, Harl. 3. 4. Mediol. al. vett. *increbruit.* Harl. 2. 6. alii ap. Cruq. et Vet. Comb. *increpuit.* In quibusdam vett. *increbuit.*—97 Harl. 2. 3. 4. 6. multo

NOTE

conditio erat, ut si portanti cadaver, portans hæreditate excideret.

Thebis] Non una est hujus nominis civitas. Alia caput Thebaidis, Hecatompylos dicta, in Ægypto, hod. *Minio.* neque de hac mentio est hic. Alia in Bæotia, hodie *Stives*, Heptapylos cognominata, patria Herculis, Bacchi, Pindari, Epaminondæ, Tiresiæ vatis, &c.

90 *Ultra Non etiam sileas*] Ne contra nimis taciturnum te exhibeas.

91 *Davus sis comicus*] Talis esto,

qualis Davus comicus, qui timide et verecunde semper herum alloquitur.

92 *Capite obstipo*] In alterum humerum inclinato et immoto: quod hominem notat modestum, subditum, et obsequii paratissimum.

95 *Aurem substringe loquaci*] Accinge te ad audiendas quascumque ejus narrationes molestas licet et graves: apage qui interpretatur, Adulatorie prehendere auriculam.

98 *Crescentem tumidis infla sermonibus*] Homini vano adulationibus gau-

Cum te servitio longo curaque levarit ;
 Et certum vigilans, Quartæ esto partis Ulysses, 100
 Audieris, hæres : Ergo nunc Dama sodalis
 Nusquam est ? unde mihi tam fortem, tamque fidelem ?
 Sparge subinde : et, si paulum potes, illacrymare. Est
 Gaudia prodentem vultum celare. Sepulcrum
 Permissum arbitrio sine sordibus exstrue : funus 105
 Egrege factum laudet vicinia. Si quis
 Forte cohæredum senior male tussiet, huic tu
 Dic, ex parte tua, seu fundi sive domus sit
 Emor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
 Imperiosa trahit Proserpina : vive valeque. 110

diuturna servitute et solitudine, ac vere experrectus audiveris : Ulysses esto hæres quartæ partis : tum exclama : Igitur non extat amplius amicus Dama ? Repete vero identidem : Ubi reperiam æque fidum æque constantem ? sique vales, afunde lacrymas aliquot : oportet ficto vultu occultare lætitiã. Sepulcrum tuæ voluntati commissum ædifica sumtuose. Vicini celebrent præclare factus exequius. Quod si aliquis cohæredum ætate proventus labore tussi periculosa ; sive prædium sive domum emere velit, huic tu dic, late quidem sestertio te ei traditurum partem tuam. At me Proserpina dominatrix jam revocat : vive et vale.

plures et meliores ap. Torrent. et Vet. Comb. *urge, Crescentem.*—100 *Quartæ sit partis* plurimi codd. et edd. vett. ante Bentl. *Quartæ esto partis* Harl. 2. 3. 4. 6. quidam Lambini, Bentleii Magdal. et Colbert. item edd. post Bentleium. *Vigilans esto quadrantis Ulixes* Cuning. *Ulixes* vett. codd. Vide Nic. Heins. ad Virg. Ecl. VIII. 70. et Heyn. Varr. Lectt. ibid.—103 Harl. 2. 3. 4. 6. et Vet. Comb. *Et sic p. p. illacrimare, et Gaudia ; et sic Bentl. prudenter vultu celare* Harl. 2. 3. 4. 6. et Vet. Comb.

NOTÆ

denti affatim tribue et indulge, donec ille, velut plenus vento uter, amplius non expetat ; immo dicat : Ohe, satis est.

99 *Cum te servitio, &c. levarit*] Per mortem suam.

108 *Ex parte tua*] Ex parte hæreditatis tibi relicta.

109 *Gaudentem nummo te addicere*] Alii sic explicant : Dic te pecuniam malle quam fundum, adeoque libenter te venditurum. Alii interpretantur de ficta et simulata venditione. Lex nempe vetabat rem testamento

legatam donare. At legi fraudem faciebant, uno rem nummo addicentes. Sic enim res vere emta et vendita dicebatur.

Sed me Imperiosa trahit Proserpina] Apte omnino sermo abruptitur, ne Ulysses loquatur id quod loqui decore non poterat. Bene vero Tiresiam repente revocat Proserpina uxor Plutonis et Inferorum domina, pro suo in mortuos summo imperio. Vide 1. Od. 28. item Virgil. Æneid. VI. 545.

SATIRA VI.

HORATII VOTUM.

Laudat Poëta vitam rusticam, minus morbis obnoxiam, liberam a molestis negotiis Urbis, sobriam, frugalem, honestam, quam agat in villa, quam quidem dono acceperat a Mæcenate, ad ejus laudes adeo tacite rem trahit. Atque vitam urbanam ita reprehendit, ut simul laudetur scite Mæcenas.

Hoc erat in votis; modus agri non ita magnus,
 Hortus ubi, et tecto vicinus jugis aquæ fons,
 Et paulum sylvæ super his foret: auctius atque
 Di melius fecere: bene est: nil amplius oro,
 Maia nate, nisi ut propria hæc mihi munera faxis. 5
 Si neque majorem feci ratione mala rem,
 Nec sum facturus vitio culpave minorem;
 Si veneror stultus nihil horum; O si angulus ille

HORAT. *Illud fuerat in optatis; mensura agri non valde ampla, ubi esset hortus, et fons aquæ perennis domui propinquus, ac nemus aliquod præter ista. Dii amplius ac melius quidpiam concesserunt: abunde est. O fili Maiæ, nihil ultra peto, nisi ut ista bona mihi perpetua facias. Ergo si nec opes auxi malis artibus, nec absumenturus sum peccatis ac scelevibus; si nihil insanus effugito ejusmodi; O si angulus iste vicinus, qui agrum meum deformat uljungatur! O si fortuna alicubi os-*

Satira septima Libri primi in Ed. Sanad.—3 *Aptius atque* codd. ap. Feam et Jaeck.—4 Ed. ante Bentleium, *nihil amplius*. Harl. 2. 3. 4. 6. quinque Pulmanni, Bentleii plus decem, plurimi ap. Feam, alii, cum edd. Bentl. Baxt. Gesn. Zeun. Wetzel. Bipont. Feæ, Comb. et Kidd. *nil amplius*. Unus ap. Feam, *opto pro oro*.—8 ‘Jam inde a puero vidi hanc locutionem prorsus insolentem

NOTE

1 *Hoc erat in votis*] Lepida est hæc Satira, et quædam præcepta morum habet valde luculenta, nonnulla etiam grati animi testimonia erga Mæcenatem.

Modus agri] Modicum prædium. Virgil. Georg. II. 412. ‘Laudato ingentia rura: Exiguum colito.’ Coln- mel. ‘Modus erit sua cuique moderata voluntas facultasque.’ Vide Plin. XVIII. 5. et 6.

3 *Auctius atque Di melius fecere*] De villa Horatiana I. Epist. 16. jam-

que de ea ante nonnihil, I. Od. 7. II. Od. 18. III. Od. 13. et Epod. I.

4 *Nil amplius oro*] Vide III. Od. 16. et Epod. I. ‘Satis superque me benignitas tua ditavit.’

5 *Maia nate*] Mercurium præcipue colit et invocat Horatius memor frequentis ejus tutelæ: de qua II. Od. 7. et 13. &c.

8 *Veneror*] Enixe et votis importunis exposco. Quidam legunt *vener*; sed perperam.

O si angulus ille] O si haberem par-

Proximus accedat, qui nunc denormat agellum !
 O si urnam argenti fors quæ mihi monstret ! ut illi, 10
 Thesauro invento qui mercenarius agrum
 Illum ipsum mercatus aravit, dives amico
 Hercule ; si, quod adest, gratum juvat ; hac prece te oro,
 Pingue pecus domino facias, et cetera, præter
 Ingenium ; utque soles, custos mihi maximus adsis. 15

tendat mihi urnam pecunia refertam, quemadmodum ei, qui, cum thesaurum invenisset, Hercule propitio locupletatus, emit et coluit eundem agrum, quem antea colebat conductum ; si contentus sum iis quæ habeo ; a te duntaxat peto hoc, ut pingues efficias greges et alia, præter ingenium ; atque, ut consueveristi, adsis mihi tutor per-

*****

esse, et nullo modo stare posse recto talo. Quis enim in toto Latio unquam audivit *veneror* pro 'efflagito,' 'impense opto?' Et usitatus vocis sensus multo minus tolerari potest. Tum conjeceram legendum esse *venor*: quam pro varia lect. postea inveni in Ed. Delph. ille tamen Editor nulla in medium lata ratione temere et insulse damnat: vide lib. I. Epl. 19. vs. 37. et ad Heren. lib. IV. 3.' *Wakef.* Ita etiam conj. Erasmus.—9 Div. ap. Cruq. quinque ap. Feam, aliique codd. cum edd. ante Cruq. item Heins. et Steph. et Wetzl. *deformat.* Ceteri codd. cum edd. Cruq. Torrent. Bond. Schrevel. Dunster, Bentl. Sanct. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Heindorf, Wakef. Comb. et Kidd. *denormat.*—10 'Libri post Aldum excusi, qua, id est, signo pacto, si qua ratione: unde dormitantibus hic interpretibus, etiamnum circumferuntur. At prisca editiones tres, et Pulmanni Bersmannique plures, omnes denique a nobis visi codices: *O si urnam argenti fors quæ mihi monstret*: præterquam quod Regius habet *quam*: *O si quam urnam argenti fors mihi monstret.* Sed placet *quæ*, quod plurimum auctoritate fulcitur. *O si quæ fors urnam argenti mihi monstret.* *Si quæ fors*, ut alibi *si quis casus*. 11. Sat. 5. 49.' Bentl. *quæ* etiam Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. plurimi ap. Feam et Bothie, unus ap. Bos. Animadv. et edd. post Bentl. *qua* ceteri codd. ap. Gesn.—13 Sex codd. ap. Feam *si quis*. Harl. 3. *oro te*.—15 Nonnulli ap. Feam, *mihi custos*.—19 Duo

NOTE

tem illam agri vicini, quæ meum agrum inæqualem reddit! Persius Sat. VI. 13. hunc imitatus est Horatii locum.

9 *Denormat*] Vitruv. lib. VII. 'Anguli ad normam respondententes exigantur; longitudo ad regulam, altitudines ad perpendicularum.'

10 *O si urnam argenti, &c.*] O si thesaurum terræ infossum inveniam! Pers. Sat. II. 10. 'O si Sub rastro crepet argenti mihi seria, dextro Hercule!' Porro thesaurus definitur quædam vetus depositio pecuniæ, cuius non extat memoria, ut jam dominum non habeat: nec enim thesaurus cen-

setur quod metus vel custodia causa terræ infossum conditumque fuerit.

12 *Amico Hercule*] Hic lucro inopinato et recludendis thesauris præesse credebatur. Diodor. Sic. v. 2. Macrob. III. 12. Plutarch. problem. Arnob. lib. IV.

14 *Præter Ingenium*] Ludit in ambigua significatione vocis 'pingue.' Sensus est: Ne vero ingenium etiam facias pingue, id est, crassum, hebes, stupidum.

15 *Custos mihi maximus adsis*] Poëtæ nimirum in tutela sunt Mercurii. 11. Od. 7. et 17.

Ergo ubi me in montes et in arcem ex urbe removi,
 (Quid prius illustrem Satiris Musaque pedestri?)
 Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auster,
 Autumnusque gravis, Libitinæ quæstus acerbæ.
 Matutine pater, seu Jane libentius audis,

20

petuus. Itaque postquam ex urbe secessi in colles et arcem, quid potius exornem quam Satiras et Musam pedestrem? Illic neque me prava corrumpit ambitio, neque gravis Auster vel Autumnus morbifer, lucrum præstans duræ Libitinæ. O

NOTE

16 *In arcem*] Villam Tusculanam, in edito colle sitam. Epod. 1. sub finem. Item 1. Epist. 16.

17 *Quid prius illustrem Satiris, &c.*] Sunt qui sic interpretentur: quid prius canam et carminibus celebrem quam Deos agrestes, Satyros, Faunos, &c. Vide 111. Od. 18. Alii melius: Quid aptius scribam quam Satiras, oratione quidem stricta, sed quæ solutæ similis videatur, et vulgari 'sermoni propior,' ac proinde 'musa pedestris' vocari queat. Vide 1. Sat. 4. 40. et seq.

18 *Plumbeus Auster*] Gravia et tardiora efficiens corpora. 11. Od. 14. 'Frustra per Autumnos nocentem Corporibus metuemus Austrum.'

19 *Autumnusque gravis*] Juvenal. Sat. 14. 'letiferum' appellat: bene quidem: tunc enim acutiores morbi sunt et frequentiores. Hippocrat. Gal. &c. Idem Sat. vi. 516. 'metuique jubet Septembris et Austri Adventum.' Cur autem Horatius in sua villa non metuat Austrum in Autumno, quamvis noxium, ipse explicat Epist. 1. 16. Sita nempe illa opportune et salubriter haud excipiebat pestilenties Austri flatus: 'Hæ latebræ dulces, et jam, si credis, amœnæ, Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.'

Libitinæ quæstus acerbæ] Pluribus enim in Autumno morientibus, majorem quæstum habent ii qui funeribus procurandis incumbunt, dicti Libiti-

narii, a Libitina funerum Dea: de qua lib. 111. Od. 30. Seneca vi. de Beneficiis, comparat vota eorum qui testamenta captant cum votis Libitinariorum: nempe utriusque lucri gratia mortem hominum cupiunt, etiam amicorum. Huc vero præcipue facit quod ex instituto Servii Tullii, Rom. regis, nascentes recensebantur in æde Junonis Lucinæ, puberes in Juvētæ, morientes in Veneris Libitinæ, nummo quidem pro singulis delato. Dionys. Halic. lib. 14. Hinc Sueton. Neron. cap. 39. 'Tantis ex Principe malis probrisque accesserunt quædam et fortuita: pestilentia unius Autumni, qua triginta funerum millia in rationem Libitinæ venerunt.'

20 *Matutine pater*] Janus dicitur 'Matutinus' a Matuta, sive Aurora; et quod mane primus invocaretur, ut qui temporibus præsit, ac velut rerum omnium incipiendarum auctor. Arnob. lib. 111. 'Quem in cunctis antepōnitis precibus.' Et alibi: 'Incipiamus ergo solenniter ab Jano et nostro patre.'

Pater] Janum vocamus 'Patrem,' quasi Deorum Deum: inquit Macrobr. Saturn. 1. 9.

Jane] Sic appellatur quod quasi Janna sit ad novum annum, immo ad menses singulos, omniaque regat tempora. Macrobr. cit.

Libentius audis] Sen mavis appellari Jani nomine. Deos suos pluri-

Unde homines operum primos vitæque labores
 Instituunt, (sic Dis placitum,) tu carminis esto
 Principium : Romæ sponsorem me rapis. ¶ Eia,
 Ne prior officio quisquam respondeat, urge :
 Sive Aquilo radit terras, seu bruma nivalem

25

Pater Matutine, sive mavis, Jane, a quo homines exordiantur primos labores actuosæ vitæ, (ita numinibus placet,) tu initium sis versuum meorum. Quando Romæ sum, me fidejussorem esse cogis. Eia, inquis, propera; ne quisquam officiosior ante respondeat. Sive Aquilo stringat terras, sive hyems contrahat dies nivosos

codd. ap. eund. *gravis mortis me quæstus.*—21 Quatuor ap. Bothe, *primos operum.*—22 Alii codd. *si Dis placitum est.*—23 *Romam* emend. Marcellius, et recepit Bentl. in ed. pr. Cantab. 1711. in secunda vero et tertia edd. *Romæ.*—24 'Si legemur *urge*, ut habent omnes libri vulgati, horum verborum hæc mihi videtur fore sententia : Eia (inquit Horatius) Matutine urge, atque impelle me acriter ad hoc officium spondendi alicui amico præstandum, ne quis me officiosior existat, atque hanc mihi laudem præripiat. Sin, ut nonnulli libri manuscripti, *urges*; quam scripturam ego magnopere probo; hujus loci hæc erat sententia : tu Matutine me sic hortando *urges*: eia, Horati noli committere, ut quisquam officio satisfaciatur prior, quam tu : potest et sic explicari, servata vulgata et communi scriptura, ut intelligamus, Horatium seipsum hortari, eia : *urge* quod agis, *urge* officium tuum, nequis te sit officiosior; sed ego *urges* legi malo.' *Lamb.* Harl. 2. 3. 4. 6. omnes Gesneri et edd. recentt. *urge*; unus Bersmanni *urges.*—25 *Sive Aquilo terras radit* Cu-

NOTÆ

bus insigniebant appellationibus, honoris vel assentationis causa. Macrobr. 'In sacris invocamus Janum geminum, Janum patrem, Janum Junonium, Janum Quirinum, Janum Consivium, Janum Patultium et Clausium,' &c. Sic et Horat. Carm. Sæcul. 'Lenis Ilithyia tuere matres; Sive tu Lucina probas vocari, Seu Genitalis.'

22 *Sic Dis placitum*] Ut præsideas temporibus et primis hominum laboribus, desque iis felix auspiciam : quippe tu 'in Italia primum Diis templa fecisti, et ritus instituisti sacrorum : unde in Sacrificiis præfationem mernisti perpetuam.' Macrobr. jam cit.

Carminis esto Principium] Fave mihi hanc Satiram exordienti, in qua urbanæ vitæ incommoda a matutinis horis persequor.

23 *Romæ sponsorem me rapis*] Hoc primum est incommodum, quod pro aliis spondere frequenter necesse sit, ac forensibus tumultibus interesse.

24 *Ne prior officio*] Ne desis amico, acriter subveni, laborantem in judicio tuere et juva : officium præbe, sive per hyemis frigora, sive per angustias dierum brevissimorum.

25 *Aquilo*] Septemtrionalis ventus, a vehementissimo instar aquilæ volatu dictus, ex Festo. Græcis Boreas, ἀπὸ τῆς βοῆς, a boatu : quoniam sit violenti flatus et sonori. Gell. 11. 22.

Bruma] A dierum brevitate dicitur, ex Varrone et Festo. Alii factum nomen putant e βραχὺ ἡμῶν, *brevis dies*. Macrobr. Sat. 1. Isidor. lib. v. Jul. Scalig. de Caus. L. L. lib. 1. *Bruma*, sive solstitium hyemale, ex Ovid. Fast. 1. est dies 'prima novi, veterisque novissima Solis.'

Interiore diem gyro trahit, ire necesse est.

¶ Postmodo, quod mi obsit, clare certumque locuto,
Luctandum in turba; facienda injuria tardis.

¶ Quid vis, insane? et quas res agis improbus? urget
Iratis precibus; tu pulses omne quod obstat, 30

orbe interiori, oportet ire. Postea vero quam aperte et manifeste dixi quod mihi noccat, certare habeo contra turbam: vis facienda lentis. Hi vero increpant: Quid petis stulte; et quid moliris? Quidam autem iracundas addit imprecationes: An

ning.—27 Quinque codd. ap. Feam, *quod noceat clare*. Sex ibid. *locutum*.—28 ‘Scribe ex Bersmanni Pulmannique codd. nostrisque ad unum omnibus, et tribus edd. vett. *et facienda injuria*.’ Bentl. Ita habent Harl. 2. 3. 4. 6. et Vet. Comb.—29 ‘Bentleius de suo posuit, *quam rem agis*, nimis scabre, uti ego sentio.’ Bart. Ita Bodoni, et Wiel. *quæ agis rerum?* Cuning. ex ingenio. *quid tibi improbus?* Harl. 6. et Vet. Comb.—30 *Iratus* duo codd. ap. Feam *pulsas* codd. Bersm. et sex ap. Feam. *obstat* duo codd. ap. eund. et unus ap. Val.—

NOTE

26 *Interiore gyro*] Breviori cursu et ambitu: circulum minorem, utpote qui centro propior sit, Sole in Capricorno decurrente, ac breviores hinc dies faciente. Scil. in Sphæra nostra obliqua hyemalis Tropicus ita ab Horizonte intersecatur, ut minor pars supra terram, major autem sub terra existat. Cic. II. de Nat. Deor. Cynosura, inquit ex Arato, ‘cursu interiore brevi convertitur orbe.’

Ire necesse est] Ad spondendum pro altero.

27 *Postmodo, quod mi obsit, &c.*] Alterum est incommodum, quod postquam spondendi, vix e turba me eripere liceat; quodque luctandum et jurgandum sit cum obviis et remorantibus.

Quod mi obsit] Certe raro est expere molestiæ et damni quisquis pro altero spondet. Proverb. cap. 6. ‘Si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam; illaqueatus ex verbis oris tui, et captus propriis sermonibus.’ Bias sapienter admodum dicebat: ‘Sponde, noxa

præsto est.’ Cic. Epist. ad Brut. ‘Dependendum tibi est quod mihi pro illo spondidisti.’

Clare certumque locuto] Debet enim sponsio ac fidejussio præstari disertis verbis et sine ambagibus. Alii locum hunc minus recte intelligunt de ad-vocatione et peroratione causarum: afferuntque verba Tullii de Petit. Consul. ‘Nonnullos esse tibi iratos ex iis causis quas egisti necesse est.’ et alibi: ‘Quos læsisti cum pro amico contra eos diceres.’

28 *Facienda injuria tardis*] In forensi turba pulsare oportet et objurgare tardius euntes, dum inde quam primum exire contendo.

29 *Quid vis, insane*] Ita reluctatur qui ab Horatio festinante pulsatus est; trudentem retrudit; atque execrationes jaculatur. Quidam *iratas preces* explicant iram hominis adversus Horatium excandescens, quod ipsius obtestantis patrocinium aut suscipere detrectet, aut non satis acriter assumat. Prior interpretatio magis probatur.

Ad Mæcenatem memori si mente recurras.

¶ Hoc jurat, et melli est, non mentiar. At simul atras
Ventum est Esquilias, aliena negotia centum
Per caput et circa saliunt latus. Ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras.

35

igitur evertas quicquid obsistit tibi ad Mæcenatem festinanti, urgente memoria? Ut verum dicam, illud jucundum et suave est. Verum cum ad Esquilias atras perveni, aliena centum negotia invadunt caput et latera. Roscius poscit ut ei cras opitu-

32 Exc. Sax. unus Bersmanni, et undecim alii Feæ, *mentior*; et sic Harl. 6. et al. ap. Benth. ac simul quatuor codd. Feæ.—33 *Esquilias* var. lect. ap. eundem. Vid. ad Epod. v. 100.—35 *Rosius* plurimi codd. et Venet. 1486.—

NOTÆ

31 *Ad Mæcenatem memori si mente recurras*] Dum properas adire Mæcenatem condicto tempori: vel quod acceptorum beneficiorum memor quotidianis officiis vel semel deesse metuas.

32 *Hoc jurat, et melli est*] Objurgationes ejusmodi quantumvis invidiosæ me quidem delectant, et quasi mel dulces videntur: adeo Mæcenatis mentio, nomen, et recordatio veneranda mihi sunt.

At simul atras Ventum est, &c.] Tertium hoc genus molestiarum urbanarum est. Cum vero ad Mæcenatis ædes in Esquiliis sitas veni, assiliunt importuni plerique sua mihi negotia commendantes: quos amoliri nefas. De Mæcenatis ædibus apud Esquilias, III. Od. 29. 10. et I. Sat. 8. 14. vide ibi Not.

Atras Esquilias] De atris curis quidam interpretantur: at melius alii de sepulchro, quod fuerat olim in Esquiliis; ut fuse disserui ad Epod. v. 100. Epod. xviii. 6. et I. Sat. 8.

34 *Per caput et circa saliunt latus*] Undique adoriuntur et circumobsident. Præclara Hypotyposis.

Ante secundam] Mature, ut tempus habeat de re sua disserendi tecum,

Delph. et Var. Clas.

priusquam forum aperiatur, ac disceptandum sit in iudicio. *Ante secundam.* Gall. *à huit heures précises du matin, plutôt devant qu'après*: una scilicet hora ante iudicia, quæ hora tertia exercebantur. Martial. iv. 8. 'Exercet raucos tertia causidicos:' ubi et diei varias occupationes pro diversis horis explicat. Porro ex alibi annotatis, Lector, intellige illam diei naturalis horam tertiam Romanorum nobis quidem Francis nonam esse matutinam. Vide I. Epist. 19. 8. et Alex. ab Alex. iv. 20.

35 *Sibi adesses*] Quasi advocatus, adjutor, fautor. Apud Iudices actor et patronus rei causam dicebat. At aderant præterea quidam advocati; suaque præsentia vel testimonio etiam, si opus esset, reum adjuvabant.

Ad Puteal] Ad iudicium. Puteal locus erat in comitio Romæ, ubi jus reddebatur. I. Epist. 19. 8. 'forum Putealque Libonis Mandabo siccis.' Nimirum in ipsis gradibus, ad lævam Curia, statua erat Actii Navii Auguris, qui, inspectante Tarquinio Prisco rege, cotem novacula disciderat. Ibidem porro cotem illam et novaculam esse defossam tradunt, supraque impositum puteal, id est, umbellam sive

Horat.

3 T

De re communi scribæ magna atque nova te
 Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti.
 Imprimat his cura Mæcenas signa tabellis.
 Dixeris, Experiar: Si vis, potes, addit, et instat.
 Septimus octavo propior jam fugerit annus, 40
 Ex quo Mæcenas me cœpit habere suorum
 In numero, duntaxat ad hoc, quem tollere rheda
 Vellet, iter faciens, et cui concedere nugas
 Hoc genus; Hora quota est? Threx est Gallina Syro par?

leris ad Puteal, ante horam secundam. Horati, Scribæ te rogant ut hodie redeas ad negotium commune ac novum. Fac ut Mæcenas has tabellas obsignet. Quod si his respondeam; Tentabo: est qui respondeat et urgeat: Atqui potes, si lubet. Prope finem habet annus septimus, et mox octavus incipiet, ex quo tempore Mæcenas inter familiaris me ascivit, ad id vero solum, quem in curram assumere placeret, quando viam init: et cum quo loqueretur futilia ejusmodi: Quota est hora? Gallina Thra-

*****

37 Dno codd. ap. Feam, *Orabunt hodie*.—42 Quatuor codd. ap. Feam, Harl. 6. et Vet. Comb. *ad hæc*.—43 Dno codd. Feæ, *et cui est credere*; duo alii ejusdem, *et cui concedere*.—44 *Trex* quatuor codd. Feæ, alius ap. Palm. *Threx* prætulit Bentleius, eumque secuti Baxt. Cuning. Sanad. Val. Oberlin. Bipont. Wakef. et Comb. *Thrax an Gallina* Lamb. et duo codd. Bersmanni.

NOTÆ

operulum, quale puteis imponi solent. Cic. de Divin. i. n. 32. Illic etiam feneratoros convenire solitos idem testatur pro Sextio, n. 18. 'Puteali et feneratorum gregibus inflatus.' Item Pers. Sat. iv. 'Si puteal multa cautus vibice flagellas.' Vide Cæl. Rhodig. x. 17.

36 *De re communi Scribæ, &c.*] De Scribarum se numero fuisse ostendit.

Scribæ] Gall. *les Greffiers, ou Secretaires de l'Epargne*. Horum officium erat, acta publica literis mandare, literas publicas scribere, &c. Constat scribas maximæ probitatis a Quæstoribus allectos. Alex. ab Alex. ii. 2.

38 *Imprimat his cura, &c.*] Alius ita rogat: O Horati, cura ut Mæcenas sigillo muniat has tabellas: oro te etiam atque etiam.

Signa] De sigillo sive annulo Augusti intellige. Hunc enim ab eo

concreditum Mæcenati, diximus ad Epod. i. 3. et constat ex Xiphilino ibi cit. Item ex Dione lib. li. &c.

39 *Dixeris, Experiar*] Si huic dixeris: Crabo, et experiar, numquid a Mæcenate id beneficii queam obtinere tibi, &c. Horatii modestiam adverte, Lector, suam apud Mæcenatem gratiam extenuantis, tametsi apud eum summe valere diceretur. Vide et quæ sequuntur.

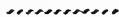
40 *Septimus octavo propior*] Septimus hic annus prope est elapsus, et mox octavus agetur, ex quo, &c.

42 *Duntaxat ad hoc*] Non ad res graves, sed ad nugas et jocos, atque ad relaxandum animum magnis curis passim distentum me adhibet Mæcenas, inquit Noster, duntaxat.

44 *Threx est Gallina Syro par*] An ille gladiator huic par est virtute, robore, arte, peritia; ille secutor huic retiario; ille Thrax huic Mirmilloni?

Matutina parum cautos jam frigora mordent : 45
 Et quæ rimosa bene deponuntur in aure.
 Per totum hoc tempus subjectior in diem et horam
 Invidiæ. Noster ludos spectaverat una ;
 Luserat in campo ; Fortunæ filius ; omnes.
 Frigidus a Rostris manat per compita rumor : 50
 Quicumque obvius est, me consulit ; ¶ O bone, (nam te
 Scire, Deos quoniam propius contingis, oportet,)

cuis estne par Syro? Incultos jam stringit frigus matutinum; et similia quæ committi queant auribus perfluentibus. Exinde vero magis ac magis obnoxius invidiæ fui. Aimit plerique: Noster Fortunæ filius ludos spectavit: in campo Martio certavit cum Mæcenate. Quod si e Rostris per plateas frigidus rumor discurret; quisquis occurrerit interrogat me: O bone, an de Ducis aliquid accepisti? quippe te

Threx Gallina Harl. 2. 4.—46 Dno codd. Feæ, rimosam . . . aurem. Duo alii ejusdem, disponuntur. Tres etiam, deponentur.—48 Dno codd. Feæ, lusus pro ludos. ‘Locum hætenus male acceptum sic lego et distinguo: Per totum hoc tempus subjectior in diem et horam Invidiæ noster: ludos spectaverit una: Luserit in campo: Fortunæ filius, omnes. Ceterum pro spectaverat, Luserat, quæ in vulgatis hætenus obtinuerunt, reposuimus ex Galeano nostro, Lambethano, et Collegii Trinitatis codice, spectaverit, et ex postremo eorum, Luserit. Ludos spectaverit una, hoc est, Si spectaverit; ut supra vs. 39. ‘Dixeris, experiar,’ pro ‘si dixeris:’ et Serm. sequente, vs. 32. ‘Jusserit ad se Mæcenas,’ pro ‘Si jusserit.’ Omnia, opinor, jam plana sunt et extra aleam constituta. Aliorum hic explicationes in tenebris cespitantium parco exagitare: tute jam facile per te videris, ut omnes in nervum denique erumpant.’ Bentl. Bentleium secuti Cuning. Sanad. Wakef. Heindorf. et Kidd.—52 Vat. et

NOTE

Horum pugnandi rationem diversamque armaturam fuse explicavi ad Juvenal. Sat. II. 143. et Sat. VIII. 200.

45 *Matutina parum cautos, &c.*] Verba hæc innuunt scriptam Autumnii tempore hanc Satiram.

46 *Et quæ rimosa, &c.*] Et similia quæ loquacissimo cuilibet possunt committi, atque homini nullum secretum retinenti, sed passim quod audit in obvios quosque statim effundenti: qualis ille apud Terent. de seipso prædicans: ‘Plenus rimarum sum: hac atque illac perfuso.’

48 *Noster ludos spectaverat una, &c.*] Sic de Horatio loquuntur invidi: En ille Fortunæ filius simul cum Mæce-

nate ludos spectavit: en cum ipso lusit in campo Martio: de hoc vide I. Od. 8. Not.

50 *Rostris*] In foro Rom. erant Rostra, id est, suggestum ante Curiam Hostiliam exstructum, ornatum vero navium rostris ab Antiatribus captarum; unde nomen. Liv. lib. VIII. Varro de L. L. lib. IV. Ex eo loco leges ferebantur, et conciones ad populum habebantur: immo et jus dicebatur.

Rumor] Est fama incerta sine capite, id est, sine auctore. *Frigidus*] Vel tristis, vel levis.

52 *Dcos*] Augustum, Mæcenatem.

Num quid de Dacis audisti? ¶ Nil equidem. ¶ Ut tu
Semper eris derisor! ¶ At omnes Di exagitent me,
Si quicquam. ¶ Quid? militibus promissa Triquetra 55
Prædia Cæsar, an est Itala tellure daturus?
Jurantem me scire nihil mirantur ut unum
Scilicet egregii mortalem altique silenti.
Perditur hæc inter misero lux, non sine votis:
O rus, quando ego te aspiciam? quandoque licebit, 60
Nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis,
Ducere sollicitæ jucunda obliviam vitæ?
O quando faba Pythagoræ cognata, simulque

scire oportet, qui ad magnates accedis. Tum ego: Nihil certe. Illi continuo: Ergone tu semper derisor fueris? Me, inquam, disperdant omnes Dii, si quicquam scio. Ecquid? aiunt, agros militibus promissos an assignabit Augustus in Sicilia, an in Italica regione? At affirmantem me nihil scire admirantur velut hominem raræ et profundæ taciturnitatis. In istis diem perdo infelix, non absque desiderii: o villa, quando te adibo? ecquando gratam oblivionem vitæ anxie capiam ibi, modo scripta veterum legendo, modo dormiendo et otiaudo? o quando apponetur fa-

//////////

alter Fææ, quando propius; duo alii, quoniam propior.—53 Codex Barberinus *Et tu.*—54 Codex Bamberg. ap. Jacck, *derisor ad omnes*; et ita edd. ante Lamb. *derisor.* At omnes Vat. ap. Feam, et Harl. 2. 3. 4. 6.—56 Vat. et tres alii ap. Feam, *Cæsare est.*—57 ‘Bentl. *miratur* ex uno Ms. et quia præcesserit *quicumque*: levibus sane argumentis contra alios Mss. omnes et editiones. Notavit rectius Baxterus, hic de multitudine agi; et *quicumque* esse collectivum. Miror, Cum. et San. pedibus ivisse in novitatem.’ *Fca.* et unum codex Bamberg. Chisiams, Vatt. duo, et totidem alii ap. Feam.—60 Bamberg.

NOTÆ

53 *De Dacis*] Cum his tunc Romani bellum habebant. Vide II. Od. 20.

55 *Militibus promissa Prædia*] Sicut jam assignata fuerant post Philip-pensem victoriam. Vide supra Sat. II. 110. et seq. Item Virgil. Ecl. I.

Triquetra] Sicilia Trinacris etiam dicitur ob triangularem formam; habetque in triplici angulo triplex promontorium, Pelorum, Pachynum, Lilybæum. Hinc Ovid. Fast. IV. ‘Terra tribus scopulis vastum præcurrit in æquor Trinacris; a positu nomen adepta loci.’

63 *O quando faba*, &c.] Quando ruri

vescar fabis, oleribus, &c. tranquillam ejusmodi vitam agrestem præfero lautis epulis quibuscumque.

Faba Pythagoræ cognata] Varia hic varii comminiscuntur. Aiunt plerique *fabam Pythagoræ cognatam* dici ironice quidem et satyricè, quasi homini coævam et consanguineam; nempe quod ille assereret fabam ex eadem origine et eodem tempore cum homine natam; eamque, si pyxide inclusa servetur vel infodiatur, in carnem et sanguinem converti. Ego nec fabulas nec metempsychosim afferre hinc velim: *cognatam* interpretabor amicam. Fabis enim aliisque

Uncta satis pingui ponentur oluscula lardo ?
 O noctes cœnæque Deum ! quibus ipse, meique, 65
 Ante larem proprium vescor, vernasque procaces
 Pasco libatis dapibus. Prout cuique libido est,
 Siccatur inæquales calices conviva, solutus
 Legibus insanis ; seu quis capit acria fortis
 Pocula, seu modicis uvescit lætius. Ergo 70

ha Pythagoræ affinis, simulque olera condita lardo pingui ? O noctes et epulæ Deorum, in quibus ego et familiares cœnamus ad Larem meum, ac protervos famulos uolo cibis libatis. Ibi quisque liber a stultis legibus, ad arbitrium exhaurit scyphos diversos ; sive capax ingentes sumit calices, sive minoribus cupit madescere. Tum

ego aspiciam, sine te.—66 Unus Vat. et Barberinus, proprium fungor.—67 Vat. unus ap. Feam, unus item Bentleii, cum ut cuique, quod receperunt Bentl. et Kidd.—69 Donsa, quis cupit. Harl. 2. quis capit.—70 Tres Vatt. et duo alii ap. Feam, al. ap. Lamb. Pnlm. Cruq. Talbot. et Oberlin. uvescit ; et sic edd. Lamb. Pnlm. Cruq. Talbot, Pine, Valart, Oberlin. Dac. Bentl. Cuning. Baxt. Sanad. Sandby, Gesn. Zenn. Wakef. Comb. et Kidd. tumescit duo ap. Feam. rivescit tres ap. eundem. humescit Exc. Sax. Harl. 2. 3. 6. Zarot. Florent.

NOTÆ

leguminibus atque oleribus omnique cibo parabili Pythagoras et Pythagorici libenter vescebantur : carnibus autem vix aut nunquam, frugalitatis quidem et sanitatis gratia : quanquam nonnulli contrarium scribunt. Vide Cic. de Divin. II. n. 119. Diogen. Laërt. lib. VIII. Athen. lib. IV. et X. Plin. XVIII. 12. Gell. IV. 11. Cæl. Rhodig. XXI. 3. XXVIII. 12. XXX. 36. Et quæ nos ad Juvenal. Sat. XV. 173. ubi de anthropophagis quibusdam ita scribit : ' Quid diceret ergo, Vel quo non fugeret, si nunc hæc monstra videret Pythagoras, cunctis animalibus abstinuit qui Tanquam homine, et ventri indulsit non omne legumen?'

Pythagoræ] Vide I. Od. 28. Epod. XV. et II. Sat. 4.

65 *O noctes, cœnæque Deum*] O quieti somni ! o epulæ tranquillæ et jucundæ, quantumvis sobriæ et frugales, certe nectari et ambrosiæ Deorum æquiparandæ ! vel *noctes* dicit

Poëta, quod olim in multam noctem producerent cœnam, ut alibi notavimus.

66 *Ante Larem proprium*] Religiose Diis domesticis libans, et primitias offerens rusticarum dapum ; ac postea e libatis dapibus hilariter cum familiaribus et servis cœnans. Vide I. Od. 12.

Vernas] Sic vocantur qui ex ancillis nati sunt verno tempore. Festus. *Procaces*, a procando, sive poscendo.

69 *Legibus insanis*] De his convivorum legibus, vide II. Od. 7. Not.

Seu quis capit acria fortis Pocula] Plin. XIV. 22. refert ' Ciceronem Marci filium binos congios simul haurire solitum ;' atque ebrietatis mala eleganter describit. Vide Macrobr. Saturn. II. ult. Gell. XV. 2.

70 *Uvescit* [*humescit*] Al. *uvescit*. IV. Od. 5. in fine, ' uvidi,' id est, bene poti, madidi, ac pleni vino.

Sermo oritur, non de villis domibusve alienis,
 Nec, male necne Lepos saltet; sed quod magis ad nos
 Pertinet, et nescire malum est, agitamus; utrumne
 Divitiis homines, an sint virtute beati;
 Quidve ad amicitias, usus rectumne, trahat nos; 75
 Et quæ sit natura boni, summumque quid ejus.
 Cervius hæc inter vicinus garrit aniles
 Ex re fabellas. Si quis nam laudat Arellii

fit confabulatio non de aliorum prædiis vel ædibus; neque utrum Lepos inapte saltet, an non: sed quod utilius, quodque ignorare sit nefas, querimus; an opibus homines, an virtute felices existant; utrum nos ad amicitias impellat, utilitas an honestum; item quid sit bonum, et quæ ejus perfectio. Interea Cervius vicinus aniles fabulas ad propositum narrat. Etenim si quis imperitus laudat anxias Arellii divi-

Fabric. 1555. al.—72 Bamberg. ap. Jaeck, *necne nepos*; ita etiam Harl. 2. 3. 4. et alii nonnulli ap. Feam.—75 Vat. et Gregorianus, *rectumne*.—76 Vat. et duo al. ap. Feam, *quod ejus*.—77 *Curvius* Vat. et Angelic. Servius dno alii Vat. et Gregor. *Gerrius* Florent. 1482. Venett. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. 1514. *vicinos* Bamberg. tres Vatt. Angelic. unus Bersmanni, et alii ap. Feam, Pnlm. et Cruq.—78 *Si quis nam* tredecim codd. ap. Feam, alii apud Bersm. Bentl. edit. Mediol. Zar. 1470. Junta 1503. 1514. revocavit in textum Bentl. inde Baxt. Gesn. Val. Oberl. Combe, Wakef. ‘*Si qui nam* Cun. ut aliquid de suo proferat; sed ubi invenit *qui pro quis* sine interrogatione? Ineptius adhuc Dacerius reponit Bentleio, nusquam inveniri positum *nam* post duo verba, ut *si quis*; quod etiam illi videtur durius, et sine necessitate. Immo elegantius videbitur Latinis auribus; et *num quid nam* apud omnes scriptores, æque ac *si quis nam*, exemplo est; pluribus etiam verbis interjectis; ut apud

NOTÆ

71 *Non de villis domibusve alienis]* De his invidi et avari sermocinantur: ut deliciarum sectatores et voluptarii de saltatoribus et scurris.

72 *Lepos]* Augusti scurra, archimimus, egregius saltator; Lepes dicitur a molli, scita, et lepida saltandi ratione.

Quod magis ad nos Pertinet, &c.] De aptis convivio sermonibus Gell. XIII. II. &c.

75 *Usus rectumne]* Alii quippe sentiebant amicitias propter utilitatem colendas: alii propter virtutem. Vide Cic. Lælium, ubi: ‘Solem,’ inquit, ‘e mundo tollere videntur qui amicitiam e vita tollunt. . . . Amicitia tantas opportunitates habet, quan-

tas vix queo dicere,’ &c.

Rectumne] Cic. mox cit. ‘Virtus amicitiam et gignit et continet. . . . Virtutum amicitia adjutrix a natura data est.’ Et in fine ejusdem lib. ‘Vos hortor, ut ita virtutum locetis, sine qua amicitia esse non potest, ut, ea excepta, nihil amicitia præstabilius esse putetis.’

76 *Summumque quid ejus]* In quo consistat summum bonum: hoc enim in voluptate alii, alii in virtute reponebant. Vide Cicer. de Finib. Tusc. Quæst. &c.

78 *Ex re fabellas]* Sunt fabulæ ad persuadendum valde commodæ et efficaces, si apposite adhibeantur. Hinc sacri etiam codices proverbii et pa-

Solicitas ignarus opes, sic incipit : ¶ Olim
 Rusticus urbanum murem mus paupere fertur 80
 Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum ;
 Asper, et attentus quæsitis, ut tamen arctum
 Solveret hospitii animum. Quid multa ? neque ille
 Sepositi ciceris, nec longæ invidit avenæ :
 Aridum et ore ferens acinum, semesaque lardi 85
 Frustra dedit, cupiens varia fastidia cœna
 Vincere tangentis male singula dente superbo ;
 Cum pater ipse domus palea porrectus in horna
 Esset ador loliumque, dapis meliora relinquens.

tias, ita exorditur : Quondam mus agrestis urbanum murem cavernula dicitur accepisse, vetus hospes veterem amicum ; durus, et studiosus rerum congestarum ; ita tamen ut animum restrictum laxaret hospitum gratia. Quid plura ? Nec parce dedit e congesto cicere, nec ex avena oblonga : ore portans acinum desiccatum, et semesa lardi frustula obtulit, optans multiplici dape vincere nauseam fastidiose singula delibantis superbo dente ; dum ipse adium dominus in stramine jacens ederet frumentum ac zizanium, cibis optimis abstinens. Denique urbanus hunc sic allocu-

Plant. in Pers. 11. 3. 13.' *Fea. nam si quis* Harl. 6.—81 Harl. 4. *Accepisse casa.*—82 *Asper et intentus* tredecim codd. ap. Feam. alii Mss. apud Cruq. Acron, edit. Venn. 1486. 1514. 'Rectius aliorum Mss. et editorum vulgatum *attentus* ; ad mentem auctoris, qui landat prudentem domini custodiam, ut 1. Epist. 7. 91. non unice in id incumbentis. Similia passim apud auctores. Terent. in Adolph. v. 8. 31.' *Fea.*—83 Plus triginta codd. ap. Bothe, et Feam, alii ap. Pulm. et Bentl. Gott. Exc. Sax. Zarot. Florent. 1482. Venett. 1481. 1483. 1485. 1490. 1492. 1509. 1552. Ald. 1501. Junt. 1503. Argent. 1514. Basil. 1527. 1531. Dion. ab Harsio 1538. R. Steph. et Gryph. *neque ille* ; quod revocavit Bentl. eumque secuti Baxt. Cuning. Sanad. Francis, Val. Gesn. Zenn. Bipont. Oberlin. Wetzel. Heindorf, Dœring, Wakef. Comb. Kidd. Bothe, Fea, et Jaeck. *neque illi* Ald. 1509. 1519. et inde usque ad Bentl.—

NOTE

rabolis inspersi sunt. Hisque persæpe usus est Christus Dominus, veritas Dei et sapientia. 'Ut, quod per simplex præceptum teneri ab auditoribus non potest, per similitudinem et exempla teneatur.' S. Hieronym. Comment. in Matth. lib. III.

Arcll] Arellius famose avarus ; contra stultam ejus de opibus opinionem Cervius affert apte exemplum et apologum rustici muris et urbani.

83 *Hospitiis]* Hospitibus amice ex-

cipiendis.

84 *Nec longæ invidit avenæ]* Hellenismus.

86 *Varia cœna]* 'Dubiam cœnam' dixit supra 11. Sat. 2. 77.

88 *Horna]* Nova, hujus anni. III. Od. 23. 3.

89 *Ador]* Frumenti genus, ab edendo appellatum ; vel, quod aduratur, ut e tosto fiat mola salsa ad sacrificia utilis. Festus. Alii aliter.

Tandem urbanus ad hunc, Quid te juvat, inquit, amice, 90
 Prærupti nemoris patientem vivere dorso ?
 Vis tu homines urbemque feris præponere sylvis ?
 Carpe viam (mibi crede) comes, terrestria quando
 Mortales animas vivunt sortita, neque ulla est
 Aut magno aut parvo leti fuga : quo, bone, circa, 95
 Dum licet, in rebus jucundis vive beatus ;
 Vive memor quam sis ævi brevis. Hæc ubi dicta
 Agrestem pepulere, domo levis exsilit : inde
 Ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
 Mœnia nocturni subrepere. Jamque tenebat 100
 Nox medium cœli spatium, cum ponit uterque
 In locuplete domo vestigia ; rubro ubi cocco
 Tincta super lectos canderet vestis eburnos,
 Multaque de magna superessent fercula cœna,
 Quæ procul exstructis inerant hesterna canistris. 105

tus est : Amice quorsum ærumnosus degis ad latus montis ardui? visne homines et urbem præferre sylvis desertis? Mibi ausculta, iter mecum ingredi; quandoquidem animantia super terram vitam agunt morti obnoxiam, nec effugiendi ratio est sive parvo sive magno. Quocirca, o bone, quamdiu potes, rebus fruiere jucundis, recordatus quam brevi tempore sis victurus. Sermonibus illis excitatus rusticus pro-silit alacer e domicilio. Hinc uterque viam institutam decurrunt, cupientes noctu subire civitatis pomærium. Et jam nox attigerat medium cæli locum, quando pedem ambo inferunt in aedes opulentas, ubi stragula fulgebat purpurea super thoros eburneos, et plurimæ dapes restabant e lauto convivio, quæ heri procul fuerant in sportu-

*****

90 Vat. et alius ap. Feam, *qui te*.—92 *Vin' tu* Lambinus ex sex codd. 'Hinc adeo est, quod *vin' tu* in plerisque editionibus hodie comparet. At de codicibus ipse viderit : nos in omnibus nostris, ut et Cruquius, Pulmanus, Bersmannusque in suis, *vis tu* reperimus : neque aliter habent Venetæ et Locheriana. Utra autem lectio minus concinna sit, jam poteris judicare. Siquidem *Vis tu* elegantissimus Idiotismus est, acutissimo Gronovio patri observatus et copiose enarratus ad Senecam De Ira III. 38. et Epist. LVIII. et Præfat. ad IV. Natur. Quæst. Martialis, x. 83. 1. et 9' *Bentl.*—91 Duo Vatt. et totidem alii ap. Bothe, *nec ulla*.—95 Gott. et Florent. 1482. *bene*.—97 Vat. et unus ap. Feam, *brevis ævi*.—105 Duo codd. Feæ, unus item Valart. *hesterna*

NOTÆ

93 *Terrestria quando, &c.*] Vel ex persona murium aliorumque brutorum, vel ex persona atheorum, hoc dicit Poëta.

97 *Vive memor quam sis brevis ævi*] Eandem hanc orationem tribuit Her-

culi Euripides in Alcestide, ut bene observavit Muretus.

104 *Fercula*] A ferendo vocantur sic vasa eduliorum, et per Synecd. ipsa edulia, &c.

Ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit
 Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes,
 Continuatque dapes; nec non vernaliter ipsis
 Fungitur officiis, prælambens omne quod affert.
 Ille cubans gaudet mutata sorte, bonisque 110
 Rebus agit lætum convivam; cum subito ingens
 Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
 Currere per totum pavidi conclave; magisque
 Exanimes trepidare, simul domus alta Molossis
 Personuit canibus. Tum rusticus, Haud mihi vita 115
 Est opus hac, ait, et valcas: me sylva cavusque
 Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo.

læs congestæ. Postquam igitur rusticum statuit in stragula pretiosa recubentem, velut expeditus hospes circumcursat; cibos cibis accumulat, et instar sumuli ministrat sedulus, prægustans quicquid apportat. Ille quietus lætatur mutata conditione, hilaremque se convivam exhibet favente fortuna; quando magnus repente forium strepitus toris ambos expulit. Mox trepidi cæperunt fugere per omne cubiculum: gravius autem expaescere quasi moribundi, cum ædes amplæ insonuerunt magnis canibus. Tunc agrestis dixit: Nequaquam me juvat vita ista: eique nuntium remitto: me nemus et cavernula a periculis libera consolabuntur exiguo legumine.

catinis.—108 Harl. 3. duo Vat. sex ap. Bothe, *vernilater*; ita Mss. apud Pulm. Cruq. Bentl. Val. Combe; et ita Dac. Bentl. qui probat; inde Cun. San. Fea, Jaeck, Døring, Phil. Batt. Sandby, Val. Comb. Kidd. et Wakef. Al. *vernilater*. Eadem varietas apud Nonium Marc. c. 1. v. ‘Vernaliter.’—109 *Prælibans* Ms. unus apud Talb. ex 2. aliis restituit, et probat Bentl. inde Cuning. San. Phil. Sandby, Val. Wakef. Wetz. Comb. Kidd. Fea, Jaeck, et Døring. *prælabens* edit. Princ. Flor. 1482. Al. *prælambens. quod astut* Vat. et alter ap. Feam. *quod offert* duo ap. eundem.—110 *Ille cubat gaudens* duo Vatt. Barberin. et tres alii ap. Bothe.—111 Duo Vatt. et totidem alii, *tunc subito.*—114 *Exanimi trepidare, domus simul* Cuning. ex ingenio.—115 *Est opus hæc* Vat. et alius ap. Bothe.

NOTE

108 *Vernaliter*] Al. *vernilater*, more servorum prælambens dapes quas affert.

114 *Molossis*] Ingentibus canibus e Molossia, regione Epiri. Apud Molossos Epiri populos erant canes venatici generosissimi.

117 *Ervo*] Quovis legumine. Sy-

need. *Ervm*, Græcis ὑροβος, Gall. *ers*, legumen est pisis affine, saginandis armentis utile. Columel. Plin. Virgil. Ecl. III. 100. ejus meminit, si fides quibusdam veteribus membranis. Nam aliæ habent *arvo*, aliæ *erro*.

SATIRA VII.

Lepide se ipse carpit ex persona servi, et ostendit liberum esse solum sapientem. *Baxt.* (Sequitur hic quoque morem suum, et severiora praecepta, quae approbare se aulicis suis posse vix sperat, ex persona Crispini proponit (ut in Damasippo II. Sat. 3.), quae venusta quadam (Economia hic a servo sibi suo fingit ingeri. *Gesn.*) Inducitur servus, qui, data per Saturnalia dicendi libertate, Horatio ea objicit, quae ei vulgo ab obtrectatoribus et malevolis hominibus crimini data esse videntur. Hac ratione haud dubie efficere voluit, ut obtrectatio vana et irrita redderetur. Nam quae hic vituperantur, ea primum a servo nequam proferuntur, deinde partim sunt reprehensione non digna; partim prorsus sunt ficta et a persona Horatii aliena, veluti quae Davus ex Crispini Stoici philosophi janitore audierat et hic confuse repetit; partim leviora vitia, a quibus se non liberum esse ipse Poëta alias fatetur, et quorum facile ab æquis rerum iudicibus veniam sibi datum iri sperabat.

JAMDUDUM ausculto; et cupiens tibi dicere servus
 Pauca, reformido. ¶ Davusne? ¶ Ita, Davus, amicum
 Mancipium domino, et frugi quod sit satis; hoc est,
 Ut vitale putes. ¶ Age, libertate Decembri

DAVUS. *Jam din est quod te audio: atque avens tibi pauca loqui, ego famulus timeo.* HORAT. *Nunquid Davus?* DAV. *Etiam Davus hero servus fidelis, ac frugalis abunde: id est, ut vita dignum existimes.* HOR. *Age, frueri licentia*

//////////

Satira octava Libri primi in Ed. Sanad. Epigraphen hanc habet in codd. ap. Jaeck, *Lepide se ipse carpit ex persona servi, et ostendit, liberum solum esse sapientem.*—4 Bestius de Rat. Emend. Leg. p. 199. hisce verbis substituit, *Ut tu id tale putes.* Levioere correctione, una literula mutata, Canneget. ad Ulpiani Fragm. tit. XXII. p. 93. legit, *Ut vita . . . reputes.* ‘Ambo

NOTÆ

1 *Jamdudum ausculto*] Snum ipse servum vitia sibi objicientem ita inducit Horatius, ut quilibet vitiosus a servo suo pariter reprehendi se juste quidem putet et sentiat. Porro sententiam hanc asserit: Solum sapientem esse liberum: quam tractat Cicero Parad. v. et Pers. Sat. v.

Ausculto] Ad omne obsequium paratus asto.

2 *Davusne*] Ipsene Davus hæc loquitur?

1 *Ut vitale putes*] Habebant domi-

ni in servos jus vitæ ac necis. Davus ait, pro sedula et diuturna servitute videri sibi meruisse apud herum ut vivat. Alii alias interpretationes afferunt, at meo judicio longe petitas. Quidam volunt Davum significare se medioeriter bonæ esse indolis, quod contra raro sint longævi qui indole sunt eximia: Seneca Controv. I. ‘Tam immature magnum ingenium non esse vitale.’ Alii sic: Davus ostendit se in victu moderatum ac temperantem diutius esse victurum,

(Quando ita majores voluerunt) utere; narra. 5
 ¶ Pars hominum vitiiis gaudet constanter, et urget
 Propositum; pars multa natat, modo recta capessens,
 Interdum pravis obnoxia: sæpe notatus
 Cum tribus anellis, modo læva Priscus inani,

mensis Decembris, quandoquidem ita sanxerunt majores nostri; loquere. DAV. Plerique hominum obstinate vitiiis delectantur, et perseverant in pravis moribus. Alii multi fluctuant, nunc virtutem sequentes, alias vitiiis obsequentes. Sic Priscus frequenter visus est cum tribus annulis: paulo vero post sinistra vacua diversus

desipiunt.' *Fea. decembris* duo Vatt. et totidem ap. Bothe.—9 Edd. vet. usque ad Lambinum, *annellis*; et sic Delph. Bentr. Wetzel. Wakef. Kidd. et Dæring. *anellis* vero exhibent Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. omnes codd. ap. Feam, et Jaeck, alii ap. Lamb. et Torrent. Vet. Comment. Cruquii, item Cruq. in Notis, Lamb. Torrent. Bond. Schrevel. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Comb. Fea, Bothe et Jaeck.

NOTÆ

contra morem servorum, quos edacitas brevi conficit.

A Libertate Decembri utere] Dic libere quicquid volueris, siquidem hoc tibi dant Saturnalia. Ea nempe XIV. Kal. Janu. celebrabantur, in honorem Saturni, et monumentum aurei sub ejus regno sæculi, quo tempore cuncti æquales erant tam servi quam ingenui. Macrob. 1. 10. 'Saturnalia uno die solita peragi: post in triduum propagata, adjectis a Cæsare huic mensi diebus, deinde ex edicto Augusti; quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit . . . sed Sigillarium adjecta celebritas in septem dies discursum publicum et lætitiæ religionis extendit.' Alex. ab Alex. 11. 22. 'Saturni festis diebus servos ingenuorum ministeria occupare, pileos sumere, et a liberis nullo discrimine differre, stipesque invicem dare, et munera missitare, servatum est. Regna quoque sortiri inter æquales, et tanquam reges imperitare, magistratus purpuram indnere, reliquos in veste candida diem concelebrare. Qui etiam mos Græcis et exteris com-

munis fuit. Namque apud Babylo-nios Sacea appellantur festa, quibus dies quinque imperabant servi dominis; eorumque unus stola sumta dominabatur,' &c. Vide supra Sat. 111.

7 Natat] Instabilis est: sicut natantes modo contra flumen, modo corrente feruntur amne.

9 Cum tribus anellis] Plures annulos gestare luxuriosum habebatur.

Priscus] Hic orator fuisse dicitur, Senatorii quidem vel certe Equestris ordinis.

Læva inani] Sine ullo annulo: quod egestatis signum. In læva utpote minus actiuosa annuli gestantur. Macrob. VII. 13. 'Annulum in digito, qui minimo vicinus est, quem etiam medicinalem vocant, et manu præcipue sinistra gestandum esse.' Gell. X. 10. 'Repertum est nervum quendam tenuissimum ab eo digito ad cor hominis pervenire.' Hinc tali honore eum digitum placuit decorari. Vide Plin. XXXIII. 1. ubi de origine et jure annulorum aurcorum. Alex. ab Alex. 11. 9. &c.

Vixit inaequalis, clavum ut mutaret in horas, 10
 Ædibus ex magnis subito se conderet, unde
 Mundior exiret vix libertinus honeste :
 Jam mœchus Romæ, jam mallet doctor Athenis
 Vivere, Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.
 Scurra Volancrius, postquam illi justa cheragra 15

vixit; adeo ut vestem mutaret horis singulis: exiens autem superba e basilica repente migraret illuc, unde vix decenter egrederetur libertinus nitidulus. Modo Romæ adutter, modo Athenis eruditus degere cuperet: certe natus infestis omnibus Vertumnis. Contra Volancrius sannio, quando iusta cheragra illi fregit digitos,

—11 *Ædibus et magnis* duo Vatt. et totidem alii ap. Feam. *Ædibus in magnis* septem ap. eundem.—13 Tres et viginti codd. ap. Feam et Bothe, Harl. 2. 3. 4. alii ap. Lamb. Pulm. Cruq. Turneb. Advers. XIII. 17. Talbot, Bentl. et Valart. *doctor Athenis*; admisit in textum Baxt. inde Valart. Oberlin. Gesn. Zeun. Comb. Fea, Bothe, et Dœring. *doctus* Harl. 6. et edd. vett. item Bentl. Sanad. Cuning. Heindorf, Wetzel. Wakef. et Kidd. ‘Arridet potius, quam aliorum Mss. et editorum vulgatum *doctus*; ut poëta ostendat Prisci insaniam, qui repente ex mœcho Romæ, Athenis se doctorem exhibeat: quo noctuas afferebat, ut Horatius ‘ligna in sylvam’ 1. Sat. 10. 34.’ Fea.—15 *Volancrius* Vatt. duo. *Volancrius* duo ap. Feam. *cheragra* edd. vett. *cyragra* Vat. Chisianus, et duo alii ap. Feam. *cheragra* duæ edd. Nylandri, H. Steph. et Casaub. probat Bentl. eumque secuti sunt Cuning. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Oberlin. Heindorf, Wetzel. Wakef. Comb. Kidd. Dœring. Fea, Bothe,

NOTÆ

10 *Inaequalis*] Sibi parum constans.
Clavum] Modo latum, modo angustum sumens. De ea veste præclara 1. Sat. 5. 36.

11 *Ædibus ex magnis*] E superbo domicilio in vile et abjectum migraret.

13 *Jam mœchus Romæ*] Salsus in Romanorum impudicitiam sarcasmus.

Jam mallet doctor [doctus] Athenis Vivere] Modo otiosum et luxuriosum præferens vitæ genus; modo studia literarum et honestos doctrinæ ac Philosophiæ labores.

Athenis] Ubi fons omnium doctrinarum, Cic. de Orat. ubi artium exquisitarum officina: ubi præcipue coluntur ea mysteria, quibus ex agresti immanique vita exculiti ad humanitatem et mitigati sumus. Id. de Leg. IV. ubi tanta auctoritas, ut de ejus

urbis possessione inter Deos certamen fuerit; ut jam fractum prope ac debilitatum Græciæ nomen hujus urbis laude nitatur. Id. Orat. n. 25.

14 *Vertumnis*] Vertumnus, Deus anno vertendo præsidens, multiformis erat, et varie pingebatur, et variis colebatur locis tum in urbe tum in municipiis; modo fossor, modo arator, seminator, plantator, messor. Hinc plurali numero Vertumni appellantur. Aiunt etiam sensus et cogitationes hominum ab eo verti. Unde iratis Vertumnis dicitur natus quisquis semper incertus et inconstans aliis aliisque affectibus agitatur. Tibul. IV. 2. 13. ‘Talis in æthereo felix Vertumnus Olympo Mille habet ornatus, mille decenter habet.’

15 *Cheragra [chiragra]* Vel metri causa licenter et contra etymon pri-

Contudit articulos, qui pro se tolleret atque
Mitteret in phimum talos, mercede diurna
Conductum pavit; quanto constantior idem
In vitiis, tanto levius miser ac prior illo
Qui jam contento, jam laxo fune laborat.

20

¶ Non dices hodie, quorsum hæc tam putida tendant,

hominem quotidiana mercede conductum aluit, qui taxillos pro se colligeret ac immitteret in arcolum: quanto magis constans in pravis, tanto minus infelix quam prior iste, qui nunc intento nunc laxato fune luctatur. HOR. An non hodie decla-

//////////

et Jaeck.—17 Gott. in marg. Exc. Sax. Venet. Glarean. et Lamb. *pyrgum*. Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. septem ap. Feam, alii apud Lamb. Pulm. Cruq. Canter. Nov. Lect. vii. 8. Torr. Val. et edit. Med. 1477. *phimum*; probant Cruq. et Canter., sequuntur Dac. Talb. Baxt. Bentl. Cun. San. Phil. Batt. Sandby, Val. Oberl. Comb. Wakef. Pine, Wetzel. Bipont. Kidd. Fea, Bothe, et Jaeck.—18 *Inductum* duo codd. ap. Feam. *isdem* sex ap. eundem, alii ap. Cruq. Talbot. et Oberlin. receperunt Fea, Bothe, et Jaeck.—19 Vat. et alter a m. pr. ap. Feam, *melius miser*. Harl. 3. 6. duodecim ap. Feam, alii apud Lamb. Pulm. Acron, Aldus 1509. 1519. edit. Frib. 1536. restituit ex suis Mss. Lambinus, sequuntur Georg. Fabric. Gryphius 1566. Chab. Dac. Baxt. Phil. Batt. Oberl. Wakef. Wetzel. Gesn. Bipont. Wakef. Fea, Bothe, et Dæring. *ac prior illo*. Laudat Torrent. sed non adoptat. Alii sive Mss. sive editi, *ac prior ille, acrior ille, acrior ille est* Vat. ap. Feam, et Lambinus, qui non damnat lectionem *ac prior ille*, exponit *ac*, pro *quam*; ut sit, tanto levius miser; id est, minus miser, quam prior ille, qui, &c. nempe Priscus. ‘Huic rationi insistent Talbot, Sanad. alii: indocte. Horatio plane indignum esset *prior ille*, si referretur ad Priscum.’ Fea. *acrior ille* Harl. 3. 6. et Vet. Comb.—20 Nonnulli ap. Bothe, *tam contento, quam laxo*. Harl. 2. 4. etiam, *quam laxo*. Tres codd. ap. Feam, *fune labore*.—21 *Num dices* Vat.

NOTÆ

nam corripit syllabam, vel Poëta scripsit *cheragra*, ut voluit quidam: ἡ ἔγγρα τῆς χερῶς, Poëtice χερῶς. *Justa*] Digna luxuriæ pœna. Persius Sat. v. 58. ‘Sed cum lapidosa cheragra Fregerit articulos.’ Scilicet morbus ille articularis manus ac digitorum usum præpedit, non secus ac si fracti et contusi essent articuli manuum.

16 *Qui pro se tolleret*] Cum talis semper ludere consuevisset, interclusa manus suas movendi facultate, aliena manu talos colligebat, movebat, jactabat.

17 *Phimum*] Vasculum ligneum, cornu, eburneum, oris angusti, e quo tali antea agitati effunduntur in

alveum seu tabulam. ‘Fritillum’ vocant Juvenalis et Seneca, ‘orcum’ Persius, ‘turriculam’ Martialis, ‘pyrgum’ (quæ vox Græca turriculam designat) alii, et hic Horatius, ut placet multis hisque doctissimis. Gall. *cornet à dez*. Jul. Poll. x. 31. *phimum*, φίμων, numerat inter aleatoris instrumenta: item Æschines in Timarch. apud Suidam.

20 *Qui jam contento*] Metaphorica dictio. Velut Priscus modo parcus admodum et frugalis; modo laxus, magnificus, luxuriosus; utrumque nimis et vitio laborans.

21 *Putida*] Auditus ingrata, translatio à naribus ad aures.

Furcifer? ¶ Ad te, inquam. ¶ Quo pacto, pessime?
¶ Laudas

Fortunam et mores antiquæ plebis; et idem,
Si quis ad illa Deus subito te agat, usque recuses;
Aut quia non sentis quod clamas rectius esse, 25
Aut quia non firmus rectum defendis, et hæres,
Nequicquam cæno cupiens evellere plantam.
Romæ rus optas; absentem rusticus urbem
Tollis ad astra levis. Si nusquam es forte vocatus
Ad cœnam, laudas securum olus: ac, velut usquam 30
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amasque,
Quod nusquam tibi sit potandum. Jusserit ad se
Mæcenas serum sub lumina prima venire

rabis, furcifer, quo spectent illa adeo inepta? DAV. Dico, ad temetipsum. HOR. Ecqua ratione, o nequam? DAV. Extollis conditionem et instituta prisca populi; tuque ipse fortiter abnas, si numen aliquod ad ea te redigit: sive quod non firmiter tenes melius esse id quod asseris, sive quod non constanter virtutem propugnans; atque hæsitans, frustra exoptans pedem luto extrahere. Cum Romæ versaris, cupis ruri degere: cum ruri degis, remotam urbem laulas inconstans. Si a nemine invitatus es ad cœnam, extollis olera tranquilla: et quasi pergas coactus, sic te beatum prædicis; atque gratularis tibi, quod apud nullum cœnare contingat. Verum si Mæcenas vocet te cœnatum apud se vesperi ad primas candelas, horrendum vociferaris

//////////

et alter ap. Feam. *Non hodie dicis dno ap. eundem. Non dicis Vat. unus Fæa, unusque item Pulmanni. tendent Vat. et alter ap. Feam.—22 Duo ap. Bothe, pessime. Vat. et unus ap. Feam, laudes.—26 Vat. et alter ap. Feam, quia tu infirmus.—27 Duo ap. eundem, Nequicquam. Cuning. e cæno evellere; et sic in ed. Basil. 1580. cupiens cæno convellere unus Vat.—31 Marcil. conj. usquam in-ritus. Unus Chisiannus a m. pr. Victus eas, ubi scholiastes notat, 'coactus.' Victus etiam Florent. 1482. ubi Laud. quoque annotat 'quasi coactus; inde Venet. 1483. Usque dedit Ald.—32 Unus Vat. jusserrat ad se.—*

NOTÆ

22 *Furcifer*] Servus hoc probro incessebatur, cum, ob delictum quodpiam levius, appensam collo furcam cogeatur ferre, ignominie causa.

23 *Mores antiquæ plebis*] Probos nimirum et castos. Nam subinde vitia sensim gliscere visa sunt.

27 *Nequicquam cæno cupiens evellere plantam*] Frustra cupiens e gurgite vitiorum emergere.

30 *Luulas securum olus*] Tranquillam domi cœnam e cibo parabili lau-

das et præfers quibuslibet lautis et opimis apud alios epulis, ad quas invitatus fueris.

Velut usquam Vinctus eas] Videri vis ad alienam ire cœnam velut coactus, vinctus, invitatus: ac felicem te dicis quod nemo te vocarit. Verum te dissimulas.

33 *Serum sub lumina prima*] Sero quidem cœnabant magnates pluribus negotiis occupati; at alii vulgo circa tertiam aut quartam horam pomeri-

Convivam; Nemon' oleum fert ocyus? ecquis
 Audit? cum magno blateras clamore, furisque. 35
 Milvius et scurræ, tibi non referenda precati,
 Discedunt. Etenim fateor me, dixerit ille,
 Duci ventre levem; nasum nidore supinor;
 Imbecillus, iners, si quid vis, adde, popino.
 Tu, cum sis quod ego, et fortassis nequior, ultro 40
 Insectere, velut melior? verbisque decoris
 Obvolvas vitium? Quid, si me stultior ipso

furibundus: Nullusne afferet unguenta citius? quisnam auscultat? Tum vero Milvius et parasiti abeunt, tibi imprecati minime narranda. At dicit aliquis me ventri obnoxium esse, nasum tollere supinum ad nidores; ignavum, segnem esse, adde etiam, popinarum sectatorem, si lubet: non inficiabor. Tu vero cum sis servus, ut ego, et fortasse pejor, cur me sponte reprehendis quasi præstantior? Quare præclaris sermonibus tegis quod pravum habes? Quid si tu agnosceris insanior me, quem

34 Plurimi ap. Feam, alii ap. Pulm. Cruq. Torrent. Talbot, Bentr. et Valart. *oleum fert*; restituit Bentr. inde Baxt. Sanad. Sandby, Valart. et edd. recentt. *fert? ecquis audit?* Cuning. *hæc quis, et quis, en quis* codd. ap. Feam.—35 Tres Vatt. Harl. 2. 4. 6. Exc. Sax. et unus Barberin. *furisque*; alii etiam codd. apud Lamb. Pulm. Cruq. Torrent. Talb. Bentr. ita quoque edd. Junt. 1503. Cruq. Chab. Desprez, Dacer. Baxt. Oberl. Comb. Wakef. 'At præter alios Mss. nostros omnes, et aliorum, et priscas editiones, favet etiam Acron, qui *fugisque* recte commentatur: 'Expressit velocitatem hominis festinantis ad cœnam.' Nihil ad rem furor. Baxterus hospes videtur in Mss. et editionibus, dum asserit, Benteium ansum esse de suo reponere *fugisque*.' Fea.—36 *Milvius* unus Vat. *Mulvius* plurimi codd. ap. Feam; et sic Junt. 1503. Venet. 1509. restituit Bentr. ex suis codd. et probat inde Cuning. Sanad. Phil. Valart. Francis, Heindorf, Wetzcl. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. *Milvius* Harl. 2. 3. 4. 6. al.—38 *Muretus supino*.—39 *Imbecillis, iners, et quid vis* tres Vatt. et unus Barberinus.—42 *Obvolvis* unus Vat. a m. sec. *stultior ipso* multi ap. Feam, Harl. 2. 4. 6. alii apud Pulm. edit. Princ. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. 1514. 1573. Flor. 1482. Aldus 1501. 1509. 1519. Muret. Chab. Talb. Dac. Bentr. Baxt. Phil. Batt. Oberl. Comb. Wakef. Heindorf, Wetzcl. Kidd. Fea, Bothe, et Jaeck.

NOTÆ

dianam. Martial. iv. 8. 'Imperat exstructos frangere nona toros.'

34 *Nemon' oleum fert ocyus, &c.*] Clamitas moræ impatiens, et mirum quantum properans ire illuc bene lotus, bene unctus. Sic nimirum veteres ad cœnam invitati pergebant, unguentis odoriferis perfusi.

35 *Furisque*] Alii leg. *fugisque*, id est cum magna festinatione domo

abis, et ad Mæcenatis cœnam curris.

36 *Milvius et scurræ, &c.*] Parasiti et scurræ apud te cœna sperata frandati diras in te jactant, imprecantur tibi mala omnia discedentes.

38 *Nasum nidore supinor*] Elatum habeo nasum ad captandos odores opsoniorum; tanquam ventris et gulæ mancipium cœnas venor.

Quingentis emto drachmis deprenderis? aufer
 Me vultu terrere; manum stomachumque teneto,
 Dum, quæ Crispini docuit me janitor, edo. 45
 Te conjux aliena capit, meretricula Davum:
 Peccat uter nostrum cruce dignius? acris ubi me
 Natura incendit, sub clara nuda lucerna
 Quæcumque excepit turgentis verbera caudæ,
 Clunibus aut agitavit equum lasciva supinum, 50
 Dimittit neque famosum, neque sollicitum, ne
 Ditiore aut formæ melioris meiat eodem.
 Tu cum, projectis insignibus, annulo equestri,

emisti drachmis quingentis? Desine vultu terrorem mihi facere: coercere manum atque iram, dum loquor ea quæ didici a Crispini janitore. Tu sectaris uxorem alterius, Davus meretricem. Uter nostrum cruce dignior peccat? Cum me ardens libido inflammatur, * * * * ab ea discedo nec infamis, nec anxius, ne opulentior vel pulchrior cadem potiat. Tu vero quando exutis ornamentis,

*****

astutior ipso duo Vatt. stultior ipse Harl. 3. Vet. Comb. al.—43 Fea, Bothe, et Jaeck, deprenderis.—45 Dum quod unus Vat. Crisippi alter Vat. Florent. 1482. et Venet. 1483. 1490. 1509. edam unus Vat.—46 Glarean. et Bentl. conjux.—47 Cuning. ex ingenio, dignior.—48 Nonnulli codd. ap. Feam, antiqua manus ex cod. in ora Ald. 1519. in Biblioth. Angelica, alii codd. ap. Pulm. Cruq. Valart. item Zarot. Venet. 1490. 1492. intendit; quod receperunt Fea et Bothe. incendit al.—49 Duo Vatt. unus item Cruquii accepit.—51 Unus Vatt. a m. pr. Dimittat.—52 Alius Vat. et Chisianus, sol-

NOTÆ

43 *Quingentis emto drachmis*] Gall. *acheté cinquante écus*. Siquidem drachma Attica sex asses sive solidos nostræ monetæ continebat.

Me stultior deprenderis] Ego enim vitia mea ipse agnosco et fateor: tu vero tua celas et vano decore tegis; et hinc aliis tibi que etiam bonus videri gaudes stulte.

41 *Manum stomachumque teneto*] Ne minas, ne verbera mihi intentes, dum tibi vera loquor.

45 *Dum, quæ Crispini docuit janitor, edo*] Doctum se servus a servo Philosophi apte dicit. Certe a Magistris publicis documenta quædam servi eorum captabant, seu domi, seu custodientes januam Scholarum, in quibus

docebant: audire nempe multa atque utiliter excipere poterant, si paulum ingeniosi essent. De Crispino Stoicam sectam amplexo, 1. Sat. 1. et 3.

46 *Te conjux aliena capit*] Adulteriorum sectator quilibet hic arguitur, non ipse Horatius: qui ab iis abhorrebat, 1. Sat. 2.

53 *Tu cum, projectis insignibus*] Deposita toga, exuto angusto clavo, equestrique annulo et dignitate, quibus ab Augusto es insignitus, servilem autem indutus habitum, ne agnoscaris, jam non videris eques Romanus, sed vilis servus. Vide Gell. XIII. 20.

Romanoque habitu, prodixit ex iudice Dama
 Turpis, odoratum caput obscurante lacerna, 55
 Non es quod simulas? metuens induceris, atque
 Altercante libidinibus tremis ossa pavore.
 Quid refert, uri virgis, ferroque necari
 Auctoratus eas; an turpi clausus in arca,
 Quo te demisit peccati conscia herilis 60
 Contractum, genibus tangas caput? Estne marito
 Matronæ peccantis in ambo justa potestas?

annulo equestri, et Romana veste, e Iudice mutaris in vilem servum, cucullo obvolven.e caput unguentis delibutum, an non es quod fingis? pavidus quidem introniteris, et corpore concuteris, metu adversus cupiditates luctante. Age vero, quid interest, virgis cædi, et gladio interfici? an pergas addictus, an infami inclusus arca, in quam te compegit ancilla flagitii heræ particeps, genibus tangas caput inflexum? Dic porro, si vir matronæ delinquentis jus habet adversus utrumque, au

licitur me.—55 Harl. 4. 6. et Vet. Comb. *lacerna.*—56 Unus Vat. *educeris.*—58 Alter Vat. unus item Cruquii et Cuning. ex conj. *virgis uri*; quod receperunt Fea et Bothe.—60 Codd. plures et edd. Venet. 1509. et Argent. 1514. *dimisit.* Unus Vat. *demittat.*—61 Duo Vatt. alii ap. Lamb. et Cruq. et Harl. 2. *ut genibus.*—62 Dno Vatt. unus Chisianus a m. pr. alii ap. Pulm. Torrent. et Valart. *in ambo*; atque ita Cujacius Obs. XII. 18. item Zurk. Bentl. Baxt. Gesn. Zenn. Bipont. Cuning. Oberlin. Heindorf. Wetzel. Wakef. Comb. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Døring. *in ambos* Harl. 2. 3. et edd.

NOTE

54 *Ex iudice*] Certarum rerum cognitio et iudicium ad equites Rom. pertinebat: sive quod eligebantur Iudices tam ex Equestri quam ex Senatorio ordine.

55 *Lacerna*] Pallio caput etiam adversus imbres protegente. ‘Cucullum’ vocat Juvenalis Sat. III. VI. et VIII. Gall. *une cape.*

56 *Metuens induceris*] In domum mœchæ induceris metuens pericula, de quibus I. Sat. 2.

58 *Quid refert, uri virgis, &c.*] Gladiatores emens has illis condiciones proponebat, flammis uri, virgis cædi et secari, ferro necari: quas cum accepissent certo quidem pretio, auctorati dicebantur, seu obligati et obstricti ad quidlibet perpetiendum.

Delph. et Var. Clas.

Horat.

Sensus est: Tu servuli metu continuo pressus, servili auctoramento quasi addictus, an non vere servus es? nihil certe interest gladiatorem inter et adulterum. Gladiator virgis cædendum, ferroque necandum se addicit: tu pariter cum adulteria committis. Quid enim, cum timens adulteræ maritum, in arca recluderis?

61 *Estne marito Matronæ peccantis, &c.*] Olim adulterum in adulterio deprehensum marito licebat occidere, simul et adulteram. Lex subinde Julia de adulteriis nonnihil immutavit; atque flagitiorum ejusmodi cognitionem ad certos Iudices referri jussit. Vide Not. ad I. Sat. 2.

In corruptorem vel justior : illa tamen se
 Non habitu mutatae loco, peccatae superne,
 Cum te formidet mulier, neque credat amanti. 65
 Ibis sub furcam prudens, dominoque furenti
 Committes rem omnem, et vitam, et cum corpore famam.
 Evasti? credo metues, doctusque cavebis.
 Quæres quando iterum paveas, iterumque perire
 Possis. O toties servus! quæ bellua ruptis, 70
 Cum semel effugit, reddit se prava catenis?
 Non sum mœchus, ais : neque ego, hercule, fur, ubi vasa

non æquius contra adulterum? Certe fœmina hæc suum non mutat habitum, vel locum; * * * * quoniam te metuit, nec amanti fidit: sponte feret patibulum, atque hero furioso addices cuncta bona, vitam, corpus, existimationem. Quod si incolumis evadas, deinceps forte vereberis, et eruditus exitabis? Immo vero inquires rursum timendi pereundique occasiones. O multis modis mancipatus! Ecqua fera vinculis fractis improbe se relinquit, si quando evasit? Atenim non sum adulter, inquis. Nec ego certe fur, quando argentea vasa cautus transeo.

vett. ante Zurk.—63 Unus Vat. *corruptorem est vel*. Bodoni, *vel justior?*—64 Exc. Sax. Harl. 2. quatuor Vatt. Barberin. et alii ap. Pulman. *peccatque*.—65 Unus Vat. *non credit*.—67 Vat. tres, et unus Barberin. *Committis*. Barberin. et Vet. Comb. *vitam, cum corpore*. Harl. 3. *quoque corpore*.—68 Multi ap. Feam, et Venet. 1514. *credo metuens*, quod receperunt Fea, Bothe, et Jaek. *Metues, credo Bentl. ex ingenio*; inde Cuning. Phil. Valart. Oberlin. Wakef. Heindorf, Wetzel, et Kidd.—69 *Quæris nonnulli ap. Feam, unus Pulmanni, et ed. Cuning. Dic mihi quando unus Vat. ex glossemate*.—70 Bentl. *totiens*.—71 Harl. 6. *semel erupit*. Unus Vat. *se reddit*; nonnulli ap. Feam et Lamb. *reddet se*. Vat. unus, unus item ap. Oberlin. *effugerit*.—

NOTE

64 *Non habitu mutatae loco*] Adultera non egreditur domo sua, non insignia deponit, ut tu: proindeque longe pejus illa facis, justiorque pœna te sequitur.

66 *Ibis sub furcam prudens*] Sponte subis servilem ignominiam et pœnam.

Dominoque furenti, &c.] Vel irato et ultionem anhelanti marito, vel affectui vehementi cuilibet tibi tyrannice dominantis paratus es addicere bona, famam, vitam.

68 *Evasti? credo metues, &c.*] Ironice. Quod si e vitæ periculo emergas, forte cautus deinceps simile dis-

crimen longe fugies. Immo vero quæres semper novas mœchandi totiesque periclitandi occasiones: adeo mancipatus es tyrannidi vitiorum.

70 *Quæ bellua ruptis, &c.*] Hunc Horatii locum imitatus est Persius Sat. v. 158. et seq.

72 *Non sum mœchus, ais, &c.*] Si tu non es mœchus, eo quod aperte non sectaris matronas; nec ego fur sum, qui argentea vasa quælibet obvia metu pœnæ non surripio palam. Verum si periculi formido removeatur, jam ego furabor, et tu mœchaberis: et vitiosæ indoli ambo serviemus. Ergo tu perinde servus ac ego. Huc per-

Prætereo sapiens argentea: tolle periculum,
 Jam vaga prosiliet frænis natura remotis.
 Tune mihi dominus, rerum imperiis hominumque 75
 Tot tantisque minor? quem ter vindicta quaterque
 Imposita haud unquam misera formidine privet?
 Adde super, dictis quod non levius valeat; nam
 Sive vicarius est, qui servo paret, (uti mos
 Vester ait,) seu conservus; tibi quid sum ego? nempe 80
 Tu, mihi qui imperitas, aliis servis miser, atque
 Duceris ut nervis alienis mobile lignum.

*Aufer vero periculum, statim indoles soluta erumpet sublatis frænis. Quæ cum ita sint, an meus es herus, tu subditus dominatui tot rerum atque hominum? quem virga Prætoris ter aut quater incussa non unquam liberet molesto metu? His ad-
 jungo quod non minoris momenti sit: etenim seu vicarius est qui servo obedit, sicut institutum vestrum docet, sive conservus; quid ego sum erga te? Scilicet ipse qui mihi dominaris, aliis obtemperas miser, ac moveris, perinde ac lignea effigies viribus*

72 Harl. 2. 3. 4. et Vet. Comb. ais.—76 Harl. 6. quaterve.—77 Harl. 2. unus Vat. et unus Chisianus, *privat*.—78 *Adde super* plurimi ap. Feam, Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. antiqua manus ex Ms. in ora edit. Aldinæ 1519. in Bibliotheca Angelica, alii Mss. apud Pulm. edit. Ven. 1481. 1485. 1516. restituit ex Mss. Bentleius, et bene distinguit, *adde super, dictis*: sequuntur Cun. Baxt. San. Gesn. Oberl. Comb. Wakef. Zeun. Heindorf, Kidd. Fea, Bothie, Jaeck, et Dœring. *Adde supra dictis, quod* edd. antiq. *quod non valeat levius* Vat. unus.—79 Unus Vat. a m. sec. *ut est mos*.—80 Plurimi ap. Feam, unus ap. Cruq. et Venet. 1514. *quod tum ego*; unus Vat. *qui sum ego*; alter Vat. *qui sim ego*.—82 Vat. unus, *Duceris in nervos*. Dousa conj. *mobile signum*; et sic

NOTÆ

tiuet quod Stoici plus animum peccandi spectabant quam factum.

75 *Rerum imperiis hominumque Tot tantisque minor*] Obnoxius libidini, timori, ambitioni, &c. quæ e servitute Prætor eximere te non valet.

76 *Vindicta*] Tribus modis a servitute vindicabatur et in libertatem asserebatur servus. 1. Censu. 2. Testamento. 3. Vindicta; nempe cum virga capiti servi ter incussa rite manumittebat servum Prætor. Vide Pers. Sat. v. 88. ubi sic habet: 'Vindicta postquam meus a Præatore recessi.'

77 *Haud unquam misera formidine privet*] Corporis quidem dabit liber-

tatem, at animi nequaquam.

79 *Vicarius*] Inter servos erat unus præcipuus, ut plurimum atriensis, quibusdam dispensator dictus. Hic aliis servis distribuebat ex more dimensum cibum aut frumentum; habebatque in eos quandam auctoritatem. Reliqui servi dicebantur vicarii, seu conservi: communem etenim habebant dominum.

82 *Duceris ut nervis alienis mobile lignum*] Tu, qui meus es dominus, affectuum ac vitiorum servus es; atque ab eis duceris, perinde ac imagunculæ lignæ certis nervis et fidiculis motæ, per se videntur moveri, caput, brachia, pedes agitare, oculos etiam

Quisnam igitur liber? Sapiens, sibi qui imperiosus;
 Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent;
 Responsare cupidinibus, contemnere honores 85
 Fortis; et in seipso totus, teres atque rotundus,
 Externi ne quid valeat per leve morari;
 In quem manca ruit semper fortuna. Potesne
 Ex his ut proprium quid noscere? Quinque talenta
 Poscit te mulier, vexat, foribusque repulsum 90
 Perfundit gelida: rursus vocat: eripe turpi
 Colla jugo: Liber, liber sum, dic age: non quis;

non propriis. HORAT. Ergo quisnam liber? DAV. Sapiens, qui sibi dominatur: quem nec egestas nec mors nec catenæ territant: qui valet repugnare cupiditatibus, et spernere dignitates, atque est in semet omnino æqualis et globosus, ut nihil externi queat retardare per expolitum: quem fortuna impetit semper debilis. An potes aliquid ex istis velut tuum observare? fœmina talenta quinque a te exigit, urget, domo ejicit, aqua aspergit; iterum accersit. Exime cervicem infamæ servitute. Heus dic: Liber, liber sum. Atqui non vales: quippe animum premit herus gra-

Marcil. Bentl. Sanad. et Kidd.—83 Gott. Exc. Sax. plurimi ap. Feam, Harl. 2. 3. 4. 6. alii apud Pulm. Bentl. edit. Princ. Venn. 1478. 1479. 1481. 1490. 1492. 1509. 1514. 1552. Florent. 1482. Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. Muret. *sibi qui*, aliique fortasse omnes usque ad Lambinum, qui prætulit *sibi-que*; atque inde alii multi, præsertim Canterus Nov. Lection. iv. 12. Pulm. Cruq. Torr. Dac. et Talbot; sed Gryphius 1566. edit. Ven. 1573. Basil. 1580. Dan. Heins. Bentleius retinuerunt *sibi qui*; et secuti sunt Cuning. Baxt. San. Gesn. Sandby. Oberl. Comb. Wakef. Zenn. Heindorf. Wetzcl. Bipont. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring.—84 Unus Vat. unus item Pulm. *neque mors nec vincula*. Alius ap. Feam, cum edd. Florent. 1482. Venet. 1483. Aldd. 1509. 1519. et Basill. 1527. 1531.—85 Unus Vat. *contendere honores*. Alter Vat. *contemnere honorem*.—86 *In se ipso totus: teres*. Sic interpungas cum Bentleio, qui bene ex dogmate Stoicorum exposuit, quid sit sapiens *in se totus*; hoc est, qui in se uno sua ponit omnia; non quærit se extra se; nihil suum, nisi se, existimat; et locis a Cicerone et Seneca desumptis probat.⁷ Fea.—87 Unus Vat. *quid ne valeat per lenè*.—89 Alius Vat. *proprium cognos-*

NOTE

torquere, &c. Gell. xiv. 1. 'Nihil arbitrato suo faciunt,' inquit, 'sed ludicra *νευρόβαρα* esse videantur, id est *nervis moventia*.'

86 *Totus, teres atque rotundus*] Tam levis, politus, æquabilis, ut quasi perfectus globus facile moveatur; nihilque asperum anatumve habeat quo retineri ac retardari queat, aut invidus impelli vi quadam externa. Pers. Sat. i. 64. 'Ut per leve severos Ef-

fundat junctura ungues.'

88 *In quem manca ruit semper fortuna*] Sicut affectibus non servit, ita nec fortunæ: et quemadmodum irruentiam vitiorum, sic et fortunæ impetum frangit.

91 *Perfundit gelida*] Mulierum ea est improbitas. De qua Pers. Sat. v. 'Solea puer objurgabere rubra.'

Eripe turpi Colla jugo] Si tu liber es, age, te liberum ostende: sper-

Urget enim dominus mentem non lenis, et acres

Subjectat lasso stimulos, versatque negantem.

Vel cum Pausiaca torpes, insane, tabella,

95

Qui peccas minus atque ego, cum Fulvî Rutubæque,

Aut Placideiani, contento poplite miror

vis; acresque stimulos subdit fuligato, et reluctantem exagitat. Verumenimvero quando stupens miraris tabellam a Pausia pictam, qua ratione levius delinquis quam ego cum attentus contemtor pugnas Fulcî, Rutubæ, et Placideiani, rubrica vel

cere.—92 Vat. unus, *num quis.*—93 Cuning. more suo, *mentem dominus.* Unus Chisianus a m. sec. et *acris.*—94 Unus Angelicanus Feæ a m. pr. *subncctit.*—96 Vat. unus, unus item Barber. a m. pr. *Qui pecces.*—97 *Placidiani* duo Vatt. unus Chisianus, unus Angelic. a m. pr. al. ap. Palm. item Aldd. 1509. 1519. Basillæ 1527. 1531. *Placidi iani* septem Vatt. unus Barberin. a m. pr. et Venet. 1478. *Placideiani* duo Vatt. totidem Angelicani, Florent. 1482. Venett. 1483. 1509. Ald. 1501. Argent. 1514. inde aliæ communiter. *Placide iani* Barberin. alter, et Venett. 1478. 1479. 1481. 1490. *Placide hîmi* alter Vat. *Placideani* alius Vat. et Harl. 3. ‘Prîmam lectionem præfero, quia etiam in marmore apud Grut. p. 301. I. PLACIDIANVS. Sumtum ab Horatio ex Lucilio, apud Ciceronem iv. Tuscul. 21. n. 28. III. ad Q. Fratrem, 4. de Opt. Gen. Orat. 6. et Nonium, iv. 62. v. ‘Compono;’ apud quos eadem prope varietas, sed in priscais editionibus *Placidianus*, vel *Pacidianus*. *Placidianus* gladiator. Vid. de Art. Poët. ad vs. 32. Nec metues metro, ut tertia syllaba in eo nomine sit correpta; si memineris, ita scripsisse Lucilium.’

NOTE

nentem te meretriculam sperne et desere. Atqui non vales cupiditati subditus. Cic. Parad. v. ‘An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præscribit, jubet, vetat quod videtur; qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet? Poscit? dandum est. Vocat? Veniendum. Ejicit? Abendum. Minatur? Extimescendum. Ego vero istum non modo servum, sed nequissimum servum puto.’

93 *Urget enim dominus*] Dominatur tibi libido, invitumque trahit. Pers. cit. Sat. v. 121. ‘Liber ego. Unde datum hoc sumis tot subdite rebus? An dominum ignoras, nisi quem vindicta relaxat?’

95 *Vel cum Pausiaca torpes, insane, tabella*] Cum præ immoderato pictarum egregie tabellarum studio velut

insanis. Cic. Parad. v. ‘Sunt pari stultitia, quos signa, quos tabulæ, quos cælatum argentum, quos Corinthia opera, quos ædificia magnifica nimio opere delectant. . . . Echionis tabula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti. . . . intuentem te, admirantem, clamores tolerantem cum video, servum te esse ineptiarum omnium judico. Nonne igitur sunt ista festiva? sunt. Nam nos quoque oculos eruditos habemus. Sed obsecro te, ita venusta habeantur ista, non ut vincula virorum sint, sed ut oblectamenta puerorum.’

Pausiaca] Pausias insignis Pictor, de quo Plin. XXI. 2. et xxxv. 11.

96 *Fulvî, Rutubæ, Placideiani*] Hi famosi erant gladiatores.

97 *Contento poplite*] Is gestus est certantium et digladiantium.

Prælia, rubrica picta aut carbone; velut si
 Re vera pugnent, feriant, vitentque moventes
 Arma viri? Nequam et cessator Davus; at ipse 100
 Subtilis veterum iudex et callidus audis.
 Nil ego, si ducor libo fumante; tibi ingens
 Virtus atque animus cœnis responsat opimis?
 Obsequium ventris mihi perniciosius est: cur?
 Tergo plector enim; qui tu impunitior illa, 105
 Quæ parvo sumi nequeunt, opsonia captas?
 Nempe inamarescunt epulæ sine fine petitæ,
 Illusique pedes vitiosum ferre recusant

carbone delineatas, intento poplite altero, quasi reipsa viri decertent, moveant arma, impetant, declinent? Nempe Davus iners et prævus habebitur: tu tæro solers et peritus cognitor rerum antiquarum prædicaberis. Si trahor odore placentæ calidæ, homo nihili sum; at tibi magna virtus et mens tenet lautas dapes. Quare vero damnosius mihi est obtemperare ventri? nimirum quia dorsum verberatur. Sed quo pacto minus tu puniris, quoties appetis edulia ista, quæ pretio exiguo haberi non possunt? Quinimmo amaræ fiunt dapes frequentius captatæ: et

~~~~~

Fea.—99 Vat. unus, pugnent, feriantque; alius item, vitent, feriantque. Batteux, feriant, vibrentque: inepte, inquit Fea. Vat. Rom. 3. moventis.—100 Nequam, cessator Vat. 1. et Vat. Rom. 3.—102 Nil sum ego Mediol. 1477. ductor Bos. Animad. libo ductor Cuning.—103 Pat. Palat. 6. responset.—105 Angelicanus I. a. m. pr. alique codd. ap. Lamb. et Oberlin. Quid tu; unde Lamb. Quid? tu.—106 Vat. unus et editi aliquot nequeunt cum opsonia. Plurimi codd. Feæ, Pulm. et aliorum, et prisæ edd. omittunt cum; et sic Benth. Baxt. Cuning. Sanad. Francis, Sandby, Gesn. Zeun. Bipont. Oberlin. Comb. Wakef. et recentt.—107 Gott. quinque Vatt. Angelic. dno, et edd. Vcnett. 1481. 1514. inamarescunt. Multi vero codd. Feæ, et aliorum cum ceteris edd.

NOTE

98 *Prælia, rubrica picta aut carbone*] Publice et propalam exposita. Plin. xxxv. 7. 'Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere, ex albis melino, ex silaceis Attico, ex rubris sinopide Pontica, ex nigris atramento Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores; . . . publicas porticus investivit pictura, . . . gladiatorum, ministrorumque omnium veris imaginibus redditis. . . Pingi autem gladiatoria munera, atque in publico exponi cœpta a C. Terentio Lucano.'

101 *Subtilis veterum iudex et callidus audis*] Cic. ante citat. 'Nos quoque oculos eruditos habemus.'

105 *Qui tu impunitior*] Pers. Sat. v. 130. similiter: 'qui tu impunitior exis?'

107 *Nempe inamarescunt epulæ*] Immodice epulatus das pœnas, cum debilitatum cruditate corpus vexatur; pedesque bono succo et alimento proindeque viribus destituti vacillant, solitumque officium non præstant. Vide II. Sat. 2. 73. et seq.

Corpus. An hic peccat, sub noctem qui puer uvam
 Furtiva mutat strigili? qui prædia vendit, 110
 Nil servile, gulæ parens, habet? Adde, quod idem
 Non horam tecum esse potes; non otia recte
 Ponere; teque ipsum vitas, fugitivus ut erro,
 Jam vino quærens, jam somno fallere curam:
 Frustra: nam comes atra premit sequiturque fugacem. 115
 ¶ Unde mihi lapidem? ¶ Quorsum est opus? ¶ Unde
 sagittas?

pedes vacillantes detrectant portare corpus vitiatum. Denique numquid peccat servus quispiam pro uva dans strigilem surreptam circa noctem: qui vtro gulæ indulgens prædia venundat, nihil servile exhibet? Adde quod tu nequis una hora tecum versari, nec bene uti otio: atque tenet fugis ut servitutem abhorrens et vagabundus; nunc vino, nunc somno quærens levare solitudines, inutiliter: quippe hæc tristes assecleæ fugientem urgent ac persequuntur. HORAT. Qua parte habebo lapidem? DAVUS. Ecquid necesse est? HORAT. Ubi tela inveniam? DAVUS. Vel furit

inamarescunt.—109 Unus Vat. a m. sec. sub curam.—110 Dno Vatt. Furtivam mutat strigilem; et ita Lamb. ex novem suis, quem refutat Bentl. uvam Furtivam Angelic. 1. et unus ap. Pulm.—113 Plurimi codd. ap. Feam, alii Lamb. Pulm. Cruq. et Valart. Zarot. Mediol. 1476. Venn. 1481. 1509. 1514. 1552. Juntæ 1503. Argent. 1514. Basill. 1527. 1531. et erro; quod Lambinus restituit ex suis Mss. inde alii multi; et ex recentioribus Talbot, Dacer. Bentl. Cun. San. Batt. ut erro Vatt. 2. 5. Chisian. 2. a 2. m. Barberin. 2. a 2. m. alii Mss. apud Lamb. Pulm. Cruq. edit. Venn. 1478. 1479. 1483. 1490. 1492. 1514. Flor. 1482. Aldus 1501. 1509. 1519. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lngd. 1538. Rob. Steph. 1544. Gryph. 1566. ex recentioribus Baxt. Sandby, Val. Oberl. Comb. Wakef. et erras Vat. 1. et Vat. Rom. 2. quam, quasi unicum et veram, lectionem reposuerunt Fea, Bothe, et Jaeck.—114 Codd. ap. Pulm. curas.—115 Angelic. 1. jam comes.—116 Unde mihi lapides? var. lect.

NOTÆ

110 *Furtiva mutat strigili*] Dans strigilem quam furatus est, ad habendam uvam, quam appetiit. Strigil instrumentum est æneum, ferreum, argenteum, quo in halneis sudorem veteres detergebant.

112 *Non horam tecum esse potes*] Variis distractus cupiditatum illecebris, una hora manere apud te, solus esse vix potes; animo tranquillo nunquam frueris: ac proinde 'otia recte ponere,' utiliterque tempus insumere non vales in rebus scriis et honestis. Pers. in fine Sat. iv. 'Tecum habita.' Nunquam minus solus Sapiens, quam cum solus est.

113 *Teque ipsum vitas*] Vitiosi si-bimetipsis graves sunt, maxime si soli sint; quia tunc recurrente flagitiorum memoria et conscientia amplius torquentur.

Fugitivus ut erro] A te discedere cupis, vel omnino, vel ad tempus; sicut molestum dominum evitat servus fugitivus, redire nunquam volens; aut saltem velut erro, dies multos absens tandemque rediens.

116 *Unde mihi lapidem*] Unde lapidem habebo, quo feriam impudentem servum? *Unde sagittas*] Quibus illum confodiam?

¶ Aut insanit homo, aut versus facit. ¶ Ocyus hinc te
Ni rapis, accedes opera agro nona Sabino.

homo noster, vel condit carmina. HOR. *Nisi hinc abis velociter, ibis ad agrum meum Sabinum nonus operarius.*

//////////

ap. Feam et Bothe; et sic ed. Bodoni.—118 Duo Vat. et unus Vat. Rom. item Venet. 1479. *agro nova Sabino.*

NOTÆ

117 *Aut versus facit*] Poëtico furore abreptus. II. Sat. 3. 321. 'Adde poemata nunc: hoc est, oleum adde camino.'

118 *Accedes opera agro nona Sabino*] Protinus hinc te amandabo ad ergastula prædii et villæ meæ apud Sabinos, ubi cum aliis octo servis operi rustico incumbas; fiasque agres-

tis ex urbano, vinctus e soluto, sordidus et abjectus e præcipuo. Juvenal. Sat. XIV. 24. 'carcer rusticus.' Plin. XVIII. 3. 'Vincti pedes, damnatæ manus rura exercent.' Et cap. 6. 'Coli rura ab ergastulis pessimum est, et quicquid agitur a desperantibus.'

SATIRA VIII.

In Nasidienum Rufum convivatorem vapide garrulum. (Pluscula his similia sunt II. Sat. 4. *Gesn.*) Fundanius Horatio rogatus narrat convivium, quo Mæcenas exceptus erat a Nasidieno quodam, homine inepto et ridiculo, qui singulorum ferculorum juriumque præstantiam putide enarrat, et rationem conficiendi exquisitam exponit. Quare merito ab umbris Mæcenasatis deridetur hominis stultitia et inepta jactatio.

UT te Nasidieni juvat cœna beati?

HORAT. *Quomodo te oblectavit cœna Nasidieni divitis? etenim heri mihi te*

//////////

Satira nona et ultima Libri secundi in Ed. Sanad. Epigraphe in codd. ap. Jaeck, *Ad Fundanium.*—I *Nasidieni qui juvat* Vat. 1. quinque alii codd. ap. Lamb. unus ap. Valart. et sic Turneb. Adv. III. 3. et Despauter in Gram. itaque edidit Valart. Fea, Bothe, et Jaeck. *Ut Nasidieni quid juvat* Barberin. 1. *Ut te Nasidieni* Ascens. et duo codd. Cruquii, qui adoptavit; euniquæ secuti Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Oberlin. et Comb. 'Vulgatum, *Ut Nasidieni juvat te*, aliorum codd. Acronis, Porphyriouis, et Prisciani apud Putsch. c. 1055. defendunt præsertim Torr. et Bentl. Sed cum Cruquio, Horatium easdem syllabas in eadem Satira nunc produxisse, nunc contraxisse citra omnem necessitatem, non facile admittas. *Ut te* ex glossemate potius ortum puto.' Fea. Vulgatum exhibent etiam Heindorf, Wetzel. Wakef. Kidd. et

NOTÆ

I *Ut te Nasid.* [*Ut Nas.*] Horatius a Fundanio percontatur qualis fuerit cœna illa quam vanus ostentator

Nasidienus præbuerat Mæcenasati, et cui ille interfuerat.

Nasidieni] Is eques Rom. fuisse

Nam mihi quærenti convivam, dictus here illic
 De medio potare die. ¶ Sic, ut mihi nunquam
 In vita fuerit melius. ¶ Da, si grave non est,
 Quæ prima iratum ventrem placaverit esca.
 ¶ In primis Lucanus aper: leni fuit Austro
 Captus, ut aiebat cœnæ pater; acria circum
 Rapula, lactucæ, radices, qualia lassum

5

cœnaturum apud me perquirenti dictum est te ibi epulari a meridie. FUNDANIUS. Ita ut nunquam, ex quo vivo, rectius habuerim. HOR. Si molestum non est, dic quod edulium primo sedavit graviores famem. FUNDAN. Initio fuit aper e Lucania, Austro placido captus, quemadmodum affirmabat convicator: circa erant acres rapæ, lactucæ, radices; et quæ languentem stomachum excitant, siser, alee,

Dering. juvet unus Vat. Rom.—2 Bentleius ex Prisciano, p. 1011. *convivam quærenti*; eumque secuti sunt Cuning. Sanad. Francis, Wakef. Heindorf, et Kidd. *dictus here* Harl. 2. 3. 4. 6. plurimi ap. Feam et Pulmannum, Acron, Priscian. p. 1011. edit. Princ. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1490. 1492. 1495. Flor. 1482. Aldus 1501. Junta 1503. Argent. 1514. Basill. 1527. 1531. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. R. Steph. 1544. inde alii fere omnes; et multis aliorum exemplis confirmat Forcellinus. *dictus heri* in ceteris et manuscriptis et editis. *illic* Angelic. 2.—3 Vat. Rom. 1. *nusquam*.—4 *Da si grave non est* quatuor Vatt. Commentator Cruquianus, Aldus 1501. Junta 1503. edit. Venn. 1509. 1552. Argent. 1514. Basill. 1527. 1531. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. R. Steph. 1544. Lamb. Muret. Cruq. Chab. Torr. D. Heins. Talb. Dac. Sandby, Val. Gesn. Oberl. Comb. Wakef. magis comice, et blande; ut notat Baxt. ‘Al. Dic, &c. quod defendit præsertim Bentl. quia in Mss. sibi notis da non occurrit. Sed nunc firmetur ex Mss. nostris optimæ notæ. Illum sequuntur Cnn. San. Dic ex glossmate ortum, patet ex Commentatore Cruquiano.’ Fea. Cic. ad Attic. xiii. 42. *Dic* etiam Harl. 2. 3. 4. 6. Gott. et Vet. Comb. *melius fuerit* Harl. 4.—5 Gott. Exc. Sax. octo Vatt. Angelic. 1. 2. Chisian. 2. alii ap. Pulm. Ald. 1501. Junt. 1503. et Venet. 1509. *pacaverit*. Ceteri omnes, *placaverit*.—7 *Coctus ut aiebat* Tilius Loc. Contr. x. 7.—8 Duo Vatt. *qualia lapsum*. Vat. Palat. 4. et Chisian. 2. a m. pr. *qualis*

NOTÆ

dicitur. Porro ad metri legem, vel quadrisyllabam vocem accipe, ut ‘vindemiator,’ i. Sat. 7. 30. vel Anapæstum loco Dactyli. Apage qui legunt, *Ut te Nasid.* &c. vel, *Nasidieni qui jovit te,* &c. Nam reclamant codices, necnon Priscianus lib. xvii.

2 *Here*] Heri et here dicebant veteres; ut vespere et vesperi. Priscian. Juvenalis Sat. iii. 3.

3 *De medio potare die*] Solennes ergo epulæ, quæ tam mature inirentur, contra morem, de quo alibi. Juvenal. Sat. ii. 88. ‘Ad has epulas

solito maturius ibat.’

6 *Lucanus aper*] De Lucania Italia regione apris fœcunda jam dictum est Sat. iii. hujus libri.

Leni Austro Captus] Frustra conatur Nasidienus venditare sic teneriores factas esse illius apri carnes; et frustra excusat fœtorem inductum vehementiori Austri flatu; cum nares convivarum eo offenderentur. Vide ii. Sat. 2. 40.

7 *Cœnæ pater*] Convivii Præfectus; infra ‘parochus,’ nempe Nasidienus.

Pervellunt stomachum, siser, hœlec, fœcula Coa.
 His ubi sublatis, puer alte cinctus acernam 10
 Gausape purpureo mensam pertersit, et alter
 Sublegit quodcumque jaceret inutile, quodque
 Posset cœnantes offendere; ut Attica virgo
 Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes
 Cœcuba vina ferens; Alcon, Chium maris experts. 15

fœx vini Coi. Postquam remota sunt ista, servus alte succinctus mensam ex acere detersit mappa villosa purpurea; alter autem corrasit quicquid supervacuum, et quod posset nauseam creare convivis. Tum subniger Hydaspes progrediens ad instar puellæ Atheniensis, quando sacra Cereris portat, vinum Cœcubum detulit, Al-

//////////

fessum, ex glossemate.—9 Vat. 7. Propellent, et a m. sec. Propellunt, sed in ora, Pervellunt. Vat. Palat. 3. Pervellent. Unus Vat. Rom. a m. pr. cicer pro siser. Codd. variant halcc, allec, alec, hallec; primam lect. tenent Baxt. Gesn. Oberlin. Zcun. Bipont. Wetzcl. Wakef. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. allec præferunt Bentl. Cuning. Sanad. Phil. Valart. et Heindorf. alec Dacer. Sandby, et Batt.—10 His ut Exc. Sax. Vatt. dno, Chisian. 1. et Barberin. a m. pr. et ita edidit Cuning.—14 Barberin. 1. a m. sec. præcedit.—15 Alchon

NOTÆ

Acria circum Rapula, &c.] Apte satis ad emendandum fœtorem apri.

9 *Siser]* Olus utile stomacho, urinam ciens, appetitum excitans. Gall. *cherry*, vel *selris*. Dioscorid. Plin. &c. Tiberius Cæsar eo delectatus narratur.

Hœlec] Vide II. Sat. 4. 73.

Fœcula Coa] Condimentum e fœce, sive e crassiori sedimento Coi vini. II. Sat. 4.

10 *Alte cinctus]* Quo expeditior foret.

Acernam mensam] Ex acere arbore, Gall. *Erable*. Plin. XVI. 15. 'Acer,' inquit, 'operum elegantia et subtilitate citro secundum.' Pariter et Martial. XIV. 90.

11 *Gausape purpureo mensam pertersit]* Gausape et gausapa, peristroma seu tapes, quo mensa insternebatur. At hic adhibetur ad tergendam mensam, quæ nullo mantili tecta fuisse ostenditur.

13 *Ut Attica virgo]* Ut Cereris sa-

era in canistris portat virgo Attica, sublatis supra caput manibus, ita famulus alte defert vasa vinaria, proceditque lento gradu, ad fastum et pompam. Vide I. Sat. 3.

14 *Hydaspes]* Puer formosus, ortus in Parthia, prope Hydaspen fluvium, indeque adeptus nomen. Vide I. Od. 22.

15 *Cœcuba]* De his I. Od. 20.

Alcon] Alter famulus.

Chium maris experts] De Chio vino II. Sat. 4. Quod addit, *maris experts*, vel indicat vinum in Italia factum, adeoque non transmarinum, quod tamen pro Chio et Græco venditur; vel hinc jactat purum esse, et cui nihil aquæ marinæ admixtum sit. Nam solebant Græci vino infundere marinam aquam, ut firmiter, defæcatis, et incorruptius redderetur. Columel. Athen. lib. 1. Plin. XXIII. 1. Huc pertinet oraculum quoddam pastoribus editum, quod jubebat Dionysium in mare mergere.

Hic herus; Albanum, Mæcenas, sive Falernum
Te magis appositis delectat; habemus utrumque.

¶ Divitias miseras! Sed queis cœnantibus una,
Fundani, pulchre fuerit tibi, nosse laboro.

¶ Summus ego, et prope me Viscus Thurinus, et infra, 20
Si memini, Varius; cum Servilio Balatrone
Vibidius, quos Mæcenas adduxerat umbras.

con autem Chium absque marina aqua. Mox dominus dixit: Si forte Albanum vel Falernum, o Mæcenas, te plusculum juvat, quam quæ allata sunt, utrumque adest. HORAT. O infortunatas opes! at arce scire, quibuscum opulantibus tam laute cœnaveris, o Fundani. FUNDAN. Ego supremo in toro, et juxta me Viscus Thurinus accumbat; atque inferiori loco, si bene recorder, Varius. Aderant in medio lecto Servilius Balatro, et Vibidius; quos asseclas adduxerat Mæcenas. In

unus Vat. Rom. et Chisian. 1.—17 Angelic. 1. *appositum*. Barberin. 2. *delectant*.—18 Aldd. 1501. 1509. 1519. Junt. 1503. Argent. 1514. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. et Muret. *si quis*.—20 *Viscus Thurrinus* duo Vatt. alii Mss. apud Pulm. edit. Ven. 1481. *Viscus Turrinus* Mss. apud eundem Pulm. qui conjicit legendum *Turrans*, ut ille sit, de quo Ovid. iv. ex Ponto, Ep. 16. 29. ‘Mnsaque Turrani tragicis innixa columnis.’ *Luscus Tarinus* alius Vat. *Turinus* Muret. ‘Sed bene *Thurinus* a *Thurio*, Magnæ Græciæ urbe; ut apud eundem Ovid. xv. Met. 52.’ *Fea*.—22 Tres Vatt. Chisian. 1. Barbarin. 1. et Harl. 4. *quas M. a. umbras*. Cf. Sallust. Cat. 58. Cic. Orat. vii. 36. et Somn. Scip.

NOTÆ

16 *Albanum*] Vid. iv. Od. 11.

Falernum] Vid. i. Od. 20.

18 *Divitias miseras*] Hoc alii dici volunt a Fundanio, alii ab Horatio. Sensus est: Miseras divitias, quæ divitem nedum faciunt beatum; immo persæpe sordidum et miserum reddunt! Certe hic sordes Nasidienus exhibet, qui non statim optima vina Mæcenati depromat. Ecce enimvero alii reservabat Albanum suum et Falernum?

19 *Fundani*] Hic erat eo tempore poëta Comico sale et facetiis clarus.

20 *Summus ego*] Ego summus in summo lecto. De situ discumbentium, et ratione discumbendi ad mensam, egi i. Od. 27. Item i. Sat. 4. 86. Porro notandum est, honoratiorem in quoque toro locum fuisse

medium: et convivii dominum in imo lecto semper accubuisse. Itaque hic in summo toro medius erat Fundanius Viscus Thurinus superiorem inter et Varium inferiorem. In medio lecto medius Mæcenas Balatronem inter et Vibidium, ‘quos adduxerat umbras.’ In imo Nasidienus cum suis convivis, Nomentano scilicet et Porcio.

Viscus Thurinus] *Thurio* Calabriae oppido oriundus. i. Sat. 10. 83.

21 *Varius*] De eo celebri Poëta i. Od. 6. i. Sat. 5. et 8.

22 *Umbras*] Scurras, parasitos, homines non invitatos a convivatore, sed ab invitatis adductos velut comites. Sic enim pridem ad cœnam vocatus, de hospitis confisus benevolentia, quosdam deducebat asseclas secum: quibus nomen datum ex eo

Nomentanus erat super ipsum, Porcius infra,
Ridiculus totas simul obsorbere placentas.

Nomentanus ad hoc, qui, si quid forte lateret,

25

Indice monstraret digito: nam cetera turba,

Nos, inquam, cœnamus aves, conchyliâ, pisces,

Longe dissimilem noto celantia succum;

Ut vel continuo patuit, cum passeris atque

Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.

30

imo erat Nomentanus supra Nasidienum; infra vero Porcius, risum prabens cum decoraret simul integras placentas. Porro Nomentanus propterea aderat, ut digito indicaret si quid fortasse apponeretur reconditi saporis. Etenim reliqui e vulgo, nos, inquam, comedimus aves, conchyliâ, pisciculos, saporem habentia vulde cognito disparem. Hocque mox innotuit, quando mihi obtulit ilia passeris et rhombi, qualia

//////////

3.—23 Unus Vat. Rom. a m. sec. erat post ipsum. Exc. Sax. erat supra ipsum; et sic Lamb. G. Fabric. Cuning. et Sanad. ob locum Cic. Fam. ix. 26. Sed vid. Sallust. iii. Hist. ap. Serv. Æn. i. 698.—24 'In Busl. Blandin. uno, et Divæi codice legitur, *semel*: in aliis, *simul*: deinde in Buslid. et duob. Blandin. ponitur, *obsorbere*; in reliquis, *absorbere*.' Cruq. *simul obsorbere* quinque Vatt. Anglic. 1. Barberin. 1. alii codd. ap. Lamb. et Oberlin. item Zarot. Ald. 1501. Argent. 1514. Lamb. Cruq. Torrent. Baxt. Gesn. Zenn. Oberlin. Bipont. Wetzel. Heindorf. Wakef. Comb. Fea, Bothe, et Jaeck. *simul absorbere* Harl. 2. 3. 4. 6. codd. Bentleii, item edd. antiq. cum Bentl. Francis, et Kidd. *semel absorbere* Sanad. *semel absorbere* al. vel *exorbere*. Vid. ii. Sat. 3. 240.—25 Vat. Palat. 6. Chisian. 2. a m. sec. Barberiu. 2. ad hæc.—29. 30 'Plures quidem codices cum vetustis editionibus *porrexerit*: sex tamen Lambini, Cruquianus unus, et noster Magdalenensis *porrexerat*: quod, jure opinor, Lambinus alique aliquot in textum receperunt. Non enim tum *sapor patuit*, cum ille *porrexerit*; sed postquam *porrexerat*, atque alter acceptum gustaverat. Ceterum pro *passeris atque*, quod et nostri omnes agnoscunt, Lambinus

NOTÆ

quod invitatum sequerentur, velut umbra corpus. Plutarch. Sympos. vii. 6.

23 *Nomentanus*] De eo luxurioso nepote i. Sat. 8. et alibi.

Porcius] Famosus nepos.

24 *Placentas*] Hæ censebantur inter præcipuas veterum cupedias et delicias. Casanbon. in Athen. iii. 29. Perditissimi catillonis sit, inquit, non alimentis vesci, sed gulæ irritamentis. Epicureus quidam pro mortuo dicitur elatus, placenta fervente devorata. Hieronym. ad Marcellam: 'Suaves non sunt epulæ quæ non placentam redolent.'

25 *Si quid forte lateret, &c.*] Ad hoc præsertim vocatus ille, ut cibos quosque indicaret, et eorum saporem velint exquisitum venditaret. Scilicet erat insignis opsoniorum artifex, seu gulæ antistes et mysta.

28 *Longe dissimilem, &c.*] Ironia. Sensus est: Si illi vano ostentatori et garrulo fides, cœnabamur exquisita omnia, et succum habentia longe dissimilem ei quem gustare consuetum est.

29 *Ut vel continuo patuit*] Pergit ironice loqui.

Passeris] Passer piscis planus, Gall. *carrelet*: a rhombo differt situ corpo-

Post hoc me docuit, melimela rubere minorem
 Ad lunam delecta: quid hoc intersit, ab ipso
 Audieris melius. Tum Vibidius Balatroni:
 Nos, nisi damnose bibimus, moriemur inulti:
 Et calices poscit majores: vertere pallor
 Tum parochi faciem, nil sic metuentis ut acres
 Potores; vel quod maledicunt liberius, vel

35

non ante gustaram. Tum me docuit melimela rubicundiora esse, si decerpantur imminuta Luna. Quid autem id referat, ab ipso melius acceperis. Subinde Vibidius ait Balatroni: nisi potumus cum damno præbentis cenam, moriemur sine ultione; statimque petit scyphos capaciores. Tunc pallor cæpit immutare vultum dantis epulas, nihil tum formidantis quam validos potores: sive quod dicaciores fiunt, sive

in suis quibusdam reperit, cum passeris assi, et Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi. Noli dubitare, quin ab Horatii manu sit: unde enim inductis Librariis tam elegantem lectionem? at illud atque facile obrepere potuit dormitantibus.' Benth. passeris assi, atque Ingrata Cuning. Sanad. Valart. Phil. et Wakef. 'Decepti Benth. et Cuv. ex alio loco II. Sat. 4. 38. qui nihil ad rem: hic enim agebatur de piscibus, qui naturaliter celabant succum ignotum, hand bonum; non de coctis, aut male conditis. Passer, est piscis marinus, pleuronectes.' Fea. porrexerit Gott. Zarot. Florent. Venett. Vet. Comb. al. vett. porrexerat Harl. 2. 3. 4. 6. Vat. 1. Chisian. 1. a m. sec. Chisian. 2. a m. pr. Angelic. 1. alii codd. cum edd. Lamb. Cruq. Benth. Baxt. Cuning. Sanad. Oberlin. Gesn. Zeun. Bipont. Francis, Wetzcl. Heindorf, Wakef. Kidd. Comb. Fea, Bothe, Jacck, et Dæring. Marcilius conj. porrexit.—31 Post hæc Chisian. 2. a m. sec. Angelic. 1. Vat. 3. et unus ap. Palm.—32 Unus Vat. Rom. dilecta. Harl. 4. ab illo.—34 Angelic. 1. a m. sec. antiqua manus ex cod. in ora ed. Ald. 1519. in Biblioth. Angelic. et Harl. 3. 6. moriamur inulti.—35 Et c. poscunt Venet. 1559. Glarean. al. vett. poscit meliores Chisian. 1.—36 Tunc parochi Vat. 1. et Barberin. 2.—37 Vat. Rom. 7. maledicant.—39 Al-

NOTE

ris duntaxat. Nam 'dexter respinatus rhombo, passeris lævus.' Plin. IX. 20.

31 Melimela] Gall. *pommes de paradis*. Plin. xv. 14. mala 'musea a celeritate mitescendi seu maturescendi, quæ nunc melimela dicuntur a sapore melleo.'

Minorem Ad lunam] Alii crescentem, alii decrescentem interpretantur. Ego certe lunam minorem dixerim potius quando minuitur, quam cum augetur et crescit: astipulatur Plinius, qui 'immiui' lunam ait, pro, 'decrescere.'

Quid hoc intersit] Quanto referat, ut hoc vel illo statu lunæ melimela colligantur, ab ipso Nasidieno didiceris melius. Nempe ille magna verborum pompa de re futili qualibet usque ad nauseam disserabat.

34 Nos, nisi damnose bibimus, &c.] Nasidieni ejusque convivii insulsiatam ulcisci aliter non possumus quam vinum ejus affatim bibendo, cum damno ipsius et dolore.

35 Vertere pallor] Avarum subito indignatio, ubi œnophora sua inverti conspicit.

36 Parochi] Α παρέχω, præbeo.

Fervida quod subtile exsurdant vina palatum.

Invertunt Allifanis vinaria tota

Vibidius Balatroque, secutis omnibus : imi

40

Convivæ lecti nihilum nocuere lagenis.

quia vini calor hebetat gustum acutiorem. Jam Vibidius et Balatro cunctique pariter urnas integras exhauriunt poculis Allifanis. Infiniti vero tori homines minime

//////////

lisanis tres Vatt. Chisian. 1. a m. sec. alii codd. ap. Pulm. Cruq. Valart. item edd. Cruq. Bentl. Cuning. Sanad. Valart. Fea, Bothe, Jaeck, Wetzel. Heindorf. Kidd. et Dœring. probantibus Cluv. Ital. Ant. iv. 7. pag. 1195. Nic. Heins. ad Sil. Ital. viii. 537. et ex antiquis marmor. G. Fabric. et Manutius; item Dausq. in Orthogr. v. 'Allifæ.' Alii codd. et edd. Alliphanis vel Aliphanis.—40 Quinque Vatt. Chisian. 1. Angelic. 1. a m. pr. et Angelic. 2. omnibus: imi; ita quoque alii codd. apud Pulm. Cruquinum, Torrent. Talb. edit. Ascens. Frib. 1536. Henr. Steph. Talb. Desprez, Bond, Dac. Baxt. Benteius, Cuning. Sanad. Gesn. Phil. Sandby, Batt. Val. Oberl. Zenn. Wakef. Bipont. Wetzel. Heindorf, Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. defendunt Talbot et Dac. quicquid dicat Torrentius. 'Cf. Petron. c. 38. Senec. de Const. Sap. cap. 10. Plant. Stich. iii. 2. 32. Vid. i. Epist. 18. 10. seq. Ceteris enim acriter potantibus, ut bene ait idem Torrentius, ideo imi lecti convivæ Nomentanus, et Porcius abstinnere, quod Nasidienum timebant offendere, quia parasiti: maxime cum Nomentanus ut saporum index advocatus accumberet, quo munere ebrius non recte fungeretur; alter vero ciborum ingluvie magis, quam vini ingurgitatione caperetur: sic ergo lagenis nihil nocuere. Inter ipsos Nasidienus accumbebat, qui inter potores annumerari nequibat. Sensus igitur erit: Omnes convivæ acriter potarunt; exceptis illis, qui in imo lecto accumbebant. In altera lectione vulgata, sequuntis omnibus imis: convivæ lecti; illud etiam absurdi probaretur, ut Horatius lectos

NOTE

38 *Fervida quod subtile, &c.*] Ex persona avari honestam dolendi rationem prætexit, quasi palatum immodici potus calore obtusum jam vini bonitatem sapere nequeat.

39 *Allifanis*] Majoribus et capacioribus poculis, ex Allifa urbe Samnii, ad amnem Vulturnum, in planitie sita, non longe ab Apennino: quæ modo in ruderibus jacet. Allifani agri meminit Tullius ii. contra Rullum: et pro Plancio.

40 *Imi Convivæ lecti, &c.*] Nasidienus ejusque asseclæ duo, Nomentanus et Porcius, in imo lecto discumbentes parum aut nihil biberunt; quia nos majoribus scyphis brevi lagenas exhaustimus, et vinaria tota invertimus, ut paulo ante dictum. Sive quod illi attoniti spectarent alios tam acri-

ter et strenue potantes: seu quod Nomentanus et Porcius Nasidieno familiari suo, jam pallenti ex avaritia, novum dolorem creare formidarent, si saltem ipsi vino ejus haud pepercissent. Horatii locum hunc alii aliter interpungunt: *secutis omnibus imis. Convivæ lecti, &c.* atque interpretentur ut libnerit: judicabit æquus Lector sensum fore confusum et ineptiorem. Apage qui convivas lectos comminiscitur, id est selectos et honoratos. Certe unus Mæcenas ibi primarius vir. Porro lagenæ interpretatio, *nihilum nocuere lagenis*, a potu sibi temperarunt, seu temperantiam servarunt! Neque vero aptius huc intruduntor imi subsellii homines, parasiti, scurræ: quorum nulla est ibi mentio.

Affertur squillas inter muræna natantes
 In patina porrecta. Sub hoc herus, Hæc gravida, inquit,
 Capta est, deterior post partum carne futura.
 His mistum jus est; oleo, quod prima Venafri 45
 Pressit cella; garo de succis piscis Iberi;
 Vino quinquenni, verum citra mare nato,

læserunt lagenas. Mox apponitur muræna in catino extensa inter squillas jusculo immersas. Tum dominus ait: Ista prægnans capta est, quæ minus bona carne fuisset postquam peperisset. His affusum est jus ex oleo expresso e præcipua Venafri cella, guro e succo piscium Hispanorum, vino quinque annorum, ut cismarino,

convivas, pro *delectis*, atque honoratioribus diceret.' *Fea.*—16 Chisian. 1. 2. et unus ap. Oberlin. *de succis.* Dno Vatt. *de fucis.* Vid. 1. Sat. 4. 40. *Hiberi* plurimi ap. *Feam*, item edd. Mediol. 1476. Venett. 1478. 1483. 1490. 1495. et

NOTÆ

42 *Squillas*] Squilla pisciculus est e cancrorum genere: de quo jam ante Sat. iv. Cic. de Nat. Deor. ii. n. 123. Pinna (quæ est e conchis marinis) 'cum parva squilla quasi societatem coit comparandi cibi.' Plinius ix. 42. rem festive explicat: nec pigebit transcribere: 'Concharum generis pinna est. Nascitur in limosis, subrecta semper, nec unquam sine comite, quem pinnoterem vocant, alii pynnophylacem. Is est squilla parva: alibi cancer dapisas sector. Pandit se pinna, luminibus orbum corpus intus minutis piscibus præbens. Assultant illi protinus; et ubi licentia audacia crevit, implent eam. Hoc tempus speculatus index, morsu levi significat. Illa ore compresso, quicquid inclusit exanimat, partemque socio tribuit.'

Muræna] Piscis carens pinnis et branchiis, de genere eorum 'qui flexuoso corporum impulsu ita mari utuntur, ut serpentes terra, in sicco etiam repentes.' Plin. ix. 20. et 23. Idem ibid. cap. 55. celebrat murænarum vivaria, et earum sex millia in cœnis triumphalibus Cæsaris Dictatoris.

43 *Porrecta*] Ergo magna et pro-

cera. ii. Sat. 2. 'Porrectum magno magnum spectare catino Vellem,' &c.

43 *Gravida Capta est*] Quid hoc ad rem? et quæ ratio fulciat ea quæ mox adduntur? Profecto insulsi convivatoris vana somnia.

45 *Venafri*] De præstantia olei Venafrani Plin. xv. 2. 'In hoc quoque bono principatum obtinuit toto orbe Italia, maxime agro Venafrano.' De eo jam supra ii. Sat. 4. 69. De urbe Venafro ii. Od. 6. in fine.

46 *Garos de succis piscis Iberi*] Garum muræne genus laudatissimum e scombris piscibus, qui frequentes sunt ad Iberiæ sen Hispaniæ littora, præsertim ad Carthaginem novam. Plin. xxxi. 8. Vide supra ii. Sat. 4. 65. Nec prætermittendum adjacere parvam insulam Scombrariam, et promontorium ejusdem nominis, sic appellata a frequenti piscatione scombrorum. Strabo.

Iberi] Iberus fluvius Hispaniæ præcipuus, eamque dividens olim in ceteriorem et ulteriorem, ei quoque sæpius apud Poëtas appellationem tribuit.

47 *Citra mare nato*] Vernaculo, Italico.

Dum coquitur (cocto Chium sic convenit, ut non
 Hoc magis ullum aliud) pipere albo, non sine aceto,
 Quod Methymnæam vitio mutaverit uvam. 50
 Erucas virides, inulas ego primus amaras
 Monstravi incoquere, illutos Curtillus echinos,

dum coquitur; cocto vero ita Chium aptum est, ut nullum aliud aptius sit; non sine pipere albo, et aceto, quod vinum Lesbium corrumpit. Primus ego erucas virides et inulus acerbas, Curtillus autem herinuceos non lotos, velut convenientius, coquenda

Florent. 1482. Vide ad 1. Od. 5. 28. 1. Od. 14. 50.—50 Quindecim Vatt. Chisian. 1. 2. Barberin. 1. 2. Angelic. 2. alii codd. ap. Pulm. Cruq. Valart. item edd. Venett. 1478. 1490. 1492. 1495. Frib. 1536. Cruq. Dac. Talbot. Pine. Bentl. Cuning. Sanad. Phil. Francis. Sandby. Batt. Gesn. Zeun. Oberlin. Comb. Bipont. Wetzel. Heindorf. Wakef. Kidd. Fea. Bothe. Jaeck, et Dœring, *mutaverit*. Aldd. Venet. 1559. Glarean. et al. *mutaverat*.—52 ‘Omnes quidem habent libri: *Erucas virideis inulas ego pr.* præter unum et alterum, in quibus est: *inulasque ego primus amaras, &c.* Sed ego olim hunc locum in omnibus libris depravatam esse putabam: et duarum literarum duntaxat, in duabus vocibus, immutatione emendandum arbitrabar, et pro eo, quod vulgo legitur, *inulas ego Primus amaras, ego inulis ego primus amaris*, restitendum curaram, conjecturam meam nonnullis viris doctissimis approbantibus: ut horum verborum, atque adeo, hujus totius loci hic ordo, hæcque sententia esset: Ego primus omnium monstravi, hoc est, docui incoquere inulis amaris erucas virideis, ut melius, quod Græci dicunt, *ὡς ἀμεινόν τι*, id est, tanquam melius quiddam ea miria, quam testa marina, nempe echinus, remittit. Curtillus autem monstravit incoquere illotos, seu illutos echinos inulis: hæc igitur verba, *illutos Curtillus echinos*, includenda essent interpositionis nota. Jam hoc loquendi genus, *erucas inulis in coquere*, cum sit aliis Latinis usitatum, tum Horatio, Virg. Georg. IV. 279. ‘Hujus odorato radices incoque Baccho.’ Hor. Epod. III. 6. ‘Num viperinus his eruor Incoctus herbis me fefellit?’ Nunc autem mihi videtur antiqua scriptura, a qua non discrepat vulgata, retinenda, ut intelligamus, erucas virideis, et inulas amaras incoqui juri illi, quod descriptum est: et *erucas virideis, inulas amaras* positum esse ἀσυνδέτως. Quod autem ad hoc attinet, ut melius, tale est illud,

NOTÆ

49 *Aceto Quod Methymnæam, &c.*] Aceto optimo ex optimo vino Lesbii insulæ. Vide 1. Od. 17. Methymna ibi civitas post Mitylenen præclara, vino generoso celebris. Silius Ital. lib. VI. ‘Tmolus, et ambrosiis Arvisia poenula succis, Ac Methymna ferax Latiis cessere Falernis.’

51 *Erucas*] Gall. *de la roquette*. Hæc herba urinam ciet, coctionem juvat, alvum laxat. Casaub. in Athen. IV. 2. Erucæ, inquit, in tenuiorum lautitiis: aliquando etiam in beatorum mensam

admissæ, ut in cœna Nasidieni.

Inulas] Gall. *de l'aunée*. ‘Tristes’ vocat Columella: Horat. II. Sat. 2. 44. ‘acidus.’

52 *Illutos Curtillus echinos, &c.*] Curtillus Epicureus docuit non faciendam e maceratis echinis miriam; sed integros potius coquendos esse *illutos*, id est non ablutos, et sua sanguine non purgatos: sed quales depromuntur e vasis, in quibus saliti fuerunt.

Echinos] De his II. Sat. 4. 33.

Ut melius muria, quam testa marina remittit.
 Interea suspensa graves aulæa ruinas
 In patinam fecere, trahentia pulveris atri 55
 Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
 Nos majus veriti, postquam nihil esse pericli
 Sensimus, erigimur. Rufus, posito capite, ut si
 Filius immaturus obisset, flere. Quis esset
 Finis, ni sapiens sic Nomentanus amicum 60
 Tolleret : Heu, Fortuna ! quis est crudelior in nos
 Te Deus ? ut semper gaudes illudere rebus
 Humanis ! Varius mappa compescere risum

instituiamus muria quam testa marina reddit. Interim appensa aulæa graviter collapsa sunt in catinum, tantumque nigri pulveris extulerunt, quantum non effert Aquilo in agris Campanis. Nos timentes aliquid gravius, ubi comperimus nihil mali impendere, bono animo faimus. Rufus Nasidienus contra demisso capite lacrymatus est, quasi filius intempestive esset mortuus. Ecquis modus affuisset, nisi callidus Nomentanus ita familiarem solatus esset ? Eheu Fortuna, quod numen est inclementius erga nos quam tu ? Quantum semper gaudium captas, res humanas ludendo ! Varius cachinnos mappa coercere vix poterat. Balutro, cuncta in jocum

//////////

quod est in hac eadem Sat. vs. 89. ' Et leporum avulsos, ut multo suavius, armos, ' id est, ut rem multo suaviorem : vel, ut multo suavius quiddam. Echium piscem porro diximus esse ex genere testaceorum, ad illum locum, ' Horret capillis, ut marinus asperis Echinis, ' Epod. v. 28. Quod autem in nonnullis libris veteribus, ut in duobus Vatic. et in Jann. scriptum est, *Eruca virideis, inulasque ego prim. am. &c.* hanc scripturam ideo non sequor : quia fit mihi verisimile copulationem que ab aliquo semidocto scripturæ receptæ fuisse additam. Verumtamen judicet lector eruditus. *Lamb. Codd. ap. Feam variant, inlotos, illotos, inlutos. Vet. Comb. etiam illotos. Harl. 2. 3. 4. 6. al. inlutos. Vat. Rom. 7. et ed. Argent. 1514. Catillus ; codex ap. Pulm. edd. Florent. 1482. et Dion. ab Harsio, Lugd. 1538. Cotillus ; Ald. 1501. et Junt. 1503. Curcillus.—53 ' Mira varietas in codd. et priscis edd. quam t. m. remittet ; quam t. m. remittat ; quo t. m. remittat ; quod t. m. remisit ; quod t. m. remittet. ' Fea. Harl. 2. 6. quam t. m. remittat. Harl. 3. 4. quam t. m. remittit.—54 Interea suspensa conj. Lamb. laudat in Nota Cuning. adoptat Wakef.—55 Angelic. 1. In patinas. Unus Vat. In mensam.—57 Vat. Rom. 1. et Cuning. nil esse pericli.—58 Rufus capite hactenus, ut si ex conj. Cuning. im-*

NOTE

53 *Ut melius*] Asserens nihil esse melius, quam ita illos incoquere in muria sive succo illo salso qui reperitur in marina testa.

54 *Suspensa graves aulæa ruinas, &c.*] Grande certe infortunium. Olim trilinei camera velo seu tabernaculo obtendebatur ad excipiendum pulve-

Delph. et Var. Clas.

rem. Varro. Servius ad *Æn.* i. 701.

56 *Campanis excitat agris*] Campana, quod sit plana et campestris regio, plus habet pulveris.

57 *Nos majus veriti*] Scilicet ruinam et casum tecti ac domus.

63 *Mappa compescere risum*] Apposita ori mappa.

Horat.

Vix poterat. Balatro, suspendens omnia naso,
 Hæc est conditio vivendi, aiebat; eoque 65
 Responsura tuo nunquam est par fama labori.
 Tene, ut ego accipiar laute, torquerier omni
 Sollicitudine districtum? ne panis adustus,
 Ne male conditum jus apponatur? ut omnes
 Præcincti recte pueri contique ministrent? 70
 Adde hos præterea casus; aulæa ruant si,
 Ut modo; si patinam pede lapsus frangat agaso.
 Sed convivoris, uti ducis, ingenium res
 Adversæ nudare solent, celare secundæ.
 Nasidienus ad hæc: Tibi Di, quæcumque preceris, 75
 Commoda dent; ita vir bonus es, convivaque comis.
 Et soleas poscit: tum in lecto quoque videres

trahens, dicebat: Ea sors est hujus vitæ: ideoque nunquam fama æqua respondebit labori tuo: itane vero oportet te sollicitari multiplici cura discerptum, ut ego lautas epulas capiam? ne adustus panis, ne jus male conditum inferatur? ut bene expediti ministri omnes nitidique famulentur? His adijunge infortunia, puta si tentoria collabantur, ut mox contigit; si offenso pede servus catinum dirumpat. Verum sicut Imperatoris, ita convivium præbentis animum res contrariæ ostendere, prosperæ occultare consueverunt. Nasidienus ad ista respondit: Quæcumque bona postulabis, Dii largiantur tibi; adeo vir probus es, et succus conviva: tumque

probantibus Fea et Bothe. *Ruffus Vatt. 1. 4. Rustus duo alii Vatt.—64 Nec poterat* Harl. 4.—68 *Vat. Rom. 9. obstrictum, Vat. 13. dstrictum.—70 Harl. 4. pueri recte.—71 Vat. unus et Angelic. 1. a m. pr. ruunt; Vat. Rom. 7. Junt. 1503. Argent. 1514. Venet. 1559. et Glarean. ruent.—72 Cuning. suo more, lapsus pede.—73 Harl. 6. ducis uti.—75 Harl. 2. 3. 6. quinque Vatt. Chisian. 2. a m. sec. Zarot. Venett. 1478. 1481. 1483. 1490. 1495. et Florent. 1482. precaris. Harl. 4. omnes Bentleyi codd. præter quinque, item edd. Benti. et quæ secutæ.—76 Harl. 4. comisque.—77 Vat. Rom. 10. et Venet. 1490. quemque videres. Vat. 9. Barberin. 1. et Venet. 1492. quosque videres. Chisian.*

NOTÆ

64 *Suspendens omnia naso*] Vid. 1. Sat. 6. 5.

65 *Hæc est conditio vivendi*] Ut nullum sit bonum purum et stabile; sed 'extrema gaudii luctus occupet.'

66 *Responsura tuo nunquam, &c.*] Fama nunquam satis prædicare poterit tum hunc laborem in parandis ac reparandis epulis, quarum hilaritas gravi aulæorum casu interturbata est.

70 *Contique ministrent*] Hoc maxime ad convivii lautitiam pertinere credebant olim, ut formosi ac nitidi essent ministri, quorum aspectu convivæ oblectarentur.

72 *Agaso*] Proprie qui jumenta curat. Gall. *Palefrenier*. Non caret sarcasmo dictio illa: qualis enim erat agaso ut ministraret convivis?

77 *Et soleas poscit*] Veteres, priusquam accumberent, togas mutabant

Stridere secreta divisos aure susurros.

¶ Nullos his malle ludos spectasse: sed illa
Redde, age, quæ deinceps risisti. ¶ Vibidius dum 80

Quærit de pueris, num sit quoque fracta lagena,
Quod sibi poscenti non dentur pocula; dumque
Ridetur fictis rerum, Balatrone secundo;
Nasidiene, redis mutatae frontis, ut arte
Emendaturus fortunam: deinde secuti 85
Mazonomo pueri magno discerpta ferentes

petit crepidas. Mox in singulis toris aspexisses clam ad aurem fieri susurrationses diversas. Certe nullos velim ludos spectasse potius quam istos. HORAT. At refer ea quæ postea jocum tibi dedere. FUNDANIUS. Risimus, dum famulos interrogavit Vibidius, an fracta etiam lagena sit, quod postulanti sibi pocula non præberentur. Dum vero conflatur risus e simulatis rebus, Balatrone obsecundante; en revertitur Nasidienus mutata fronte, quasi ingenio reparaturus infortunia. Pone sequebantur famuli in prægrandi lance gestantes membra gruis divisa, plurimo

2. a m. pr. *quodque videres.* Chisian. 2. a m. sec. *quocumque* ex gloss.—79 Vat. 5. a m. pr. et Vat. Palat. 6. *ludos malle.*—82 Plurimi codd. ap. Feam, alii ap. Valart. et Harl. 3. 6. *non dantur.*—83 Vat. Rom. 8. *ab Balatrone.*—85 Hic versus deest in Zarot.—86 Vet. Comb. *magni.* Vat. 7. a m. pr. Vat. 12. a m. pr. et Angelic. a m. pr. *discreta.* Chisian. 2. a m. sec. *discripta.* Gryph. 1566. *descripta.* ‘*Discreta* significaret, fuisse allata in ampla et magna lance membra unius gruis secta, atque

NOTE

vestibus quas a re cœnatoria dixerunt. Petron. ‘Cœnatoria repetimus, et in proximam cellam ducti sumus, in qua tres lecti strati erant.’ Tum etiam soleas pedibus demebant, ne lectum lectique stragula et toralia conspurcarent. Martial. III. 50. ‘Deposni soleas, affertur protinus ingens Inter lactucas oxygarumque liber.’ Quo vero pergit Nasidienus soleis resumptis? convivium aulæorum casu et multo pulvere inquinatum vult reparare, Balatronis sermone scilicet erectus et ipse reparatus. Vide J. Lips. Antiq. Lect. lib. III.

Soleas] Calceamenti genus plantas tegens pedum, annexum teretibus habentibus cetera prope nuda vincientibus. Factum nomen, quod solum duntaxat seu plantam obtegerent. Porro calceis veteres foris utebantur, at domi

soleis. Has etiam appellabant crepidas et crepidulas a Græca voce κρηπίδες. Gell. XIII. 20.

78 *Stridere secreta, &c.*] Alter alteri insusurrat: Ecquo pergit ille? quid molitur? Observa, Lector, in hoc versu frequentiore litteram S belle susurros exprimentem.

83 *Fictis rerum*] Ridendi prætextus fingebatur, ne se derideri Nasidienus adverteret, cum maxime rideatur. II. Sat. 2. ‘Vanis rerum corruptus.’

Balatrone secundo] Secundas partes agente, Vibidium adjuvante, ad movendum risum.

84 *Mutata frontis*] Hilaris e mœsto factus, læto animo lætitiâ instauraturus.

86 *Mazonomo*] Genus est lancis magnæ: dicitur ἀπὸ τοῦ νέμειν μάζας,

Membra gruis, sparsi sale multo non sine farre ;
 Pinguibus et ficis pastum jecur anseris albi ;
 Et leporum avulsos, ut multo suavius, armos,
 Quam si cum lumbis quis edit : tum pectore adusto 90
 Vidimus et merulas poni, et sine clune palumbes ;

sale itemque farre conspersa ; necnon jecur albi anseris pinguibus ficis saginatum ; humeros etiam leporinos abstractos, tanquam longe melius quid, quam si cum lumbis edantur. Jam aspeximus afferri merulas adusto pectore et palumbes absque natibus :

lac, illac divisa, disposita. 'Rari nantes in gurgite vasto.' Virg. *Æn.* i. 118. Attamen *discerpta* vera lectio est, quæ innuit etiam, potius laceratam, dilaniatam in frusta gruem, quam sectam ad artem ; de qua locus Senecæ ad ductus supra ad ii. Sat. 4. 79. *Fea.*—87 Vat. 5. et Barberin. 1. *multo sale.*—88 Vat. Rom. 8. a m. pr. unus ap. Pulm. alii ap. Gesn. *anseris albæ.* 'Atque ita dederunt Burm. Cun. San. amore novitatis, vel ignorantia ; ut de lepore supra ad Sat. 4. 44. perpetuo enim anser masculino genere appellatur apud auctores ; ut Virg. *Ecl.* i. 8. Georg. i. 25. Ovid. *Met.* xi. 120. Plin. *H. N.* x. 22. Petron. c. 136. seq. Colum. *viii.* 14. 6. Jecur anseris ficis saginati, in magnam molem excrecebat ; et erat in deliciis epulorum ; testibus Athen. ix. 9. Plin. l. c. Mart. *xiii.* 58. Juvenal. v. 114. Pers. vi. 71. aliisque.' *Fea.*—89 Chisian. 1. Barberin. 1. alii codd. ap. Lamb. et Cruq. *leporum vulsos.* Exc. Sax. unus ap. Bos. et Zarot. *leporis vulsos.*—90 Codd. ap. Feam, et Exc. Sax. *edat.* Gott. Harl. 2. 3. 4. 6. ceteri *edit.* Vide ad *Epod.* iii. 3.—91 Vat. Rom. 7. a m. pr. *columbas.* Chisian. 1. a m. pr. *palumbos ;* atque ita

NOTE

a distribuendo mazas, id est, edulia quædam e farina et lacte, ut vult Suidas, vel e farina aqua et oleo, ut placet Hesychio. Varro usus est ea voce *iii.* 4. de *Re Rust.* Lucullus, inquit, e turdis aviarium fecit in Tusculano ; ut alios videret positos in mazonomo coctos, alios circum fenestras volitantes.

86 *Discerpta ferentes Membra gruis*] Quale hoc edulinm e recisis gruis membris multo sale farrato conspersis? Alii intelligunt *τραχήλια*, seu edulia e partibus avinum extremis, maxime cervicibus. Plin. x. 23. 'Cornelius Nepos, qui D. Augusti principatu obiit, cum scriberet turdos paulo ante captos saginari, addidit, ciconias magis placere quam grues : cum hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit tetigisse.'

88 *Pinguibus et ficis pastum jecur anseris albi*] Hoc in præcipuis deliciis erat. Plin. x. 22. 'Nostri sapientiores qui eos (anseris) jecoris bonitate noverunt. Fertilibus in magnam amplitudinem crescit ; exemtum quoque lacte mulso augetur.' Juvenal. *Sat.* v. 'Anseris ante ipsum magni jecur.' Pers. *Sat.* vi. 'Satur anseris extis.' Martial. *xiii.* 58. 'Aspice quam tumeat magno jecur anseris majus.' Vide Athen. ix. 8.

Anseris albi] Tales in primis commendat Varro de *Re Rust.* *iii.* 10.

89 *Et leporum avulsos, &c.*] Vide *ii.* *Sat.* 4. ubi, 'leporis sapiens sectabitur armos.' Martial. de anate, *xiii.* 52. 'Tota tibi ponetur anas, sed pectore tantum Et cervice sapit. Cetera redde coquo.'

91 *Merulas*] Gall. *des merles.*

Suaves res, si non causas narraret earum et
 Naturas dominus; quem nos sic fugimus ulți,
 Ut nihil omnino gustaremus, velut illis
 Canidia afflasset pejor serpentibus Afris.

95

quæ quidem jucunda extitissent, si causas eorum et naturas importune herus non commemorasset. Ergo hunc nos ulți sumus ita fugientes nihilque prorsus delibantes, perinde ac si Canidia Africanis anguibus pestilentior illa aspirando infecisset.

Cuning.—92 Vat. Rom. 9. Chisian. 1. 2. alii ap. Pulm. *Suavis res*.—94 Barberin. 1. *veluti illis*. ‘Bentl. *veluti si ex ingenio audaci, et indocte; quia Latine callentibus si supponitur; et in ejus lectione illis omittitur, quo nesciamus, quibus afflaverit Canidia; nempe cibus, de quibus nihilum gustaverunt convivæ.*’ Fea.—95 Vat. Rom. 7. *afflaret*. Harl. 2. 3. alii codd. ap. Lamb. Bentl. et Valart. *serpentibus atris; atque ita Bentl. Wakef. et Kidd.*

NOTÆ

Palumbes] Sylvestres columbas. Gall. *ramiers*. Sine clune, quæ tamen pars optima est et palato suavissima. Vide Gell. xv. 8. ‘Negant ullam avem, præter ficedulam, totam comesse oportere: ceterarum avium atque altilium nisi tantum apponatur, ut a cluniculis inferiori parte saturi fiant, convivium putant inopia sordere: superiorem partem avium atque altilium qui edunt, eos palatum non habere,’ &c.

92 *Suaves res, si non, &c.*] Quæ quidem opsonia nobis forte jucunda extitissent, si non importuna garrulitate ea Nasidienus nimium venditasset;

ac velut optima collaudaret quæ sunt deteriora, adductis perperam a rerum natura causis et rationibus.

93 *Fugimus ulți, Ut nihil, &c.*] Ulți sumus, nihil gustando ex iis quæ sic inepte venditarat.

94 *Velut illis Canidia afflasset, &c.*] Ut si afflatu suo venenum letiferum affudisset Canidia, venefica celebris, de qua in Epod. ult. Columel. ‘Cavendum ne a serpentibus affentur, quarum odor tam pestilens, ut interimat universos.’

95 *Serpentibus Afris*] Africa monstrorum omnis generis ferax. Alii leg. *atris*.

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLARUM

LIBER I.

EPISTOLA I.

AD MÆCENATEM.

Omissa re ludicra Philosophiæ se tradit. *Bart.* (Et philosophemata quædam, tanquam specimina illius, per lancem saturam addit. *Gesn.*) Horatius a Mæcenate provocatus ad versus scribendos, excusat se ob ætatem ingravescentem, et animi propositum, quo ad sapientiæ studium amplectendum ducatur, seligendis philosophorum variorum præceptis iis, quibus putet se vitam quodam modo regere et institnere posse sapienter, ut certe vitia fugiat careatque stultitia, qua vulgo laborent homines, qui divitias honoresque tantum magni faciant, contemtis animi ingeniique virtutibus, sintque valde, sive divites sive pauperes, in rebus appetendis et fugiendis inconstantes, et negligentiam rerum minutarum in vitæ cultu habituque graviter reprehendant, vitia contra animi gravissima, utpote vulgaria et usitata, non curent.

PRIMA dicte mihi, summa dicende Camœna,

O Mæcenas a me celebrate primis carminibus, et celebrande postremis, me sat

//////////

Decima et ultima Epist. Lib. secundi in Ed. Sanad.—3 Vat. Rom. 2. anti-

NOTÆ

Hæc pars Horatii Sermonum altera dici potest, continens Epistolas, in quibus eleganter et ornate quidem ad amicos scribit non tam de rebus domesticis et futilibus, quam de gravissimis quibusque, puta de moribus vera virtute informandis. Merito igitur ‘Sapientes Epistolas’ nuncupat Scalliger. Quod si novum, at certe pul-

chrum est, versibus et stricta oratione scribere ejusmodi Epistolas. Hinc etenim et major familiaritas in suos elucet: et nonnullam scribenti libertatem et amœnitatem tribuunt Musæ. Ita sane quædam facilius enarrantur, et quæ per se austera, jucundius excipiuntur.

Prima hæc Epistola Mæcenatis

Spectatum satis, et donatum jam rude, quæris,
 Mæcenas, iterum antiquo me includere ludo.
 Non eadem est ætas, non mens. Veianius, armis
 Herculis ad postem fixis, latet abditus agro,

5

probatum jamque libertate fruente vis rursus obstringere veteri exercitatione. Atqui non eadem ætas adest, non idem ingenium. En Veianius, armis in Herculis

~~~~~
 quo iterum. Vat. Palat. 3. a m. pr. et unus Bersmanni, *me inducere*. Vat. 5. *me reddere*. Vat. 1. *ludo?* cum interrogatione; atque ita Wakef. Francis, Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring.—4 *Non ætas eadem, non mens unus cod. Bersmanni. Non eadem ætas est Chisian. 5. Vesanius cod. Schoenborn. 2. ap. Jaeck.*—5 *H. ad postes Chisian. 1. a m. sec. fixus Schoenborn. 4. latet aditus*

NOTE

hortatu scripta satis apparet, et quidem ætate jam proveccto Poëta nostro. In ea reprehenduntur homines virtutem honoribus ac divitiis posthabere soliti, et quæ ad corpus, quam quæ ad animum spectant, multo studiosius inquirentes. Jul. Scaliger Poët. lib. vi. quanquam durus alias castigator, ‘nitidioris styli’ fatetur esse Epistolas. ‘Prima,’ inquit, ‘quovis melle dulcior est; sententiæ appositiæ: dictio casta, rotunda, suavis. Quapropter arbitror postremam omnium factam, primam positam ob luculentam raritatem. Quare etiam Epistolarum librum Satiris postponendum censeo. Id quod cum in vetustis exemplaribus videamus, nescio quid consilii in mentem venerit iis qui inventum ordinem subvertere. Grammatico nihil infelicius. Credo quod viderent versus illum: ‘summa dicende camæna:’ quasi vero non banc ipsam postremam intelligeret.’

1 *Prima dicte mihi, &c.*] Similem dictionem legas apud Græcos Poëtas, Hesiod. Homer. Theocrit. Theogn. præsertim erga Deos: unde Horatius Mæcenatem quasi numen venerari se ostendit. Sic Ecl. viii. Virgil. sive Pollionem sive Augustum alloquitur: ‘A te principium; tibi de-

sinet; accipe jussis Carmina cœpta tuis.’

2 *Donatum rude*] Accepta missione jam liberum: rudis virga erat (Palmea si quibusdam fides) qua donabantur Gladiatores, in signum exauctorationis; ut deinceps cessarent a gladiatura; et alimenta ex publico caperent. Hinc dicti rudiarii. Priscian. Sueton. Tiber. cap. 7. ‘Munus gladiatorium dedit diversis temporibus ac locis. Primum in foro, secundum in amphitheatro; rudiariis quoque quibusdam revocatis, auctoramento centenum millium.’

3 *Antiquo ludo*] Scribendis etiamnum Lyricis et amatoriiis carminibus, velut olim in juvenili flore et facultate. Atqui minus aptus modo sum istis rebus: immo seria, honesta, Philosophica dein consector.

4 *Veianius*] Illustris gladiator.

Armis Herculis ad postem fixis] Armis post emerita stipendia suspensis ex more in Herculis sacello, quod erat ad Amphitheatrum; ut notat Theod. Marcilius. Cujus certe magis arridet sententia, quam opinantium idcirco præ ceteris Diis Herculem nominari, quod ille cum monstris luctatus toties victor fuerit.

5 *Latet abditus agro*] Apud villulam

Ne populum extrema toties exoret arena.
 Est mihi purgatam crebro qui personet aurem :
 Solve senescentem mature sanus equum, ne
 Peccet ad extremum ridendus, et ilia ducat.
 Nunc itaque et versus et cetera ludicra pono : 10
 Quid verum atque decens curo et rogo, et omnis in hoc sum :
 Condo et compono quæ mox depromere possim.

æde suspensis, delitescit quietus ruri; ne amplius populum deprecetur in ultima arena. Certe adest qui sæpius insusurret ad aurem meam sapientem: Dimitte prudens tempestive equum ad senium vergentem, ne sub finem deficiat, atque agræ anhelitum trahens derideatur. Ergo jam carminibus aliisque jocos nuntium remitto. Satago deinceps et quæro, quid bonum, quid honestum sit: atque in id incumbō totus. Colligo et contexo quæ statim adhibere queam ad usum. Ac ne fortasse

Vat. 14.—6 Vat. 1. a m. sec. Vat. Rom. 3. 4. Chisian. 1. a m. pr. ali ap. Lamb. *exornet.*—7 Exc. Sax. *purgata...aure.*—9 Bamberg. ap. Jaeck, *ad extermam.*—11 *Quod verum* Vat. Palat. 1. et Chisian. 1.—12 *Cudo et compono*

NOTÆ

suam rusticam otio fruitur.

6 *Ne populum extrema, &c.*] Ne ultra cogatur supplicare populo in theatro sedenti; seu ad petendam vacationem; seu ad deprecandam mortem: *extrema arena*, in ultimo vitæ discrimine, et jamjam a pari suo victore enecandus; vel, in extrema amphitheatri margine, ubi certabatur.

7 *Est mihi purgatam, &c.*] Prima ratio seu excusatio non scribendi fuit Veianii Rudiarii exemplum: altera est rationis monitum recte et sapienter suggerentis, mature cessandum, ne prior gloria posterioribus scriptis et animo jam marcescente obscuretur.

Purgatam] Philosophiæ documentis exultam, et sanam mentem. Pers. Sat. v. 'purgatas inseris aures Fruge Cleanthea.'

8 *Solve senescentem*] Sicut prudentis est incitatoris, equum ætate fatiscentem jamque minus alacrem solvere a curru et mature a circo removere, ne iliosus ac suspiciosus in curuli certamine deficiat, prioresque

victorias dehonestet, ita debet scriptor ingeniosus tempestive se quieti dare, et a scribendo cessare, cum senio fatiscens eximia, ut ante, depromere non valet. Ennius: 'Sicut fortis equus spatio qui sæpe supremo Vicit Olympia, nunc senio confectus quiescit.' De Circensibus Romam translatis, de positis metis, de solennibus curriculum, deque septeno aurigarum ad metam circuitu, ac ceteris ludorum ritibus, vide Alex. ab Alex. v. 8. &c.

9 *Ilia ducat*] Spiritus ducendi laborans difficultate, circi decurrere spatia, pari ut olim velocitate et ardore, adeoque alios secum certantes prævertere et superare, nequeat. Plin. xxvi. 6. 'Tanta vis,' inquit, 'verbasco est, ut jumentis non modo tussitentibus, sed ilia quoque trahentibus auxilietur potu.'

10 *Cetera ludicra*] Nugas, jocos, Lyrica, Satirica.

11 *Quid verum atque decens, &c.*] Philosophiæ morali operam do sedulam.

12 *Condo et compono*] Moralia do-

Ac ne forte roges, quo me duce, quo lare tuter :
 Nullius addictus jurare in verba magistri,
 Quo me cumque rapit tempestas, deferor hospes. 15
 Nunc agilis fio, et mersor civilibus undis,
 Virtutis veræ custos rigidusque satelles :
 Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor,
 Et mihi res, non me rebus, subjungere conor.

scisciteris, quem ego magistrum, quam disciplinam sequar: nullius videlicet præceptoris opinionibus me addico: sed velut hospes feror quocumque me impetus agit. Modo sum actuosus, et Reip. negotiis occupor, acer virtutis sinceræ defensor et observans: modo clam redeo ad Aristippi documenta; mihiq; res, non me rebus, ve-

*****

Barberin. 1. a m. pr. *possum* Schoenborn. 4. et Vat. 1.—13 *At ne* Vat. Rom. 9. *At ne* Schoenborn. 3. 4.—14 Harl. 3. Vat. 3. et Vat. Rom. 2. 5. *adductus*. Schoenborn. 4. *in verba jurarem*.—16 *Pro mersor, versor* habent edd. Princ. Medd. 1476. 1477. Venn. 1478. 1479. 1481. 1509. 1552. 1573. Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. edit. Basill. 1527. 1531. Frib. 1536. Dion. ab Har- sio Lugd. 1538. H. Steph. 1544. Muret. *mersor* Mss. omnes Feæ et aliorum, Porph. et edit. Flor. 1482. Venn. 1483. 1490. 1495. 1496. revocavit in tex- tum Lamb. deinde alii.—17 Unus Vat. *custos veræ*.—19 Unus Vat. Schoen- born. 2. alique codd. ap. Valart. *submittere conor*; atque ita Hildebert. Mor. Phil. c. 991. edit. Venn. 1479. 1481. 1483. 1490. 1492. 1495. 1552. Flor. 1482. Lips. 1499. Aldus 1509. 1519. Basill. 1527. 1531. Frib. 1536. Dion. ab Har- sio Lugd. 1538. H. Steph. Mur. *subjungere* alii Mss. Feæ et aliorum, Acron,

NOTÆ

documenta in mente mea recondo et rumino; ac post in ordinem digesta scribo, tum ad meam tum ad aliorum utilitatem.

13 *Quo duce, quo lare*] Quam sec- tam amplectar. 1. Od. 29. ‘Socrati- cam domum.’ Plures nempe Philo- sopherum familiæ celebres suum quæ- que ducem ac principem colebant: Academici Platonem, Peripatetici Aristotelem, Stoici Zenonem, Cyre- naici Aristippum, Epicurei Epicu- rum, &c. Vide Diogen. Laërt.

14 *Nullius addictus jurare, &c.*] ‘Nullis unius disciplinæ legibus as- tricti, quibus in Philosophia necessa- rio pareamus, quid sit in quaque re maxime probabile semper require- mus.’ Cic. Tusc. iv. n. 7.

Jurare in verba] Metaphora est a re militari, apud quam milites in ver-

ba ducis jurant, eique se obstringunt sacramento.

16 *Nunc agilis fio, &c.*] Interdum Stoicus, proscriptis voluptatibus, sum- mum bonum in virtute repono, et sapientem a capessenda Republ. non removeo.

18 *Nunc in Aristippi, &c.*] Alias vo- luptates corporis consector, atque in his summum bonum statuo: rei vero publicæ administratione Sapienti in- terdico, pariter sentiens cum Cyre- naicis et Epicureis, cumque horum ducibus Aristippo et Epicuro. Cic. Academ. iv. n. 131. ‘Alii voluptatem finem esse voluerunt, quorum prin- ceptis Aristippus, qui Socratem audierat: unde Cyrenaici . . . Aristippus, quasi animum nullum habeamus, ita corpus solum tuetur.’

19 *Et mihi res, non me rebus, &c.*]

Ut nox longa, quibus mentitur amica, diesque 20
 Lenta videtur opus debentibus; ut piger annus
 Pupillis, quos dura premit custodia matrum;
 Sic mihi tarda fluunt ingrataque tempora, quæ spem
 Consiliumque morantur agendi gnaviter id quod
 Æque pauperibus prodest, locupletibus æque; 25
 Æque neglectum pueris senibusque nocebit.
 Restat, ut his ego me ipse regam solerque elementis:
 Non possis oculo quantum contendere Lynceus,
 Non tamen idcirco contempnas lippus inungi;
 Nec, quia desperes invicti membra Glyconis, 30

lim subijci. Sicut autem longa nox iis quos meretrix fallit, et dies longior operi astrictis videtur; annus vero tardus pupillis severæ disciplinæ novercarum obnoxiiis; ita mihi lentum et molestum tempus labitur, quod spem differt ac desiderium exequendi strenue illud quod inopibus pariter ac divitibus utile sit; sprctum vero pueris ac senibus similiter nocebit. Superest ut me ipse his præceptionibus regam et tueur. Enimvero, quamvis nequeas tam acute videre quam Lynceus, non ideo tamen desinas ungere oculos lippientes: ac licet non speres robur fortis Glyconis,

—————

et Porph. infra ad Epist. 10. 40. edit. Princ. Med. 1476. Aldus 1501. Junta 1503. aliæque recentt. Versus 17. 18. 19. alio ordine dedit Sanad. 17 *Nunc mihi res, &c.* 18 *Virtutis, &c.* 19 *Nunc in Aristippi, &c.* 'Et ut sensum plenus confunderet, etiam *nunc mihi, pro et mihi, ex ingenio emendavit. Eum refutat peculiari opere Batteux in actis Acad. Inscript. tom. xxvi. pag. 2. seqq. in 4. totumque locum fuisse enucleat. Vide infra i. Epist. 17. 14. Fea. —21 Lenta videtur Bentl. ex Ms. Barthii Advers. xxxvii. 19. quod hoc epitheto oratio eleganter variatur: sequuntur Cnn. San. Phil. Sandby, Val. Wakef. Zcun. Wetzel. contra reliquos Mss. omnes Fea et aliorum, et Porph. 'Quin et elegantior est ipsa repetitio.' Fea.—24 Schoenborn. 3. *Conciliumque. Angelic. 3. morentur. Bamberg. naviter.*—25 Deest hic versus in Harl. 1.—26 Schoenborn. 3. *Etque.*—27 Idem codex caret voce *ipse.* Schoenborn. 4. *solerque tebentis.*—28 Vat. Palat. 3. *oculis.* Lamb. ex uno codd. in litura *oculos, probat et recipit Bentl. ita etiam duo codd. ap. Valart. item edd. Wakef. Kiild. et Treutzer.*—29 Bamberg. *contempnas lypus.* Baxt. Bentl. Cuning. Gesn. Oberlin. Wakef. et Treutzer. *inungi;* atque ita ex cod. notatum in ora ed. Ald. 1509. in Biblioth. Barberina.—30 *Non quia* Vat. 10. *Et quia* Zarot. Me-*

NOTE

Quid hoc sibi velit, Aristippus ipse dicat et explicet. Nimirum cum obijceretur, Habere eum Laida: minime erubescens, 'Habeo Laida,' inquit; 'non habeo a Laide.' Cic. Epist. ix. 26.

24 *Agendi gnaviter id quod]* Scribendi vulgandique libellum moralia præcepta continentem.

26 *Pueris senibusque]* Pers. Sat. v. 64. 'Petite hiuc, juvenesque, senes-

que, Finem animo certum, miserisque viatica canis.'

27 *Elementis]* Primis Philosophiæ documentis, morum regulis.

29 *Non tamen idcirco, &c.]* Et si nequeas tam acres habere oculos, quam Lynceus, non ideo tamen negligas collyrium oculis adhibere, ad arcendam vel sanandam lippitudinem. De Lynceis oculis, i. Sat. 2.

30 *Glyconis]* Is fuisse robustus pu-

Nodosa corpus nolis prohibere cheragra.

Est quadam prodire tenuis, si non datur ultra.

Fervet avaritia miseroque cupidine pectus?

Sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem

Possis, et magnam morbi deponere partem.

35

Laudis amore tumes? sunt certa piacula, quæ te

non propterea negligas a corpore arcere chiragram inmodantem. Juvat aliquatenus progredi, tametsi non liceat amplius. Verumenim si animus æstuat avaritia et cupiditate miseros faciente, in promptu adsunt sermones, quibus mitigare queus hoc malum, et magnam istius ægritudinis partem depellere. Si gloriæ studio inardes-

//////////

diol. 1476. 1477. Venett. 1478. 1479. 1481. 1483. 1490. 1492. 1495. Florent. 1482. Lips. 1499. Ald. 1501. Junt. 1503. *Neu quia* Cuning. *desperas* Schoenborn. 2. et *Angelic.* 2. *Milenis* Vat. 10. a m. sec.—31 Vat. 10. a m. pr. et Vat. Rom. 9. *podagra.* Bamberg. *chyagra.* Schoenborn. *chiragra.* Vid. II. Sat. 7. 15.—32 *Est quoddam* Vett. 5. 10. a m. pr. Bauberin. 1. Harl. 1. 4. 6. 7. Zarot. Mediol. 1477. Venett. 1479. 1481. 1490. 1495. Ald. 1501. Junt. 1503. Basil. 1527. 1531. quod receperunt Fea, Bothe, et Jaeck. *Est quodam* nonnulli ap. Feam. *Est quodam* duo codd. ap. Cruq. et sic conj. Lamb. recep. Benth. Cuning. Baxt. Sanad. Phil. Francis, Sandby, Gesn. Zeun. Oberlin. Valart. Wakef. Bipont. Wetzel. Comb. Kidd. et Døring. *Est quodam* Schoenborn. 3. 4. plurimi ap. Feam, al. et vulgata fere lect. apud alios editores.—33 Cuning. ex ingenio *Fervit . . . miseraque.* Schoenborn. 2. *miseraque.*—34 *Sunt verbaque et voces* Schoenborn. 3. *laborem* Cuning. post Cruq. Vid. Epod. XVII. 64.—

NOTÆ

gil dicitur. Quidam legunt, *Milonis*; nempe Crotoniatis mentionem hic esse volunt, qui taurum vivum humeris tulit, manu mactavit, ac devoravit, in Olympicis victor. Heinsius ingeniose et erudite contendit intelligendum esse hic Glyconem Philosophum, quem Laërtius scribit 'firmo corpore, et habitu prorsus athletico' exitisse.

31 *Nodosa cheragra*] De chiragra, lib. II. Sat. 7. *Nodosa* quia nodis quasi præpedit motum et usum manuum. Seu quod humor crassus digitorum internodia occupans turgescere faciat velut nodos et lapillos quosdam. Unde Persius 'lapidosam' dicit chiragram. Sat. v. 58.

32 *Est quadam [quodam] prodire tenuis, &c.*] Al. *quadum.* Sensus est: Quanquam non licet reconditissima

Philosophiæ arcana scrutari, at prod est tamen plurimum vel primis elementis imbui, et saltem delibare nonnihil ex istis medicamentis vitiorum. Expugnat Horatius eos qui sapientiæ studium hinc dissuadebant, quod eam assequi perfecte nemo possit.

34 *Sunt verba et voces, &c.*] Doctrina morum habet remedia adversus quemlibet animi morbum.

36 *Piacula, quæ te Ter pure lecto, &c.*] Adverte tria verba a rebus sacris et religione translata ad sapientiæ studium. 'Piacula,' I. Od. 2. 29. et Epod. v. 90. 'ter,' de ternario numero in sacris solenni, dixi alibi. Juvenal. Sat. VI. 522. Pers. Sat. II. 16. *Pure*] Pura mente. Tibul. 'Casta placent superis: pura cum veste venite: Et manibus puris sumite fontis aquam.'

Ter pure lecto poterunt recreare libello.
 Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator;
 Nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit,
 Si modo culturæ patientem commodet aurem. 40
 Virtus est vitium fugere, et sapientia prima
 Stultitia caruisse. Vides, quæ maxima credis
 Esse mala, exiguum censum, turpemque repulsam,
 Quanto devites animi capitisque labore.
 Impiger extremos curris mercator ad Indos, 45
 Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes:

cis, habes quædam remedia, quibus curari possis, libro ter sancte perlecto. Denique, invidus, iracundus, piger, ebriosus, perditæ amans, et quantumvis inhumanus quisque, profecto sanari potest, si quidem animum docilem præbeat disciplinæ. Virtus est fugere vitium: et prima sapientia, liberum esse a futuitate. Cernis, quanto animi et corporis nisu declines mala quæ putas esse maxima, videlicet, paupertatem, ac repulsam ignominiosam. Sic tu negotiator ad ultimos Indos contendis, inopiam strenue devitans, per mare, per scopulos, per flummas. At vero detrectas

//////////

35 Harl. 6. *depellere*.—38 Schoenborn. 4. *viciosus amator*.—39 Vat. Rom. 7. et Schoenborn. 3. *qui non*.—40 Schoenborn. 3. *accommodat*; Vat. Rom. 1. Exc. Sax. et unus Bersmanni *accommodat*. Vat. 16. et Schoenborn. 3. *præbeat*.—41 *Est virtus* Vat. Rom. 1.—43 Bamberg. *turpemque laborem*.—44 Tres codd. Crnquii cum edd. Baxt. Gesn. Oberlin. Comb. Bipont. Wakef. et Wetzel. *animo*; Zenn. cum ceteris omnibus *animi*. Bamberg. *captasque labore*; unus Vat. Schoenborn. 3. et Delph. in nota errore typographico, *capitisque dolore*; Chisian. 1. *capitisque labore?* Vat. Rom. 7. *capitisque periclo*.—45 Schoenborn. 3. *per*

NOTE

40 *Si modo culturæ patientem, &c.*] Cic. Tusc. II. n. 13. 'Cultura animi Philosophia est, quæ vitia radicitus extrahit, ac præparat animum ad satius excipiendos; eaque mandat et serit, quæ adulta fructus uberrimos ferant.'

42 *Stultitia caruisse*] Carere vitiis. Is enim vitiosus qui falsis ac stultis vulgi opinionibus velut norma vivendi abutitur. Contra qui rectæ rationis lumen sequitur, bonus et sapiens est.

43 *Turpemque repulsam*] In petendo magistratu. Cic. pro Plancio: 'C. Marius duas Ædilitias accepit repulsas.' Offic. I. n. 71. 'Cum offensiones tum repulsas quasi quandam

ignominiam timent et infamiam.'

44 *Capitisque labore*] Synecd. pars pro toto.

45 *Ad Indos*] Ad remotissimas orbis regiones. Vide I. Od. 12. 56.

46 *Per mare pauperiem fugiens*] Juvenal. Sat. XIV. 275. 'Aspice portus, Et plenum magnis trabibus mare. Plus hominum est jam In pelago. Veniet classis quocumque vocarit Spes lucri; nec Carpathium, Gætulaque tantum Æquora transilet,' &c.

Per saxa] Per scopulos marinos, per quælibet vitæ discrimina.

Per ignes] Vel per gravissima pericula, vel per mundi partes Zonæ torridæ subjectas. III. Od. 3. 55. Virgil. Georg. I. 234.

Ne cures ea quæ stulte miraris et optas,
 Discere et audire et meliori credere non vis?
 Quis circum pagos et circum compita pugna
 Magna coronari contemnat Olympia, cui spes, 50
 Cui sit conditio dulcis sine pulvere palmæ?
 Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
 O cives, cives, quærenda pecunia primum est;
 Virtus post nummos: hæc Janus summus ab imo
 Prodocet; hæc recinunt juvenes dictata senesque, 55

auscultare sapientiori, ac erudiri, ut sciis ea contemnere, quæ fatue æstimas magni, et concupiscis. Equis peritus certandi in pagis et compitis, non malit victor esse in celebribus Olympicis, si spes facilis adsit adipiscendæ victoriæ absque magno labore? Enimvero ut argentum auro, sic aurum virtutibus postponi debet. Nec audiendus qui sic moneat: O cives, cives, opes primo sunt comparandæ: virtus autem post pecuniam. Illud quidem monstrat Janus summus atque imus. Hæc præcepta recolunt tam pueri quam senes brachio sinistro ap-

ignem.—47 *Ne currit* Schoenborn. 4. *Nec cures tres* ap. Feam. *Non cures unus* Vat.—48 *Dicere et unus* Vat. *et audere* Zarot. quod placet Gesnero.—50 Schoenborn. 3. *contemnat*.—52 *Vilius est argentum auro* codex idem. *Vilius est auro argentum* Bentl. ex uno cod. Bersmanni.—53 Zarot. et Cuing. *primum sine est*. Vat. 7. *prima est*.—54 Barberin. 2. *hoc Janus*. Thysius in Notis ad Aul. Gell. scriptum suspicatur, *Hæc Janus summus ad inum Prodocet*.—55 *Prodocet* plurimi ap. Feam, alii Mss. apud Lamb. Pulm. Cruq. Talb.

NOTE

47 *Ne cures ea, &c.*] Ut inora mala declines, v. g. paupertatem, nullum non laborem subeundum ultro credis: cur igitur detrectas facile doceri, quo pacto fugias multo gravius malum? Scilicet audire piget ac discere, et credere non vis asserenti Philosopho: Stultum esse mirari et optare, seu avide consecrari opes et honores tantis curis atque laboribus.

48 *Discere et audire*] ἴσμερον πρότερον. Prius enim *audire*, quam *discere*.

49 *Quis circum pagos, &c.*] Majorem gloriam minori præfert vel rusticus et hebes quisque. Quare ergo tu virtutis decus et gloriosum pecuniæ contentum non anteponis ipsis opibus, præsertim cum hæc non nisi ægre et vix haberi queant; ille vero facile possit comparari per studium

sapientiæ.

50 *Olympia*] Olympicis in ludis. Vide 1. Od. 1.

51 *Sine pulvere*] ἄκοντι, Thucyd. et Herodian. Metaph. *citra laborum, nullo certamine et periculo*. Ita etiam, ἀνιδρωτὶ et ἀνιδρωτὶ, *sine sudore*: ἀναματὶ νικᾶν, *sine sanguine*, seu *incruentam victoriam referre*.

52 *Vilius argentum est auro, &c.*] Cassian. Collat. xxiii. 3. præclaram similiter gradationem instituit: 'Stan- num vilius argento, argentum auro, aurum gemmis, gemmæ margaritis, margarita sanctitate.'

53 *O cives, cives, &c.*] Προσοποποιία, qua stulte loquens inducitur quispiam e vulgo.

54 *Hæc Janus summus, &c.*] Id norunt et docent fœneratores ac trapezitæ in foro consistentes, duas inter Jani statuas. De his II. Sat. 3. 18.

Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto.
 Est animus tibi, sunt mores, est lingua fidesque :
 Sed quadringentis sex septem millia desint ;
 Plebs eris. At pueri ludentes, Rex eris, aiunt,

pensa gestantes loculos et tabulam. Adde quod si sex aut septem millia desiderantur ad quadringenta, licet habueris ingenium, probitatem, facundiam, integritatem, nihilominus eris plebeius. Verum quanto melius pueri inter ludendum edicunt :

Val. et notatum ex Ms. in ora editionis Aldi 1509. in Biblioth. Barberina. *Prædocet* tres ap. Feam, alii Mss. apud Cruq. Talb. edit. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1490. Flor. 1482. Lips. 1499. *Perdocet* Mss. apud Cruq. Talb. edit. Princ. Zar. Bad. Ascens. Venn. 1492. 1495. 1509. 1552. Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. H. Steph. Mur. aliique non pauci. 'Primam lectionem restituit Lamb. recte, quia 'prodocere,' est foris, et palam, et publice docere: 'pro' enim in compositis, amplificandi, aut palam faciendi sensu adhiberi, tradit Festus.' *Fea.* Sequuntur Lambinum Cruquius, Bentleius, Baxt. Cun. San. Phil. Gesn. Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. *Fea.* Bothe, Jaeck, Kidd. et Dœring. *senesque, et Wakef.* ad mentem Marlandi; quod versus, qui sequitur, manifesta sit periphrasis pro 'pueri.' 'Sed rectius annotat Gesnerus, Horatium, hoc versu, quem jam dederat r. Sat. 6. 74. hic satyricè uti, ut indicet, senes etiam tota die puerili illa exercitatione computandi, numeros, atque æra suarum rationum tractandi, occupatos esse. Ita hic versus, qui insiticius videri poterat, et visus est Cuninganio et Wetz. gratiam et venustatem addet orationi.' *Fea.*—57. 58 *Si quadringentis, &c.* *Est animus, &c.* est ordo in plurimis codd. ap. Feam; et sic alii Mss. apud Pulm. Bentr. edit. Princ. Venn. 1479. 1481. 1483. 1490. 1495. Flor. 1482. Lips. 1499. Aldus 1501. Junta 1503. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Lamb. Muret. aliæque usque ad Bentr. qui prætulit lectionem aliorum Mss. apud alios, quibus alii ap. Feam concinunt, qui habent *Sed quadringentis*; et versum postponunt sequenti. Adoptarunt Cun. San. Phil. Sandby, Val. Wetz. et Zeun. In duobus Vatt. habetur ordo, *Est animus... Si quadringentis*, ut in alio Ms. quem sequitur Cruquius. 'Primam lectionem retineo, quia plana; et adversativa *sed* minus bene consonat sequenti *at*. Sermo est Jani incitantis ad quærendam pecuniam ante virtutem.' *Fea.* *est lingua* unus codex ap. Lamb. alius ap. Pulm. alius ap. Bentr. adoptarunt Chabot. Bentr. Cuning. Sanad. Francis, Phil. Sandby, Wetz. Zeun. et Kidd. Mox, *desinit* quatuor Vatt. et alii codd. ap. Bentr. qui recepit in textum; inde Cuning. Sanad. Francis, Phil. Sandby, Wetz. Zeun. et Kidd. *desunt* in ceteris codd. et edd.—59 *Et pueri* Vat. Rom. 7.

NOTÆ

56 *Lævo suspensi, &c.*] Hunc eundem versum antea jam positum explanavi, r. Sat. 6. 74. *Loculos*, ad fœnus reponendum, vel in quibus calculi ad numerandum: *tabulam*, vel in qua debitorum nomina descripta sunt, vel super quam positus calculis aut numeris supputatur.

58 *Sed [Si] quadringentis*] Supple,

millibus sestertium; qui census Equestris est: ut alibi annotavi. Quidam legunt, *Sed quadringentis, &c.* ut sic loquatur avarus idem et ambitiosus: Quidni opes congeram, ut a plebe me segregem, et ad Equestrum censum, ordinem, dignitatemque asurgam? At prior lectio et interpretatio præferenda.

Si recte facies. Hic murus aëneus esto, 60
 Nil conscite sibi, nulla pallescere culpa.
 Roscia, dic sodes, melior lex, an puerorum est
 Nænia, quæ regnum recte facientibus offert,
 Et maribus Curiis et decantata Camillis ?
 Isne tibi melius suadet, qui, rem facias ; rem 65
 Si possis recte ; si non, quocumque modo rem ;
 Ut propius spectes lacrymosa poemata Pupî ;

Rex eris, si recte agas? Ita sane. Hic tibi murus sit ex ære: nullius peccati conscium esse, nullius flagitii probrum timere. Age, responde, An Roscia lex præstantior; an puerorum edictum, quo bene agentibus regnum deferretur, fortibus Curiis et Camillis celebratum? An ille tibi meliori suggerit, qui admonet, ut opes acquiras juste quidem, si fieri potest; sin autem, quocumque ratione opes congeras, ut propius spectes flebilis carmina Pupii; an qui præsens suadet ac desiderat, ut

//////////

Ut pueri codd. Lambini.—62 Roscia duo Vatt. puerorum est plurimi ap. Feam, alii ap. Lamb. Pulm. Cruq. recepit Lamb. inde Baxt. Bentl. Cuning. Sanad. Gesn. Zeun. Oberlin. Bipont. Wakef. Wetzel. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. puerorum, sine est, Schoenborn. Harl. 4. 6. unus Cruq. al. et edd. antiq.—63 Vat. Rom. 7. recte regnum; ita quoque Zarot. Ald. 1501. Junt. 1503. Basill. 1527. 1531. Frib. 1536. et Dion. ab Harsio Lugd. 1538.—64 Ne curiis maribus Schoenborn. 3.—65 Junt. 1503. Venett. 1509. 1552. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. H. Steph. 1544. Gryph. Lugd. 1566. Basil. 1580. et Dan. Heins. qui ut rem.—66 Schoenborn. 3. seu non.—67 Pupii plurimi codd. ap. Feam, alii ap. Torrent. et Bentl. item Venett. 1492. 1495. 1498. probant Aldus in Orthogr. Torrent. et Bentl. Drakenb. ad Liv. iv. 33. 8. ex aliis auctoribus, nummis, et inscriptt. Sequuntur Baxt. Cuning. Sanad. Francis, Gesn.

NOTÆ

59 *At pueri ludentes*] Confutatio est stultorum præceptorum Jani, ex naturali lumine et recto puerorum iudicio. Hi nimirum vere, sancte, juste sentientes, inter ludendum spondent principatum ei qui rectius egerit, non ei qui sit pulchrior, opulentior, nobilior. Vide Jul. Poll. ix. 7. ubi de Basilinda, aliisque ludis puerorum.

60 *Hic murus aëneus esto*] Proverbialis dictio. Sensus est: Nihil firmissimum tenequam doctrinam hanc: vel, ut explicat Erasmus: Hoc certum sit tibi et immutabile animi decretum. Item, muro quolibet aëneo fortior et inexpugnabilior est innocentia et integritas. Hæc tibi sit velut propug-

naclum ære validius.

62 *Roscia lex*] Lex theatralis lata a Roscio Othone, Trib. Pleb. qua vetuit Equitem Rom. fieri nisi qui consideret quadringenta millia sestertium. Vide Epod. iv. 16. ibiq. annot.

63 *Nænia*] Proprie lugubris cantio: sed ad alia quoque transfertur. Hic significat solenne dictum puerorum, de quo mox.

64 *Maribus Curiis et Camillis*] Fortissimis Romanorum mascula virtute præditis. i. Od. 12.

65 *Isne tibi melius*] Roscius ille theatralis legis auctor, tibi suadens ut studeas lucro per fas et nefas.

67 *Ut propius spectes, &c.*] Eques-

An qui, fortunæ te responsare superbæ
 Liberum et erectum, præsens hortatur et aptat ?
 Quod si me populus Romanus forte roget, cur
 Non, ut porticibus, sic judiciis fruar isdem ;

70

expeditus ac fortis arroganti fortunæ obsistas? Quod si populus Rom. a me fortasse percunctetur, quare non eadem cum ipso judicia habeam, sicut porticus habeo

Phil. Zeun. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Bipont. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. *Puppi* Harl. 3. 4. 6. 7. edd. antiq.—68 Chisian. 1. a m. pr. *respondere*.—69 Omnes fere codd. Feæ, Harl. 1. 3. 4. 6. 7. alii apud Lamb. Pulm. Cruq. Torr. Talb. Val. *aptat*; et notatur ex Ms. in ora editionis Aldi 1509. in Biblioth. Barberina: rejecti Lamb. laudavit Torr. recepit Cruq. probant Canter. iv. 12. Turneb. xxvi. 26. Bentl. quos sequuntur Baxt. Cun. San. Phil. Gesn. Sandby, Val. Oberl. Wakef. Wetzel. Zenn. Francis, Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. *Optat* unus Vat. Harl. 2. Zarot. Vet. Comb. Venett. Mediol. aliæ vett. ante Cruq. Vid. II. Epist. 1. 128.—70 *At si Romanus populus me* Vat. Palat. 3. *forte rogaret, sine cur, Schoenborn. 3.*

NOTÆ

tribus in gradibus sedens. Nempe Indos spectabant Senatores ex Orchestra, qui proximus erat proscenio locus: Equites Romani deinde e quatuordecim theatri gradibus, ex Othonis lege: denique plebs e cavea.

Lacrymosa poemata Puppi? Ironice. Tragædias Pupii Tragici Poëtæ, quem vetus Interpres narrat ita movisse affectus spectantium, ut etiam lacrymari cogeret: ac proinde de se ipso fecisse hoc distichon Iambicum: 'Flebunt amici et bene noti mortem meam: Nam populus in me vivo lacrymavit satis.'

68 *An qui, fortunæ*] An vero melius tibi non suadet morum præceptor, vel animus tuus Philosophia imbutus, cum docet calcandam fortunæ adversantis superbiam, cumque hortatur, ut a vitiis liber ad virtutes erigaris?

70 *Cur Non, ut porticibus, sic, &c.*] Cur non cum ipso pariter sentiam de honoribus et divitiis, sicut promiscue cum illo rebus communibus utor, v.

g. publicis ambulationibus, congressibus, colloquiis.

Porticibus] De porticibus Romæ variis atque insignioribus, fuse Alex. ab Alex. III. 23. Nos etiam aliquid II. Od. 15. Celebris inprimis erat Porticus Augusti in Palatio cum bibliotheca Græca Latinaque, Numidico marmore eleganter exstructa, necnon eximiis imaginibus, tum laureatis et magnificis operibus exculpta. Erant præterea porticus Catuli, de manubiis Cimbricis facta: porticus Pompeii ante ipsius curiam: porticus Octaviæ juxta ædem Junonis, in qua Augustus collocavit signa militaria olim Domitio a Dalmatis erepta: Philippi porticus, in qua effigies Herculis, et Helenæ imago, Zeuxidis manu elaborata: porticus duplex ad circum Flaminium, opere Corinthio insignis, ubi matronæ vectari et spatiari solebant: porticus Quirini, antiquo opere spectanda: porticus Claudiæ, ubi ambulationes subdiales miro ingenio constructæ et ornatae, &c.

Nec sequar aut fugiam, quæ diligit ipse vel odit ;
 Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
 Respondit, referam : Quia me vestigia terrent
 Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum. 75
 Bellua multorum es capitum : nam quid sequar ? aut quem ?
 Pars hominum gestit conducere publica : sunt qui

communes : et cur non amem vel oderim quæ ipse amat aut aversatur : respondebo idem quod olim astuta vulpes aiebat leoni agrotanti : Quia me deterrent vestigia ad te conversa omnia, nulla autem retro. O populus, bellua es plurium capitum. Quid vero aut quem sequar ? Pars hominum gaudet conducere vectigalia publica.

—71 Duo Vatt. *fruor*.—72 Nonnulli codd. ap. Feam, *et fugiam* ; ita alii Mss. apud Pulm. Oberl. edit. Princ. Venn. 1479. 1481. 1483. 1490. 1495. Flor. 1482. Lips. 1499. *ac fugiam* Vat. 1. Vat. Rom. 4. Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. Venn. 1509. 1552. Basill. 1527. 1531. Frib. 1536. Dion. ab Har- sio Lugd. 1538. H. Steph. 1544. Cuning. *aut fugiam* in ceteris.—76 Plaza conj. *est capitum* ; et sic. vel invitis codd. edidit Bentl. quem sequuntur Cun. San. Phil. Wakef. Wetzel. ‘ Inscite : est enim responsio ad Populum Romanum, quem non tantum belluam, ut leo, sed multorum capitum appellat, quam quis sequi, ne si velit quidem, possit ; ut bene annotat Gesnerus.’ *Fea. Capitum es* edit. Princ. Zar. Mediol. 1476. 1477. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1490. 1495. Flor. 1482. *aut quæ* var. lect. ap. Feam, Bothie, et Jaeck.

NOTE

73 *Olim quod vulpes, &c.*] Apologus est Æsopi, celebratus etiam a Platonem in Alcibiade primo. Leo rex animalium ægrotabat ; feras jam plures officii causa adeuntes devoraverat. Accedit et vulpes ad ostium cavernæ : at cum ingredi renneret, quid ita officium sola detrectaret, leoni interroganti, respondit : Quia me deterrent belluarum vestigia, quibus ad te spectantibus universis, cognosco multas adiisse, rediisse nullas. Apud Non. Lucilius lib. xxx. ‘ Quid sibi vult, quare fit ut introversus et ad te spectent, atque ferant vestigia se omnia prorsus ?’

74 *Referam*] Sic ego, inquit Horatius, populo quærenti cur non amem et sequar eadem quæ ipse diligit, nec fugiam quod ipse odit, respondebo : Quoniam multos equidem cerno vitiorum inire viam ; at paucos inde emergere : inmo fere omnes avaritia

et ambitione inveterata misere absumtos.

76 *Bellua multorum es capitum*] Velut Hydra. Egregia populi descriptio.

77 *Conducere publica*] Hinc dicti publicani, qui vectigalia populi Romani redimunt, exercent, exigunt. Notandum vero ex Caio Jurisc. nullam civitatem præter Romam habere publicanos : quoniam aliæ urbes membra censeantur Reip. Rom. ‘ Enn,’ inquit, ‘ qui vectigal Populi Rom. conductum habet, publicanum vocamus. Nam publica appellatio in compluribus causis ad Pop. Rom. respicit : civitates enim loco privatorum habentur.’ Porro triplex olim vectigal exigebatur ; primum ex importatione rerum et exportatione ; dicebaturque ‘ portorium,’ exactores autem ‘ portitores.’ Alterum ex agris ; nimirum decima pars frumenti exci-

Crustis et pomis viduas venentur avaras,
 Excipiantque senes, quos in vivaria mittant :
 Multis occulto crescit res fœnore. Verum 80
 Esto, aliis alios rebus studiisque teneri ;
 Idem eadem possunt horam durare probantes ?
 Nullus in orbe sinus Baiis præluceat amœnis,
 Si dixit dives, lacus et mare sentit amorem
 Festinantis heri ; cui si vitiosa libido 85

Sunt qui viduus avaras captent crustulis et pomis ; atque circumveniunt senes, quos mittant in vivaria. Multi opes augent occulto fœnore. At licet diversi diversa consecretur negotia et proposita, numquid ipsi eadem constanter prosequi valent per unam horam ? Si locuples dicat : Nullus sinus in mundo præstat jucundis Baiis, statim lacus marinus experitur cupiditatem domini properantis. Quod si

*****

—78 *Frustris et p. v. venantur* Schoenborn. 2. *Frustris aut pomis* Vat. Palat. 3. a m. pr. *Frustris et pomis* Gott. Exc. Sax. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. Mediol. 1477. Venett. Fabr. 1555. Vet. Comb. al. vett. *venantur etiam* Harl. 4.—79 *Excipiuntque* Vat. 2. *mittunt* Schoenborn. 3.—81 *Esto alios aliis* Vat. Rom. 9. et Schoenborn. 4.—82 Vat. Palat. 1. a m. pr. *possint*.—83 *Nullus in urbe* Harl. 1. Zarot. et Vet. Comb. *locus pro sinus* habent Harl. 2. 3. *præcedit* Vat. Rom. 9. *amicis pro amœnis* Harl. 7.—85 *Festinantis eri*

NOTE

piebatur ; quod qui redimebant, ‘decumani’ appellabantur, quod ‘decumas’ exigerent. Tertium e sylvis, seu e pastione pecorum ; et ‘scriptura’ vocabatur, qui vero pascua publica conducebant, ‘magistri scripturæ,’ seu ‘scripturarii,’ dicebantur, a describendis ejusmodi vectigalibus. Quartum e salinis instituit Ancus Martius. Cic. pro Lege Manilia ita scribit : ‘Cum hostium copiæ non longe absunt, etiamsi irruptio nulla facta est, tamen pecora relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum navigatio conquiescit. Ita neque ex portu, neque ex decumis, neque ex scriptura vectigal conservari potest.’

78 *Crustis*] Quid. leg. *Frustris*, minus bene. Alii, *Fructis*, pro, fructibus : quod usurpavit Cato, Terentius, &c. At ‘*crustula*’ jam habemus I. Sat. 1. posita pro muneribus ac donis vilioribus et parvis.

79 *Excipiuntque senes, &c.*] Senum ac viduarum opibus et hæreditatibus insidiantur nonnulli.

Quos in vivaria mittant] Devorandos a se quasi pisces in vivariis educatos.

83 *Nullus in orbe, &c.*] Jam levitatem hominum et inconstantiam in proposito reprehendit.

Baiis] De hac urbe deliciis tantis affluente, ut mores integerrimos depravaret, dixi jam II. Od. 18.

84 *Lacus et mare*] Lucrinus lacus in sinu Baiano situs. De eo II. Od. 15. et II. Sat. 4.

85 *Festinantis heri*] Cupide properantis in locum amœnum, ad ibi struendas ædes deliciis destinatas. Juvenal. Sat. III. 4. ‘*Janna* Baiarum est, et gratum littus, amœni Secessus.’

Cui si vitiosa libido Fecerit auspiciam, &c.] Si libido suo instinctu, vel pru-

Fecerit auspicium, cras ferramenta Teanum
Tolletis, fabri. Lectus genialis in aula est?

Nil ait esse prius, melius nil cœlibe vita;

Si non est, jurat bene solis esse maritis.

Quo teneam vultus mutantem Protea nodo? 90

Quid pauper? ride: mutat cœnacula, lectos,

Balnea, tonsores; conducto navigio æque

Nauseat ac locuples, quem ducit priva triremis.

Si curtatus inæquali tonsore capillos

perversum studium ædificandi augurium ei dederit, cras ferramenta transportabit Teanum, o artifices. Porro si genialis torus in aula ejus sit, affirmat nihil præstabilis esse nihil optabilis vita cælibe. Si non adest, asseverat solos conjuges beatos esse. Equo igitur vinculo constringam Proteum vultus variantem? Inops autem quid agit? ride: mutat domicilium, toros, balnea, tonsores, conductæ cymbæ fastidio pariter afficitur, ut dives qui proprio vchitur navigio. Si obvius tibi fiam

//////////

Bamberg. 'ventosa libido Marklandus ex ingenio audaci.' Fea.—86 *Fecerat* Vat. Palat. 3. *cras f. te anum* Bamberg.—90 Unus Vat. et Chisian. 5. *nodo m. P. vultus*. Alius Vat. et Schoenborn. 4. *vultum m. P. nodo*.—91 Cuning. *rides: Bentl. viden' ut, ex conj. improbantibus* Fea et Bothe. *ride: mutat novem codd. Oudendorpii ad Sueton. Octav. 68.*—92 Unus Bersm. *conducit navigia*.—93 *Nauseat ut locuples, ducit quem* Schoenborn. 3. *ut locuples etiam* Vat. Palat. 4. *ducit quem* Cuning. ex aure sua.—94 Omnes codd. Feæ, et aliorum, uno excepto Cruquii, et præter Locher. quæ *curtatus*

NOTÆ

ritu incitatit, ac velut avis cantu aut volatu auspicium fecerit, statim, Baiis relictis, Teanum aliove festinabit; coque cœmenta, ligna, ferramenta, ceteraque instrumenta ad ædificandum necessaria transferri jubebit.

86 *Teanum*] Cognomento Sidicinum, urbs Campaniæ in colle constructa, inter Cales et Suessam, non longe habet Acidulas aquas calculosis valde salubres. Plin. xxxi. 2.

87 *Lectus genialis in aula est*] Si uxorem habet, cælibes laudat: si non habet, felices prædicat matrimonio junctos: adeo levis est animi et propositi, diversaque semper expetit. *Genialis*] In nuptiis sternebatur lectus ad honorem Genii: cui nomen ab antiquo geno, i. gigno. Festus. Vide Catul. de Nuptiis Pelci ac The-

tidis.

90 *Protea*] Vid. II. Sat. 3. 71.

91 *Quid pauper*] Neque dives modo, sed et pauper inconstantiae vitio laborat.

Cœnacula] Ita vocabatur superior ædium contiguatio, ad quam scalis ascenditur: quod quidem tenuiores domicilium mercede conducebant. Fest. Meminit Juvenalis Sat. x. 18. Plautus Amphitr. Apuleius Met. Prudentius: 'Omnis qui celsa scandit cœnacula vulgus.' Porro cœnatio divitum erat, cœnaculum vero pauperum; quod quidem non unum cubiculum continebat aut significabat, immo quasdam habebat appendices. Gall. *m appartement*.

94 *Si curtatus inæquali, &c.*] Senec. de Brev. Vitæ: 'Quis istorum nou

Occurri, rides : si forte subucula pexæ 95
 Trita subest tunicæ, vel si toga dissidet impar,
 Rides : quid, mea cum pugnat sententia secum ?
 Quod petiit, spernit ; repetit quod nuper omisit ?
 Æstuat, et vitæ disconvenit ordine toto ?
 Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis ? 100
 Insanire putas solennia me, neque rides,
 Nec medici credis, nec curatoris egere
 A prætore dati ; rerum tutela mearum
 Cum sis, et prave sectum stomacheris ob unguem

habens capillos inæqualiter recisos a tonsore, cachinnos tollis. Si subucula detrita supposita fuerit tunicæ mundæ, vel si toga inæqualis disconvenit ; in risum solveris. Quid vero, cum mea mens secum luctatur ; contemnit quod cupiit, requirit quod modo abiecit ; agitur ac discordat toto vitæ ordine ; destruit, extruit ; quadrata mutat rotundis ? tum certe existimas me communi insania laborare, neque derides, nec putas indigere medico vel curatore a Prætore assignato ; cum sis columen rerum mearum, o Mæcenas, et indigneris propter male recisum

exhibit,) item Bentr. Cuning. Sanad. Traj. ad Rhen. 1713. Phil. Sandby, et recentt. curatus. Quædam edd. ante Bentr. sequuntur Locherianam, et legunt *curtatus* : ita etiam Julius Rufinianus de Schematis Lexeos, inter Rhet. Lat. Paris. 1599. Baxt. Gesn. Zeun. Comb. et Bipont.—95 *Occurro* septem Vatt. et duo alii ap. Feam, alii etiam apud Bentr. et Val. notatum ex Ms. in ora editionis Aldi 1509. in Biblioth. Barberina ; adoptavit Bentr. inde Cun. San. Sandby, Val. Wetzel. 'Præsens tempus concordat cum sequentibus *subest, dissidet*. Bene ex Sen. Epist. 114. notat Wetzel. Mæcenasem in rebus ejusmodi minutis diligentem fuisse ; et ipsum in cultu, et habitu mollem, et delicatum. Horatius queritur, se ab eo rideri, et reprehendi in his ; in majoribus, et moralibus non emendari.' Fea.—96 Schoenborn. 4. *dissipet*.—97 Schoenborn. 3. *Rides. Sed quid m. c. pugnet s. mecum*. Duo Vatt. *pugnet*. Alii codd. ap. Feam, Torrent. et Bentr. *sententia mecum*.—99 Schoenborn. 4. *et toto d. o. vitæ?* Schoenborn. 3. *ordine tanto?*—101 Vallicel. 1. *solennia me?*—104 Vat. Palat. 3. Venett. 1492. 1495. Bad. Ascens. *stomacharis*.—

NOTÆ

malit Remp. turbari quam comam ? quis non sollicitur de capitis decore, quam de salute ?' &c.

95 *Si forte subucula pexæ*] Si vestium inæqualitatem, discrepantiam, inconcinnam positionem videris, rides : quid vero, si mentem meam a seipsa dissentientem animadvertas ?

100 *Mutat quadrata rotundis*] Quadratam ædificationem rotunda mutat. Illa nimirum paulo ante placuerat, hæc vero jam magis placet.

101 *Insanire putas solennia me*] Comuni omnibus errore me duci putas, ideoque me non derides.

102 *Nec medici credis, &c.*] Non me credis insanum, qui helleboro sanandus sim : et cui Prætor curatorem dare debeat, ut dictum est, II. Sat. 3. 218.

104 *Prave sectum ob unguem*] Ob levissima quævis errata, vitia, incommoda.

De te pendentis, te respicientis amici.

105

Ad summam, sapiens uno minor est Jove, dives,

Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum;

Præcipue sanus, nisi cum pituita molesta est.

unguem amici a te pendentis, teque velut unicuique præsidium intuentis. Denique sapiens Jove solo est inferior, opulentus, liber, insignis, formosus, imo rex regum, præsertim sanus, nisi quando pituita ægritudinem procreat.

//////////

105 Bentl. ex conj. Nic. Heinsii, *te suspicientis*, eumque secuti Kidd. et Wetzel. nemo præterea. Refutarunt paucis Baxt. et Gesn. et fusius Horreus Miscell. Crit. i. 5. p. 82. seqq.

NOTÆ

105 *De te pendentis*] Clientis te minus sanum esse; item, sapientem velut patronum et præsidium unicuique respicientis. non dolere. *Pituita*, quod petat vitam, dicta creditur nonnullis. Hæc

108 *Nisi cum pituita molesta est*] acida et salsa, morborum fons est, quicumque e distillatione fiunt, teste Platone in Timæo.

EPISTOLA II.

AD LOLLIUM.

Moralem Philosophiam commodius tractari ab Homero quam Philosophis. (A vs. 32. laus satira præceptorum vivendi. Gesn.)—Lollium adolescentem hortatur ad sapientiæ et virtutis studium. Ostendit igitur, ex Homero luculentius et certius bene et sapienter vitæ instituendæ rationem disci posse, quam ex Stoicorum Academicorumque libris. Iliadem enim continere mala gravissima, quæ ex ira, libidine, aliisque cupiditatibus oriantur: Odysseam autem virtutis sapientiæque exempla utilissima. Tum addit, operam esse dandam mature, ut pravæ cupiditates et perniciosæ coercerentur, avaritia scilicet, libido, invidia, ira.

TROJANI belli scriptorem, maxime Lolli,

Dum tu, Lolli, summe vir, Romæ recitas scriptorem belli Trojani, ego Præneste

~~~~~

Epistola tertia Libri primi in Ed. Sanad.—3 Schoenborn. 3. quod non.—

NOTÆ

1 *Trojani belli*] Eximia est hic laudatio poematum Homeri: qui sane velut optimus scriptor Epicus exemplis ostendit luculentis quid fugere, quid sectari debeas; ita virtutis bona, vitii autem mala exprimens, ut studio-

Dum tu declamas Romæ, Præneste relegi ;
 Qui, quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
 Planius ac melius Chrysippo et Crantore dicit.
 Cur ita crediderim, nisi quid te detinet, audi. 5
 Fabula, qua Paridis propter narratur amorem

hunc revolvi: qui perfectius et uberius quam Chrysippus et Crantor, docet quid honestum sit, quid flagitiosum; quid bonum, quid malum. Si nihil te prohibet, accipe quamobrem id sic statuerim. Carmen quo Græci refertur longo Phrygiæ contrita

4 *Plenius* Bamberg. Schoenborn. 2. 3. Harl. 1. 2. 4. 6. 7. al. ap. Fcam. et nonnullæ edd. ante Bentl. *Planius* quinque Vatt. Harl. 3. Gott. al. ap. Lamb. Pulm. Torrent. Marcil. Bentl. item Zarot. Medioll. 1476. 1477. 1486. Venett. 1478. 1483. 1490. 1492. 1495. Florent. 1482. Lips. 1499. Marcil. Bentl. Cuning. Sanad. Francis. Phil. Sandby, Gesn. Valart. Oberlin. Comb. Bipont. Wakef. Wetzel. Zeun. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Døring. *Cantore* Bamberg. et Schoenborn. 2. 3.—5 Cuning. suo more *ni quid*. Vat. Rom. 2. alii codd. ap. Pulm. Nic. Heins. ad Ovid. Rem. Am. 486. *distinet*. Schoenborn. 2. Vat. Rom. 5. a m. pr. alii codd. ap. Lamb. *destinet*. Vat. Rom. 4. et Angelic. 2. *destinat*. Vid. iv. Od. 5. 12.—6 Vat. Rom. 7. *qua propter Pari-*

NOTÆ

sus quisque Lector afficiatur. Vide Plutarch. lib. de Homero, Plin. vii. 29. &c.

Maxime Lolli] Huic nobili adolescenti inscripta est iv. Od. 9. item seq. Epist. 18. Ejus meminit Vell. Paterc. lib. 11. Sneton. Tiber. c. 12. et 13. Dio lib. lrv. Ex quibus apparet cur 'maximus' dicatur. Nempe is subinde militum Tribunus Caio Cæsari in Armeniam pergenti rector datus est ab Augusto patre. Quo magni ingenii summæque integritatis indicio non potest afferri aliud clarins.

2 *Dum tu declamas]* Dum tu exercitii causa ex Homeri scriptis recitas aliquid, ac præclare disseris de virtute. Hoc faciebant Romæ præstantes quique viri.

Præneste] Secesserat Horatius in eam Latii urbem edito colli inædificatam, Tusculum inter et Tibur: hod. *Palestrina* dicitur. Eam commendat Gell. xvi. 13. ubi refert Prænestinos a Tiberio Imper. municipes factos,

pro referenda gratia, quod sub eorum oppido ex capitali morbo revaluisset.

4 *Chrysippo]* Stoicus ille Philosophus, immo Stoicorum coryphæus et columen. De eo i. Sat. 3. 127. nec non ii. Sat. 3. 44.

Crantore] Academicus iste, Platonis auditor, Xenocratis condiscipulus, mire laudatur e Cicerone, tum alibi, tum Academ. Qu. iv. n. 135. ubi sic habet: 'Legimus omnes Crantoris veteris Academici de luctu. Est enim non magnus, verum aureolus... et ad verbum ediscendus libellus.'

6 *Fabula, qua Paridis, &c.]* Ilias viginti quatuor libris comprehensa, opus omni laude majus, a summo Poëtarum antistite conscriptum, de bello Græcorum adversus Trojanos ad vindicandam injuriam Helenæ Menelai regis Spartæ uxoris, ob singularem pulchritudinem per Paridem raptæ.

Fabula] Sic vocatur Epicum car-

Græcia Barbariæ lento collisa duello,
 Stultorum regum et populorum continet æstus.
 Antenor censet belli præcidere causam :
 Quid Paris ? ut salvus regnet vivatque beatus, 10
 Cogi posse negat. Nestor componere lites
 Inter Peliden festinat et inter Atriden :
 Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.
 Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi.

bello, ob cupidinem Paridis, complectitur motus fatuorum principum atque populorum. Antenor belli causam dicit esse rescandam. Quid Paris ait? Affirmat se ad id impelli non posse; quippe sic haud felix haud incolumis perstaret. Nestor Achillem inter et Agamemnonem dissensiones conatur dirimere. Hunc amor, ambos autem indignatio pariter accendit. Quodcumque peccant magnates luunt Græci.

dis.—7 Vat. 7. a m. sec. et Vat. 13. a m. sec. *barbarico*. Vat. 7. a m. sec. *lente*; Schoenborn. 4. *lecto*. Harl. 6. *commisu*.—8 Schoenborn. 2. 4. Vat. 1. Vat. Rom. 4. Chisian. 5. 6. Angelic. 1. a m. pr. Angelic. 2. Barberin. 2. alii ap. Pulm. Oberlin. Venet. 1509. et notatum ex cod. in ora Ald. 1509. in Biblioth. Barberina, *æstum*. Al. *æstus*.—9 Chisian. 5. *belli censet*.—10 *Quod Exc. Sax. Vat. 1. Venet. 1509. Benti. ex codd. Sanad. Cuning. Wakef. et Kidd. ut regnet salvus Schoenborn. 3. et Cuning. ut solus regnet Vat. Rom. 6. a m. sec. alius cod. ap. Pulm. Venet. 1495. et Lips. 1499.*—12 Benti. ad r. Sat. 7. 11. *Primus Peliden, &c.* Schoenborn. 2. 3. *Atridem*.—13 *Nunc amor Bamberg. Illum amor conj. Zach. Pearce, Peliden enim vult, non Atriden, quem ultimum nominaverat.*—14 Schoenborn. 2. *discordant reges, plectuntur,*

NOTÆ

men, item Dramaticum: quia in his conficta multa inseruntur: differuntque ab Historia, quæ nihil nisi vere gestum debet complecti. Vide Epist. ad Pisones, vs. 119. 151. 338.

Paridis] Hic erat Priami et Hecubæ filius, frater Hectoris regis Trojæ, alio nomine Alexander vocatus: quem utero mater gestans vere somniavit facem se ardentem parere. Nam Trojani excidii incendiique causa fuit. De eo jam I. Od. 15.

7 Barbariæ] Cur sic appelletur Phrygia, repete ex Annotatis II. Od. 4. 9. Item Epod. IX. 6.

Lento] Quod annis decem continuum fuit.

8 Regum et populorum] Tam Græcorum, quam Phrygum.

9 Antenor censet, &c.] Unus ille ex

Trojanorum principibus: qui auctor fuerat Helenæ reddendæ Græcorum legatis eam reposcentibus. Iliad. H. Paris autem negavit. Ibid.

11 Nestor] Græcus princeps, de quo plura I. Od. 15. et II. Od. 9.

12 Peliden] Pelei filium; de quo I. Od. 6. 8. 15. II. Od. 4. 16. IV. Od. 6. Epod. XIII. et XVII.

Atridem] Atrei filium: de quo II. Od. 4. IV. Od. 9. II. Sat. 3. 187.

13 Hunc amor, ira quidem, &c.] Incentivum fuit amoris, iræque, Briseis sive Hippodamia, quam adamaus Agamemnon Achilli eam sortito eripuit; quæ causa implacabilis odii inter utrumque fomitem præbuit.

14 Quicquid delirant reges, &c.] Recata regum luunt plebei.

Delirant] Lira est sulcus; lirare,

Seditione, dolis, scelere, atque libidine et ira, 15
 Iliacos intra muros peccatur et extra.
 Rursus, quid virtus et quid sapientia possit,
 Utile proposuit nobis exemplar Ulyssem;
 Qui domitor Trojæ, multorum providus urbes
 Et mores hominum inspexit; latumque per æquor, 20
 Dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa
 Pertulit, adversis rerum immersabilis undis.
 Sirenum voces et Circæ pocula nosti;

Tam intra quam extra muros Trojæ grassantur seditiones, fraudes, flagitia, cupiditas, iracundia. Jam vero quid virtus quid prudentia valeat, idem Homerus exhibet nobis utili exemplo Ulyssis: qui post expugnatam Trojam perlustravit diversos populos, eorumque mores callidus observavit; et dum sibi sociisque reditum procurat, gravia plurima subiit immenso mari, contrariis negotiorum fluctibus nusquam summersus. Scis cantus Sirenum, atque Circes pharmaca; quæ si fatue et

cum gloss. 'nocet stultitia civibus.'—15 Vat. Rom. 5. *dolis, cæde, atque.*—16 Angelic. 2. et Harl. 6. *inter muros.* Unus ap. Fabric. *muros intra;* et sic Cuning. *peccantur* Schoenborn.—17 *Rursum unus cod.* Bentl. et sic edd. Bentl. Cuning. Sanad. Francis, Wakef. Wetzl. et Kidd.—19 *Trojæ, et multorum* Schoenborn. 3.—21 *Idem codex, tum sociis.* Schoenborn. 4. *aspera bella,* et a m. sec. *aspera multa.*—22 Schoenborn. 2. 3. 4. *rerum et immersabilis.*—23 *Circæ pocula novit* Schoenborn. 2. *Circena carmina nosti* Schoenborn. 3. *Circæ* plurimi codd. ap. Feam, alii Mss. apud Lamb. Pulm. Torr. Bentl. Val.

NOTÆ

arando sulcos ducere. Hinc delirare significat, a recta via declinare, aberrare, desipere. Non. Marcell. Festus, Isidor.

Achivi] Ita vocantur ab Achaia Græciæ regione, vel ab Achæo rege.

15 *Seditione]* Achillis a reliquo exercitu secedentis. De quo I. Od. 15. in fine.

Dolis] Ulyssis Palamedem circumventientis.

Scelere, libidine, ira] Passim exempla legas in Iliade. De Agamemnone Ajacis cadaver humari vetante, item Iphigeniam mactante, dictum est II. Sat. 3. De Ajace furioso, ibid. &c.

18 *Proposuit nobis exemplar Ulysses]* In Odyssea, ubi Ulysses infinita mari terraque pericula modo virtute, modo arte vicisse ostenditur; non

solum contra homines et monstra, sed et contra Deos luctatus. Jupiter et Neptunus concutiunt et frangunt aliquando naves: Lotophagi, Cyclopes, Læstrygonii, Circe, Sirenes, Scylla, Charybdis, proci, exitium machinantur. Ex his tamen omnibus evadens, dudum vagabundus, post annos viginti in patriam tandem rediit. 'Quam multa passus est Ulysses in illo errore diuturno!' Cic. Offic. I. n. 113.

19 *Domitor Trojæ]* Sic et Homerus *πολίτροπον, urbis eversorem,* Ulysses vocat duntaxat, nec tribuit id nominis Achilli, Agamemnoni, Ajaci, Diomedii; ita prudentia magis quam robore maxima quæque peragi significans.

23 *Sirenum voces]* Ampla hæc seges

Quæ si cum sociis stultus cupidusque bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis et excors,
Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.

25

avide potasset, ut sui comites, sub dominatu meretricis rixisset infamis et demens, ac velut fœdus canis, aut porcus cæno gaudens. Nos quidem sumus duntaxat nune-

//////////

notatum ex Ms. in ora dictæ editionis Aldi 1509. revocavit in textum Lamb. inde Torr. Dac. Bentl. Baxt. Cun. San. Phil. Gesn. Val. Oberl. Wakef. Combe, Wetzel. Zeun. Vid. i. Ep. 17. 7. Al. *Circes*. 'Eadem varietas apud Propert. III. 10. 27. ut ibi notat Burm. et apud Ovid. Fast. IV. 70. Sed non dissimulandum, *Circes* legi apud Valerium in Epistola ad Ruffinum, 'ne ducat uxorem,' post Opera S. Hieronymi, edit. Paris. 1706. tom. II. col. 337. ubi, *Sirenium voces, et Circes pocula novit.*' Fea. Vat. 5. et Mediol. 1477. *pocula novit.*—25 Markland. Epist. Crit. p. 100. conj. *excors*, improbante Fea.—

NOTÆ

fabulatoribus. Sirenibus nomen a *σειρὰ, catena*. Alii aliter. Quidam originem Hebraicam expiscantur. Tres fuerunt, Parthenope, Leucosia, Ligea: superiore corporis specie mulieres, inferiore pisces aut aves. Una tibiis, altera lyra, tertia voce concinebat. His fata vivere concesserant, quamdiu pertranseuntes cantu morarentur et captarent. Itaque præternavigantes suavi symphonia allicere studebant, devorabantque. At Ulysses a Circe eductus, natarum et comitum auribus cera obturatis, ipse vero malo navis alligatus audivit quidem et prætervectus est incolumis. Unde illæ se in mare præcipitarunt. Sedem habebant ad Siculum littus: vel, ut alii scribunt, in Sirensis scopulis, et in Capreis insula, atque ad Surrentinum Italiæ Promontorium Tyrrheno imminens mari; inter sinum Puteolanum, hodie, *Golfo di Napoli*, et Pæstanum, vulgo, *Golfo di Salerno*. Homer. *Odyss.* M. Ovid. *Met.* v. Fab. 9. Sirenes revera erant meretriculæ tum forma insigni tum beneficiis animos hominum trahentes ac depravantes. Indicatur autem Ulysses voluptatum illecebras ac lenocinia prudenter devitasse. Plutarchus *Sympos.* IX. 14. Homeri Sire-

nes, inquit, nobis immerito fabulosum injiciunt metum. Innuit vero ille avolantes ac divagantes animos per musicam demulceri et ad cœlestia divinaque pellici.

Circa pocula] De illa famosa veneficiorum antistite et antesignana fuse dictum est in Epod. XVII. Plin. XXV. 2. 'Homerus quidem primus doctrinarum et antiquitatis parens, multas alias in admiratione Circes, gloriâ herbarum Ægypto tribuit.' Vide *Odyss.* K.

26 *Amica luto sus*] Socii quidem Ulyssis in porcos mutati per Circem veneficam dicuntur, quia fœdis voluptatibus ita corrupti sunt, ut rationis usum amisisse viderentur. Ita S. Chrysost. et alii. Vide Epod. XVII. 15. At Jo. Bodinus Andegavensis de Magorum dæmonomania II. 6. de ejusmodi hominum in belluas per artem magicam transformationibus fuse disputans, multis et gravibus exemplis ac testimoniis eas revera fieri asserit; additque: Neque fabulosum est quod Homerus narrat Ulyssis comites per Circem maleficam in porcos fuisse transformatos, cum Augustinus ipse lib. de Civ. Historiam eandem adducat, quamvis opinione ipsius miram, et illam de Arcadibus; in Alpibus

Nos numerus sumus, et fruges consumere nati,
 Sponsi Penelopæ, nebulones, Alcinoique
 In cute curanda plus æquo operata juvenus ;
 Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, et 30
 Ad strepitum citharæ cessatum ducere curam.
 Ut jugulent hominem, surgunt de nocte latrones ;

rus, et vicinus tantum ad absumenda alimenta: sumus quasi proci Penelopes ignavi, atque Alcinoi juvenes curando corpori nimium operam dantes: quibus optimum videbatur stertere usque ad Meridiem, atque citharæ cantu lenire sollicitudines. At quantum est illud dedecus? Ecce prædones noctu surgunt ad homines trucidandos ;

26 *Vixisses* Schoenborn. 3.—28 *Sponsi Penelopes* Schoenborn. 2. ed. Bodoni, al. *Penelopæ* plurimi codd. ap. Feam, alii Mss. apud Lamb. Pulm. Val. notatum in citata editione Aldina; ita restituit Lamb. Dac. Bentr. Baxt. Cun. San. Phil. Gesn. Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetzel. Zenn. Vid. II. Sat. 5. 76. et *nebulone* Schoenborn. 4.—30 Schoenborn. 3. *diesque*.—31 Venet. 1495. Bentr. et Kidd. *cessantem*. Vat. unus, *cessantum*; et sic Florent. 1482. Venet. 1483. 1490. et Lips. 1499. *cænatum ducere* Schoenborn. 3. *cessatam d. curam* Scaliger. *ducere somnum* Vat. Rom. 8. aliique codd. ap. Bentr. item edd. Bentr. et Kidd.—32 Nonnulli codd. *Fæx*, Torrent. Bentr. Valart. et Oberlin. *hominem*; revocavit in textum Bentr. utpote quæ lectio ei suavior videatur, et majoribus testibus probata: addit Gesnerus, ut evitetur sic ingratum homœoteuton. Sequuntur inde alii editores, Cuning. Baxt. San. Phil. Gesn. Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetzel. et Zenn. ‘Si auctoritate certandum est; manuscriptorum sive nostrorum, sive aliorum editorum pars longe major, et optimæ notæ, habet *homines*; uti et Servius ad Virg. Georg. I. 287.’ *Fæx*.—32 Ms. in nota ad citatum Servii locum, in ed. Burm. *vigilat de nocte*.

NOTÆ

quoque memoria sua frequens fuisse dicat ut stabulariæ mulieres imbutæ malis artibus in caseo darent viatoribus unde in jumenta illico verterentur, ut necessaria quæque portarent, postque perfuncta opera iterum ad se redirent. Vid. S. Augustinus de Civ. Dei XVIII. 17. et 18. Item Daniel. cap. IV. ubi Nabuchodonosor ab hominibus dicitur ejectus, ac per annos septem inter bestias fœnum quasi bos comedisse: postea vero, figura ejus reversa ad ipsum, recuperasse pristinum sensum ac decorem honoremque regni.

27 *Nos numerus sumus*] Turba sumus absque virtute, exercitus numerum explentes duntaxat, velut Ther-

sites ille iners et inglorius: videmur tantum vivere ut edamus.

28 *Sponsi Penelopes*] Sive luxuriæ dediti, sive gulæ; ut alibi est annotatum. Vide II. Sat. 5.

29 *Alcinoique In cute cur. &c.*] Similes sumus Alcinoi Phæacum regi apud Corcyram insulam, ejusque familiaribus et populis: qui molliæ et voluptatibus perditis, in ignavia sordidique consenescebant. Proverb. ‘Alcinoi mensa,’ id est, luxuriosa.

32 *Ut jugulent homines, &c.*] Torrens ubique sagax errorem hic subodoratus, librarii incuria paginas confusas asserit. Ista nimirum a vs. 32. ad 64. pertinere contendit ad priorem Epistolam: atque reponi de-

Ut teipsum serves, non expergisceris? atqui
 Si noles sanus, cures hydropicus: et ni
 Posces ante diem librum cum lumine, si non
 Intendes animum studiis et rebus honestis,
 Invidia vel amore vigil torquebere. Nam cur,
 Quæ lædunt oculum, festinas demere; si quid
 Est animum, differs curandi tempus in annum?

35

tu vero non excitaris ad temet servandum? Verum si valens detrectas ire, hydropticus festinabis: ac nisi ante lucem petas librum cum lucerna, nisi mentem applices studio rerum honestarum, vigilans cruciaberis invidia, vel amore, aliove affectu. Age vero quare tam diligenter tollis quicquid oculos offendit; differs autem integro

//////////

Angelic. 1. *surgent.*—33 Unus Vat. *ut serves teipsum.* Alius Vat. *atquin.* Vs. 33–63. post 1. Epist. 1. 51. collocari vult D. Heins.—34 *Si noles* in quibusdam vet. et ita Bodoni. *cures* nonnulli ap. Feam, alii codd. apud Lamb. Cruq. Talb. ita Porph. edit. Venn. 1495. 1552. Aldus 1509. 1519. Basill. 1527. 1531. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. R. Steph. 1544. probant Lamb. Cruq. Torr. Talb. Bentl. sequuntur Dac. Baxt. Cnn. San. Gesn. Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetzel. Zeun. *cures* Vat. 1. 5. Vat. Rom. 2. 5. 6. 7. Vat. Palat. 1. Chisian. 5. 6. Vallicel. 4. edit. Princ. Med. 1476. Flor. 1482. Venn. 1483. 1490. 1509. aliæque ex priscis ante Aldi 1501. cui vulgo tribuitur hæc lectio. *nolis...cures* etiam Harl. 1. 2. 4. 6. 7. et Vet. Comb. ‘Hic locus levi menda laborat. Bentleins ex quibusdam libris legit *cures*, quia illud *cures* manifesto mendosum. Sed nisi fallor, dederat nobis Horatius hoc modo: *atqui, Si nolis sanus, quares hydropicus*, i. e. hydropicus factus frustra expergisci conaberis. ‘Quærere’ est magno studio, et sæpe frustra conari. Sic Epod. II. 70. et XVI. 16. atque ita passim.’ *Jever ad Lucan.* III. 657.—35 *Poscas* Vat. 16. *Poscis* Vat. 10. *si ne* Angelic. 3.—36 Quatuor codd. ap. Feam, *Intendas animum.*—37 Vat. Rom. 5. et Chisian. 6. *cur nam?*—38 Nonnulli codd. ap. Feam, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. alii ap. Pulm. Cruq. Torrent. *oculum*; defendit Bentl. sequuntur Baxt. Cuning. Sanad. Gesn. Zeun. Phil. Francis, Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring.

NOTÆ

bere illic post vs. 51. ‘Cui sit conditio.’ Materię quidem et argumenti ratio ad hanc emendationem ducit. Judicabit æquus lector de conjectura hac sat audaci.

34 *Si noles sanus, &c.*] Si dum sanus es, ire nolis ad medicum; cures profecto, cum ægrotabis. Quidam leg. *si non is sanus, &c.* Id est: Si segnis es, et ire piget, dum sanus es; si torpes ignavia; deinde coges ire, immo currere, cum hydropisi cruciaberis; cursu enim et corporis agita-

tione ac labore morbus iste minuitur. Sensus est: Nisi vitia mature corrigas, frustra deinde conaberis ea depellere inveterata: quin ab his opprimere. Vulgare est: ‘Venienti occurrere morbo.’

35 *Ni posces ante diem librum, &c.*] Si vigilare nolueris discendæ causa virtutis ac sapientiæ, fiet ut dormire aliquando nequeas ob invidiam, amorem, aut aliud vitium quo sollicitabere.

Dimidium facti, qui cœpit, habet : sapere aude ; 40
 Incipe : qui recte vivendi prorogat horam,
 Rusticus expectat dum defluat annis ; at ille
 Labitur, et labetur in omne volubilis ævum.
 Quæritur argentum, puerisque beata creandis
 Uxor, et incultæ pacantur vomere sylvæ. 45
 Quod satis est cui contigit, hic nihil amplius optet.
 Non domus et fundus, non æris accervus et auri,
 Ægroto domini deduxit corpore febres,

anno sanare quod animum corrumpit? Heus, facti dimidium tenet quisquis incæpit. Sapientiæ studium audacter amplectere, incipe. Qui differt tempus bene vivendi, est quasi rusticus expectans donec annis defluerit. Atqui fluit ille, semperque fluens volvetur. Quorsum vero tam solícite comparantur opes; expetitur conjux fecunda gignenda proli; nec non sterilia nemora aratro domantur? verum enim qui nactus est quantum sufficit, nihil ultra cupiat. Quippe nec ædes nec prædia nec auri et pecuniæ cumulus possunt arcere morbos a corpore vel curas ab animo

oculos alii et edd. vett. siquod Vat. 1. et al. ap. Pulm.—40 Cuning. qui cœpit, habet facti.—41. Codices plerique alio ordine, Incipe. Vivendi qui recte prorogat horam. Sed in hac lectione ambiguum est, ntrum recte vivendi velit, an recte prorogat. In aliis quibusdam sic habetur, vivendi recte qui. Simplicissimum videtur, quod in vetusto codice Pulmanni, in Bersmanni altero, et in Petrensi et Regiæ Societatis extat, Incipe: qui recti vivendi prorogat horam. Sic enim alibi Noster solet præponere: ut 1. Epist. 16. 17. 'Tu recte vivis, si curas esse quod audis.' Bentl. vivendi qui recte etiam Harl. 3. 4. 5. Bamberg. Schoenborn. 4. et edd. vett. qui recte vivendi Vatt. 1. 5. 14. Vatt. Rom. 7. 8. Angelic. 3. alii, atque ita Acron, Muret, Dacer. Bentl. Baxt. Sanad. Gesn. Zeun. Francis, Phil. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Bipont. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. proroget Vat. Rom. 9. prorogat annum Florent. 1482. Mediol. 1486. et Vet. Comb.—42 Barberin. a m. pr. defluit. Schoenborn. 3. dum festinat.—45 'Wakef. placantur; inscite. Vid. II. Sat. 8. 5.' Fea. sulce pro sylvæ Schoenborn. 3.—46 Harl. 1. 6. 7. et edd. primæ, Bentl. et Cuning. item Fea, Bothe, al. contingit nihil, vel nil contingit. Plurimi ap. Feam et Cuning. nil. Lambinus ex codd. edidit contigit, hic nihil; inde Dacer. Baxt. Gesn. Oberlin. Zeun. Comb. et Wetzel. optat Schoenborn. 3.—48 Schoenborn. 2. et Chisian. a m. sec. deducunt. Harl. 3. Schoenborn. 2. quatuor Vatt. Chisian. 1. a m. pr. Angelic. 4. Vallicel. 4. alii codd. ap. Pulm. Cruq. Torreat.

NOTÆ

40 *Dimidium facti, &c.*] Hesiodica sententia est: Principium est dimidium totius. Ausonius: 'Incipe: dimidium facti est cœpisse: supersit Dimidium: rursus hoc incipe, et efficies.'

42 *Rusticus expectat, &c.*] Similis

est rustico illi, qui cum ad amnem pervenisset, stolide expectabat dum efflueret omnis aqua, ut ad alteram ripam transire posset.

44 *Quæritur argentum, &c.*] Curamus omnia quæ ad corpus spectant: quæ animi sunt, cur negligimus?

Non animo curas. Valeat possessor oportet,

Si comportatis rebus bene cogitat uti.

50

Qui cupit aut metuit, iuvat illum sic domus et res,

Ut lippum pictæ tabulæ, fomenta podagram,

Auriculas citharæ collecta sorde dolentes.

Sincerum est nisi vas, quodcumque infundis, accescit.

Sperne voluptates: nocet emta dolore voluptas.

55

Semper avarus eget: certum voto pete finem.

Invidus alterius macrescit rebus opimis:

domini laborantis. Oportet bene valere possessorem, ut fruatur congestis facultatibus. Porro quisquis vel cupiditate vel timore conflictatur, non magis prodest illi domus et pecunia, quam lippo tabellæ pictæ, podagræ fomenta, atque auribus ob sordes contractas male affectis citharæ suaviter resonantes. Mutare forma tuos mores. Nam si vas non est purum, quicquid immittes vitiabitur. Contemne voluptates. Dolorem crevit voluptas ægre quæsita. Avarus semper est inops. Modum pone definitum cupiditati. Invidus torquetur rebus prosperis alterius. Sicilia ty-

//////////

et Valart. *febrem*.—50 Angelic. 1. a m. pr. *comparatis*.—51 Vatt. 1. 5. Vat. Rom. 4. a m. pr. et ed. Jaeck, *cupit ac metuit*. Vat. 17. Vat. Rom. 1. et Chisian. 1. *et metuit*; quod receperunt Fea et Bothe, *aut metuit* in reliquis edd. et codd. etiam Bodoni. *aut res* edd. vett. *ac res* Cuning. Sanad. et Francis. *et res* Vatt. 1. 3. 4. 5. 7. 9. 10. 13. Vatt. Rom. 2. 4. 5. 6. 7. 8. Vatt. Palat. 1. 4. Chisian. 1. Vallicel. 4. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. alii codd. ap. Lamb. Cruq. et Valart. sic edd. Baxt. Bentl. Gesn. Zeun. Sandby, Oberlin. Bipont. Comb. Wakef. Wetz. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Døring.—52 Vat. 14. *tabulæ pictæ*; sic Hildebert. Mor. Phil. col. 988. et Cuning. ‘*tormenta* Wakef. auctacter, ex Buherii conj. in Anthol. Lat. Burm. II. p. 485.’ Fea. *podagram* Bentl. ex conj. inde Sanad. Wetz. et Kidd. probat Baxt. ‘Sed bene positum et abstractum pro concreto, ut notat J. A. Ernesti.’ Fea.—54 *Sincerum nisi* Schoenborn. 3. 4. sine est. *Vas nisi sincerum est* Vat. Rom. 7. *infundet* Schoenborn. 4. *acescet* Vat. Rom. 8. alius item cod. ap. Pulm.—57 Schoenborn. 3. *rebus macrescit*; et sic Hildeb. Mor. col. 979. *macrescit* etiam Vatt. 16. Vat. Rom. 2. a m. pr. Vat. Rom. 7. Chisian. 1. a m. sec. et Barberiu. 2.—

NOTÆ

49 *Valeat possessor oportet, &c.*] Quid prosunt opes diviti, si æger sit animo, vel corpore? si feбри, si metu vel cupiditate torqueatur, an divitiæ sublevabunt?

52 *Ut lippum pictæ, &c.*] Similitudo conglobata hic, ante, et postea.

53 *Auriculas citharæ, &c.*] Ista quidem leviter oblectant, et paulisper fallunt dolorem; nequaquam sanant.

55 *Nocet emta dolore voluptas*] Menander: ‘Quam sæpe ob voluptates

mærore afficimur!’ S. Hieronym. contra Jovinian. ‘Irridet Horatius appetitum ciborum, qui sumti relinquunt pœnitentiam: dicens, ‘Sperne voluptates, nocet emta,’ &c.

56 *Semper avarus eget*] Avaro deest tam quod habet quam quod non habet.

Certum voto pete finem] Modum et finem statue cupiditati et desideriis. Vide III. Od. 16.

Invidia Siculi non invenere tyranni

Majus tormentum. Qui non moderabitur iræ,
Infectum volet esse, dolor quod suaserit et mens, 60

Dum pœnas odio per vim festinat inulto.

Ira furor brevis est: animum rege: qui, nisi paret,

Imperat: hunc frænis, hunc tu compesce catena.

Fingit equum tenera docilem cervice magister

Ire viam qua monstret eques. Venaticus, ex quo 65

vanni nullum habuerunt cruciatum invidia graviolem. Quisquis iram non compresserit, postea cupiet non factum fuisse quod jusserit animum incitatus, dum vehementius dare vindictam properat indignationi non satiatae. Ira est brevis insania. Fræna appetitum, qui dominatur quando non est subactus. Hunc frænis, hunc vinculis stringe. Nam certe magister equum flexibilem molli cervice format ad currendum quacumque sessor voluerit. Canis venaticus, postquam cervi corium domi

58 *Invidia scleri n. i. tyrannis* Schoenborn. 3.—59 *Tormentum majus* Schoenborn. 4. et Vat. 14. *iram* Schoenborn. 4. Vat. 4. a m. pr. Vat. Rom. 2. a m. pr. et Vat. Rom. 4.—60 Schoenborn. 3. *dolor et suaserit exmens.* H. Steph. etiam *exmens.* Cuning. Sanad. et Francis, *ac mens.*—61 Bos. *Dum pœnas odio, dum vim.*—62 *Hemistichium animum rege; qui, nisi paret,* non habetur in Schoenborn. 3.—63 *Impera et hunc* H. Steph. *catenis* Schoenborn. 2. 3. et Harl. 2. 6. 7.—64 Vat. Rom. 9. *docilem tenera.*—65 Vat. Rom. 5. a m. pr. et Barberin. 1. *qua monstret,* alii etiam codd. apud Cruq. Torr. Bentr. atque ita Baxt. Bentr. Cun. San. Gesn. Phil. Sandby, Oberl. Combe, Wakef. Wetzel. et Zeun. *monstret* etiam Vat. 1. Vat. Rom. 8. alii Mss. apud Pulm. Bentr. ‘*Ire, viam qua monstret eques,* sic interpungit Bentrleius, et puto, rectius; ut non sit *ire viam*; sed, *ire, qua eques monstret viam.* Liv. xxxii. 110. ‘*Pedites jubet, qua dux monstraret viam, ire.*’ Equi docentur, recta, ad dexteram, ad sinistram, in gyrum ire, gradum sistere, variosque motus.’ *Feu.* Vide infra i.

NOTÆ

58 *Siculi tyranni*] Dionysius et Agathocles Syracusanorum, Phalaris Agrigentorum tyranni, &c. Justin. l. iv. ‘Singulæ civitates in tyrannorum imperium concesserunt, quorum nulla terra feracior fuit.’

60 *Infectum volet esse*] Facti subinde pœnitebit.

61 *Dum pœnas odio*] Est enim odium iræ impatientia ultionem appetentis.

62 *Animum rege, &c.*] Appetitum vehementem compesce: qui nisi a ratione prematur, hanc ipse opprimit, et in præceps rapit. Pers. Sat. v. 38. ‘Intortos extendit regula mores; Et premitur ratione animus, vincique

laborat.’ Cic. Offic. i. n. 101. ‘Duplex est vis animorum ac naturæ. Una pars, in appetitu posita, hominem huc et illuc rapit. Altera, in ratione, docet et explanat quid faciendum fugiendumve sit. Ita fit ut ratio præsit, appetitus vero optemperet. . . . Efficiendum autem est ut appetitus obediât rationi, eamque nec præcurrant ob temeritatem, nec propter pigritiam aut ignaviam deserant,’ &c.

64 *Fingit equum*] Equus tenera cervice domatur, et ad arbitrium fingitur: catulus ad venationem facile eruditur: sic puer bonos mores sponte imbibit.

Tempore cervinam pellem latravit in aula,
 Militat in sylvis catulus. Nunc adbibe puro
 Pectore verba puer; nunc te melioribus offer.
 Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
 Testa diu. Quod si cessas, aut strenuus anteis; 70
 Nec tardum opperior, nec præcedentibus insto.

allatravit, continuo venatur in sylvis. Jamjam sincera mente documenta excipe, o juvenis: jam optima inquire. Enim vero testa custodiet semper odorem, quo primum infecta fuerit. Quod si deses maneat, vel si fortiter præcurris, ego neque desidem expecto, neque præcuntes antevertere contendo.

Epist. 15. 11.—66 Schoenborn. 2. *pellere*. Nonnulli codd. *Feræ laceravit*.—67 Plurimi codd. ap. Feam, al. ap. Pulm. cum edd. Zarot. Basill. 1527. 1531. Lamb. et omnes fere recent. *adbibe*. Edd. quædam ante Lamb. *adhibe*, regnante metro.—68 Cuning. *te nunc*.—70 Schoenborn. 2. *strenuus annis*.—71 Vat. Rom. 8. *operiar*.

NOTÆ

66 *Ex quo Tempore cervinam pellem latravit*] Quando pellis cervo intercepto detracta ejus intestinis et sanguine cum pane impletur, et insuitur, talisque venaticis canibus objicitur, ad eos ad venationem acuendos. Gall. *faire la curée*.

67 *Militat in sylvis*] Postquam domi catulus odore cervi aut alterius feræ imbutus est, ratione mox allata, exinde in sylvis feras ultro venatur.

Nunc adbibe puro] Præcepta morum accipe, dum animus adhuc purus tibi manet, necdum ullis occupatus aut corruptus est pravis opinionibus vel affectibus. Quidam leg. *adhibe*: ut sit anapæstus pro dactylo.

68 *Nunc te melioribus offer*] Vel præbe te imbuendum optimis docu-

mentis. Vel, adi meliorem et sapientiore virum, a quo fingaris ad virtutem et rectum.

69 *Quo semel est imbuta, &c.*] Præclara sententia, quam hinc mutuatus est S. Hieronymus scribens ad Lætam.

70 *Quod si cessas, &c.*] Si piger es in Philosophiæ studio, non expectabo te minime valentem subsequi me acriorem. Quod si me studiosior aut ingeniosior fueris, quem assequi non possim, uequaquam invidere tibi aut instabo, nec ultra vires meas enitar. Aristoteles interrogatus, quo pacto discipuli egregie proficerent, respondit: 'Si cursu præstantes prosequi studeant, tardiores autem minime expectent.' Diog. Laërt.

EPISTOLA III.

AD JULIUM FLORUM.

Perquirat de Tiberio et comitibus in Oriente hoc tempore militantibus.

JULI FLORE, quibus terrarum militet oris
Claudius Augusti privignus, scire laboro.
Thracane vos, Hebrusque nivali compede vinctus,
An freta vicinas inter currentia turres,

O Juli Flore, nosse desidero in qua orbis regione bellum gerat Claudius Augusti privignus: an commoremini in Thracia ad Hebrum hyemali glacie constrictum; an

//////////

Epistola decima Libri primi in Ed. Sanad.—1 *Luci Flore* conj. Marcil. *militat* Zarot. Mediol. 1476. Venett. 1478. 1479. 1483. 1490. 1492. 1495. et Florent. 1482. *militet aurum* Schoenborn. 2.—3 *Ebrusque* in quibusdam codd. Vid. ad 1. Od. 25. vs. ult.—4 *Pro turres, terras* ex tribus codd. Bentl. ita nunc Valart. ‘Sequuntur Cun. San. Dorighellus; et ante omnes ex Ms. Blandiniano laudaverat Cruquius; et inde Rappoltus Enarr. in Hor. 1. Epist. 9. prorsus indocte, et quam enerve, atque indeterminate, freta, quæ currunt inter terras vicinas, quæ essent Europa et Asia! Turres sunt Sestos et Abydos, quæ proximæ erant inter se. Cf. Ovidius Her. xvii. 73.’ *Fea.*—

NOTÆ

1 *Juli Flore*] ‘Tota bella est hæc Epistola,’ inquit belle Parthenius: ‘pura admodum minimeque ambitiosa,’ teste Scaligero. Scripta Julio Floro Claudium Neronem comitanti, seu ad Pannonicum bellum, seu apud Armeniam, cum Tigranem in regnum restitneret. Ad illum Horatii familiarissimum inscripta est etiam iv. Od. 2. item ii. Epist. 2. Porro in hac eo collinare videtur Poëta, ut ad bene sciendam caritatem fraternam exhortetur: ad quod artificiosa insinuatione nititur, et per quasdam ambages sensim procedit, ut melius propositum exequetur.

Juli] Theod. Marcilus, non abs re, *Luci* reponendum contendit: quod *Julius* nusquam sit prænomen; nomen autem Floro nequeat statui; siquidem Flori non *Julia*, sed *Aquilia* gentis sint.

2 *Claudius Augusti privignus*] Claud. *Delph. et Var. Clas.*

Tiberius Nero, Drusi frater natu major, filius antem *Livia* Drusillæ. Hanc enim Augustus, repudiata Scribonia, marito suo ‘et quidem prægnantem abduxit, dilexitque et probavit unice ac perseveranter.’ Sueton. Octav. cap. 63. quin etiam erga ejus ‘pueros Nerones,’ hoc est, in utrumque illum privignum ‘animi paterni’ fuit. Nam et hos adoptavit: ac Drusum quidem præcipuis honoribus decoravit; Tiberio vero *Liviam* suam ex Scribonia filiam dedit uxorem, denique imperium tradidit. Vide iv. Od. 4. et 14. ibique Not.

3 *Thracæ*] Gr. Θρακη. Thracæ vel Thracæ, pro, Thracia.

Hebrus] Thraciæ mons et fluvius. Porro ibi vehemens rigere frigus, dixi 1. Od. 25.

4 *Freta vicinas inter, &c.*] Hellespontus in angustiis illis fremens, scilicet inter Sestum Thraciæ, et Abydum

Horat.

3 Z

An pingues Asiæ cœmpi collesque morantur? 5
 Quid studiosa cohors operum struit? Hæc quoque curo;
 Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
 Bella quis et paces longum diffundit in ævum?
 Quid Titius, Romana brevi venturus in ora,
 Pindarici fontis qui non expalluit haustus, 10
 Fastidire lacus et rivos ausus apertos?
 Ut valet? ut meminit nostri? fidibusne Latinis
 Thebanos aptare modos studet, auspice Musa?

apud mare defluens inter castella proxima; an in agris et collibus Asiæ opimis. Quid operis molitur turma literatorum? Ista scire etiam velim, quis suscepit scribenda Augusti facinora? quis bello et pace gesta posteritati mandabit? quid agit Titius paulo post sermone Romanorum celebrandus; qui non timuit ex ipso fonte Pindari haurire, lacus et rivulos patentes asperrutus? quomodo valet? nostrine recordatur? an Musarum auspicio Pindaricos numeros accommodare Latinis chordis

~~~~~

5 Schoenborn. 3. Vat. 2. Vat. Palat. 1. Barberin. 2. Harl. 2. 6. al. Zarot. Venett. 1478. 1479. 1481. 1490. 1509. Lips. 1499. Aldd. 1. 2. 3. et Junt. 1503. *morentur.*—6 Vat. 2. *opertum instruit.* Bentl. ex codd. *Hoc quoque;* ita etiam nonnulli Feæ, alii Mss. apud Pulm. Bersm. Bentl. qui probat; ut referatur ad præcedentem sensum. Adoptarunt Cun. San. Sandby, Wakef. et Wetzel. *Hæc quoque,* ut referatur ad sequentia, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. al.—7 Vat. Rom. 5. alii codd. ap. Cruq. *sumat.*—8 Schoenborn. 2. *quis fundit.* Vat. 17. Vat. Rom. 2. a m. pr. Vatt. Rom. 4. et 5. a m. pr. Vatt. Palat. 1. 6. Chisian. 5. et Angelic. 1. *diffudit.* Vat. Rom. 5. et alii codd. ap. Cruq. *diffundit.*—9 *Quis Titius* Schoenborn. 2. 4. *Quid Enius* Bamberg.—12 Harl. 4. *fidibusve.*—

NOTÆ

Asiæ ‘arces,’ vel oppida. Gall. *les Dardanelles.* Item, *le detroit de Gallipoli.* Ovid. Trist. 1. ‘Seston Abydena separat urbe fretum.’

Turres] Quid. leg. *terras,* i. e. Europam et Asiam angusto illo mari seu freto divisas. Lucan. lib. 11. ‘Europamque Asiæ, Sestonque admovit Abydo.’

5 *Pingues Asiæ campi*] Cic. pro Lege Manil. n. 14. ‘Asia tam opima est et fertilis, ut et ubertate agrorum, et varietate fructuum, et magnitudine pastionis, et multitudine earum rerum quæ exportantur, facile omnibus terris antecellat.’

6 *Studiosa cohors*] Prætoriani milites literati, vel potius docti comites Tiberii. Ut enim ipse studiosus et

literarum amans, ita secum habebat literatos quosdam et inprimis studiosos, quorum præcipui nominantur hic, Titius et Celsus Poëtæ, Florus autem orator, Poëta, et Jurisperitus. Vide infra 1. Epist. 8.

9 *Titius*] Septimius ille cognominatur quibusdam, diciturque Lyrica et Tragica scripsisse; a quibus nihil extat.

10 *Pindarici fontis qui, &c.*] Qui vulgares et vulgaria contemnens, quasi *lacus* et *rivos*, ipsum Pindarum Lyricorum principem atque fontem adiit, Latinisque versibus ausus est æmulari styli ejus sublimitatem et sensus profunditatem. Allegoria.

13 *Thebanos*] Pindarus Thebis oriundus. 1v. Od. 2.

An tragica desævit et ampullatur in arte ?

Quid mihi Celsus agit ? monitus multumque monendus, 15

Privatas ut quærat opes, et tangere vitet

Scripta, Palatinus quæcumque recepit Apollo ;

Ne, si forte suas repetitum venerit olim

Grex avium plumas, moveat cornicula risum

Furtivis nudata coloribus. Ipse quid audes ? 20

Quæ circumvolitas agilis thyma ? non tibi parvum

Ingenium, non incultum est nec turpiter hirtum.

laborat : an graviter agit, assurgitque scribendo Tragædias ? Quid Celsus facit ? admonitus iterumque admonendus, ut proprias sibi divitias comparet ; caveat autem desumere e libellis, quos servat Apollo Palatinus : ne si avium turba suas aliquando veniat plumas resumere, risum excitet cornix spoliata surreptis coloribus. Tu vero quid agis ? quæ thyma circumvolitas sedulus ? Enimvero non exiguum, non rude,

~~~~~

13 Bamberg. aspice Musa.—14 Angelic. 2. in arce.—15 Celsus agat Vat. Rom. 2. Celsus ait Angelic. 2. movendus Vat. Rom. 9. et Angelic. 3.—16 Harl. 2. an quærat.—18 Vat. Rom. 7. venerit hospes.—19 Schoenborn. 3. moveat cornicula risus.—22 ' Editi quidem omnes jam inde ab incunabulis typographiæ: non tibi parvum Ingenium non incultum est, nec turpiter hirtum. At in melioribus nostris, Græviano, Vossiano, Reginesi, cum aliis pluribus, elegantius et ve-

NOTÆ

14 *Desævit*] Sævientes reges et principes repræsentans, gravesque rerum et animorum exprimens conversiones et motus : ut vulgo in Tragædiis.

Ampullatur] Debet magnus et splendidus esse Tragædiæ stylus. Unde et sæpe significatur cothurno sublimi Tragicorum calciamento. Vide Epist. ad Pis. vs. 80.

15 *Celsus*] Pedito Albinovanus ipse est, cui est scripta sequens Epist. 8. Hunc monet ut plagium evitet, neve aliena scripta usurpet venditetque quasi sua. Quo iratum sibi postea redarguit Horatius oblique, velut morosum.

16 *Privatas ut quærat opes*] Ut proprio, quod aiunt, Marte aliquid inveniat et componat : quæ vero sunt aliorum ne compilet sibi attribuat.

17 *Palatinus Apollo*] Augustus bibliothecam in monte Palatino construxit, adjunxitque Apollinis templo. Ibi deponerentur asservabanturque scripta quæcumque judicata fuerant cædore et immortalitate digna.

19 *Moveat cornicula risum*] Nota Æsopi fabula, notum adagium Erasmi, 'Æsopicus graculus.' Cornix, vel, gracus, ut alii volunt, plumarum suarum pertæsa alias undequaque mutuata est. At cum se alienis coloribus ornatam et fulgentem admiraretur, ecce aves quæ sua erant singulæ repetentes nudam haud sine Indibrio reliquerunt.

20 *Ipse quid audes*] Tu quidem ipse, Juli Flore, nihilne operum moliris ? quæ scripta, quos auctores imitaris aut evolvis, unde eximia quæque decerpas, velut apes succum e thymo et floribus optimis ?

Seu linguam causis acuis, seu civica jura
 Respondere paras, seu condis amabile carmen;
 Prima feres hederæ victricis præmia : quod si 25
 Frigida curarum fomenta relinquere posses,
 Quo te cœlestis sapientia duceret, ires.
 Hoc opus, hoc studium parvi properemus et ampli,
 Si patriæ volumus, si nobis vivere cari.
 Debes hoc etiam rescribere, si tibi curæ, 30
 Quantæ conveniat, Munatius; an male sarta

non asperum ingenium habes: atque adeo sive ad causas orandas facundiam adhibes, sive te accingis ad interpretandum jus civile, sive amatorios versus conscribis; præcipua tolles munera hederæ victricis. Porro si abjiceres fomitem sollicitudinum frigidis efficientem, certe pervenires quo te summa eveheret sapientia. Id curemus, ad id incumbamus tam parvi quam magni, si volumus esse patriæ nobisque utiles. Illud insuper mihi significa, te rogo, numquid tam curus, quam decet, tibi sit Muna-

rius extat : *non incultum est, et turpiter hirtum.* Neque enim *incultum* et *hirtum* diversas res significant, ut sint disjungenda; sed, quia unam eandemque rem amplificanc et exaggerant, sunt copulanda. *Bentl. et turpiter etiam Vatt. Rom. 3. 8. Chisian. 1. Angelic. 2. et 3. a m. pr. Harl. 1. 2. 3. 4. et alii ap. Palm. Ita etiam Sandby, Wakef. et Kidd. ne turpiter Cuning. et Sanad. nec turpiter Harl. 6. 7. al.—23 Schoenborn. 2. Seu linguas c. a. ceu, &c. Schoenborn. 3. Seu causis acuis linguam, seu civica bella.—29 Vatt. 1. 5. et alii codd. ap. Lamb. patriæ cupimus.—30 Sit tibi septem et viginti codd. ap. Feam, Harl. 4. 6. al. Si tibi Harl. 1. 2. 3. 7. Vat. 16. Vat. Rom. 8. alii ap. Bentl. Zarat. Venett. 1478. 1481. 1483. 1490. 1492. 1495. Florent. 1482. Aldd. 1. 2. 3. Junt. 1503. Basill. 1527. 1531. 1580. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Muret. Lamb. Pulm. Torrent. Chabot. Dan. Heins. Delph. Baxt. Bentl. Cuning. Sanad. et recentt. omnes. Bentl. ex ingenio, curæ est; ita Cuning. Sanad. Wakef. Wetzel. et Kidd. non vero Chabot. primus dedit est, ut asserit idem Cuning.—31 Quam te conveniat Angelic. 2. et Muret. Quam tecum veniat Aldd. 1509. 1519. Numatius, Numacius, Numantius, Nummatius, Minatius va-*

NOTÆ

25 *Prima feres hederæ*] Sive in foro causas orare, sive consultoribus jura explicare, sive carmina condere volueris, ubique victor et insignis habere.

Hederæ victricis] In commissionibus et certaminibus ingeniosis victores hedera coronabantur. Vide 1. Od. 1. 29. Dicta est hedera, quod hæreat; vel quod edita petat; vel quia illi cui adhæserit edat. In tutela Liberi putabatur esse, quia ut ille semper juvenis, ita hæc viret: vel quod

ita omnia, sicut ille mentes hominum, illigat. Festus.

Quod si Frig. &c.] Amice castigat Flori vitia.

26 *Frigida curarum fomenta*] Ambitio et avaritia curas pariunt infinitas, nutriunt ac fovent: hominemque reddunt frigidum et segnem ad virtutes et studium sapientiæ.

29 *Si patriæ volumus, &c.*] Vide Cie. de Officiis.

31 *Munatius*] Non is est Planicus ille Munatius, ad quem est 1. Od. 7.

Gratia nequicquam coit, et rescinditur? At, vos
 Seu calidus sanguis, seu rerum inscitia vexat,
 Indomita cervice feros, ubicumque locorum
 Vivitis, indigni fraternum rumpere foedus,
 Pascitur in vestrum reditum votiva juvenca.

35

tius: an concordia haud bene reconciliata dirimatur: verum sive fervidus sanguis, sive rerum imperitia vos exagitat animo non erudito immites; profecto non debetis amicitiam fraternam violare: at quavis in regione versamini, ego vestrum in reditum vitulam pasco Diis ex voto sacrificandam.

riantes ap. Feam.—32 Vat. Rom. 9. et res scinditur. Barberin. 2. Sanad. Cuning. et Francis, ac rescinditur. Vat. 2. Vat. Rom. 4. Vat. Palat. 1. Chisian. 5. 6. Barberin. 1. a m. pr. et 2. a m. pr. At vos; et est vulgata fere omnium editorum usque ad Bentleium, qui praetulit aliam lectionem etiam plurimum codd. Feæ, Jaeck, et aliorum, Ac vos; continuans interrogationem usque ad feros. Illum sequuntur Cun. San. Wakef. Wetzel. At alia lectio etiam magis placet Gesnero: quia vehementiorem motum habet, et planior sensus est. Et vos Barberin. 1. 2. a m. sec. et Sanad.—33 Heu c. s. heu rerum Harl. 1. 2. Schoenborn. 2. 3. 4. nonnulli ap. Feam, Exc. Sax. al. ap. Torrent. et Crnq. praefert Zinzerlingius ad Val. Flac. III. 232. versat Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. et Vat. 18. Vid. II. Od. 9. 3. feros. Ubicumque Bod.

NOTE

Sunt qui non fratrem Julii Flori, sed familiarem duntaxat fuisse arbitrentur: 'foedus' vero 'fraternum' dici posse de amicitia.

33 Calidus sanguis] Fervens in juventute, sæpe et facile ebulliens circa cor, iramque faciens et offensivonem. Est in quibusd. codd. Heu calidus sanguis, heu rerum inscitia vexat!

Rerum inscitia vexat] Contra rerum

usus et experientia, pariter et doctrina morum, ejusmodi juveniles motus placat, et cohibere docet animum temere effervescentem.

36 Votiva juvenca] Diis vota et promissa pro felici reditu vestro et incolunitate. Huc forte pertinet quod, ut Tragici hircum, ita Lyrici vitulum seu juvenicum solebant macrare.

EPISTOLA IV.

AD ALBIUM TIBULLUM.

Tibullum sodalem suavi alloquio solatur mœrentem. *Baxt.* (Vid. ad vs. 4. *Gesn.*)

Videtur Tibullum ad sese invitasse Horatius. Quid agis, inquit, nunc? num carmina scribis, an meditabundus philosopharis? Certe tibi ingenium est præclarum, forma corporis egregia, divitiæ earumque rectus usus, mentis prudentia, facundia orationis, gratia apud principes, gloria, firma valetudo, habitus cultusque vitæ splendidus et magnificus. Quare vive lætus et tranquillus, et, si ridere velis, vise me, qui tanquam Epicureus cutem curo, edo et bibo, nec curæ ullæ animi mei turbant tranquillitatem.

ALBI, nostrorum sermonum candide iudex,
 Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
 Scribere quod Cassi Parmensis opuscula vincat?
 An tacitum sylvas inter reptare salubres,
 Curantem quicquid dignum sapiente bonoque est? 5
 Non tu corpus eras sine pectore. Di tibi formam,
 Di tibi divitias dederunt, artemque fruendi.

Tibulle, bone censor nostrorum sermonum, quid putem agere te modo in regione Pedana? Credanne te componere quod superet opera Cassii Parmensis? an otiosum ambulare in nemoribus amœnis; ceterum nihil præmittentem eorum quæ decent virum probum ac prudentem? Atqui tu non corpus es absque mente. Dii elegantem tibi speciem, opesque, et his bene utendi facultatem largiti sunt. Quid

Epistola prima Libri primi in Ed. Sanad. Inscibitur in cod. Bamberg. Ad Albiū Tibullū Elegiarum Scriptorem.—3 Vat. Rom. 9. Cassi Partensis.—4 Aut tacitum Schoenborn. 2. 3.—5 Schoenborn. 2. bonoque, sine τῶ est. Vat. Rom. 1. bonumque.—7 Vat. 3. al. codd. ap. Pulm. Cruq. Torrent. Talbot. et Valart. dederunt; atque ita Acron, qui notat ‘mediam brevem syllabam.’ Sequuntur edd. Frib. 1536. Muret. Cruq. Torrent. Baxt. Benti. Cuing. Sanad. Gesner. Phil. Batt. Francis, Valart. Comb. Wakef. Wetzel.

NOTÆ

1 *Albi*] Albius ille Tibullus Equestri familia Romæ natus, eodem tempore quo Ovidius. Ingenii solertia et suavitate, necnon præstanti corporis forma insignis; nobilibus carus extitit. Elegiarum quatuor libros perelegantem scripsit. Horatio quam familiaris fuerit, patet ex 1. Ode 33. et ex hac Epistola.

Sermonum] Satirarum pariter et Epistolarum.

Candide iudex] Sine invidentia et adulatione. Forte alludit ad nomen ‘Albii.’ Epist. ad Pis. vs. 445. ‘Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes, Culpabit duros,’ &c.

2 *Pedana*] Peditum Latii oppidum fuit, non longe ab urbe Roma. Pedanos simul et Aricinos, Lavinenses, ac Veliternos civitate donatos scribit Livius. In ea porro regione Tibullus prædium habebat amœnum et locuples. Quo cum secessisset ad leniendas quasdam curas, ad eum scripsit

Horatius, ostenditque multis donatum muneribus a natura, a Diis, a fortuna etiam, frui debere illis dum liceret per usuram vitæ sensim defluentis, neque sollicitum esse oportere.

3 *Cassi Parmensis*] Idem is creditur, de quo 1. Sat. 10. quique ‘Etruscus’ dicitur. Scripsit Tragedias, Elegias, Epigrammata. De eo sic Vet. Comment. Cassius Parmensis Tribunus militum in partibus Cassii et Bruti fuit. Quibus victis, Athenas se contulit. Quintus autem Varns eo missus ab Augusto ut eum interimeret, studentem reperit: illoque perempto, scrinium cum libris abstulit. Unde multi crediderunt Thyestem Tragediam esse opus Cassii Parmensis.

6 *Sine pectore*] Sine corde, excors, absque animo et ingenio.

Formam] Egregia corporis forma præstitisse dicitur Tibullus.

7 *Dederunt* [*dederant*] Hoc eo re-

Quid voveat dulci nutricula majus alumno,
 Qui sapere et fari possit quæ sentiat, et cui
 Gratia, fama, valetudo contingat abunde, 10
 Et mundus victus, non deficiente crumena?
 Inter spem curamque, timores inter et iras,
 Omnem crede diem tibi diluxisse supremum :

vero nutritrix alumno carissimo exoptet melius, quam sapientiam, et quæ sentit posse eloqui, necnon ut favorem habeat, et existimationem, sanitatemque, et victum lautum, et marsupium nunquam vacuum? Quoniam autem vivimus inter spem et sollicitudines, inter timores atque indignationes, auctor tibi sum ut unumquemque diem

Zeun. Kidd. Fea, Bothe, et Jaeck. *dederant* Harl. 2. 4. 5. 7. Bamberg. *dedere* Schoenborn. 4. *Ceteri dederint*.—8 *Quid voveat* Vat. 16. Vat. Rom. 8. a m. pr. *Quid voveat* Schoenborn. 3. *matricula* Vat. 1. a m. pr.—9 *Qui sapere* Vat. Rom. 3. a m. sec. Vat. Palat. 3. a m. pr. al. codd. ap. Lamb. Cruq. et Bentl. probant. Lamb. Torrent. Bentl. sequuntur Baxt. Cuning. Sanad. Phil. Sandby, Gesn. Comb. Wakef. Wetzel. Zenn. Kidd. Fea, Bothe et Jaeck. *Quam sapere* Harl. 2. 4. alii codd. ap. Feam. *Quin sapere* in Harl. 3. et ceteris. Item alii, *et fari ut possit*. Pulman. emend. *Cum sapere*. Vat. Rom. 3. a m. pr. *quid sentiat*.—10 Vat. 3. et Vat. Palat. 3. *contingit abunde*.—11 *Et modus et victus* Vat. 1. Vat. Rom. 3. 4. 7. a m. pr. Vat. Palat. 3. 6. Chisian. a m. pr. al. codd. ap. Lamb. Bersm. et Bentl. qui inde ex conj. emendat, *Et domus, et victus*. Bamberg. *crumina*. Boivinus ex conj. *camæna*; inde Sanad.—12 Vat. Rom. 8. et alius cod. ap. Pulm. *et iram*.—13 *Omnem c. d. t. diluxisse* edit. Princ. Mediol. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1495. Flor. 1482. Lips. 1499. Rutgersius ait, *pro occidisse*. Muretus conjecerat *tibid' il-luxisse*; archaismo Accio, vel Pacuvio digniore, ut notant Rutgers. et Talbot. De principio diei, non de fine, loquitur Poëta. Cic. Phil. xii. 5. *diluxisse*, præ-

NOTÆ

ferunt aliqui, cum pauperior jam factus esset Albius: alii explodunt, constanterque legunt, *dederunt*; penultima licenter correpta. Ut et apud ipsum Tibul. ii. Eleg. 5. 'Hæc fuerunt olim,' &c. pro, 'fuerant:' apud Lucret. lib. v. et Æneid. iii. 'constiterunt,' ubi vulgo 'constiterant:' certe consentiunt de Virgil. Ecl. iv. 'Matri longa decem tulerunt fastidia menses.'

Artemque fruenti] (Economix scientiam et peritiam.

8 *Quid voveat dulci nutricula, &c.*]

Persius de his fuse Sat. ii.

9 *Et cui [utque]* Leg. al. *et cui*.

10 *Gratia*] Apud magnates. Mes-

sala Corvinus mire Tibullum fovit: pariter Messalam Tibullus celebravit. Ipse testis eo disticho: 'Hic jacet immiti consumtus morte Tibullus, Messalam terra dum sequiturque mari.'

Fama] Apud omnes. Ovid. 'Donec erunt ignes arcusque Cupidinis arma, Dicentur numeri, culte Tibulle, tui.

11 *Mundus victus*] Noster ii. Sat. 2. 'Mundus erit qui non offendet sordibus, atque In neutram partem cultus miser.'

12 *Inter spem curamque, &c.*] His enim vita mortalium perpetuo conflictatur.

Grata superveniet, quæ non sperabitur, hora.

Me pinguem et nitidum bene curata cute vises,

15

Cum ridere voles, Epicuri de grege porcum.

ultimum tibi lucere existimes. Sic enim jucundum tempus accedet minime speratum. Certe me succi plenum et corpore egregie culto fulgentem vidchis, immo, si jocari velis, suem ex hara Epicuri.

ter codd. legit etiam Joan. Sarisb. Polierat. 11. 26.—14 Schoenborn. 4. *quæ sperabitur*, sine *non*.—15 Schoenborn. 4. a m. sec. in litura, *cute vises*.—16 'Mcibom. ad Laërt. x. Segm. 132. conj. *de grege parcum*, quem laudat Brucker. Hist. Philos. Per. 11. part. 1. lib. 1. cap. 2. sect. 1. § 3. oppido inscite, et insipienter. Præter Mss. omnes, et editiones, *porcum* etiam legebat S. Hieronym. contra Jovin. 11. 12. tom. 11. col. 342. edit. Veron. et eo spectabat æque c. 36.' *Fea*.

NOTÆ

14 *Grata superveniet*] Gratiora sunt quæ non expectata superveniunt bona, acceduntque insperata.

15 *Me pinguem*] Se qualis reapse erat pingit Horatius, obesulum, et cultus corporis studiosum.

16 *Epicuri de grege porcum*] Abdomini et voluptatibus ultro indulgen-

tem. Cic. in Pisonem: 'Epicure noster ex hara producte, non e schola.' Apud Athen. vii. 5. non obscure dicit, sed alta voce clamat Epicurus: 'Quod bonum sit nullum agnosco præter voluptatem ex gustu et Venere.' Contra tamen sensisse Epicurum, vide in Not. 11. Sat. 4. init.

EPISTOLA V.

AD TORQUATUM.

Manlium Torquatum invitat ad cœnam. *Bart.* Morosus prorsus sit necesse est, cui hoc Horatii convivium non placeat. Vinum enim haud contemnendum, idque non parce apponitur; est pura et munda supellex, tempus opportunum, sermones faceti, delectus convivarum fidorum et bene convenientium.

Si potes Archiacis conviva recumbere lectis,

Si conviva potes accumbere in toris vetustis, nec abhorres edere quodvis olus e

Epistola secunda Libri secundi in Ed. Sanad.—1 *Archiacis* multi codd. ap. Feam, Harl. 1. 3. 4. 6. 7. Gott. Exc. Sax. alii ap. Lamb. Pulm. Torrent. Gesn. Valart. et Oberlin. item edd. Junt. 1503. Venett. 1509. 1546. 1552. Aldd. 1509. 1519. Britann. 1520. Basill. 1527. 1531. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. R. Steph. Fabric. defendunt Turneb. Advers. 1. 18. Bentl. et

NOTÆ

1 *Si potes*] Si frugalis et tennis cœnæ apparatus tibi placere potest.

Archiacis] Ἀρχαϊκὸς, antiquitatem redolens, antiquum morem, antiquam

Nec modica cœnare times olus omne patella ;
 Supremo te sole domi, Torquate, manebo.
 Vina bibes, iterum Tauro diffusa palustres
 Inter Minturnas Sinuessanumque Petrinum.

5

tenui patina, o Torquate, expectabo te domi occidente sole. Potabis vinum Tauro iterum consule in cados fusum, inter Minturnas paludosas et Petrinum Sinuessanum.

//////////

Odinus in Misc. Obs. Crit. tom. v. p. 428. seqq. sequuntur Anon. Traj. ad Rhen. 1713. Baxt. Cuning. Sanad. Gesn. Phil. Sandby, Palart. Batt. Oberlin. Comb. Wakef. Wetz. Zeun. Dorig. Fea. Kidd. Bothe, Jaeck, et Dœring. *Archaicis* Harl. 2. Vatt. tres, Angelic. 1. 2. 4. Barberin. 2. Vallicel. 3. 4. alii codd. ap. Pulm. Lamb. Cruq. Torrent. Valart. et Oberliu. item edd. Zarot. Mediol. 1476. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. Lips. 1499. Ald. 1501. Muret. Chabot. Dan. Heins. Delph. al. 'quod non bene defendunt Lamb. Cruq. et Dacer.' Fea. Schoenborn. 2. *recondere lectis*.—2 Bamberg. *holus omne*.—3 Schoenborn. 4. *tocate manebo*, sed a m. sec.—5 *Inter Minturnas* Schoenborn. 2. *Minturnas inter Cuning. Sinuessanum Petrinumque* Schoenborn. 4. *Petrinum* Barberin. 2. Vid. Cic. Fam. vi. 19.

NOTE

simplicitatem et rusticitatem referens, non solum in moribus, sed etiam in fabrefactis. Gall. *à la vieille mode*: quo sensu hic usurpatur. Apage qui ab Archa vel Archia humili fabro vanam etymologiam expiscantur.

Convicia recumbere lectis] Ad mensam accumbere tricliniaribus in lectis antiquo modo fabricatis e rudiori materia,

2 *Olus omne*] Durum olus, 'betam plebeiam,' Pers. Sat. III. 112.

3 *Supremo sole*] Sub vesperam. Perperam aliqui altissimum solem accipiunt, afferuntque illud ex II. Sat. 8. 'de medio potare die;' nec enim hora ista convenit frugali cœnæ: adde quod sequitur de 'æstivæ noctis benigno sermone.'

Torquate] Estne is L. Manlius ipse Torquatus, causarum quidem patronus? ad quem est IV. Ode 7. Theod. Marcellius: 'Euge,' inquit, 'sic mortuum vocat Quintus scilicet.' Inteligit vero Q. Nonium Asprenatem, qui et Torquatus sit appellatus; Augustoque 'junctus aretius' dicitur.

Sueton. Octav. cap. 56. vide ibid. cap. 43. ubi sic habetur: 'In hoc ludicro C. Nonium Asprenatem lapsu debilitatum aureo torque donavit: passusque est ipsum posterosque Torquati ferre cognomen.'

4 *Vina bibes*] Nec generosa; quippe e palustribus Minturnis: nec vetustate insignia; nam annis superioribus fusa in amphoras.

Iterum Tauro] Consulium nominibus solita notari vina, alibi dictum est. Vide I. Od. 20. et II. Od. 3. Porro T. Statilius Taurus homo novus, ut et Agrippa; sed Augusti amicitia, victoque in Sicilia Lepido, rebusque mox in Africa gestis, unde et triumphum meruit; amphitheatro etiam extructo fuit clarissimus. Consul primo fuisse dicitur an. U. C. 717. secundo vero an. 728. cum Horatius annum ætatis ageret 40. aut circiter. Neroni nupsit ejus abneptis Statilia Messalini.

5 *Minturnas*] Hæc olim fuit urbs Latii satis culta, prope ostia Liris fluvii, in planitie: ubi amphithea-

Sin melius quid habes, arcesse, vel imperium fer.
Jam dudum splendet focus, et tibi munda supellex.

Quod si habes aliquid melius, offer; vel jussa exequere. Jam pridem accensus est meus ignis, meaue supellex tui gratia nitescit. Intermitte curam rerum futillum,

—6 *Si melius* plurimi codd. ap. Feam, Harl. 6. alii ap. Lamb. Pulm. Cruq. Talb. edit. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1486. 1490. 1495. 1509. 1573. Junta 1503. Bentl. Cun. San. Sandby. 'Sed, hisce non obstantibus, alia lectio aliorum Mss. et editorum præferenda est, ut magis Latina, *Sin melius*; id est, 'si vero,' 'si non,' 'si aliter;' quæ fere semper occurrit apud Scriptores, ubi in prima sermonis parte *Si* habetur; et in secunda est sensus oppositio; nempe in apodosi post aliam conditionem. Exempla abunde afferuntur in Lexicis.' *Fea.* *arcesse* viginti codd. ap. Feam, omnes Lambini, et Pulmanni, alii ap. Torrent. et Gesn. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Venett. 1481. 1483. 1486. 1490. 1509. 1514. Florent. 1482. Lips. 1499. et præsertim post Lambinum omnes alii edd. fere ad unum. *arcesse* quatuordecim ap. Feam, alii ap. Talbot. edd. Zart. Mediol. 1476. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. 1509. 1546. 1552. 1557. Aldd. 1. 2. 3. Junt. 1503. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Muret. R. Steph. et Marcil. *arcesse* Chisian. 5. 'A vet. Gramm. ad recentt. a Lamb. ad alios Horatii Edd. et ad omnes Lexicogr. et criticos, præsertim Dansq. et Cellar. in Orthogr. varie disputatur de h. v. orthographia. Plures consentiunt in prima tantum retinenda; quod nos tute approbamus auctoritate Verrii Flacci, Horatio coævi, in cujus Kalendario, Præneste reperto an. 1773. ap. Foggin. p. 43. legimus: QVOD MATER. MAGNA. EX. LIBRIS. SIBVLLINIS. ARCESSITA. LOCVM. MVTAUIT. EX. PHRYGIA. ROMAM.' *Fea.*—7 'Hic versus antepositur sequenti in Angelic. 1. et recte: ut patet vel ex ipso contextu, in quo ita post cœnæ modum, Horatius munditiam pollicetur. Quod non advertentes Interpretes, disputant, hinc Britannicus, Lambinus, Sanadonus, Dorighellus, Zeunius, contententes, in versu sequenti sensum esse: Vel arcesse vinum, quod habes, melius meo, id est, jube tecum afferri ad me; vel patere tibi meum ministrari, id est, utere eo vino, quod tibi apponam. Illinc alii apud eundem Lambinum, (quibus accedunt Dacer. Baxt. Batt. alii,) locum explicant: Si quid aliud melius habes in cœnam, quam quæ ego habeo, voca me domum tuam; vel domi meæ contentus esto iis, quæ tibi apponentur. Hoc secundum revera sibi velle poetam, clarius patet ex generico *quid*, quod signate ad unum, nempe ad vinum referri nequit, ut infra i. Epist. 15. 44. sed legendum esset *quod*. Nec video, quare de solo vino ipse concertaret, non etiam de aliarum rerum

NOTE

trum et aquæ ductus. Horum reliquiæ adhuc visuntur: de urbe vero superest parva turris cum taberna duntaxat. Non longe aberat ingens palus, in qua latuit Marius a Sylla profligatus. De quo Juvenal. Sat. x. 276. 'Exilium, et carcer, Minturnarumque paludes.'

Sinuessanumque Petrinum] Montem aiunt esse urbi Sinuessæ imminentem; ubi modo oppidum cum arce, apud Sinuessam excisam, vul-

go, *Rocca di monte Dragonè*. Alii dicunt fuisse vicum agri Sinuessani, qui celebris erat vini non quidem bonitate, sed copia. Sinuessa vero, antea *Sinope*, in ora ubi Massicus mons desinit, inter ostia Liris et Vulturni fluminum.

6 *Imperium fer*] Quidam interpretantur: Tu me fac regem convivii: quod mihi quidem absurdum videtur.

7 *Splendet focus, &c.*] Ad convivium

Mitte leves spes, et certamina divitiarum,
 Et Moschi causam : cras nato Cæsare festus
 Dat veniam somnumque dies ; impune licebit
 Æstivam sermone benigno tendere noctem. 10
 Quo mihi fortunam, si non conceditur uti ?

ac labores pro opibus, atque Moschi defensionem. Dies crastina Cæsaris natalibus sacra indulget licentiam dormiendi: fasque erit noctem æstivalem gratis colloquiis traducere. Quid opes juvant, si non licet his frui? Si quis parce victitat nimisque

exiguitate.' *Idem.* Cod. Angelic. 1. sequuntur Fea, Bothe, et Jaeck.—8 *Mitte lenes spes* Schoenborn. 4.—9 *Et causas Moschi* Schoenborn. 3.—10 Schoenborn. 4. *suppreumque dies.*—11 Vat. Rom. 7. Angelic. 3. a m. sec. Schoenborn. 2. edd. Zarot. Mediol. 1476. Venett. 1478. 1479. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. 1509. Florent. 1482. Lips. 1499. et R. Steph. *extendere noctem.* Vat. Palat. 3. *ducere noctem.* Alii codd. et edd. omnes a Bentl. *tendere noctem.*—12 *Quo mihi fortuna* Gott. Exc. Sax. Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. multi codd. ap. Feam, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. et vulgg. Ita etiam Dan. Heins. ad Claud. Rufin. 1. 47. *Quo mihi fortunæ* Chisian. 6. a m. pr. et nota Ms. a mann antiqua in ed. pr. Bibl. Vat. *fortunæ* pl. num. pro divitiis ut passim ap. Scriptt. et in Lexicis. Cf. Ovid. Amor. 111. 7. 49. *fortunai* mallet Theodor. Marcil. ex vet. script. *fortuna est* Vat. 9. Barberin. 2. alii codd. ap. Cruq. Talbot. et Valart. item Ald. 1501. et Britann. 1520. *Quo fortuna mihi* cod. ap. Oberlin. ut in var. lect. ap. Ovid. Amor. 11. 19. 7. *Quo mihi fortunæ* ex conj. Muret. Lamb. H. Steph. Cruq. Dacer. Cnning. Anon. Traj. ad Rhen. 1713. Sanad. Phil. Francis, Dorigli. et Paulinus Neap. 1796. *Q. m. fortunam* Vat. 18. a m. pr. al. codd. apud Lamb. Cruq. Val. sequitur Bentleius ex aliis Mss. inde Sandby, Wakef. Wetzcl. et Zeunius. '*Fortunam* autem, inquit Bentleius, singulari numero mallet, quia sequitur *uti.* Ita Livius xxxiiii. 12. '*Quæ utraque proclivis esse, si fortuna uti vellet.*' Virg. 1x. Æu. 240. '*Si fortuna permittitis uti;*' et Noster 1. Sat. 9. 45. Sed non vidit, ibi de For-

NOTÆ

parandum, coquendasque dapes.

8 *Mitte leves spes*] Omitte paululum solitas occupationes molestas, sive pro divitiis, sive pro fama et honoribus, sive pro defensione clientum tuorum.

9 *Moschi*] Is fuisse Rhetor Græcus refertur origine Pergamenus, qui veneficii reus a Torquato defendebatur.

Cras nato Cæsare festus] Cras justitium est, ob natalem Cæsaris: ac proinde silentibus judiciis ac strepitu forensi, dormire in multam lucem, et epulari, et hilaritati vacare licebit.

Nato Cæsare] Accipiunt vulgo de

natali Augusti, qui cum in Septembri sit circa finem, ex Suetonio; ad rem præsentem non facit admodum. Malim igitur cum quibusdam intelligere natalem Julii Cæsaris, qui Julio quidem mense habet 'noctes æstivas.' Vide Macrob. Saturn. 1. 12. Dion. lib. XLIV.

11 *Æstivam sermone benigno tendere noctem*] Noctem æstate breviorum extendere seu protrahere sermonibus prolixis, familiaribus, jucundis.

12 *Quo mihi fortunam* [*fortunus*] Ita Muretus aliique deinceps. Habent tamen codices plerique, *Quo mihi fortuna?*

Parcus ob hæredis curam nimiumque severus
 Assidet insano. Potare et spargere flores
 Incipiam, patiarque vel inconsultus haberi. 15
 Quid non ebrietas designat? operta recludit;
 Spes jubet esse ratas; in prælia trudit inertem;
 Sollicitis animis onus eximit: addocet artes:

tristis, hæredum causa; ille stulto proximus est. Ego vero contra, hoc magis bibam, et spargam flores, nec verborum etiam temerarius vocari. Ecquid violentia non efficit? detegit occulta; firmam dat fiduciam; incremem impellit ad certamina; anxie mentis ægritudinem discutit; artes docet. Scyphi abundantes quem non red-

tuna Dea, vel sorte agi propitia; non de divitiis. Et qui fortunam, et qui fortunam præferunt, subintelligunt optem: sed cum, quo mihi, sit per Enallagen personæ, ut notant Baxt. et San. pro, quo tibi, eleganter, et indirecte; nimirum Torquato jam diviti, de divitiis certanti, non divitiarum desiderium; sed divitias ipsas objicit Poëta. Fea. Q. m. fortunam etiam N. Heins. ad Ovid. Heroid. Epist. 11. 53.—14 Potare, spargere Cuning. ex ingenio. Portare Vat. Rom. 4. Angelic. 1. a m. pr.—16 Vat. 1. Vat. Rom. 1. 2. 4. 5. et Bamberg. designat. Barberin. 2. resignat.—17 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. et omnes codd. ap. Feam. ad prælia; ita etiam alii apud Pulm. Talb. Val. Oberl. Combe, nota Ms. a manu antiqua in edit. Aldi 1519. Bibl. Barberinæ, edit. Venn. 1479. 1481. 1490. 1495. 1509. Lips. 1499. Junta 1503. Bad. Ascens. Benth. Cun. San. Sandby, Dorigh. in prælia ceteri. ducit Chisian. 5. inertem Gott. Exc. Sax. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Vatt. 2. et 3. a m. pr. Vat. 4. Vatt. Rom. 1. et 2. a m. pr. Vatt. Rom. 3. 5. 7. 8. Vat. Palat. 6. Barberin. 1. a m. pr. Angelic. 1. alii Mss. apud Pulm. Cruq. Talb. Gesn. dicta nota Ms. revocavit in textum Talbot, inde Baxt. Benth. Cun. San. Gesn. Phil. Sandby, Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetzel. et Zenn. 'Vera lectio, et sententiæ Horatianæ magis consentanea, ut notat ipse Talbot; quam vulgata illa in prælia trudit incremem; cum censendus sit poëta, id potius laudi tribuisse ebrietati, multa, ut sibi videtur, egregia designanti, quod inertem virtutem; quam quod incremem ad pugnam accedenti temeritatem injecerit. Inertia, et virtus, seu strenuitas, opponuntur. Cic. 1. de Lege Agr. contra Roll. cap. 1. Tacit. 1. Hist. 46. Boëth. de Cons. iv. in fine. Vid. iv. Od. 9. 29. seq.' Fea.—18 Schoenborn. 4.

NOTE

13 *Parcus ob hæredis curam*] Quisquis summi parcit, geniumque defraudat, ut majores hæredibus opes relinquat, insanit prope.

14 *Spargere flores Incipiam*] Splendide cœnam apparamo, atque in secunda mensa de more flores inspergam.

16 *Designat*] Non. Marcel. 'designare,' est, cum nota et ignominia aliquid facere. Donat. in Terent. Adelph. ad eas voces: 'modo quid designavit?' est, inquit, novum quid

moliri seu malum seu bonum.

17 *Spes jubet esse ratas*] Noster III. Od. 21. 'Tu spem reducis mentibus anxii.' Vide ibi, item IV. Od. 12.

Inertem [incremem] Al. *inertem*, loco mox citat. 'Viresque et addis cornu pauperi, Post te nec iratos trementi Regum apices, neque militum arma.'

18 *Sollicitis animis onus eximit*] Hinc Liber dictus Bacchus.

Addocet artes] Sen quia vinum moderate sumtum acuit ingenium; sive

Fœcundi calices quem non fecere disertum ?
 Contracta quem non in paupertate solutum ? 20
 Hæc ego procurare et idoneus imperor, et non
 Invitus ; ne turpe toral, ne sordida mappa
 Corruget nares ; ne non et cantharus et lanx
 Ostendat tibi te ; ne fidos inter amicos
 Sit, qui dicta foras eliminet ; ut coëat par 25

diderunt eloquentem? quem non liberalem vel in angusta inopia? Certe aptus et non repugnans ego ista jubeor curare, ne toral immundum, ne mappa illotu nares faciat contrahi; ut vasa et patinæ te tibi repræsentent; ne inter familiares reperiat qui dicta exportet extra; ut pares congregentur. Porro convivas tibi dabo Bru-

honus eximit. Var. lect. ap. Feam ac docet.—21 Hæc egoque Schoenborn. 4. sed que a m. sec. imperare Schoenborn. 3.—22 Invitus, nec turpe toral, nec var. lect. ap. Feam. non turpe Schoenborn. 3.—23 Schoenborn. 2. 4. et var. lect. ap. Feam, nec non. Schoenborn. 2. lans. Hic vs. est a m. sec. in marg. tantum Schoenborn. 2.—24 Ostendant Vat. 7. Ostendat Schoenborn. 4. cum gloss. Ostendet.—25 Vatt. Rom. 1. 9. foris. Vat. Rom. 4. a m. pr. et Angelic. 1. a m. pr. eliminat.—26 Butram plurimi codd. ap. Feam. al. ap. Pulm. Torrent. Bentl. Gesn. et Valart. Commentator Cruq. edd. Mediol. 1476. et Venett. 1479. 1481. reduxit in textum Bentl. inde Traj. ad Rhen. 1713. Baxt. Cuning. Sanad. Francis. Valart. Gesn. Bipont. Dorigl. Oberlin. Comb. Wakef. Wetz. Zeun. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. Alius Butra occurrit ap. Grut. Inscript. p. 1071. 1. Butrum, Bitram, Brutam, Brutram, variantes ap. Feam.

NOTÆ

quod ebrii plusculum sunt jactabundi, seque omnia scire prædicant, inepte quidem.

20 *Solutum*] Vel ab omni solitudine paupertatis liberum, vel prodigum in ipsa paupertate.

21 *Idoneus, et non Invitus*] Erat enim Horatius agilis, hilaris, necnon munditiei perquam studiosus.

22 *Ne turpe toral*] Ne tori seu lecti tricliniæ offendant convivas sordibus. Vid. II. Satira 4. sub finem.

Ne sordida mappa] Ne dum manus abstergunt convivæ inter edendum, mappæ immunditia fastidium pariat et nauseam, quod naribus corrugatis significatur. Vide locum mox citat. II. Sat. 4.

23 *Cantharus et lanx Ostendat tibi*

te] Vasa tam sint nitida, ut quasi speculum imaginem tuam reddant exhibeantque.

Cantharus] Vas vinarium speciem referens scarabæi, qui *κάνθαρος* Græce dicitur: tali poculo usus Bacchus, ipsi proinde sacro. Meminit Macrob. pariterque Athenæus. Item Plin. XXXIII. II. ‘C. Marius post victoriam Cimbricam cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur.’ Arnob. sub finem lib. VI. ‘Quid in Liberi dextera pendens potioris cantharus?’ magnum ansatumque indicat Virgil. Ecl. VI. 17. ‘Et gravis attrita pendebat cantharus ansa.’

25 *Sit, qui dicta foras eliminet*] Ne quis extra limen domus efferat, effusiat, evulget, quæ inter potandum dicta liberius fuerint: ex quibus te-

Jungaturque pari. Butram tibi, Septiciumque,
 Et nisi cœna prior potiorque puella Sabinum
 Detinet, assumam : locus est et pluribus umbris :
 Sed nimis arcta premunt olidæ convivia capræ.
 Tu quotus esse velis, rescribe ; et rebus omissis, 30
 Atria servantem postico falle clientem.

tum et Septimium, Sabinum quoque, dummodo non detineat eum cœna prior et amica potior. Est etiam locus multis comitibus. At in convivio nimis constipato caprinus fœtor molestus est. Tu rescribe quotus esse cupias. Mox autem negotiis abjectis per fores posteriores fuge clientem in atrio stantem.

—26 *Septiciumque* plurimi codd. ap. Feam, al. ap. Pulm. Cruq. Bentr. item Commentator Cruq. edd. Zarot. Aldd. 1. 2. 3. Basill. 1527. 1531. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Venett. 1546. 1575. R. Steph. Muret. Bentr. Baxt. Cuning. Sanad. Francis, Phil. Gesn. Zeun. Bipont. Valart. Oberlin. Comb. Wakef. Wetz. Kidd. Fea, Bothe, Jacck, et Dœring. Septicii passim occurrunt apud Scriptores, et in Inscriptt. *Septimiumque* multæ edd. vet. *Septiniumque* in ceteris.—27 *At nisi* Vat. Rom. 8. a m. pr. *Et, ni* Cuning.—28 Variantes ap. Feam *ad summum*, et *ad summum*. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. *ad summam*. Schoenborn. 2. *est pluralibus umbris*.—29 *Sed minus* Barberin. 2. Vid. 1. Sat. 5. 6.

NOTÆ

mere invidia conflatur. Apud Lacedæmonios, inquam, publica intrantibus convivia, aliquis senior ostendens fores ita monebat : ‘Per has ne verbum ullum egrediatur.’

Ut coëat par] Hinc enim jucundior fit sermocinatio.

26 *Butram* [*Brutum*] tibi, &c.] Non unus est qui legat *Brutam* : at hinc bruti nomen mercatur, meo quidem judicio.

28 *Umbris*] De his conviviorum sectoribus, 11. Sat. 8.

29 *Sed nimis arcta prem.*] Ubi plures sunt convivæ, axillarum gravis odor creat nauseam. Vide Epod. x11.

30 *Tu quotus esse velis rescribe*] Dic quot velis tibi sodales et convivas. Varro dicebat convivarum numerum

incipere oportere a Gratiarum numero, et progredi ad Musarum ; id est, proficisci a tribus, et consistere in novem, &c. quæ lege apud Gell. x111. 11.

31 *Postico*] Plautus ‘posticulum’ dicit, sub. ostium. Petronius ‘posticulam,’ sub. januam. Gall. *porte de derriere*. Virgil. *Æn.* 11. 453. ita rem explicat : ‘Limen erat, cæcæque fores, et pervius usus Tectorum inter se Priami, postesque relictis A tergo.’

Clientem] Moschum, vel alium, qui in atrio te observat alloquendi cupidus. Hunc autem falle egrediens per januam posteriorem, et veni ad me.

EPISTOLA VI.

AD NUMICIUM.

Vita beata constat externorum contemptu. *Burt.* Numicius videtur homo fuisse in vitæ genere et instituto probando ac sectando admodum inconstans et morosus. Quare docet Horatius, ad vitæ tranquillitatem pertinere nihil admirari, nec quicquam magis ab illa abhorrere, quam in rebus appetendis fugiendisque fluctuare. Quodsi in virtutis admiratione excedi potest modus; quid futurum est in vasis argenteis, statuis, vestibus, honoribus, opibus et divitiis admirandis et nimis appetendis? Ad animi igitur tranquillitatem tuendam opus est, ut in optimo, quod quidem visum fuerit tibi, servando et sectando sis constans et stabilis. Quodsi virtus te beatum reddere et servare potest; virtutem cole, ceteris omissis studiis. Si fieri potest, ut in divitiis vitæ felicitatem posueris; has unice sectare et auge quantum potes. Si honores tibi visi fuerint animi tranquillitatem afferre; honoribus omnem adhibe curam et operam. Si in mensæ gulæque deliciis summum posueris bonum; tanquam tribu motus et impotentes Ulyssis socii hoc voluptatis genus sectare. Si denique nihil sine amore jocisque jucundum putaveris; vive in amore jocisque.

**Nil admirari prope res est una, Numici,
Solaque, quæ possit facere et servare beatum.
Hunc solem, et stellas, et decedentia certis**

O Numici, nihil mirari, est unica fere et sola res, quæ possit beatum efficere et servare. Reperiuntur homines, qui nulla trepidatione affecti contemplantur solem

Epistola quinta Libri primi in Ed. Sanad. Inscritbitur in cod. Bamberg. *Ad Numicum*; qui codex tamen vs. 1. habet *Numici*.—3 *Nunc solem Zarot*.

NOTÆ

1 *Nil adm.*] ‘Admirabilis Epistola,’ inquit Parthenius; ‘erudita,’ Torrentius; ‘aurea,’ Landinus. Sane ‘admirabilis,’ quæ nihil stulte mirari, luculenter et mire docet: ‘erudita,’ quæ Philosophiæ moralis et Stoæ mysteria reconditissima clare exhibet, atque solerter insinuat: ‘aurea,’ quæ ‘aureæ mediocritatis’ ac veræ virtutis imaginem eleganter adumbrat.

Nil admirari] Non percelli admi-

ratione illa fatua, e qua nascitur cupiditas, vel timor, animum perinde torquentes. De ea 1. Epist. 1. 47. Stultæ illi admirationi virtutem contrariam Democritus vocabat ἀθανασίαν.

Numici] Numicia gens Romæ patricia.

3 *Decedentiu certis Tempora momentis*] Conversiones astrorum, indeque natas mutationes, temporum vices, ac tempestatum varietates, &c.

Tempora momentis, sunt qui formidine nulla
 Imbuti spectent: quid censes munera terræ? 5
 Quid maris extremos Arabas ditantis et Indos?
 Ludicra quid, plausus et amici dona Quiritis?
 Quo spectanda modo, quo sensu credis et ore?
 Qui timet his adversa, fere miratur eodem
 Quo cupiens pacto: pavor est utrobique molestus: 10
 Improvisa simul species exteret utrumque:

hunc, et stellus, et tempora certis horis abeuntia. Quid putas de terræ donis? quid de muneribus maris ultimos Arabas Indosque locupletantis? quid de ludis, et applausu ac muneribus Populi Romani fuventis? Quo animo, quo iudicio vultuque aspicienda hæc putas? Certe qui formidat istis contraria, eodem modo afficitur, quo is qui ea desiderat. Atque in utroque trepidatio est æque molesta; cum insperata

~~~~~

decidentia Vat. Rom. 4. *descendentia certis* Schoenborn. 2. 4.—5 Duo Vatt. Barberin. 1. unus cod. ap. Pulm. edd. Venett. 1478. 1486. Cuning. et Sanad. *spectant*.—6 *Arabes* plurimi codd. ap. Feam, et Schoenborn. 4.—7 *Ludicra et plausus* Zarot.—8 Var. Palat. 6. *spectata*.—9 Duo codd. ap. Valart. *fere is miratur*. Schoenborn. 2. *mutatur eodem*.—10 Multi codd. ap. Feam, alii codd. apud Lamb. Pulm. Cruq. Torr. Talb. Val. Acron, Commentator Cruquianus, edit. Flor. 1482. Venn. 1483. 1490. 1492. Lips. 1499. *utrobique*; restituit Lamb. inde Cruq. Bond. Baxt. Benth. Cun. San. Sandby, Gesn. Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetzel. Zeun. *utrique* Vat. 9. alii Mss. apud Torr. Talb. Val. edit. Princ. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1486. 1495. 1509. Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. Basill. 1527. 1531. 1580. Frih. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Muret. Chabot. Torrent. D. Heins. Delph. Talbot. Pine. Dacer. Phil. et Batt. *in utroque* Vat. 4.—11 Markl. in Epist. Crit. p. 115.

NOTE

4 *Formidine nulla Imbuti*] Quod si intrepidi spectent celestia, certe multo magis terrena.

5 *Munera terræ*] Aurum, argentum, &c.

Munera maris] Margaritas, gemmas, &c.

6 *Arabas*] De his r. Od. 29. 11. Od. 12.

Indos] Vid. r. Od. 12.

7 *Ludicra*] Victoriæ in Indis, quæ magni olim habita.

Plausus] Benevolentiam populi significatam publice, vel assurgendo, vel consalutando, vel acclamando, vel applaudendo. Vide r. Od. 20.

Dona Quiritis] Honores et magistratus delatos per suffragia populi

Rom. 'qui dabat olim Imperium, fasces, legiones, omnia.' Juvenal. Sat. x. 78.

8 *Quo sensu*] Stoici dicebant perturbationes omnes opinione constare.

Ore] Fronte, oculis, affectus demonstrantur ut plurimum.

9 *His adversa*] Inopiam, contemptum, ignominiam, sibilos, explosiones.

10 *Pavor*] 'Metus est mentem loco movens.' Cic. Tuscul. iv.

Utrobique [*utrique*] *molestus*] Al. *utrobique*: cupienti ac timenti; timens enim vexatur dolore mali futuri: cupiens autem desiderio boni absentis.

11 *Improvisa simul species exteret*

Gaudeat, an doleat; cupiat, metuatne; quid ad rem,
 Si, quicquid vidit melius pejusve sua spe,
 Defixis oculis, animoque et corpore torpet?
 Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui, 15
 Ultra quam satis est virtutem si petat ipsam.
 I nunc, argentum et marmor vetus, æraque et artes
 Suspice; cum gemmis Tyrios mirare colores:
 Gaude quod spectant oculi te mille loquentem:
 Guavus mane forum, et vespertinus pete tectum; 20

species ntrumque perturbat; seu lætetur, seu mæreat, seu cupiditate seu formidine percellatur. Quid autem ad propositum, si cum aliquid aspexerit fortunatius aut infelicius quam sperabat, oculos tenet immotos, atque mente simul et corpore obstupescit? Virtutem ipsam si quis nimium expetat; sapiens desperare, justus injustus esse existimabitur. I modo, admirare argentum, et vetus marmor, et fabrefacta ex ære; purpuram et gemmas concupisce: lactare quod te dicentem mille oculi attendunt: mane forum frequenta sedulus, ac sero domum redi, ne Mucius plus tritici,

conj. exercet utrumque; et ita Barberin. 2.—12 Vat. Palat. *metuatne*; ita edd. Zarot. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1495. 1509. 1573. Junta 1503. Aldus 1509. 1519. Basill. 1527. 1531. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Muret. D. Heins. Bond. *metuatque* Vat. 16. alii Mss. apud Pulm. *metuat cupiatne* Vat. 19. *metuat nequid ad rem* Bamberg.—13 *Quidquid si* Schoenborn. 3. *Vox quicquid deest in* Schoenborn. 4.—15 *Insani nomen sapiens* Vat. Rom. 1. Angelic. 2. Bodon. *Insani sapiens nomen in ceteris. feret* Vat. Rom. 2. 7. a m. sec. Chisian. 5. Barberin. 1. a m. sec. et Vallicel.—16 *Ultra quod* Schoenborn. 2. *petit* Schoenborn. 3.—17 Vat. 1. a m. pr. *argentum marmor.*—18 *Suscipe* Schoenborn. 3.—19 Chisian. 5. Angelic. 1. a m. sec. et Vallicel. 2. *spectent.*—20 Bamberg. *Navus.* Schoenborn. 2. 3. *forum, vespertinus, sine*

NOTÆ

utrumque] Seu species boni præsentis insperata, quæ nimio gaudio exanimat etiam interdum: seu species mali præsentis tristitiam creans eo graviorem, quo minus expectabatur. Unde exoritur stupor, torpor, ægritudo, mentis alienatio, &c.

12 *Quid ad rem*] Quid ad felicitatem, quam modo rem investigamus?

17 *I nunc, &c.*] Si res bonas, si virtutem ipsam ultra quam satis est expectere, stultum est; an licebit cupide scrutari metalla, vasa, lapillos, purpuram; immo famam, celebritatem nominis, opes, honores? &c.

18 *Tyrios colores*] Vide II. Od. 18.

Delph. et Var. Clas.

8. ibique Not. Item III. Od. 29. in fine.

20 *Gnavus mane forum, &c.*] Vel primo mane forum negotiantium pete; ibique exerce quod 'Janus summus ab imo Perdocet:' hoc est, frœnore divitias accumula. I. Epist. 1. 54. Item II. Sat. 3. vel, forum judicarium frequenta, et causis agendis quæstum fac. Martial. 'Dives eris, Romæ si causas egeris.'

Vespertinus pete tectum] Diem totam lucro faciendo consume: nec domum redi nisi sero et sub vespere.

Horat.

4 A

Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mutus, et (indignum, quod sit pejoribus ortus)

Hic tibi sit potius, quam tu mirabilis illi.

Quicquid sub terra est, in apricum proferet ætas ;

Defodiet condetque nitentia. Cum bene notum 25

Porticus Agrippæ, et via te conspexerit Appi,

Ire tamen restat Numa quo devenit et Ancus.

Si latus aut renes morbo tentantur acuto,

quam tu, colligat ex agris dotalibus: quippe indignum est ut ille ignobiliori stirpe genitus a te suspiciatur magis, quam tu ab illo. Quodcumque abditum in terra delitescit, id tempus expromet in apertum; infodiet autem et occultabit conspicua. Sic postquam porticus Agrippæ et via Appia te spectaverit valde illustrem; attamen superest ut pergas eo, quo Numa et Ancus tandem iverunt. Age vero, si latus aut

τῶ et.—21 Nec plus Vat. 15. et Chisian. 5.—22 Mutus et plurimi codd. ap. Feam, alii Mss. apud Pulm. Talb. Bentl. omnes Cruq. et Torr. edit. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1495. Flor. 1482. Aldus 1501. revocavit in textum Bentl. inde anonymus Trajecti ad Rhen. 1713. Baxt. Cun. San. Gesn. Phil. Val. Dorig. Oberl. Comb. Wakef. Wetzel. et Zenn. Al. Mutius indignum, vel Mutius et indignum.—22 Vat. 19. quid sit.—23 Schoenborn. 3. miserabilis.—24 Bamberg. in apertum. Schoenborn. 2. conferet ætas. Schoenborn. 3. et al. ap. Feam. proferat ætas.—26 Agrippæ via Harl. 2. 3. 7. et Schoenborn. 2. 3. conspexerat Vat. Rom. 1. et Schoenborn. 2. 3.—28 Si latus et renes Vat. 1. et Barberin. 1. 2. Vid. II. Sat. 3. 163. Si latus et renes

NOTE

21 *Dotalibus agris*] Ab uxore acceptis dotis nomine.

22 *Mutus et [Mucius]* Plebeius et ignobilis.

23 *Quam tu mirabilis illi*] Quod tu Patricius illi obscuro et abjecto non sis mirabilis per majores divitias. Prolepsis.

24 *Quicquid sub terra est*] Quicquid modo 'stulte miraris et optas,' peribit; et tu pariter cum istis: quære potius virtutem, quæ sola bonum stabile est et solidum. I. Epist. I. 47.

26 *Porticus Agrippæ*] M. Agrippa tertium Consul Pantheon fecit: addidit vero porticum columnis ingentibus, trabibus etiam æneis auro superfusis superbam. Syneedoc. pro quavis porticu; quæ quidem Romæ fuit multiplex. I. Epist. I. 71. In his ambulare, seque ostentare insig-

nes quique consueverant.

Via Appi] Appius Claudius Censor viam Romæ per portam Capenam Brundisium usque constravit adeo latam, ut plaustra duo sibi occurrentia facile pertransirent. Hæc a Trajano instaurata. Statius II. Sylv. 2. 'Appia longarum teritur regina viarum.'

27 *Ire tamen restat*] Postquam te omnibus ostentaris, diuque splendide egeris, tandem moriendum est; perinde ac ipsi Rom. reges mortui sunt. Vide I. Od. 28. et IV. Od. 7. 15.

Numa] Pompilius, secundus a Romulo rex, justitia clarus et religione. Liv. lib. I. Plutarch. &c.

Ancus] Martius, rex quartus Rom. Numæ ex filia nepos, bellica gloria effulsit. Liv. cit.

28 *Si latus aut renes, &c.*] Si labo-

Quære fugam morbi. Vis recte vivere? quis non?

Si virtus hoc una potest dare, fortis omissis

30

Hoc age deliciis. Virtutem verba putes, ut

venes graviter dolent; exquire licet doloris levamen. At visne recte vivere? Ecquis non vult? inquires. Ergo, si sola virtus hoc conferre valet, ad hoc labora strenue abjectis voluptatibus. Quod si contra virtutem censes mera esse verba, sicut lucum

*****

born. 2. *temptantur acuto* Bamberg.—30 *Si virtus hac una* var. lect. ap. Feam. *Si virtus hoc dare potest* et Schoenborn. 3.—31 Schoenborn. 4. *delitus.* ‘Codd. recentiores, et editiones principes *putas ut*; unde in ceteras omnes propagatum est. Saresber. Policrat. vii. 12. ‘Errant, qui *virtutem verba putant, ut Lucum ligna*,’ et sic ibi codex scriptus. At antiquiora exemplaria et, non *ut*; notantibus Pulmanno, Bersmanno, Torrentioque: *putes* autem, non *putas*, in suis reperit Cruquius. Nos quidem *putes et* in optimis nostris Græviano, Reginensi, Vossiano vidimus; *putas et* in mediocribus; *putas ut* in recentissimis. Revochemus ergo, quod et auctoritas et ratio jubet: *Virtutem verba putes, et Lucum ligna?* Ubi sententia est: Potesne existimare, virtutem verba esse, et lucum consecratum a quavis sylva non differre? hoc est, Potesne et virtutem et religionem exuere? Apparet igitur, mollius et verecundius dici *putes*, quam *putas?* Ovid. Heroid. xix. 41. Nec vero parum interest, et an *ut* legas: prius indicabit æque aut magis esse difficile religionem abnegare quam virtutem; posterius, virtutem quidem veri speciem habere; religionem vero et Flacco et plerisque aliis inter fabulas numerari. Quod et probe animadvertit Torrentius: qui, ‘Omnino,’ inquit, ‘legendum est et *Lucum*: nam retenta vulgari lectione videri possit Horatius de luco id sentire, quod alterum rogat: et sensisse pridem credo; sed ita sentire videri hoc loco noluit.’ Hæc senex doctissimus acute et vere: sed posteriores Interpretes ea minime assecuti sunt.’ Bentl. *putas* Harl. 2. 3. 6. et Harl. 1. 3. 6. *putas et* Vatt. 1. 4. 12. Vatt. Rom. 1. 3. 4. 5. 8. Angelic. 1. a m. pr. alii; recepit Dorighellus. ‘Hanc veram esse lectionem, patet evidenter ex contextu, et præcedenti thesi. Si nempe virtutem sequeris, omitte delicias. Si vero contemnis virtutem, et omnem religionem exuis, tunc delicias sectare, et omnes acquirendi modos exerce, præsertim negotiationes; et totus illis incumbere. Si est supplendum (ut in Carm. Sæc. 65. seq.) in oppositione, cum Commentatore Cruquiano, et Porphyrione, qui bene exponit: ‘Si ita contemnis virtutem, ut non summum bonum eam, sed verba existimes; si religione non moveris, ut lucos sacros ita in hoc *putes* stare, ut ligna hominibus præstent; linque hæc, et, quæ miraris, sequere.’ Notum, ‘lucos’ et ‘sacraria’ conjungi. Propert. iii. 11. 47. ‘At nunc desertis cessant sacraria lucis.’ Alii Mss. et editores aliter legunt. Vulgator lectio, præsertim in prisca editionibus, *putas ut*; quam male defendit Rappolt. c. 16. p. 592. seqq. et Wetzel. Fea. *putes ut* Vat. Palat. 3. Barberin. 1. a m. pr. Baxt. Cnn. Gesn. Oberl. Comb. Wakef. Zenn. *putes et* Vat. 2. Vat. Rom. 2. Vat. Palat. 6. Chisian. 1. ita etiam post Bentl. Traj. ad Rhen. 1713. Sanad. Phil.

NOTE

ras pleuritide vel nephritide. Vide II. Sat. 3. 29.

29 *Quære fugam morbi*] Ut corporis sic et animi debes morbos fugere, pari saltem diligentia.

31 *Virtutem verba putes*] Si inane quid esse virtutem putes. Hercules

apud Tragicum quendam: et exinde Brutus (ex Dione lib. XLVII.) deploratis rebus exclamasse fertur: O misera virtus, eras igitur nugæ tantummodo! Ast ego te velut rem solidam sectabar: verum fortunæ serviebas: tumque vocavit unum e familiaribus,

Lucum ligna? cave ne portus occupet alter:
 Ne Cibyrica, ne Bithyna negotia perdas.
 Mille talenta rotundentur, totidem altera, porro et
 Tertia succedant, et quæ pars quadret acervum. 35
 Scilicet uxorem cum dote, fidemque, et amicos,

arbores tantum; cura diligenter ne alter portus occupet, neve dimittas negotiationem apud Cibyrites et Bithynos: cura ut mille talenta compleantur, totque altera adjiciantur, itemque tertia, immo et quarta; ut cumulus reddatur quadratus.

//////////

Sandby, Valart. Bodoni, et Kidd.—34 Multi codd. ap. Feam, alii ap. Lamb. Cruq. et Pnlm. item Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. *porro et*; restituit Lamb. inde Gryph. 1566. Cruq. Baxt. Bentl. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mer-vill. Gesn. Phil. Valart. Francis, Dorig. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Zenn. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Døring. Alii omittunt *et et*.—35 Vat. Rom. 7. *succedent*. Chisian. 5. *et pars quæ*. Quindecim codd. Feæ, alii ap. Valart. et notatum ex Mss. in ora ed. Ald. 1519. in Biblioth. Barberin. *qua-*

NOTE

nt se interficeret.

Ut Lucum ligna] Verumtamen non arbores faciunt lucum, sed religio et consecratio alicui nmini.

Cave ne portus occupet alter] Ante alios mari te committe: naviga ad Cibyrites et Bithynos: occasiones occupa negotiandi, et ex negotiatione ditescendi. Pers. Sat. vi. 75. 'Mercare, atque excute solers omne latum mundi, ne sit præstantior alter,' &c.

33 *Cibyrica*] Cibra urbs Phrygiæ magnæ, in confinio Lyciæ, cognomento magna; æquitatis fama celebris; ex Strabone. Eo vero mitti solebant lucriones, et quotquot avide quæstum odorari et sectari cognoscebantur. Altera fuit Cibra minor dicta, apud Ciliciam, ab ora maris distans decem prope miliaribus.

Bithyna] Bithynia Asiæ regio, hinc Euxino mari, illinc Propontidi vicina; Thracia Asiatica Xenophonti nuncupata. Urbes habuit præclaras Chalcedonem, Nicomediam, Apamiam, Nicæam, Heracleam, Prusam.

34 *Mille talenta rotundentur*] Rotundum dicitur omni ex parte per-

fectum. Gall. *faire le compte rond*.

Talanta] Talentum, *τάλαντον*, *statera*, *lanx*, *pondus*: aliquando ponitur pro quovis ingenti pondere auri vel argenti: alias significat certum pondus; quod tamen varium variis gentibus. Celebratur inprimis talentum Atticum, quod drachmas sexies mille continebat. Porro drachma Attica respondet grosso Francico, qui valet octo solidos cum sex denariolis, aut circiter: siquidem marca argenti grossos habet sexaginta quatuor, illaque ut plurimum valet viginti sex aut septem libellas, sive Francicos, ut vocamus. Quæ cum ita sint, grossi illi sexies millies multiplicati conficiunt monetæ nostræ libellas 2550. Quanto vero talentum auri majus sit argenteo, ex auri supra argentum valore facile æstimaveris.

35 *Quæ pars quadret acervum*] Ut quater mille talenta inveniantur integra, completa et perfecta. Pers. cit. 'Rem duplica. Feci: jam triplex, jam mihi quarto, Jam decies redit in rugam.'

Et genus, et formam, regina pecunia donat :
 Ac bene nummatum decorat Suadela Venusque.
 Mancipiis locuples, eget æris Cappadocum rex :
 Ne fueris hic tu. Chlamydes Lucullus, ut aiunt, 40
 Si posset centum scenæ præbere rogatus,
 Qui possum tot? ait: tamen et quæram, et quot habebō
 Mittam : post paulo scribit, sibi millia quinque
 Esse domi chlamydum; partem, vel tolleret omnes.
 Exilis domus est, ubi non et multa supersunt, 45

Nempe dominatrix pecunia tribuit opulentam conjugem, et fidem, et amicos, et nobilitatem, et pulchritudinem: atque divitem stipant Suada et Venus. Verumenim Cappadociae rex abundans servis indiget pecunia. Ne tu fueris ejusmodi; sed potius Lucullo similis. Lucullus, inquit, interrogatus num posset centenas chlamydes ad spectaculum commodare, respondit: Qua ratione possum tot præbere? attamen quæram; et quot inveniam præbebo. Paulo vero postea significat, se domi habere quinque millia chlamydum: posse igitur sumi partem vel cunctas. Hoc est loquutem esse. At contra unguata est res familiaris, in qua non plurima superfluent,

drat; ita Commentator Cruq. quadret Bodoni.—38 Nam bene Vat. Rom. 8. At bene Vat. Palat. 4. Et bene Vatt. 14. 16. et Turneb. in Advers. vii. 18. 40 Nec fuerit Schoenborn. 4. Nec fueris Vatt. 1. 6. et Vat. Palat. 3. Non fueris Chisian. 5. Chlamydas Cuning. Vid. 1. Epist. 17. 31.—41 Si possit centum Bamberg. Si centum Vat. Palat. 3. a m. pr.—42 Qui posset Schoenborn. 3. Qui possim Vatt. 2. 7. 14. 19. Vat. Rom. 2. et 7. a m. pr. Vat. Palat. 5. Cruq. et Cuning. tot? Attamen Barberin. 2. et quod habebō codd. ap. Lamb. et Fabric. 1555. et quot habebō ceteri.—43 Paulo post Schoenborn. 3. scripsit Vatt. 7. 16. Vat. Palat. 3. Chisian. 5. Angelic. 3.—45 Vat. Rom. 9. supersint.

NOTE

38 *Suadela*] Sive *Suada*, Gr. Πειθῶ, persuasionis Dea. Videtur Horatius indicare facilitatem conciliandi nuptias, tum quod addit, ‘Venusque,’ tum quod ante dixit, ‘uxorem cum dote.’

39 *Mancipiis locuples, &c.*] Cappadocia minoris Asiæ perampla regio, cujus populi ad servitutem adeo nati, ut offerentibus libertatem Romanis, maluerint regem eligere Ariobarzannem. Alex. ab Alex. ii. 27. Cic. post redit. in Senat. ‘Cappadocem modo abreptum de grege venalium diceret.’ Pers. jam cit. ‘Cappadocas rigida pingnes plausisse catasta.’

40 *Ne fueris hic tu*] Ne sis qualis rex ille, una re abundans, ceterarum inops. Quin potius sis ut Lucullus

adeo locuples rebus omnibus, ut plus possideret quam sciret. Vult suadere Poëta, sapientiæ studendum in primis, quam habenti omnia præsto adsunt.

Chlamydes Lucullus, &c.] Lucullus Romæ insignis vir nobilitate, facundia, opibus, Africam Prætor justissime administravit, Mithridatem non semel profligavit, &c. Is rogatus a Prætoris urbano, ut celebrandi causa spectaculi commodaret chlamydes multas, longe plures etiam obtulit.

43 *Millia quinque Esse domi chlamydum*] Plutarch. in Luculli vita minorem numerum designat: centum nempe ait ab eo petitas, ducentas autem fuisse missas; quod certe propius ad verum accedit.

Et dominum fallunt, et prosunt furibus. Ergo
 Si res sola potest facere et servare beatum,
 Hoc primus repetas opus, hoc postremus omittas.
 Si fortunatum species et gratia præstat,
 Mercemur servum, qui dictet nomina, lævum 50

ignoranturque a domino, et juvant fures. Quæ cum ita sint, sique opes solæ valent reddere felicem et conservare; hunc laborem primum assume, et ultimum dimitte. Si beatum facit decus externum et favor; emamus servum, qui nomina civium sug-

//////////

—47 *Si res sola potis* Exc. Sax. et Cuning.—48 *Hoc primum* tredecim codd. Feæ.—49 *Vat. Palat. 3. et Angelic. 3. præstant.* Chisian. 5. cum edd. Florent. 1482. et Venet. 1483. *præstet.*—50 *Vat. 1. qui dictat.* *Vat. Rom. 2. qui dicit.* Mox *lævum Qui fodicet* *Vat. Rom. 2. a m. sec. Vat. Rom. 8. aliusque codex ap. Palm. ita Cruq. Benth. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Baxt. Cun. San. Mervill. Phil. Gesn. Batt. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. sævum fodiat* alii Mss. multi, et editiones, præsertim ex primis. *sævum fodicet* *Barberin. 2. sævum fodicet* *Vat. 2. 3. a m. pr. Vatt. 10. 12. et 18. a m. sec. Vat. 19. a m. pr. Vat. Rom. 3. 4. 5. 6. et 7. a m. sec. Vatt. Palat. 1. 4. Chisian. 1. 5. Angelic. 1. a m. pr. Vallicel. 4. alii codd. ap. Cruq. Torrent. et Valart. fodicet* etiam Nestor Dionysius in *Lex. et Ugutio Pisanus, pariter in Lex. Ms. sæc. XIII. qui exponit: 'leviter, parum, summatim fodere, leviter tangere.'* *Qua fodiat* tres codd. ap. Jaeck. 'Non sævum, sed lævum legi debere, vix erit qui dubitet; et has voces passim confundi in Mss. jam notarunt N. Heins. ad *Sil. Ital. v. 660. Barm. ad Val. Flacc. r. 370. III. 391. Servus Nomenclator ad lavam domini, illum vel manum, vel enbito sollicitabat, ut dextera prehenderet, salutaret amicos, vel fautores in via. Quod alio sensu dixit Apul. II. Met. p. 38. ed. Pric. 'Palmis infestis latera suffodere.' Alii sævum male interpretantur eo sensu, quo dixit Tibullus I. 5.63. seq. 'Pauper in angusto fidas comes agmine turbæ Subjicietque manus, efficietque viam.' Cf. Ovid. Art. Am. II. 210. Lact. Firm. Div. Inst. VI. 1. II. Sat. 5.18. et 91.'*

NOTÆ

46 *Dominum fallunt*] Nescientem esse tantas sibi divitias.

Prosunt furibus] Scilicet e magno numero facile detrahitur ac surripitur aliquid, domino vix advertente. Plant. 'Nihil est hic quæsti furibus: ita inaniis sunt opuletæ atque araneis.'

47 *Si res sola potest, &c.*] Si opibus fieri beatum credimus, iis maxime congerendis operam demus.

49 *Si fortunatum*] Si nominis splendore et gratia apud populum constare felicitatem existimamus, captandis civium animis inenubamus, magistratus et dignitates ambiamus;

adeoque 'mercemur servum' nomenclatorem, qui nobis præeat, ut fit, dedicatque ad prensandum unumquemque et verbis officiosis demerendum.

50 *Qui dictet nomina, &c.*] Qui candidatum moneat, quo quisque civium appellandum nomine, quo officii genere obtinendum sit ejus suffragium. Cic. pro Muræna: 'Quid quod habes nomenclatorem? . . . si nomine appellari abs te cives tuos honestum est; turpe est eos notiores esse servo tuo quam tibi.' Vide Sigon. II. de Judic. cap. 30.

Qui fodicet latus, et cogat trans pondera dextram
 Porrigere: Hic multum in Fabia valet, ille Velina;
 Cui libet is fasces dabit, eripietque curule

gerat, qui latus sinistrum pungat, moneatque manum offerre trans moles; atque insurret, indigetque: Iste plurimum potest in Fabia tribu, hic in Velina: ille cui

//////////

Fea.—53 ‘*Cuilibet hic fasces dabit* codices proletarii cum editionibus: neque quicquam adnotant Interpretes; nisi quod solus Bersmannus in uno suo *is pro hic* extitisse memorat. At nos in veteribus nostris, Græviano, Reginensi, et Vossiano sic invenimus: *hic multum in Fabia valet, ille Velina: Cui libet is fasces dabit, eripietque curule Cui volet importunus ebur.* Rectissime. *Hic, ille, ut; ubi is* tertium quendam significat: at hic idem erit qui primus, prorsus contra mentem auctoris. Illud deinde *Cuilibet* ineptum plane est et absurdum. An *is cuilibet*, hoc est, *civis, cuicumque obvio, τῷ τυχόντι*, dabit fasces? an omnibus æque favet, et neminem habet eximium? Immo disjunge voces; ut *cui libet* perinde sit, ac sequente versu *cui volet*. Ovidius Trist. III. 7. 41. ‘Nempe dat id: cuicumque libet Fortuna rapitque.’ Bentl. *is fasces* etiam

NOTÆ

51 *Lævum Qui fodicet latus*] Servus nomenclator incedens ad latus heri lævum, honoris causa, quoties obvius repente fiebat quispiam salutandus, domini latus cubito pulsabat fodicabatque, atque insurrabat quis et qualis esset ille civis, ut rite et honeste appellaretur.

Trans pondera dextram Porrigere] Varia hic varii effutiunt. Sunt qui notari velint ambitiosos petitores publica pondera in largitionibus excedentes, et olei, vini, ceterorumque plusculum donantes. Alii sic explicant: moneat brachium exerere extra togam collectam et complicatam, dextramque porrigere ad prensandum occurrentem sorte civem. Hæc sane longe quæsita videantur. Vero propius est: admoneat candidatum occurrenti civi obviam ire, et manum vel prensando vel adjuvando porrigere; superatis etiam impedimentis, si quæ interveniant, v. g. sive turba obstiterit, sive moles aut trabes in via saxaque ponderosa fuerint intermedia, ea transiliendo, et salutandum civem diligenter et officiose adeundo.

52 *Hic multum in Fabia, &c.*] Sic nomenclator hero candidato suggerit: En ille civis in Tribu Fabia multum valet: eum perinde multis officiis et blandimentis capta.

Fabia, Velina] Pop. Rom. in 35. tribus seu classes aut familias divisum, norunt omnes; et suffragia ferri solita modo viritim, seu per viros singulos; modo tributim aut centuriatim, id est, per tribus aut centurias. Vide Alex. ab Alex. IV. 3. ubi de comitiis curiatis, centuriatis, tributis, deque varia subinde ratione suffragandi.

Fabia] A gente Fabiorum nominatissima dicta est.

Velina] Seu a Velia, edita urbis regione; seu a Velio lacu, cujus incolæ in civitatem asciti. Cetera Tribuum nomina, numerumque quandoque diversum lege apud cit. Alex. ab Alex. I. 17. &c.

53 *Cui libet is fasces dabit*] Imperium, consulatum, summum magistratum hic dabit et asseret cuicumque ille suffragari voluerit; adeo valet apud tribules, totque suffragatores secum trahit. Et e contrario.

Fasces] Nemo nescit pro magistra-

Cui volet importunus ebur : Frater, Pater, adde ;
 Ut cuique est ætas, ita quemque facetus adopta. 55
 Si, bene qui cœnat, bene vivit ; lucet, eamus
 Quo ducit gula : piscemur, venemur ; ut olim
 Gargilius, qui mane plagas, venabula, servos
 Differtum transire forum populamque jubebat,
 Unus ut e multis populo spectante referret 60
 Emtum mulus aprum. Crudi tumidique lavemur,

voluerit fasces dabit, et cui libuerit ebur curule detrahet molestus: voca fratrem vel patrem, secundum ætatem cuiusque: sic unumquemque urbane tibi concilia. Quod si beate vivit qui laute vescitur; dies est, pergamus quo gula trahit: piscemur, venemur; sicut pridem Gargilius, qui mane per forum populo frequens ire imperabat famulos cum retibus ac venabulis, ut coram plebe mulus unus e pluribus revereret aprum pretio comparatum. Epulemur etiam, et balnea subeamus cibis non coctis

Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Vat. 2. a m. pr. Vatt. 3. et 19. a m. sec. Vatt. Rom. 2. et 5. a m. pr. Vatt. Palat. 3. 6. Chisian. 1. Baxt. Sanad. Francis, Phil. Gesn. Bipont. Dorigh. Comb. Wakef. Wetzel. Zeun. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring.—55 Tredecim codd. ap. Feam, *facetus adopta*.—56 Vat. Rom. 9. *lucet?* cum interrogationis nota. *vivit bene* Cuning.—57 *Quo ducet* nonnulli ap. Feam, alii Mss. apud Pulm. Val. notatum ex Ms. in ora editionis Aldi 1519. in Bibl. Barb. edit. Princ. Aldus 1501. Rectius puto; quia incertus adhuc erat, quo iret. Confer Epod. 16. 21. Ita edidit Fea et Bothe.—58 *Gargilius* Vat. Rom. 3. 4. Chisian. 1. 6. Barberin. 1. et unus ap. Oberlin. *cervos* Bamberg.—59 Cuning. *transferre donum*. Bentl. Sanad. Francis, Wakef. et Kidd. *forum Campumque*. Faber. *forum Pontemque*. Bibl. Crit. 1820. II. 1. 581. *potumque*.—60 Vat. 15. et Vat. Palat. 1. *ex multis*.—63 *Ulixis* Schoen-

NOTÆ

tu poni hæc magistratum insignia. Synecd. Nimirum Dictatori apparebant lictores 24. cum fascibus: Consuli duodecim; Proconsuli et Prætori sex. Fasces autem erant virgæ plures securi circumligatæ, ita ut extaret ferrum: quibus significabatur potestas castigandi quæ corrigenda erant, præcidendi vero quæ non possent emendari. Plutarch. Problem.

Curule ebur] Synecd. Magistratum, cui jus est sellæ curulis eburneæ, et in ea sedendi, seu cum iudicia exercet, seu cum in Curiam vehitur. Gell. III. 18. Cic. Catil. IV. 'Non hæc sedes honoris, sella curulis, nunquam vacua mortis periculo atque insidiis

fuit.' Juvenal. Sat. x. 91. 'illi sellas donare curules; Illum exercitibus præponere,' &c.

56 *Si, bene qui cœnat, bene vivit*] Pers. Sat. IV. 17. 'Quæ tibi summa boni est? uncta vixisse patella Semper; et assiduo curata cuticula sole.'

58 *Gargilius*] Is inanis et stulta gloriosæ cupiditate ductus videri cupiebat venando cepisse feram quam pretio mercatus erat ab aliis captam.

61 *Crudi tumidique lavemur*] Lavabant prisci helluones ad accelerandam ciborum coctionem, excitato calore naturali per frigoris antiperistassin, ut citius et nova fame ad epulas redirent.

Quid deceat, quid non, obliſi, Cærite cera
 Digni, remigium vitioſum Ithaceniſis Ulyſſei,
 Cui potior patria fuit interdicita voluptaſ.
 Si, Mimnermuſ uti cenſet, ſine amore jocisque 65
 Nil eſt iucundum ; vivas in amore jocisque.
 Vive, vale : ſi quid noviſti rectiuſ iſtiſ,
 Candiduſ imperti ; ſi non, hiſ utere mecum.

pleni ; nec curemuſ quid honeſtuſ ſit, et quid inlecorum : præſtemuſ noſ licet cenſura dignoſ : imitemur luxurioſoſ comiteſ Ulyſſiſ Ithacæ regiſ, qui patriam poſt-habuerunt reticæ voluptati. Si autem, ut Mimnermuſ arbitratur, nihil dulce eſt abſque amore et jocis ; in amore et jocis vive. Age, vale. Si quidpiam ſciſ hiſ meliſ, benignè communica nobiſcum : ſi autem, iſtiſ mecum utere.

born. 2. 3. 4. alii *Ulixi*, vel *Ulixei*. Vid. Nic. Heins. ad Virg. Ecl. viii. 70. et Heynii Varr. Lectt. ibid.—64 *Cui patria potior* Cuning. *Cui potior patriæ* Bamberg.—65 Bamberg. *sine amore locisque*.—68 Schoenborn. 2. *imperti*. Vat. 9. Vat. Palat. 1. et Gott. cum edd. Zarot. Mediol. 1476. Venet. 1477. 1478. 1479. 1481. 1486. 1490. Bad. Ascens. et Cuning. *imparti*. Schoenborn. 3. Vat. 7. Vat. Rom. 8. Vat. Palat. 4. Chisian. 5. et Exc. Sax. *ſi nil*.

NOTÆ

62 *Cærite cera Digni*] Digni referri in tabulaſ Cærituſ, id eſt, a Cenſore infamiæ labe notari, non ſecus ac nriſ Cære populi, quibuſ ob flagitioſam defectionem juſ ſuffragii ademptum eſt. Vide Gell. xvi. 13. Item Petruſ Crinit. de Hon. Diſc. vii. 6. ubi ſic habet : Primi omnium municipiſ facti Cæriteſ ſine nullo juſ ſuffragio . . . unde tabulaſ Cæriteſ dictæ, in quaſ Cenſor eoſ referabat, qui nota vel ignominia quapiam forent inſigneſ. Ex quo erudite Flaccuſ, in Epistoſta ad Numiciuſ, dignoſ Cærite cera appellat Romanoſ, qui luxu et voluptatibuſ turpiſſimibuſ tenebantur : quem locuſ Horatiani interpreteſ ineptiſſime, ut alia permulta, expoſuerunt. Haetenuſ ille.

63 *Remigium vitioſum Ithac. Ulyſſ.*] Ulyſſeſ a Tireſia vate monituſ edixerat ſociiſ, ne boveſ ſoliſ violarent. At illi, Ulyſſeſ dormiente, ex iſiſ mac-tatiſ epulaſ ſibi pararunt. Quapro-

pter iræ numinuſ obnoxii pœnaſ de-derunt, naufragioque abſumpti patriam non reviſerunt. Vide ii. Sat. 5.

65 *Mimnermuſ*] Hic Poëta Epicureuſ, Colophoniuſ, vel Smyrneuſ, ſep-tem ſapientibuſ antiquior vel æqualiſ, pleraque ſcripſit amatoria Elegiaco verſu, tam ſuaviter et argute, ut Ligyſtadeſ appellaretur. Suidas : ‘ Mimnermuſ dulceſ reperit ſonoſ, et molliſ pentametri cantuſ.’ Athen. xiii. 8. Propert. i. 9. ‘ Plus in amore valet Mimnermi verſuſ Homero. Carmina manuſuetuſ lenia quærit amor.’ Apud Plutarch. de Virtute Morali, hoc Mimnermi diſtichon refertur : Τίſ δὲ χάριſ, τί τὸ τερπνὸν, ἅτερ χρυſῆſ Ἀφροδίτηſ ; Τεθναίνῃ ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλοι. Quid gratuſ, quid iucunduſ, aurea ſi Venus abſit ? Emoriar, me horuſ cura relinquet ubi.

67 *Iſtiſ*] Quæ de ſummo bono diſſerui.

EPISTOLA VII.

AD MÆCENATEM.

Otiū anteferendum divitiis. *Baxt.* Horatius, quem, cum diutius, quam promiserat, Roma abesset et in villa rusticaretur, vel Mæcenas ipse vel per alium quendam, ut promissi reditusque memor esset, monuerat, idque, ut videtur, gravius et cum quadam ingrati animi exprobratione, respondet liberius, nec tamen sine urbanitate consueta, sese quidem gratissimo animo liberalitatem Mæcenatis agnoscere, qua locuples sit factus: verum, si Mæcenas eum, nunc ingravescente ætate, nunquam a se dimittere vellet, nec ei pristinam valetudinem juvenilemque vigorem redderet, se æquo animo, quicquid ab ejus benignitate accepisset, resignaturum esse, quoniam ita ipse non magis donis illis uti posset, quam Telemachus equis a Menelao oblati. Tum rem more suo, hoc est, egregie illustrat exemplo Vultei ejusdem hominis tenuis, qui, a Philippi liberalitate ex urbano rusticus factus, donum auctori reddiderit, cum priorem conditionem vitæ meliorem sibi esse cognovisset.

QUINQUE dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax desideror. Atqui

Promiseram tibi, Mæcenas, ruri me commoraturum non plus quinque diebus: ecce

//////////

Epistola octava Libri primi in ed. Sanad.—2 *Atquin* Vat. 1. *Atque* cold.

NOTÆ

1 *Quinq. d.*] De hac Epistola recte quidem Scaliger: ‘Septima,’ inquit, ‘adeo elegans est, adeo urbana, ut ad eas virtutes nihil addi posse videatur.’

Rure] In villa mea Sabina. Vide infra 1. Epist. 16. De illa jam antea 1. Od. 7. 11. Od. 18. 111. Od. 13. Epod. 1.

2 *Sextilem*] Hic mensis, ut et Quintilis, a numero dictus, secundum Romuli ordinationem, Martio anni tenente principium, nihilominus tamen, etiam post præpositos a Numa Januariū ac Februariū, vetus nomen retinuerunt Quintilis et Sextilis, quamvis non jam quintus et sextus, sed septimus et octavus essent. Postea vero in honorem Julii Cæsaris

Dictatoris, legem ferente M. Antonio Marci filio Consule, Quintilis appellatus est Julius, quod eo mense ad 14. Id. Quintil. Julius Cæsar in lucem editus sit. Augustus deinde est, qui Sextilis antea vocabatur, donec honori Augusti daretur ex Senatusconsulto, cujus hæc sunt verba: ‘Cum Imperator Cæsar Augustus mense Sextili et primum Consulatum inierit, et triumphos tres in urbem intulerit, et ex Janiculo legiones deductæ secutæque sint ejus auspicia ac fidem, et Ægyptus hoc mense in potestatem populi Rom. redacta sit, finisque hoc mense bellis civilibus impositus sit, atque ob has causas hic mensis huic imperio felicissimus sit ac fuerit; placere Senatui, ut mensis Augustus

Si me vivere vis, recteque videre valentem ;
 Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
 Mæcenas, veniam ; dum ficus prima calorque 5
 Designatorem decorat lictoribus atris ;
 Dum pueris omnis pater et matercula pallet ;
 Officiosaque sedulitas, et opella forensis
 Adducit febres, et testamenta resignat.
 Quod si bruma nives Albanis illinet agris, 10

antem integro mense Augusto absun fallax. Verum si me vis incolumem vivere, et bene valere, quod ægrotanti concederes, hoc indulge ægrotare mctuenti ; dum prima ficus et æstus libitinarium exornat atratis ministris ; dum parentes filiis timent ; dum sedulus et officiosus in foro labor gignit febres, atque aperit testamenta. Cum vero hyems nivibus operiet agros Albanos, statim ad mare decurret tuus Poëta ;

*****

ap. Torrent. item Bamberg.—3 *Si me vis vivere, sanum, recteque valentem* Cuning. *vigere valentem* Bentl. *recteque videre valentem* Vatt. 1. 3. 9. Vatt. Rom. 2. 3. 6. Chisian. 1. Angelic. 1. et Vallicel. a m. pr. alii codd. apud Lamb. Torr. Oberl. notatum ex Ms. in ora edit. Aldi 1501. in Bibl. Vat. edit. Medd. 1476. 1477. 1502. Venn. 1478. 1479. 1483. 1486. 1490. 1495. 1514. 1546. Flor. 1482. Lips. 1499. Loch. H. Steph. revocavit in textum Gesn. inde Oberl. Comb. Wakef. Wetz. Zeun. Fea, Bothe, Jaeck, et Døring. ‘In *videre*, ut ait Gesnerus, est dulcedo quædam, et *ῥθος*, quod intelligunt soli, qui amarunt. Al. *sanum, recteque valentem* ; quod huc irrepsisse puto ex i. Epist. 16. 21.’ Fea.—5 Cuning. *ficus dum prima*.—6 *Dissignatorem* Bamberg.—9 *Adducet* Bamberg. *Adducunt...resignant* Harl. 7.—10 Schoenborn. 2. *allinet agris*.

NOTÆ

appellatur.’ Macrob. Saturn. i. 12.

4 *Dabis ægrotare timenti, Mæcenas, veniam*] Horatium nempe habere comitem assiduum Mæcenas cupiebat. At ille amantior suæ libertatis, hoc servitii genus vix ferebat. Adde quod Poëta et carmina secessum atque otium requirunt. Vide postea vs. 34. Not.

5 *Dum ficus prima calorque*] Dum fervet Canicula, quo tempore matrescunt ficus. Porro gravis ætate est Romæ habitatio nisi divitibus domicilia quædam et viridaria sæviante etiam æstu frigida habentibus.

6 *Designatorem*] Sic dicitur qui pompam funebrem, vel ludos scenicos constituit, ordinat, componit ; quique locum et tempus ad agendum personis designat. Gall. *Juré Cri-*

eur : Item, *Maistre de Ceremonies*.

Decorat lictoribus atris] Lepide, quasi magistratum lictoribus, sic designatorem exhibet Poëta noster stipatum et decoratum suis ministris libitinariis, vespillonibus, ustoribus, pollinctoribus, sandapilariis, qui omnes pulla veste induti adsint.

7 *Dum pueris omnis pater, &c.*] Ob frequentes et periculosas ea tempestate ægritudines.

8 *Opella forensis*] Nimia quidem opera clientibus præstita, nimia sedulitas in actione forensi.

9 *Testamenta resignat*] Scilicet aperimtur testamenta duntaxat post mortem.

10 *Albanis*] Circumjectos Romæ agros indicat. Alba Latii urbs, Roma antiquior, inde distans 14. millia pass.

Ad mare descendet vates tuus, et sibi parcat,
 Contractusque leget; te, dulcis amice, reviset
 Cum Zephyris, si concedes, et hirundine prima.
 Non, quo more pyris vesci Calaber jubet hospes,
 Tu me fecisti locupletem. ¶ Vescere sodes. 15
 ¶ Jam satis est. ¶ At tu quantumvis tolle. ¶ Benigne.
 ¶ Non invisā feres pueris munuscula parvis.
 ¶ Tam teneor dono quam si dimittar onustus.

suique sollicitus rarius leget. Demum ad te rerevertetur cum Favoniis, et prima hirundine, si quidem ita volueris, o suavis amice. Enimvero nequaquam mihi opes largitus es qua ratione hospes Calaber viatorem cogit pyra comedere. CAL. Comede, quæso, ait. VIAT. Abunde est. CAL. Aufer quantum placuerit. VIAT. Liberalis es admodum. CAL. Aufer, inquam, dona puerulis gratis. VIAT. Tantum debeo tibi ob munera, quantum si discedam iis oneratus. CAL. Penes te sunt omnia ista;

—11 Schoenborn. 3. *descendat*.—12 Schoenborn. 3. *reseget*.—13 Codex Heller. ap. Jaeck. unus ap. Pulm. Vat. Rom. 8. Chisian. 5. *concedis*. Vatt. 1. 5. Vat. Rom. 1. a m. pr. Vat. Rom. 5. Vatt. Palat. 1. 4. Barberin. 1. Harl. 6. alii codd. apud Pulm. Oberl. notatum ex Ms. in ora edit. Aldi 1501. in Bibl. Vaticana, edit. Princ. Med. 1476. Venn. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1495. 1509. Flor. 1482. Lips. 1499. Junta 1503. *concedas*.—14 *Non q. m. pyris* Schoenborn. 2. *Calaber vesci jubet* Vat. 14. et Vat. Rom. 3.—17 *Non injussa*

NOTÆ

ab Ascanio condita paulo post excidium Trojanum: nunc jacet in rudetibus. Ex his autem surrexit crevitque Albanum, hodie, *Albano*, principatus titulo gaudens.

11 *Ad mare descendet*] Ad urbem aliquam mari proximam, ubi per hyemem aër tepescit, æstate vero friget. De Tarentina temperie II. Od. 6. 'Ver ubi longum, tepidasque præbet Jupiter brumas.'

12 *Contractusque leget*] Legendis libris minus incumbet. Metaph. a navigantibus, qui vela contrahunt, et littus legunt tempestate, ingruente vel imminente.

13 *Cum Zephyris*] Verno tempore, quo incipiunt flare Zephyri. Vide III. Od. 1.

Hirundine prima] Hirundines abeunt hybernis mensibus, Africos secutæ montium recessus: redeunt

vere primo. Plin. II. 47. 'Favonii hybernum molliunt cælum. . . . Favonium statuunt quidam ad VII. Kal. Mart. Chelidonium vocant ab hirundinis visu.' Id. X. 24. et XVIII. 26. Cic. ad Heren. IV. n. 62. 'Hirundines æstivo tempore præsto sunt, frigore pulsæ recedunt.' Vide Plutarch. Sympos. VIII. 7. et Cæli. Rodig. XVI. 10. Ubi de proverbio: 'Una hirundo non facit ver:' item de Aristophanis dicto: 'Hirundinibus plurimis indigere;' quo deridebat hominem hyeme attritas vestes habentem; et significabat, opus esse illi ut ver æstasque quamprimum adessent. Id. Rodig. XXI. ult. asserit hirundinem albam perdicæ hand minorem apparuisse in Samo.

14 *Calaber*] De Calabria Italiæ regione, I. Od. 31.

¶ Ut libet : hæc porcis hodie comedenda relinquis.
 ¶ Prodigus et stultus donat quæ spernit et odit. 20
 Hæc seges ingratos tulit, et feret omnibus annis.
 Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratus ;
 Nec tamen ignorat quid distent æra lupinis.
 Dignum præstabo me etiam pro laude merentis.
 Quod si me nolès usquam discedere, reddes 25
 Forte latus, nigros angusta fronte capillos ;

quæ dimittes hodie suis devoranda. Profusus et fatuus elargitur quæ contemnit et aversatur : et hæc messis ingratos procreat semperque procreabit. Probus autem vir et prudens proficitur se paratum esse largiri dignis : neque tamen nescit quod discrimen sit inter nummos et lupinos. Ego quidem me præstabo dignum laude promerentis. Quod si me nusquam abire permiseris, restitue firmum robur, et ni-

Schoenborn. 4.—19 Bamberg. Schoenborn. 4. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. relinques. Vat. 9. Chisian. 5. et quinque codd. ap. Valart. relinquis ; ita Zar. Cun. San. Mervill. Gesn. Dorigh. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. et Zenn. relinquis edit. Ven. 1492. Lips. 1499. 'Fit actio illa vividior, ut ait Gesn. si legamus relinquis : magis urget bonus Calaber hospitem suum.' Fea.—20 Prodigus ac stultus Cuning.—21 Hæc seges ingrato Bamberg. a m. sec.—22 Cuning. ac sapiens. Schoenborn. 3. Vir bonus et prudens. Mox paratus Vat. 12. Vat. Rom. 3. Vat. Palat. 6. alii codd. apud Cruq. Bersm. ita Charis. lib. iv. p. 239. Serv. ad Virg. Æn. 11. 377. probat Bentl. inde anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Baxt. Cun. San. Mervill. Phil. Gesn. Sandby, Batt. Dorigh. Val. Oberl. Comb. Wakef. Wetz. Zenn. Fea, Bothe, Jaeck, et Døring. paratum Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. al.—23 Vat. Palat. 3. et Bodoni, quid distant. Barberin. 2. qui distent.—25 Codd. ap. Feam, nolles usquam, nolles unquam, nolles nun-

NOTE

21 Hæc seges ingratos tulit] Donatio rerum nempe vilissimarum gratum animum haud meretur. Hinc non abludit quod ait Isocrates, Τὰς χάριτας ἀχαρίτως χαρίζεσθαι. Gall. donner de si mauvaise grace, qu'on n'en a point d'obligation.

22 Vir bonus et sapiens, &c.] At vir prudens in dando, personam, locum, tempus considerat, cum delectu agit, dignos cum indignis non confundit.

23 Nec tamen ignorat quid distent æra lupinis] Novit distinguere pretiosum a vili, verum a falso, dignum ab indigno, nummos bonos a malis, ludicris, scenicis. Lupinus est legumen, quod aliqui dictum putant quod lupina quadam indole terram voret. Alii tamen melius ἀπὸ τῆς λύπης quod

vultum gustantis amaritudine contristet. Isidor. Hinc Virgil. Geor. 1. 'tristem' lupinum dicit. Ejus leguminis semina orbiculata sunt et compressa : hinc olim iis utebantur in Comædiis ad imitandos nummos : quo alludit Horatius hoc loco. Plaut. Pœnul. 111. 2. 'Ag. Agite, inspicite, aurum est. COL. Profecto, Spectatores, Comicum. Macerato hoc pingues fiunt auro in Barbaria boves. Verum ad hanc rem agendam Philippicum est.'

26 Reddes Forte latus, &c.] Oportet ut mihi reddas priores ac meliores annos apud te consumptos.

Nigros capillos] Nigros olim in juventute, jam vero canos.

Angusta fronte] Dum erant capilli

Reddes dulce loqui; reddes ridere decorum, et
 Inter vina fugam Cynaræ mœrere protervæ.
 Forte per angustam tenuis nitedula rimam
 Repserat in cumeram frumenti; pastaque rursus 30
 Ire foras pleno tendebat corpore frustra:
 Cui mustela procul, Si vis, ait, effugere istinc,
 Macra cavum repetes arcum, quem macra subisti.
 Hac ego si compellor imagine, cuncta resigno:

gros crines fronte arctiori: restitue lepidum sermonem, jocos facetos, et dolere Cynaræ lascivæ discessum inter epulas. Olim vulpes macilentæ per fissuram subierat tritici alveum; deinde vero saturata exire obeso corpore frustra nitentur. Huic mustela e longinquo dixit: Si cupis illinc evadere, per angustam rimam exilis gracilis, per quam gracilis intrasti. Ista ego similitudine si urgear, omnia libens

*****

quam, nolens musquam, nolis usquam.—27 Dulce loqui reddes, reddes Cuning. more suo. decorum Schoenborn. 2. 3. sine et. Schoenborn. 4. Reddere posse.—28 Bamberg merere.—29 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. omnes Bentley, et al. item edd. vett. et reliquæ ante Bentley. vulpecula, qui ex ingenio restituit nitedula, eumque secuti sunt recentt. præter Dacer.—30 Schoenborn. 3. Vat. 4. a m. pr. Vat. Rom. 5. a m. sec. et Angelic. 3. in cameram, ut conj. Dacer. rursum Schoenborn. 3. et sic Cuning.—32 Bamberg. fugere istinc.—33 M. c. reptus Vatt. 4. 15. 16. Chisian. 5. alii codd. ap. Valart. edd. Venett. 1477. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1495. 1505. Florent. 1482. Lips. 1499. Junt. 1503. et Britann. 1520. Bamberg. artum. Schoenborn. 2. arcum.—34 Vatt. 3. 7. 15. Chisian. 5. Aldd. 1. 2. 3. Venett. 1509. 1552. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538.

NOTÆ

deniores, angusta; at iis decidentibus jamque rarioribus, lata.

27 Ridere decorum, et Inter vina fugam, &c.] Levitates amatorias et juveniles.

29 Forte per angustam, &c.] Apologus et similitudo maxime ad rem, quibus solerter et ingeniose mentem suam declarat Horatius.

30 Cumeram] Vas sparteum, palmeum, vimineum, quo plebei condebant frumenta. Ejus mentio jam 1. Sat. 1. 53.

32 Mustela] Mustella, sive mustela, Gall. une belcte.

34 Cuncta resigno] Non temere aut fiete, sed consulto et ex animi sententia loquitur Horatius. Ejus certe menti penitus insidebat illud: 'Non

bene pro toto libertas venditur auro.' Quod quidem ostendit luculenter, cum nec ipsi Augusto suam mancipare libertatem voluit. Sic enim Mæcenati Imperator scripserat: 'Ante ipse sufficiebam scribendis Epistolis amicorum; nunc occupatissimus et infirmus Horatium nostrum te cupio adducere. Veniet igitur ab ista parasitica mensa ad hanc regiam: et nos in Epistolis scribendis adjuvabit.' Quid vero ad hæc Horatius? Præclarum nihilominus officium deprecatus est, detrectavit, recusavit. Patet ex Augusti ad ipsum Epistola in qua sic erat: 'Tui qualem habeo memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire . . . neque enim si tu superbus amicitiam nostram sprevis-

Nec somnum plebis laudo, satur attilium, nec
 Otia divitiis Arabum liberrima muto. 35
 Sæpe verecundum laudasti; rexque paterque
 Audisti coram; nec verbo parcus absens:
 Inspice, si possum donata reponere lætus.
 Haud male Telemachus, proles patientis Ulyssæ; 40
 Non est aptus equis Ithace locus, ut neque planis
 Porrectus spatiis, neque multæ prodigus herbæ:
 Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.

restituo. Neque plenus dapibus exquisitis laudo plebis quietem: nec libertatem opibus Arabum permutare velim. Sæpe me laudasti paucis contentum: tuque a me rex et pater celebratus es præsens, pariterque absens. Experire num sponte queam restituere quæ dedisti. Bene quidem Telemachus patientis Ulyssæ filius ait: Ithacæ regio non est equis idonea: quippe nec campis aperta, nec graminis ferax. Non accipiam tua munera, o Menelaë, tibi magis Ithacæ idonea. Exiguo exigua conveni-

H. Steph. et Muret. *compellar*.—35 Schoenborn. 3. *attilium, ut*.—36 Vat. 1. a m. pr. *mitto*.—38 Cuning. *neque verbo*. Bamberg. *partitus*.—39 Schoenborn. 3. 4. *si possim*.—40 Angelic. 1. a m. pr. *sapientis*, atque ita Markland. Epist. Crit. p. 133. ex conjectura, quia proprium alias sit Ulixis epitheton; quod falsum. *Ulixis* Schoenborn. 2. 3. 4. *sapientis Ulyssæ* Harl. 3.—41 *Ithacæ* Bamberg. et edd. vett. et ita legit Huschke in Epist. Crit. ad Santen. p. 73. et Bentl. in ed. pr. Cantab. 1711. *Ithacæ* restituit Bentl. in edd. Amst. 1713. 1717. eumque secuti recentt. *locus Ithacæ* Schoenborn. 3.—42 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. nonnullæ edd. vett. *nec nullæ*; ita Bentl. Sanad. Kidd. Fea, et Bothe.—43 Schoenborn. 3. et Vat. Palat. 1. *re-*

NOTÆ

ti, ideo nos quoque ἀνθυπερφροσῶμεν. Quæso, Lector, ἐν παρόδῳ adverte Imperatoris benignitatem et clementiam: quam virtutem Principibus idoneam ut magis admirare, non pigebit insuper referre quod idem ad eundem scribebat: 'Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam si convictor mihi fueris. Recte enim et non temere feceris: quoniam id usus mihi tecum esse voluit, si per valetudinem tuam fieri possit.'

35 *Nec somnum plebis laudo, satur*] Neque vero plebeiorum quietam frugalitatem nunc laudo, cum sumtuosis epulis abundo et satur sum, aliam sententiam aliumque sermonem habiturus si egestatis incommoda sentiam. Immo libertatem præfero qui-

buslibet divitiis.

Attilium] Avinum quæ domi aluntur saginanturque ad epulas sumtuosiores ac lautiores.

36 *Divitiis Arabum*] Vide 1. Od. 29.

37 *Rexque paterque Audisti*] Ellipsis: deest, 'dici'; hoc sensu: Audisti dici te a me 'regem' ob magnificentiam, 'patrem' ob amorem. Sic vulgo aiunt: 'bene vel male audire.'

40 *Haud male Telemachus*] Menelaos scilicet equos dare volenti respondit Telemachus, haud sibi aptos esse, &c. Homer. Odys. Δ. De Ulyssæ II. Sat. 5. De Ithacæ, ibid. vs. 4.

Parvum parva decent : mihi jam non regia Roma,
 Sed vacuum Tibur placet, aut imbelles Tarentum. 45
 Strenuus et fortis, causisque Philippus agendis
 Clarus, ab officiis octavam circiter horam
 Dum redit, atque Foro nimium distare Carinas
 Jam grandis natu queritur ; conspexit, ut aiunt,
 Adrasum quandam vacua tonsoris in umbra 50
 Cultello proprios purgantem leniter ungues.
 Demetri, (puer hic non læve jussa Philippi

unt. Roma populosa nunc me non juvat, sed Tibur minus frequens, vel Tarentum haud bellicosum. Philippus causarum actor sedulus, acer, insignis, ab occupationibus consueta revertebatur circa horam diei octavam: et jam senior conquerebatur Carinas foro longius abesse. Tum, inquit, in taberna tonsoris prætorsum quandam vidit cultro ungues otiose reseccantem. Mox sermo mandata sua strenue capes-

linguo, ut conj. Cuning.—44 Parva decent parvum Vat. Rom. 9.—45 Hic versus abest ab omnibus codd. ap. Jaeck.—46 Cuning. suo more, *Strenuus ac fortis.*—50 *Abrasum* Harl. 2. 4. 6. Vat. 4. a m. sec. Vatt. 9. 15. Vat. Rom. 1. a m. pr. Vat. Rom. 6. a m. sec. Vat. Palatt. 1. 4. Clisian. 5. 6. Barberin. 2. Angelic. 2. 3. 4. alii codd. ap. Lamb. Cruq. Comb. edd. Mediol. 1476. Venet. 1477. 1478. 1481. 1486. 1490. 1492. 1495. 1509. 1514. Florent. 1482. Lips. 1499. Junt. 1503. et Britann. 1520. quod receperunt Fea, Bothe, et Jaeck. *Arrasum* Vatt. 1. 2. 7. 16. Vat. Rom. 7. Vatt. Palat. 3. 6. Chisian. 1. Angelic. 1. Vallicel. 3. Barberin. 1. a m. pr. alii codd. ap. Pulm. et Cruq. *Arrasum* Bamberg. *Adrasum* in ceteris.—51 Var. lect. ap. Feam, *proprio.* Vat. Rom. 8. Barberin. 1. Vallicel. 1. a m. pr. et unus ap. Pulm. *rescancem leni-*

NOTÆ

44 *Regia Roma*] Urbium principem dicit iv. Od. 3.

45 *Vacuum Tibur*] Minus populosum. i. Od. 7. et 18.

Imbelles Tarentum] Voluptatibus magis quam bello aptam. i. Od. 28. ii. Od. 6. iii. Od. 5.

46 *Strenuus et fortis, &c.*] Egregio lepidoque exemplo demonstrat, opibus longe præstare quietum vitam genus, quamvis mediocre et angustum.

Philippus] L. Marcius Philippus, Consularis vir ac Censorius, gravitate, ingenio, facundia, divitiis etiam præclarus. Eum laudat Cicero in Bruto, item in Orat. pro Quintio.

47 *Ab officiis*] Forcusibus fatiga-

tus officiis, quibus tam acriter incumberebat, ut 'eloquentia florentissimus civitatis' diceretur. Cic. cit.

Octavam circiter horam] Hora post meridiem fere secunda: quod alibi explanavi fuse.

48 *Carinas*] Vicus erat Romæ curvus et oblongus instar carinæ: unde nomen. In eo sita erat Philippi domus: erant et plures aliæ aedes superbae, atque inter illas Pompeianæ: quapropter 'lantas Carinas' vocat Maro Æn. viii. 361.

49 *Grandis natu queritur*] Iter quippe senibus molestum est.

51 *Purgantem leniter ungues*] Quod animi tranquillitatem denotabat.

52 *Demetri* (puer hic, &c.) Adverte

Accipiebat,) abi, quære, et refer; unde domo; quis;
 Cujus fortunæ; quo sit patre, quoque patrono.
 It, redit, et narrat, Vulteium nomine Menam, 55
 Præconem, tenui censu, sine crimine notum,
 Et properare loco et cessare, et quærere, et uti,
 Gaudentem parvisque sodalibus, et lare certo,
 Et ludis, et post decisa negotia Campo.
 Scitari libet ex ipso quæcumque refers: dic 60
 Ad cœnam veniat. Non sane credere Mena:
 Mirari secum tacitus. Quid multa? Benigne,

senti jussit: Demetri, vade, percontare, et narra; quis iste, qua conditione et familia, quo patre sit et quo patrono. Ille vadit, revertitur, ac refert: Vulteium Menam vocari, præconem esse, re familiari exigua, probum existimari; discurrere, et interquiescere; comparare, et uti; parvis sociis fixoque domicilio frui, necnon spectaculis et campo Martio post negotia peracta. Tum Philippus: Ab ipso velim quærere ca qua narras: ad cœnam voca. Vix fidem habet Mena: apud se attonitus cogitat.

ter.—52 Cuning. non lævus. Bamberg. levi jussa Phylippi.—53 Vat. 4. referes. Cuning. ex ingenio, quære, refer.—54 Schoenborn. 2. patriæ pro patre.—55 It, redit, enarrat Cuning. improbante Fea. Mænam in quibusdam. Vide ad Epod. iv. princ.—56 Bentl. ex duobus codd. sine crimine natum; ita etiam codd. ap. Georg. Fabric. alius ap. H. Steph. alius item ap. Valart. et Zarot. hinc edd. Bentl. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Wakef. et Kidd. 'His verbis responderi putant H. Steph. et Bentl. ad quæstionem Philippi, quo sit patre? cui alias nihil responsi dabitur. Philippus, qui viderat abrasum, statim cogitavit de liberto: hinc quærebat de ejus patre naturali, quis, et an viveret; et quis ejus patronus: non, an ipse esset ignota matre inhonestus; ut 1. Sat. 6. 21. et 35. seqq. Audit præconem, ut Horatii pater, et ipse libertus, l. c. tenui censu; sed honestum, sine crimine: quod in contextu orationis recte procedit; non vero illud de legitimitate natalium: quod immo inhonestum, et inurbanum fuisset scitari ex ipso.' Fea.—57 Vat. 4. a m. sec. Vatt. Palat. 3. 6. et Chisian. 1. a m. pr. locum.—58 Nic. Heinsius ad Ovid. Fast. 11. 645. et Bentl. ex duobus codd. Cruquii, lare curto.—60 Vat. Rom. 9. et ed. Zarot. 1470. licet ex ipso. Bamberg. Schoenborn. 2. 4. Harl. 1. 6. 7. edd. vett. et Vet. Comb. quodcumque; quod revocarunt Fea et Bothe. quæcumque Vat. Palat. 3. Harl. 2. 3. 4. alii codd. ap. Lamb. cum edd. Baxt. Gesn. Phil. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Zeun. Bipont. Kidd. Jaeck, et

NOTE

narrationem et hypotyposin eximiam: rem oculis obversari credas: adeo vivida sunt omnia.

56 Præconem] Buccinatorem publicum, qui venalia proclamabat, aliaque denunciabat.

57 Properare loco] Tanquam viatorem, aut mercatorem.

Delph. et Var. Clas.

58 Gaudentem parvis sodalibus] Æqualibus sibi conditione hominibus consuescentem, et cum iis exigua sed pacata vitæ gaudia delibantem.

59 Campo] De Martio campo, et frequentibus illic exercitationibus dixi 1. Od. 8.

62 Benigne] Responsio blande re-

Horat.

4 B

Respondet. ¶ Neget ille mihi? ¶ Negat improbus, et te
 Negligit aut horret. ¶ Vulteium mane Philippus
 Vilia vendentem tunicato scruta popello 65
 Occupat, et salvere iubet prior. Ille Philippo
 Excusare laborem et mercenaria vincla,
 Quod non mane domum venisset; denique quod non
 Providisset eum. ¶ Sic ignovisse putato
 Me tibi, si cœnas hodie mecum. ¶ Ut libet. ¶ Ergo 70
 Post nonam venies: nunc i, rem strenuus auge.
 ¶ Ut ventum ad cœnam est; dicenda tacenda locutus,

Quid plura? Nimis liberaliter, inquit. PHILIPP. Itane recusat iste? DEMETR. Recusat pertinax, teque curat parum, vel aversatur. Postridie Philippus improvisus alocator salutatur prior Vulteium exiguas merces venundantem plebecule tunica induta. Vulteius Philippo obtendit curas et occupationes negotiationis, propter quas ad eum mane non irisset: veniamque petit quod cum non prior salutasset. PHILIPP. Tum demum condonasse me tibi existima, si mecum hodie cœnaveris. VULT. Faciam quod jubes. PHILIPP. Ergo venies post horam nonam: jam abi, opesque sedulo congere. Postquam ad cœnam convenit, atque tam proferenda quam reticenda effu-

Dœring.—63 Respondit Vat. 4. a m. sec. Vat. 9. Vatt. Palat. 3. 6. et Chisian. Negat ille Harl. 2. 3. 4. 6. 7. al. et edd. vett. ante Bentl. item Fea, Bothe, et Jaeck. Neget Harl. 1. Vat. 15. Vat. Rom. 5. Chisian. 1. a m. pr. nonnulli ap. Bentl. et Bersman. cum edd. Ald. 1501. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Bentl. Sanad. Baxt. Francis, Mervill. Oberlin. Gesn. Bipont. Wakef. Wetzel. Comb. Kidd. et Dœring. aut te Vat. Rom. 7. aliusque cod. ap. Oberlin.—64 Neglegit aut oret Bamberg. et Schoenborn. 2. 4.—65 Barberin. 2. tunicatum. Bamberg. tunicato scruta popello.—66 Schoenborn. 4. prior iubet.—67 Bamberg. mercennaria.—69 Prævidisset Vat. Rom. 1. et Schoenborn. 2. et ita Glarean. Frib. 1536. et Gryph. Providisset Lambinus ex conjectura, et Gryph. 1566.—71 Schoenborn. 2. 3. venias. Bamberg. strenuus age.—72 Ut ventum est ad cœnam Vat. 7. Ut cœnam adventum est Vat. Palat. 3.

NOTÆ

cusantis. Gall. *C'est trop d'honneur qu'il me fait. Je lui suis fort obligé. Je le remercie.*

63 *Neget ille mihi*] Philippus excandescit.

65 *Scruta*] Gr. γύρη et γυράρια, frivola. Hinc 'scrutarium facere,' i. e. vilia quædam vasa vendere, apud Apuleium lib. iv. quod tamen alii aliter exponunt. Hinc et 'scrutarium,' locus in quo venduntur scruta: et 'scrutarius,' qui vendit: Lucil. 'Quidni? et scruta quidem ut vendat, scrutarius laudat; Præfractam

strigilem, soleam improbus dimidiatam.' Vide Gell. III. 14.

Tunicato popello] Infimæ sortis plebi, non toga sed tunica simplice vestitæ.

69 *Providisset* [*Provisisset*] Al. leg. *providisset.*

71 *Post nonam*] Ad cœnam venies hora solita; nempe tertia post meridiem: de qua nos alibi; et Alex. ab Alex. v. 21. quem adi multa ibi disquirentem scitu digna.

72 *Dicenda tacenda locutus*] Egrege videlicet potus et cœnatus, atque

Tandem dormitum dimittitur. Hic, ubi sæpe
 Occultum visus decurrere piscis ad hamum,
 Mane cliens et jam certus conviva, jubetur
 Rura suburbana indictis comes ire Latinis.
 Impositus mannis, arvum cœlumque Sabinum
 Non cessat laudare: videt ridetque Philippus:
 Et sibi dum requiem, dum risus undique quærit,

75

tuit, tandem mittitur dormitum. Mena jam frequenter rediens velut piscis ad un-
cum oblectum, cliens mane, jamque convictor assuetus, jubetur ad villam suburba-
nam comitari per ferias Latinas imperatas. Is equo insidens agrum et aërem
Sabinum valde laudat. Philippus videt ac ridet: dumque sibi joca et oblectamenta

—73 *Hinc ubi* Gott. Venett. 1486. 1490. 1495. et Frib. 1536. *Ergo ubi* Cuning.
 ex ingenio.—74 Schoenborn. *visus est currere*.—75 Bamberg. et Vet. Comb.

NOTÆ

hilaris e Baccho factus, quævis libere effutiebatur; ut fere fit.

74 *Piscis ad hamum*] Mena rerum imperitus ad oblatum Philippi patrociniū decurrit velut piscis ad hamum, ignorans quid inde sibi impenderet et conflaretur mali. Nempe ipsius libertas et animi quies in discrimen adducebatur.

75 *Mane cliens*] Patronum clientibus quotidie mane salutabant, officiumque suum ei deferebant.

Certus conviva] Sic Menæ libertati insidiabatur Philippus, sibi quem mimum parabat.

76 *Indictis Latinis*] Feriis, quibus erat 'liberis litium et jurgiorum quies, servis autem operum et laborum,' inquit Cicero de Leg. II. n. 29.

Indictis] Has enim tempore incertas Magistratus vel Pontifex Maximus in diem certam concipiebat indicabatque. Quatuor feriarum erant genera. Stativæ, statis mensibus ac diebus observatæ: ut Saturnalia, Lupercalia, Agonalia, &c. Conceptivæ, ut Latinæ, Sementinæ, Paganalia, Compitalia. Imperativæ, quas Con-

sul Prætorve aut Pontifex Max. pro arbitrio imperabat. Nundinæ, quæ feriæ paganorum nefastæ erant. Cetera ad ferias pertinentia lege apud Alex. ab Alex. v. 7.

Latinis] Varro de L. L. v. 'Latinæ feriæ, dies conceptivus dictus a Latinis populis, quibus pariter cum Romanis jus fuit carnem petere ex sacris,' scil. ex tauro in Albano monte sacrificari solito, ad honorem Jovis Latialis. Latinas ferias Tarquinus a principio in unam diem indixit. Post reges autem exactos altera dies adjecta populi jussu. Demum restituta plebe, quæ ad sacrum montem secesserat, a Consule vel Præfecto Latinarum indictæ sunt in tres aut quatuor dies. Interjecto deinde tempore dilatatas servatasque invenimus in dies decem: ultra quos duo etiam post Latinas religiosi habitus, quibus solenne ludicrum in Capitolio exhibebatur, quadrigis concito cursu decertantibus. Hæc Alex. ab Alex. mox cit.

77 *Sabinum*] In Sabinis agris sita erat Philippi villa. Vide Epod. II.

Dum septem donat sestertia, mutua septem 80
 Promittit, persuadet uti mercetur agellum.
 Mercatur: ne te longis ambagibus ultra
 Quam satis est morer, ex nitido fit rusticus, atque
 Sulcos et vineta crepat mera, præparat ulmos,
 Immoritur studiis, et amore senescit habendi. 85
 Verum ubi oves furto, morbo periere capellæ,
 Spem mentita seges, hos est enectus arando;
 Offensus damnis, media de nocte caballum
 Arripit, iratusque Philippi tendit ad ædes.
 Quem simul aspexit scabrum intonsumque Philippus, 90
 Durus, ait, Vultei, nimis attentusque videris
 Esse mihi. Pol, me miserum, patrone, vocares,
 Si velles, inquit, verum mihi ponere nomen.

undequaque perquirat, sestertia septem largitur, alique septem commodare spondet suadetque ut emat prædiolum. Vulteius emit. Ac ne te prolixo sermone plusculum detineam, de homine polito fit agrestis; et dein loquitur solum de sulcis ac vinetis: arbores disponit; macerat se curis, et in cupiditate possidendi inveterascit. At cum cæpit oves furto, et cupras morbo perdere; cum messis spem fefellerit, boves autem arando confecti sunt; tum jacturis percussus, nocte media insecndit equum, iratusque ad Philippi domum properat. Hunc Philippus squalidum cernens atque horridum, dixit: Vultei nimis te laboriosum et anxium video. Vulteius respondit: Certe miserum appellabis, o patrone, si vere me nominare volueris: quocirca enixe te

etiam certus.—81 Schoenborn. 4. *vel suadet.*—82 Schoenborn. 3. *Ne longis te ambagibus.*—85 *Spes mentita* Barberin. 2.—89 Schoenborn. 3. *tendit ad ædem.*—93 Vat. 2. 4. 6. 7. 12. 14. 16. Vat. Rom. 1. a m. pr. Vat. Rom. 6. Angelin. 3. Barberin. 2. et Vallicel. 1. *ponere nomen;* ‘ita alii Mss. apud Lamb. Pulm. Cruq. Talb. Val. notatum in ora editionis Aldi 1501. in Bibl. Vat. revocavit in textum Lambinus, inde Cruq. Torr. Talb. Benti. Baxt. anonymus 1713. Cun. San. Mervill. Sandby, Gesn. Val. Dorigh. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. et Zeun. Vid. 1. Sat. 3. 42. Al. *dicere nomen* in aliis Mss. et priscis editionibus, ex glossemate videtur.’ *Fca. rectum mihi ponere* Vat. Rom. 7. Vide Nic. Heius. ad Ovid. Fast. v. 73. *dicere nomen* etiam Harl. 1. 4. 6. et Vet.

NOTÆ

80 *Septem sestertia]* Poëtice, pro septem millia sestertium. Nec enim agellum septem aut etiam quatuordecim nummis sestertiis emi poterat: ut bene statuit Budæus et alii. Vide postea II. Epist. 2. 33.
 81 *Præparat ulmos]* Ad vites sus- tentandas.
 89 *Iratusque Philippi tendit ad ædes]* Ergo jam Vulteius hamo captus ejus aculeum sentit: Philippus autem parato inde sibi ludibrio gaudet et oblectatur.
 92 *Pol]* Id est, per Pollucem.

Quod te per Genium dextramque Deosque Penates

Obsecro et obtestor, vitæ me redde priori.

95

¶ Qui semel aspexit quantum dimissa petitis

Præstent, mature redeat, repetatque relicta.

Metiri se quemque suo modulo ac pede, verum est.

rogo per Genium, et dextram, Penatesque Deos, ut restituas me priscae conditioni. Itaque ubi primum aliquis agnovit quantum relicta præcellant concupitis, statim revertatur, ac resumat dimissa. Æquum est enim ut se quisque sua mensura et pede metiatur.

//////////

Comb.—94 *Quod te per genitum* Schoenborn. 2.—96 *Qui simul a. q. demissa* Bamberg. et Schoenborn. 2. 3. 4.—97 *Præstant* Vat. Rom. 1.

NOTÆ

94 *Genium*] Præsidens natalibus numen.

Penates] Deos patrios ac domesticos, quorum erat religio sanctissima. Qui vero illi fuerint, haud constat. Alii statuant Jovem, Junonem, et Minervam: alii Neptunum et Apollinem: alii cælum et terram, &c.

Dextramque] Plin. II. 45. 'Inest,' inquit, 'hominis dextræ quædam religio, observatione gentium.' Sic Virgil. *Æneid.* IV. 314. 'Per ego has lacrymas, dextramque tuam.' Et *Æn.* VII. 234. 'Per dextram *Æneæ* juro

dextramque potentem.'

96 *Qui semel aspexit, &c.*] Hæc aliqui dicta volunt a Philippo Vulteii Menæ votis respondente: ego vero, ab Horatio apud Mæcenatem perorante.

98 *Metiri se quemque suo mod. &c.*] Debet unusquisque seipsum nosse, ac pervidere quænam sibi conditio potissimum conveniat ad beate vivendum. Sic ferme Persius in fine *Sat.* IV. 'Tecum habita; et noris quam sit tibi curta supellex.'

EPISTOLA VIII.

AD CELSUM ALBINOVANUM.

Queritur se melancholia laborare. *Bart.* Scribit, se morosum hypochondriacum minus animo valere, atque hortatur Celsum, ut Tiberio Neroni ejusque comitibus studeat placere, fortunamque, qua utatur, ita ferre, ut homines de eo bene existiment.

CELSE gaudere et bene rem gerere Albinovano,

O Musa, Celso Albinovano comiti et scribæ Neronis renuntia, quæso, salutem et

//////////

Epistola undecima et ultima Libri primi in Ed. Sanad. Inscriptur in

NOTÆ

1 *Celso gaud. &c.*] Seipsum ita hic persona videatur arguere levitatis et Poëta reprehendit, ut Celsum in sua arrogantia: quem supra, si quidem

Musa rogata, refer, comiti scribæque Neronis.

Si quæret quid agam; dic, multa et pulchra minantem,

Vivere nec recte, nec suaviter; haud quia grando

Contuderit vites, oleamve momorderit æstus,

5

Nec quia longinquis armentum ægrofet in agris;

Sed quia mente minus validus quam corpore toto,

Nil audire velim, nil discere, quod levet ægrum;

Fidis offendar medicis, irascar amicis;

prosperitatem. Si interroget, quid agam; responde, me plurima et præclara sperdere, at vitam ducere nec bonam nec jucundam: non quod grando fregerit vites, aut nimius calor olivas arefecerit; nec quod greges male se habeant in agris remotis: sed quoniam pejus animo valens quam toto corpore, nihil auscultare, nihil discere velim, quod ægrotum me curet; porro fidelibus medicis offendar, et amicis irascar,

//////////

Bamberg. *Ad Celsum Albinovanum comitem Neronis.*—3 *Si quærit* Vat. 3. a m. sec. Vat. 14. Vat. Rom. 5. Angelic. 1. a m. sec. Angelic. 4. Schoenborn. 3. 4. Harl. 2. 3. 4. 7. alii codd. ap. Cruq. cum ed. Zarot. et Vet. Comb. *multa ac pulchra* Cuning.—4 Vat. Palat. 6. *non recte.*—5 Bamberg, et Schoenborn. *vitas, oleamque*; Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. alii codd. ap. Feam et edd. vett. *oleamque.*—6 Multi codd. Feæ, *in agris*; ita etiam alii Mss. apud Lamb. Pulm. Cruq. Torr. Talb. Val. notatum ex Ms. in ora editionis Aldi 1501. in Bibl. Vat. et editionis 1519. in Bibl. Angel. Nestor Dionysius in Lex. atque ita restituit Lamb. Cruq. Torr. Talb. Bentl. Baxt. Sandby, Gesn. Dorigh. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zenn. Bipont. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck. et Dæring. Vid. Epod. 1. 25. seqq. 11. 18. Edd. primæ et Cuning. *in arvis.*—7 Schoen-

NOTÆ

is idem est, jam nonnihil vellicavit, 1. Epist. 3. 15. et seq.

Celso] Corneliorum et Papiorum cognomen fuit Celsus; Posthumiorum autem Albinovanus: ut notat Torrent. ex Appiano.

Gaudere et bene rem gerere] Sic amicos salutabant Græci, *χαλπεῖν καὶ εὐπάρτεῖν*, quibus exoptabant prospera omnia. Plato sanitatem mentis potius optandam aiebat; atque ita salutandos familiares: *σωφρόνει*, vel *γνώθι σεαυτόν*.

2 *Comiti scribæque Neronis*] Ex iis qui Magistratus in provincias sectabantur, alii officii gratia, ut scribæ, medici, accensi, &c. alii honoris et amicitia causa duntaxat. Sic Jul. Florus Neronem comitabatur: de

quo supra 1. Epist. 3. Vide Cic. Verr. 4.

Scribæ] Librario, scribendis literis præposito. Gall. *Secrétaire des commandemens*.

4 *Nec recte*] Non satis secundum virtutem.

Nec suaviter] Epicurus ipse statuebat, absque virtute neminem posse suaviter vivere.

8 *Nil audire velim, &c.*] Malis meis remedium petere nolim e Philosophia, ut 'mens sana' mihi sit 'in corpore sano.' Juvenal. Sat. x. 356.

9 *Fidis offendar, &c.*] Recta momentibus minime obtemperans amicis, qui mederi conantur agritudini meæ.

Cur me funesto properent arcere veterno ? 10
 Quæ nocuere squar, fugiam quæ profore credam :
 Romæ Tibur amem ventosus, Tibure Romam.
 Post hæc, ut valeat, quo pacto rem gerat et se ;
 Ut placeat Juveni, percontarc, utque cohorti.
 Si dicet, Recte ; primum gaudere ; subinde 15
 Præceptum auriculis hoc instillare memento :
 Ut tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus.

eo quod lethargum fatalem a me depellere studeant : imino vero consector noxia, devitem profutura ; Romæ inconstans desiderem Tibur, Tiburi autem Romam. Postea quære, quomodo se habeat, et quantum negotia promoveat, quamque gratio- sus adolescenti sit atque ejus familiaribus. Si respondet, bene omnia procedere ; primo salvere jube, tum ad aurem insusurra monitum istud : Nos tecum agemus, Celse, quemadmodum tu fortuna uteris.

born. 3. pectore toto.—10 Cum me conj. Zach. Pearce. properant Vatt. 17. et 19. a m. sec. Vatt. Rom. 3. et 5. a m. pr. urgere Harl. 7. Vat. 19. Vatt. Rom. 3. et 5. a m. pr. et Vet. Comb.—12 Tibur amo Vat. 7. ventosum Vat. 19. a m. pr. et Angelic. 2. 4. venturus Vat. Rom. 4. Vat. Palat. 5. Bamberg. aliique codd. ap. Bentl. et Cruq. ita etiam Servius ad Virg. Æn. iv. 224.—14 Vatt. Rom. 4. 9. Chisian. 1. 5. 6. alii Mss. apud Pulm. Val. Porph. edit. Venn. 1481. 1486. 1490. Junta 1503. Canter. v. 20. Lamb. Cruq. Chab. Desprez, D. Heins. Talb. Dac. Baxt. Bentl. Cun. San. Phil. Gesn. Sandby, Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. Bipont. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. utque cohorti. Edd. vett. Venet. Glarean. &c. atque cohorti.—17 Schoenborn. 2. Celse ferentis.

NOTÆ

10 *Veterno*] Morbo pertinaci, Me- taph. inconstantia animi, superbia, &c. De veterno, seu lethargo, II. Sat. 3. 30.

12 *Romæ Tibur amem, &c.*] Dum Romæ sum, populares strepitus abhorreo, et rusticum otium expeto : cum vero sum ruri, solitudinis impatiens urbanam vitam desidero. II. Sat. 7. 28. 'Romæ rus optas : absentem rusticus urbem Tollis ad astra levis.'

Tibur] Vid. I. Od. 7. et 18. II. Od. 6.

Ventosus] Vel, levis instar venti ; vel, inflatus vento, et superbiens rebus secundis.

14 *Juveni*] Tiberio Claudio Neroni : de quo Epist. scq. Item supra

Epist. 3.

Cohorti] Præcipuis amicis et familiaribus. Vide mox cit. Epist. 3. Sueton. Galb. c. 7. 'Per hoc gratissimus Claudio, receptusque in cohortem amicorum, tantæ dignationis est habitus,' &c. Senec. de Clement. I. 10. cohors prima interioris admissionis.

17 *Ut tu fortunam, &c.*] Si ex amicitia Claudii Neronis prosperaque fortuna non extollaris, te semper amicum habebimus. Sin autem, ac tui oblitus superbias, te negligemus velut amicitia nostra indignum. III. Od. 27. 'bene ferre magnam Disce fortunam.'

EPISTOLA IX.

AD CLAUDIUM NERONEM.

Egregie callidum et rigidum Principem demulcet. *Baxt.* Ne commendati^o apud Tiberium superbum, invidiosum, suspicacem esset vana et irrita, admodum caute et considerate rem tractat.

SEPTIMIUS, *Claudi*, nimirum intelligit unus
 Quanti me facias : nam cum rogat, et prece cogit,
 Scilicet ut tibi se laudare et tradere coner,
 Dignum mente domoque legentis honesta Neronis ;
 Munere cum fungi propioris censet amici ; 5
 Quid possim videt ac novit me valdius ipso.

O Claudi Nero, solus nempe Septimius novit quanti me aestimes. Etenim quando me orat instatque precibus ut ipsum ad te perducam, et commendem tanquam non indignum amicitia et familiaritate principis, non nisi probos eligentis ; quando putat me censi inter amicos interiores tuos ; animadvertit scitque magis quam ego ipse, quantum apud te valeam. Plurima certe causatus sum, ut me excu-

//////////

Epistola septima Libri primi in Ed. Sanad.—2 *Nam me rogat* Vat. 10. a m. sec. Vat. 19. a m. sec. Zarot. Mediol. 1476. Venett. 1477. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1495. 1514. Florent. 1482. Lips. 1499. Ald. 1501. Junt. 1503. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Bad. Ascens. R. Steph. 1544. Gryph. 1552. 1566. Fea et Bothe. *nam cum rogat* in omnibus aliis codd. et edd. præsertim post Petr. Victor. Varr. Lectt. xx. 9. *nam quam regat* Schoenborn. 3. *ac prece* Harl. 4.—5 *Munere confungi* Schoenborn. 4. *censet propioris amici* Schoenborn. 3.—6 *Bamberg. agnovit.* Vat. 9. *et novit.* Schoenborn. 4. *Quid possim videt, ac novit.*

NOTÆ

1 *Septim.*] Advcrte, Lector, quam Poëta solers pariter ac modestus : qui quanto suam apud Claud. Nerone gratiam extenuat, tanto illam auget ; ostenditque tenere se artem placendi principibus viris.

Septimius] Is est de quo II. Od. 6.

Claudi] De eo Tib. Claud. Nerone Augusti privigno, supra Epist. 3. initio.

3 *Tradere coner*] Cic. Epist. lib. VII. ad Trebat. ‘ Sic ei te commendavi et tradidi ut gravissime diligentissimeque potui.’

4 *Legentis honesta Neronis*] Hæc laus gravissima est in magnate, tum vero præsertim in juvene. Epist. præced. vs. 14. Vide Psaltis regii Psal. c. ‘ Non adhæsit mihi cor pravum . . . cum superbo non edebam . . . non habitabit in mea domo qui loquitur iniqua,’ &c.

5 *Propioris amici*] Apud Senec. de Benef. VI. 33. ‘ Non isti sunt amici, qui agmine magno januam pulsant, qui in primas et secundas admissiones digeruntur.’

Multa quidem dixi, cur excusatus abirem :
 Sed timui, mea ne finxisse minora putarer,
 Dissimulator opis propriæ, mihi commodus uni.
 Sic ego, majoris fugiens opprobria culpæ, 10
 Frontis ad urbanæ descendi præmia. Quod si
 Depositum laudas ob amici jussa pudorem,
 Scribe tui gregis hunc, et fortem crede bonumque.

sarem. At veritus sum ne viderer minorem exhibuisse meam auctoritatem, eamque voluisse occultare, ut mihi soli utilis forem. Itaque ego devitans gravioris peccati notam, deveni ad speciem urbani cultus. Ergo si probus quod verecundiam abjeci, amici gratia; hunc tuis aggrega, et existima probum et constantem.

//////////

—10 Schoenborn. 2. fugiens et propria.

NOTÆ

7 *Cur excusatus abirem*] Ne commendatitiam hanc Epistolam ad te scriberem, tibi que molestus viderer.

8 *Mea finxisse minora*] Exhibuisse minus posse me quam possim.

9 *Opis*] Virgil. Æneid. 1. 604. 'grates persolvere dignas Non opis est nostræ, Dido.'

Mihi commodus uni] Quod sane invidiosum. Nam ex Platone, homo non sibi soli, sed aliis quoque natus.

10 *Majoris opprobria culpæ*] Dissimulationem, invidiam, solius mei stu-

dium et amorem.

11 *Frontis ad urbanæ*] Solet, qui in urbe degit, esse humanior atque officiosior; contra rusticus et agrestis, fronte et verbis asperior. Alii *frontem urbanam* interpretantur perfrectiorem, audaciorem, minus pudentem. Favet quod mox sequitur: 'Depositum pudorem.'

12 *Quod si Depositum laudas, &c.*] Si laudas quod malni apud te esse confidentior, quam videri parum sincerus ac fidelis amicus.

EPISTOLA X.

AD FUSCUM ARISTIUM.

Mira rusticanæ atque otiosæ vitæ præconia. *Baxt.* Fuscus Aristius, admirator vitæ urbanæ, minus alienus esse videtur a studio divitiarum gratiæque potentiorum. Quare amici intini morbo mederi leniter ac prudenter studet Horatius ita, ut ostendat, quid sibimet ipsi de hac re videatur. Scribit enim, se ruri paucis rebus tenuique victu contentum lætumque vivere: hic esse hyemem tepidiorem; auram quæ calorem æstatis temperet ac leniat gratiorem; somnum curis et invidia non turbari; herbas suavius pavimentis tessellatis urbis olere; aquam puriorem fluere cum murmure grato, et prospectum in longos agros reperiri. Qui vero divitiis et vitæ splendore ducatur, eum ob fortunæ inconstantiam minus tranquillum, beatum, et liberum esse posse.

URBIS amatorem Fuscum salvere jubemus
 Ruris amatores, hac in re scilicet una
 Multum dissimiles, at cetera pene gemelli,
 Fraternis animis; quicquid negat alter, et alter;
 Annuimus pariter vetuli notique columbi.
 Tu nidum servas; ego laudo ruris amœni
 Rivos, et musco circumlita saxa, nemusque.
 Quid quæris? vivo et regno, simul ista reliqui
 Quæ vos ad cœlum effertis rumore secundo:

5

Nos ruris amantes salutamus Fuscum urbis amantem, in hoc tantum dispares valde, in reliquis autem prope gemini. mente fraterna, quodcumque alter respuit, alter quoque recusat: una vero consentimus ut vetuli et noti columbi. Tu nidum custodis: ego villæ jucundæ rivulos et saxa musco obducta atque sylvam præfero. Quid plura? vivo, et rex sum statim atque discessi ab his quæ vos laudatis admo-

//////////

Epistola nona Libri secundi in Ed. Sanad. Inscibitur in Bamberg. *Ad Fuscum Aristium Grammaticum.*—1 Schoenborn. *salvare jubemus.*—3 Vat. Palat. 3. a m. pr. Chisian. 1. Angelic. 1. a m. pr. alii codd. ap. Cruq. Torrent. Bentl. et Oberlin. *at cetera.* Primus adoptavit hanc lect. Cruquius; iterum defendit Nic. Heinsius ad Ovid. Met. ix. 99. Bentl. inde anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Francis, Mervill. Phil. Sandby, Dorigh. Wakef. Wetzel. Zeun. Bipont. et Kidd. ‘Qui Latine sciunt, amabunt *ad cetera* cum aliis omnibus Mss. nostris, et aliorum optimæ notæ, et cum editionibus innumeris, ut blandius; et quod passim occurrens apud Scriptores, exponitur, ‘quoad, quod attinet ad cetera.’ Notum vel ex Tursellino, Carolo a S. Antonio Patavino, et ex Lexicis.’ *Fea. ad cetera* etiam Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Comb. Fea, Bothe, et Dœring. *ob cetera* Zarot. et Mediol. 1477.—4 *Fraternisque animis* Barberin. 2.—5 Vat. 19. *noti vetulique.* Lamb. conj. *vetulis, notisque* et sic duo codd. Cruquii.—9 Vat. 1. *in cælum.* Nonnulli ap. Feam. *fertis*; ita

NOTÆ

1 *Fuscum*] Aristio Fusco comœdiarum scriptori inscriptam vidimus jam i. Od. 22. ejus quoque mentio fuit in Satiris.

3 *Gemelli*] Perquam similes, ut solent esse gemini.

5 *Columbi*] Inter hos plurimus et nutuus plane amor esse consuevit.

6 *Nidum servas*] Resides in urbe Roma, qua mirum in modum delectaris.

Laudo ruris amœni Rivos, &c.] Columella vitam rusticam dicit esse proximam sapientiæ et quasi consanguineam. Vide Epod. 11. Seveca Hippolyt. Act. 11. vitæ rusticæ com-

moda sic describit: ‘Non alia magis est libera et vitio carens, Ritusque melius vita quæ priscos colat, Quam quæ relictis mœnibus sylvas amat. Non illum avaræ mentis inflammat furor, Qui se dicavit montium insonstem jngis: Non aura populi, et vulgus infidum bonis, Non pestilens invidia, non fragilis favor. Non ille regno servit, aut regno imminens Vanos honores sequitur, aut fluxas opes; Spei metusque liber, &c. Nec scelera populos inter atque urbes sita Novit, &c. Et teste cœlo vivit, &c.’

9 *Quæ vos ad cælum effertis*] Scil. ho-

Utque sacerdotis fugitivus, liba recusato ;
 Pane ego jam mellitis potiore placentis. 10
 Vivere naturæ si convenienter oportet,
 Ponendæque domo quærenda est area primum,
 Novistine locum potiozem rure beato ?
 Est ubi plus tepeant hyemes ? ubi gratior aura 15
 Leniat et rabiem Canis, et momenta Leonis,
 Cum semel accepit solem furibundus acutum ?
 Est ubi divellat somnos minus invida cura ?
 Deterius Libycis olet aut nitet herba lapillis ?

dum, vulgo approbante. Plucentas autem repudio velut servus sacerdotis: panem vero libis melle conditis suaviorem requiro. Quod si expedit vivere congruenter naturæ, atque area primo deligenda est ad exstruendum domum, an scis locum aptiorem tranquillo rure? Estne locus in quo tepidiores sint hyemes: in quo mitior aër temperet furorem Caniculæ, et tempora quibus Leo fervens suscipit ardentem solem? Estne locus in quo molestæ sollicitudines minus perturbent somnum? An herba pejus olet aut fulget quam marmor Numidiæ? an aqua in vicis contendens

Exc. Sax. alii codd. ap. Lamb. Pnlm. Combe, edit. Zar. 1470. Venn. 1481. 1483. 1486. 1490. Flor. 1482. Lips. 1499. revocavit Bentl. inde anonymus Traj. ad Rhen. 1713. 'Simplicius alia lectione *effertis*, quam ortam puto ex glossemate.' Fea.—11 Schoenborn. 3. *meliore plucentis*.—13 *Ponendaque domo* var. lect. ap. Feam, et Jaeck. *Ponendaque domus* notatum ex cod. in ora ed. Ald. 1519. in Biblioth. Angelic. *quærendaque sine est* in Schoenborn. 2.—15 Schoenborn. 3. *ubi gratior umbra*.—18 Plurimi codd. ap. Feam, item Gott. et Harl. 2. 3. 7. *depellat*; ita alii Mss. apud Pulm. Cruq. Torr. Talb. Val. notatum ex Ms. in ora edit. Aldi 1519. in Bibl. Angel. item in alia 1509. Bibl. Barb. Comm. Cruquiannus, edit. Princ. Med. 1470. 1477. Cruq. Talb. *divellat*, quam defendit Torr. quia hic non tam de insomnia agatur, quam de interrupto sæpius, ac divexato quodammodo somno, habent Harl. 1. 4. 6. al. cum edd. vett. Bentl. Cuning. Sanad. Francis, Baxt. Gesn. Comb. Zenn. Wetzel. Wakef. et Kidd. 'Sed alia præferenda lectio, propter vim verbi, et invidiam curæ.' Fea. *depellat* etiam Bothe, Jaeck, et Døring.—19 '*Deterius Libycis*

NOTÆ

nores, opes, favorem populi, pompam urbanam, &c.

10 *Sacerdotis fugitivus*] Is fastidians liba et placentas, quæ sacerdoti e sacrificiis obveniunt, simplicem panem appetit et præfert: herumque fugit præ illorum tædio. Ovid. Fast. III. 735. 'Liba Deo fiunt: succis quia dulcibus ille Gaudet, et a Baccho mella reperta ferunt.'

12 *Vivere naturæ convenienter*] Naturæ impertiri duntaxat idonea et necessaria; ucgare autem quæ vitio-

sa expetit libido.

13 *Ponendæque domo, &c.*] Si vitæ beatæ et tranquillæ fundamenta faciendâ sint.

16 *Rabiem Canis*] Caniculæ ardores molestos. I. Od. 17. 17. III. Od. 13.

Momenta Leonis, &c.] Æstum ferventem, dum sol obit signum Leonis, mense Julio. Vide III. Od. 29. 19.

18 *Invida cura*] Invidens homini et eripiens quietem.

19 *Libycis lapillis*] Libya pro Nu-

Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum, 20
 Quam quæ per pronum trepidat cum murmure rivum?
 Nempe inter varias nutritur sylvæ columnas,
 Laudaturque domus longos quæ prospicit agros.
 Naturam expelles furca, tamen usque recurret,
 Et mala perrumpet furtim fastidia victrix. 25

frangere tubulos plumbeos, limpidiior est quam quæ resonans labitur alveo declivi? Scilicet nemus foretur inter columnas versicolores: et laudatur domus habens prospectum ad campos remotos. Verum tametsi furca naturam abigat, nihilominus redibit semper; et sensim victrix perfringet improbam libidinem. Enimvero qui dis-

//////////

olet aut nitet herba lapillis? libri et typis cusi et manu scripti. *Libyos* autem *lapillos* recte accipiunt tessellata et sectilia pavimenta, λιθόστρωτα, ex variis Libyci marmoris frustis elaborata. Ergo hæc erit sententia: Nonne jucundius est super herbam rure incedere et deambulare, quam urbe super pavimenta marmorea? Recte hoc: neque quicquam de loco moveo, præsertim cum omnes ubique codices obnitantur. Tamen, cum in versu priore de somno sit facta mentio, suspicio inde mihi suborta est, pro *lapillis* ab auctoris manu *tapetis* forte extitisse, non magna mutatione. Bentl. Hanc Bentleyi emendationem recepit nemo.—24 *Naturam expellas* Harl. 2. 4. Vatt. 1. 5. et 14. a m. sec. Vat. 19. a m. sec. et Vat. Rom. 7. notatum ex codd. in ed. Ald. 1501. in Biblioth. Vat. ita Ald. 1509. 1519. Glarean. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. R. Steph. 1544. Venett. 1545. 1552. 1573. Muret. Cruq. Basil. 1580. Chabot. Dan. Heinsius, Torrent. Bond. Delph. Schrevel. Dacer. Baxt. Wetzel. Bipont. Fea, Bothe, et Jaeck. *Naturam expellis* Harl. 3. *Naturam expelles* Harl. 1. 6. 7. Exc. Sax. alii codd. cum edd. Zarot. Mediol. 1476. Venett. 1477. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1495. 1504. Florent. 1482. Lips. 1499. Ald. 1501. Junt. 1503. Gryph. Basil. 1527. Bentl. Gesn. Comb. Wakef. Kidd. et Døring. Vulpinus ad Tibull. iv. 2. 8. totum versum, nulla data ratione, legit, *Naturam expellas furca licet; usque recurret.* Cf. Senec. Epist. 119.—25 Bamberg. *vestigia victrix.* Codd. etiam Fea, *ves-*

NOTÆ

midia, quæ utraque est regio Africa. Porro Numidicum marmor in pretio erat. II. Od. 18. 4.

20 *Purior in vicis aqua, &c.*] Per tubos et canales plumbeos deducta. Aquæ ductus magno sumtu exstructos Romæ passim vide apud Alex. ab Alex. &c.

22 *Nempe inter varias, &c.*] Satis patet, inquit Horatius, quanti rura æstimentur; cum in media urbe, et in ædibus magnificentissimis nemora construantur, &c.

24 *Naturam expelles furca, &c.*] Erasmus, 'Sensus est,' inquit, 'haud facile dedisci quæ nobis natura peni-

tus indidit et insevit. Ducta Metaphora a ramis, qui apposita furca torquentur alio quam natura posuerat: qua sublata, rursum vergunt eodem quo prius.' Alii *furca expellere*, interpretantur, per vim, asperè, et ignominiose expellere. Quod magis arridet. Cic. ad Attic. xvi. Epist. 2. 'Sed quoniam furcilla extrudimur:' quanquam ibi alii leg. aliter. Aristophanes de Pace simili dictione utitur *δικροῖς ἐώθουν τῆν θεόν.* Juvenal. Sat. xiiii. 239. 'Tamen ad mores natura recurret Damnatos, fixa et mutari nescia.'

25 *Et mala perrumpet furtim fasti-*

Non, qui Sidonio contendere callidus ostro
 Nescit Aquinatem potantia vellera fucum,
 Certius accipiet damnum, propiusve medullis,
 Quam qui non poterit vero distinguere falsum. 30
 Quem res plus nimio delectavere secundæ,
 Mutatæ quatient: si quid mirabere, pones
 Invitus: fuge magna: licet sub paupere tecto
 Reges et regum vita præcurrere amicos.
 Cervus equum pugna melior communibus herbis
 Pellebat, donec minor in certamine longo 35
 Imploravit opes hominis, frænumque recepit:

crimen ignoravit purpura Sidoniam inter et lanam Aquinate succo imbutam, detrimentum haud capiet majus et medullis perniciosius, quam qui nescit discernere falsum a vero. Qui rebus prosperis latatur plusculum, adversis perturbabitur. Si aliquid nimium aestimes, incitus relinques. Devita grandia. In tugurio inope beatior vita duci potest, quam ducant principes et principum familiares. Cervus pugnator equum arcebat pascuis communibus, donec in diuturna pugna inferior auxilium pe-

tigia; item fastigia. Vatt. 1. et 3. a m. sec. Vat. 7. Vat. Rom. 9. et Chisian. 5. *prorumpet f. fastigia.*—27 Schoenborn. 3. *potentia.* Codd. Feæ variant, *fucum, succum, sucum*, ut 1. Sat. 4. 10. cf. 11. Od. 16. 35. Epod. XII. 21. 1. Epist. 6. 18. 11. Epist. 2. 181. *sucum* Zarot. *succum* Mediol. 1477. Florent. 1482. et Vet. Comb.—28 Vat. Palat. 1. et Angelic. 4. *propriusve medullis*; Schoenborn. 2. 3. 4. *propriusque medullis.*—29 Chisian. 5. *non potuit.* Vat. Palat. 3. *verum . . . falso.*—30 Exc. Sax. *plus æquo delectavere*; Schoenborn. 2. *plus nimium.*—31 Bamberg. *potes pro pores.*—33 Cuning. *ac regnum.* Codd. ap. Fcam,

NOTÆ

dia] Sapientior natura, quæ paucis contenta esse solet, vincet et damnabit fastidiosam luxuriam divitum pleraque male expetentium, præter aut etiam contra instinctum naturæ.

26 *Sidonio*] Sidon et Tyrus urbes Phœnicæ, optima purpura nobiles. Vide 111. Od. 29. et Epod. XVI. sub finem.

27 *Contendere callidus ostro Nescit Aquinatem, &c.*] Apud Aquinum Latii urbem fiebat purpura, sed quam periti facile dignoscebant longe viliorem genuina et pretiosa e Tyro vel Sidone. Alii parum callidi in Aquinate, quod Sidoniam inittaretur, decipie-

bantur. Aquinum ignobile oppidum Angelici Doctoris Thomæ illinc oriundi fama subinde illustravit.

Ostro] Color est subrubens aut violaceus, e sanie confectus ostreorum, maxime vero muricis, cujus frequens piscatus est ad urbes mox dictas.

28 *Propius medullis*] Metaph. a venenis aut morbis; quibus cum medullæ ac reconditiores partes corporis attinguntur, de salute conclamatum est.

34 *Cervus equum, &c.*] Stesichoro fabulam istam attribuit Aristoteles, narratque Rhetor. 11.

Sed postquam victor violens discessit ab hoste,
Non equitem dorso, non frænum depulit ore.

Sic qui, pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet improbus, atque
Serviet æternum, quia parvo nesciet uti.

40

tiit ab homine, ac frænum admisit. At posteaquam vi hostem devicit, nec tergo equitem nec ore frænum excussit. Ita qui timens inopiam spoliat se libertate metallis pretiosiore, infelix dominum feret, semperque servus erit, quia parvo conten-

//////////

præcedere, et præcellere.—37 Vat. Rom. 8. Chisian. 5. Vallicel. 1. *violens victor*; sic alii codd. apud Pulm. Bentl. atque ita anonymus Traj. ad Rhen. 1713. *violens victo* Exc. Sax. Bentl. ex ingenio. *victor victo* Cnn. San. Mervill. ‘Quis crederet, Benteleum adeo in elegantissimæ linguæ Latinæ hospitem, ut tot ineptiis hunc locum sollicitaret, *victor violens discessit*; quo nihil excogitari potest et elegantius, et significantius; ut Poëta primum equi impetum exprimeret, exultantis, et se e certamine raptim, ac *violenter*, ut exponit Acron, eripientis? Quid opus erat *victo*, cum jam dixisset *victor*.’ Fea. Exc. Sax. etiam *victo*. ‘Benteleius videns, non constare hanc ineptam lectionem, varie tentat h. l. atque conj. *Sed p. violens victo*, &c. vel, *S. p. domito victor*, &c. vel pro *violens* corrigit *sonipes*; non male quidem, sed tamen, ut fatear, nimis longe a vestigiis scripturæ vulgatæ ita recedi, atque desiderari acumen Poëtæ. Quare, cum in codd. nulla auxilii spes supersit, in hoc salebroso loco hario-lari conabor, mentemque Poëtæ conjectura assequi. Legerim igitur libens, *Sed p. vitulans victo*, &c. *vitulans*, i. e. lætitia gestiens, exultans ob hostem devictum. ‘Vitulari,’ probum verbum. Vide Varr. et Non. in h. v. Plant. in Pers. II. 3. 2. et Hor. II. Od. 5. 8.’ *Jever ad Lucan.* 1. 81.—38 Schoenborn. 2. *nec frenum*. Barberin. 2. *pellit ab ore*.—39 Vallicel. 1. *metallo*.—40 Chisian. 6. Vallicel. 1. et Porph. in ed. Basil. 1580. *vehit* Benteleius adoptavit ex suis Mss. et quia qui *caret*, *vehit*: alias dicendum erat *carebit*: ita sex editiones apud Cnn. qui etiam recepit in textum; inde San. Mervill. Phil. Sandby. ‘Merito rejecit Dac. Baxt. atque alii. *Vehet*, ac *serviet* conjungenda. Vid. 1. Epist. 16. 66.’ Fea.—41 *Serviet æterno* nonnulli codd. ap. Feam. *quia parvo* Schoenborn. 3. al. codd. ap. Feam, et edd. primæ. *quia parvo* octodecim codd. Fea, alii ap. Lamb. et Torrent. omnes Cruquii, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. ita notatum ex cod. in ora ed. Ald. 1509. in Biblioth. Barberin. edd. Lips. 1499. Ald. 1501. Dion ab Harsio Lugd. 1538. Muret. D. Heins. Delph. Bond. Schrevel. Talbot, Bentl. Pine, Traj. ad Rhen. 1713. Baxt. Cuning. Sanad. Francis, Sandby, Wakef. Wetzcl. Gesn. Zenn. Bipont. Kidd. Comb. Fea, Bothe, Jaeck, et Døring. *nesciat* Lamb. ex codd. ita alii codd. ap. Feam, et plurimæ edd. *nesciet* vero exhibent Vatt. 3. 9. 14. 15. 18. Vatt. Rom. 2. 3. 5. 6. Vat. Palat. 4. Chisian. 1. 5. 6. Angelic. 1. 2. Barberin. 1. Vallicel. 3. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. alii codd. ap. Pulm. nonnulli superscripti ap. Feam, cum edd. Venett. 1481. 1486. Britann. 1520. Chabot. Baxt. Delph. Bond. Schrevel. Bentl. Sanad. Francis, Dunster, Talbot, Pine, Wetzcl. Wakef. Kidd. Gesn. Zenn. Bipont. Comb. Fea, Bothe, Jaeck, et Døring. *parvo quod nesciet uti* Cuning. *nesciit* in quibusdam, quod magis placet Ges-

NOTÆ

40 *Dominum vehet improbus, &c.*] excussa mancipium fit cupiditatis
Sicut victor cervi equus in servitute et pecuniæ sibi dominantis.
hominis mansit, sic homo paupertate

Cui non conveniet sua res, ut calceus olim,
 Si pede major erit, subvertet; si minor, uret.
 Lætus sorte tua vives sapienter, Aristi;
 Nec me dimittes incastigatum, ubi plura 45
 Cogere quam satis est, ac non cessare videbor.
 Imperat aut servit collecta pecunia cuique,
 Tortum digna sequi potius quam ducere funem.
 Hæc tibi dictabam post fanum putre Vacunæ,
 Excepto quod non simul esses, cetera lætus. 50

tus non est. Cui suæ non congruent facultates, ut olim calceus, si pede sit amplior, destruct; si angustiior, lædet. O Aristi, vives sapienter conditione tua contentus: meque redargues, quando videbis accumulare plusquam sufficit, et non desinere. Opes congestæ unicuique dominantur vel serviunt, at debent magis fune trahi quam trahere. Ego tibi scribebam ista pone vetus Vacunæ templum, hilaris sane per omnia, nisi quod mecum non sis.

nero.—42 Barberin. ut calceus.—43 Schoenborn. 2. 3. 4. si minor urget.—
 44 Schoenborn. 3. sorte tua. Schoenborn. 2. Chisian. 1. a m. sec. et Angelic.
 1. a m. sec. vivas.—45 Bamberg. Chisian. 6. et Schoenborn. 3. dimittas.—
 47 Schoenborn. 3. cuiquam.—49 Vat. 7. et Barberin. 2. post templum putre.
 Cuning. fanum post putre.

NOTÆ

42 Cui non conveniet sua res] Qui opes habebit nimias, adeoque sibi non convenientes, tam ab iis lædetur quam pes a calceo parum apto.

Ut calceus] Proverbium est a Græcis derivatum: 'Ne supra pedem calceus.'

47 Imperat aut servit] Senec. de Vita Beata: 'Divitiæ apud sapientem virum in servitio sunt, apud stultum in imperio.'

48 Tortum digna sequi, &c.] Dictio videtur ducta a sacris illis saltationibus Romæ fieri consuetis ad restim, cujus principium tenens præsertim funem ducere, alii vero fune duci, aut ductum funem sequi, dicebantur. Liv. lib. xxvii. 'Per manus reste data virgines sonum vocis pulsus pedum modulantes incesserunt.'

49 Hæc tibi dictabam] Puero vel librario dictabam Epistolam hanc ti-

bi mittendam.

Post fanum putre Vacunæ] Hæc vacationis Dea, Sabinis pridem culta fuit: unde fanum ejus vetustate et carie detritum ac putre dicitur. Ingeniose vero et lepide se ipse Poëta collocat ad Vacunam, dum vacuus et otiosus scribit ad occupatissimum Fuscum Aristium.

Vacunæ] Vetustissima hæc Sabinorum Dea, in agro Reatino sacra etiam habens nemora, ex Plin. iii. 12. aliis dicitur Minerva, aliis Diana, Venus, Ceres. Varro Rer. Divin. lib. i. ait esse Victoriam, quæ facit vacare a curis. Vet. Schol. Porro Vacunalia Decembri mense celebrabantur a rusticis jam vacuis operum, post collectos fructus. Ovid. Fast. vi. 'Nunc quoque cum fiunt antiquæ sacra Vacunæ, Ante Vacunales stantque se-deuntque focos.'

EPISTOLA XI.

AD BULLATIUM.

Animi ægritudinem peregrinationibus non levari. *Bact.* Bullatius vel ob spem aliquam, quæ frustrata erat, vel ob incommodum, quo affectus erat, vel ob animi morositatem, Romam relinquere et in aliquo Græciæ aut Asiæ loco vivere statuisse videtur. Ab hoc igitur consilio amicum avocare conatur Flaccus, docens, ad bene et beate vivendum non locum facere, sed animum æquum, rationem et prudentiam.

QUID tibi visa Chios, Bullati, notaque Lesbos?
 Quid concinna Samos? quid Cræsi regia Sardis?
 Smyrna quid, et Colophon? majora minorave fama?

O Bullati, quid censes de Chio, et de Lesbo celebratissima? quid de Samo nitida? quid de Sardi Cræsi regia? quid de Smyrna et Colophone? an habent aliquid

//////////

Epistola secunda Libri primi in Ed. Sanad.—2 *Cræsi quid regia* Schoenborn. 2.—3. 4 In eodem codice, *minorave*. ‘Omnes Cruquii codices pro *minorave* legerunt *minorave*: et *cunctaque* pro *cunctane* erat in plerisque Torrentii. *Minorave*; nam sentio ea minora tibi visa. Bentleyus prætulit *mino-*

NOTÆ

1 *Quid tibi visa, &c.*] Bullatium clarissimas Asiæ minoris urbes pervagatum compellat Poëta: et quod nosset hanc esse ejus mentem, ut extra Romam vix se beate vivere existimaret, occasionem sumit asserendi, felicitatem minime a loco pendere; ac sapientem virum ubique locorum esse beatum posse.

Chios] Insula maris Ionii: de qua III. Od. 19.

Lesbos] Ægæi maris insula. *Nota*] Cum vino generoso, tum præsertim natalibus Alcæi et Sapphus: de quibus I. Od. 17. et 32. item II. Od. 13.

2 *Samos*] Insula maris Icarii contra urbem Ephesum. *Concinna*] Vel ædificiis elegantissimis, vel cælo temperato, vel cultu præcipuo Junonis. Adde celebritatem e vasis fictilibus, quæ Samia dicuntur; necnon ob Pythagoram illinc oriundum, &c.

Cræsi regia Sardis] Hæc urbs Lydiæ, regia quondam Cræsi, hodie jacet. Cræsus immensis divitiis inclutus, a Cyro subinde victus sensit, quod ante Solon monuerat, rebus humanis haud esse fidendum. Nempe ‘fortuna vitrea est: cum splendet, frangitur.’

3 *Smyrna*] Urbs Ionie maritima, hodie regionis primaria.

Colophon] Hæc civitas Smyrnam inter et Ephesum, mari pariter imminet: auro probatissimo celebrata est: dedit etiam locum dictioni isti: ‘colophonem imponere,’ id est, ultimam operi manum adhibere. Inde fluxit, quod cum exardesceret bellum inter populos quospiam, illud statim conficeretur, ubi primum alteros equitatu suo juvissent Colophonii. Strabo.

Majora minorave fama] Suntne ur-

Cunctane præ Campo et Tiberino flumine sordent?
 An venit in votum Attalicis ex urbibus una? 5
 An Lebedum laudas, odio maris atque viarum?
 Scis, Lebedus quid sit; Gabiis desertior atque
 Fidenis vicus; tamen illic vivere vellem,
 Oblitusque meorum, obliviscendus et illis,
 Neptunum procul e terra spectare furem. 10

majus aut minus fama? An omnia videntur spernenda præ Martio campo et fluvio Tiberi? An optares aliquam e civitatibus Attali? an Lebedum cupias, maris pertæsus atque iūnerum? BULLAT. Nosti quam Lebedus desertum. sit oppidum, plus nempe Gabiis et Fidenis: attamen ego mallet ibi degere, atque immemor propinquorum, iisque contemptus, e terra mare tumidum eminus contemplari. HORAT.

*****

rane; utrum vero rectius, qui vult dijudicabit: mea parum interest. Cunctane etiam posuit Bentleius pro Cunctaque, etsi nihil opus. Baxt. minorane etiam Bond. Schrevel. Lamb. Delph. Bentl. Dunster. Sanad. Cuning. Francis. Wakef. Kidd. Fea, et Bothe. Cunctane Harl. 2. 3. 4. 6. 7. al. edd. primæ, item Lamb. Bond. Schrevel. Delph. Bentl. Dunster. Sanad. Cuning. Francis. Wakef. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. sordet Schoenborn. 3. præ caupo Vat. 4. a m. pr.—6 An Lebadon Schoenborn. 3.—7 Lebadus quam sit Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. edit. Ven. 1509. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Mur. Lamb. Chab. D. Heins. Bond. Despr.—8 Fidenis fici Schoenborn. 4. F. ricis Vat. 19. Vat. Rom. 6. cum edd. Zarot. Venett. 1477. 1478. 1483. 1486. 1490. 1495. 1552. et Florent. 1482. vivere mallet Vat. 1. a m. sec. Harl. 2. et Schoenborn. 2. 3.—10 Vatt. 1. 4. 12. 19. Vatt. Rom. 5. 6. Vat. Palat. 3. Angelic. 2. Barberin. 1. 2. Vallicel. 3. Schoenborn. 2. et unus ap. Pulm. ex terra. Angelic. 1. 3. a terra.

NOTÆ

bes istæ superiores an inferiores laudibus, quas illis fama tribuit?

4 *Campo*] Amœnissimo illo ad Tiberim, exercitationibus Rom. juventutis celeberrimo. Metonym. pro urbe Roma. 1. Od. 8.

Tiberino flumine] Albula pridem dictus is fluvius Romam interluens, Tiberino Albæ rege summerso novam est appellationem sortitus. 1. Od. 2. Ovid. Fast. 11. 'Albula, quem Tiberim mersus Tiberinus in undis Reddidit.'

5 *Attalicis ex urbibus una*] Quædam ex urbibus Asiaticis, quas tenuit rex Attalus. 1. Od. 1. 11. Od. 18.

6 *An Lebedum laudas, odio maris, &c.*] Adeone pertædet navigationis et peregrinationis, ut in quovis ignobili et deserto vico malis subsistere ac

residere, quam mare aut quodvis iter amplius inire?

Lebedum] Oppidum Asiæ Minoris, ad oram sinus Ionici: ubi quotannis Scenici ludi celebrabantur in honorem Liberi. Strabo. Non desunt qui vicum esse in Italia maritimum dicant.

7 *Scis, Lebedus, &c.*] Responso est Bullatii odium suum maris et viarum exhibens. Hæc tamen ceteraque omnia ipsi Horatio tribui possunt.

Gabiis, Fidenis] Duo hæc oppida Latii in Sabinis posita.

10 *Neptunum procul, &c.*] Deum maris, Meton. pro ipso mari. Lucret. lib. 11. 'Suave, mari magno motantibus æquora ventis, E terra magnum alterius spectare laborem.'

Sed neque qui Capua Romam petit, imbre lutoque
 Aspersus, vœlet in caupona vivere; nec qui
 Frigus collegit, furnos et balnea laudat,
 Ut fortunatam plene præstantia vitam;
 Nec, si te validus jactaverit Auster in alto,
 Idcirco navem trans Ægæum mare vendas.
 Incolumi Rhodos et Mitylene pulchra facit, quod
 Pænula solstitio, campestre nivalibus auris,

15

At nec qui Capua Romam pergit, pluvia et cæno conspurcatus, morari semper in caupona velit, nec qui contraxit frigus, laudat furnos et balnea tanquam præstantia vitam omnino felicem. Neque si te vehemens Auster exagitaverit in aperto mari, ideo vendas navim ultra mare Ægæum. Certe hominem sanæ mentis non plus juvat Rhodus et clara Mitylene, quam lacerna in Solstitio æstivo, campestre tempestas.

*****

—15 *Nec te si* Vatt. 1. 9. ut edidit Cuning.—16 *Idcirco navim* Schoenborn. 3. *I. trans Æ. navem* Barberin. 2. *vendes* Vat. 1. a. m. pr.—18 Vat. Rom. 9.

NOTE

11 *Sed neque qui Cap. &c.*] Vel se ipse Poëta corrigit, vel Bullatium refellit similitudine conglobata. Quasi viator in caupona semper diversari velit qui lutum itinere collectum illic absterserit, madidasque imbre vestes exsiccaverit; atque imbrum luti que odio viam ac patriam nolit repetere.

Capua] De hac urbe Campaniæ præcipua, Epod. xvi. et 1. Sat. 5.

Roman petit] Longo itinere.

13 *Furnos et balnea laudat*] Calida nempe loca.

15 *Auster*] Ventus meridionalis pluvius admodum et procellosus. 11. Od. 14.

16 *Idcirco navem trans Æg. &c.*] Velut nunquam rediturus in patriam, satius ducens in regione transmarina vitam finire, quam navigationis incommoda et pericula iterum experiri.

Ægæum mare] Vid. 11. Od. 16.

17 *Incolumi Rhodos, &c.*] Vir sapiens ad beatam vitam non magis expetit Rhodum aliasve urbes florentissimas, quam pænulam æstate,

&c. Vel sensus est: Quamvis jactatus sis Austro et tempestatibus, attamen salvus evasisti: nec te morari debet incolumem Rhodus, &c. Ergo Romam redi quamprimum, dum vales; ubi apud nos jactes et extollas Rhodi pulchritudinem ac Mitylenæ, Samum etiam et Chium, &c.

Rhodos Mitylene] Insulæ rebus omnibus felices. Vide 1. Od. 7.

18 *Pænula solstitio*] Pallium densum adversus imbres et frigus, fervente æstu, Junio mense; in solstitio æstivo, cum sol ultra non progreditur. Macrob. Somn. Scip. 11. 7. 'Constat solem neque sursum ultra Capricrum, neque ultra Capricorum deorsum meare: sed cum ad Tropicorum confinia pervenerit, mox reverti: unde et solstitia vocantur. Et quia æstivus Tropicus temperatæ nostræ terminus est, ideo cum sol ad ipsum finem venerit, facit nobis æstivos calores, de vicino urens sensu majore subjecta.'

Campestre] Subligaculum aliqui interpretantur: alii tenuiorem vestem,

Per brumam Tiberis, Sextili mense caminus.
 Dum licet, ac vultum servat fortuna benignum, 20
 Romæ laudetur Samos, et Chios, et Rhodos absens.
 Tu, quaecumque Deus tibi fortunaverit horam,
 Grata sume manu; neu dulcia differ in annum;
 Ut, quocumque loco fueris, vixisse libenter
 Te dicas: nam si ratio et prudentia curas, 25
 Non locus effusi late maris arbiter, aufert;

tate nivali, Tyberis hyeme, focus mense Augusto. Dum potes, et sors propitiam exhibet faciem, Romæ lauda Samum, et Chium, et Rhodum procul positas. Quodlibet vero tempus felix tibi Deus concesserit, grata manu accipe; nec in unum differ lætitiā; ut quavis in regione degas, te sponte ibi commorari declares. Enimvero si ratio et sapientia, non autem situs arcens mare exundans, abigit solici-

immanibus auris. Vat. 1. Vat. Rom. 8. et Exc. Sax. *nivalibus austris.*—19 *Tiberis* Schoenborn. 3.—20 *Dum licet et vultum* Schoenborn. 4. Harl. 1. 6. 7. al. et edd. ante Bentl. *ac vultum* Harl. 2. 3. 4. plurimi codd. ap. Feam, alii ap. Pulm. notatum ex cod. in ora ed. Ald. 1509. in Biblioth. Barberin. et sic edd. Talbot, Bentl. Cuning. Sanad. Francis, Sandby, Valart. Gesn. 3. Zeun. Dnnster, Kidd. Fea, Bothe, et Jaeck.—21 Schoenborn. 4. et duo alii codd. ap. Pulm. *laudatur.*—22 ‘*Deus, seu fors donaverit* Cuning. audacter, et indocte.’ Fea.—23 Multi codd. et edd. ante Bentl. item Dnnster, Bipont. et Dœring. *nec dulcia.* Vatt. Rom. 4. 7. 8. 9. Chisian. 1. Angelic. 1. 2. Barberin. 2. Harl. 1. 2. 3. 7. Gott. alii codd. ap. Lamb. Pulm. et Bentl. qui restituit in textu, eumque secuti sunt anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Baxt. Cuning. Sanad. Francis, Wetzl. Wakef. Kidd. Fea, Bothe, Gesn. Zeun. Comb. et Jaeck, *neu dulcia.* Barberin. 1. a m. sec. *ne dulcia.*—24 *Tu quocumque*

NOTÆ

qua induti juvenes sese in campo Martio exercebant.

19 *Per brumam Tiberis*] Quasi vero quisquam hyeme cupiat flumen subire, sequae in eo lavare, aut natare.

Sextili mense] Ardente cœlo et Canicula. Vide supra Epist. 7.

Caminus] Vox Græca est fornacem significans: ἀπὸ τοῦ κάματος, a calore. Isidor.

21 *Romæ laudetur Samos, &c.*] Hæc Bullatius: Romæ sim modo, laudabo sponte Samum, Rhodum, &c. At ad eas urbes et insulas navigare ne mihi contingat in posterum. Vel hæc pariter et quæ sequuntur intellige ab Horatio dicta, quemadmodum explicavi paulo ante.

22 *Tu, quaecumque Deus, &c.*] Repetit Horatius: Immo quacumque hora et quocumque loco lætus ac beatus esse potes, si ratio et prudentia duces tibi sint. Vel, interim dum ad nos redeas horis felicibus fruere, ubique lætus esto: et æquo animo quævis accipe.

23 *Neu dulcia differ*] Noster III. Od. 8. ‘Dona præsentis cape lætus horæ.’

24 *Locus effusi late maris arbiter*] Urbs quævis ad mare pulcherrima et potentissima, portu commoda, navigatione celebris, egregie munita aggeribus, quibus velut ad arbitrium fluctus maris assilientes frangit ac domat.

Cœlum, non animum, mutant qui trans mare currunt :
 Strenua nos exercet inertia : navibus atque
 Quadrigis petimus bene vivere : quod petis, hic est ;
 Est Ulubris, animus si te non deficit æquus. 30

tudines ; qui ultra mare navigant cœlum quidem mutant, non vero animum. Gravis nos tenet socordia. Navibus et equis vitam beatam quærimus. Atqui hic est illud quod quæris, est Ulubris ; modo tibi pacata mens affuerit.

Harl. 2. 7. aliique codd. ap. Feam.—28 Schoenborn. 4. *exercet ineptia.*

NOTE

27 *Cœlum, non animum, mutant, &c.*] Pythagoras dicebat, non mutatione locorum prudentiam doceri, aut imprudentiam tolli.

28 *Strenua inertia*] Oxymoron.

Navibus atque Quadrigis] Gall. *Par mer et par terre*: Item: *à pied et à cheval.*

29 *Quod petis, hic est*] Ne longe quæras, quod in promptu est. Si sapias, ubicumque sis, felicitatem præsto habes, vel in quovis angulo et oppi-

dulo maxime obscuro et ignobili ; v. g. Ulubris, in Italia ; vel Lebedi in Asia.

30 *Ulubris*] Ulubræ, oppidum Latii in Campania prope Velitras, desertum ac vile, hoc unum habens memorabile, quod Augustus Cæsar in eo sit edncatus.

Animus si te non deficit æquus] Plaut. Aulul. 'Pol, si est animus æquus tibi, satis habes qui bene vitam colas.'

EPISTOLA XII.

AD ICCIUM.

Solatur in tenui re philosophantem amicum, qui plantam e cœno avaritiæ evellere nequibat. *Baxt.* Iccinus, qui philosophiam affectabat et simul rei quærendæ avidior erat, ut supra 1. Od. 29. ita et hic salse, quanquam tectius, ridetur. Tum commendatur homini Pompeius Grosphus. Tandem de statu reipublicæ quædam adduntur.

FRUCTIBUS Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci,

O Icci, si vere potiaris proventibus Agrippæ, quos in Sicilia percipis, majores

Epistola tertia Libri secundi in Ed. Sanad. Inscritur in Bamberg. *Ad Hiccium* ; in aliis ap. Feam, *Ad Ictium*.—1 Bamberg. *quos colligis Hicci.* Edd. plurimæ ante Bentl. *quos c. Icti*, Gott. Han. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. al.

NOTÆ

1 *Fructibus Agrip.*] Ad Iccium hunc est 1. Od. 29. ubi sicut et hic ejus cupiditas notatur, non sine multo satyrico sale.

Agrippæ] Is Augusti gener, de quo 1. Od. 6.

Siculis] Sicilia insula Italiæ adjacens, et ab ea angusto satis freto di-

Si recte frueris, non est ut copia major
 Ab Jove donari possit tibi: tolle querelas;
 Pauper enim non est cui rerum suppetit usus.
 Si ventri bene, si lateri est pedibusque tuis, nil 5
 Divitiæ poterunt regales addere majus.
 Si forte in medio positorum abstemius, herbis
 Vivis et urtica, sic vives protenus, ut te
 Confestim liquidus fortunæ rivus inauret:
 Vel quia naturam mutare pecunia nescit; 10

tibi opes dare nequit Jupiter. Desine conqueri. Nec enim est inops qui rerum habet usum. Si venter, si latus ac pedes commode sunt, nihil amplius regum divitiæ conferre valent. Si forte inter edulia possessa sobrius vesceris oleribus et leguminibus, ita porro vicitabis, ut sors te statim aureo flumine locupletet: seu quoniam

primæ edd. item Aldd. R. et H. Steph. Crnq. et recentt. quos c. Icci.—2 *Si recte fueris* var. lect. ap. Jaeck.—3 *A Jove* Schoenborn. 4. Vat. 7. Vat. Rom. 9. Vat. Palat. 4. et Angelic. 3.—4 Cuning. ex ingenio, *rerum cui suppetit*.—5 *Vat. 9. 15. Vat. Rom. 9. Chisian. 5. Bamberg. et Schoenborn. 3. lateri pedibusque sine est*.—7 *Aristemius* Schoenborn. 4.—8 Vat. 3. a m. pr. *sic vivis*. Vat. Rom. 7. a m. pr. *sic vives proximus*. Vulgg. ante Bentl. *protinus*.—9 *Confestim*

NOTÆ

visa; triangularis formæ est: habet in circuitu plus quam sexcenta passuum millia; omnium maris mediterraneæ amplissima censetur: frumentum adeo ferax, ut horrenum populi Romani diceretur. Cic. Verr. iv. 'Sapiens ille M. Cato penariam cellam Reip. nostræ, nutricem plebis Rom. Siciliam nominavit.'

Quos colligis] Velut procurator aut coactor ab Agrippa constitutus, ad colligendos fructus ex agris fructuariis, pascuis, vectigalibus. Sunt qui Iccio donatos ab Agrippa asserant agros. Verum quod ait Poëta, *frueris*, indicat magis usumfructum fuisse concessum, id est, jus utendi fructuque iis quæ Agrippæ erant.

5 *Si ventri bene, &c.*] Si cibus potusque suppetit, si stratum et cubile, si equus, vel potius calcei ac indumenta. Hinc volunt quidam Iccinum perstringi velut Epicureum. Quin

immo paulo post Stoicus fuisse ostenditur, ac rerum sublimium studiosus.

8 *Urtica*] Pliu. xxi. 15. 'Urtica incipiens nasci vere, non ingrato, multis etiam religioso in cibo est, ad pellendos totius auni morbos.' Vide et Dioscorid. iv. 94. Nihil ad rem urtica pisciculus carnis tenerriam, coctum facilis, in mari Siculo frequens: de quo Athen. lib. iii.

9 *Rivus inauret*] Allusio est ad fabulam Midæ Phrygiæ regis, qui cum stolide optasset in aurum converti quicquid contrectasset, jamque cibis pariter immutatis fame periret; tandem Bacchi, vel Apollinis, consilio sese abluit in Pactolo flumine, quod exinde inauratum pretiosas cœpit arenas volvere. Cicero ad Trebatium scribit: 'Malle te puto a Cæsare consuli quam inaurari.'

10 *Vel quia naturam, &c.*] Liberior non fit avarus, etsi opibus af-

Vel quia cuncta putas una virtute minora.
 Miramur, si Democriti pecus edit agellos
 Cultaque, dum peregre est animus sine corpore velox :
 Cum tu inter scabiem tantam, et contagia lucri,
 Nil parvum sapias, et adhuc sublimia cures : 15
 Quæ mare compescant causæ ; quid temperet annum ;

pecunia nequit indolem mutare, sive quod omnia infra solam virtutem ponis. Non est quod demiremur si Democriti agros et sata depascatur grex alienus, dum mens agilis velut extra corpus peregrinatur ; quandoquidem tu in tanta prurigne et lue quæstus, nihil abjectum cogites, atque excelsa mediteris ; puta, quæ causæ cohibeant

//////////

largus Entyches ap. Putsch. col. 2160.—11 Hic versus a manu secunda insertus est in Schoenborn. 4.—14 Vat. unus ap. Feam, inter tantam scabiem. Cuning. more suo, tantam inter scabiem. Angelic. 2. et Chisian. 5. tanta et.—15 Nil pravam Chisian. 1. a m. pr.—16 Vat. 15. compescunt. Schoenborn. 2. Vat.

NOTÆ

fluat ; nec abundante pecunia cupiditas imminuitur.

11 *Vel quia cuncta putas, &c.*] Satyrice vellicat ejus parsimoniam ; quasi oleribus vescatur, præ amore virtutis, et contentu dapum exvisitarum : cum sordida paritate et avaritia potius ducatur.

12 *Miramur, si Democriti, &c.*] Adeo mirari non debemus quod Democritus ita neglexerit patrimonium, unis rebus philosophicis intentus, ut etiam agros et fruges suas permitteret a vicinorum pecoribus devorari. Tu certe, Icci, mirabilior es ; qui quidem augendis opibus sedulo vacas, simul et studio rerum maxime sublimium. Irrisio salsissima.

Democriti] Abderites iste Philosophus ex atomis constare omnia staturbat ; Naturalia, Moralia, Mathematica, omnesque disciplinas liberales callebat. Vixit cum Socrate, circa Olympiad. 80. consenuit vero ad annum ætatis 109. Plinius eum vocat ' sagacissimum ac vitæ utilissimum.' Cicero passim laudat. De Nat. D. 1. n. 121. ' Democritus vir magnus imprimis, cujus fontibus hortulos suos

Epicurus irrigavit.' N. 69. ait, ' esse corpuscula quædam lævia, alia aspera ; rotunda alia, partim angulata ; curvata quædam et velut adunca ; et ex his effectum esse cælum atque terras, nulla cogente natura, sed concursu quodam fortuito.' Acad. Qu. IV. 56. ' ex individuis omnia gigni affirmat ;' et n. 121. ' asperis et lævibus, hamatis uncinatisque corporibus concreta hæc esse,' &c.

13 *Dum peregre est animus*] Dum mens extra corpus veluti peregrinata naturæ arcana scrutatur ; adeoque non advertit quæ circa se gerantur. Cic. pro Milone. ' An vero tu solus ignoras ? tu hospes in hac urbe veraris ? tuæ peregrinantur aures ?'

14 *Scabiem*] Avaritiam instar scabiei adhærescentem, serpentem, mordentem.

16 *Quæ mare compescunt causæ*] Ne terram obruat, cum ea sit altius. Propert. III. 4. ' Curve suos fines altum non exeat æquor.'

Quid temperet annum] Quid varias temporum faciat commutationes ac vias, quatuor anni tempestates, ver, æstatem, autumnum, hyemem.

Stellæ sponte sua, jussæne vagentur et errent ;
 Quid premat obscurum Lunæ, quid proferat orbem ;
 Quid velit et possit rerum concordia discors ;
 Empedocles, an Stertinium deliret acumen.

20

mare ; quid tempora componat ; an sidera per se, an imperata errent ac discurrant ; quid Lunam faciat absque lumine, quid lumen ejus producat ; quid valeat efficiatque dissentiens rerum consensio ; utrum Empedocles, an Stertiniū subtilitas aberret. At

Rom. 2. Chisian. 5. Angelic. 1. Barberin. 1. et ed. Zarat. *temperat.*—17 Barberin. 1. *an errent.*—18 Vat. 10. *premit obscurum.*—20 *Empedocleum conj.* Cuning. *Stertiniū* Schoenborn. 3. nonnulli ap. Feam, et edd. Venet. 1555. et Glarean. *Stertiniū* Vat. 7. Vatt. Rom. 2. 4. Vat. Palat. 4. Ald. 1501. et Junt. 1503. *Stertiniū* Vatt. 1. 2. 3. 4. 5. 9. 12. 15. 16. 18. 19. Vat. Rom. 3. Vatt. Rom. 6. a m. pr. et 7. Vat. Rom. 8. a m. sec. Vat. Palat. 6. Chisian. 6. Angelic. 1. 2. Vallicel. 1. a m. sec. Vallicel. 3. Barberin. 1. 2. alii codd. apud Lamb. Palm. Cruq. Torr. Val. notatum ex Ms. in ora edit. Aldi 1519. in Bibl. Angel. et 1509. Barb. restituit Lamb. Gryph. 1566. Cruq. Torr. Talb. D. Heins. Dac. Baxt. Bentl. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cnn. San. Phil. Sandby, Gesn. Batt. Val. Dorigh. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. Kidd. Bi-

NOTÆ

17 *Stellæ sponte sua, jussæne vag. &c.*] An motu proprio, an jussu et impulsu externo. Virgil. *Æn.* ix. 21. ‘palantes cælo stellas’ dicit. Plin. lib. 11. de his multa. Cap. 6. ‘septem sidera ab incessu vocamus errantia,’ inquit, ‘cum errent nulla minus illis,’ &c.

18 *Quid premat obscurum Lunæ, &c.*] Quid Lunam crescere ac decrescere mensibus singulis efficiat? Plin. 11. 9. ‘Omnium admirationem vincit Lunæ sidus terris familiarissimum. Multiformi hæc ambage torsit ingenia contemplantium, et proximum ignorari maxime sidus indignantium: crescens semper aut senescens; et modo curvata in cornua, modo æqua portione divisa, modo sinuata;... Immensa orbe pleno, ac repente nulla: alias pernox, alias sera,’ &c.

19 *Quid velit et possit rerum concordia discors*] Quomodo elementa quatuor inter se pugnantia concinnam tamen mundi compagem resque omnes constituent, perinde ac si virtutes non contrarias haberent. Lactant. 11.

10. ‘Discordi concordia mundum constare,’ dicit. Ovid. *Met.* 1. 430. ‘Quippe ubi temperiem sumserit humorque calorque, Concipiunt; et ab his oriuntur cuncta duobus. Cumque sit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omnes Res creat: et discors concordia fetibus apta est.’

20 *Empedocles, an Stertinium deliret acumen*] Empedocles sane haud cum Stertiniō comparandus, præter quam quod, ut est in Epist. ad Pisones, vs. 464. ‘Deus immortalis haberi Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam Insiluit.’ Qua certe una vesania æquavit aut superavit stultitiam multiplicem Stertiniū abunde ventilatam, 11. Sat. 3. Præterea vero id habent simile, quod ut Stertiniū ducentos ac viginti libros Stoicorum versibus Latinis descripsit, ita Empedocles Pythagorea acuto magis quam utili carmine complexus est: ac sic nimirum uterque Philosophiam obscuriorem reddidit; fatuoque se labore pariter maceravit. De Empedocle iterum dicemus ad locum

Verum seu pisces, seu porrum et caepe trucidas,
 Utere Pompeio Grospho; et, si quid petet, ultro
 Defer: nil Grosphus nisi verum orabit et æquum.
 Vilis amicorum est annona, bonis ubi quid de'st.
 Ne tamen ignores quo sit Romana loco res;
 Cantaber Agrippæ, Claudî virtute Neronis

25

sive pisces sive porrum aut caepe occidis, familiariter adhibe Pompeium Grosphum; ac si aliquid rogarit, sponte dona. Nihil Grosphus petet nisi rectum et justum. Vilis est amicorum proventus, quando bonis quidpiam deest. Ne autem nescias quo statu sit Respublica: Cantabri ab Agrippa, Armenii a Claudio Nerone subacti

pont. Francis, Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. delirat Chisian. 5.—21 *Verum ubi seu* Vat. 1. *porrum caepe trucidas* Schoenborn. 2.—22 *Grospho si quid, sine et*, Schoenborn. 2. *petat* Angelic. 3. Marklandus interpungit, *si quid petet ultro, Defer.* et sic etiam Wakef. et Dœring.—23 *Offer* Exc. Sax. *nec Grosphus* Vat. 1. *vera orabit et æqua* Vat. Palat. 6.—24 *Pro deest*, quod ceteri codd. et edd. exhibent, Baxterus ex quibusdam codd. Lambini edidit *de'st*, eumque secuti Gesn. Zemm. Bipont. Comb. nemo præterea.—25 *Nec tamen* Vatt. 1. 9. Vatt. Rom. 4. 7. Barberin. 2. Florent. 1482. et Venett. 1483. 1509.—26 Schoen-

NOTÆ

mox cit. Epist. ad Pisones.

21 *Seu pisces, seu porrum, &c.*] *Seu* laute, seu frugaliter victitas. Vel, seu Pythagoreus es sobriusque, et ab omni animalium carne abstines, leguminibus autem vesci amas, seu more Epicureorum pisces ac dapes exquisitas sectaris. In deliciis pisces habitos patet ex dictis II. Sat. 4.

22 *Utere Pompeio Grospho*] In contubernium tuum ac familiaritatem adhibe Pompeium Grosphum, Equitem Ro. e Sicilia oriundum. Hunc Horatii fuisse amicum, tum ex hoc loco innotescit, cum ex II. Ode 16.

24 *Vilis amicorum est annona, &c.*] Parvo constant amici, cum boni viri non omnino sunt divites: hos enim vili pretio comparabis tibi que adjunges, videlicet haud ita difficiles, sed officiosos; haud in petendo importunos, sed verecundos. At contra opulentos, quippe ut plurimum arrogantes ac superbos, demereri sibi que conciliare non ita facile est. Passeratus legit, *bonis ubi quid des*: Sensus

non valde absimili. Plant. Trinum. 'Carissimam proborum esse annonam,' ait, 'improborum vero proventum multo uberrimum.'

26 *Cantaber Agrippæ, &c.*] Ex his innuitur scripta hæc Epistola, Augusto sextum consule, anno imperii ejus decimo sexto, qui fuit insignitus triplici ejus victoria, Cantabrica, Armenica, Parthica. Georg. Fabric. Anno U. C. circiter 733. Cantabros a L. Æmilio jam ante debilitatos victosque, at rursum bellum moventes Agrippa subegit. Eodem tempore Tiberius in Armeniam profectus regnum Tigrani restituit. Parthi demum his perculsi amicitiam Augusti petiverunt: Phraatesque regnum suum recuperavit.

Cantaber] De Cantabris II. Od. 6. III. Od. 8. IV. Od. 14.

Agrippæ] Vide citat. mox II. Od. 6.

Claudî virtute Neronis Armenius cecidit] Sueton. Tiber. cap. 9. 'Stipendia prima expeditione Cantabrica Tribunus militum fecit. Deinde duc-

Armenius cecidit: jus imperiumque Phraates
 Cæsaris accepit genibus minor: aurea fruges
 Italiæ pleno defudit Copia cornu.

sunt. Phraates supplex subdidit se legibus ac potestuti Cæsaris. Abundantia pleno cornu fruges Italiæ profudit.

born. 2. 3. *Cantabis*. Bamberg. et Schoenborn. 4. *Claudii*.—27 Bentleins, inquit Jaeck, legit, *Tigranes*: hoc falsum; certe non legitur *Tigranes* in edd. Cantab. 1711. Amst. 1713. 1717. *Phraates* Baxt. *Phraphates* Bamberg. *Pharates* Schoenborn. 3.—29 Vat. 2. a m. pr. Vatt. 7. 9. 12. Vat. Rom. 2. Vallicel. 1. Vallicel. 3. a m. pr. et alii codd. ap. Bentl. notatum ex cod. in ora ed. Ald. 1519. in Biblioth. Angelic. et 1509. in Biblioth. Barberin. restituit Bentl. inde anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervil. Dorigh. Fea, Bothe, Jaeck, Francis, et Kidd. Alii codd. *diffundit*, *diffudit*. Vulgg. *defudit*. ‘Annotat Bentleins, si *defudit* vera sit lectio, post Messem scriptam esse hanc Epistolam: si *defundit*, Messis tempore. At male ipse, aliique supponunt, vocabulo *fruges* triticum tantum contineri; cum notum sit vel ex Lexicis, eo omnia fructuum genera comprehendi; etiam glandes, poma, uvam, cetera. Confer 1. Od. 17. 14. seqq. iv. Od. 7. 11. Carm. Sæc. 29. i. Epist. 16. 9. Hanc fructuum varietatem cumulatam videmus in cornu Copiæ, quod Fortunæ, Abundantiæ, et Fluminibus tribuitur in antiquis monumentis, statuis, nummis, &c. Atque ideo ad messis tempus referri versus nullo modo poterit: magis ad anni finem, seu post Autumnum. At rectius puto, totum annum frugiferum respicere, seu continue frugibus abundantem, ‘locupletem frugibus annum,’ 11. Epist. 1. 137. ut ita etiam in hoc Augusto gratetur Poëta, quem-admodum iv. Od. 15. 5. Demum Copia cornu ‘defundere’ melius dicetur; quia est ab uno vase, ex alto, et confertim fundere; quam ‘diffundere,’ quod esset hac, illac distribuere, spargere. Petron. c. 5. 21. ‘Sic flumine largo Plenus Pierio defundes pectore verba;’ ubi eadem varietas in Mss. et editis: ut apud Prudent. 11. contra Symmach. 675. aliosque Scriptores passim. Confer quoque 1. Sat. 5. 10. 11. Sat. 2. 58. 1. Epist. 3. 8. Epist. 5. 4. iv. Od. 13. 28. Fea.

NOTE

to ad Orientem exercitu, regnum Armenia Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit. Receptit et signa, quæ M. Crasso ademerant Parthi.’ De Claud. Nerone supra 1. Epist. 3. et 9. De Armenia 11. Od. 9.

27 *Phraates*] Persarum rex et Parthorum. Vide 11. Od. 2.

28 *Genibus minor*] Supplicans apud Augustum Cæsarem. Plin. 11. 25. ita scribit: ‘Homini genibus quædam inest religio, observatione gentium.

Hæc supplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc ut aras adorant: fortasse quia inest iis vitalitas.’ Virgil. Æn. 111. 607. ‘Genua amplexus genibusque volutans Hærebat.’ Quem in locum Servius, ‘Genua,’ inquit, ‘misericordiæ consecrata, ut aures memoriæ, frons genio, dextra fidei.’

Aurea fruges, &c.] Abundans est frugum annona et proventus in tota Italia.

29 *Pleno Copia cornu*] Vide 1. Od. 17.

EPISTOLA XIII.

AD VINIUM ASELLAM.

Docet amicum quemadmodum velit carmina sua Augusto tradi. *Buxt.* Vinio Asellæ, qui videtur rusticus Sabinus et tabellarius fuisse, mandat, quemadmodum scripta tradat Augusto. Tota Epistola est jocosa, quæ ludit in nomine Asellæ.

UT proficiscentem docui te sæpe diuque,
 Augusto reddes signata volumina, Vini,
 Si validus, si lætus erit, si denique poscet ;
 Ne studio nostri pecces, odiumque libellis

Quemadmodum non semel nec paucis admonui te discedentem, o Vini ; offeres Cæsari libros meos sigillo clausos, si quidem bene valeat, si hilari sit animo, tandem si petat. Cave ne erres per nimium erga nos affectum ; atque invidiam scriptis

Epistola octava Libri secundi in Ed. Sanad. *Ad Vinnium* vulgo inscribitur : Bentl. *Ad Vinium* ; non tamen post ed. Venet. 1492. ut male notat Cuning. Anim. cap. VIII. p. 76.—2 *Augusto reddas* Vatt. 4. 9. *Vinni* vulgo ante Bentl.—3 *Chisian.* 1. *si denique poscit.*—4 *Nec studio* Vatt. 2. 19. Vat.

NOTÆ

1 *Ut proficiscentem*] Scripto iterat Horatius mandata verbo ante commissa Vinio suo vel ministro vel familiari. Ruri tum fuisse illum intelligimus.

Sæpe diuque] Nempe, ut ad Brutum Epist. II. 16. scribit Cicero : ‘ Permagni interest, quo tempore Epistola reddatur. Nam quemadmodum qui ad nos intemptive aduent, molesti sæpe sunt ; sic Epistolæ offendunt non loco redditæ.’

2 *Signata volumina*] Æquum est enim ut primo rei missæ aspectu fruatur ille ad quem mittitur, præsertim si vir sit primarius. Quod si quis præriperet aut per incuriam improbitatemve librarii vel tabellarii interciperet, munus vile et pessum ire censendum.

Volumina] Gall. *un rouleau de papiers.*

Vini] Is C. Vinius Fronto dicitur

Vet. Comment.

3 *Si validus, si lætus erit*] Cicer. mox cit. ‘ Præcepi ei quem ad te misi, ut tempus observaret Epistolæ tibi reddendæ... utrum cum sollicitudinis aliquid haberes, an cum ab omni molestia vacuus esses.’ Noster II. Sat. 1. 18. ‘ Nisi dextro tempore, Flacci Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem.’

Si denique poscet] Hinc apparet expetita ab Augusto fuisse ea carmina, quæ Horatius per Vinium mittebat. Itaque mandat Vinio, ut sistat se decenter coram Principe, expectetque paulum dum suo nomine salutatus Cæsar ultro quærat, num ab eo sint delata quæ poposcerat.

4 *Ne studio nostri pecces, &c.*] Quisquis vel non opportune, vel ineptem molitur, perdit. Pindarus egregie Pyth. Od. IX. ‘Ο δὲ καρδὸς πάντος ἔχει κορυφάν. *Opportunitas omnis rei*

Sedulus importes, opera vehemente minister. 5
 Si te forte meæ gravis uret sarcina chartæ,
 Abjicito potius, quam quo perferre juberis
 Clitellas ferus impingas, Asinæque paternum
 Cognomen vertas in risum, et fabula fias.
 Viribus uteris per clivos, flumina, lamas: 10
 Victor propositi simul ac perveneris illuc,
 Sic positum servabis onus, ne forte sub ala
 Fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum;

nostris confles nimia sedulitate et officiosiore studio. Quod si librorum meorum onus tibi molestiam facessat; projice magis, quam rustice protrudas sarcinam illuc quo deportare imperavi: sicque patris tui Asinæ cognomen traducas in ludibrium, et fabula fias. Contende per colles, fluvios, lacunas. Cum autem eo deveneris feliciter quo tendis, hunc in modum fasciculum pones: ne sub brachio codices meos defe-

Rom. 5. et Barberin. 1.—5 Barberin. 2. *ministri*.—6 Nonnulli codd. ap. Bentl. *urat*. Harl. 7. Chisian. 1. a m. sec. unus ap. Pulm. unusque item ap. Valart. *urget sarcina*; et ita conj. H. Steph. quem refutat Bentl.—7 Vatt. 4. 12. Vat. Palat. 1. et Schoenborn. 2. *proferre*; Schoenborn. 3. *portare*. Vat. Rom. 8. *juberis*.—8 Barberin. *impinguas*.—9 Vat. Palat. 1. *in risum, ut fabula*. Schoenborn. 2. *in risum, fabula, sine et*.—10 *Viribus utaris* Vat. 1.—11 Barberin. 1. *ac perveneris illuc*.—12 *Sepositum* conj. Dan. Heinsius: refutat Bent-

NOTE

summam, caput, perfectionem continet.

6 *Si te forte gravis, &c.*] Nihil age omnino potius quam temere et inconsiderate quicquam agas coram augustissimo Imperatore. Cave ne delatum munus parum decore tradas; aut stolide festinando, aut præpropere mandatis perfunctum esse cupiendo.

8 *Clitellas*] Thecas librorum. Alludit ad Asinæ cognomen, ut et in sequentibus.

Ferus] Præceps, inurbanus, stupidus.

Impingas] Solent asini grave molestumque sibi onus excutere, et in terram impingere.

Asinæque paternum, &c.] Pater Vini Asina, hinc Vinus Asella cognomen habuere.

10 *Viribus uteris per clivos*] Viri-

liter ac strenue ascendes superabisque ardua loca urbis septem collibus inædificatæ, ut ad ædes Augusti pervenias in monte Palatino constitutas.

Lamas] Fluvii fossas, vel majores lacunas aquam pluviam continentes, ἀπὸ τοῦ λαμοῦ, quæ vorago viarum est, seu fossæ fluviorum. Hinc quoque dictæ sunt lamæ puerorum voratrices. Hæc vet. Interp. Alii tamen aliter de istis: Ennius: 'Sylvarum saltus, latebras, lamasque lutas.'

11 *Victor propositi simul ac, &c.*] Cum propositum finem adeptus eris, ac perveneris ad Augusti palatium.

12 *Sic positum servabis onus, &c.*] Decenti aptoque gestu libros defer in manibus, non autem sub brachio.

Ut vinosa glomos furtivæ Pyrrhia lanæ,

Ut cum pileolo soleas conviva tribulis.

15

Ne vulgo narres te sudavisse ferendo

Carmina, quæ possint oculos auresque morari

Cæsaris : oratus multa prece, nitere porro.

Vade, vale, cave ne titubes, mandataque frangas.

ras, ut agrestis agnum ; ut bibax Pyrrhia sphaerulas lanæ furto ablata, ut plebeius conviva soleas ac pileum. Præterea ne obvio cuique effutias, te magno labore portasse carmina oculos et aures Augusti oblectare idonea. Etiam atque etiam rogatus perge ultra. Ito, vale : ne vacilles, aut præceptorum quicquam prætermittas.

ieius.—13 *Fasciculos unus* Vat.—14 *Ut vinosa glomus* Gott. Exc. Sax. Vat. Rom. 5. a m. pr. unus ap. Cruq. alii ap. Bentr. item edd. Junt. 1503. Venet. 1509. Bentr. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Phil. Dorigh. Francis, Wakef. Wetzel. Kidd. Fea, Bothe, et Jaeck. ‘Neutrum ; et rectius numero singulari. Al. *glomos, globos, ex glossemate puto.*’ Fea. Harl. 2. 6. *globos*. Harl. 1. 3. 4. 7. omnes Lamb. tres Blandd. Mart. Div. et Silv. Cruq. alii codd. quamplurimi, et vulgg. *glomos*. Unus Fabricii *glomen*.—15 *Bamberg. pileolo tribulis*.—16 *Nec vulgo* Vat. Rom. 8. Chisian. 5. Barberin. 1. a m. sec. duo ap. Bentr. et Harl. 2. 6. quod receperunt Fea, Bothe, et Jaeck. *Ne vulgo* Bentr. ex uno codice ; quod et in alio cod. a m. sec. ap. Oberlin. sequuntur Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Dorigh. Wakef. Wetzel. Bodoni, Francis, et Kidd. *Ne vulgo* Harl. 1. 3. 4. 7. Gott. Exc. Sax. alii codd. quamplurimi et vulgg.—17 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Gott. Exc. Sax. Vatt. 1. 3. 5. 7. 10. 12. 15. 18. Vatt. Rom. 2. 3. 4. 5. 6. Chisian. 1. 5. Angelic. 1. Vallicel. 3. alii codd. ap. Pulm. et Valart. *possint* ; restituit Lamb. inde Dunster, Talbot, Baxt, Bentr. Pine, Cuning. Sanad. Phil. Mervil. Gesn. Bipont. Dorigh. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Francis, Zenn. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. *possunt* ceteri codd. et edd. primæ, cum Venet. 1559. Glarean. Delph. Torrent. et Schrevel. *aures oculosque* Vat. Rom. 1. *oculosque auresque* Cuning. ex anre sua.—18 Bentr. distinguit : *nitere : porro Vade, &c.* ita etiam Kidd.

NOTE

14 *Pyrrhia*] Nomen est ancillæ, in fabula quadam Titinii : quæ furata lanæ glomos ita gestavit, ut deprehensa sit. Ita vet. Schol.

15 *Ut cum pileolo soleas*] Ut vicinus ex eadem tribu ad cœnam invitatus pileolum ac soleas portat, indeque reportat, nempe tenens sub axilla. Ex isto loco patet, pileolum habuisse veteres conviviis proprium ac peculiarem : qualem etiamnum plerique nostrates interdum assumunt inter epulandum, velut aptiorem, leviozem, commodiorem. De ‘soleis’ dixi ad

ii. Sat. 8.

18 *Oratus multa prece, nitere porro*] A me toties rogatus, o Vini, diligenter ac sedulo exequere et perfice quod præcepi. Alii sic : Etsi forte curiosus quispiam oret te perconturque, quid rei sit propter quam veneris ; ne immorare, ne obsequere ; immo abi quamprimum.

19 *Cave ne titubes, &c.*] Constante age : quæcumque vero docui te sæpe verbo, et nunc scripto hoc, accurate observa.

EPISTOLA XIV.

AD VILLICUM SUUM.

‘O fortunatos nimium, bona si sua norint, Agricolas!’ *Baxt.* Servus, quem ex mediastino fecerat Horatius villicum, nunc flagrabat desiderio Urbis et vitæ urbanæ. Poëta igitur ostendit, non locum, sed animum esse morositatis causam, semet ipsum delectari ruri ob commoda quæ afferat, istum vero Urbe ob studium nugarum et deliciarum urbanarum.

VILLICÆ sylvarum et mihi me reddentis agelli,
 Quem tu fastidis, habitatum quinque focus, et
 Quinque bonos solitum Variam dimittere patres;

O Procurator nemorum et prædii me mihi restituentis, quod tu spernis, quinque licet familiis habitatum, et probos quinque senes Variam mittere consuetum; con-

*****

Epistola sexta Libri secundi in Ed. Sanad.—1 Barthius Advers. xv. 3. ex cod. *me redimentis.* refutat Bentleius.—3 *Variam* Vatt. 1. 5. 6. 9. Vat. 2. a m. pr. Vatt. Rom. 3. 4. 5. 7. 8. 12. Vat. Palat. 3. Chisian. 5. Angelic. 3. Barberin. 1. alii codd. apud Lamb. Pulm. notatum ex Ms. in edit. Aldi 1501. in Bibl. Vat. et 1509. Barb. ita Commentator Cruquianus; revocavit in textum Cruquius, Talb. Baxt. Bentl. anonymus 1713. Cunn. San. Mervill. Gesn. Sandby, Phil. Batt. Dorigh. Oberl. Comb. Wakef. Wetz. Zenn. Francis, Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. *Bariam* Gott. Harl. 4. 6. 7. alii codd. ap. Feam, edd. primæ, etiam Fabric. *Baria* quidam codd. ap. Cruq. Feam, et Ascens. item edd. Venett. 1486. 1490. *Barium* Junt. 1503. ‘Bene *Variam*, etiamnum *Vicovaro*; oppidum imminens Anieni in via Valeria, milliario VIII. supra Tibur. Hinc bujus urbis porta orientalis vocabatur olim ‘*Variana*,’ male ‘*Barana*’ dicta a Nicodemo Sanseverinate Rer. Tiburt. Pentad. pr. lib. I. c. 7. qui florebat anno 1461. et a Cassio Corso delle Acque

NOTÆ

1 *Villice sylvarum, &c.*] Hujus Epistolæ argumentum convenit cum septima et decima; at diverse tractatur.

Villice] Villæ custos, aliisque servis sibi subditis agrorum colendorum opus dispensans. Varro de Re Rust. I. 11. ‘Villicus agri colendi causa constitutus; appellatusque a villa, quod ab eo in eam convehuntur fructus, et evehuntur eum venent.’

Mihi me reddentis] Urbanæ scilicet occupationes me mihi præripiunt, inquit Poëta: at mihi me reddit ruris solitudo, otium, tranquillitas; ubi memetipso frui videor, ac meus esse;

nam Romæ sum Mæcenatis et amicorum. Vide supra I. Epist. 7.

Agelli] Is situs erat ultra Tibur, ad octavum ab urbe lapidem in via Valeria. Postea I. Epist. 16.

2 *Habitatum quinque focus*] Amplum satis et sufficientem ad habitationem quinque familiarum, servilium nempe.

3 *Quinque bonos solitum, &c.*] Bonos homines ætatis provectæ, quinque familiarum capita, servos frugi, qui Variam mittebantur ad nundinas; venalesque fructus eo convehabant. Varro ante cit. Alii interpretantur homines grandes natu mitti solitos

Certemus spinas animone ego fortius, an tu
 Evellas agro; et melior sit Horatius, an res. 5
 Me quamvis Lamiae pietas et cura moratur,
 Fratrem moerentis, raptō de fratre dolentis
 Insolabiliter; tamen istuc mens animusque
 Fert, et amat spatiis obstantia rumpere claustra.

tendamus utrum ego diligentius ex animo meo vepres evellam, an tu ex agro; atque utrum plus valeat Horatius, an ejus praedium. Etsi me Romae detinet caritus et amor Lamiae fratrem desiderantis, et sic eum morte praereptum dolentis, ut nihil solatii admittat; attamen eo me impellit mens et animus, et exoptat frangere repa-

*****

Corr. tom. 1. par. 1. n. 5. § 2. p. 33.' *Fea*.—4 Schoenborn. 3. *ego fortior*.—5 *Evellō* Bamberg. Vatt. 2. 9. 15. Vat. Rom. 3. Vat. Palat. 5. Chisian. 1. et Angelic. 1. 'Bentleius et Heinsius: *an jus*.' Jaeck. Hoc falsum. 'Dan. Heinsius reponit, *an rus*; et omnino recte, quia, cum persona vel res rei, uti hic fit, opponitur, vera scribendi ratio propriis et suis nominibus utramque insigniri praecipit: cui praeepto tam facili tamque evidenti morem gessisse scriptores omnes dubitari vix potest. Ideoque credibile non est Horatium, ob curiosum verborum delectum ab optimis auctoribus mirifice laudatum, voci *rus* quae ultro sese ei offerebat, et qua huic loco aptior inveniri non poterat, res latissimae potestatis vocem praetulisse. Recepta itaque lectio ab inscito correctore vim verbi *rus* non intelligente sine dubio manavit.' *Cuning*. Hoc refutat Bentleius.—6 Vatt. 7. 16. 18. Vat. Rom. 6. a m. sec. Vat. Rom. 7. Chisian. 6. Angelic. 3. alii codd. ap. Pnlm. et Valart. *moretur*; ita etiam edd. Britann. 1520. Lamb. Talbot, Dunster, et Pine.—7 Bamberg. *merentis*.—8 Schoenborn. 2. 3. *tamen illuc*. *Cuning*. *mensque animusque*.—9 *Fert et avet* Bentl. ex conj. sequuntur Wakef. et Kidd.—11 Codex unus

NOTÆ

ad lites in Varia dirimendas: immo et Senatores Romam interdum accitos. Verum auscultandus magis Theod. Marcilius sic scribens in hunc Horatii locum: 'Non injucunda stultitia est narrantium hic de quinque Senatoribus, et quasi Patribus conscriptis, qui ex Horatii agello Variam venientes de summa Sabino- rum Rep. deliberent.'

Variam [*Bariam*] Al. *Variam*, oppidum Sabinorum ad fluvium Anienem.

4 *Certemus spinas, &c.*] Videamus an tu diligentius agrum colas, an ego animus: utrum ego studiosius curas in mentem pungentes reseceam, quam tu vepres herbasque inutiles noxiasque ex agro evellas.

5 *Melior sit Horatius, an res*] Ego certe melior, inquit Horatius, quia memet excolere studeo: res vero deterior, quia parum curas et colis, o villice, quam fastidis.

6 *Me quamvis Lamiae, &c.*] Quamquam ego Romae detineor, et validissimo amoris in Lamiam vinculo constringor; mens mea tamen quaerit evadere, perpetuoque tendit rus et in villam.

Lamiae pictas] Vide III. Od. 17.

8 *Istuc*] In agrum meum Sabinum, unde tu in urbem redire perperam cupis.

9 *Amat spatiis obstantia, &c.*] Hinc saepius impedimenta quaelibet executio, frango, transilio; ut libertate, otio, meque ipso fruar apud villam meam;

Rure ego viventem, tu dicis in urbe beatum : 10
 Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.
 Stultus uterque locum immeritum causatur inique ;
 In culpa est animus, qui se non effugit unquam.
 Tu mediastinus tacita prece rura petebas ;
 Nunc urbem et ludos et balnea villicus optas. 15
 Me constare mihi scis, et discedere tristem,
 Quandocumque trahunt invisæ negotia Romam.
 Non eadem miramur ; eo disconvenit inter
 Meque et te : nam, quæ deserta et inhospita tesqua

gula spatium impediencia. Ego felicem appello degentem ruri ; tu contra in urbe commorantem. Scilicet qui alienam conditionem cupit, propriam odit. Fatuus uterque improbe criminatur locum innocuum. Immo accusandus est animus, qui se nunquam deserit. Tu vile mancipium secretis votis rus exoptabas : jam vero procurans villam expetis civitatem, et spectacula, et balnea. Me constantem esse nosti, ac mæstum abire, quoties molesta negotia Roman revocant. Haud iisdem rebus delectamur : hinc ego tuque dissentimus. Etenim quæ deserta, aspera, et inhabitabi-

Pulmanni, aliique Lambini, est odio res ; ita notatum ex cod. in ora ed. Ald. 1519. in Biblioth. Angelic.—15 Vat. 9. et Vallicel. 1. Nunc urbem ludos, sine et.—16 Me mihi constare scis Cuning. ex aure sua.—17 Q. t. vesana negotia notatum ex cod. in ora ed. Ald. 1519. in Biblioth. Angelic.—19 Meque, et te ; nam qui, &c. Vat. Rom. 9. 'inhospita tesqua servat codd. omnes : sed tesca legendum esse ; quasi tuesca dicas, a tuendo, et Varro nos docuit, et sequitur Festus ; Isidorus vero tesqua scribit : vetus Lexicon tesqua, interpretaturque κατάκρημοι καὶ ῥάχεις καὶ ἔρημοι τόποι. Sunt qui Sahinum esse vocabulum putent. Angures vero eadem ferme tesqua quæ et templa vocabant, loca augurio designata, quorum termini cum fere rupibus sylvisque ac montibus finirentur, factum inde ut inculta omnia ac deserta tesca appellarentur. Exempla apud Festum.' *Torrent.* 'Tesqua ; Lingua Sabinorum loca difficilia et repleta

NOTÆ

ac spatium tantillum, animumque reficiam urbani tumultus pertæsum.

Claustra] Metaph. a circo, in quo certis claustris detinebantur equi, donec liceret signo dato apertoque stadio decurrere.

12 *Locum immeritum causatur inique*] Nec enim locus animi est causa inquieti : sed ipse animus parum sanus haud quiescit ubi maxime quietus esse deberet.

13 *Qui se non effugit*] Adeoque secum defert semper fomitem perturbationum, quocumque migret, et

quamvis loca mutet. Vide II. Od. 16. 20.

14 *Mediastinus*] Servus in medio stans ad valissima quæque ministeria paratus. Quod mox dicitur 'optare balnea,' favet iis qui 'mediastinum' appellari volunt, quod mediis in balneis, seu in medio lavantium stet ad quæque servitia promptus : quanquam illud 'stinus' mera videtur esse productio vocis, ut in 'clandestinus.'

19 *Tesqua*] Loca semota, edita, aspera, agrestia, inculta, suo situ ac silentio horrorem sacrum incutien-

Credis, amœna vocat mecum qui sentit, et odit 20
 Quæ tu pulchra putas : fornix tibi et uncta popina
 Incutiunt urbis desiderium, video ; et quod
 Angulus iste feret piper et thus ocyus uva ;
 Nec vicina subest vinum præbere taberna
 Quæ possit tibi ; nec meretrix tibicina, cujus 25
 Ad strepitum salias terræ gravis : et tamen urges
 Jampridem non tacta lignonibus arva, bovemque
 Disjunctum curas, et strictis frondibus explēs :
 Addit opus pigro rivus, si decidit imber,

lia loca vocas, ea grata putat quisquis mecum sentit, et aversatur quæ tu jucunda existimas. Tibi ganeæ et lautæ popinæ injiciunt cupiditatem urbis, scio ; et quod hic agellus producet thus et piper citius quam usus : nec prope adest taberna, quæ vinum tibi suppeditet ; neque meretrix tibicina, cujus ad cantum saltes terram graviter pulsans : ac nihilominus exerceas agros dudum incultos ; et curas bovem otiosum, saturasque foliis decussis. Porro desidis laborem auget rivus, si pluvia deci-

sentibus sic nominantur.' *Vet. Schol. tesca* etiam Lambinus in nota.—21 '*Pulch. putas* habent cod. duo Vatic. Jannoct. Faërn. Rain. Card. Torn. Russard. Nicot. Clerie. meus : alii *vocas*, ut vulg. mendose, opinor.' *Lamb. vocas* edd. primæ.—22 Schoenborn. 2. et Vat. Rom. 9. *video quod*, sine et.—23 *Anulus* Schoenborn. 3. *ferat piper* Vat. 15.—24 *Ne vicina* Vat. Palat. 6.—25 Vat. 12. et Angelic. 3. *posset*.—26 *Bamberg. et tamen urges*.—28 *Dejunctum* codd. quatuor ap. Lamb. *strictis et frondibus* unus codex Pnlmanni ; et sic Cuning. *et strictis f. implex* Schoenborn. 2.—29 *Idem codex, si decidit imber*.

NOTE

tia ; hincque peragendis mysteriis vel captandis auguriis apta et consecrata. Proinde quidam scribunt *tesca*, quasi *tuesca*, a tuendis sacris. Varro de Ling. Lat. lib. vi. Fist. Loca densam umbram facientia esse *tesqua*, ait Scaliger.

23 *Angulus iste*] Exiguus iste meus ager Sabinus.

Feret piper, &c.] Adynaton.

25 *Meretrix tibicina*] Ut plurimum tibicinas fuisse meretrices alibi notavimus.

26 *Terræ gravis*] Saltatione seu triundiatione rudi, agresti, rustica, inconciua. Vide 111. Od. 18.

Et tamen urges] Ironice. Negligebat enim villicus iste fastidiosus hæc quæ hic enumerantur sane ad villæ procuracionem facienda.

28 *Disjunctum*] Jugo solutum, ab altero bove compare suo dejunctum.

29 *Addit opus pigro rivus, &c.*] Longe profecto major est opera laborum in molliendo novo aggere per torrentem aquam destructo, quam fuisset in vetere muniendo et constipando. Quod si facere pigeat, rivus imbribus repentinis auctus eluvione sua et exundatione proximum pratium devastabit.

Multa mole docendus aprico parcere prato.	30
Nunc, age, quid nostrum concentum dividat, audi.	
Quem tenues decuere togæ nitidique capilli,	
Quem scis immunem Cinaræ placuisse rapaci,	
Quem bibulum liquidi media de luce Falerni,	
Cœna brevis juvat, et prope rivum somnus in herba;	35
Nec lusisse pudet, sed non incidere ludum.	
Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam	
Limat; non odio obscuro morsuque venenat:	
Rident vicini glebas et saxa moventem.	
Cum servis urbana diaria rodere mavis;	40

dat, constipato aggere prohibendus ne expositum devastet pratium. Disce modo quid consentire nos impediât. Me quem olim subtiles vestes et crines uncti delectavere, quem nosti absque muneribus fuisse dilectum Cynaræ araræ, et a meridie Falernum potasse, delectat modo frugalis cœna, et somnus in gramine juxta rivum. Neque vero jam pudet nugatum fuisse, sed nugas non abdicare. Ibi mea bona invidis oculis nemo diminuit, nec secretis inimicitiiis et diceriis depravat: vicini autem approbant versantem glebas et lapides. Tu cum mancipiis urbana diaria comedere expe-

—30 Unus Vat. et Chisian. 6. a m. sec. *parcere campo*.—31 Vat. Rom. 8. *nostrum consensum*.—32 *Quem t. docuere* Bamberg.—33 Codd. variant, *Cynaræ, Cynera, Cineræ, Citara, Cinaræ*. Gr. *Κινάρα*. Ita Vatt. 2. 4. 5. Vatt. Rom. 3. 5. 11. Vat. Rom. 2. a m. sec. Vatt. Palat. 1. 2. 5. 8. Chisian. 1. et edd. recentt. Vide ad iv. Od. 1. 4. *capaci* Vat. Rom. 9. a m. pr. alii ap. Jaeck.—34 Vat. 16. Harl. 7. alii codd. ap. Talbot, et Valart. *media de nocte*; ita notatum ex cod. in ora ed. Ald. 1519. in Biblioth. Angelic.—40 *Cum servis tu urbana* Bentleins, ‘ut distinctius et efficacius procedat comparatio.’ Vide illum ad II. Sat. 3. 212. 234. *urbana cibaria* Angelic. 1. a m. pr. *reddere mavis*

NOTE

32 *Tenues togæ, &c.*] Juvenili ætati convenientes.

33 *Cinaræ*] De ea III. Od. 13. et IV. Od. 1.

Rapaci] Quasi vorago est meretrix, ut dictum est in I. Sat. 2.

34 *Quem bibulum, &c.*] Quem optimi vini appetentem scis intemperanter compositam a meridie in multam noctem. Luxuriosi hoc faciebant, contra sobrii non ante horam tertiam, aut etiam serius, cœnam adibant.

36 *Non incidere ludum*] Finis enim aliquando ponendum insanie juvenili. Juvenal. Sat. VIII. 165. ‘breve sit quod turpiter audes.’

Delph. et Var. Clas.

37 *Non istic obliquo*] Rure in Sabini nemo mihi invidet, aut maledicit, aut nocere conatur. Immo vicini gaudent cernentes me tractantem rustica instrumenta, ligone moventem cespites, protrudentem saxa, &c.

40 *Cum servis urbana, &c.*] Tu abundantè victu dudum potitus, quasi magister in villa mea aliis servis imperans, honestæ hujus præfecturæ jam pertæsus, optas Romæ esse, ibique tenuitur victitare e dimenso in quamque diem cibo, qualis in urbe servis attributis solet. Vide J. Lips. Elect. II. 15. Cæl. Rhodig. VII. 31. et XXV. 17. et seq.

Horat.

A D

Horum tu in numerum voto ruis : invidet usum
 Lignorum et pecoris tibi calo argutus et horti.
 Optat ephippia bos piger ; optat arare caballus.
 Quam scit uterque, libens, censebo, exerceat artem.

tis. His adjungi vehementer exoptas. Atqui versutus calo tibi invidet usum lignorum et pecudum et hortuli. Sic bos iners ephippia, equus aratrum desiderat. Ego vero edicam, ut quisque ultro colat artem quam novit.

Florent. 1482.—41 Schoenborn. 2. *invidet usus.*—43 Vat. 1. et Clisian. 5. 6. *epithia bos.* ‘Bentleius sic interpungit, *bos : piger optat arare caballus*, et cum eo Wetzel. ut *piger* referatur ad *caballus* ; quasi e re nata, et occasione dicatur : pigerrimus enim fuerit, qui ephippia detrectet ; aratrum, et jugum appetat. Hæret hinc etiam Gesnerus ; et exponit, *piger*, quem piget laboris sui. Ita nihil refert, sive ad bovem, sive ad equum referas. Non video, quare eo sensu ‘pigerrimus.’ dici possit equus, qui præferat libenter duro aratro gravem terram vertere, 1. Sat. 1. 28. longe laboriosius vitæ genus quod esset ordinario eorum. *Piger* bos dicitur, quia natura ‘tardus,’ perpetuo epitheto. Ovid. Amor. 1. 13. 16. ‘Prima vocas tardos sub juga panda boves.’ Nam, ut inquit Cic. 11. de Nat. Deor. 63. ‘Ipsa boum terga declarant, non esse se ad onus accipiendum figurata : cervicis autem natæ ad jugum : tum vires humerorum, et latitudines ad aratra extrahenda.’ Si ergo bos, et equus, sua sorte non contenti, vitæ genus inter se commutare amarent, l. c. 1. seqq. ad impossibile niterentur, et contra naturam agerent ; imprudenter omnino. ‘Bos arat, equus certat : quod si eorum opera mutes, naturæ injuriam facis.’ Maxim. Tyrius Dissert. 13. Hinc adagium illud, quod affert Horatius ; et de quo idem Cicero v. ad Att. 15. ‘Clitellæ bovi sunt impositæ.’ Non detrectarent igitur laborem *pigri* ; sed talem eligerent, quem ignorent, et perferre non possint. Patet etiam ex versu sequenti.’ *Fea.*

NOTÆ

41 *Invidet usum Lignorum, &c.*] Tu servis urbanis ascribi et annumerari gestis. Contra urbanus ‘calo,’ qui foras it lignatum, &c. *tibi invidet usum* et facilitatem habendi ligna, pecudes, olera. Adeoque alienam quisque conditionem diligit, suam odit : quia suæ persentit incommoda, non autem alienæ.

42 *Calo*] Græci *lignum* κάλων dicunt : hinc servus lignis quærendis et sumministrandis deputatus, dictus *calo* quasi ‘lignarius,’ sen lignator : quo præcipue vocabulo intelligi solet militum servus, iis præbens et portans ligna sen ligneas clavas. Fest. Pomp. Non. Marcell. Latinam vero assignat originem Servius, in Æneid. vii. Ita scribens : ‘Calas dicebant

maiores nostri fustes, quos portabant sequentes dominos ad bellum : unde et calones dicti.’ Lucil. ‘Scinde puer calam, ut caleas ;’ id est ; serve, frange fustem, sen lignum, fac focum, accende ignem.

43 *Optat ephippia bos*] Proverb. in eos qui sui muneris officia et onus impatienter ferunt, aliena vero temere appetunt.

Ephippia] Ἐφίππιον, *stratum* sive *sella equi*, apud Xenophontem.

44 *Quam sit uterque, &c.*] Quæ cum ita sint, et cum suo quemque muneri incumbere expediat, villicus rus colat : calo maneat in urbe, &c. Cic. Tusc. 1. n. 41. ‘Bene illo Græcorum proverbio præcipitur : ‘Quam quisque norit artem, in hac se exerceat.’’

EPISTOLA XV.

AD NUMONIUM VALAM.

Horatius curandæ valetudinis causa Philosophicum arcum retendit. *Bart.*

Cum Horatius auctoritate Antonii Musæ medici celeberrimi aquis frigidis usus (quanquam invitis Baiarum incolis, qui ægre ferebant, quod ægroti ad aquis frigidis utendum, spreto thermis, Clusinum Gabiosque peterent) hyemem transigere vellet in locis maritimis; petit a Vala, ut scribat de Velia et Salerno, quæ illorum oppidorum vicinorum in Lucania sit conditio, reperiantur ibi ea, quæ ad vitæ commoditates pertineant, cælum, panis, aqua, lepores, apri, pisces. De vino se non quærere ait, quia generosum ibi esse constat. Etsi enim, quamdiu in villa sua rusticetur, quovis vino contentus sit; cum tamen ad mare descenderit, se requirere optimum ad cuticulam curandam. Omnino autem se in hac re similem esse Mæni, qui, si non accepisset unde laute et opipare cœnaret, sed tenuissimo uti victu coactus esset, luxuriantes nepotes vituperaret: sin vero lautiora nactus esset, laute comedentes laudaret beatosque prædicaret.

QUÆ sit hyems Velia, quod cælum, Vala, Salerni,
QUORUM hominum regio, et qualis via (nam mihi Baias
MUSA supervacuas Antonius, et tamen illis

O Vala, tuum est nobis perscribere, nostrum vero tibi credere perscribenti: qualis sit hyems apud Veliam; qualis aër apud Salernum; quales homines utriusque regi-

Epistola sexta Libri primi in Ed. Sanad. Inscritur in Bamberg. *Ad Nu-*

NOTE

1 *Quæ sit hyems, &c.*] Consilio medici profecturus Veliam et Salernum Horatius, lippitudinis curandæ causa, significat quærere se pariter salubritatem atque delicias.

Velia] Lucaniæ oppidum est maritimum, olim *Helia*, Plin. III. 5. Virgil. *Æneid.* VI. 'Portusque require Velinos.' Vide Gell. x. 16.

Quod cælum] Interrogat quæ sit temperies aëris, et quæ hyemis asperitas illic ubi hyematurus erat.

Vala] Is dicebatur C. Numonius Vala, aut Vaala.

Salerni] Urbs est Lucaniæ, ad Tyrreni maris littus, dicta a copia salis: portum satis capacem etiamnum ostendit.

2 *Baias*] Vide II. Od. 18.

3 *Musa*] Antonius Musa medica arte clarus, ex quo Augustum accipiti morbo laborantem sanaverat; ab eo non tantum ingenti pecunia donatus, sed et statua juxta signum *Æsculapii* erecta: nec non ipsi quamvis liberto, immo et quibuscumque medendi artem professis concessio jure annuli aurei. Dio lib. LIII. Sueton. Octav. cap. 59. et 81.

Supervacuas] Acroris pituitæ in oculos defluxu vehementer affectus Poëta noster solebat proficisci Baias ad lavacra calida: verum Ant. Musa contrariis utendum remediis auctor fuit, jussitque ablutiones quærere frigidas, quibus defluens humor retun-

Me facit invisum, gelida cum perluor unda
 Per medium frigus : sane myrteta relinqui,
 Dictaque cessantem nervis elidere morbum
 Sulfura contemni, vicus gemit, invidus ægris,
 Qui caput et stomachum supponere fontibus audent
 Clusinis, Gabiosque petunt et frigida rura.

5

onis ; et quæ via : (ctenim Antonius Musa Baias haud mihi utiles esse dicit ; me vtro illis efficit odiosum, quando frigida aqua perfundor rigente frigore. Certe deseri myrteta, et posthaberi aquas sulfuratas existimatas sanare morbum nervos præpedientem, dolet oppidum invidens ægrotis qui non verentur caput et pectus subjicere aquis Clusinis, perguntque Gabios et in frigidus regiones. Itaque locum mu-

//////////

modeum Valam.—4 'Libri vetustissimi quod perluor unda. duo etiam cum pervehor unda : quæ scriptura melius exprimit quod inquit Plin. xxix. 5. 'mergi in lacus ægros ;' sed nihil muto. Torrent.—5 Vetustiores codd. ap. Bentl. item Chisian. 1. a m. sec. et Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. myrteta. Schoenborn. 2. 3. 4. myrteta reliqui. Omnes fere codd. Feæ et edd. vett.—9 'Clusinos habet cod. Bland. antiq. et Sil. quos sequor, non sine causa, ut lector doctus, si advertat, facile judicabit sic legi debere ; non etiam, Clusinis, qui casus hic irrepsit propter τὸ fontibus.' Cruq. 'Clusinos Gabiosque legit ex ingenio Cuning. ut sint 'fontes Gabii ;' at 'Gabii' fontes non dicuntur, sed 'Gabini :'

NOTÆ

deretur. Pari scilicet modo Augustum calidis frustra usum ille frigidis curaverat. Plin. xxix. 1. 'Antonius Musa Augustum contraria medicina gravi periculo exemerat.' Sueton. Octav. cit. cap. 81. 'Distillationibus jecinore vitiato ad desperationem redactus, contrariam et ancipitem rationem medendi necessario subiit : quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, auctore Antonio Musa.'

5 *Myrteta*] Amœna loca myrtis consita apud Baias.

6 *Dictaque cessantem nervis elidere morbum Sulfura*] Sulfuratas aquas ibidem scaturientes non longe ab Averno lacu, quibus curari dicitur morbus articularis, cessare faciens nervos, id est præpediens usum et motum articularum atque nervorum.

7 *Vicus gemit*] Baiani indignantur contemni suos fontes toto orbe celebres, suasque myrtos relinqui. Plin.

xxx. 2. 'Emicant benigne et passim in plurimis terris aquæ, alibi calidæ, alibi frigidæ, alibi nuctæ . . . alibi tepidæ, auxilia morborum conferentes . . . nusquam tamen largius quam in Baiano sinn, nec pluribus auxiliandi generibus ; aliæ sulfuris, aliæ aluminis, aliæ salis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nonnullæ etiam acida salvæ mixtura . . . nervis prosunt, pedibusque,' &c.

8 *Qui caput et stomachum supponere*] Ex ægris enim alii medicantes illas aquas bibunt, alii in iis lavantur, alii partes affectas, v. g. caput, ventriculum, renes, stillicidiis aquam ejusmodi affundentibus supponunt una hora per dies aliquot.

Fontibus Clusinis, &c.] Aquis frigidis ad Clusium Etruriæ oppidum.

9 *Gabiosque petunt*] Urbs ista Latii, in via Prænestina, fere media Romam inter et Præneste. Virgil. Æn. vii. 'quique arva Gabinæ Junonis, geli-

Mutandus locus est, et deversoria nota 10
 Præterendus equus: Quo tendis? non mihi Cumas
 Est iter aut Baias, læva stomachosus habena
 Dicit eques: sed equi frænato est auris in ore.)
 Major utrum populum frumenti copia pascat;
 Collectosne bibant imbres, puteosne perennes 15

ture oportet, equunque agere ultra deversoria cognita. Quo pergis? haud Cumas vel Baias contendo, inquiet iracundus eques frænum ad lævum torquens. Verum enim auricula est in ore frænato equi.) uter populus majore tritici abundantia nutriatur: an pluvius collectas potent, an aquas dulces e fontibus perpetuo mananti-

urbis nomen 'Gabii,' adjectivum 'Gabinus.' *Fca.*—10 Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. *deversoria nota.*—12 Bamberg. Vat. Rom. 2. a m. sec. Vat. Rom. 7. Vat. Palat. 1. Chisian. 1. Barberin. 2. unus ap. Pulm. alius ap. Oberlin. *stomachus*: præfert H. Steph. in Præf. Vat. Rom. 9. *stomachus*.—13 *Dicit eques* Vat. Rom. 8. et Schoenborn. 2. *sed equis* Vat. 3. a m. sec. Vat. 19. Vat. Rom. 2. Vat. Palat. 6. Chisian. 1. Angelic. 1. a m. pr. Angelic. 2. tres alii codd. apud Bentl. notatum ex Ms. in ora editionis Aldi 1501. in Bibl. Vat. et 1519. Bibl. Angel. restituit, et probat idem Bentleius, quia sententiose dictum: non de hoc tantum equo; sed de omnibus: sequuntur anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Wakef. 'Vulgatam equi male defendunt Johnson. et Wetz. qui Latine non sapiunt.' *Fca.* equi habent etiam edd. vett. ante Bentl. Baxt. Gesn. Zenn. Bipont. Comb. Jaeck, et Dæring.—15 Harl. 6. Edd. Zarot. Mediol. 1470. Venet. 1481. 1483. 1486. Florent. 1482. et Lips. 1499. *puteos-*

NOTÆ

dumque Anienem, et roscida rivis,
 &c. Illic vero salubres aquas fuisse,
 testatur Strabo lib. v. 'Per hanc
 planitiem Anio decurrit; et aquæ
 frigidæ dictæ Albulæ multis e fontibus
 manant varios ad morbos tum
 bibentibus salutare, tum sedentibus
 infusæ.'

10 *Mutandus locus est*] Jubente medico relinquendæ sunt Baianæ deliciae; pergendumque Veliam aut Salernum; ut lippientibus oculis mederi possim. Plin. xxxi. 2. 'Capiti, auribusque privatim medentur, oculis vero Ciceronianæ aquæ... In Ænaria insula calculosis... Idem contingit in Veli- no lacu potantibus,' &c.

11 *Quo tendis*] Verba sunt Horatii ad equum suum.

Cumas] Urbs est Campaniæ mari-

tima, antro Sibyllæ celebrata: Baiis proxima.

12 *Læva stomach. habena*] Neapolim indeque Veliam aut Salernum euntibus ad dextram sunt Baiæ: avertendo igitur equo flectenda erat ad sinistram habena.

13 *Equi frænato est auris in ore*] Equus non verbis sed fræno docetur, percipitque quo sit eundem.

14 *Major utrum populum, &c.*] Repetendus hic et passim versus 25. 'Scribere te nobis... par est,' scilicet, 'major utrum populum,' &c. Adverte ergo, Lector, hyperbaton longissimum.

Utrum populum] An Veliensem, an Salerninum.

15 *Collectosne imbres*] In cisternis.

Jugis aquæ ; (nam vina nihil moror illius oræ :
 Rure meo possum quidvis perferre patique ;
 Ad mare cum veni, generosum et lene requiro,
 Quod curas abigat, quod cum spe divite manet
 In venas animumque meum, quod verba ministret, 20
 Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.)
 Tractus uter plures lepores, uter educet apros ;

bus: (etenim sperno vina istius regionis: in villa quidem mea quodlibet valeo tolerare ac sustinere:) at cum deveni ad mare, desidero vinum generosum ac lene, quod pellat sollicitudines, quod in venas fluens ingentem fiduciam meæ menti conferat, quod verba suppeditet, quod me juvenem gratum reddat Lucanæ meretrici: utru regio

//////////

re. Schoenborn. 2. *puteosque*. Bamberg. *puteosneperennis*.—16 *Dulcis aquæ* Harl. 2. Schoenborn. 2. 4. Vatt. 1. 3. a m. sec. Vatt. 4. 5. Vat. Rom. 6. Vat. Rom. 9. a m. sec. Vat. Palat. 1. Angelic. alii codd. ap. Pulm. Cruq. Talbot. Valart. et Oberlin. ‘Sic scriptum reperi in duobus codicib. manuscrip. uno Vatic. et Jann. atque hanc puto rectam, ac germanam scripturam: non *Jugis*, ut est in vulgatis, et aliis calamo exaratis: nam cum perenneis puteos dixerit, supervacaneum sit addere, *Jugis aquæ*: quandoquidem *jugis*, et *perennis*, idem valent: neque vero est, quod quisquam mihi dicat, aquam *ἔχθυμον*, id est, saporis expertem esse oportere, ut scribit Aristot. lib. *περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητοῦ*: non igitur dulcem. primum enim dulcem aquam appellant Latini, et *γλυκὸ ὕδωρ* Græci, quæ non est salsa, a marina scilicet distinguentes. ut M. Tull. Verr. iv. 53.’ *Lamb.* Ita etiam unus codex Aldi Manutii; ‘restituit H. Steph. Lamb. aliique editores non pauci usque ad Bentleium, qui iterum revocavit *Jugis* aliorum Mss. et editorum; sed potius verborum lusibus, quam argumentis. Non solum enim *dulcis* est perpetuum aquæ potabilis epitheton, ut pluribus asserit Lambinus; sed qualitas aquæ hic ab Horatio non erat recitanda; cui *detrerrima* adeo invisæ 1. Sat. 5. 7. *detrerrimæ* autem sunt earum poteribus in Baiano, Puteolano, Neapolitano, utpote locis vulcanicis, lateque salibus, et sulfure saturatis; ut norunt omnes, et ipse sum expertus.’ *Fea.* Vid. Vitruv. viii. 3. et Plin. iii. Epist. 17. Bentleium sequuntur Traj. ad Rhen. 1713. Baxt. Cuning. Gesn. Oberlin. Comb. Wakef. Zenn. Kidd. et Dœring.—17 Vat. 1. *quidvis sufferre*. Nic. Heinsius Adv. iii. 13. pag. 493. conj. *quodvis*: adoptavit Cuning. refutat Bentl. *possu*. . . *pativæ* Schoenborn. 3.—18 Schoenborn. 2. 3. Harl. 6. aliique ap. Valart. *cum venio*.—20 Chisian. 5. *avinomque meo*. Vat. 14. cum edd. Mediol. 1470. Florent. 1482. et Venet. 1483. *ministrat*.—21 Vat. 12. a m. pr. Vat. Rom. 4. a m. pr. Vat. Rom. 5. Chisian. 1. et Barberin. *commendat*.—22 *Tractus uter lepores plures* Schoen-

NOTÆ

18 *Ad mare cum veni*] Ad aliquam urbem maritimam.

19 *Quod curas abigat, &c.*] Vide 1. Od. 18. &c.

20 *Animumque*] Vini calor spiritus vitales excitat accenditque, hincque animum pariter.

Quod verba ministret] Noster 1. E-

pist. 5. ‘Fœcundi calices quem non fecere disertum?’

21 *Commendat amicæ*] Hilarem et facetum præstando. Apage hinc aliam interpretationem.

22 *Tractus uter*] Velinus, an Salerninus.

Utra magis pisces et echinos æquora celent;
 Pinguis ut inde domum possim Phæaxque reverti;
 Scribere te nobis, tibi nos accredere, par est. 25
 Mænius, ut rebus maternis atque paternis
 Fortiter absumentis urbanus cœpit haberi,
 Scurra vagus, non qui certum præsepe teneret,
 Impransus non qui civem dignosceret hoste;
 Quælibet in quemvis opprobria fingere sævus; 30
 Pernicies et tempestas barathrumque macelli,

plures lepores, utra apros alat: utrum mare meliores pisces et echinos habeat: ut illinc domum redire queam obesus et Phæax. Quemadmodum Mænius patrimonio devorato facetum se exhibuit: parasitus ille vagabundus, cui certa non esset culina: qui famelicus civem ab hoste non distingueret: in quemlibet vero contumelias quasque dirus confingeret: damnum, procella, et gurges macelli, quodcumque lucratus

horn. 2.—23 *Utra m. pubes et echinos* Schoenborn. 3.—25 Vatt. Rom. 8. 9. et Vat. Palat. 6. *adcredere*; quod notatum ex cod. in ora ed. Mediol. 1476. in Biblioth. Barberin. ita Bentl. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervil. Oberlin. *at credere* Vat. Rom. 4. Chisian. 1. a m. pr. *hæc credere* Angelic. 1. *ac reddere* Vat. 19. *ac nos tibi credere* ed. Frib. 1536. Al. *accredere*; *ac credere, accedere*. Schoenborn. 2. *parem pro par est*.—26 Hoc versu incipit nova Epist. in quibusdam codd. ap. Mitsch. Præf. p. 32. etiam in Harl. 3. 4. 6. 7. et ed. Glarean.—28 Cuning. *certum non qui*. Schoenborn. 2. *non qui civem*.—29 Cuning. *civem qui non*. Bamberg. *dinosceret*.—30 Nic. Heinsius conj. *stringere*; Cuning. *figere*, quod receperunt Mervill. et Phil. Pro quemvis

NOTE

23 *Echinos*] De his II. Satira 4.
 24 *Pinguis ut inde, &c.*] Ut ex istis regionibus possim redire non solum oculis sanus, sed et toto corpore nitidus, pinguis, et bene curata cute. Gall. *gros et gras, dans l'enbonpoint*.
Phæax] Instar Phæaceni: de quibus supra I. Epist. 2. 29.
 25 *Accredere*] Hæc etiam voce utitur Lucretius lib. III. 'Facile hoc accredere possis.'
 26 *Mænius, ut, &c.*] Fab. Mænius Pantolabus, gurges et vorax, de quo jam antea non semel, I. Sat. 3. Hic nonnulli dividunt, alteramque Epistolam faciunt; sed perperam. Deinceps enim explicat Horatius quod supra dixit vs. 17. et seq.
 27 *Urbanus*] Lepidus, festivus, ut

ad mensas divitum facile admitte-
 retur.

28 *Scurra vagus*] Modo huc modo illuc cœnam mendicans et captans pro facetias.

Præsæpe] Metaph. Est enim proprie locus præseptus, in quo pecudes stabulantur; et per synecd. linter in quo pabulum jumentis apponitur.

29 *Impransus*] Theod. Marcellius interpretatur, bene pransus, satur, temulentus.

30 *Quælibet in quemvis, &c.*] Qui fame quasi furore quodam percitus omnes obvios impetebat, maledico dente carpebat, probris incessebat.

31 *Pernicies et tempestas, &c.*] Unversa macelli edulia abradens, rapiens, vastans, quasi tempestas; et

Quicquid quæsierat, ventri donabat avaro.
 Hic, ubi nequitiae fautoribus et timidis nil
 Aut paulum abstulerat, patinas cœnabat omasi,
 Vilis et aguinæ, tribus ursis quod satis esset ;   35
 Scilicet ut ventres lamna candente nepotum

erat ventri avido largiebatur. Porro iste cum parum aut nihil obtinuerat a luxuriæ patronis et formidolosis, cœnabat e lance plena verrecinis cævis crassioribus quantum sufficeret tribus ursis. Adeo nimirum ut emendatus assereret helluonum ventres ar-

nonnulli ap. Jaeck *quamvis*.—32 Multi codd. ap. Feam, Exc. Sax. Gott. et Harl. 6. *donarat* ; sic alii codd. apud Pulm. Cruq. Combe. *donaret* edit. Cadom. 1480. Bentl. ex ingenio ; sequuntur anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Mervill. Wakef. Wetz. ‘*Donabat* indicativo modo ; quia in hoc præcipue deridetur ab Horatio.’ *Fea*.—33 Edd. quædam vett. *tumidis* ; ceteri et codd. fere omnes *timidis*. ‘Sic reperi scriptum in duobus cod. Vatic. et Janu. Faërn. Tornes. non, ut alii librorum arrogantissimi corruptores, reposuerant, *tumidis* : ac testatur quoque P. Victorius, quem semper honoris causa nominatum volo, ita scriptum esse in uno, atque altero codice antiquo : idemque huic locum hoc modo explicat, intelligere oportere scurras eosdem fuisse, et sycophantas : quos divites, propterea quod sibi ab eis metuerent, studiose, et crebro ad cœnam vocabant, et liberaliter, proluxeque accipiebant.’ *Lamb*.—34 Schoenborn. 3. *patenas*.—35 *Vilis et agnina* Schoenborn. 3. 4. codd. Torrentii, Gott. Harl. 2. 3. 4. 7. Zarot. Mediol. 1477. Florent. 1482. Venett. 1477. 1478. 1479. 1486. 1490. al. vett. *Vilis et agnina* plurimi codd. ap. Feam, Harl. 1. 6. alii Mss. apud Lamb. Pulm. Cruq. Talb. Commentator Cruquianus, edit. Princ. Britann. 1520. Lamb. Cruq. Talb. Marcil. Baxt. Bentl. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Mervill. Phil. Gesn. Sandby, Batt. Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. et Zeun. præfert H. Steph. in Diatr. pag. 139. Turn. Advers. vi. 25. *Agnina, caro* ; ut apud Plant. in Aul. ii. 8. 3. seq.—36 Barberin. 2. et *ventres*. Codd. ap. Feam variant *lama, lamina, lamina*. Gott. Mediol. 1477. et Florent. 1482. *lama*. Vide ad ii. Od. 2. 5. *ca-*

NOTÆ

absorbens, quasi vorago et βαράθρον.

33 *Ubi nequitiae fautoribus, &c.*] Mænius iste cum nihil fuerat venatus apud divites luxuriam suam fovere et alere solitos, eique faventes, utpote similiter luxuriosos.

Timidis] Avaris, sumtum facere timentibus : vel scurrilem nequitiam et maledicentiam reformidantibus ; qui cibos interdum offerebant, ne dicerentis ejus lancinarentur.

34 *Patinas cœnabat omasi*] Vili qualibet esca contentus domi cœnabat. Quid. leg. *tabulus*, ut sit *tabula* lancis genus planum.

Omasi] Crassior ventriculi pars adi-

pata. Gall. *des trippes, des fressures*. Al. caro bubula pinguior.

35 *Agnina* [*agnini*] Al. *agnina*, sub. carnis.

Ursis] Quod animal ingeus et vorax.

36 *Scilicet ut ventres, &c.*] Mænius vili cibo expletus domi, *correctus*, et agnoscens naturam haud egere lautioribus alimentis, luxuriam ipse ultro damnans aiebat, luxuriosos esse disperdendos. Vel, *correctus*, eruditus propria experientia et egestate, quam sibi per luxuriosum victum conflaverat.

Diceret urendos corrector Bestius. Idem
 Quicquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne
 Verterat in fumum et cinerem, Non hercule miror,
 Aiebat, si qui comedunt bona; cum sit obeso 40
 Nil melius turdo, nil vulva pulchrius ampla.
 Nimirum hic ego sum; nam tuta et parvula laudo,
 Cum res deficiunt, satis inter vilia fortis:

dente lamina esse inurendos. Ipse Mænius cum in fumum et favillam redegisset si quid optimum captuverat, dicere erat solitus: Haud equidem miror si nonnulli facultates absumant, quandoquidem nihil jucundius est pingui turdo, nihil suavius prægrandi vulva. Talis nempe sum ego: quippe laudo secura et exigua, quando opes

dente Schoenborn. 4.—37 Vatt. 5. 10. 13. 15. Vatt. Rom. 5. 7. Vat. Palat. 4. Chisian. 5. et Angelic. 2. *correctus bestius*; ita etiam duo ap. Jaeck, alii Mss. apud Britann. 1520. Lamb. Pulm. Cruq. Torr. Talb. Bentr. Val. edit. Princ. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1490. 1492. 1495. 1514. Flor. 1482. Lips. 1499. Al. *correctus Bestius*. Sed *Bestius* etiam alii Mss. Feæ, et aliorum editorum. In editis vulgo *Mænius. Corrector Bestius* ex uno cod. Lambinus, inde Bentr. Cuning. Sanad. Mervil. Phil. Gesn. Dorig. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Zenn. Bodoni, et Kidd.—38 *Si quid erat* Bentr. ex suppositis Torrentii codd. inde Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Dorig. Wakef. et Kidd. *prædæ nactus* Cuning.—39 *Verteret* Vat. Palat. 5.—40 Harl. 4. *comedant bona*. Nonnulli codd. Feæ, *comedunt bene*.—41 *Nil turdo melius* Chisian. 5. *nil vulva dulcius* unus Vat. et Barberin. 2. *vulva nil pulchrius* Cuning.—42 Idem Cuning. *tutus nam parvula*; ‘ex ingenio audaci, more suo, et inscite.’ Fea.—

NOTÆ

37 *Corrector Bestius. Idem [correctus. Mænius idem]* Quidam leg. *correctus Bestius. idem quicq.* &c. hoc sensu: Bestius avarus a Mænio luxurioso sordidæ parvitatis accensatus et acriter correctus, præ ira et indignatione dicebat, ‘urendos nepotum ventres lamina candente.’ Bestii avaritiam carpit Pers. Sat. 6.

Idem Quicquid, &c.] Ille qui domi tenui victu contentus erat, quando lautiores nactus dapes deglutierat, exquisito sapore affectus aiebat: Haud miror quod opes absumant aliqui, ut delicatiora comedant obsonia.

40 *Obeso Nil melius turdo*] Martial. XIII. 92. inter aves turdo primam saporis gloriam adjudicat. Pers. Sat. VI. 24. ‘tenuem solers turdarum nos-

se salivam.’ Nempe Romæ catillones erant subtilis adeo palati, ut gustu dignoscerent turdorum saporibus varios, an sylvestres, an ex aviario; an mares, an fœminæ. Vide supra I. Sat. 5. et II. Sat. 2.

41 *Vulva*] Jucundam palato et maxime delicatam primiparæ suis vulvam, testatur Plin. VIII. 51. et XI. 37. Martial. XIII. 56. ‘Me materna gravi de sue vulva capit.’

42 *Hic ego sum*] Mænio similis sum: parvo et vili contentus, cum desunt meliora: quando vero suppetunt lautiora, hæc sane haud sperno, immo collando: et quibus opes atque istæ delicæ adsunt, beatos censeo et prædico.

Verum ubi quid melius contingit et unctius, idem
 Vos sapere et solos aio bene vivere, quorum
 Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.

45

desunt, sat constans inter parva. At quando præstantius aliquid et lautius nactus sum, tum ipse vos dico sapere et solos beatos esse, qui habetis opes bonis prædiis stabilitas.

//////////

46 ' In cod. Schoenborn. 4. quatuor ultimi versus positi sunt ante 4. priores.'
Jaek.

NOTE

45 *Quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis*] Censum habentes fundo certo stabilitum, villam proventus certos referentem, 'opes fun-

datas atque optime constitutas;' ut ait Cic. pro Rabirio. Idem pro Domino: 'fundatissimæ familiæ ruina.'

EPISTOLA XVI.

AD QUINTIUM.

Vitam beatam æquanimitate constare, et conscientia veræ virtutis. *Baxl.* Quintius Hirpinus, quo familiariter usum esse Horatium etiã ex II. Od. II. intelligitur, videtur honoribus divitiisque et auræ populari plus tribuisse quam par erat, servata tamen viri boni laude. Huic igitur percontanti de villæ redditibus rescribit Noster, de redditibus non esse quod scribat, cum illa villa ob situs amœnitatem salubritatemque cœli sibi placeat, ibique se corporis valetudine recta et tranquillitate animi frui. Tibi vero alia vivendi ratio probatur, nec, fateor, male vivis, si non modo videri, sed et esse bonus studes. At vereor, ne virtutem in externa specie vulgiquæ opinione sola ponas. Quæ res est vana, aliena minusque stabilis, eaque non magis capi sapiens debet, quam infamia falsa terreri. Vir bonus est virtutis amore, non pœnæ metu: atque cum externa bona non magnificiat, nec adeo metuat et cupiat, est vere liber habendus. Nam qui mori potest, is cogi non potest.

NE perconteris, fundus meus, optime Quinti,
 Arvo pascat herum, an baccis opulentet olivæ,

Ne quæras, o bone Quinti, utrum ager meus dominum frugibus nutriat, an baccis

//////////

Epistola quarta Libri secundi in Ed. Sanad.—2 Bamberg. Gott. Exc.

NOTE

1 *Ne perconteris*] Per insinuationem agrum suum describit Poëta: deinde quis vere sit vir bonus explicat: ubi Quintium notat velut adula-

toribus nimis credulum.

Quinti] Is videtur esse Quintius Hirpinus, cui est inscripta II. Od. II.

Pomisne, an pratis, an amicta vitibus ulmo :

Scribetur tibi forma loquaciter, et situs agri.

Continui montes, nisi dissocientur opaca

5

Valle ; sed ut veniens dextrum latus aspiciat Sol,

Lævum decedens curru fugiente vaporet.

Temperiem laudes. Quid ? si rubicunda benigne

Corna vepres et pruna ferunt ? si quercus et ilex

oleæ ditet, an fructibus, an vitibus ulmo circumdatis ; en tibi verbose describam speciem et situm prædii mei. Perpetui sunt colles, nisi quod separantur valle umbrosa, ita ut sol oriens aspiciat latus dextrum, abeunte vero curru decedens tepefaciat sinistrum. Temperatum calum laudaveris. Porro sentes producunt uffatim rubra corna

Sax. aliique codd. ap. Cruq. *an bacis*. Vet. Comb. *opulenter*.—3 *Pomisne* Harl. 1. 4. 7. nonnulli codd. ap. Cruq. item edd. Cruq. Baxt. Gesn. Bipont. et Comb. *Pomisne* Harl. 2. 3. 6. Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. alii codd. ap. Bentr. edd. vett. et recentt. post Bentr. *et pratis* in quibusdam codd. et edd. omnes ante Bentr. *an pratis* Vat. 19. Vatt. Rom. 7. 8. 9. Angelic. 3. Barberin. 2. alii codd. ap. Pulm. Cruq. Bentr. Valart. laudant Cruq. et Torrent. sed Bentr. revocavit in textum ; inde Traj. ad Rhen. 1713. Baxt. Cuning. Sanad. Mervil. Phil. Sandby, Francis, Batt. Valart. Dorigh. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzl. Zeun. Bipont. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. Codd. ap. Feam *an amica*, et *an vincta*. Hoc ultimum habet etiam Harl. 3.—4 *Scribentur* Vat. Rom. 9. Angelic. 3. cum edd. Mediol. 1476. Venett. 1479. 1481. 1483. 1486. 1495. 1509. Florent. 1482. Junta 1503. Ascens. Britann. 1520. *ni dissocientur* Harl. 2. 6. 7. undecim codd. ap. Feam, alii ap. Pulm. Torrent. Oberlin. et Jaeck, et ita Bentr. Cuning. Sandby, et Kidd.—7 *Bamberg. et Schoenborn.* 4. et edd. antiq. *discedens*, quod revocare Fea et Bothe. *descendens* tres ap. Feam, alii codd. ap. Bersm. Bentr. Valart. et Oberlin. ita dedit Locher. *descendens* Schoenborn. 2. *decedens* Bentr. ex ingenio, eumque secuti Sanad. Baxt. Gesn. Francis, Bipont. Zeun. Wetzl. Wakef. Comb. Kidd. Jaeck, et Dæring. *cursu pro curru* Bland. antiquiss. Cruquii. *fugiente pudoret* Schoenborn. 3. *f. vaporat* Schoenborn. 2.—8 Angelic. 3. alii codd. ap. Lambin. *quod si*. Quinquè codd. *Feæ benigni* ; ‘ ita alii Mss. apud Pulm. Cruq. Bentr. Val. restituit Bentr. et probat ; inde anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. San. Merv. Sandby, Dor. Wakef. Wetz. Al. *benigne* vulgo in editis, et Mss. Sed in Chisian. 5. a m. sec. *benignæ*, ut in aliis Mss. apud Bentr. et ita fortasse etiam in aliis omnibus legendum esset ; quia ut plurimum diphthongos omittunt.’ *Fea*.—9 Vat. 10. Vat. Rom. 3. Vat. Palat. 1. Zarot. et Ald. 1501. *ferent*. Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. alii codd. quamplurimi, et edd. fere omnes ante Bentr. item Fea, et Bothe. *ferant*. Bentr. ex ingenio, *ferunt* ; inde Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Baxt. Mervill. Gesn. Zeun.

NOTÆ

5 *Continui montes, &c.*] Situs ille saluberrimus, vallis amœna ventis orientalibus et occidentalibus exposita, a Meridie vero et septemtrione duobus collibus defensa ; quæ porro temperata fruatur aura, et fonte irrigetur cujus aquæ infirmo capiti alvo-

que medeantur.

6 *Valle*] Hæc Ustica dicebatur, ut volunt quidam. Cruquius vero opinatur nomen hoc fuisse potius propinquum montis, cui ex adverso immineret Lucretilis mons, de quo 1. Od. 17.

Multa fruge pecus, multa dominum juvat umbra? 10
 Dicas adductum propius frondere Tarentum.
 Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
 Frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus;
 Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
 Hæ latebræ dulces, et jam, si credis, amœnæ, 15

et pruna: quercus et ilices glandem plurimam pecoribus, et densam umbram hero suppeditant. Dices Tarentum prope advectum florere. Interluit quoque fons aptus nomen rivo tribuere, quo neque frigidior nec limpidior Hebrus Thraciam irrigat; capiti male affecto, pariter et ventri saluber. Grata hæc latibula, quin et, si

//////////

Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Kidd. Jaeck, et Dœring. *ni quercus* codd. Blandd. ap. Cruq. et *quercus* alii codd. ap. Feam.—10 Vat. Rom. 9. Vat. Palat. 3. Chisian. 1. a m. pr. Angelic. 3. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. *juvat*; ita tres codd. ap. Jaeck, alii ap. Pulm. et Bentl. qui recepit in textum post *ferunt*; et sic Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Baxt. Mervill. Gesn. Zeun. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Kidd. Jaeck, et Dœring. *juvet ceteri* codd. et edd. ante Bentl. item Fea, et Bothe: ita legit etiam Nic. Heinsius ad Ovid. in Nucem, vs. 17.—11 *Dicas advectum* Vat. Rom. 9. *abductum* Barberin. 2. *florere* unus cod. Bersmanni.—13 *Thracam* scriptum reperit Nic. Heinsius, ad Ovid. Trist. iv. 1. 21. in vetustissimo Leidensis Bibliothecæ codice; adoptavit Cuning. Vide II. Sat. 6. 44. *ambiet Hebrus* Schoenborn. 3.—14 Bamberg. Schoenborn. 2. 3. Exc. Sax. Harl. 2. 4. 7. Vatt. 7. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 17. 19. Vat. 3. a m. sec. Vatt. Rom. 2. 9. Vat. Rom. 6. a m. sec. Vatt. Palat. 1. 3. 4. Chisian. 5. 6. Angelic. 1. 2. et Barberin. 1. *fluit aptus et utilis*; ita etiam alii Mss. apud Pulm. Torr. Talb. Val. Oberl. edit. Princ. Zar. Medd. 1476. 1477. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. Flor. 1482. Lips. 1499. Junta 1503. Ascens. Britann. 1520. ‘Al. *fluit utilis, utilis*; quam lectionem inde ab Aldo cur prætulerint vulgo Interpretes fere omnes, non dicunt. Verbum tamen *aptus* hic optimum, et rei significandæ concinnum est etiam apud medicos, et promiscue eum alio *utilis*.’ Fea.—15 Vaticanus unus, et *jam*; ita Gesn. Comb. Wetzel, et Zeun. improbante Fea. et *si jam* Barberin. 2. et (*jam*) *si credas* Bentleius; hinc Traj. ad Rhen. 1713. *etiam* omnes alii codd. quod revocavit Fea.—

NOTE

11 *Tarentum*] Urbem prorsus jucundam et voluptariam, quam sæpius commendat Horatius 1. Od. 28. II. Od. 6. III. Od. 5.

12 *Fons etiam rivo*] Blandusia nempe fons in finibus Sabinorum apud Mandelam pagum. De illo III. Od. 13. rivus autem Digentia vocabatur, atque in Tiberim desluebat per Farfarum flu. et Vacunæ fanum. Vide postea I. Epist. 18. 104.

Dare nomen idoneus] Tam abundantes aquas ei rivo præbens, ut inter fluvios Sabinorum Digentia numere-

tur et nominetur.

13 *Thracam*] Vide I. Od. 25.

Hebrus] Iugens Thraciæ fluvius, de quo jam supra I. Epist. 3. et I. Od. 25.

15 *Hæ latebræ dulces, &c.*] Antumno incuntes secedens in hanc villam meam, a morbis tunc frequentibus me vindico. Juvenalis ‘letiferum Antumnium’ dicit, Sat. IV. 56. ex Hippoc. et Galen. Id. Sat. VI. 516. ‘metuque jubet Septembris et Austri Adventum.’

Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.
 Tu recte vivis, si curas esse quod audis :
 Jactamus jam pridem omnis te Roma beatum :
 Sed vereor ne cui de te plus quam tibi credas,
 Neve putes alium sapiente bonoque beatum, 20
 Neu, si te populus sanum recteque valentem
 Dicitur, occultam febrem sub tempus edendi
 Dissimules, donec manibus tremor incidat unctis.
 Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.
 Si quis bella tibi terra pugnata marique 25
 Dicat, et his verbis vacuas permulceat aures :

fidem habes, jucunda, sanum tibi me faciunt mense Septembri. Tu recte vivis, si studes esse qualis diceris. Te felicem dudum prædicamus omnes Romani. At me tuo ne aliis de te plus credas quam tibi metipsi: nere existines felicem diversum a probo et sapiente; ac, si te sanum et bene habentem dicat populus, ne secretum febrem celes circa horam cœnæ, usquequo tremule fiant manus unctæ. Improba verecundia abscondit ulcera fatuorum putrida. Si uliquis narret certamina terra marique a te confecta, utque aures tuas patentes deliniant isto sermone: Utinam Jupiter

//////////

16 Vat. 9. et Schoenborn. 3. præstant, ut ex ingenio edidit Cuing.—
 18 Schoenborn. 3. Jactantur.—21 Schoenborn. 3. si te populum.—22 Bam-
 berg. pectus edendi. Zerot. et Vet. Comb. tempus habendi.—23 Dissimiles
 Bamberg. et Schoenborn. 3. indicat unctis Schoenborn. 2.—26 Vat. Palat. 1.

NOTÆ

17 *Tu recte vivis, &c.*] Cic. Offic. II. n. 43. 'Præclare Socrates hanc viam ad gloriam proximam et quasi compendiarium dicebat esse, si quis id ageret ut qualis haberi vellet, talis esset.'

19 *Sed vereor ne cui de te plus quam tibi credas*] Imitatus Persius Sat. IV. 46. 'Egregium enim me vicinia dicat, Non credam?'

21 *Neu, si te populus, &c.*] Pers. mox cit. 'Nequicquam populo bibulas donaveris aures: Respice quod non es: tollat sua munera cerdo. Tecum habita; et noris quam sit tibi curta supellex.'

22 *Occultam febrem Dissimules, &c.*] Vereor ne vitia tibi certe non obscura dissimules et tegas, donec ea ipse

prodas incantus, aut vitioso quopiam impetu abreptus, et patefactus qualis es: sicut æger edendi appetens asserit se non tentari febre, nec a cibo temperat; donec ipsa se prodat febris, edentisque manns reddat tremulas. Persius Satira III. 100. 'Sed tremor inter vina subit, calidumque triental Excudit e manibus: dentes crepuere relecti: Uncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.'

24 *Stultorum incurata pudor, &c.*] Stulti sua vitia non curant emendare, sed curant abscondere, per malum pudorem.

26 *Vacuas permulceat aures*] Adulationibus gaudentes, et adulatoribus semper apertas.

‘Tene magis saluum populus velit, an populum tu,
 Servet in ambigno, qui consulit et tibi et urbi,
 Jupiter:’ Augusti laudes agnoscere possis.
 Cum pateris sapiens emendatusque vocari, 30
 Respondesne tuo, dic sodes, nomine? ¶ Nemppe
 Vir bonus et prudens dici delector ego ac tu.
 ¶ Qui dedit hoc hodie, cras, si volet, auferet; ut si
 Detulerit fascces indigno, detrahet idem.
 Pone, meum est, inquit: pono, tristisque recedo. 35
 Idem si clamet furem, neget esse pudicum,

qui te urbemque diligit, incertum semper teneat, utrum populus te magis exoptet incolumem, an tu populum: numquid discernere poteris Augusti laudationem? Quando vero sinis te appellari sapientem et perfectum, quæso dic, an respondes huic tuæ appellationi? Scitacet ego probus et sapiens vocari gaudeo, et tu similiter. Verum qui hodie tribuit istud elogium, ipse cras eripiet, si lubet; et quasi immerito honorem detulerit, adimet. Depono, ait populus, quod meum est. Depono, ac mæstus abeo. Si autem ipse furem me aut impudicum vocet, vel patrem a me strangulatū

demulceat.—27 *Tene magis sanum* Schoenborn. 2. *aut populus* Barberin. 1.—28 *Servat* Vat. Palat. 3. a m. sec. *consulet unus* Vat.—29 Barberin. 2. *cognoscere*; et ita Porphyria. Bamberg. *posses.*—30 *Cum cupias* Harl. 3. 4. Gott. Exc. Sax. unus ap. Bos. Schoenborn. 4. alique codd. ap. Feam. *Cum cupies* nonnulli codd. ap. Feam, Zarot. et Vet. Comb. *Et cupias* Vat. Palat. 4. Angelic. *emendatusque videri* Schoenborn. 4. Vet. Comb. et Ald. 1501.—32 *Vir b. ac prudens* Harl. 2. et Vet. Comb. *et sapiens* Harl. 3. 4. et Schoenborn. 2. ex versu 73. Baxt. Gesn. Bipont. alique nonnulli legunt: *delector.* ¶ *Ego ac tu, Qui, &c.*—33 Vat. Rom. 9. a m. sec. et Vat. Palat. 4. *auferet, ac si.*—34 Schoenborn. 2. Vat. 7. et Vat. Rom. 5. *detrahat.* Chisian. 5. 6. et Valli- cel. 3. *detrahit.*—35 *Pone meum, inquit* Schoenborn. 2. 3. *tristisque recordor* duo

NOTE

27 *Tene magis saluum, &c.*] Hi duo versus vel a Varo aliove Poëta in laudem Augusti scripti fuerant, ac velut noti hic referuntur: vel ab ipso Horatio facti sub tertia persona adhibentur.

29 *Augusti laudes agnoscere possis*] An tibi stulte attribues quod ad Augustum noscitur pertinere: an cognosces non ad te, sed ad ipsum scriptas eas laudes?

30 *Emendatus*] Vitiis carens.

31 *Nomine*] Pro *nomini*: ut bene observat Marcilius.

31 *Nemppe Vir bonus, &c.*] Responsio est Quintii, quam mox Horatius refellit.

32 *Delector ego ac tu*] Cic. Philip. 1. n. 57. ‘Levis est animi lucem splendoremque fugientis, veram gloriam, qui fractus veræ est virtutis, repudiare.’

33 *Qui dedit hoc hodie, cras, &c.*] Populus nemppe inconstans et levis. Verum ut bonus et sapiens talis est, quamvis a populo non dicatur, sic qui non est, talis non fit, licet dicatur.

Contendat laqueo collum pressisse patèrnum,
 Mordear opprobriis falsis mutemque colores?
 Falsus honor juvat, et mendax infamia terret,
 Quem, nisi mēdosum et medicandum? Vir bonus est
 quis? 40

Qui consulta patrum, qui leges juraque servat;
 Quo multæ magnæque secantur iudice lites;
 Quo res sponsore et quo causæ teste tenentur.

asserat; an percellar falsis istis criminationibus, aut expallescant? Inanis gloria delectat, et falsa contumelia exteret, ecquem, nisi vitiosum et fallacem? Age: quis est vir probus? Qui edicta, qui leges et instituta majorum observat: quo iudice dirimuntur plures et graves controversiæ: quo astipulatore, quo testimonium

codd. ap. Pulm.—38 'Magis nobis aridet *mutemve* quam *mutemque*. Verum Particulæ *que, ne, et ve* frequente errore Librariorum commiscuntur. Tres Cruquii codices cum Vetere interprete pro *colores* legerunt *colorem*, quod rectum est. Nescio cur eruditissimus Bentleius prætulit hoc loco Plurali Numero *colores*, etsi forsitan rarius occurrat in tali sensu.' Baxt. 'Lectionem edd. vett. cum Bentleio revocandum putavi, tanquam exquisitiorem, quia crebro pallorem ruboremque ire ac redire significat: sed per interrogationem extuli.' Zeun. *mutemve colorem* Harl. 1. et alii codd. ap. Jaeck. *mutemque colores* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et Vet. Comb. *mutemque coloris* Bamberg. *colorem* etiam Zarot. et Cuning.—39 *Fassus* nonnulli codd. ap. Jaeck.—40 Pro *medicandum* Schoenborn. 2. 3. 4. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et edd. vett. ante Cruq. *mendacem* exhibent: plurimi vero codd. ap. Feam, alii Mss. apud Pulm. Cruq. Torr. Bersm. Bentl. Oberl. adoptavit Cruquius, Baxt. defendit Bentl. inde anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Phil. Sandhy, Gesn. Dor. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. *medicandum*. Angelic. 3. *turpem*.—42 Schoenborn. 4. *finiuntur*.—43 'Quo res sponsore ita divisim primus restituit ex Ms. Cruquius, deinde melius probavit Bentleius, pro vulgato *Quo sponsore*: sponsorem autem pro Jurisconsulto de jure respondente accipiebant Interpretes. Sed hoc alienum erat a mente Poëtæ, qui tantum quærit, quis apud vulgus *vir bonus* audiat. At non minus aberrant a Poëtæ mente Bentleius, Gesnerus, alique, qui eum sequuntur, dum *sponsorem* exponunt pro simplici 'fidejussore,' qui debitorum obligationibus accedit in nummis illis credendis; ad hoc trahentes Perisii locum v. 78. qui nihil facit. Omnino e contextu videtur lic agere Ho-

NOTÆ

40 *Medicandum* [*mendacem*] Qui se exhibet alium quam sit, videlicet bonum et sapientem, cum sit turpis et stultus. Sunt qui legant *medicandum*, id est egentem medicaminibus Philosophiæ, ad mores formandos aut emendandos.

Vir bonus est quis] Ex opinione et fatua vulgi sententia, quisquis videtur

esse bonus, talis existimatur et prædicatur. Itaque per ironiam describitur qui falso bonus censetur. Plato II. de Rep. 'Si opinio et fama vim affert veritati, et penes eam est vitæ beatæ principatus, . . . ergo umbracula quædam et ficta virtutis species nobis est quaerenda.'

Sed videt hunc omnis domus et vicinia tota
 Introrsus turpem, speciosum pelle decora. 45
 Nec furtum feci, nec fugi; si mihi dicat
 Servus: Habes pretium, loris non ureris, aio.
 ¶ Non hominem occidi. ¶ Non pasces in cruce corvos.
 ¶ Sum bonus, et frugi. ¶ Renuit negitatque Sabellus:
 Cautus enim metuit foveam lupus, accipiterque 50

perhibente causæ obtinentur. At istum euncta familia omnesque vicini cognoscunt intus flagitiosum, quamvis externa specie honestum. Verumenimvero si mihi servus dicat; Haud furatus sum, neque aufugi: respondebo: Mercedem tenes, scilicet, sentieis minime cæderis. Si dicat: Neminem interfeci: respondebo: Bene est, haud in patibulo corvis escam præbebis. Dicat: Probus sum et innocens: Venusinus refragatur et contradicit. Quippe lupus astutus foveam timet, accipiter au-

//////////

ratus de litibus finiendis, de re judiciaria; non de fidejussionibus extra iudicium præstandis in negotiatione. In iudicio quis spondet, seu 'fidejussor iudicio sistendi causa datur,' ut inquit Paulus in lib. 1. ff. In jus Vocati; et datur pro 're,' seu pro ipsa lite; et juxta Ulpianum in lib. 11. §. 5. ff. Qui satisfacere cogantur, 'in fidejussorem, qui aliquem iudicio sisti promiserit, tanti, quanti ea res erit, actionem dat Prætor.' Datur pariter fidejussor, 'iudicatum solvi;' seu, qui se obligat, pro reo iudicatum solvere; qua in re ipsa 'res' quoque appellatur passim ab Jurisconsultis in titulo Pandectarum 'Iudicatum solvi,' lib. XLVI. tit. 6. Vide 11. Epist. 2. 67. et de Art. Poët. 423. Fea.—45 *Introrsum* Schoenborn. 3. 4. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. plurimi codd. ap. Feam, aliosque; edd. vett. ante Bentl. item Baxt. Gesn. Biont. et Comb. *Introrsus* Vat. Rom. 4. Chisian. 1. Ms. 1. apud Oberl. ex aliis Mss. restituit Bentleius: et concinne; ne tria verba contigua in eandem literam exeant. Sequuntur anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cnn. San. Merv. Wakef. Wetz. Zenn. Fea, Bothe, Kidd, Jaeck, et Dæring. *pelle decora?* cum interrogandi nota Vat. Rom. 8.—46 *Nec feci furtum Angelic.* 1. 2. *non fugi* Harl. 2. *dicit* Bamberg. codd. ap. Bentl. et ita edd. Bentl. Traj. ad Rhen. Cuning. Saund. Mervill. Wakef. Wetz. Francis, et Kidd, ob verbum sequens *aio*, improbaute Fea.—47 Harl. 2. et Angelic. 1. 2. *non loris.* Schoenborn. 2. *uteris.*—49 *Sum bonus ac frugi* Mediol. 1476. Florent. 1482. Venet. 1483. 1492. Cuning. Saund. *negat atque* Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. alii codd. quamplurimi et edd. vett. *negitatque Sabellus* Ms. unus apud Cruq. qui recepit in textum; inde Bentl. et ex alio Ms. ita etiam H. Steph. in Diatr. p. 136. D. Heins. ed. Jansonii Amstel. 1652. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cnn. San. Phil. Dor. Wakef. Wetz. Zenn. *Negito*, verbum ad hunc locum exquisitius, et quod occurrit apud Plant. in Merc. prol. 50. Bacch. v. 2. 76. Lucret. iv. 911. Sallust. Jug. c. 12. Cic. iv. Acad. 22. *renuitque, negatque Sabellus* Ms. unus Pulmanni, tres ap. Valart. aliique

NOTE

46 *Nec furtum feci*] Rem illustrat similitudine.

48 *Non pasces in cruce corvos*] Non affigeris cruci, quod servile pridem erat supplicium: nec tuum cadaver ibi pendens corvis pabulum erit.

49 *Renuit negitatque Sabellus*] Ego Horatius contrarium assevero. Sabellis olim expulsis invecti sunt coloni Romani, ac Venusiam occuparunt. Vide 11. Sat. 1. 36.

50 *Cautus enim, &c.*] Similitudine

Suspectos laqueos, et opertum miluus hamum.
 Oderunt peccare boni, virtutis amore;
 Tu nihil admittes in te, formidine pœnæ:
 Sit spes fallendi, misceris sacra profanis:
 Nam de mille fabæ modiis cum surripis unum, 55
 Damnum est, non facinus, mihi pacto lenius isto.
 Vir bonus, omne forum quem spectat et omne tribunal,

tem pedicam invisam, et miluius unum oblectum. Probi fugiunt peccatum ob studium virtutis. Tu vero non peccabis metu supplicii: quod si latere speres, fas et nefas attentabis. Enimvero quando e mille modiis fabarum unum furaris, injuria sic mihi quidem, at non culpa minor videtur. Nempe vir ille honestus, quem forum universum et omnia tribitalia venerantur, quoties Diis sacrificat porcum

nonnulli.—50 *Captus nam Schoenborn. 2.—51 Suspectus* Exc. Sax. Vatt. 3. et 19. a m. sec. Vat. Rom. 4. Vat. Palat. 4. Chisian. 1. Barberin. 2. et Venett. 1477. 1478. 1481. *Suspensos* Hildeb. Mor. Phil. c. 995. *adopertum* Vat. 1. Vat. Palat. 1. Barberin. 1. Zarot. Mediol. 1476. Venett. 1477. 1478. 1479. 1483. 1509. et Florent. 1482. *at opertum* Vat. 13. *ac opertum* Venet. 1492. et Lips. 1499. *et opertum præcavet hamum* Hildeb. l. c. Vid. Epod. xvi. 32.—52 Schoenborn. 2. contrahit hunc et sequentem vs. ita, *Oderunt peccare mali formidine pœnæ. Ita etiam* Harl. 4. 6. et Gott. a m. sec. *pietatis amore* unus cod. Pulmanni.—53 *Tu nil unus* codex Pulmanni, et sic Cuning, more suo. *vitæ pro in te* Schoenborn. 3.—54 *Codex unus ap. Feam, misceris sana profanis.—55 Bamberg. subripis unum.* Cuning. in nota, conj. *unam*, contra omnium codd. fidem.—56 *Est damn. levius: sed non facin. tam. esto]* Sic reperi hunc versum productum ab antiquo, et nobili scriptore, Accursio Florent. Et vero consuetudo Latini sermonis postulat, ut ita loquamur, *leve damnum, leve facinus, non lene.* Lamb. *‘Codices plerique et typis excusi, Damnum est, non facinus, mihi pacto lenius isto. At Magdalenensis, cum Excerptis in Bibliotheca Bodleiana, Damnum est, non facinus, pacto mihi lenius isto. Quod aliquanto rotundius est, et numerosius.’ Bentl. Damnum non facinus* Vat. Rom. 9. *pacto mihi etiam* Cuning. *levius isto* Schoen-

NOTE

conglobata ostendit servum haud posse dici bonum, eo quod abstinere a peccando, metu pœnæ duntaxat.

52 *Oderunt peccare boni, &c.]* Bias dicebat: Non metus sed decori gratia abstinendum a peccato. Cic. 1. de Leg. ‘Si non ipso honesto moveamur, ut viri boni simus, sed utilitate aliqua aut fructu; callidi sumus, non boni. Nam quid faciet in tenebris qui nihil timet nisi testem, vel Judicem?’

53 *Tu nihil admittes in te, formidine pœnæ]* Clemens Alexandrinus præclare scribit, duo esse genera timo-

ris: unum cui pudor junctus; quo timore bonum principem cives metunt, et nos Deum timemus, et boni liberi parentes: alterum cui comes odium; quali afficiuntur servi erga dominos asperos.

56 *Damnum est, non facinus, &c.]* Legunt plerique: *Est damnum levius, sed non facinus tamen: esto;* quod nec stylum Horatianum sapit, nec reperitur in ulla vetere membrana.

57 *Vir bonus, omne forum, &c.]* Vir iste bonus falso a te et a vulgo existimatus.

Quandocumque Deos vel porco vel bove placat,
 Jane pater, clare, clare cum dixit, Apollo,
 Labra movet metuens audiri : Pulchra Laverna,
 Da mihi fallere, da justo sanctoque videri ;
 Noctem peccatis, et fraudibus objice nubem.
 Qui melior servo, qui liberior sit avarus,
 In triviis fixum cum se demittit ob assem,

60

aut bovem, postquam alta voce pronuntiavit : Jane pater, vel, Phæbe ; labia com-movet audiri timens : Præclara Laverna, tribue mihi ut latere possim ; concede ut existimer integer et innoxius : crimina caligine, dolos autem nubilo obvela. Certe haud intelligo qua ratione servo præstantior aut liberior sit avarus, quando in com-

//////////

horn. 2. 3.—59 Harl. 2. 6. Vat. 7. Vat. Rom. 2. a m. pr. et Junt. 1503. *clare, cum clare dixit.* Duo Vatt. Zarof. Venett. 1477. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1514. Florent. 1482. et Lips. 1499. *clare dixit cum dixit.* Vat. 15. *clare tacitus cum dixit.* Harl. 4. *supplex dixit.*—61 *Da m. f. da justum sanctumque* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. alii ap. Feam, et edd. vett. cum Baxt. et Comb. ‘*Sic legendum videtur, et ita habent omnes nostri libri veteres, duob. exceptis, in quibus est da justo, sanctoque videri. quam scripturam tamen etiam probro. repetitur enim ἀπὸ κοινῶν mihi: ut sit, da mihi justo, &c.*’ Lamb. *justo sanctoque* nonnulli codd. ap. Feam, alii ap. Canter. Nov. Lectt. iv. 12. Pulm. Cruq. Torrent. Valart. et Oberlin. restituit Cruq. inde Torrent. Rutgers. Dan. Heins. Bentl. qui probat, Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Francis, Phil. Sandby, Batt. Dorigh. Valart. Zenn. Fea, Bothe, Jaeck, Kidd. et Dœring. Cf. i. Sat. 4. 49. et Art. Poët. 372.—63 *Quo . . . quo* Schoenborn. 3. alii codd. et edd. vett. *Qui . . . qui* plurimi ap. Feam, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. alii codd. ap. Lamb. Pulm. Cruq. ita Perphyrio (edit. Ven. 1481. *quiquo*;) restituit Lamb. Cruq. Talb. Baxt. Bentl. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Phil. Sandby, Batt. Gesn. Val. Dor. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zenn. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. *fit avarus* Vat. Palat. 3.—64 Schoenborn. 2. aliique codd. ap. Feam, nonnullæ etiam edd. vett. *se dimittit.* Vat. Rom. 8. *ob assem?* cum interrogationis

NOTE

60 *Labra movet metuens, &c.*] Videri vult recta precari et orare ab Apolline vel Jano, sed revera improbus improba precatur. Pers. Sat. 11. ‘*Mens bona, fama, fides; hæc clare, et ut audiat hospes : Illa sibi introrsum et sub lingua immurmurat : O si Ebullit patrum præclarum funus,*’ &c.

Laverna] Dea sub ejus tutela erant fures, hinc laverniones dicti. Nomen vel a λαβεῖν, *capere*, quasi *Laberna*, mutato *b* in *v*: vel a lavando, si ‘*lavare*’ pro ‘*furari*,’ veteres dixere: nam ‘*levare*’ potius dixisse, alii affir-

mant: quod si ita est, *Laverna* dicta est pro *Levarna*. Alii deducunt a λήφυρα, *spolia*, ut *Laverna* dicatur pro *Laphyrna*; quod minus arridet. Alex. ab Alex. iv. 16. sic scribit: ‘*Laverna furum Dea, in ejus luco, ut impunita essent furta, prædam fures sortiri, et rapacissimum quemque immolare tradiderunt.*’ Huic erat ædes sacra Romæ, et Lavernalis inde porta.

64 *In triviis fixum cum se demittit ob assem*] Cum ad assem colligendum se inclinat, ac ludibrium subit puero-rum, qui assem humi defigunt ad illa-

Non video: nam qui cupiet, metuet quoque; porro 65
 Qui metuens vivet, liber mihi non erit unquam.
 Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui
 Semper in augenda festinat et obruitur re.
 Vendere cum possis captivum, occidere noli:
 Serviet utiliter: sine pascat durus aretque; 70
 Naviget ac mediis hyemet mercator in undis;
 Annonæ prosit; portet frumenta penusque.

pitis se inclinat propter assem defixum. Etenim quisquis appetet etiam timebit. Qui vero inter metum vitam ducit, hunc liberum nunquam censebo. Amisit arma, stationem virtutis reliquit quicumque in opibus amplificandis laborat atque opprimitur. Quandoquidem servum licet vendundare, cave ne interficias: utile ministerium exhibebit: permitte ut ærumnosos greges pascat, agros colat, navigationem exercent, ac negotiando hyemem in medio mari traducat, annonam promoveat, triticum

nota. Cf. Pers. v. 111.—66 Plurimi codd. et edd. vett. *vicit*. Nonnulli codd. ap. Feam, et Jaeck, alii ap. Pulm. Oberlin. et Canter. Nov. Lectt. iv. 12. *vivet*; quod recipere Lamb. Cruq. Chabot. Talbot. Baxt. Traj. ad Rhen. 1713. Gesn. Bipont. Comb. Wakef. Wetz. Zenn. Fea, Bothe, Jaeck, et Døring.—69 Schoenborn. 3. *cum possit*.—70 Idem codex, *sic pascat*. Cuning. *pascat sine aret vel* Vat. 4. a m. sec.—72 Vat. 1. Vat. Rom. 8. Schoenborn. 3. Harl. 2. 4. 6. alii ap. Gesn. *penumque*. ‘Alii Mss. et editiones *penusque* dant, quin critici aliquid de varietate, et de vera lectione mussitent; atque etiam in Lexicis lectio *penus* hinc affertur ad probandum, neutro genere vocem adhiberi posse. Verum, ut potius *penum* legamus fœminino genere, præter Mss. facit communior usus Scriptorum, præsertim Jurisconsultorum in Pandectis, titulo de Penu Legata, lib. XLIII. tit. 8. quos inter Quintus Mucius, Labeo, et Trebatius, ævi Augustei, in lib. III. Labeo item in lib. IV. § 5. Mucius, et Q. Scævola apud A. Gellium IV. 1. Ita effert Cic. II. de Nat. Deor. 27. ‘*Penates*, sive a penu ducto nomine (est enim omne, quod vescuntur homines, *penus*), sive ab eo, quod penitus insideant.’ Vitruv. X. 8. Virg. Æn. I. 704. ‘*Cura penum struere*’; et ante omnes Lucilius in libro XVI. Satirarum apud Gell. I. c. ‘*Legavit quidam uxori mundum omne, penumque*’; et apud Nonium Marc. v. ‘*Penus*’; ‘*Magna penus parvo spatio consumpta perihit*’

NOTÆ

dendum prætereuntibus. Pers. Sat. v. 111. ‘*Inque luto fixum possis transcendere nummum.*’

67 *Perdidit arma, &c.*] Nihil militi est magis ignominiosum, quam perdere arma, aut stationem deserere. Sensus est: Qui lucro avide inhiat, sanam perdidit mentem, quæ hominis est armatura adversus errores, quibus ut hostibus ratio ejus felicitasque impetuntur expugnanturque.

69 *Vendere cum possis capt. &c.*] Vel,

ita ratiocinari avarus est accipiens; vel sic interpretari licet: Quem admodum non expedit servum occidere quem vendere possumus, magisque sinendus est vivere, quia utilis ad multa erit, sic ille avarus cupiditati servire permittendus est. Nec enim inutilis erit publicæ rei. Quippe si, ad rem augendam, negotietur, frumenta comportet, &c. *annonæ proderit*, eam viliozem faciendo: adeoque cives juvabit.

Vir bonus et sapiens audebit dicere; Pentheu,
 Rector Thebarum, quid me perferre patique
 Indignum coges? ¶ Adimam bona. ¶ Nempe pecus, reni,
 Lectos, argentum: tollas licet. ¶ In manicis et 76
 Compedibus sævo te sub custode tenebo.
 ¶ Ipse Deus, simul atque volam, me solvet. ¶ Opinor,

et obsonia convehat. Tandem vir probus et sapiens non verebitur ita loqui: o Pentheu, rex Thebarum, quid me adiges innoxium sustinere ac subire? Bonis spoliabo. Nimirum auferes greges, suppellectilem, pecuniam: aufer, potes. Manibus ac pedibus vinctum te retinebo sub custode sævissimo. Ipse Deus liberabit me, ubi pri-

//////////

apud Serv. ad Virg. l. c. 'Uxori legata penus.' Adhibetur etiam *penus*, *penoris* ab aliis Jurisconsultis posterioribus in citato titulo; et ita ab aliis Scriptoribus, ut notat ibi A. Gellius, et Priscian. lib. vi. apud Putsch. c. 713. teste Donato, et Capro: sed bene addit Nonius: 'Nentro etiam lectum est apud plurimos, quorum auctoritas non probatur.' Masculino etiam genere enuntiatam vocem, asserunt prædicti Gellius, Nonius, et Priscianus; et ita Plautus in Pseud. 1. 2. 45. 'Nisi mihi annus penus datur.' Sed sive virili, sive fœminino genere accipiatur; terminatio apud Horatium *penum* erit, non *penus*, ad meliores ejus ævi Scriptores, et ad Lucilium, quem præ oculis sæpissime habuit, exacta. Nec facit quod Servius *penusque* ibi legerit; et locum afferat ad probandum neutrum genus. Id unum probat, jam tum variatam fuisse lectionem; ut passim occurrit apud Horatium, aliosque. *Fea.*—73 *Vir b. ac sapiens* Cuning.—74 *Vat.* 19. et *Barberin.* 2. *quid me proferre.*—75 *Vat.* 2. a m. sec. *Indignum cogis.*—76 *In manicis sis* Schoenborn. 3. *Manicisque* Harl. 6. *Et manicis* Mediol. 1476. Venett. 1481. 1486. 1490. *Junta* 1503. et *Britann.* 1520. *In manicis te* *Vat.* 7.—78 *Schoenborn.* 3. *volem.*

NOTÆ

73 *Vir bonus et sapiens*] Vir reapse bonus et sapiens fortiter suam tuc-tur libertatem inter ipsa quoque viucula.

Pentheu Rector Theb.] Dialogum instituit Poëta, imitatus Euripidem in Bacchis, ubi inducitur Bacchus a Pentheo ligatus nihilominus audacter loqui, et constanti animo Penthei regis minas et vincula spernere. Hic adumbrat Horatius virum vere sapientem, quem nec metus aut minæ, nec carcer aut ulla vis servum efficere, aut a virtutis gradu valent depellere. De Pentheo 11. Od. 19. De Thebis 11. Sat. 5.

75 *Adimam bona*] Cic. *Parad.* 1. 'Nec eum ego dicam bona perdi-

disse, si quis pecus aut suppellectilem amiserit.'

78 *Ipse Deus*] Exsolvet me pater meus Jupiter, inquit Bacchus ad Pentheum, apud citat. Euripid. *Bacch. Act.* 11.

Opinor Hoc sentit] Hæc Horatius: Credo sapientem ita secum reputare: Quid grave tandem ac durum mihi potest accidere quod metuum? quid me subigere et vincere valeat? Enimvero quibuscumque ærumnis me exsolvet mors tandem, mors inquam rebus omnibus brevi finem impositura. Adde quod corpus est animi carcer: ergo velut e carcere liberatur animus, quando per mortem corpore solvitur.

Hoc sentit: Moriar; mors ultima linea rerum est.

num cupiam. Credo ego illum ita sentire: Moriar: mors rerum omnium finis est.

Harl. 4. unusque Pulmanni, *volet*. Vat. 9. *solvat*.—79 *Non sentit* Vat. 5. *Hæc sentit* alii codd. ap. Feam. *rerum*, sine *est*, Vet. Rom. 8.

NOTE

79 *Mors ultima linea rerum est*] Me- ‘omnium mors est extremum.’ De-
taph. vel a Pictura, vel a Geometria: mosth. Tull.

EPISTOLA XVII.

AD SCÆVAM.

Modus promerendi potentes. Non esse scurrandum. *Baxt.* Modeste ac prudenter docet, quomodo Scæva adolescens potentioribus uti debeat. Si ei vita otiosa placeat et urbana displiceat, migrandum esse Ferentinum (ubi fortassis prædium habuit Scæva); sin suis sibi que ipsi prodesse velit, exemplo Aristippi philosophi amicitiam potentium virorum esse comparandam. Hoc enim vitæ institutum non alienum esse ab officio viri boni et honesti. Res magnas gerere, hostes vincere, patriam defendere esse maximum et prope divinum, at proximum esse principibus placere. Verum hoc esse difficile, et requirere vigilantiam, diligentiam, et animum fortem, qui impedimenta vincat. Inprimis cavendum esse, ne quis impudenter beneficia flagitet et paupertatem suam suorumque jactet, aut rerum amissarum jacturam et incommoda quædam comminiscatur; quia ita non magis tandem fides habeatur, quam meretrici damna fingenti vel plano crus esse fractum simulanti.

QUAMVIS, Scæva, satis per te tibi consulis, et scis
Quo tandem pacto deceat majoribus uti;
Disce, docendus adhuc quæ censet amicus; ut si

O Scæva, quanquam ex temetipso abunde sapis, et nosti qua demum ratione oporteat versari cum magnatibus; adhuc tamen erudiendus accipe quæ existimat parvus

Epistola quarta Libri secundi in Ed. Sanad. Inscriptur in Bamberg. *Ad Scævam*.—2 Vat. 1. et Vat. Palat. 1. a m. pr. *pacto liceat*. Schoenborn. 3. *pacto doceat*.—3 Vat. 9. a m. pr. Vat. Palat. 3. et Chisiau. 5. *et si*.—4 Vat.

NOTE

1 *Quamvis, Scæva*] Est hæc Epistola gravis, elegans, erudita, callida, magnatum assectatoribus idonea.
Scæva] Eques Romanus.

Per te tibi consulis] Alieno consilio nequaquam egens. Sic leniter assentatur Horatias, ut animum præparet ad auscultanda monita.

Cæcus iter monstrare velit : tamen aspice, si quid
 Et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur. 5
 Si te grata quies et primam somnus in horam
 Delectat ; si te pulvis strepitusque rotarum,
 Si lædit caupona ; Ferentinum ire jubebo.
 Nam neque divitibus contingunt gaudia solis ;
 Nec vixit male, qui natus moriensque fefellit. 10
 Si prodesse tuis, pauloque benignius ipsum
 Te tractare voles, accedes siccus ad unctum.
 ¶ Si pranderet olus patienter, regibus uti

amicus tuus : velut si viam cæcus indicare tentet. Itaque adverte, si nos etiam aliquid dicamus quod tuum facere studeas. Si te juvat tranquillum esse, et dormire ad primam usque diei horam ; si te offendit pulvis, et currum fragor, et caupona ; suadebo ut pergas Ferentinum. Nec enim opulenti soli habent voluptatem : neque vixit infelix qui natus et moriens latuit. At si tuis commodus esse cupias, teque ipsum aliquanto lautius habere, inops ad opulentum contendes. Si herbis rescis

Palat. 1. quod si.—5 Et nos si cures Schoenborn. 2.—7 Delectet quidam codd. ap. Feam.—8 Si lædat duo Vatt. Si lædet Schoenborn. 2. Harl. 4. 7. Cruq. Bentl. Cuning. et Dunster. Si lædit Harl. 1. 2. 3. 6. unus Vat. Zarot. Aldd. 1. 2. 3. Britann. 1520. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. R. Steph. 1544. Muret. Venet. 1552. Schrevel. Bond. Baxt. Sanad. Francis, Gesn. Zeun. Wetzel. Wakef. Bipont. Comb. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. Tarentum ire Schoenborn. 3.—10 Nec male vixit Vat. Rom. 8. jussit Barberin. 2.—11 Vat. 19. pauloque benignius. Cuning. ex ingenio, pauloque benignior.—12 Clisian. 1. a m. sec. accedis. Anglic. 1. accedat ; et sic notatum ex cod. in ora

NOTE

5 Quod cures proprium fecisse] Quod in tuam utilitatem veritas.

6 Primam in horam] Usque ad ortum solis, quæ prima est et olim numerabatur hora diei naturalis vide licet.

7 Pulvis] Ob vehicula in urbe frequentia.

8 Caupona] Ubi rixæ, pugnae, contentiones, vociferationes, aliaque mala passim grassantur.

Ferentinum] Parum celebre oppidum Hernicorum : Syneed. pro quovis alio ejusmodi, in quo non sunt eadem incommoda quæ in magnis urbibus ; ubi proinde quietam du-

cere vitam licet.

9 Nam neque divitibus, &c.] Immo tenuiores plerumque feliciter vivunt quam divites.

10 Nec vixit male, &c.] Epicurus dixerat, λάθε βιώσας. Vitæ privatæ bona antea non semel vidimus. Ovid. Trist. ' Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, et intra Fortunam debet quisque manere suam.'

12 Accedes siccus ad unctum] Magnatum amicitiam, consuetudinem, et familiaritatem requires, quorum ope tibi tuisque utilis fias.

13 Si pranderet olus, &c.] Aristippus Alexandri magni sectator ali-

Nollet Aristippus. ¶ Si sciret regibus uti,
 Fastidiret olus, qui me notat. ¶ Utrius horum 15
 Verba probes et facta, doce; vel junior audi,
 Cur sit Aristippi potior sententia: namque
 Mordacem Cynicum sic eludebat, ut aiunt:
 ¶ Scurror ego ipse mihi, populo tu: rectius hoc et
 Splendidus multo est: equus ut me portet, alat rex, 20
 Officium facio: tu poscis vilia rerum

sponte vellet Aristippus, haud magnates sectaretur. Si cum magnatibus vivere nosset is qui me carpit, herbas respueret. Utrius istorum dicta factaque praeferas, dic; vel junior auscultat quamobrem melior videatur Aristippi sententia. Etenim Cynicum dicacem ita refellebat, ut inquit: Ego mihi ipse scurram ago, tu vero plebi. Atqui longe potius illud et honestius est, ut me vehat equus, et rex nutriat.

ed. Ald. 1509. in Biblioth. Barberin. *siccus inunctum solus Cuning.*—15 Bamberg. *Fastidiret holus.*—16 Schoenborn. 3. *Verba probes et verba doce.*—19 Idem codex, *Scurror ego mihi met.*—21 Vatt. 1. 15. Vat. Rom. 4. Vat. Rom. 8. a m. sec. Chisian. 5. Angelic. 1. a m. sec. Angelic. 3. a m. pr. Barberin. 1. 2. alii codd. apud Pulm. Val. Combe, Porphyrio Ms. et editus, Commentator Cruquianus, edit. Princ. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. 1509. Flor. 1482. Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. Britann. 1520. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Dion. ab Harsio 1538.

NOTÆ

quando invenit Diogenem olera lavantem ad cibum capiendum. Hic vero indignanti illi dixit: Si Aristippus oleribus ad victum, ut ego, contentus esset, profecto nollet serviliter obsequi regibus. Tum Diogeni respondit Aristippus: Si Diogenes sciret uti familiaritate regum, certe olera fastidiret, malletque, ut ego, principes sectari.

14 *Aristipp.]* De eo plura II. Sat. 3. &c.

18 *Mordacem Cynicum]* Cynici Philosophi sectatores Antisthenis, a canina mordacitate sic appellati, quod in mores hominum nullo discrimine inveherebant. Quos inter eluxit Diogenes ille Cynicus, dolio suo, in quo degebat, celebris, victum in singulos dies emendicare solitus, hincque dictus *ἡμερόβιος*: Alexandrum magnum invisentem vix alloqui dignatus, ei se admirabilem praebebat: ad annos prope

nonaginta consenuit. Plutarch. Laërt. Vide Juvenal. Sat. XIV. 311.

19 *Scurror ego ipse mihi]* Ego, meam ad utilitatem, regibus me gratum praesto: tu vero te populo admirabilem exhibes per victum inopem et durum. Atqui quanto rex plebe est excellentior, tanto videtur melius regi quam populo gratiosum esse. Ita censebat Aristippus, et cum eo noster Poëta. Vox *scurror*, jam Sat. 3. lib. II.

20 *Equus ut me portet, alat rex]* Proverb. Græc. e Tragœdia quadam, inquit; in qua juvenis militiae ascriptus, cum ad petendam missionem impelleretur, abnuens respondit: ἵππος με φέρει, βασιλεὺς τρέφει, *equus me portat, rex alit*: quo scilicet ostendebat bene sibi esse.

21 *Officium facio: tu poscis, &c.]* Ego me officiosum regibus exhibens, honestum victum nanciscor: tu au-

Dante minor, quamvis fers te nullius egentem.

¶ Omnis Aristippum decuit color et status et res,

Tentantem majora, fere præsentibus æquum :

Contra, quem duplici panno patientia velat,

25

Mirabor vitæ via si conversa decebit.

Alter purpureum non expectabit amictum ;

Ego obsequium præsto : tu res viles petis, donante inferior, tametsi dicis te nulla re indigere. Aristippum decuit quilibet habitus, et conditio, et fortuna: quærebat meliora, sed præsentibus contentus erat. E contrario quem tolerantia duplici operit veste, demirabor si vitæ genus diversum deceat. Alter non expectabit vestem pur-

//////////

R. Steph. 1544. Mur. Torr. Bond. Dac. *vilia verum* Vatt. 4. 6. 9. Vatt. Rom. 2. 3. 5. 6. Vat. Palat. 4. 5. Chisian. 6. alii Mss. apud Pulm. Cruq. Torr. atque ita Zar. Cruq. præfert in nota Torr. *vilia verum* Vatt. 2. 4. 5. 10. 14. 17. 18. 19. Vat. Rom. 9. Vat. Palat. 1. 3. Chisian. 1. et Angelic. 2. alii Mss. apud Lamb. Pulm. Cruq. Talb. Val. restituit Lambinus ex suis Mss. et quod dicatur 'vana rerum,' 'amara curarum,' 'angusta viarum.' 'In ejus sententiam pedibus iverunt fere omnes editores, et præsertim recentiores Baxt. Bentl. Cun. San. ceteri. Sed prima lectio præferenda tum ob auctoritatem Mss. tum ob Porphyryonem ante Mss. omnes notos ; tum quia magis urget in dialogo, et irrisoria responsione.' *Fca. possis* Schoenborn. 4.—22 Schoenborn. 2. *ullius egentem.*—24 *Temptantem* Bamberg.—25 Schoenborn. 2. *quam.* Schoenborn. 3. 4. *Verum est quem.* Unus Vat. *velat patientia panno.*—27 Vat. Palat. 1. *non expectavit.* Vatt. duo, Vat. Palat. unus, Chisian. 6. et Schoenborn. 3. *non expectabat.* Vat. Rom. 2. *non exitabat.* Unus codex Lambini,

NOTÆ

tem nullius egentem jactes licet, vilia tamen mendicans, te danti subjicis, quod multo est indignius.

22 *Vilia rerum Dante minor*] Sic habent optimi codices : quod elegantius, et magis Horatianum, quam ista : *tu possis vilia : verum es Dante minor, &c.*

23 *Omnis Aristippum decuit color, &c.*] Laërtio teste, conformabat se Aristippus aptissime ad omnem vitæ humanæ conditionem, ad locum, tempus, et personam sese accommodans : aiebatque, turpe esse et nefas, non acquiescere præsentibus, et plus semper appetere.

25 *Contra, quem duplici, &c.*] Aristippus in omni statu decore se gerit, tam in opibus, quam in inopia : at non ita Diogenes, qui inops quidem

præclare agit, at vix inter opes credam ex decore et virtute acturum. Plato quidem ita de Aristippo sentiebat.

Quem duplici panno patientia velat, &c.] Descriptio est sen periphrasis Diogenis Cynici, de quo Laërt. 'Pallium, ut volunt quidam, primus duplicatam habuit in usu, tum propter frigus, tum ut eo se dormiens involveret.'

27 *Alter purpureum non exp. &c.*] Aristippus, si desit vestis purpurea, qua uti solet, absque mora induet quamlibet viliozem, nec verebitur pannosus prodire in publicum. Contra Diogenes pretiosum amictum omnino recusabit: ac si defuerit vilis sibi consuetus, nudus mallet consistere ac frigore confici.

Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
 Personamque feret non inconcinnus utramque :
 Alter Mileti textam cane pejus et angui 30
 Vitabit chlamydem ; morietur frigore, si non
 Retuleris pannum : refer, et sine vivat ineptus.
 Res gerere et captos ostendere civibus hostes,
 Attingit solium Jovis et cœlestia tentat.

puream ; et quacumque vestitus ibit per loca maxime frequentata, nec illepidus sustinebit hunc illumque habitum. Alter Milesiam chlamydem fugiet plus quam canem aut serpentem : atque enecubitur frigore, nisi suum illi pannum restituas. Redde, et permitte ut vivat insulsus. Præclara facinora exequi, et subactos hostes civibus exhibere, est aliquid potestati divinæ et cælo proximum. Neque mediocri-

unusque ap. Valart. non evitabit.—28 Schoenborn. 4. *inductus*. Vat. 14. Vat. Rom. 5. Vatt. Palat. 1. 6. et Vallicel. 3. et Schoenborn. 2. 3. *vadit*.—29 Schoenborn. 2. 3. *utramque*.—30 Vat. Rom. 4. et Chisian. 1. *angui* ; ita Priscianus, Putsch. p. 766. Aldd. 2. 3. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. (viginti edd. asserit Cuning.) Bentl. restituit, sequuntur Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Francis, Wakef. Wetzel. Zeup. Kidd. Fea, et Bothe. Ceteri omnes *angue*.—31 *Vitabat* Bamberg. *Vitabis* Schoenborn. 3. *Vitavit* nonnulli codd. ap. Feam et Pulm. item Venett. 1477. 1478. 1479.—32 *Detuleris* Chisian. 6. *Retulerit* Schoenborn. 4. *et sic vivit* Nestor Dionysius in Lexico.—33 Hic versus in Vat. Rom. 9. postponitur sequenti.—34 Bam-

NOTÆ

29 *Personam feret non inconc.* &c.] Plutarch. Orat. i. de Fortuna et Virtute Alexandri : ‘ Aristippum mirantur,’ inquit, ‘ quod tam vili pallio quam Milesia chlamyde utens, in utroque tuebatur personam suam.’

30 *Alter*] Diogenes sordidæ vestis plusculum tenax.

Mileti textam] Ex optima lana, e Mileto urbe Ionix, versus Cariæ fines, apud Asiam minorem, hod. *Melasso* ; ubi molliores contextas olim chlamydes in matronarum deliciis habitas, testis Virgil. Georg. iii. 306. ‘ quamvis Milesia magno Vellera mutantur Tyrios incocta colores.’

31 *Si non Retuleris pannum*] Ainnt Diogenem ab Aristippo invitatum ad balneas : ubi cum essent soli, prior Aristippus exsilnit, ac Diogenis vile pallium induit, suumque purpureum

ei reliquit. Tum vero pertinaciter repetere Diogenes quod suum erat, ac nudus remanere : quem Aristippus increpavit ut nimium famæ servientem, et perperam algere malentem quam conspici in purpurea veste sibi insolita.

32 *Refer, et sine vivat ineptus*] Præclarum schema.

Ineptus] Non ut Aristippus, aptus et concinnus in quocumque fortunæ statu et habitu : nec animo æquo omnia suscipiens.

33 *Res gerere, &c.*] Hactenus ostendit Horatius, laudabilius videri sectari viros principes, quam obscuram et inopem vitam ducere. Jam dicit arduum esse, cum principibus versari, eorumque benevolentiam consequi. Demum ad id quædam monita laud spernenda proferet.

Principibus placuisse viris, non ultima laus est. 35
 Non cuivis homini contingit adire Corinthum.
 Sedit qui timuit ne non succederet: esto:
 Quid? qui pervenit, fecitne viriliter? Atqui
 Hic est, aut nusquam, quod quærimus: hic onus horret,
 Ut parvis animis et parvo corpore majus; 40
 Hic subit, et perfert. Aut virtus nomen inane est,
 Aut decus et pretium recte petit experiens vir.
 Coram rege sua de paupertate tacentes

ter laudabile est demereri viros primarios. Non cuilibet datur Corinthum pervenire. Quærit qui formidavit non pertingere. Esto: at qui adiit, an strenue se gessit? Verumenimvero quod petimus hic stat, vel nusquam existit. Ille fugit onus velut superans animum et corpus imbecille: iste subit et sustinet. Profecto vel nomen vanum est virtus, vel peritus vir optime quærit gloriam et præmium. Ergo

//////////

berg. *caelestia temptat.*—36 *Non c. hominum* Vat. Rom. 9. Chisian. 6. a m. sec. Angelic. 2. 3. notatum ex cod. in ora ed. Ald. 1519. in Biblioth. Angelic. *continget* Schoenborn. 3.—40 Angelic. 2. *Et parvis.*—41 Vat. Rom. 9. *et profert.* Basill. 1527. 1531. *et præfert.* Zarot. 1470. *ac perfert,* et sic Cuning. more suo.—42 Vat. Rom. 9. Angelic. 1. et Schoenborn. 4. *aut pretium.*—43 *Coram rege suo* Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. omnes fere alii codd. et edd. vett. item Schrevel. Delph. Fea, et Bothe. *Coram r. sua de, &c.* Vat. Rom. 4. unus ap. Valart. al. ap. Bentl. qui adoptavit in textu. Sequuntur Bentleium Baxt. San. Mervill. Phil. Sandby, Gesn. Batt. Val. Dor. Oberl.

NOTÆ

35 *Non ultima laus est*] Prima sit laus egregiam Reip. navare operam, et præclare gestis rebus principatum assequi: secunda erit, summis viris, ac Reip. clavum, aut primos in ea gradus tenentibus placuisse, eorumque gratiam demereri.

36 *Non cuivis homini, &c.*] Hujus proverbii varia affertur origo. Alii ad magnas Corinthiorum opes et luxum referunt. Strabo. Alii ad Laidem aliasque meretrices nimio quæstu famosas. Gell. 1. 8. Alii optime ad difficultatem adeundi portum Corinthiacum Isthmi causa geminum; unde 'bimaris' Corinthus dicitur. Vide 1. Od. 7.

37 *Sedit qui timuit ne non succederet, &c.*] Qui periclitari veretur, quo-

niam incertum exitum timet, is abstinet a navigatione, vel qualibet alia re grandi suscipienda; desesque manet. Et is non reprehensione dignus judicatur. Verum qui non terretur difficultatibus, et laborem ultro adit, remque exequitur, is sane viri fortis elogium meretur: et priore longe est laudabilior. Prolepsis est.

39 *Onus horret*] Grave est sane magnatibus obsequi.

Hic est, aut nusquam, quod quærimus] In agendo viriliter consistit ea vera laus et virtus quam quærere debemus, et de qua modo disputamus.

42 *Experiens vir*] Magnum usum habens rerum maximarum, et de iis recte judicans.

43 *Coram rege sua*] Jam præcipit

Plus poscente ferent : distat, sumasne pudenter,
 An rapias : atqui rerum caput hoc erat, hic fons. 45
 ‘ Indotata mihi soror est, paupercula mater,
 Et fundus nec vendibilis nec pascere firmus,’
 Qui dicit, clamat, ‘ Victum date.’ Succinit alter,
 ‘ Et mihi dividuo findetur munere quadra.’
 Sed tacitus pasci si posset corvus, haberet 50
 Plus dapis, et rixæ multo minus invidiæque.

hæc animadvertite. Non querentes de inopia coram suo principe, plus consequentur quam qui petunt. Interest utrum accipias verecunde, an extorqueas. Verumtamen hæc summa et cardo rei est. Quisquis ita loquitur : Sororem habeo sine dote, matrem inopem, et prædium non facile vendi, nec satis alimenti præbens ; is aperte dicit : Date cibos. Mox alter succlamat : Dividatur munus, ut etiam mihi pars distribuatur. Verum si corvus silens ederet, plus ciborum haberet, et longe minus rixæ.

Combe, Wakef. Wetz. Zenn. Kidd. Bipont. Jaeck, et Dæring. Sed jam ante Bentleium ita legerant aliqui editores, Frischlinus, Piscator, Lubinus, alii, quos recenset Cun.—44 Vatt. 9. 18. Vat. 1. a m. sec. et Cuning. *ferunt.* Vat. Palat. et Venet. 1495. *ferant.* Schoenborn. 4. *sumantne pudenter.*—45 Idem codex, *hoc erit.* Vat. 1. a m. pr. *et fons.*—48 *Qui clumat, dicit* Schoenborn. 2. 3.—49 Vat. 9. *findatur* ; sic in nota Lamb. et laudat in nota Dacerius ; recepit Valart. *scindetur* Vat. Palat. 4. ex glossemate. *quadrans* Harl. 7. unus ap. Pulman. unus item Cruquii ; et ita refert Donatus.—51 Cuning. ex inge-

NOTÆ

quæ sint observanda apud viros primarios, ad gratiam eorum promerendam, obtinendumque decus et pretium, id est, laudem pariter et præmia.

43 *De paupertate tucentes Plus poscente ferent*] Quippe homo querulus fit importunus et odiosus. At qui modeste et tacite feret aliquamdiu suam pauperiem, patronum movebit ad opem sibi largius impertiendam. Porro si cum pudore sumat quæ dabantur, nova in dies dona novamque simul gratiam nanciscetur.

45 *An rapias*] Qui enim avidè accipit aut postulat, velut insatiabilis habetur ; mox gradu excidit, et arceatur tanquam indecore se gerens, indignusque familiaritate nobilium.

Rerum caput hoc erat, hic fons] Hiuc

pendet omnis ratio captandæ magnatum benevolentiae et gratiæ ; si studeas et scias cum potentioribus decenter versari.

49 *Quadra*] Vel, panis frustum ; vel, lanx edulia continens. Juvenal. Sat. v. ‘ aliena vivere quadra.’ Virgil. Æneid. vii. ‘ nec parcere quadris.’ Hæc ergo vox significat tum placentam, tum catinum quadratæ figuræ. Metonymia est.

50 *Sed tacitus pasci, &c.*] Vel alludit ad apologum de corvo prædam nacto, quam vulpes crocitate accita dolo interceptit : vel ad communem avium morem, quæ voce strepunt cum ad cibum accedunt ; quod si tacerent, plus haberent dapis, non accitis garritu consortibus.

Brundisium comes aut Surrentum ductus amœnum,
 Qui queritur salebras et acerbum frigus et imbres,
 Aut cistam effractam aut subducta viatica plorat;
 Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam, 55
 Sæpe periscelidem raptam sibi flentis; uti mox
 Nulla fides damnis verisque doloribus adsit.
 Nec semel irrisus triviis attollere curat
 Fracto crure planum; licet illi plurima manet

arum et invidiæ. Porro qui Brundisium aut Surrentum comes assumtus, conqueritur de itineris difficultate, de asperitate frigoris, de pluvia; vel deflet arcam ruptam, et viatica surrepta; ille imitatur solitum meretricibus astutiam: quæ modo catellam, modo periscelidem amissam lacrymantur; adeo ut subinde non credantur veræ jucturæ et lacrymæ. Et vero qui semel illusus est, haud satagit erigere frau-

-----

nio, rixæ minus, et minus.—52 *Brundisium* in quibusdam codd. et edd. vett. Vide ad 1. Sat. 5. 104.—54 *Et cistam* Bamberg. Zarot. 1470. Venett. 1481. 1486. 1490. et Junt. 1503. *factam et subducta* Schoenborn. 2. et *subducta* etiam Heller. Schoenborn. 3. 4. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Zarot. 1470. Venett. 1481. 1486. 1490. Junt. 1503. Aldd. 1509. 1519. Britann. 1520. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Muret. Chabot. Dan. Heinsius, Torrent. Delph. Bond. Schrevel. Dunster, Talbot. Pine, Fea, et Bothe.—55 *Mota refert* nonnulli ap. Jaeck.—58 Bamberg. *inrisus*.—59 Zarot. *plura manaret*. Vat. Palat. 1. et Chisian. 5.

NOTÆ

52 *Brundisium*] Urbs est Salentinorum maritima, de qua jam 1. Sat. 5. in fine.

Surrentum] Hæc urbs Picentino-rum ad mare, vino generoso celebrata est. 11. Sat. 4. Ovid. Met. v. 'Et Surrentinos generoso palmitè colles.'

55 *Meretricis acumina*] Quæ sæpe fingit se quidpiam amisisse, et amissa graviter flere, ut ab amatore similia donentur. Vide Plant. Trucul. Ovid. de Art. Am. 1. 'Quid cum mendaci damno mæstissima plorat? Elapsusque cava fingitur aure lapis?'

Catellam] Vel parvam canem quam in deliciis habebat; vel potius, monile muliebre, ut sit diminutivum a catena.

56 *Periscelidem*] Cruris vinculum et ornamentum: περι, circum, τὰ σκέ-

λη, crura vel genua. Gall. jarretiere. Periscelides sunt ornamenta crurum mulierum; sive armillæ pedum, quibus earum gressus ornentur: inquit Isidorus.

57 *Nulla fides damnis*] Sic ille querulus exploditur: ejusque dolor et fletus apud patronum ficti habentur, nihilque muneris obtinent.

59 *Fracto crure planum*] Πλάνος, fullax, impostor, nebulo, qua etiam voce utitur Cicero pro Cluentio n. 72. 'Hic ille planus improbissimus quæstu judiciario pastus.' Erat nempe quidam illusor in triviis lamentari solitus, quasi fractum cruris esset, ut in vehicula tolleretur: cui cum aliquando id mali vere contigisset, haud etiam tum fidem habuit; et fracto genu debilem nemo sublebabat, quoniam antea sæpius illuserat.

Lacryma ; per sanctum juratus dicat Osirin,
 Credite, non ludo ; crudeles, tollite claudum:
 Quære peregrinum, vicinia rauca reclamat.

60

dulentum rupta tibia, quamvis abundantes fletus emittat, et sacrum Osirim contestatus clamet : Fidem habete : minime jocos : o inhumani debilem erigite. Huic enim vicini strenue respondent : Heus peregrinum invoca.

plurima manat.—60 *Osirin* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Schoenborn. 3. 4. aliique codd. et edd.—61 *Vat. Rom.* 9. *credite claudum.*—62 *Nic. Heinsius conj. rauca reclamant.* *Markl. Epist. Crit.* p. 135. *cauta reclamet.* ‘Andacter, et inscite de more, dum frigidam, ac insulsam vocem substituit propriæ, et ad rem elegantissimæ, si quid sit ‘*raucus*’ ipse intelligit; et quare ad irrisionem adhibeatur: nempe indicatur sonus ille asper vocis, qui ut plurimum a raucedine provenit: vel, ut ait *Festus*: ‘*Ravam* vocem significare ait *Verrius*, *raucam*, et parum liquidam, proxime canum latratum: unde etiam *causidicus* pugnantius loquens *rabula* appellabatur.’ Hinc *Clandian.* II. in *Eutrop.* 370. seqq. *Propert.* III. 15. 36. *Virg. Ecl.* II. 12. *Apul. I. Met.* p. 7. ed. *Pric.* Cf. II. *Od.* 14. 14. et I. *Sat.* 4. 66.’ *Fea. reclamet* *Chisian.* 5.

NOTÆ

60 *Osirin*] Ægyptiorum Deum: qui hic præcipue nominatur, seu quod planus iste indicare vellet ab Osiride irato immissum sibi crurifragium; seu potius quia Osiris velut alter Æsculapius credebatur ægris mederi. Vide *Plutarch.* de *Iside* et *Osiride*, *Diodor. Sic. &c.*

62 *Quære peregrinum*] Quære hominem imperitum, qui nesciat fraudes tuas et illusiones, ut ei imponas; nobis enim jam perspecti sunt doli et joci tui.

Rauca] Præ alta vociferatione et reclamandi contentione.

EPISTOLA XVIII.

AD LOLLIUM.

In eandem materiam. Vitandam esse asperitatem in assecutione divitum. *Bart.* Plane aurea præcepta hic *Lollio* adolescenti traduntur, quibus ille vitam recte instituere possit, ut principibus placeat eorumque amicitiam honeste tueatur ac conservet. Primum duo vitia extrema eaque contraria, inter quæ virtus sit media, vitanda esse docet *Flaccus*, adulationem parasiticam, quæ puerilem in modum blandiatur et assentetur, atque morositatem agrestem invisamque, quæ de lana caprina, rebus prorsus inutilibus, vehementer rixetur, nesciatque alteri cedere. Præterea a vitiis flagitiisque, ut *Venere lasciva*, *alea*, studio nimis se exornandi, habendi cupiditate et stulto paupertatis pudore, esse abstinendum: arcana amici non esse scrutanda, et commissa tegenda: nec propria studia laudanda, nec aliena reprehendenda: cedendum amici voluntati, velut in venationis meditationumque campestrinum studio: quid, de quo, et cui dicatur, probe esse perpendendum: percontatorem fugiendum: ab amore pueri aut puellæ in ædibus amici abstinendum: in commendando aliquo summam

adhibendam diligentiam, nec indignum, si forte deceptus commendaveris, amplius tuendum: innocentem vero adversus obtretractores defendendum: mores, quantum fieri possit, ad amici mores accommodandos: atque omnino, ne in cupiendo modum excedas animumque curis perturbes, legendos esse hominum doctorum libros. Ad extremum Horatius summ ipsius exemplum proponit, quomodo sentiat, ut sua sorte sit contentus.

Si bene te novi, metues, liberrime Lolli,
 Scurrantis speciem præbere, professus amicum.
 Ut matrona meretrici dispar erit atque
 Discolor, infido scurræ distabit amicus.
 Est huic diversum vitio vitium prope majus, 5
 Asperitas agrestis et inconcinna gravisque,
 Quæ se commendat tonsa cute, dentibus atris;
 Dum vult libertas dici mera, veraque virtus.

Si bene cognosco te, Lolli maxime liber, cavebis imitari scurram, te exhibens amicum. Sicut matrona differt a scorto, ita amicus a fallace scurra. Huic vitio est aliud oppositum fere pejus, nimirum duritia quedam fera, inurbana, severa, quæ se ostentat tonsa pelle, et nigris dentibus; cum vult existimari integra libertas, et

//////////

Epistola prima Libri secundi in Ed. Sanad.—2 Schoenborn. 2. *profectus amicum*.—4 Schoenborn. 3. *scurra distabis amicus*.—5 Codd. quidam ap. Lamb. et prope; et sic notatum ex eod. in ora Ald. 1519. in Biblioth. Angelic.—7 *Commendat quæ se intonsa cute* Sanad. ex ingenio audaci; eumque secutus solus Francis. *Quæ tonsa se commendat cute* Schoenborn. 2. *tonsa cute* Vat. 1. *densa cute* notatum in ora Ald. 1519. in Biblioth. Angelic.—8 Nonnulli codd. ap. Feam, *dici mera*; ita etiam Harl. 2. 3. 4. 6. 7. alii codd. ap. Pulm. Torr. Bersm. Benth. Barth. Advers. xxxvii. 22. notatum in prædicta editione, Junta 1503. revocavit in textum Bentleius, inde anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cnn. Sanad. Sandby, Gesn. Val. Oberl. Dorigh. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. Bipont. Kidd. Francis, Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. Vulgo ab edi-

NOTÆ

1 *Si bene te novi, &c.*] Idem fere est argumentum hujus Epistolæ, quod præcedentis.

Lolli] Ad hunc inscriptam jam vidimus supra Epistolam 2. item iv. Oden 9. Vide etiam postea i. Epist. 20. 28.

2 *Scurrantis speciem*] Ut potentiorum in eas amicitiam, nec adulationibus grassabere; nec in contrarium impinges vitium, moribus feris, asperis, agrestibus, nimium severis: vita-

bis scurrilitatem pariter et gravitatem inconcinnam.

3 *Dispar atque Discolor*] Dispar omnino, tam habitu quam moribus dissimilis.

7 *Tonsa cute, dentibus atris*] Vel, squalore hirsuti corporis; nam quæ tondentur, hirsuta pilosaque sunt. Vel potius, agresti mordacitate et dicitate, amicum radendo ad cutem, et dure passim castigando; quasi ea sit loquendi libertas, ac vera virtus.

Virtus est medium vitiorum, et utrimque reductum.

Alter in obsequium plus æquo pronus, et imi 10

Derisor lecti, sic nutum divitis horret,

Sic iterat voces, et verba cadentia tollit,

Ut puerum sævo credas dictata magistro

Reddere, vel partes mimum tractare secundas :

Alter rixatur de lana sæpe caprina, 15

*sincera virtus. Virtus media est inter vitia, hinc et illinc recedens. Alter obsequen-
tior, velut scurra infimi tori, ita potentis nutum religiosè veneratur, ita dicta re-
petit, et voces cadentes attollit, ut putes juvenem recitare dictata a duro præceptore,
vel histrionem partes secundas agere. Alter jurgatur sæpe de lana caprina, arma-*

//////////

tione Principe, *mera dici.*—9 Vat. 1. Vat. Rom. 4. et Chisian. 5. *vitiorum utrimque sine et.* Heller. *utrumque.* Duo Vatt. Angelic. 2. a m. sec. Zarat. Mediol. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. 1481. 1495. et Ascens. *reductum.*—11 Unus codex ap. Bentl. *sic vultum.*—14 Schoenborn. 2. *vel mimum partes.* tres ap. Feam, *vel partes nimium.* Alii, *vel p. minimum.* Harl. 6. *recitare.*—15 ‘Alter rixator conj. Muret. probat Cuning. rejicit Bentleins, quia rixator nusquam invenerat; sed Can. Quintilianum Inst. Orat. xi. 1. objecit: ‘Videas autem rixatores quosdam neque judicium reverentia; neque agendi more, ac modo contineri.’ Cui adde Jul. Firmic. de Err. prof. Relig. v. 8. ‘Homines erant mali, litigiosi, rixatores, contentiosi.’ Unica, et vera lectio, quam præsertim contextus exigit, et antecedentia *agrestis, alter pronus, derisor;* hinc *alter rixator.* Sensui hiulco, et inconcinno male medetur Bentleins, addens *et ad propugnat.* Cruquius ex duobus Mss. legebat *rixatus.*’ Fea. Ceteri

NOTÆ

9 *Utrimque reductum*] Ab utroque extremo remota est virtus.

10 *Alter in obsequium*] Assentator divitibus amicis nimis obsequitur.

Imi Derisor lecti] Parasitus in infimo lecto vel in subsellio accumbens aut assidens, risum diviti propinans inter epulas. Plaut. Stich, ‘Scis me dudum esse imi subsellii virum.’ Vide i. Sat. 4. 86. et ii. Sat. 8. 41.

11 *Horret*] Admiratione et veneratione affectata. Virg. Æn. vi. 10. ‘horrendæque procul secreta Sibyllæ,’ id est, sacrum horrorem summamque venerationem incutientis.

12 *Verba cadentia tollit*] Quicquid loquitur dives ille amicus, scurra velut eximium miratur ac repetit, nec sinit elabi et cadere absque admirandis exclamationibus. Epistola ad

Pisonem, vs. 428. ‘clamabit enim: Pulchre! bene! recte! Pallescet super his: etiam stillabit amicis Ex oculis rorem; saliet, tundet pede terram... Derisor vero plus laudatore movetur.’

13 *Ut puerum sævo, &c.*] Sicut discipulus recitare jubetur dicta vel dictata a magistro, nempe ut memoriae infigantur.

14 *Vel partes mimum tractare secundas*] Mimus nempe secundarius solet vocem et actionem data opera extenuare, ut primus actor magis elucescat, et ‘quam maxime excellat;’ ut ait Cicero Verr. i. Vide i. Sat. 9. 46. ibique Not.

15 *Alter rixatur de lana, &c.*] Agrestis reprehensor, vitio prope majori, altertatur gravissime de rebus leviori-

Propugnat nugis armatus ; scilicet, ut non
 Sit mihi prima fides, et vere quod placet ut non
 Acriter elatrem, pretium ætas altera sordet.
 Ambigitur quid enim ? Castor sciat an Dolichos plus ;
 Brundisium Minucî melius via ducat, au Appî. 20
 Quem damnosa Venus, quem præceps alea nudat,

que sumit pro nugis. Nempe, inquit, ut certa mihi fides non habeatur, ut non audacter proferam quod prorsus libet, respiciam ego mercedem secundæ ætatis. Enimvero qua de re quæstio est? Scilicet, utrum Castor, an Docilis peritior existat. Utrum via Numicia, an Appia rectius perducatur Brundisium? Quem libido perni-

omnes, rixatur. Bamberg. 1. caprina, sine et.—16 *Obpugnat* Schoenborn. 3.—17 Vat. 1. et Vat. Rom. 8. *fides? et, &c.*—19 ‘*Ambigitur? quid enim?*’ Vat. 1. Non tamen ita videtur interpungendum; nam sensus spectat ad præcedentia, de quibus rixator ille: et addit Poëta: Quibus [de rebus tandem rixatur? Confer II. Sat. 6. 44. *Dolichos* ex tribus Mss. et Commentatore suo Cruquius; sequuntur Cun. San. Merv. Phil. Gesn. Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetzel. Zeun. Recte: est nomen servi barbari, ut I. Sat. 6. 38. II. 5. 30. ab insula Doliche, Plin. H. N. IV. 12. sect. 23. *Docilis plus* Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Gott. alii codd. ap. Feam, edd. primæ, item Bentr. et Kidd.—20 *Minuci* multi codd. Feæ, alii ap. Lamb. Palm. Cruq. Torrent. et Talbot. probant Turn. Advers. I. 21. Torrent. Talbot. Sannad. Gesn. tenent alii recentt. Bentr. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Phil. Mervill. Sandby, Francis, Dorigh. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Bipont. Zeun. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. *Numici* alii multi codd. et edd. vett. *Mimici* Vat. Palat. 4. et Barberin. 2. *Muneci* Vat. 5. *Munici* Vatt. 4. 12.—21 *Quem dampnosa* Bamberg. *quem in præceps* Vat. 19. *nudet* Schoen-

NOTÆ

bus: sicut ille quondam, utrum lanas an pilos setasve capra habeat. Proverbum est.

16 *Scilicet, ut non Sit mihi prima fides, &c.*] Ita ille graviter, sed inconcinne et insulse: Libere, inquit, loquar semper et quodcumque libuerit: neque hanc libertatem perdere velim quovis pretio, etiamsi vita diuturnior ac nova ætas offeratur.

19 *Castor an Dolichos [Docilis]* Ambo gladiatores, vel pantomimi, ut alii dicunt.

20 *Brundisium*] De ea urbe I. Sat. 5. et Epist. præced.

Minuci [Numici] via, an Appî] Utra via melius ducat Brundisium. Atqui nihili sunt istæ lites et controversiæ. Sunt qui corrigant *Minuci*, metri gra-

tia; sed perperam: de poetica licentia rixari est.

21 *Damnosa Venus*] Vide I. Sat. 2. &c. *Præceps alea*] Brevi aleatorem redigens ad inopiam. Pers. Sat. v. 55. ‘Hunc alea decoquit:’ vel, *præceps*, indicat studium aleæ vehemens et pertinax; quod summos etiam viros tennit. Sueton. Octav. cap. 71. ‘Aleæ rumorem nullo modo expavit: Insuper simpliciter et palam oblectamenti causa etiam senex:’ ubi et Augustus de se sic scribit: ‘Lusimus per omnes dies, forumque aleatorium calcavimus. . . . Ego perdidici viginti millia nummum,’ &c. Id. Claud. cap. 33. ‘Aleam studiosissime lusi: de cuius arte librum quoque emisit: solitus etiam in gestatione ludere, ita

Gloria quem supra vires et vestit et ungit,
 Quem tenet argenti sitis importuna famesque,
 Quem paupertatis pudor et fuga, dives amicus,
 Sæpe decem vitiis instructor, odit et horret : 25
 Aut, si non odit, regit : ac, veluti pia mater,
 Plus quam se sapere et virtutibus esse priorem
 Vult : et ait prope vera ; Meæ (contendere noli)
 Stultitiam patiuntur opes ; tibi parvula res est :
 Arcta decet sanum comitem toga ; desine mecum 30

ciosa et alea præcipitans dispoliat, quem fastus excedens facultates vestit et laute nutrit, quem occupat gravis pecuniæ cupiditas, qui abhorret ab inopia, hunc amicus opulentus multo vitiosior frequenter execratur et aversatur: vel, si non odio habet, moderari vult: atque, ut bona parens, optat sapientiorum se esse et virtutibus superiores; dicitque quod fere verum est: Ne conare mihi exæquari: divitiæ meæ insanire me permittunt: tu mediocres facultates nactus es. Prudenti assecræ convenit

//////////

born. 3.—22 Idem codex, *quam supra*.—24 Chisian. 6. *aut fuga*.—26 Chisian. 5. *Et si non*.—28 Chisian. 1. *ait et*. Barberin. 2. *ut ait*. ‘Hanc scripturam, *Meæ (contendere noli) Stult.* omnium, quos viderim, librorum testimoniis confirmatam, primus Lambinus, nescio qua fide, adulterare ausus est, substituens, *mihî contendere*: nec animadvertens, si ipsius conjecturæ locus sit, mox idem repeti, *desine mecum Certare*: nunc vero *contendere noli*, inclusum parenthesi, contentiose agere ac jurgari dum potenti amico significat. Sententia enim est, divitem, si plus forte sapientiæ aut virtutis minori inesse fateatur, id perfunctorie, et, quod aiunt, dicis causa, ut de filii maternæ solent, facere: non quod ideo moneri se de vitiis, quæ in magnis opibus tolerandæ sint, patiat. Talia igitur illa Juvenalis, Sat. v. 130. et sqq.’ *Torrent*.—30 *Arta decet*

NOTE

essedo alveoque adaptatis, ne lusus confunderetur.’ Alex. ab Alex. 111. 21. Alea taxillorum nempe jactu delectati sunt, inquit, Porcius Cato, Augustus, Domitians, Claudius. . . Inter reliquos Theodorici Gothorum rex, qui cum in alea vinceret, fertur indulgentissimus fuisse: unde momenta illa promerendis gratiis capere domestici consueverant. Sidonius de Theodorico sic testatur: ‘Quibus horis tabula cordi est, tesseras colligit rapide, inspicit sollicite, volvit argute, mittit instanter, joculariter compellat, patienter expectat: in bonis jactibus tacet, in malis ridet, in neutris irascitur, in utrisque philosphatur . . . putes illum et in calculis arma tractare. Sola est illi cura vin-

Delph. et Var. Clas.

cendi. Cum ludendum est, regiam sequestrat tantisper severitatem, hortatur ad ludum libertatemque communionemque, dicam quod sentio, timet timeri,’ &c. Vide et Not. ad III. Od. 24. sub finem.

22 *Gloria quem, &c.*] Qui superbas vestes et lautas nimium epulas amat.

28 *Meæ Stultitiam pat. op.*] Ingentes opes possidentis mihi licet quod minime tibi non ita locupleti: luxuriari possum ego impune, tu vero nequaquam.

Stultitiam patiuntur opes] Aristot. Rhet. 11. ‘Stultas esse divitiis’ scribit. Isocrates Areopag. ‘Cum potentibus ambulat amentia,’ inquit.

30 *Arcta decet sanum comitem toga*] Vel, ut magis splendeat dives am-

Horat.

A F

Certare. Eutrapelus, cuiuscumque nocere volebat,
 Vestimenta dabat pretiosa: beatus enim jam
 Cum pulchris tunicis sumet nova consilia et spes:
 Dormiet in lucem; scorto postponet honestum
 Officium; nummos alienos pascet; ad imum
 Threx erit, aut olitoris aget mercede caballum.
 Arcanum neque tu scrutaberis illius unquam;
 Commissumque tegetes, et vino tortus et ira.
 Nec tua laudabis studia, aut aliena reprendes;

35

toga angustior: ne contende par esse mihi. Eutrapelus si quem pessumdare cupiebat, ei pretiosas vestes tribuebat. Etenim, inquit, splendidus nova proposita et studia cum praeclaris vestibus suscipiet; ad diem usque dormiet, meretricem decora occupationi praeferet, nummos aliorum nutriet, denique gladiator fiet, vel equum olitoris pacto pretio circumducet. Tu ne cuiusquam secretum expiscari velis unquam: creditum vero ne revela, seu vino seu ira percenteris. Neque tua studia laudabis, aut vituperabis aliena; et cum ille

Bamberg.—33 *Pulchris cum tunicis* Cuning. suo more, eumque secutus est Sanad. ac res Barberin. 5. et res Vallicel. 1. a m. pr. *exspes* Cruquius ex uno cod. ac res Cuning. et Sanad. ex gutture suo.—35 Nonnulli codd. *poscet*, 'quam lectionem male defendit Rappoltus cap. 40. p. 815.' *Fea*.—36 *Threx erit aut olitoris agit* Bamberg. et Schoenhorn. 3. 4. *Thrax* Harl. 3. 4. 6. 7. alii codd. et edd. antiq. Vid. ad II. Sat. 6. 44.—37 Cuning. Sanad. et Francis, *tu scitaberis*, contra omnes codd. *ullius* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. aliique codd. *quam* plurimi, et edd. vett. *illius* Vat. Rom. 9. Gott. apud Gesn. unus apud Val. notatum ex Ms. in ora editionis Aldi 1519. in Bibl. Ang. et ex duobus aliis restituit, et probat Bentleius; praesertim id suadente contextu, vs. 2. 24. 40. 41. 73. 84. ex quibus evidenter patet, huius Epistolae unicum argumentum esse, praeccepta dare Lollio, quibus obtemperans Tiberio gratior fieret, et acceptior; ut amicitia ejus in rem suam uteretur. Sequuntur anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Baxt. Cun. San. Mervill. Phil. Gesn. Sandby, Val. Dor. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. et ita citant Beroald. et Lotich.—39 Vat. Rom.

NOTE

pliori toga vestitus, cum tu arctiorem habens comitaberis. Vel quod, sicut iter facienti molesta sit toga laxior, ita virum bonum impediunt opes majores. Vide Epod. iv.

31 *Eutrapelus, cuiuscumque, &c.*] Aristot. multis, inquit, Deus largitur felicitatem non per benevolentiam, sed ut in calamitates incidant graviore. Sunt qui velint notari Voluminium Eutrapelum Antonii familiarem, cujus meminit Cic. tum in Epist. tum Philip. XIII.

35 *Nummos alienos pascet*] Alienam pecuniam grandi fenore accipiet, at-

que ita pascet angebitque.

36 *Threx erit*] Plerique gladiatores e Thracia erant. II. Sat. 6. 44.

Olitoris aget mercede caballum] Ad vile quodlibet servitium et ministerium adigetur egestate et paupertate.

37 *Arcanum neque tu, &c.*] Suspectus enim et invisus fit quisquis ita curiose scrutari vult aliorum res et arcana.

38 *Vino tortus et ira*] His siquidem homines explorantur: quod ut plurimum bene poti et irati quidlibet effutiant.

Nec, cum venari volet ille, poemata panges. 40
 Gratia sic fratrum geminorum, Amphionis atque
 Zethi, dissiluit, donec suspecta severo
 Conticuit lyra: fraternis cessisse putatur
 Moribus Amphion: tu cede potentis amici
 Lenibus imperiis; quotiesque educet in agros 45
 Ætolis onerata plagis jumenta canesque,
 Surge, et inhumanæ senium deponere Cœnæ,
 Cœnes ut pariter pulmenta laboribus emta;
 Romanis solenne viris opus; utile famæ,
 Vitæque et membris; præsertim cum valeas, et 50

venatum ire cupiet, tu versus non proferes. Nam sic dissoluta est amicitia duorum fratrum Amphionis et Zethi, donec cithara aspero invisa siluit. Ut autem Amphion narratur cessisse indoli fratris, sic tu morem gere æquis desideriis amici opulenti: et quotiescumque in agros proferet canes et jumenta Ætolis retibus onusta; exsurge, et severioris Musæ gravitatem ablica, ut simul comedas obsonia labore comparata. Hoc enim solenne est Romanis studium, famæ utile, et vitæ et corpori:

//////////

3. a m. pr. reprehendas.—40 Nonnulli codd. ap. Feam, pangas.—44 Chisian. 5. et Vanderbourg. ap. Jaeck, parentis.—45 Bamberg. Vat. Palat. 4. et Chisian. 1. educit.—46 Ætholis Bamberg. et Schoenborn. 3. 4. Æolis ex Vltio Sanad. sed jam refutaverat Bentleius, cum codd. omnibus, excepto uno ap. Bos. ob Meleagram et aprum Calydonium.—47 Schoenborn. 3. ac humanæ.

NOTÆ

41 *Gratia sic fratrum, &c.*] Amphionis et Zethi concordia diremta et dissoluta est dissimilibus eorum studiis, cum alter philosophiæ et musicæ totus vacaret, alter ab istis alienus agrestis et rusticos mores sequeretur. De Amphione III. Od. 11. Cic. 1. de Orat. 'Miror cur Philosophiæ, sicut Zethus ille Pacuvianus, prope bellum indixeris.' Ad Heren. n. 43. 'Uti apud Pacuvium Zethus cum Amphione, quorum controversia de musica,' &c.

43 *Conticuit lyra*] Amphion Zetho fratri obsequens lyræ studium et usum sponte abjecit, sicque amicitiam resarsit. Sic tu amici potentis voluntati obsequere: et cum ventionem molietur, cave ne Musarum

studia intempestive obtrudas.

46 *Ætolis onerata plagis*] Ætolia regio Achaïæ in Epiri confinio. In hac erat Calydon urbs, cujus regi Cœneo irata Diana immisit aprum terribilem non Calydoniæ solum, sed et totius Ætoliaæ agros devastantem. At Meleager Cœnei filius validis illum plagis irretitum interfecit. Hinc 'Ætolæ plagæ' velut optimæ celebrantur, ponunturque per Synecd.

48 *Pulmenta laboribus emta*] E præda venando capta. Quid proprie pulmentum, dixi II. Sat. 2. 20.

49 *Romanis solenne viris opus*] Venatio nempe, ut Græcis trochi et disci ludus. Vide III. Od. 24. II. Sat. 2.

Utile famæ, Vitæque et membris] Agitatio corporis et exercitatio vale-

Vel cursu superare canem vel viribus aprum
 Possis: adde, virilia quod speciosius arma
 Non est qui tractet; scis quo clamore coronæ
 Prælia sustineas campestria: denique sævam
 Militiam puer et Cantabrica bella tulisti
 Sub duce, qui templis Parthorum signa refigit
 Nunc, et, si quid abest, Italis adjudicat armis.
 Ac ne te retrahas et inexcusabilis abstes,

55

maxime cum sis validus, et queas canem cursu, viribus aprum vincere: adde quod nemo est qui decentius tractet arma viris apta. Nosti quibus circumstantium acclamationibus obeas exercitationes campi Martii. Demum tu juvenis duram militiam et Cantabrica certamina confecisti sub Imperatore, qui Parthorum templis abstulit vexilla nostra, et nunc potestati Romanorum adjungit si aliquid deest. Ne vero talia relinquant, et hinc recessisse culperis, quanquam studes nihil agere indecore

//////////

—48 Harl. 7. *tu pariter*.—54 *Prælia sustententes* Cuning. et Sanad. et ita jam in ed. Cadom. 1480. Vid. II. Epist. 1. 1. *denique sæva* Schoenborn. 3.—56 Schoenborn. 2. *signa refulsit*. Multi codd. ap. Feam, *refigit*; ita alii apud Lamb. Pulm. omnes Cruquii, omnes Torr. alii apud Bentl. Val. Oberl. notatum ex Ms. in ora editionis Aldi 1509. Bibl. Barb. Aldus 1501. Cruquius; revocavit in textum Bentl. inde anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Baxt. Cunn. San. Merv. Phil. Gesn. Sandby, Dorig. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. Bipont. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. *retraxit* Harl. 4. *refixit* alii codd. et edd. vet. item Talbot. Cuning. et Pine.—57 *Nunc et nonnulli* codd. Fea, alii ap. Lamb. et Pulm. omnes Cruquii, duo Torrentii, et duo Oberlin. admiserunt in textum Bentl. Traj. ad Rhen. 1713. Baxt. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Gesn. Francis, Bipont. Sandby, Dorig. Oberlin. Comb. Wakef. Wetz. Zeun. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. *Et nunc* Ald. et edd. inde ad Bentl. *advindicat* Vat. Rom. 9. *abjudicat* Vat. Rom. 8. *adjudicat arris* Bentl. in nota.—58 *Ac te ne* Schoenborn. 2. et Vat. Rom. 1. a m. sec. Bentl. ex ingenio *abstes*; inde Baxt. Sanad. Phil. Dorig. Francis, Bipont. Oberlin. Comb. Wakef. Wetz. Zeun. Kidd. Jaeck, et Dœring. *abest* in quibusdam. *absis* Harl. 2. 3. 4. 6. 7. ceteri omnes codd. et edd. ante Bentl. item Fea et Bothe. ‘Melius *abstes*, [quam *absis*] quod ostendit Bentleius sub auctoritate quorundam librorum.’ Baxt. ‘Quin mera conjectura est, nec illa necessaria. Hoc dicit, ne te subtrahas studiis venandi Tiberii, et ita *absis*, ut plane excusationi locus non sit, illud te admonco: soles ludos tuos et tu habere; hos si probari vis Tiberio, vicissim illius studio faveas facito. Alias excusationes jam præ-

NOTÆ

tudini prodest; roburque confert, et line famam fortitudinis.

52 *Speciosius*] Decentius quam tu, Lolli: vel, quam venator quisque.

54 *Prælia campestria*] De his I. Od. 8.

55 *Cantabrica bella*] Vide supra I. Epist. 12. item II. Od. 6. et III.

Od. 8.

56 *Qui templis Parthorum signa refigit*] Signa Rom. Crasso erepta a Parthis, Augusto restituta, IV. Od.

15.

58 *Ne te retrahas*] Ne ab exercitationibus campi Martii te diu removeas.

Quamvis nil extra numerum fecisse modumque
 Curas, interdum nugaris rure paterno : 60
 Partitur lintres exercitus ; Actia pugna
 Te duce per pueros hostili more refertur ;
 Adversarius est frater ; lacus, Adria ; donec
 Alterutrum velox victoria fronde coronet.
 Consentire suis studiis qui crediderit te, 65
 Fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.
 Protinus ut moneam (si quid monitoris eges tu)
 Quid, de quoque viro, et cui dicas, sæpe videto.
 Percontatorem fugito : nam garrulus idem est ;

et perperam : quippe in villa patris quadam ludicra motiris : scilicet partitis naviculis pugnatur : te auctore certamen Actiacum exhibetur per adolescentes hostium ad instar dimicantes : frater tuus adversarii personam agit ; lacus est velut mare ; donec expedita victoria alterutrum coronet frondibus. Certe Augustus, qui suis te studiis convenire intelliget, approbabit vehementer ludicra ista. Ut autem admonere te pergam, si quidem monitore opus habes ; diligenter adverte quid de unoquoque viro, et cui loquaris. Devita percontatorem, qui profecto est loquax ; neque aures

ciderat, nunc subjicit, quod videtur potentissimum.' *Gesn.*—60 *Cures* Schoenborn. 2.—63 *Hadria* in quibusdam codd. et edd. Vide ad 1. Od. 3. 15. *Andria* Schoenborn. 3.—64 *Bamberg. velox.* Vat. 4. *fronde coronat.*—66 *Factor utro-*

NOTÆ

59 *Extra numerum*] Metaph. a sal-tatoribus : id est imperite, inepte, inconsiderate, perperam.

60 *Nugaris rure paterno*] Ludicra prælia instituit apud villam paternam, in qua diversaris.

61 *Partitur lintres exercitus*] Ut sint duæ velut adversariæ classes, quæ naumachiam exhibeant, maxime vero pugnam illam navalem, qua Augustus Antonium debellavit profligavitque apud Actium. De his 1. Od. 37. et Epod. 1. et 1x.

62 *Per pueros*] Dion. lib. L. narrat pueros Romæ præsignificasse Antonii cladem. Nimirum divisi inter se pugnarunt ; cum alii se Antonianos, alii Cæsarianos dicerent : biduo conflixerunt, tandemque victi sunt qui Antoniani vocabantur.

63 *Lacus, Adria*] Lacus ruri paterno vicinus, instar est Adriatici maris. De hoc 1. Od. 16. et 11. Od. 11.

64 *Alterutrum*] Te, vel fratrem. *Velox victoria*] Plutarchus, Florus, alique referunt celerrimam fuisse Actiacam victoriam : vel spectat Poëta victoriæ naturam, quæ fere *velox* est.

66 *Fautor utroque tuum laud.*] Augustus, cui sic velificaris : vel, potentior amicis.

Utroque pollice] Impensissime, valde comprobabit. Pollice nimirum compresso favor, inverso condemnatio indicabatur olim. Plin. xxviii. 2. Juvenal. Sat. iii. 36.

69 *Percontatorem fugito*] Insidiosum indagatorem rerum et secretorum tuorum : supra monuit, res aliorum

Nec retinent patulæ commissa fideliter aures ; 70
 Et semel emissum volat irrevocabile verbum.
 Non ancilla tuum jecur ulceret ulla, puerve,
 Intra marmoreum venerandi limen amici :
 Ne dominus pueri pulchri caræve puellæ
 Munere te parvo beet, aut incommodus angat. 75
 Qualem commendes, etiam atque etiam aspice ; ne mox
 Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
 Fallimur, et quondam non dignum tradimus : ergo
 Quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri ;
 Ut penitus notum, si tentent crimina, serves, 80
 Tuterisque tuo fidentem præsidio : qui

aperta fideliter serrant credita : atqui vox prolata celeriter abit, nec potest revocari. Ne in ædibus amici potentis depercas ancillam aut puerum, ne herus pulchri pueri vel puellæ adamatæ remuneret te exiguo dono, vel parum benignus cruciet. Sedulo expende quem commendabis ; ne paulo post alterius delicta probrum tibi faciant. Decipimur, et nonnunquam indignum commendamus. Quem igitur maculabit suum vitium, cave ne illusus defendas velut plene cognitum. Si vero quispiam calumniis impetatur, propugna et protege auxilio tuo confisum : qui cum

que Schoenborn. 2. 4.—70 *Nec retine* Schoenborn. 4. ‘*commissa* Exc. Sax.’ Gesn. aliam tamen lectionem non reperi.—71 *Et volat emissum semel* Hildeb. Mor. Phil. cap. 984.—72 Schoenborn. 2. *una puerve*.—73 *Inter* Vat. Rom. 3. Venet. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. Florent. 1482. Lips. 1499. Junt. 1503.—74 *Ne pueri dominus* Vatt. 4. 5. Vat. Rom. 8. Vat. Palat. 1. et Vallicel. 1. *pueri cari pulchraque puellæ* codex unus ap. Pnlm. *cari pueri pulchraque puellæ* Schoenborn. 2.—75 *Idem* codex, aut *incommodus angat*.—76 Venet. 1552. *Qualem commendas*.—77 *Cuning*, more suo, *ruborem* ; et sic Exc. Sax. ap. Gesn.—78 *Fallimur et quemdam* Florent. 1482. Venet. 1483. 1486. 1490. 1492. 1509.—79 *Vatt*, quatuor, *Vatt. Palat. duo*, *Chisian. 5. Angelic. 2. premit*. Vat. 1. a m. pr. *premat*.—80 *At penitus* Bentleius ex conj. *Ac penitus* Cuning. Vid. 1. Epist. 19. 3. ‘*Bentleius* conjecit *At* reponendum esse pro *Ut*, contra quod ego sentio.’ *Buxt.* ‘*Ut* possit tanto majori cum fiducia tueri innocentem, omitte tueri eum qui peccavit, eaque re integrum et dignum fide patrono te proba.’ Gesn.—81 Vat. Rom.

NOTE

non esse indagandas ; hic monet, ab indagatore curioso et subdolo cavendum.

75 *Angat*] Adamatum puerum aut puellam tibi denegando.

80 *Ut penitus notum*] Hoc alii jungunt cum præcedentibus hoc sensu : Cave ne quenquam temere commendes, neve quem vitibus aut criminibus occultis inquinatum pertinaciter tu-

earis, velut penitus tibi nota et perspecta sit ejus innocentia. Nam sæpius decipimur. Alii sic : Si quem deceptus improbum commendasti, desere nec tuearis ; ut defendas alium quempiam tibi penitus notum, si criminationibus incessatur ; servesque et tuteris innocentem ope tua fidentem et nixum.

Dente Theonino cum circumroditur, ecquid
 Ad te post paulo ventura pericula sentis ?
 Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet ;
 Et neglecta solent incendia sumere vires. 85
 Dulcis inexpertis cultura potentis amici ;
 Expertus metuit. Tu, dum tua navis in alto est,
 Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.
 Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosi,

impugnatur morsibus invidorum, an non sentis imminere tibi simile discrimen? Etenim tu periclitaris, quando flagrant vicina ades: neglecta vero incendia gliscere consueverunt. Imperito jucunda est observantia diritis amici, at peritus formidat. Tu, dum tua navis in alto est, ad hoc labora, ne te ventus contrarius retro abripiat. Mæsti lætum, mæstum festivi, turqum citi, lenti promptum et alacrem

3. a m. sec. et Schoenborn. 2. *fidens est præsidio*; ita alius codex ap. Oberlin. et notatum ex cod. in ora ed. Ald. 1501. in Biblioth. Vatic. ‘*Fidenter* extabat in vetustissimo codice Barthii; quem vide Advers. xxxvii. 22. Amat autem hujusmodi adverbium Noster, ‘pudenter,’ ‘potenter,’ ‘sapienter.’ Si falsus es, inquit, in commendatione hominis indigni, sine hunc suæ culpæ pœnas luere: at si quis a te traditus, quem intus et in cute novisti purum et insontem, criminationibus falsis per æmulos petatur, tutare hunc tuo præsidio *fidenter*; non timide et dubitanter, ne ipse forte ut ejusdem criminis conscius arguaris. *Tuteris*, inquit, *tuo præsidio.*’ Bentl. ‘Bentleium sequuntur anonymus Traj. ad Rhenum 1713. Cnn. San. Mervill. Wakef. et Kidd. refutant Gesn. et Wetz. Egregia est sententia in lectione vulgata; ut Lollius tueatur illum, qui in ejus patrocinio confidit, si tanto patrocinio dignus reperi- tus fuerit. Ad quid enim tot verba, ut ipse defendat *omni fidentia præsidio suo* hominem, qui ejus patrocinium non impleret, etsi ut vir probus ei notus sit?’ Fea.—82 Codd. Fea, *en quid*, vel, *et quid*. Schoenborn. 3. etiam, *et quid*. Schoenborn. 4. *enquid*. Schoenborn. 2. *et qui*.—86 Harl. 4. *amici est*.—87 *Expertus metuat* Vat. 1. a m. pr. *E. metuet* Vat. unus, Vat. Rom. 4. a m. sec. Chisian. 1. a m. pr. Chisian. 5. Bamberg. Schoenborn. 4. aliique codd. ap. Palm. *Dum tu* Schoenborn. 2. *in alta* Schoenborn. 3.—88 *Hæc age* Vet.

NOTÆ

82 *Dente Theonino*] Theon fuit maledicentissimus; ut aiunt, post Acronem.

84 *Paries cum proximus ardet*] Æn. 11. 311. ‘Jam proximus ardet Ucalegon.’

86 *Dulcis inexpertis, &c.*] Qui non est expertus clientelam vel obsequium amici potentis, credit facilia et dulcia esse omnia: at qui expertus est quanta sint in ea re incommoda, longe aliter sentit.

87 *Tu, dum tua navis, &c.*] Allegoria est aptissima. Tu dum gaudes benevolentia Principis, vide ne ab ea excidas. Nam ob levem offensionem hoc sæpe accidit: et mutabilis omnino est potentium favor. Plaut. Pœn. 111. 6. ‘Verum ita sunt isti nostri divites: Si quid benefacias, levior pluma est gratia: Si quid peccatum est, plumbeas iras gerunt.’

89 *Oderunt hilarem tristes, &c.*] Indolis, morum, et studiorum similitu-

Sedatum celeres, agilem gnavumque remissi ; 90
 Potores bibuli media de nocte Falerni
 Oderunt porrecta negantem pocula ; quamvis
 Nocturnos jures te formidare vapores.
 Deme supercilio nubem : plerumque modestus
 Occupat obscuri speciem, taciturnus acerbi. 95
 Inter cuncta leges et percontabere doctos,

non amant. Qui Falernum usque ad mediam noctem computare solent, odio prosequuntur eum qui propinatos calices recusat, etsi affirmes te metuere vapores nocturnos. Excute fronte tristitiam : sæpe moderatus severi speciem habet, et taciturnus inhumani. In omnibus consule peritos, et perquire quo pacto suaviter possis

//////////

Comb.—89 Cuning. *Oderunt hilarum*.—90 Bamberg. et Schoenborn. 3. 4. *navumque*.—91 Hic versus codici Bamberg. serius insertus fuit. ‘Potores liquidi’ aliquot Mss. apud Georg. Fabric. qui damnat; et *potores bibuli* retinendum affirmat; exponens, ‘vehementiæ causa, id est, tenulentiæ assneti;’ quos vulgo nos dicimus *spongihis*; bibuli ut spongiæ. *Potores liquidi* etiam habet Hildebert. Mor. Phil. c. 989. Sed plane amore novitatis lectionem *liquidi* tuetur Bentleius; et aliam insuper *de luce*, unius Ms. (cui concinunt duo alii apud Combe), pro *de nocte*: vere in media luce cæcutiens; et elegantiam sententiæ perdens, quæ recta, et planissima est; ut exponit Gesnerus. Potores acres, vinosi, oderunt te, recusantem bibere pocula Falerni post mediam noctem tibi porrecta; quamvis jures, te recusare ob metum æstus nocturni a vino intempestive orituri. Vid. r. Epist. 14. 34. Rosellus *bibuli* interpretatur ‘Bibuli consulis,’ de quo m. Od. 28.’ *Fea*.—92 Vat. 4. a m. pr. *negantes pocula*.—93 ‘Plurimi Mss. pro *vapores* legerunt *tepores*, verum interpretamentum est. ‘Vapor’ Lucretio calor est, ut alias diximus. Bentleius utcumque vult retinere *tepores*, etsi sit minus poëticum et minus Lucilianum.’ *Baxt. vapores* Angelic. 2. Barberin. 2. alii codd. ap. Valart. Harl. 4. 6. Aldd. 1501. 1509. 1519. et inde vulgg. fere omnes usque ad Talbot. item *Baxt. Gesn. Bipont. Wetz. Wakef. Zenn. Comb. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. tepores* plurimi codd. *Fea, Harl. 2. 3. 7. Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. Gott. Exc. Sax. edd. antiq. ante Aldum, Bentl. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Francis, Mervill. Phil. Sandby, Dorigh. et Kidd.*—

NOTÆ

do parit amicitiam ac necessitudinem; contra dissimilitudo alienationem et odium.

93 *Nocturnos vapores*] Al. *tepores*, id est, calores vini, vel febres. Melius alii *vapores* vini caput petentes afficientesque, noctu præsertim, atque somnum et quietem impediētes.

94 *Deme supercilio nubem*] Euripid. Hippolyt. *ἀφρώων νέφος*. Cic. in Pis. ‘frontis umbeculam,’ id est, fastum, severitatem, ægritudinem mentis, &c.

Plin. xi. 37. Frons ‘homini tantum tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, severitatis index. In ascensu ejus supercilia homini, et pariter et alterne mobilia: et in iis pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maxime indicant fastum. Superbia alibi conceptaculum, sed hic sedem habet. In corde nascitur; huc subit, hic pendet. Nihil altius simul abruptiusque invenit in corpore, ubi solitaria esset.’

Qua ratione queas traducere leniter ævum ;
 Ne te semper inops agitet vexetque cupido,
 Ne pavor, et rerum mediocriter utilium spes :
 Virtutem doctrina paret, naturane donet : 100
 Quid minuât curas, quid te tibi reddat amicum :
 Quid pure tranqillet, honos, an dulce lucellum,

vivere ; ne te perturbet aut cruciet cupiditas semper egens, vel metus, vel desiderium rerum non omnino necessariarum : utrum cruditio an natura virtutem confert : quid diminuat sollicitudines ; quid te tibi amicum efficiat : quid veram tranquillitatem tribuat, an dignitates, an suave lucrum, an vitæ genus et ratio latens et

96 Lamb. et Bentl. *percunctabre*.—97 Codd. nonnulli ap. Lamb. *transducere*.—98 *Num te* Bamberg. plurimi codd. ap. Fean, alii Mss. apud Lamb. Pulm. Cruq. Torr. Val. Oberl. Commentator Cruquianus, notatum ex Ms. in ora editionis Aldi 1519. in Bibl. Ang. Al. *Nec te, Non te, Neu te*, vel *Ne te*, præsertim apud recentiores editores inde ab Aldo 1501. 'Haud interrogative scribendum puto, magis ex toto contextu: ita in versu sequenti. Eadem varietas apud Plin. in Paneg. 49. atque apud alios auctores passim.' *Fea. Neu te* Harl. 3. *Non te* Harl. 4. Schoenborn. 3. 4. et Vet. Comb. *Ne te* Harl. 2. 6. 7. Baxt. Gesn. Zeun. Bipont. Bentl. Cuning. Sanad. Francis, Wetzel. Wakef. Comb. Kidd. Jaeck, et Dæring.—99 *Num pavor* Bamberg. plurimi codd. ap. Fean, quod ille recepit. Vide ad vs. præcedentem. *Neu pavor* Harl. 3. *Non pavor* Schoenborn. 3. 4. Harl. 2. 4. et Vet. Comb.—100 Harl. 2. 6. et quidam ap. Fean, *naturave*. Alii codd. ap. eundem, *natu-*

NOTE

98 *Inops cupido*] Avarus enim semper eget, dum tam ei deest quod habet quam quod non habet.

100 *Virtutem doctrina paret, &c.*] Quæstio est a veteribus agitata plurimum. Tullius in Partit. Orat. 'Quoniam pacto virtus pariat, naturane, an ratione, an usu.' Pro Archia Poëta, sic censet: 'Sæpius ad virtutem naturam sine doctrina, quam sine natura valuisse doctrinam.' At optime Aristoteles in lib. Ethic. ad Nicomach. ait: Virtutes morales a natura inchoatas doctrina et usu perfici.

101 *Quid minuât curas*] Nempe si paucis contentus vivas, si nihil cupidinis appetas, si nihil humani a te alienum putes.

Quid te tibi reddat amicum] Tibi si vera bona compares, virtutes scilicet, vere amicus tibi eris.

102 *Quid pure tranqillet*] Non certe *honos*, aut *lucrum*: nam hæc 'famem importunam' et novam in dies 'sitim' afferunt secum; ut est supra versu 24. Quid ergo? horum contemptus; 'nil conscire sibi;' &c. quæ alibi Poëta noster haud semel assernit. Præclare Cic. de Finib. I. n. 50. 'Sapientiam, temperantiam, fortitudinem copulatas esse docni cum voluptate, ut ab ea nec divelli nec distrahi possint. Sic de Justitia judicandum est, quæ non modo nunquam nocet cuiquam, sed contra semper alit aliquid tum vi sua atque natura, quod tranqillet animos, tum spe, nihil earum rerum defuturum, quas natura depravata desiderat: quemadmodum temeritas, libido, ignavia semper animum excruciant ac sollicitant, turbuleatæque sunt,' &c.

An secretum iter et fallentis semita vitæ.
 Me quoties reficit gelidus Digentia rivus,
 Quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus, 105
 Quid sentire putas? quid credis, amice, precari?
 Sit mihi quod nunc est; etiam minus: et mihi vivam
 Quod superest ævi, si quid superesse volunt Di:
 Sit bona librorum et provisæ frugis in annum
 Copia; neu flitem dubiæ spe pendulus horæ. 110
 Sed satis est orare Jovem quæ donat et aufert:

occulta. Quoties vero cumque recreat me Digentia frigidius rivus, potum suppedans Mandelæ vico valde argenti, quid sentire, quid exoptare me putas, o amice? Nempe ut maneat mihi quod habeo, vel etiam minus; ut mihi impendam quod vitæ restat, si quid amplius Dii largiantur. Sit librorum copia, et annonæ ad annum parata; ne anceps hanc expectatione temporis incerti. Sufficit ista a Jove pos-

//////////

raque.—101 Chisian. 6. *Quid minuit.*—104 Duo codd. ap. Valart. *gelidis D. rivis.*—105 *Quem Mandella* Schoenborn. 4.—107 Schoenborn. 2. 3. alii ap. Feam, Harl. 3. et edd. vett. *ut mihi.* Vat. Palat. 1. *at mihi.* Plurimi codd. ap. Feam, alii ap. Pulm. et Torrent. et Harl. 2. 4. 6. 7. *et mihi,* quod restituerunt Lamb. Cruq. Baxt. Bentl. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Francis, Mervill. Phil. Sandby, Gesn. Dorigh. Oberlin. Bipont. Comb. Wakef. Wetzel. Zenn. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring.—108 Vat. Palat. 2. *sit quid.* Schoenborn. 3. *velint.*—109 Schoenborn. 3. 4. *Si bona.*—110 Multi codd. et edd. vett. ante Bentl. *ne flitem;* et sic Fea et Bothe. *neu flitem* Bentl. ex codd. ita etiam Harl. 2. 3. 4. 6. 7. alii codd. et edd. recentt. *splendulus horæ* Schoenborn. 2. *spe pendulus auræ* Martin. ap. Cruq.—111 *Hoc satis* Schoenborn. 2. et Vatt. 15. 19. *Hæc satis* Vat. 1. a m. sec. alii codd. ap. Lamb. et edd. quædam vett. *orasse Jovem* Schoenborn. 4. *quæ tres* codd. Fea, tres item Torrentii, qui laudat in nota, et ex Acrone et Porphyrione restituit Talbot; sequuntur Baxt. Bentl. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Mervill. Sandby, Dorigh. Oberl. Zenn. Combe, Wakef. Wetz. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. ‘Rectius; et ita requi-

NOTÆ

103 *An secretum iter, &c.]* Vita privata. Vide Epist. præced. vs. 10. ibique Not.

Fallentis semita vitæ] Allegoriam pete, si vis, Lector, cum quibusdam, a viatoribus callidis, qui paucis cognititas ineunt semitas, vel compendiosiores, vel minime latronibus infestas. Sic qui vitam agunt privatam tuti sunt a curis, incommotis periculis, quibus conflictantur quotquot Rempub. capessunt.

104 *Me quoties reficit, &c.]* Cum

secessu et quiete meque ipso fruor, in villa mea Sabina, quam rigat Digentia amnis, aquas præbens oppidanis Mandelæ pagi. De his jam t. Epist. 16.

105 *Rugosus frigore pagus]* Ubi pagani præ frigore rugis contrahuntur. Vide i. Epist. 16.

107 *Mihi vivam]* Tandem liber a tumultu, a negotiis officiisque urbanis. Vide i. Epist. 7.

111 *Hæc satis, &c.]* Bona externa.

Det vitam, det opes: æquum mi animum ipse parabo.

tulare, qui dat et adimit, tribuat vitam et facultates: at mihimet ipse animum æquabilem præstabo.

rit sententia: nempe ea, quæ Jupiter solet dare, bona temporalia; non quæ animum, animi dotes, virtutes respiciunt; ex Ethnicorum philosophorum opinione, damnata etiam communi sensu.' *Fea*. Ceteri qui, vel *quo*. Nonnulli codd. *Fea* *ponit*; et sic alii codd. apud Cruq. Bentl. Val. Combe, prætulit Bentleius; sequuntur anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cnn. San. Merv. Sandby, Gesn. Dorigh. 'Sed retinenda alia lectio vulgata *donat*, quam habent ceteri Mss. nostri, et aliorum, et Joannes Sarisberiensis Polyer. III. 9. quippe cui favet proprietatis verbi, quod hic Deorum beneficentiam, liberalitatem includit ad hominum utilitatem; ut III. Od. 8. 27. et eodem sensu generali passim alibi. Contra 'ponere,' est simpliciter 'deponere,' vel 'collocare;' ut in loco ab ipso Bentleio adducto, I. Od. 34. 16. et alibi sæpe. Errorem inde puto ortum, quod in aliquibus codd. lectum sit *ponat*; unde postea a m. sec. emendatum *ponit*; cum restitui debuisset *donat*. Sic in Vat. 5. habetur *ponat*; in Vat. Rom. 1. *ponat*, et a m. sec. *ponit*.' *Fea*.—112 Schoenborn. 2. *animum mi æquum*. Codd. ap. Bentl. *animum mihi ego ipse parabo*; ita Joannes Sarisber. Pol. III. 9. et ed. Sanad.

NOTÆ

112 *Æquum mi animum ipse parabo*] esse sapientiam.' Juvenal. Sat. x. Cic. III. de Nat. Deor. 'Judicium sub finem: 'Monstro quod ipse tibi hoc omnium mortalium est, fortunam possis dare. Semita certe Tranquillæ a Deo petendam; a seipso sumendam per virtutem patet unica vitæ.

EPISTOLA XIX.

AD MÆCENATEM.

Poëtæ judicium de suis et poëtastrorum sui sæculi scriptis. *Bart.* Primum reprehendit servum imitatorum pecus, qui, virtutibus optimorum poëtarum neglectis, temere et stolide vitia imitentur. Se quidem Archilochi Iambos et Alcæi numeros imitatum esse, et primum Latine vulgasse: sed non item res et verba. Cur vero carmina sua vulgo legant domi, foris autem reprehendant, causam esse hanc, quod non multitudine cum poëtastris suffragia venetur, nec aliorum carmina audiat, nec sua recitet publice.

PRISCO si credis, Mæcenas docte, Cratino,

O Mæcenas erudite, si fidem habes veteri Cratino, nulla poëmata diu placere vel

Epistola secunda Libri secundi in Ed. Sanad.—3 Schoenborn. 2. *aquæ pe-*

NOTÆ

1 *Prisco si credis*] Poëtastri quidam vino indulgebant plusculum: nequirent nisi qui Baccho pleni essent. Adversus hanc sententiam pugnat solerter hic noster vates, et Eubulus apud Athen. II. 6.

Cratino] Is a Suida valde bibax et

Nulla placere diu nec vivere carmina possunt,
 Quæ scribuntur aquæ potoribus: ut male sanos
 Ascripsit Liber Satyris Faunisque poëtas,
 Vina fere dulces oluerunt mane Camœnæ. 5
 Laudibus arguitur vini vinosus Homerus:
 Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma
 Prosiluit dicenda. ' Forum putealque Libonis

celebrari queunt ab aquæ potoribus condita. Postquam furentes poëtas Bacchus annumeravit Satyris et Faunis, Musæ suaves vinum sapius oluerunt matutino tempore. Homerus vinum laudans ebriosus extitisse notatur. Antiquus ipse Ennius nunquam nisi temulentus prorupit ad canenda bella. Sobriis committam forum et

*toribus. Schoenborn. 4. sanus.—4 Adscripsit Bacchus Schoenborn. 4. Adscribit tres Vatt. ap. Feam, alii codd. ap. Pulm. ita etiam in editis inde ab Aldo 1501. 1509. 1519. Basill. 1527. 1531. R. Steph. 1544. Ascens. 1544. et G. Fabric. 1555. 'Ascripsit' habent duo cod. Vatic. Jann. Faër. Torn. et alii manuscr. quinque, quos hic nuper in Gallia inspexi, duo Russard. Cleric. Nicot. unus meus, quos secutus sum. Postremo ita legit Servius in Commentar. in Melibœum Virg. Ecl. vii. 25. ibi, 'Pastores hedera cresc. orn. p.' vulgati *Ascribit*. Satyrorum autem nomen referendum est ad poëtas Græcos, Fannorum ad Latinos, ut recte putat Bosius. Itaque Homerum, poëtam Græcum et eum quidem principem, primo loco posuit: et sic respondet Satyris: Ennium, poëtarum Latinorum patrem, secundo: atque hic respondet Faunis.' Lamb.—8 *Prosiluit* codd. ap. Feam.—10 Vatt. Rom. 1. a m.*

NOTE

vinosus extitisse traditur: a veteri autem Schol. tantæ fuisse ebriositatis, ut soleret immeiere in pelles supra quas recumbebat. Aristophanes eum pariter deridet velut ebriolum et submeiulum. Athen. ii. 3. 'Vinum lepido poëta est equus velocissimus. Si potantur aquæ, nihil egregium producis. Cratinus hoc dixit, cum non utrem unum redoleret, sed potius dolium integrum.' Epigramma est Nicerato attributum. Vide Not. i. Sat. 4.

3 *Ut male sanos Ascripsit Liber Satyris]* Hæc Cratinus, et quæ sequuntur. Ex quo Bacchus poëtas vini calore concitatos, velut suo numine plenos, ascripsit Satyris ac Faunis.

4 *Satyris Faunisque]* Diis agresti-

bus, bibacibus quidem et vinosis. De Satyris i. Od. 1. ii. Od. 19. De Faunis i. Od. 4. ii. Od. 17. iii. Od. 18.

5 *Vina fere dulces oluerunt]* Ipsæ Musæ sobriæ non fuerunt. Vide Plutarch. Sympos. vii. 8. 9. 10.

6 *Laudibus arguitur vini vinosus Homerus]* Iliad. Z. &c.

7 *Ennius]* De eo i. Sat. 10. *pater* ob antiquitatem. Æschylus pariter inter Græcos nunquam nisi ebrius ad scribendum se accingebat. Alcæus etiam φίλωνος notatur, Athen. lib. x.

8 *Forum]* Res forenses.

Puteul Libonis] Locum seu tribunal, ubi jus dicebat Prætor in Rom. foro constitutum a Libone. Vide ii. Sat. 6. 35.

Mandabo siccis ; adimam cantare severis.’

Hoc simul edixit, non cessavere poëtæ

10

Nocturno certare mero, putere diurno.

Puteal Libonis: abstemiis auferam condendi versus facultatem. Statim atque id pronuntiavit, cæperunt vates noctu vinum certatim bibere, ac diurno fœctre. Ve-

pr. 3. a m. pr. Angelic. 1. a m. pr. alius ap. Lamb. a m. sec. unus Torrentii, duo Bersmanni, et septem ap. Valart. *edixi*; ita in nota legit Torr. laudat in nota Talbot. restituit in textum Bentl. sequuntur anonymus 1713. Cnn. San. Merv. Phil. Sandby, Batt. Gesn. Val. Dorigli. Wakef. Comb. Kidd. Fea, Bothe, et Dæring. ‘Indocte rejiciunt Baxt. Wetz. Zeun. Ex contextu toto, et ex locis Romanis, Foro, et Puteali Libonis, quis scite dubitare poterit, hic, post alios, Horatium ipsum loqui edictali more Prætoris; et queri, quod Poëtæ sui temporis illum imitentur in laudibus vini, atque in potando; non in veris ingenii dotibus, et carminis arte? Apertissime id suadent, quæ sequuntur de imitatione, quæ neque ad Bacchum, neque ad Cratinum, neque ad Ennium referri possunt; sed ad Horatium, qui iidem sui exemplum fingit in vs. 18. quod si proponere velit, sequenturos anguratur ineptos illos poëtæ. Attente legas contextum omnem ad finem, in quo veluti tabellam vitæ suæ pictam Mæcenati appendit, ut ipse de Lucilio dixit 11. Sat. 1. 33. Confer 11. Sat. 2. 3. 1. Epist. 5. 19. de Arte Poët. 297. *edixi* (o Mæcenas) D. Heins. in nota ex conjectura; et ita lego in Angelic. 1. a m. sec.’ Fea. Ceteri codd. et edd. *edixit*. ‘Revocavi antiquam lectionem *edixit*, ut intelligatur Ennius, quemadmodum series orationis ostendit. Nam salva modestia Horatius non sic de se loqui potest. At puteal Libonis est recentius Ennio. Recte: sed Poëta usus est prolepsi historica.’ Zeun. *nec cessavere* Venett. 1479. 1481. et Lips. 1499.—11 Schoenborn. 2. *cænare vino*. Schoenborn. 3.

NOTÆ

9 *Adimam cantare severis*] Carmina præclare scribere interdictum sit iis omnibus qui Bacchi munere facti non erunt enthei et fientes. Non videtur hic aprosdionyson quod canit Tibullus 111. 6. ‘poscite Bacchi Munera...Nam venit iratus nimium nimiumque severis. Qui timet irati numina magna, bibit:’ ubi legunt vulgo, ‘severus.’ Attamen credam ego reponendum, ‘severis,’ id est sobriis; multo sensu meliori: quo notantur non qui convivia fugerent, sed potius qui inter aliorum compotationes et crebras invitationes, ebrietatem astute et callide vitarent. Vide Epist. præced. vs. 91. ‘Potores bibuli media de nocte Falerni Oderunt porrecta negantem pocula,’ &c.

10 *Hoc simul edixit*] Magna con-

troversia, quis *edixit*? an Liber, an Ennius, an Cratinus? pro Cratino facit quod de eo ante annotatum est. Torrentius, ex vet. cod. legit *edixi*; ut ipsi Horatio tribuatur velut Prætorianum hoc edictum. Placet quibusdam conjectura Heinsii transposita una literula legentis, *edixi*, pro *edixisti*; ut ad Mæcenatem referatur. Sed optima est lectio *edixit*: solusque optime Liber *edixisse* intelligitur, utpote Deus poëseos et poëtarum.

Non cessavere poëtæ Nocturno, &c.] Diu noctuque vino se ingurgitarunt, ut egregia moliri poëmata viderentur.

11 *Nocturno certare mero*] Romæ frequens hoc erat bibionum certamen vigilem pergræcando noctem ducentem

Quid? si quis vultu torvo ferus, et pede nudo,
 Exiguæque togæ simulet textore Catonem,
 Virtutemne repræsentet moresque Catonis?
 Rupit Iarbitam Timagenis æmula lingua,

15

rum si quispiam severa fronte gravis, nudis pedibus, et brevis togæ usu Catonem exhibeat, num proinde Catonis referat mores ac virtutem? Hyarbitam perdidit sua

cuntare mero. Vat. 16. Angelic. 3. et Venet. 1650. *potare diurno.*—12 *Quod si Chisian.* 1. a m. sec. et Angelic. 1.—13 'Quidam codd. ap. Muret. *tesquore* pro 'squalore,' ut ipse interpretatur vocem novam. Refutavit Lamb. Pulmannus, Turneb. Advers. xvii. 22. sed iterum laudavit in nota Dacer. merito explosus a Baxt. aliisque. Non solum Mss. omnes ceteri, sed et Acron et Porphyrio repugnant.' *Fea.* Schoenborn. 4. *simul et textore.*—14 Schoenborn. *moresne.*—15 *Iarbitam* septem codd. *Fea.*, alii Mss. apud Pulm. Commentator Cruquianus: restituit Georgius Fabric. ut ab Iarba rege Mauritano derivatum, quia Maurus erat ille. Sequuntur Pulm. Torr. Baxt. Bentl. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cnn. San. Merv. Gesn. Val. Dorigh. Oberl. Combe. Wakef. Wetz. Zeun. *Hyarbitam* ab Aldo 1501. Junta 1503. vulgo in aliis editis. In quibusdam priscis editionibus, et in Mss. mira varietas in hoc nomine, cum partim jam notaverat Torrent. *Hiarbitam, Iarbitam, Hyarbitam, Yarbitam, Hyarbitam, Tarbitam, Barbitam, Tharbitam, Tharpitam, Barbutam, Taibytan.* Eadem varietas in codd. Acro-

NOTE

tium. Et qui sic pervigilassent strenue præmium accipiebant placentam. Jul. Pollux, Athen. lib. xiv. Schol. Aristoph. Equit.

Putere diurno] De die 'crapulam exhalantes,' ut ait Tull. Sic quidem luxuriosi quascumque horas compositionibus idoneas habebant: at viri graves et occupati non adibant cœnam nisi vesperi et ad lucernas. Unde Alcæus ita queritur, se ipse vinosum arguens in Epigrammate: *πίνωμεν. τί τὸν λόχρον ἀμύνομεν; bibamus: quid lychnum expectamus?*

12 *Quid? si quis vultu, &c.*] Refellit Horatius opinionem ante allatam. Qui Cratinum imitatur in vitiosa ipsius bibacitate, non proinde poeticeam ejus virtutem assequetur; sicut qui habitus squalorem aut vultus severitatem Catonis imitabitur, non continuo mores ejus optimos habebit, &c. Ergo boni exemplaris non vitia sed virtutes oportet æmulari.

Pede nudo] Cato Uticensis sine calceis et sine toga prodibat in publicum; immo et Prætor sic ad rostra veniebat, judicia exercebat, interdum etiam bene pransus et potus. Plutarch.

13 *Exiguæque togæ textore*] Brevis toga vilis texturæ; sicut Epist. 1. ait, 'cirtatus inæquali tonsore capillos,' pro, inæquali tonsura. Quod e vili plebecula quempiam decussisset, non vero patricium et nobilem. Lucanus Catonem illum Uticensem canit: 'Hirtam Romani more Quiritis Induxisse togam.' Sunt qui legant, *tesquore*, id est, squalore, inquit. Sic nimirum scribit J. Lipsius Elect. 1. 13. vellem ego tamen, eruditus ille vir vel originem insolentis, immo barbaræ, vocis istius indagasset, vel auctoritate quapiam allata rem amplius excussisset.

15 *Rupit Iarbitam* [*Hyarbitam, &c.*] Alii scribunt *Iarbitam*, ab Iarba rege

Dum studet urbanus, tenditque disertus haberi.

Decipit exemplar vitiis imitabile: quod si

Pallerem casu, biberent exsanguè cuminum.

O imitatores, servum pecus, ut mihi sæpe

Bilem, sæpe jocum, vestri movere tumultus!

20

Libera per vacuum posui vestigia princeps;

lingua Timagenem æmulata, cum lepidus et eloquens videri cupit. Fallit exemplar vitiis imitabile. Enimvero si forte pallidus forem, potarent cumini succum pallere facientem. O imitatores stolidi et serviles, quam sæpe agitationes vestra excitant mihi indignationem et risum! Ego vero primus intuli pedem in vacua spatia,

~~~~~

nis, et Porphyri. et in edd. primis; licet in aliis *Hyarbitan* legatur. *Temaginis* Bamberg. *æmula lingua* duo Blandd. Cruquii. *æmula cœna* codd. ap. Torrent. qui notat, id eo referri posse, quod inter pocula certamen illud initum fuisse Scholiastes narrat.—16 Schoenborn. 3. *tendetque*.—17 *Decipit exemplum* unns ap. Feam. *Quid si . . . cuminum?* Vat. Rom. 4. et Vat. Palat. 3. ita etiam dedit Glarean. Frib. 1536. *Quod si . . . cuminum?* Vat. Rom. 1. a m. sec. Vatt. Rom. 3. 7. Vat. Palat. 6. ‘Tres codices *prosi*, quod haud dubie magis poëticum est: et alioqui quomodocumque legas, frigidum erit; nisi edictum quod ante dixi ab Horatio proferri fateamur.’ *Torrent*. Hinc Sanadonus intulit in textum, *proh! si*; eumque secutus est Mervill. Sed in hisce omnibus nihil esse mutandum, etiam suadet Porphyrio. Mox *biberem* Schoenborn. 4.—19. 20 Talbot. ex codd. notat, *ut mihi bilem, Ut mihi sæpe jocum*; admisit in textum Cuning. sequuntur Sanad. et Mervill. Eandem lectionem invenit in alio codice Bentleius; sed refutavit. Cf. I. Od. 8. 11. seq. I. Sat. 3. 9. I. Epist. 17. 55. Virg. Ecl. VIII. 97. seq. Æn. III. 185. ubi sæpe elegan-

NOTÆ

Africani littoris. Hyarbita ignobilis ac vix nomine notus quidam, volens imitari sales et dicacitatem Timagenis, semet perdidit, ut ille; petulantem ejus linguam æmulatus velut urbanam et disertam.

Timagenis] Hic Rhetor fuit Alexandrinus, ex aliis Ægyptinis: sub Pompeio magno Romam adductus a Gabinio captivus, redemptus a Fausta Syllæ filio; Rhetoricam docuit ad tempora Angusti: demum ob malevolentiam urbe ejectus in prædio Tusculano diem suum obiit. Suidas.

17 *Decipit exemplar vitiis imitabile*] Præclarum exemplar quodlibet vix omnino vitiis caret; et stultum imitatore decipit, qui non quod perfectum, sed quod forte vitiosum inest, imitari solet.

18 *Biberent exsanguè cuminum*] Poëtastris nostri, inquit Horatius, si pallido essem vultu, pallorem sibi procurarent, ut æmulari me in ceteris etiam crederentur, paremque mihi poëseos facultatem adipisci. Vide Dioscorid. III. 68. Plin. XX. 14. ‘Cuminum pallorem bibentibus gignit. Ita certe ferunt Porcii Latronis clari inter magistros dicendi assectatores similitudinem coloris studiis contracti imitatos,’ &c. Pers. Sat. v. 55. ‘Pallentis grana cumini.’

21 *Libera per vacuum, &c.*] Ego Lyricam poësim Latinam primis tentavi, absque ullo exemplari mihi proposito. *Vacuum*] Locum a nemine ante occupatum. Vide III. Od. 30. et IV. Od. 3.

Non aliena meo pressi pede: qui sibi fidit
 Dux regit examen. Parios ego primus Iambos
 Ostendi Latio, numeros animosque secutus
 Archilochi, non res et agentia verba Lycamben. 25
 Ac, ne me foliis ideo brevioribus ornes,
 Quod timui mutare modos et carminis artem;
 Temperat Archilochi musam pede mascula Sappho,

nec secutus sum vestigia alterius. Qui confidit sibi turmam ducit et gubernat. Ego prior Iambos protuli apud Latinos, Archilochi Parii metrum et virtutem imitatus, non autem materiam et dictiones Lycamben adigentes ad suspendium. Neque vero me propterea minoribus coronas frondibus, quoniam veritus sum immutare numeros ac metri legem: nam Archilochi pœsim versu mitigat Sappho virilis,

ter repetitur.—22 Harl. 2. 3. 4. 7. Vatt. 2. 12. 14. 18. 19. Vatt. Rom. 2. 6. 9. Vat. Rom. 7. a m. pr. Chisian. 1. 5. Angelic. 3. alii codd. ap. Cruq. Aeron, et Porphyrio, Aldus 1501. 1509. 1519. Venn. 1509. 1552. 1573. Britann. 1520. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Dionys. ab Harsio Lugd. 1538. R. Steph. 1544. Muret. Pulm. D. Heins. Rutgers. Talbot. Dacer. Desprez. Baxt. Bentr. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Mervill. Phil. Gesn. Batt. Sandby, Val. Dorigh. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. Kidd. Fea, Bothe, Bipont. Jaeck, et Dœring. *fidit*.—23 Harl. 2. 3. 4. 7. Bamberg. Haller. Schoenborn. 2. Vatt. 2. 12. 14. 18. 19. Vatt. Rom. 2. 6. 9. Chisian. 1. 6. Ald. 1. 2. 3. Venett. 1509. 1552. 1573. Britann. 1520. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. R. Steph. 1544. Muret. Pulm. Dan. Heins. Rutgers. Talbot. Pine, Dacer. Delph. Baxt. Bentr. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Francis, Phil. Gesn. Batt. Bipont. Sandby, Valart. Dorigh. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Zeun. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. *regit*. Harl. 6. Schoenborn. 3. 4. octo ap. Lambinum, alii codd. et edd. antiq. *fidet*.—24 Harl. 2. 3. 4. 7. Bamberg. Haller. Schoenborn. 2. Vatt. 2. 12. 14. 18. 19. Vatt. Rom. 2. 6. 9. Chisian. 1. 6. Ald. 1. 2. 3. Venett. 1509. 1552. 1573. Britann. 1520. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. R. Steph. 1544. Muret. Pulm. Dan. Heins. Rutgers. Talbot. Pine, Dacer. Delph. Baxt. Bentr. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Francis, Phil. Gesn. Batt. Bipont. Sandby, Valart. Dorigh. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Zeun. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. *regit*. Harl. 6. Schoenborn. 3. 4. octo ap. Lambinum, alii codd. et edd. antiq. *reget*.—24 Cuning. ex aure sua, *numerosque animosque*.—26. 27 *Anne me . . . artem?* Vat. Rom. 8. *At ne me* Aldd. 1. 2. 3. Britann. 1520. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Muret. et Talbot.—29 *Archeus* Schoenborn. 3.—30 Schoenborn. 4. et

NOTÆ

23 *Regit examen*] Metaph. ab apibus. Lyricorum ego princeps aliis deinceps exemplum præbebo.

Parios ego primus Iambos Ostendi Latio] Iambicos etiam versus Latine scripsi primus, ad instar Archilochi Græcorum Iamborum inventoris, ex insula Paro oriundi. De hac i. Od. 19.

25 *Archilochi*] De isto Poëta jam ante in Epod. vi. et postea in Epist. ad Pis. vs. 79.

Lycamben] Socerum, de quo cit. Epod. vi.

28 *Temperat Archilochi, &c.*] Archilochi asperitatem temperavi suavitate Alcæi et Sapphus; scilicet Iambi satius acres Epodorum temperantur Alcæicis et Sapphicis Odarum.

Mascula Sappho] Hæc nempe dicitur virilem adeptam virtutem, quod se præcipitarit ex eo saltu, unde viri tantum solebant se jaculari præ amoris impatientia. Hinc Auson. Idyll. vi. 25. ‘Et de nimbo salturn Leucate minatur Mascula Lesbicis Sappho peritura sagittis.’

Temperat Alcæus; sed rebus et ordine dispar,
 Nec socerum quærit quem versibus oblinat atris, 30
 Nec sponsæ laqueum famoso carmine nectit.
 Hunc ego, non alio dictum prius ore, Latinus
 Vulgavi fidicen: juvat immemorata ferentem
 Ingenuis oculisque legi manibusque teneri.
 Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector 35
 Laudet ametque domi, premat extra limen iniquus?
 Non ego ventosæ plebis suffragia venor
 Impensis cœnarum et tritæ munere vestis;
 Non ego nobilium scriptorum auditor et ultor,

etiamque Alcæus: at dissimilis sententiis et dispositione, nec petit socerum acerbo carmine proscindendum, nec sponsæ restim parat versibus contumeliosus. Hunc a nullo alio antea celebratum ego lyra canens Latinis ostendi: et gaudeo nova profrens oculis ingenuorum perlegi, et manibus contractari. Porro si nosse cupis, cur Lector iniquus mea carmina collaudet atque in pretio habeat domi quidem, foris autem improbe vituperet; nempe ego levis plebeculæ approbationem non quæro sumtuosis cœnis, et donando vestes detritas. Auctorum ego illustrium auditor et

Bamberg. obtinet atris. Codd. Feæ, oblinet, oblimat, oblimet.—31 Schoenborn. 3. laqueis. Nonnulli codd. apud Feam, famoso crimine. Barberin. 1. nectat.—32 Latinus Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Vatt. 1. et 2. a m. pr. Vatt. 16. 17. 19. Vat. 18. a m. pr. Vatt. Rom. 1. 2. Vat. Rom. 3. a m. sec. et 5. a m. pr. Vat. Palat. 6. Clisian. 1. a m. pr. Angelic. 1. Barberin. 2. omnes Mss. Lambini, alii apud Pulm. omnes Cruquii, uno excepto, alii apud Talb. Oberl. edit. Ven. 1479. Lamb. Crnq. Talbot. Baxt. Bentl. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Merv. Phil. Sandby, Gesn. Dorigh. Oberl. Combe, Wakef. Zenn. Kidd. Fea, Bothe, et Dœring. Latinis ceteri codd. et edd. antiq.—33 Volgari Bamberg. ferendo Vat. 1. a m. pr.—34 Ingeniis plures codd. ap. Feam, aliosque; et sic in prisca edd. usque ad Juntam 1503. Ingeniis Muret. Lamb. Cruq. et recentt. omnes.—35 Bamberg. velim. Schoenborn. 4. velit.—39 Schoenborn. 4. nobilium doctorum. Unus cod. Lambini, et actor; unde aliqui admiserunt; quod refutant Lamb. et Marcil. adjutor et ultor Exc. Sax. Vat. 18. Vat. Rom.

NOTÆ

29 Alcæus] Vide i. Od. 32. et ii. Od. 13. ubi etiam de Sappho.

30 Socerum] Lycamben.

31 Sponsæ] Nebulæ Lycambes filiæ, quæ se quoque post patrem laqueo peremit. Epod. vi.

32 Hunc] Archilochum; quem, ante Horatium, nemo Latinorum fuerat imitatus.

37 Non ego ventosæ, &c.] Idcirco mihi invidiam creant, quia laudes et approbationem non capto, ut alii ple-

Delph. et Var. Clas.

rique, per munera et cœnas assentatoribus datas. Pers. Sat. i. 'calidum scis ponere sumen: Scis comitem horridulum trita donare lacerna.' Martial. 'Quod tam grande Sophos clamat tibi turba togata: Non tu, Pomponi; cœna dierta tua est.' Vide postea Epist. ad Pis. vs. 419. 'Ut præco, ad merces turbam qui cogit emendas, Assentatores jubet ad lucrum ire Poëta Dives agris,' &c.

39 Auditor] Juvenal. Sat. i. 'Sem-

Horat.

4 G

Grammaticas ambire tribus et pulpita dignor : 40
 Hinc illæ lacrymæ. Spissis indigna theatris
 Scripta pudet recitare, et nugis addere pondus,
 Si dixi; Rides, ait, et Jovis auribus ista
 Servas: fidis enim manare pœtica mella
 Te solum, tibi pulcher. Ad hæc ego naribus uti 45
 Formido: et, luctantis acuto ne secer ungui,
 Displicet iste locus, clamo, et diludia posco.

ensor non dignor presare Grammaticorum familias et suggesta. Inde veniunt istæ querimonie. Si dicam: Pudet recitare carmina mea frequentibus theatris indigna, et nugis ostentare; mox aliquis inquit: Derisor es, et Jovis auribus hæc reservas. Quippe te unum producere mellita carmina confidis, tibimet præclarus. Ad ista ego timeo exhibere sanam: ac ne proscindar acerbo ungue contententis, locum istum derito: vociferor, et dilationem postulo. Etenim ludus

//////////

2. a m. pr. Angelic. 1. a m. sec. et Vallicel. 1.—41 *Spexis indigne* Schoenborn. 2.—45 *Solum te* Vat. 19.—46 *Formido luctantis* Vat. 1. et Vat. Rom. 4. *ungue* Schoenborn. 4. Vat. Rom. 3. a m. pr. Vat. Palat. 1. a m. sec. Vallicel. 1. Venet. 1481. 1486. 1490. et Junt. 1503.—47 *Displicet ille* Bamberg. Vatt. 1. 2. 7. 15. 16. Vatt. Rom. 2. 4. 5. Vat. Rom. 6. a m. pr. Vat. Palat. 3. Chisian. 5. alii codd. ap. Torrent. Ald. 1501. Junt. 1503. Lamb. et Cruq. et laudat. Torrent. in nota. *ac diludia* Cuning. et Mervill. *ac deludia* unus codex

NOTÆ

per ego auditor tantum?’

Ultror] Optimorum auctorum errata notando et castigando; nulli per adulationem parcendo. Quidam interpretantur: Mea scripta vicissim recitando. Juvenal. cit. ‘nunquamne reponam?’ Prior interpretatio magis ad rem. Nam mox ait: ‘non ambire pulpita dignor.’

40 *Grammaticas ambire tribus*] Ut scripta mea discipulis suis dicent et proponant ediscenda. Pers. Sat. 1. 29. ‘Ten’ cirratorum centum dictata finse, Pro nihilo pendas?’

Pulpita] E quibus recitentur carmina mea a Grammaticis, vel a me ipso. De hac Romanorum ambitiosa recitatione Persius cit. et nos ibidem non pauca.

41 *Hinc illæ lacrymæ*] Terentianus iste locus, ex Andria, in proverbium abiit: coque utitur etiam Tullius pro

M. Cælio: ‘Hinc illæ lacrymæ: et hæc causa est omnium scelerum.’

42 *Nugis addere pondus*] Velut eximium quiddam alte et graviter pronuntiando res leviculas.

43 *Ait*] Quispiam invidus.

Jovis] Augusti. Virgil. Ecl. 1. de eodem: ‘Deus nobis hæc otia fecit.’

44 *Fidis enim manare, &c.*] Unum te credis edere suavia pœmata.

45 *Tibi pulcher*] Ipse tibi videris præstare ceteris omnibus: nullumque tibi parem existimas.

Naribus uti] Naribus corrugatis indignationem vel derisionem significare timeo, ne ejusmodi hominis iram in me concitem. Pers. Sat. 1. ‘Rides, et nimis uncis naribus indulges.’ Vide supra 1. Sat. 6. et 11. Sat. 8.

47 *Iste locus*] Theatrum, pulpita.

Diludia] Ludorum dilationem: id est, spatium intermissionemque, ad

Ludus enim genuit trepidum certamen et iram;
Ira truces inimicitias et funebre bellum.

gignit trepidationes, pugnas, indignationes: indignatio vero acerba odia, et bellum lugubre.

ap. Valart. recepit Sanad. auctoribus, ut ait, Vossio, et Salmasio; inde Dorigh. 'Ignorat uterque, præpositionem 'di' apponi verbis compositis, ut expriment separationem, sejunctionem, divisionem in duas partes. At præpositio 'de' in compositis indicat derivationem. Vid. 1. Od. 35. 39. de Arte Poët. 129. 326. Hinc *diludia* sunt divisiones ludorum in plures dies; sive, ut exponit Porphyrio, 'intermissionem, vel dilationem ludorum.' Vide etiam Guil. Canter. Nov. Lect. l. vi. c. 4. 'Deludia' nusquam extat.' *Fca.*—48 Vat. 4. *generat trepidum.* Cuning. more suo, *trepidum genuit*; inde Sanad. et Mervill. *genuit trepidum* Vat. Rom. 9. unde *Fca* conj. *strepitum.*—49 Venet. 1481. *bellumque funebre.* Cuning. Sanad. Mervill. et Dorigh. *ac funebre.*

NOTÆ

accuratius emendanda quæ scripsi, antequam vulgenter: quod luculenter admonet Epistola ad Pisones. Metaphora est a gladiatorio ludo. Nam intra dies pugnae destinatos, spatium concedebatur gladiatoribus, ut se ad certandum melius compararent. Malim ego tamen cum doctis-

simo Salmasio legere *deludia*, et ludendi cessationem et finem, interpretari.

48 *Ludus enim, &c.*] Climax est: Ludus certamen, certamen iras, ira inimicitias, hæc bellum generant aliquando funebre et luctuosum.

EPISTOLA XX.

AD LIBRUM SUUM.

Carmina sua vulgo prostitui dolet. *Bart.* (Severe nimis conceptum lemma. Monet librum in fine ipso voluminis, quæ fata illum maneant. Jucunda apostrophe, qua sibi blanditur potius, et delatum iri in scholas et in provincias carmina sua pollicetur, quam ut iis metuat. Sub satirica et humili specie dicit hic non minora quam Carm. III. 30. Pulchre ista vidit et imitatus est Gallorum Horatius Epist. XI. qui etiam docere Sanadonum poterat, non necesse esse, ut in fronte voluminis ponatur tale opusculum. *Gesn.*) Allegoria admodum jocosa utitur, qua Epistolarum volumen, quod ad Sosios bibliopolas mittit, comparat cum filia lasciva, quæ non diutius in ædibus paternis restare vult, sed, invito patre, in publicum prodire ibique prostare cupit. Romæ quidem ait, quamdiu sit recens, amatores esse reperiturum, sed tandem aut neglectum plane, aut in exilium Uticam vel Ilerdam missum iri, aut pueris ad literarum elementa inde discenda esse serviturum.

VERTUMNUM Janumque, liber, spectare videris;
 Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus.
 Odisti claves, et grata sigilla pudico:
 Paucis ostendi gemis, et communia laudas;
 Non ita nutritus. Fuge quo descendere gestis: 5
 Non erit emisso reditus tibi. Quid miser egi?
 Quid volui? dices, ubi quid te læserit; et scis

O Liber, ut video, respicis Vertumnum et Janum: nempe ut venalis fias Sosiorum pumice expolitus, claves fugis et sigilla verecundo grata: doles exhiberi paucis, et magni pendis divulgari, minime sic educatus. Perge quo ire cupis, redire non licebit tibi vulgato. Tum vero: Quid infelix egi, quid petii? inquires, quando te

Hæc Epistola in fronte Satirarum, quasi Præfatio, ponitur in Ed. Sanad. —1 *Vertumnum* primæ edd. et Lamb. *Pertumnum* Zarot. *sectare videris* Chisian. 5.—2 *Sosiorum* Schoenborn. 4. sed manus rec. superscripsit z. ut sit *Soziorum*. Vat. 1. et Vat. Rom. 4. *pumice nudus*. Vat. 4. *pumice purus*. Ald. 1509. in Biblioth. Barberin. notatum habet in margine, *in pumice mundus*.—3 Vat. 4. et Vat. Rom. 9. *pudicis*.—4 Bamberg. *et communia laudes*.—5 Vat. Rom. *discedere*; et sic Florent. 1482. Venett. 1483. 1486. 1490. Lips. 1499. Aldd. 1. 2. 3. Junt. 1503. Basill. 1. 2. 3. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. R. Steph. 1541. Lamb. alique fere omnes usque ad Baxt. et Bentl. qui restituerunt *descendere* aliorum codd. ita Zarot. et recentt.—7 Schoenborn. 3. 4. *ubi qui te deserit*. Vatt. 5. 7. 9. 10. 16. 17. 19. Vatt. Rom. 6. 7. 9. Vat. Palat. 4. Chisian. 5. alii Mss. apud Pulm. Combe, edit. Princ. ac aliæ antiquæ; et inde vulgata usque ad Bentleium, qui prætulit aliam lectionem *ubi quid*, aliorum codd. Fææ, aliquot Pulm. et suorum; rectius, ut putat, ut rem, non hominem, intelligamus. ‘Sed nihil ad rem loca, quæ æipse affert ex Nostro

NOTE

1 *Vertumnum*] Per prosopopœiam librum suum a publico deterret, ob imminencia pericula.

Vertumnum Janumque] Hi Dii præsidere vendentibus ementibusque credebantur: et ad eorum statuas ac templa erant tabernæ bibliopolarum. De Vertumno 11. Sat. 7. De Jano 11. Sat. 3. et 6.

Spectare videris] In lucem prodire vis, et publice vendi.

2 *Sosiorum pumice mundus*] Pellibus integebantur libri: pelles autem pumice lævigari, exæquari, expoliri solebant. Pumex, lapis cavernosus, quo ruidia et aspera complanantur. Vide Plin. xxxvi. 21. Sosii fratres erant bibliopole insignes: unde hic anto-

nomastice nominantur.

3 *Odisti claves, &c.*] Tædet inclusum residere; amplius in arca domi contineri non vis.

5 *Non ita nutritus*] Non eo consilio tamen scriptus ut prodire in publicum.

Descendere [*discedere*] Al. *descendere*, scil. e collibus in Tuscum vicum ad inum Cælii montis, apud Velabrum; ubi Vertumnus ædem habebat; et plures erant tabernæ, librorum præsertim.

6 *Non erit emisso reditus*] Cum semel emissus et vulgatus fueris, non poteris ad me redire, ut expurgeris erratis quæ in te forte notabuntur.

In breve te cogi, plenus cum languet amator.
 Quod si non odio peccantis desipit augur,
 Carus eris Romæ, donec te deserat ætas. 10
 Contrectatus ubi manibus sordescere vulgi
 Cœperis, aut tineas pasces taciturnus inertes,
 Aut fugies Uticam, aut vinctus mitteris Ilerdam.

non nemo proscindet. Nosti vero te in arctum compingi, cum lector primo avidus, mox fastidiosus, negligit. Quod si non insanit augur odio delinquentis, Romæ in pretio eris usquequo te juvenus deficiat. Cum autem vulgi manibus tritus negligi incipies, vel clam nutries blattas inutiles, vel ablegaberis Uticam, vel obligatus

de Arte Poët. 103. 1. Epist. 17. 8. 11. Epist. 2. 16. Potius conferre debebat 11. Epist. 1. 221. seq.' *Fea*. In ejus sententiam pedibus iverunt anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Sanad. Merv. Gesn. Sandby, Dorigh. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. Kidd. Bipont. et Jaeck. *ubi quis* etiam *Fea* et *Dœring. ubi te quid Cuning.*—8 Chisian. 5. *cogi te*. Chisian. 6. unus *Bentleii*, edd. Bentl. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Gesn. Valart. Bipont. Oberlin. Comb. Wakef. Wetz. Zeun. Kidd. *Fea*, *Bothe*, *Jaeck*, et *Doering. plenus cum languet.* *Barberin. Schoenborn. 2. 3. 4. Harl. 3. 7. alii codd. quamplurimi, et edd. antiq. cum plenus languet.*—9 *Schoenborn. 2. 4. decipit.* *Vat. 19. dissipit.* *Angelic. 3. despicit.* *Vatt. 15. 17. et Angelic. 2. deserit*; ita alii *Mss. apud Valart. edit. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1483. 1486. 1490. 1495. Flor. 1482. Bentl. deseret* *Vatt. 9. 10. 18. Chisian. 5. alii Mss. apud Val. ita edit. Med. 1477. Cun. Sanad. Merv. Sandby, Val.*—11 *Contractatus* nonnulli codd. ap. *Feam, Gott. Exc. Sax. Zarot. et Schoenborn. 2.*—12 *Bamberg. inertis.* *Schoenborn. 4. pascet*, et *suprascr. s.* ut sit *pasces.*—13 *Vat. 17. et Barberin. 2. aut unctus*; ita alii codd. apud *Valart. edit. Princ. Med. 1476. Ven. 1478.* 'ita alia multæ ex primis, *Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. inde apud alios usque ad Lamb. qui restituit vinctus*; iterum refutat, late præter necessitatem, *Bentleius*. Sed nemo rem acu tigit. *Aut fugies Uticam, aut vinctus mitteris Ilerdam.* Sensus ex juris civilis notione pendet. *Exulabis*, inquit *Horatius* libro suo, in longinquas terras. Ex tribus speciebus exilii duæ erant, 'lata fuga,' et 'relegatio' in locum determinatum; ut exponit *Marcianus* in l. *Exilium 5. ff. de Interd. et Releg.* Ad primam alludit *Horatius*, cum ait, *fugies*, quocumque volueris; puta in *Africam, Uticam*; ad secundam spectat *mitteris Ilerdam.*' *Fea. Ilerdam* *Vat. 7. Vat. Rom. 9. Hilerdam* *Vat. Rom. 7. et Angelic. 3. ilerdas* *Schoen-*

NOTE

7 *Scis In breve te cogi, &c.*] *Scis* in angustum et discrimen redigi te, cum jam aspernari incipit qui prius diligebat. Alii sic: *Scis* te contrahi et complicari; vel, non integrum te legi, sed quædam pervolvi duntaxat, et pleraque præteriri a lectore jam desesse et languente.

9 *Quod si non odio, &c.*] Si non omnino fallor, si bene auguror, primo quidem novitate celebraberis, at sen-

sim in fastidium incurres. Sic enim fere fit.

12 *Tineas pasces*] Neglectum et projectum exedent tineæ et blattæ. *Taciturnus*] Obscurus, et despectui habitus; jam tacentibus de te hominibus.

13 *Fugies Uticam*] Tanquam exilio multctatus, sermone Romanorum haud amplius celebris.

Uticam] Urbs est Africa Catone

Ridebit monitor non exauditus ; ut ille
 Qui male parentem in rupes protrusit asellum 15
 Iratus : quis enim invitum servare laboret ?
 Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
 Occupet extremis in vicis balba senectus.
 Cum tibi sol tepidus plures admoverit aures,

deportaberis Ilerdam. Tunc ridebit castigator non auditus : velut iste qui asinum non obedientem iratus impulit in præcipitium. Equis enim conetur invitum servare ? Illud etiam tibi continget, ut senex balbutiens te adhibeant docendis pueris primas literas ultimis in vicis. Cunque Sol tepescens plures auditores tibi præbu-

horn. 4.—15 Vat. 19. Vallicel. 1. et unus ap. Cruq. *protrudit*. Vat. 5. *promisit*. Glar. et Venet. ap. Zenn. *destrusit*. Triginta codd. Fea, alii ap. Lamb. Pulm. et Cruq. *protrusit* : ita notatum ex cod. in marg. Ald. 1501. in Biblioth. Vatic. et Ald. 1509. in Biblioth. Barberin. restituit Lamb. inde G. Fabric. Chabot. Bond. Talbot. Dacer. Baxt. Bentl. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Gesn. Dorign. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Zenn. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. *pertruxit* Schoenborn. 2.—16 Chisian. 5. *laborat*.—19 Vat. 15. Vat. Rom. 9. et Angelic. 2. *sol trepidus*. Bamberg. *pluris*. Vat. 10. a m.

NOTE

minori nobilitata : in qua nimirum sibi mortem ille conscivit ; et ab ea dictus Uticensis. Vide I. Od. 12. et II. Od. 1.

Vinctus mitteris II.] Veluti captivus. Ex te fient mercium aut literarum involuera Ilerdam mittendarum. Olim Epistolæ chartis intactas obligari obsignarique mos erat. Alii legunt *unctus*, optimo sensu. Nam salsamenta, garum, piper, thus, aliaque ejusmodi bene multa involvi solent chartis inutilibus. Vide II. Epist. 1. in fine. Catul. ‘ Et laxas scombris sæpe dabunt tunicas.’ Pers. Sat. 1. 43. ‘ Nec scombris metuentia carmina nec thus.’

Ilerdam] Hæc urbs v. *Lerida*, Hispaniæ Tarraconensis, sive Cataloniæ, ad Secorim fluvium. Ejus ita meminit Lucanus lib. IV. ‘ fundata vetusta Surgit Ilerda manu ; placidis prælabitur undis.’

15 *Qui male parentem]* Quidam rusticus asinum cernens ad præcipitem

rupem obstinate contendere, retracebat pro viribus : at pertinax bestia renitebatur : tum iratus ille asinum impulit quo tendebat, destrusitque in præcipitium.

17 *Ut pueros elementa docentem Occupet, &c.]* Ut atteraris vili manu senis enjuspian balbi, pueros docentis elementa. Juvenalis pariter notat miseram hanc sortem cum Virgillii tum nostri Horatii. Sat. VII. 226. ‘ cum totus decolor esset Flaccus, et hæreret nigro fuligo Maroni : Rara tamen merees,’ &c. Vide, si vacat, quæ ibi pridem annotavi.

18 *Extremis in vicis]* Ludimagistri scholam habere amant in triviis, in quæ incidunt ac desinunt plures vici, loco nempe maxime frequentato. Vel Horatius designat vilem magistrum in remotissima urbis regione habitantem.

19 *Cum tibi sol tepidus, &c.]* Cum vero non pueri tantum, sed et alii plures ad te audiendum confluerint,

Me libertino natum patre, et in tenui re, 20
 Majores pennas nido extendisse loqueris ;
 Ut, quantum generi demas, virtutibus addas :
 Me primis Urbis belli placuisse domique,
 Corporis exigui, præcanum, solibus aptum,
 Irasci celerem, tamen ut placabilis essem. 25
 Forte meum si quis te percontabitur ævum,
 Me quater undenos sciat implevisse Decembres,
 Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

crit, dices me libertini patris filium, quamvis non opulentum, extendisse alas ultra nidulum : scilicet ut tantum addas virtuti, quantum detraxeris origini. Narrabis gratiosum fuisse me Romæ optimatibus tam in bello quam in pace ; statura brevi, canum ante tempus, aprico gavisum, iracundum, sed mitigari facilem. Quod si quispiam a te inquirat meam ætatem, discat me quater undecim hyemes decurrisse quo anno Lollius Lepidum collegam sortitus est.

pr. Vat. Rom. 2. a m. sec. et Harl. 2. 7. *admoberat annos.*—20 Vat. 5. a m. pr. Vat. 19. et Vallicel. 1. *patre natum.* Vid. 1. Sat. 6. 6. et 46.—21 Vat. Rom. 3. aliusque codex ap. Pulm.—22 *Ut generi quantum demas* Vat. Rom. 9. *demas generi* Schoenborn. 4. aliusque codex ap. Pulm.—23 Chisian. 6. et duo codd. Pulmanni, bello. Schoenborn. 3. *domoqe.*—26 Schoenborn. 4. *percunctabitur.*—27 Vat. Rom. 2. a m. pr. *undenum.*—28 Schoenborn. 4. *Collegam.* Cuning. ex aure sua, *duxit quo.*

NOTÆ

dum ferveat æstus : vel sub vesperam et sole jam defervescente, cum dictata discipulis traduntur.

20 *Me libertino natum patre, &c.*] Multa de me tum narrabis, ex obscura origine evasisse in præclarum nomen ac splendorem, &c.

Libertino nat. patre] Vide 1. Sat. 6. 21 *Majores pennas nido extendisse]* Natalium ac generis ignobilitatem illustrasse me nobilibus scriptis.

23 *Primis Urbis]* Mæcenati, Augusto, Pollioni, &c.

24 *Corporis exigui]* Noster 11. Sat. 3. ‘longos imitaris ab imo Ad summum totus moduli bipedalis.’

25 *Irasci celerem, tamen ut, &c.]* Cic. ad Attic. 1. 14. scribit, ‘irritabiles

esse animos optimorum sæpe virorum, eosdemque placabiles : et esse hanc agilitatem mollitiemque naturæ plerumque bonitati.’

27 *Quater undenos, &c.]* Annos ætatis quatuor et quadraginta complevisse, cum consulatum inirent Lollius ac Lepidus : anno scil. U. C. 732. Nam Horatius natus erat L. Manlio Torquato et L. Aurelio Cotta Coss. an. U. C. 688. ut dictum est 111. Od. 21.

28 *Collegam Lepidum quo, &c.]* M. Lollius virtute singulari et Cæsaris gratia adeptus consulatum, gessit laudabiliter cum Q. Æmilio Lepido. Dio lib. LIV. Ad eum sunt 1. Epist. 2. et 18. et IV. Od. 9.

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLARUM

LIBER II.

EPISTOLA I.

AD AUGUSTUM.

Post splendidum et numerosum principium, quo laudes Augusti egregie canit, subtiliter Augustum movet in favorem sui temporis poetarum. *Bux.* Cum Augustus, quemadmodum Suetonius in Vita Horatii tradit, questus esset, quod nihil ad se et de se scriberet; ne talem tantumque virum negligere videretur, scripsit, opinor, hanc Epistolam, qua inprimis hoc egit, ut causam afferret, cur ad res Augusti scribendas non accederet, præmissa historia quadam critica de poësi ejusque pretio apud Romanos. Ordo autem sententiarum, quem sequitur, hic est: Ne te, Auguste, occupationibus pro Reip. salute distentum morer, hæc pauca a me accipe. Romulus, Bacchus, Castor et Pollux, demum post mortem inter Deos sunt relati; verum populus tuus tibi vivo divinos tribuit honores; atque in hoc uno genere recte sentit, in poëtis æstimandis autem a vero et æquo recedit longe. Nam, spreto recentioribus, non nisi antiquissimos, velut Ennium, Nævium, Pacuvium, Accium, Afranium, Plantum, Cæcilium, laudat et legit. Interdum quidem recte judicat; sed ferri non potest, si negat vitia plane illis inesse, aut ob solam antiquitatem vel ob unum alterumve eleganter dictum poemata ex toto magnificat ac præfert, atque ita recentiora odit. Græci secus fecerunt, quibus novitas placuit ita, ut semper novi aliquid molirentur. Apud Romanos, qui olim juri, rei familiari operam dederunt, nunc mutato studio, pueri et patres, docti et indocti versus scribunt. Hoc studium insanum tamen habet hæc commoda: poetæ, alieni ab avaritia et fraudandi libidine, paucis sunt contenti; sermonem formant puerorum, fingunt mores, exemplis instruunt, hymnis celebrant Deos. Prisci agricolæ olim quotannis tempore festo cantabant Fescennina carmina; quæ cum nimis essent mordacia, postea pœna lata ad benedicendum sunt redacta. Postquam tandem Romani Græcorum literas cognoverunt, poësis quidem cultior est facta, et inprimis Tragædias, ad quas Rom. ingenium est aptius, scribere cœperunt, sed minus emendatas.

Multo minus res cessit in Comædiis, præsertim cum populus magis spectaculis, rebusque quæ oculos feriunt, quam ludis scenicis delectaretur, et adeo poëtæ ab hoc genere poëseos deterrentur. Verum ne quis forte putet, me reprehendere quæ ipse facere non audeam; confirmo, me poëtam comicum tragicumque bonum maximi facere. Ut vero et aliorum carminum existant idonei auctores, horum aliquam habeas velim rationem. Sed, fateor, nos poëtæ sæpe nobis nocemus, cum carmina tibi importune tradimus, reprehensione unius versus offendimur, nostris carminibus plus tribuimus quam par est, et statim præmia expectamus. Veruntamen probe videndum est, ut non indigno poëtæ res gestæ committantur et munera dentur, quemadmodum Chæriolo Alexander M. a cujus stultitia longe distat prudentia tua de Virgilio Varioque poëtis, quos et dilexisti et ornasti. Nam non magis per statuas apparent vultus virorum clarorum, quam mores animique eorum per carmen. Equidem mallet tuas res carmine celebrare ac virtutes, quam Satiras scribere aut Epistolas, si modo pudor meus et ingenii tenuitas rerum tuarum caperet magnitudinem. Verum ut imago male expressa est dedecori, ita carmen malum magis est turpitudini quam honori.

CUM tot sustineas et tanta negotia solus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes; in publica commoda peccem,

Quandoquidem, o Auguste, portas unus molem tot tantarumque rerum, Italiam armis defendis, institutis exornas, legibus corrigis, ego sane peccarem adversus uti-

//////////

Epistola septima Libri secundi in Ed. Sanad.—1 *Dum tot* Barberin. 1. *sustentes* Cuning. ut supra 1. Epist. 18. 54.—2 Bamberg. Vatt. 1. 9. 19. Vat. Rom. 3. Chisian. 5. alii ap. Lamb. *tuearis*. Bentl. conj. *mœnibus ornes*, improbante Chishul. Inscript. Sig. p. 185.—3 Vat. 1. Florent. 1482. Venett.

NOTÆ

1 *Cum tot*] Epistolam hanc sane eximiam expressit Augustus ab Horatio, cum ad eum scripsisset his verbis: 'Iratum me tibi scito, quod non in plerisque ejusmodi scriptis mecum potissimum loquaris. An vereris ne apud posteros infame tibi sit, quod videaris familiaris nobis esse?' Nempe legerat sermones Horatii Cæsar, sui que nullam in eis factam mentionem ægre ferebat. Antea vero jam Sæculare Carmen imperaverat scribere, item Vindelicam victoriam privignorum suorum Tiberii ac Drusi Neronum: Odarumque librum IV. Sueton. in Vita Horatii.

Sustineas] Summus Princeps alios quidem adhibet in consilium, at solus imperii molem sustinet. Talis est orbis judicio LUDOVICUS MAGNUS.

Solus] Discussis jam factionibus, victo Lepido, Antonio profligato.

2 *Res Italas*] Rom. Imperii splendorem.

Moribus] Optimis institutis, rectaque disciplina, quibus mores optimi formantur.

3 *Legibus emendes*] Cic. Philip. 1. 'Lex est recta et a numine Deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibens contraria.' Suetonius Octav. 32. 34. &c. utiliter ab eo sancita ple-

Si longo sermone morer tua tempora, Cæsar.
 Romulus, et Liber pater, et cum Castore Pollux, 5
 Post ingentia facta Deorum in templa recepti,
 Dum terras hominumque colunt genus, aspera bella
 Componunt, agros assignant, oppida condunt ;
 Ploravere suis non respondere favorem
 Speratum meritis: diram qui contudit Hydram, 10
 Notaque fatali portenta labore subegit,
 Comperit invidiam supremo fine domari.
 Urit enim fulgore suo, qui prægravat artes

litatem publicam, si prolixa epistola interpellem occupationes tuas graviore. Romulus, et Bacchus, Castor atque Pollux, post magna facinora admissi in Deorum fana, dum in terris versantur cum hominibus, difficilia bella conficiunt, agros distribuunt, urbes ædificant; doluerunt gratum animum non exhiberi meritis suis parentum. Qui saxam hydram peremit, famosaque monstra sustulit labore fatali, cognovit invidiam sola morte vinci. Nam splendore suo accendit qui inferiorem indus-

//////////

1483. 1486. 1490. 1514. et Lips. 1499. in commoda publica.—6 Exc. Sax. ingentia facta, ut conj. Bentl. in templa recepti Vat. Palat. 4. in templa recepti Schoenborn. 2.—8 Cuning. oppida formant.—10 Vat. Palat. 5. Spectatum. Vat. 1. duram qui. Vid. III. Od. 6. 36. contulit Vat. 14. a m. sec. et Angelic. 1. Ydrum Bamberg.—13 Unus Vat. et Schoenborn. 2. splendore. Zarot. Venett. 1481. 1483. 1486. 1495. Florent. 1482. et Lips. 1499. pergravat.

NOTÆ

raque commemorat: et cap. 27. etiam in Triumviratu 'recepisse morum legumque regimen perpetuum.'

5 *Romulus*] Quatuor primi versus instar Proemii sunt: jam Augustum extollit supra Heroës maximos, per comparisonem. Vide I. Od. 12.

Liber pater] Indorum victor, animum curis liberans, &c. De hoc alibi.

Castor, Pollux] De his I. Ode 3. et 12.

6 *Deorum in templa recepti*] In Deorum numerum asciti.

7 *Aspera bella Componunt*] Multa in homines beneficia conferentes.

8 *Agros assignant*] Colonias deducendo vel mittendo, agrosque urbibus adjacentes iis distribuendo.

9 *Ploravere suis non respond.* &c.]

Questi sunt quod parum grati populi haud pares suis meritis honores deferrent.

10 *Diram qui contudit Hydram*] Hercules duodecim laboribus exantillatus clarus, quos celebrat Lucretius initio lib. v. Vide I. Od. 3. et IV. Od. 4. 'Non hydra secto corpore firmior Vinci dolentem crevit in Herculem,' &c.

11 *Fatali*] Erat in fatis, non aliter inserendum cælo Herculem, quam debellatis monstris.

12 *Invidiam supremo fine domari*] Non ante mortem: et mox rationem ejus rei subdit. Quintil. Declam. 'Res inter initia urunt: at livor mora solvitur.'

13 *Urit enim fulgore, &c.*] Qui ceteris præcellit horum excitat invi-

Infra se positas : extinctus amabitur idem.

Præsenti tibi maturos largimur honores, 15

Jurandasque tuum per nomen ponimus aras,

Nil orturum alias, nil ortum tale fatentes.

Sed tuus hic populus, sapiens et justus in uno,

triam opprimit : ipse vero mortuus diligitur. Viventi tibi cultum deferimus tempestivum, arasque erigimus, ad quas jurabitur per nomen tuum, profitentes nihil puri tibi extitisse nihilque futurum unquam. Verum tuus ille populus in una re justus

Schoenborn. 2. *prægraves*.—14 *Infra se positos* Chisian. 1. a m. sec. 'Hanc esse veram lectionem, atque ita legisse Porphyriionem, liquidum est ex ejus Commentario.' Fea. Ita edidere Fea, Bothe, et Jaeck.—16 Vatt. 5. 7. Vatt. Rom. 5. 8. Bland. vetustissimus Cruquii, duo Bersmanni, et ed. Cadom. 1480. *per numen* : probat Bentl. receperunt inde Cuning. Sanad. Traj. ad Rhen. Mervill. Francis, Phil. Sandby, Dorig. Wakef. Kidd. Fea, et Bothe.—17 Vallicel. 3. a m. sec. *aliter*. Bamberg. Schoenborn. 4. Vat. Rom. 2. a m. pr. Vat. Rom. 4. Vat. Palat. 3. Chisian. 1. 6. *nihil ortum* ; et ita Cuning. ex ingenio ; sequuntur Sanad. et Mervill. *tale loquentes* Vat. 2. *ferentes* Vat. 9. a m. pr.—18 Bentl. ex uno cod. *tuus hoc populus*, improbante Fea. Bentleium sequuntur Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill.

NOTÆ

diam, quia videntur sibi ab eo deprimi. At cum fato est functus, jam virtus ejus ab invidis etiam colitur, amplius non metuentibus viventis fulgore perstringi et obrui.

15 *Præsenti tibi, &c.*] Tu, Cæsar, vivus etiam in deliciis es, invidiamque vicisti : quod est prorsus singulare. Nempe tua magnitudo cuncta supergreditur : invidia vero non reperitur nisi inter æmulos et fere æquales. Adeoque solus honores divinos adeptus vel dum hic inter nos degis.

Præsenti] Noster III. Od. 5. 'Præsens Divus habebitur Augustus.'

Maturos] Jam viventi debitos. Servius ad Ecl. I. 'Augustus templa vivus meruit,' inquit, citatque hunc Horatii locum. Propert. III. 4. 'Arma Deus Cæsar dites meditatur ad Indos.'

16 *Jurandasque*] Aram tenentes jurabant olim.

Tuum per nomen] Theod. Marri-

lius vult, *tuum per numen*. Sed perinde est.

Ponimus aras] Vide IV. Od. 5. item Dion. lib. LI. ubi refert edictum Senatus de divinis honoribus Augusto tribuendis. Ovid. Fast. I. 'Cæsar arma canant alii ; nos Cæsaris aras.' Tamen constat nullas Romæ fuisse, sed tantum in provinciis, nisi forte privatas. Sueton. Octav. LII. et Dio lib. LIV. decretas sibi ex Senatusconsulto haud accepisse, immo prohibuisse, narrant. 'In urbe quidem pertinacissime abstinuit hoc honore : atque argenteas etiam statuas olim sibi positas conflavit omnes : et ex iis aureas cortinas Apollini Palatino dedicavit.' De privatis aris Augusto erectis intelligendus ergo hic Horatius, item Ovid. ante cit. et de Ponto I. 5. et 3. Eleg. I. et Virgil. Ecl. I. 'illius aram sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.'

18 *Sed tuus hic pop.* &c.] Transit ingeniose et solerter ad eos repre-

Te nostris ducibus, te Graiis anteferendo,
 Cetera nequaquam simili ratione modoque 20
 Æstimat, et, nisi quæ terris semota suisque
 Temporibus defuncta videt, fastidit et odit;
 Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,
 Quas bis quinque viri sanxerunt, fœdera regum
 Vel Gabiis vel cum rigidis æquata Sabinis, 25
 Pontificum libros, annosa volumina vatum,

et sapiens, nempe quod te Imperatoribus Romanis Gracisque præfert, non aequè bene iudicat de aliis rebus: scilicet negligit atque aspernatur omnia, præterquam quæ terris abstracta dudumque præterita comperit: adeo vetusta probans, ut tabulas delinquere prohibentes a Decemviris constitutas, fœdera regum Romanorum seu apud Gabios, seu cum severis Sabinis composita, jus Pontificale, antiqua vatum

Phil. Sandby, Dorig. Wakef. et Kidd.—19 *Te Graiis ducibus, te nostris anteferendo* conj. Zaeh. Pearce.—22 *Vallicel. a m. pr. vidit.*—23 *Sic factor* Vat. Rom. 4. et Schoenborn. 2.—24 *Venet. 1492. sanxere et fœdera.* Vallicel. 1.

NOTÆ

hendendos, qui vetera sectantur, et quævis nova fastidiunt absque discrimine et iudicio.

21 *Terris semota*] Ex hominum conspectu ablata; carmina poetarum mortuorum.

23 *Tabulas peccare vetantes*] Leges XII. Tab. quas Decemviri, ad instar legum Solonis, composuerunt, an. U. C. 302. Porro quæ in eis continerentur haud comperta omnino, nisi quod pauca, quæ ad morum disciplinam et iudicia spectant, inter cise auctores produnt, ut ait Alex. ab Alex. vi. 10. ubi et fragmenta quædam earum per vetusta et obsoleta refert. 'In urbe ne urito, neve sepe-lito . . . si quid agro plantaveris, quinque pedes a vicino abesto,' &c.

24 *Fœdera regum, &c.*] Duplex notat fœdus: alterum a Tarquinio Superbo cum captis civibus Gabiis, in ipsa urbe: alterum a Romulo cum Tito Tatiano Sabinorum rege; et hoc 'æquatum,' sive æquis factum conditionibus; non autem prius illud,

quod iniquum potius dicatur: ut bene observat Theod. Marcil. De priori fœdere Dion. Halic. lib. iv. de posteriori lib. ii. ubi scribit constitutum esse, ut 'Romæ reges essent æque Romulus et Tatius, paribus suffragiis, et æqualiter honoribus fruerentur.'

25 *Gabiis*] De his Liv. lib. i. Vide Not. nostras i. Epist. 11. et 15.

Sabinis] Liv. cit. nos ad Epodon ii.

26 *Pontificum libros*] Compositos a Numa, continentes ritus sacrificiorum, preces, &c. Annales etiam significari volunt. Cic. de Orat. i. n. 193. 'In iure civili, et in Pontificum libris, et in duodecim tabulis plurima est antiquitatis effigies: quod et verborum prisca vetustas cognoscitur, et actionum quædam genera majorum consuetudinem vitamque declarant.'

Annosa volumina vatum] Attii Navii, apud Cic. de Divin. Servius ad

Dictitet Albano Musas in monte locutas.
Si, quia Græcorum sunt antiquissima quæque

prædicta, a Musis in monte Albano fuisse dictata asserat. Atqui si quoniam scripta

//////////

scripserunt.—27 *Dicat et Vat. Rom. 4. Dictitet Vat. Palat. 6.*—28 *Sed quia tres codd. ap. Jaeck. Græcorum codex unus Pulm. duo Torr. et Bentr. notatum ex Ms. in ora edit. Aldi 1501. Bibl. Vat. et 1509. Bibl. Barb. adoptavit Bentr. sequuntur anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cnn. San. Dorigh. Wakef. Wetzel. Kidd. et Jaeck. Confer potius infra vs. 161. et de Arte Poët. 268.*

NOTÆ

Æn. v. Macrob. Sat. i. Marcii duo vaticinia satis incondita profert Livius xxv. 12. alterum Cannensem cladem prædicens, alterum jubens institui ludos Apollinæ. Non pigebit ea describere. Prius sic ferme canebat: 'Annem Trojugena Cannam Romane feuge, Ne te alienigenam in campo cogant Diomedis Conseruisse manus pignantem. Sed neque credes Ante mihi, doncum compleris sanguine campum; Multaque millia cæsa tuorum deferat amnis In pontum magnum de terra frugifere: Piscibu' pennigerisque ferisque colentibu' terras Ut fuit esca caro tua. Nam m' ita Jupiter infit.' Posterius carmen obscurius perplexiusque scripturæ genere, ut ait Livius, ita fere habebat: 'Romulidæ si perduelles expellere voltis, Et vomica gentum, quæ longe alienigenarum Venit; Apollineri voveatis censeo ludos, Qui Deo Apollineri fiunto come quotannis, Quom jam poplicitus popolos dederit stipi' partem: Conferiunto privatim pro seque suisque. Et Prætor ludis faciundis ollu' præesto, Qui summum populo plebique endo urbe dabit jus. At bis quinque viri Græco sacra ritu obeunto: Hæc si faxitis, recte gaudebiti' semper: Atque adeo fiet melior res poplica vestra. Nam is Deus vestros perduelles stinguet ad unum, Qui vestros campos placide nunc ru-

raque pascunt.'

27 *Albano Musas in monte locutas]* Quia monticolæ sunt Musæ, hinc Horatius Musarum Latinarum sedem collocat apud Albanos tumulos, in medio Latii, ubi communia sacra Latinorum celebrari solebant. Turneb. Alii mimice in Albano Musas collocari a Poëta nostro volunt; nempe ob rusticitatem Albani montis, quæ tanta quidem, ut Virgilius, Albanorum regum gesta exorsus scribere, omiserit nominum asperitate deterritus; quod testatur Servius ad Ecl. vi. Alii cum Acrone alludi putant ad colloquia Numæ cum Egeria nympha, in monte Albano; præsertim cum Egeriam unam de Musis fuisse scribat Dionys. Halic. lib. ii. et Plutarch. in Numa; quanquam Tull. Leg. i. eos ut imperitos et bardos explodit qui Numam cum Egeria collocutum credant, item qui apicem Tarquinio ab aquila impositum.

28 *Si quia Græcorum, &c.]* Refellit Poëta vulgi opinionem. Apud Græcos, inquit, vetustissimi quidem pariter etiam optimi sunt. At non ita se habet de scriptoribus Latinis. Immo contrarium omnino fieri iudicium debet. Atque tam falsum est arbitrari Latinorum antiquissimos esse præstantissimos, quam affirmare olivam nihil intus, nucem extra nihil duri habere; item quam contendere pictores, cantores, athletas Romanos

Scripta vel optima, Romani pensantur eadem
 Scriptores trutina, non est quod multa loquamur : 30
 Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri.
 Venimus ad summum fortunæ : pingimus, atque
 Psallimus, et luctamur Achivis doctius unctis.
 Si meliora dies, ut vina, poëmata reddit,
 Scire velim, pretium chartis quotus arroget annus : 35
 Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter
 Perfectos veteresque referri debet, an inter
 Viles atque novos? excludat jurgia finis.

Græcorum vetustissima etiam præstantissima existunt, Latini Scriptores simili ratione æstimantur; pluribus verbis non est opus: nihil in oliva, nihil extra nucem duri est: fortunæ apicem attingimus: pingimus et canimus et luctamur solertius quam Græci. Si tempus meliora facit carmina perinde ac vina, quæro quot anni auctoritatem dent libris. Scriptor ab annis centum mortuus debetne censeri inter veteres et bonos, an inter ignobiles et recentiores? Definitio temporis decidat con-

//////////

286.—29 Vatt. 2. 4. Chisian. 5. alii codd. ap. Lamb. et Harl. 6. pensentur.—30 Vat. 12. Benth. ex conj. *olea*; deinde Mervill. Wetzel. et Kidd. *nihil extra* duo Vatt. et Cuning. *nihil extra in Schoenborn.* 4.—32 Tres Vatt. unus Bersmanni, Chisian. 6. et Angelic. 2. *ad summam*; et sic legi jussit Chishull. recepit Jaeck. *pingimus* Chisian. 5. et Vallicel. 3.—33 Duo codd. ap. Valart. *fortius.* Vat. Rom. 5. a m. pr. *doctius.* Entyches ap. Putsch. c. 2179. *scitius*, quod in textum inveniit Fea.—34 Schoenborn. 2. *reddat.* Schoenborn. 4. *reddunt.*—35 Vatt. tres, duo Vatt. Rom. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. Chisian. 1. 6. Vallicel. 1. et Bamberg. *chartis pretium*; ita alii Mss. apud Cruq. Pulm. Torr. et Oberl. edit. Venn. 1481. 1486. 1490. Lips. 1499. Cruquius adoptavit tanquam mollius, inde Talb. Benth. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Mervill. Sandby, Dorigh. Al. *pretium chartis.*—37 Schoenborn. 2. Gott. Harl. 2. 4. 7. alii ap. Feam, *veteresne.* Schoenborn. 2. *ut inter.*—38 Vat. 15.

NOTÆ

Græcis antecellere: quæ quidem aperte a vero et ab omnium judicio abhorrent.

31 *Nil intra est oleam, &c.*] Proverbialis sermo iste usurpari solet in eos qui negant manifeste vera, vel asserunt perspicue falsa. Enimvero quid certius quam in oliva esse os, et extra nucem esse putamen durum?

Oleam] Olea proprie est arbor, oliva fructus: attamen utraque vox in utraque significatione ponitur.

32 *Venimus ad summum fortunæ*]

Uno absurdo posito, multa consequuntur absurda. Nempe dicamus deinceps, inquit Poëta, nos fama esse celebriores Græcis, et artium peritiores; quamvis hactenus ii præstare omnibus crediti sint.

33 *Unctis*] Athletæ ungebantur ante palæstram, ut olei virtute membra fierent tum robustiora, tum etiam lubrica et teneri difficiliora.

34 *Si meliora dies*] Aliud arguendum a dissimili.

- ¶ Est vetus atque probus, centum qui perficit annos.
 ¶ Quid? qui deperiit minor uno mense vel anno, 40
 Inter quos referendus erit? veteresne poëtas,
 An quos et præsens et postera respuet ætas?
 ¶ Iste quidem veteres inter ponetur honeste,
 Qui vel mense brevi vel toto est junior anno.
 ¶ Utor permissio, caudæque pilos ut equinæ 45
 Paulatim vello, et demo unum, demo etiam unum;
 Dum cadat elusus ratione ruentis acervi,

troversiam. Vetus et perfectus est qui ante annos centum obiit. Quid vero qui uno mense vel anno junior interiit, quibus annumerabitur? an antiquis, an iis quos ætas nostra et secutura negliget? Ille, inquires, inter veteres recte censetur qui mense duntaxat vel anno posterior fuerit. Ego concessum assumo, et minutatim detraho quasi pilos caudæ equinæ; atque diminuo unum itemque alterum, donec dilabentis cumuli ratione deceptus vincatur qui annos numerat,

excludit. Vat. Palat. 3. excludet.—41 Bentl. conj. veteresque probosque. Vatt. sex Vat. Rom. 5. Vallicel. 1. Barberin. 2. Harl. 2. 3. alii codd. ap. Pulm. Cruq. Torrent. Bentl. et Valart. respuat; ita notatum in ora editionis Aldi 1501. in Bibl. Vat. revocavit in textum Bentleius, inde anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Mervill. Phil. Sandby, Dorigh. dubitative; non absolute, ut aliæ lectiones respuit, vel respuet. Harl. 4. 6. 7. respuit.—45 Utor permissio edd. primæ ante Ald. 2.—46 Vat. 9. et unus Pulm. evello. Bentl. ex codd. demo et item unum; ita octo codd. ap. Feam, alii ap. Torrent. et Oberlin. notatum ex cod. in Ald. 1509. in Biblioth. Barberin. laudat in nota Torrent. receperunt anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Dorigh. Wakef. et Kidd. itidem unum Vat. Rom. 5. a m. sec. et in eodem a m. pr. idem unum.—47 Dum cadet Harl. 3. 6. Vet. Comb. et al. vett.—48 Viginti

NOTÆ

39 *Est vetus atque, &c.*] Responsio est adversarii, quam mox convellit Horatius.

43 *Iste quidem veteres*] Ita loquitur adversarius.

45 *Utor permissio*] Tua responsione utor, ac te expugno, inquit Poëta.

Caudæque pilos ut equinæ, &c.] Ex historia Sertorii, qui ut barbaros ac ferociores militum suorum animos erudiret, duos equos adduci jussit, alterum imbecillum, alterum validum. Imbecilli apposuit virum fortem, valido infirmum. Dato signo vir fortis equi imbecillis caudam ambabus captans manibus totam simul abstrahere et avellere nitebatur frus-

tra: contra vir infirmus fortis equi caudam brevi denudavit, singulos pilos evellens. Tum assurgens in concione Sertorius ait: Videtis, commilitones, industriam plus posse quam vires: sic quæ uno impetu superari nequeunt, paulatim arte et patientia vincuntur. Plutarch.

46 *Demo unum, &c.*] Singulos annos demendo paulatim, cornuet acervus ille tuus annorum centum: sensimque deducam te ad postrema tempora. Porro licebit mihi semper unum annum detrahere; si quidem concessisti, 'inter veteres honeste poni qui toto anno junior est.'

47 *Dum cadat elusus ratione ruentis*

Qui redit ad fastos, et virtutem æstimat annis,
Miraturque nihil nisi quod Libitina sacravit.

Ennius, et sapiens et fortis, et alter Homerus,
Ut critici dicunt, leviter curare videtur

Quo promissa cadant, et somnia Pythagorea.

Nævius in manibus non est, et mentibus hæret

50

et ex vetustate bonitatem colligit; quique nihil laudat nisi quod mors consecravit. Ennius et sapiens et strenuus et Homero secundus, ut aiunt censores, parum sollicitus est quo deveniant pollicita et somnia Pythagoræ. Nævius haud legitur, et ani-

codd. Feæ, Gott. Harl. 2. 3. 6. 7. alii Mss. apud Torr. Bentr. et Oberl. notatum ex Ms. in editione Aldi 1509. Bibl. Barb. laudat in nota Torr. restituit Bentr. inde anonymus 1713. Cnn. San. Mervill. Dorigh. Wakef. *fastus* Gott. a m. pr. aliique codd. veterrimi ap. Heins. ad Ovid. *Fast.* 1. 11.—49 Barberin. 2. *nisi quid.*—50 Schoëborn. 3. *ut alter.* Schoëborn. 4. *Ennius est sapiens, cui etiam Zach. Pearce assentit.*—51 Pearce interpungit ita: (*Ut critici dicunt;*) *leviter, &c.* Schoëborn. 4. *breviter.* Vat. 19. et Vat. Rom. 9. *leviter.*—52 Schoëborn. 2. *cadunt.* Angelic. 1. a m. pr. *cadant insomnia.*—53 Dousa ex ingenio: *nunc est.* Bentr. *non est* accipit interrogative. *at*

NOTE

acervi] Allusio est ad soriten, quæ argumentatio multarum est acervus propositionum; quas dissolvendo singulas, tota vis argumenti solvitur. Sicut autem Chrysippus sistendum in una e propositionibus nequicquam dicebat; ita hic annos non posse definiri ostendit Horatius. Chrysippum suggillat Persius ad calcem Satiræ ultimæ: ‘Depunge ubi sistam, Inventus, Chrysippe, tui finitor acervi.’

49 *Libitina*] De hac vide III. Od. 30. et II. Sat. 6. 19.

50 *Ennius, et sapiens, &c.*] Ennius ipse a criticis agnoscitur pleraque negligenter scripsisse, adeoque parum memor esse promissorum suorum atque somniorum; quamvis ex Pythagoræ opinione et metempsychosi, Homeri in se animam transmigrasse venditasset, et poetica ejus facultate ac spiritu se informatum. De ea IV. Od. 8. 20. et I. Sat. 10.

Sapiens] Quia cor triplex se habere dicebat, nempe quod triplicem

linguam calleret, Græcam, Oscam, Latinam. Gell. XVII. 17.

Fortis] Quia militavit. Cic. Tusc. 1. et pro Licinio Poëta. Claudian.

Alter Homerus] Homericæ poëseos virtute imbutus.

51 *Critici*] Grammatici; vel critici ab Augusto instituti ad recensendos libros in Palatina bibliotheca collocandos. Vide supra I. Epistola 19. et postea Epist. seq.

52 *Somnia Pythagorea*] Ennius ipse de se, Annal. I. ‘In somnis mihi visus Homerus adesse poëta.’ De his vide quæ amplius annotavi pridem ad Pers. Sat. VI. 10. ‘Cor jubet hoc Enni, postquam destertuit esse Mæonides Quintus pavone ex Pythagoreo.’

53 *Nævius in manibus non est, &c.*] Nævii scripta, quippe quæ memoria tenentur, non leguntur amplius, nec egent subsidio literarum, tam hærent animis, ut etiamnum recentia videantur. Nævius Ennio antiquior. Cicero in Bruto sic Ennium alloqui-

Pæne recens? adeo sanctum est vetus omne pœma.

Ambigitur quoties uter utro sit prior; aufert

55

Pacuvius docti famam senis, Accius alti:

Dicitur Afranî toga convenisse Menandro;

mo tenetur velut novus: adeo sacratum est omne carmen antiquum. At cum expenditur quis alio sit præstantior, Pacuvius docti senis, Accius excelsi existimationem obtinet: Afranii toga Menandro congruere putatur, Plautus currere ad instar Epi-

mentibus Dacer. non mentibus Sanad. horret Schoenborn. 3.—54 Pæne recens? interpungit Bentl. et cum eo anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Gesn. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Zenn. Jaeck, et Kidd. non est? non... Pæne recens? Adeo... pœma! Sanad. et Dorigh. Alii delent interrogandi notam.—56 Codd. ap. Fea et Jaeck, Actius, vel Attius. 'Accius fere accuratior: sic etiam Steph. in Fragm. Manut. Orthogr.' Gesn.

NOTÆ

tur: 'A Nævio sumisti multa, si fateris; vel si negas, surripuisti.' Campanus fuit, stipendia meruit bellis Punicis; de quibus et carmen condidit: scripsit Comœdias et Tragœdias stylo inprimis erudito et gravi. Romæ primates probris insectatus, a Triumviris in vincula conjectus; inde palinodia cantata exemitus est. Epigramma superbix Campanæ plenum hoc ab eo factum traditur: 'Immortales mortales si foret fas flere, Flerent divæ Camœnæ Nævium pœtam. Itaque postquam est Orci traditus thesauro, Obliti sunt Romæ Latina loquier lingua.' Nævium laudant Varro, Tullius, Festus, Nonius, Gellius, &c.

55 *Aufert Pacuvius docti famam senis]* Pacuvius Q. Ennii nepos, ut aiunt Eusebius et Plinius, Brundisio oriundus, Romæ claruit ingenii et bonarum disciplinarum luminibus. Tragœdias bene multas egregie scripsit: Hermionam, Atalantam, Antio-pam, Ilionam, Medeam, Teucrum, &c. L. Accio paulo antiquior ad annos nonaginta consenuit. Hinc *senex* ab Horatio dicitur. Tullius eum præfert omnibus in Tragœdia. 'Omnes apud hunc ornatos elaboratosque esse versus,' ait lib. de Orat.

Delph. et Var. Clas.

56 *Accius alti]* Quintil. x. 1. 'Accius atque Pacuvius clarissimi gravitate sententiarum, verborumque pondere, et auctoritate personarum. Ceterum nitor et summa in excelsis operibus manus magis videri potest temporibus quam ipsis defuisse. Virium tamen plus Accio tribuitur. Pacuvium videri doctiorem qui esse docti affectant volunt.' Cicero plerisque locis Accium laudat, ejusque versus affert, maxime vero de Nat. Deor. II. Vide quæ de eo jam annotavi I. Sat. 10.

57 *Dicitur Afranî toga convenisse Menandro]* Afranius Menandrum prope adæquasse fertur. Afranius pœta comicus Romæ celebratus est togatis fabulis, a toga Rom. dictis; quia de rebus Romanis tractant. Menandrum imitatus est præcipue, et ab eo non pauca sumsit. Ingenio et salibus excelluit, necnon summa elegantia et venustate dictionum. Eum laudat Tullius in Bruto. Quintil. 'In togatis excellit Afranius,' inquit. Gell. XIII. 8. Afranii carmen commendat, in quo sic loquitur de Sapientia: 'Usus me genuit; mater peperit memoria. Sôpbiam vocant me Graii, vos Sapientiam.'

Menandro] De eo Pœta comico

Horat.

4 H

Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi;
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte.

charmî Siculi; Cæcilius gravitate, Terentius artificio præstare. Hos ediscunt ac

Attius Lamb.—59 Pearce ad finem hujus versus interrogandi notam ponit.—

NOTE

Atheniensi dictum est II. Sat. 3. 11.

58 *Plautus ad exemplar, &c.*] Egre-
gie Epicharmum imitari in fabulis
constituendis et orandis, atque ad
exitum scite perducendis. Plautus,
ex Umbria oriundus, ingenio fuit per-
urbano et maxime festivo. In urbe
floruit iisdem temporibus quibus Pub.
Scipio et M. Cato. Comædias scrip-
sit viginti quinque, ex Lælio. Latinæ
parens et princeps elegantiae dicitur
Gellio: et Musas, si Latine loqui
vellent, Plautino sermone locuturas,
ait Vairo. *Stolone*. Quintil. cit.
Mortuus est P. Claudio et L. Portio
Coss. Catone Censore, ex Cicer. de
Clar. Orat. n. 60. Hoc sibi Epita-
phium fecisse dicitur: 'Postquam
morte est captus Plautus, Comædia
luget, scena est deserta: Deinde
risus, ludusque, jocusque, et nume-
ri Innumeri simul omnes collacry-
marunt.'

Properare] Hæc vox indicat officium
gnari Poëtæ, de quo in Epist. ad
Pis. vs. 148. 'Semper ad eventum
festinat.'

Siculi Epicharmi] Hic Pythagoræ
auditor, quædam de natura rerum et
medicina, complures autem Comæ-
dias præclare scripsit: quin et ei
Comædiæ inventum aliqui tribuunt.
Ab eo multa certe Plato delibavit.
Tull. ad Atticum I. 19. 'Vas ille Si-
culus insusurret Epicharmus cantile-
nam illam suam: Νᾶφε, καὶ μέμνασ'
ἀπιστεῖν ἄρθρα τὰντων φρενῶν.' Et
de Petit. Consul. n. 30. 'Quamo-
brem,' inquit, 'Ἐπιχαρμεῖον illud te-
neto: 'Nervos atque artus esse sa-

pietiae, non temere credere.'

59 *Cæcilius*] Staius Cæcilius, Me-
diolanensis, ut volunt quidam: scri-
bendis Comædiis in urbe excelluit.
Ennii familiaritate ac Terentii usus,
hujus etiam scriptorum censor. Fa-
bulæ Cæcili plus triginta a veteribus
celebrantur: Naclerus, Plocius, E-
phestion, Syracusæ, Pausimachus,
Epiclesus, Fallacia, Fœnerator, &c.
Quintil. 'Cæcilium veteres laudibus
ferunt,' inquit.

Terentius] Pub. Terentius Poëta
comicus, Carthagine oriundus, puer
adductus Romam, Terentii Lucani
patroni diligentia institutus ac brevi
manumissus, ob egregiam indolem,
ingeniique facilitatem et elegantiam.
Pub. Scipione et C. Lælio usus est
familiariter, aliisque primoribus civi-
tatis. Staium Cæcilium maxime ob-
servavit, eumque censorem adhibe-
bat. Sex fabulas scripsit ab Apollo-
doro et Menandro Græcis Poëtis
translatas tanta Latini sermonis pro-
prietate et venustate, ut ab eruditis
quibusque mire laudetur. Cicero ad
Attic. 'optimum Latinitatis aucto-
rem' dicit. Quintil. jam cit. 'Terenti-
ii scripta ad Scipionem Africanum
referuntur,' nempe ob singularem
elegantiam. Ansonius: 'Tu quoque
qui Latium lecto sermone, Terenti,
Comis et astricto percurre pulpita
socco.'

Arte] Terentii solertia præcipua
fuit in exprimendis moribus; quam
satis nemo laudare queat. Vide Do-
nat. in Terent. Julius Scaliger Poët.
III. 97. 'Lectissimam orationem et

Hos ediscit, et hos arcto stipata theatro 60
 Spectat Roma potens; habet hos numeratque poëtas
 Ad nostrum tempus, Livî scriptoris ab ævo.
 Interdum vulgus rectum videt; est ubi peccat.
 Si veteres ita miratur laudatque poëtas,
 Ut nihil anteferat, nihil illis comparet, errat: 65
 Si quædam nimis antique, si pleraque dure

venerantur Romani angustiore theatro courcæti: hos æstimant ac censent poëtas ab ætate Livii Andronicæ usque ad nostram. Vulgus aliquando recte judicat, alias aberrat. Si veteres poëtas adeo extollit et amat, ut nihil majus, nihil par credat, hallucinatur. Si vero quædam obsolete, nonnulla incondite, plurima negligenter eos

60 *Hos edicit* Vat. Rom. 9. *Hos edixit* Schoenborn. 3. *et hos arcto* Bamberg.—62 Vat. Palat. 1. et Chisian. 5. *ad vestrum*. Vid. Art. Poët. 270.—63 *Interdum vulgus vidit est rectum ubi peccat* Schoenborn. 2.—65 *Ut nil* Cuning. *Ut nil...nil* Vat. 14. et Vallicel. 3. *comparat* Schoenborn. 3.—66 Schoenborn. 4.

NOTÆ

artem summam Terentii' dicit.

60 *Arcto*] Præ multitudine affluentium spectantium.

62 *Livî*] Livius Andronicus Poëta Epicus Romæ floruit eo tempore quo S. P. Q. R. pacem fecit cum Pœnis. Utraque lingua primo docuit, non sine magna commendatione sui nominis. Epos apud Latinos primus digne scripsit, gesta populi Rom. duodeviginti complexus libris, qui Annales Liviani dicti sunt. Hymnos etiam Deorum composuit, inquit Diomedes. Vide T. Liv. init. lib. VII. et Cic. Tusc. I. initio, &c.

Livî scriptoris ab ævo] Cum Pœnis pace facta, Claudio Centone Appii Cæci filio et M. Sempronio Tuditano Consulibus, anno post urbem conditam 514. primus omnium L. Livius Poëta fabulas docere Romæ cœpit, post Sophoclis et Euripidis mortem annis plus fere 160. post Menandri annis circiter 52. Anno dehinc ab U. C. 519. C. Nævius Poëta fabulas apud populum dedit, quem M. Varro ait bello Punico primo stipendia fe-

cisse: idque ipsum Nævium dicere in eo carmine, quod de eodem bello scripsit. Annis deinde fere post 15. M. Cato Orator in civitate, et Plautus in scena floruerunt. Neque magno intervallo postea Q. Ennius, et juxta Cæcilius, et Terentius, ac subinde Pacuvius, et Pacuvio jam sene Accius, clariorque tunc in poematis eorum obtrectandis Lucilius fuit. Hæc fere ex Gellio XVII. ult. Quintilianus l. x. cap. 2. scribit: 'Nihil in Poëtis supra Livium Andronicum, nihil in Historiis supra Pontificum Annales.'

66 *Nimis antique*] Ἀρχαϊκῶς, Gall. à la vieille mode. Videtur Horatius loqui ex Augusti sententia. Sueton. Octav. cap. 86. 'Cacozelos et antiquarios ut diverso genere vitiosos pari fastidio sprevit.' Ipse nimirum 'genus eloquendi secutus elegans et temperatum, vitatis sententiarum ineptis, atque inconcinnitate et reconditorum verborum, ut ipse dicit, fœtoribus.'

Dicere cedit eos, ignave multa fatetur,
 Et sapit, et mecum facit, et Jove judicat æquo.
 Non equidem insector, delendave carmina Livî
 Esse reor, meminî quæ plagosum mihi parvo
 Orbiliû dictare; sed emendata videri
 Pulchraque, et exactis minimum distantia, miror:
 Inter quæ verbum emicuit si forte decorum, et

70

scripsisse existimat et agnoscit; recte censet, mihi astipulatur, et propitio Jove fert judicium. Huud ego certe despicio nec proscribo poemata Andronici, quæ recordor mihi puero dictata ab immiti Orbilio. Sed accurata, eximia, et fere perfecta censerî, indignor: inter quæ si forte dictio quæpiam elegantior, sique versicu-

//////////

pluraque. Chisian. 5. a m. pr. *si pleraque dura.*—67 *Dicere credit* Schoenborn. 2. 3. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. alii codd. ap. Lamb. omnes ap. Feam, et edd. antiq. *credat* Venet. et Glarean. ap. Zeun. *cedit* Bentl. ex uno codd. inde Baxt. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Sandby, Gesn. Dorigh. Bipont. Oberlin. Comb. Wakef. Zeun. Kidd. Jaeck, et Dæring. *fatemur* Schoenborn. 2. 3.—69 Harl. 4. 6. 7. aliique codd. quamplurimi, cum edd. antiq. *delendaque.* Sed *delendave* Vat. 1. a m. pr. Vatt. 7. 15. 24. Vallicell. 3. alii Mss. apud Cruq. et Torr. qui laudant in nota, alii apud Val. ita notatum ex Ms. in ora edit. Aldi 1509. Bibl. Barb. revocavit in textum Baxt. inde Bentl. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Merv. Gesn. Dor. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zenn. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dæring. *Lævi* ex uno cod. Benteleus; et sic Exc. Sax. inde anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. et Kidd. refutat Wetzl.—70 Ald. 1519. in Biblioth. Angelic. notatum habet in marg. *memini quem.*—72 Chisian. 5. *parum distantia.* Vatt. 7. 24. Angelic. 1. aliique codd. ap. Cruq. *nimum.*—73 Vat. 19. a m. pr. *emituit.* Cuning. ex aure sua, *emicuit verbum si.* In fine versus et non habetur in Harl. 4. Vat. Rom. 8. uno Pulmanni, duobus Bentl. totidem Torrent. item in edd. Bentl. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Dorigh. Wetzl. Kidd. Fea, Bothe,

NOTE

68 *Jove judicat æquo*] Recte sentit et judicat. Jupiter omnis æquitatis fons, ut et scientiæ ac sapientiæ. Unde Minervam ex ejus cerebro procreatam dixerunt.

71 *Plagosum Orbiliûm*] Magistrum meum, frequentes plagas infligere solitum. Sueton. de Illust. Gramm. cap. 9. sic habet: 'Orbilius Puppilus Beneventanus, anno quinquagesimo Romam migravit, Consule Cicerone: doctus majore fama quam emolumento. Naturæ fuit acerbæ, non modo in antisophistas, quos omni sermone laceravit, sed etiam in discipulos.' De eo Domitius Marsus: 'Si

quos Orbilius ferula scuticaque cecidit.' Vixit ad annum ætatis prope centesimum, amissa jam pridem memoria: unde est Bibaculi versiculus: 'Orbilius ubinam est, literarum oblivio?'

Videri exactis minimum distantia, miror] Pariter de Livii Andronici scriptis censet Tullius. Quippe ejus fabulas non satis dignas legi asserit, in Bruto, de Senectute, &c.

73 *Verbum emicuit si forte decorum, &c.*] Atqui assutum crassæ ac villi togæ frustum panni fulgentis præclarâ vestem haud facit, ut est in Epist. ad Pis. vs. 15. Nec laudatur cælator

Si versus paulo concinnior unus et alter,

Injuste totum ducit venditque poema.

75

Indignor quicquam reprehendi, non quia crasse

Compositum illepideve putetur, sed quia nuper;

Nec veniam antiquis, sed honorem et præmia posci.

Recte necne crocum floresque perambulet Attæ

lus unus aut duo venustiores apparcent, inique profecto carmen integrum ostentat et venditat. Ægre fero quidvis culpari, non quod rustice vel imperite scriptum, sed quod recens; ac veteribus non indulgentiam, sed dignitatem et palmam exigi. Si expendam utrum apte an non Attæ fabula incedat per crocum et flores, universi

Jaeck, et Dœring.—75 Harl. 7. et Vet. Comb. *Injuste*. Vat. Palat. 1. *ducit totum*. Benth. *venditque*, ex uno codd. Pearce nihil mutandum esse putat.—76 Cuning. *reprehendi*.—77 Harl. 2. 7. Chisian. 1. et Angelic. 3. *illepideque*.—78 Cuning. ex aure sua, *ac præmia*; et ita notatum ex cod. in marg. Ald. 1509. in Biblioth. Barberin.—79 Codd. quidam ap. Feam, *perambulat Attæ*,

NOTÆ

sat feliciter ære exprimens quidem unguis et capillos; at infelix operis summa, quia totum bene effingere nesciet. Ibid. vs. 32. Vide ibi Not.

75 *Ducit*] Producit in publicum et in scenam, velut opus numeris omnibus absolutum. Metaphoram voluit esse a mangonibus ac negotiatoribus servos venales producentibus. Quintil. Declam. 340. ‘Mango novitum puerum per publica rostra ducit prætextatum.’

Venditque] Ædiles a poetis emebant poemata.

76 *Crasse*] Crassa et pingui Minerva, ut aiunt.

77 *Illepide*] Sine lepore.

78 *Nec veniam antiquis, &c.*] Excusandos quidem fateor veteres, si rudia, crassa, incondita pleraque habeant: nec enim ars ulla statim perfecta fuit: at indignor eos absolute laudari et venditari quasi nihil non accuratum et prorsus elaboratum scripserint. Vide Tull. de Orat. ubi de veteribus sentit ac dicit idem cum Horatio.

Honorem et præmia] Imagines poë-

tis erectas in bibliotheca Palatina: de quibus Persius in prologo, &c. Item applansum in theatro. *Præmia* etiam, quod pretium carminis ad ludos poëtæ solveret Ædilis vel Prætor. Hinc sequitur: ‘Gestit etiam nummum in loculos demittere.’

79 *Recte necne crocum, &c.*] Si dubitem an Attæ fabula mereatur in scenam produci floribus conspersam et odoribus perfusam de more. Nam ea fuit olim consuetudo. Lucret. lib. II. ‘Et cum scena croco Cilici perfusa recens est.’ Propert. IV. 1. ‘Pulpita solennes non oluere crocos.’ Plin. 1. 6. ‘Crocum vino mire congruit præcipue dulci, tritum ad theatra replenda.’ Spartianus in Hadriano: ‘In honorem Trajani balsama et crocum per gradus theatri fluere jussit.’ Vide Senec. Epist. 91.

Attæ] T. ille Quintus Togatarum scriptor a quibusdam magnopere commendatur. Atta cognominatus ob pedes aut crura vitiosa. Nam attæ dicuntur qui eo pedum vitio laborant, ut videantur magis inniti plantis, quam libere ambulare, ut observat Crinitus.

Fabula si dubitem, clament periisse pudorem 80
 Cuncti pæne patres; ea cum reprehendere coner
 Quæ gravis Æsopus, quæ doctus Roscius egit:
 Vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt;
 Vel quia turpe putant parere minoribus, et quæ
 Imberbi didicere, senes perdenda fateri. 85

prope seniores exclamabunt verecundiam nullam esse, quoniam haud dubitem ea redarguere quæ acta sunt ab Æsopo gravi et a solerte Roscio: seu quod nihil bonum æstimant nisi quod ipsis placuit; seu quod indignum arbitrantur cedere junioribus, et senes confiteri abjicienda quæ pueri didicerunt. Nunc qui Saliorum carmen a

vel *Actæ*. Gott. in marg. *Acci*. Schoenborn. 2. *Apte*.—80 Schoenborn. 2. duodecim ap. Feam, tres Torrentii, et duo Bersmanni, *clamant*. Ceteri codd. et edd. omnes *clament*.—81 Cuning. *reprehendere*. Vat. Rom. 2. *conor*.—82 Schoenborn. 2. *egit*.—83 Schoenborn. 4. *ni quod*. Harl. 2. 4. 6. 7. alii codd. ap. Feam, et Jaeck, Vet. Comb. et quædam aliæ edd. *vett. dicunt*. Schoenborn. 2. *dictum*.—85 *Imberbi* Comm. Cruquianus, et inde fortasse Cruquius; non ex vetustissimis suis, ut pro eo male asserit Bentl. qui ita legit etiam ex suis innominatis, et ex Nonii, et Charisii grammaticalibus non firmis præceptis; inde Baxt. anonymus 1713. Cun. Sau. Mervill. Phil. Sandby, Dorigh. Gesn. Combe, Wakef. Zeun. Kidd. Bi-

NOTÆ

atque huc Satyricæ alludere Poëtam nostrum volunt, cum ait, *perambulet Attæ Fabula*. Illius meminere Cic. pro Sextio, Isidorus, &c.

Attæ Fabula] Hæc inscripta fuisse dicitur Matertera: at præterea citatur Atta in Satiris, ab Isidoro; in Conciliatore, in *Edilibus*, in Tirone proficiscente, a Gellio et aliis. Crinit. de Poët. Lat. lib. II.

Clament periisse pudorem] Persius Sat. v. ‘exclamet Melicerta periisse Frontem de rebus.’

81 *Ea cum reprehendere coner Quæ gravis Æsop. &c.*] Quasi vero Histrionis fama et solertia pretium nomenque dare fabulæ queant.

82 *Gravis Æsopus*] Tragædiarum actor, gravitate tragica et actione vehementi celebris. Hunc laudat Cicero pluribus locis: ac per ipsum actionem in dicendo emendasse fertur. Quintil. XI. 3. ‘Roscius citatior, Æsopus gravior,’ inquit, ‘quod ille Comædias, hic Tragædias egit.’ Ejus

divitias et luxum refert Plinius x. 51. et xxxv. 12. Vide et II. Sat. 3. 239.

Doctus Roscius] Hic præsertim Comædiarum actor insignis arte gestum agendi excelluit. De eo Tullius ad Quintum fratrem. ‘Videtisne quam nihil ab eo Histrione nisi perfecte, nihil nisi cum summa venustate fiat, nisi ita ut deceat, et uti omnes moveat ac delectet? Itaque hoc jam diu est consecutus, ut in suo quisquis artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur.’ Et pro Archia Poëta, Roscii ‘excellentem artem ac venustatem’ dicit eam fuisse, ut mori omnino non debuisset videretur. Macrobius Saturnal. III. 14. ‘Nullus,’ inquit, ‘ignorat Ciceronem Roscio et Æsopo histrionibus tam familiariter usum, ut res rationesque eorum sua solertia tueretur, &c. . . . Is est Roscius, qui etiam L. Syllæ carissimus fuit, et annulo aureo ab eodem dictatore donatus est,’ &c.

Jam Saliare Numæ carmen qui laudat, et illud
 Quod mecum ignorat, solus vult scire videri;
 Ingeniis non ille favet plauditque sepultis,
 Nostra sed impugnat, nos nostraque lividus odit.
 Quod si tam Graiis novitas invisâ fuisset 90
 Quam nobis, quid nunc esset vetus? aut quid haberet
 Quod legeret tereretque viritim publicus usus?
 Ut primum positis nugari Græcia bellis
 Cœpit, et in vitium fortuna labier æqua,
 Nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum; 95

Numa conditum extollit, vultque credi solus intelligere id quod, ut ego, non capit; is non facit industriæ, nec mortuos laudat; sed nostra impetit, nos et nostra in invidiam adducit per livorem. Atqui si Græci tum recentia odissent quam nos, quid jam antiquum extaret? vel quid esset quod quisque in manibus haberet et evolveret quasi omnibus commune? Age vero, postquam Græci finitis bellis nugas amare incæperunt, et secundis rebus vitia sectari; modo pugilum modo equorum amore

pont. Jaeck, et Dœring. Præter Mss. etiam Porphyrio Ms. et editus legit *Imberbes*. Confer Art. Poët. 161. *Imberbes* etiam Schoenborn. 2. 3. 4. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. edd. ante Cruq. Fea, et Bothe. *Imberbes* Bamberg. —86 Angelic. 3. *laudat*.—88 Vallicel. 1. et Angelic. 3. *plauditque*.—89 Vat. 19. *lividus edit*. Schoenborn. 2. *invidus odit*.—90 *Græcis* Harl. 3. 6. 7. et Vet. Comb.—92 *Quiritum* notat Fulvius Ursinus ex cod. in marg. Ald. 1519. in Biblioth. Angelin. quod receperunt Fea, Bothe, et Jaeck, *viritim* in

NOTE

86 *Saliare Numæ carmen*] Institutum a Numa rege solenne carmen, quod Salii Martis sacerdotes Ancilia gestantes saliendo canebant. Dionys. Halic. lib. II. Vide et Not. I. Od. 36.

87 *Quod mecum ignorat*] Illud enim obscurissimum, atque initium fuit poëtices apud Romanos teste Varro- ne, de L. L. vi. Quintil. I. 6. ‘Salio- rum carmina vix sacerdotibus suis satis intellecta’ dicit; quod vel ex isto versiculo Lucilii patet: ‘Præ- sul ut amtruat, inde et volgu’ redam- truat olli.’ Festus sic rem explicat: ‘In Saliorum exultationibus,’ inquit, ‘quando præsul amtrnavit, id est, motus edidit; redamtruanare dicuntur

qui eosdem motus invicem referunt.’ De istis Dionys. Halic. cit. scribit: Ad tibiam moveri numerose, motu armis accommodato, nunc simul, nunc vicissim, patrios Hymnos cum cho- reis canentes.

93 *Nugari*] Levioribus studiis ope- ram dare: alibi: ‘Nugari solitos Græce.’

94 *In vitium fortuna labier æqua*] Egregie dixit quidam: ‘Quem ni- mium fovet Fortuna, stultum facit.’ Ita nimirum sunt homines comparati: inter adversa et dura virtutum col- lunt; secundis rebus entervantur. Hannibal exemplum esto, totque alii, immo integra Imperia eam sortem experta sunt.

Marmoris aut eboris fabros aut æris amavit ;
 Suspendit picta vultum, mentemque tabella ;
 Nunc tibicinibus, nunc est gavisâ tragoëdis :
 Sub nutrice puella velut si luderet infans,
 Quod cupide petiit, mature plena reliquit. 100
 Quid placet aut odio est, quod non mutabile credas ?
 Hoc paces habuere bonæ, ventique secundi.
 Romæ dulce diu fuit et solenne reclusa
 Mane domo vigilare, clienti promere jura,
 Cautos nominibus rectis expendere nummos, 105

flagrarunt ; artifices marmoris vel eboris vel æris coluerunt ; oculos animumque tabulis pictis detinuerunt ; modo tibi canentibus, modo tragœdiis gavisî sunt ; non secus ac infans puella cum sub nutrice ludit, quod studiose quæsierunt, cito fastidiosi abjecerunt. Enimvero quid placet vel displicet, quod non contra fiat ? Ista per pacem et res prosperas extitere. Jam vero apud Romanos diu fuit usitatum et gratum, vigilare mane patente domo, ibique jus interpretari clientibus ; certis cau-

omnibus aliis codd. et edd.—96 Angelic. 2. *atque eboris. Bamberg. aut eburis.*—97 Cuning. *vultumque animumque. Schoenborn. 2. victum mentemque. Vat. 19. mentem picta vultumque. Vat. Rom. 9. vultum picta mentemque. Angelic. 3. mentem vultumque.*—100 Barberin. 1. Venett. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1495. Florent. 1482. et Lips. 1499. *relinquit.*—101 Vat. Rom. 4. *quid non.*—103 Chisian. 5. *Dulce diu Romæ. Bamberg. sollemne.*—104 Angelic. 3. *clienti et promere. Vat. Rom. 9. clienti ponere.*—105 *Captos nominibus rectis* Vallicel. 1. Schoenborn. 2. 4. unus ap. Pulm. unus item Bentleii. *Scriptos Bentl. ex cod. Barth. Advers. xxxvii. 18. nominibus certis* Vatt. 7. 17. 19. alii codd. apud Lamb. Torr. Talb. edit. Princ. et inde fortasse omnes usque ad Cruq. qui restituit

NOTÆ

97 *Suspendit picta vultum, &c.*] Vel, egregie picta tabella spectatores delectos indicat, vel in picturæ artificio defixam attentissime cogitationem Græcorum, ut quod in ea arte summum et perfectum assequerentur.

98 *Tibicinibus*] His volunt designari Comœdias, utpote quæ ad tibias agerentur. Diomed. iii. 4. Donat. Prolegom. Terent. Alii non abs re ipsam ἀλητικὴν interpretantur, seu *artem tibiarum*, sono res et actiones exprimiendi. Vide Epist. ad Pisones vs. 202.

101 *Quod non mutabile credas*] Nihil perpetuo placet aut displicet. Varie-

tas duntaxat reficit ac delectat.

102 *Hoc paces habuere*] Ita se Græci per pacem et res secundas gessere. Vel, has artes produxit varias apud Græcos pax.

103 *Romæ dulce diu fuit*] Jam Romanorum pariter inconstantiam ostendit, ut ante Græcorum.

Reclusa Mane domo vigilare, &c.] Patente domo salutaturis, deque jure interrogantibus. Tull. pro Murena. 'Vigilas tu de nocte ut tuis consultoribus respondeas.' Supra i. Sat. 1. 'Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.'

105 *Cautos nominibus rectis [certis]* Pecuniam collocare apud locupletes

Majores audire, minori dicere per quæ
 Crescere res posset, minui damnosa libido.
 Mutavit mentem populus levis, et calet uno
 Scribendi studio : puerique patresque severi
 Fronde comas vincti cœnant, et carmina dictant. 110
 Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus,
 Invenior Parthis mendacior; et prius orto

*tionibus pecuniam locare, seniores consulere, juniores docere quibus modis opes au-
 geri, pernicioſa vero cupiditas extirpari queant. Subinde plebs inconstans ſtudia
 vertit, jamque verſus condere tantum amat. Juvenes ac ſenes graves frondibus
 coronati epulantur et verſus pronuntiant. Atque egomet qui nulla me condere car-
 mina aſſevero, Parthis mendacior ſum, atque ante exortum ſolem vigilans peto cala-*

rectis aliorum Mss. et Porphyronis : certis iterum producit Bentl. sequuntur anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Baxt. Gesn. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeuu. 'Nomina *recta*, sunt *legitima*, ut exponit Porphyrio; ad tramites juris, et honestatis redacta, tum quoad sortem, tum quoad usuras. Quæ rite *cauta* sunt, jam sunt *certa*. Passim in Mss. *rectum*, et *certum* commutantur, ut notant Interpretes ad Lucan. v. 417. et vii. 216. ad Grat. Cyneg. 7. ad Quintil. Inst. Orat. i. 6. ad Senec. CEd. 987. Burm. ad Propert. i. 19. 24.' *Fea*.—107 Vat. 4. et Schoenborn. 3. *res possit*. Angelic. 2. *minui et*. Vallicel. 1. *damnosa cupido*. Unus Bersmanni, *damnosa voluptas*.—109 Vat. 17. et nonnulli ap. Jaeck, *puerique*; ita etiam Venn. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. Flor. 1482. Lips. 1499. Junta 1503. Bad. Ascens. Cruquius. 'Non tamen ex suis Mss. ut male iterum asserit Bentleius, qui adoptavit in textu ex hac suppositione, et ab aliquibus priscis editionibus, tanquam auribus suis suavius, et numerosius; sed magis amore novitatis.' *Fea*. Illum sequuntur anonymus 1713. Baxt. Cun. San. Merv. Gesn. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeuu. Bipont. Kidd. Jaeck, et Dœring. τὸ *que* non agnoscunt Bamberg. Schoenborn. 2. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. aliique codd. quamplurimi, *juvenesque* Britann. 1520.—110 *Fronde comes* Schoenborn. 2. *vincti certant* Markland. ad Stat. Sylv. v. 1. p. 247.—111 Exc. Sax. aliique codd. ap. Feam omittunt *me*.—112 Cuning.

NOTÆ

et idoneos debitores. Al. *rectis*, id est, legitimis usuris, non illicitis aut immodicis; honestas ob res.

Expendere] Occupare, ne steriles maneant, utque perpetuos sumtus suppeditent : *nummos cautos* : sponſore dato, datis pignoribus, scripta syngrapha.

106 *Majores audire*] Plin. Epist. viii. 14. 'Suus cuique parens pro magistro, aut cui parens non erat, maximus quisque et vetustissimus pro parente. . . . erat enim antiquitus institutum ut a majoribus natu non auribus modo, sed et oculis disceremus

quæ facienda; mox ipsi per vices quasdam tradenda minoribus haberemus,' &c. Gell. ii. 15. 'Apud antiquissimos Rom. nec generi nec pecuniæ præstantior honos tribui quam ætati solitus : majoresque natu a minoribus colebantur ad Deorum prope et parentum vicem.'

110 *Fronde comas vincti*] *Hedera* coronati, more illustrium poetarum. Pers. Prolog.

Carmina dictant] Istum versus fundendi inter epulas morem tangit Persius Sat. i.

112 *Parthis mendacior*] *Mendacis-*

Sole vigil, calamum et chartas et scrinia posco.
 Navim agere ignarus navis timet; abrotonum ægro
 Non audet, nisi qui didicit, dare: quod medicorum est, 115
 Promittunt medici; tractant fabrilia fabri:
 Scribimus indocti doctique pœmata passim.
 Hic error tamen et levis hæc insania quantas
 Virtutes habeat, sic collige: vatis avarus
 Non temere est animus; versus amat, hoc studet unum; 120
 Detrimenta, fugas servorum, incendia ridet;
 Non fraudem socio, puerove incogitat ullam

num, papyrum, capsas. Certe qui nescit gubernare navim, laud regit; qui medendi artem ignorat, nequaquam abrotonum ægroto tradit. Pollicentur medici quod pertinet ad medicinam: opifices opus moliantur: at periti aque et imperiti carmina condimus. Attamen quantas utilitates afferat hoc vitium et levis ista vesania, sic intellige. Poëtæ animus haud facile est pecuniæ cupidus: amat versus; hos duntaxat meditat: spernit jacturas, fugas servorum, incendia: non machinatur fraudem ullam sodali vel juveni pupillo: victitat leguminibus et pane

et prior orto.—113 Angelic. 1. calamum chartas.—114 Navem Bamberg. edd. vett. et Bentl.—115. 116 Bentl. in nota conj. melicorum est, P. melici.—118 'Hic inseri vult Boivinus Epist. 2. 87–140. pulchre refutatus a Bentleio.' Zeun.—120 Non tener est Chisian. 1. a m. sec.—121 Vat. 19. fugam.—122 Vat. 24. et Vat. Rom. 5. puerove incogitat. Vat. 10. puerove excogitat. Vat. 14.

NOTÆ

simos natura fuisse probat quod mendacium acriter durisque pœnis coercerent, teste Herodoto. Alii volunt alludi ad Parthorum perfidiam, qua Rom. duces nonnunquam illuserunt suis fraudibus: præsertim vero cum induciarum tempore rupto federe incautum Crassum oppresserunt. Alii, quod tum maxime pugnarent cum fugere viderentur. Vide I. Od. 12. et 19. III. Od. 5.

113 *Scrinia*] Capsas, in quibus scripta reponuntur et chartæ.

114 *Navim agere ignarus, &c.*] Pers. Sat. v. 'Navim si poscat sibi peronatus arator Luciferi rudis,' &c.

Abrotonum agro Non audet, &c.] Synecd. Pers. mox cit. 'Diluis helleborum, certo compescere puncto Nescius examen? vetat hoc natura me-

dendi.' Abrotonum, Gall. *de l'auronne, ou garderobe*, planta perpetuo virens, amari valde succi, cuius tum folia tum semen prorsus utilia sunt nervis, tussi, lumbis, urinæ angustii, item contra venena et veneficia, &c. Plin. XXI. 21. Theophrast. Hist. Plant. VI. 7. Dioscorid. &c.

118 *Hic error tamen*] Hoc tamen versus faciendi cacoëthes et immoderatum studium permulta hominibus affert commoda. Nam dum animum detinet, a vitiis avertit, &c.

119 *Vatis avarus Non temere est animus*] Vix, fere nunquam.

121 *Detrimenta, fugas, &c.*] Adeo faciendis versibus occupatur ac delectatur, ut parum aut nihil afficiatur bonorum jactura, fuga servorum, conflagratione ædium suarum, &c.

Pupillo; vivit siliquis et pane secundo;
 Militiæ quanquam piger et malus, utilis urbi;
 Si das hoc, parvis quoque rebus magna juvari; 125
 Os tenerum pueri balbumque poëta figurat;
 Torquet ab obscœnis jam nunc sermonibus aurem;
 Mox etiam pectus præceptis format amicis
 Asperitatis et invidiæ corrector et iræ;

secundario: quod si ad bellum minus proclivis et idoneus, at civibus utilis est. Si hoc concedis, parvis etiam rebus magnus adjuvari; Poëta format vocem pueri balbutientem: Jam tum detorquet aurem a sermonibus impudicis: paulo post animum quoque imbuat optimis institutis: emendat rusticitatem, livorem, iracundiam: præ-

puero vel cogitat. Aldd. 1. 2. 3. Britann. 1520. Basill. 1527. 1534. Frib. 1536. Dion. ab Harsio 1538. Gryph. 1566. cum Venet. et Glarean. ap. Zeun. puero non cogitat. Aliqui codd. Feæ, Lips. 1499. et Junt. 1503. puero cogitat. Schoenborn. 3. puero incogitet. Ceteri codd. et edd. puero incogitat. Vat. 7. unam pro ullam.—124 Vat. 7. et Harl. 4. 6. urbi est.—125 Schoenborn. 2. et Vat. 17. das hæc; ita etiam Venet. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1495. Florent. 1482. et Lips. 1499.—127 Schoenborn. 3. aures.—128 Vat. 19. dictis informat.—129 Harl. 7. Exc. Sax. Schoenborn. 2. 4. et Vat. Rom. 3. corrector; ita alii codd. ap. Canter. Nov. Lectt. iv. 12. Torrent. Valart. et Bos. Vide

NOTÆ

123 *Vivit siliquis]* Frugali victu contentus agit. Siliquæ sunt leguminum involucria: Gall. *la gousse des legumes*. Pers. Sat. III.

Pane secundo] Cibarium ejusmodi panem Augustus maxime appetebat. Sueton.

124 *Militiæ quanquam piger]* Imbellis licet non est inutilis civibus. Seipsum facete notat Poëta noster. Vide II. Od. 7. ubi de se ait: 'celerem fugam Sensi, relicta non bene parmula.' Constat nihilominus fuisse quosdam æque bonos milites ac poëtas. Vel unus id probat Tyrtæus; de quo in arte Poëtica. Adde Sophoclem, Æschylum, &c.

125 *Parvis quoque rebus magna juvari]* Grammatica, Poëtica, Rempub. juvari et promoveri.

126 *Os tenerum pueri, &c.]* Vocem ac pronuntiationem pueri fingit et componit, ut sit distincta, aptaque,

&c. Quintil. XI. 3. ab his ætatibus exigendum, ut nomina quædam versusque affectatæ difficultatis ex pluribus asperime coëuntibus inter se syllabis catenatos, et velut confragosos quam citatissime volvant; quo sit 'absolutius os, et expressior sermo,' inquit idem Quintil. I. 1.

127 *Torquet ab obscœnis]* Præclara sane cura veteribus fuit conservandæ puerilis castimoniam. Non absque summa ergo prudentiâ ratione qui sunt a LUDOVICO MAGNO his operibus præpositi jubent nos resecare si quid in Poëtis aliisve auctoribus forte occurrat obscœnum. Vide quæ annotavi pridem in Præfatione ad Juvenalem: et quæ Juvenalis scribit, Sat. XIV. 44. et seq.

128 *Pectus præceptis format amicis]* Documentis honestis e morali Philosophia petitis.

129 *Asperitatis corrector]* Mores in-

Recte facta refert; orientia tempora notis 130
 Instruit exemplis; inopem solatur et ægrum.
 Castis cum pueris ignara puella mariti
 Disceret unde preces, vatem ni Musa dedisset?
 Poscit opem chorus, et præsentia numina sentit;
 Cœlestes implorat aquas docta prece blandus; 135
 Avertit morbos, metuenda pericula pellit;
 Impetrat et pacem, et locupletem frugibus annum:
 Carmine Dî superi placantur, carmine Manes.

clare gesta narrat: atatem præsentem instituit exemplis præteritis: consolatur pauperem et laborantem. Unde vero innupta adolescentula et pueri pudici acciperent preces, nisi Musæ poëtam donassent? chorus auxilium petit, et faventes Deos animadvertit, flagitat pluvias blande et rite supplicans; avertit morbos, arcetque mala impendentia: pacem obtinet atque annum frugibus abundantem. Dî superi carmine placantur, necnon et inferi: antiqui agricolæ robusti et paucis

//////////

11. Sat. 3. 127. et 1. Epist. 15. 37.—130 Vat. 19. unus Pulmanni, et Venett. 1481. 1490. *noctis*.—133 *Diceret* Schoenborn. 3. *nisi Musa* Harl. 6. duo ap. Valart. Zarot. 1470. Vet. Comb. Venett. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. Florent. 1482. et Junt. 1503.—134 Schoenborn. 3. *numina sortit*.—135 Codex Bersmanni, *opes docta*. Benth. in Curis Noviss. delet interpunctionem post *blandus*, enique secutus Kidd. nemo præterea.—136 *Advertit* Vat. 19. *Avertit nimbos* Vat. Palat. 4. *periculu tollit* codex Bersmanni; et sic edidit Cuning. ex ingenio.—137 Vat. Palat. 3. *pacem locupletem*.—138 *Dî superi* Bann-

NOTÆ

concinnos, sævos, duros corrigens, flectens, in melius formans.

130 *Recte facta refert*] Majorum virtutes et egregia facinora commemorat, quibus pueri ad imitationem accendantur.

Orientia tempora notis Instruit exemplis] Ex ante bene factis docet quid nunc sit agendum, quid deceat, quid laude dignum esse videatur: ex præteritis præsentia moderatur.

133 *Preces*] Hymnos in honorem Deorum, maxime vero Sæculare Carmen in Ludis Sæcularibus cantari solitum a pueris ac virginibus. De quibus suo loco dictum est.

134 *Chorus*] Puerorum et virginum Carmen Sæculare canentium.

135 *Cœlestes implorat aquas*] In magna siccitate sacra Romæ fiebant Jovi, ad eliciendam pluviam: quæ Aquili-

cia, sacerdotes autem Aquilices dicebantur. Tertull. Apologet. cap. 40. 'Aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denuntiatis.' Huc etiam pertinet quod scribit Varro 11. de Vita pop. Rom. 'Manalis lapis in pontificalibus sacris movetur, cum pluviam exoptantur.' Rem explicat Festus: 'Manalem,' inquit, 'lapidem vocabant petram quandam, quæ erat extra portam Capenam juxta ædem Martis; quam cum propter nimiam siccitatem in urbem protraherent, insequeretur pluvia statim.'

136 *Avertit morbos, &c.*] Hæc et cetera legere est in Carmine Sæculari.

138 *Manes*] Hi nocere viventibus credebantur, nisi placarentur. Vide Epod. v. 94.

Agricolæ prisci, fortes, parvoque beati,
 Condita post frumenta, levantes tempore festo 140
 Corpus et ipsum animum spe finis dura ferentem,
 Cum sociis operum, pueris, et conjuge fida,
 Tellurem porco, Sylvanum lacte piabant,
 Floribus et vino Genium, memorem brevis ævi.
 Fescennina per hunc inventa licentia morem 145

contenti, post collectas fruges, feriis recreantes corpus ipsamque mentem spe finis laborum patientem, cum participibus laboris tam liberis quam fideli uxore, sacrificabant suam Telluri, lac Sylvano, flores et vinum Genio, qui facit recordari brevitatis vitæ. Per hanc consuetudinem inducta cavillatio Fescennina jactavit agrestia dic-

berg.—142 Vatt. 1. 7. 19. Vatt. Rom. 3. 4. 6. Chisian. 5. et Angelic. 3. *et pueris*; ita alii Mss. apud Pulm. Val. Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. Britann. 1520. Basill. 1527. 1531. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. R. Steph. 1544. inde vulgata fere apud omnes; sed *et* improbavit in nota Torrent. ejecit Bentl. inde anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cui. Sanad. Baxt. Mervill. Gesn. Sandby, Dorigh. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zenn. ‘Putant Torrent. et Bentl. pueros et conjugem esse *socios*, quia ipsi otiosi domi non sedebant. At præter eos, in agris colendis alii adhibebantur. Varro de Re Rust. 1. 17. ‘Omnes agri coluntur hominibus servis, aut liberis, aut utrisque,’ &c. Erant etiam amici, conterranei, qui sibi invicem operas mutuabant; ut hodieque usus est in Italia. Nota Æsopi Fabula apud A. Gell. 11. 22. De eodem usu Apuleius Apolog. p. 20. edit. Pric. Hos ab Horatio verè appellatos *socios operum* arbitror.’ *Fca.*—143 Cuning. ex ingenio, *porca*, quod dubitative proposuerat Lambinus.—145 Bentl. ex conjectura, *invecta*. Ita tamen legit Barth. ad Claudian. p. 765. et citant Politian. Brisson. Passerat. Popma, et Ferrar. adoptarunt Cuning. Sanad. Merv. Francis. Phil. Valart. Dorigh. Wakef. et Bodoni. *invecta*, i. e. *invencta*, Vat. 24. *Fascenino* Schoenborn. 3.

NOTÆ

139 *Agricolæ prisci, &c.*] Horatius mox explicavit unde ortum sit carmen sacrum: jam ostendit qua ratione profanum habuerit originem atque incrementum.

142 *Cum sociis operum, pueris, &c.*] Non ergastulis tunc et servis colebantur agri scilicet.

143 *Tellurem porco*] Pro, porca. Sic enim terræ fertilitas suis fœcunditate indicabatur. Cic. de Leg. 11.

Sylvanum lacte piabant] Aptum sacrificium Deo ruris et pastorum. Vide Epod. 11.

144 *Floribus et vino Genium*] Naturæ Deo flores, placentæ, vinum offerebantur; nulla vero cædebatur

victima: ut explicavi III. Od. 17. Persius Sat. 11. ‘Funde merum Genio.’

145 *Fescennina per hunc inventa, &c.*] Sic, inquam, Poëta describit originem profanæ poëseos. Rusticus jam ‘laborum liber,’ ut est in Epist. ad Pis. ‘festo tempore corpus animumque relevans, rustica opprobria’ jactavit; id est, alii alios rudi sed procaci carmine lacescentes oblectamentum quæsiere. Et hinc nata est subinde Comædia: ut dicitur alibi.

Fescennina licentia] Versus petulantes et protervi inter jocosa convivia adversus quemlibet prolati, locum habuere primo in urbe Etruriæ

Versibus alternis opprobria rustica fudit;
 Libertasque recurrentes accepta per annos
 Lusit amabiliter, donec jam sævus apertam
 In rabiem verti cœpit jocus, et per honestas
 Ire domos impune minax: doluere cruento
 Dente lacessiti; fuit intactis quoque cura
 Conditione super communi: quin etiam lex
 Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quenquam

150

teria carmine amœbæo: annisque redeuntibus usitata hæc licentia hilariter jocata est, usquequo dirum scomna abiit in publicum maledicendi furorem, et nobiles familias temere impetivit. Tum mordacibus dictis appetiti gemuerunt: atque etiam ii qui non fuerant lacessiti condoluerunt de publico discrimine. Immo lex et pœna est constituta, vetans ullum maledicis versibus notari. Tunc fustuarii metu carmen

//////////

—149 Schoenborn. 3. Vat. 1. a m. pr. Vatt. 4. 9. 12. 14. 15. 18. 24. Vatt. Rom. 2. 3. Vatt. Palat. 1. 4. Chisian. 1. 6. Angelic. 2. 3. Vallicell. 3. et Harl. 2. 3. 6. 7. *capit verti*; ita alii apud Pulm. Bentl. edit. 1470. Venn. 1481. 1483. 1486. 1492. Flor. 1482. Asc. Basill. 1527. 1531. restituit Bentl. tanquam plenius, et sonantius; inde anonymus 1713. Cum. San. Merv. Phil. Dor. Wakef. Wetz. Al. *verti capit*.—150 Vat. 14. *domus*. Harl. 2. *minax impune domos*: sic notatum in Ald. 1519. in Biblioth. Angelic. ita quoque Dan. Heins.—151 Schoenborn. 2. *fuit hæc cunctis*.—153 *Pœnaque nata* Vatt. 4. 7. 18. a m. pr. Vatt. Rom. 1. 3. 4. 5. Vat. Palat. 3. Chisian. 1. 5. alique codd. ap. Torrent. Cuning. et Valart. *data Barberin. 1. sancta, malo nollet quæ* Cuning. suo more.

NOTÆ

Fescennia, Vulgo, *citta Castellana*. Hinc quoque ortum est carmen nuptiale inconditos sales et dieteria nonnihil obscœna continens. Porro exinde versus quilibet obscœni et procaeces Fescennini dicti sunt. Livii lib. VII. initio, multa refert non valde his consona; sed profecto magis Horatio credendum.

146 *Versibus alternis opprobria rustica fudit*] Augustus ejusmodi versus Fescenninos nimirum diceces et mordaces in Pollionem aliquando scripsit: quibus quod non responderet increpantibus sic locutus fertur Pollio: Nec licet nec libet in eum scribere qui potest proscribere. Vide Alex. ab Alex. II. 5.

147 *Libertasque recurrentes, &c.*] Mos iste mutua probra objectandi impune et libere post messem annis singulis

usitatus et confirmatus est; donec licentiam nimiam et criminosam coerceri necesse fuit. Huc pertinet quod I. Sat. 3. notatur de rusticis desidiis invicem exprobrantibus: 'Magna compellans voce cucullum.'

148 *Sævus apertam In rabiem verti capit jocus*] Faceta primo libertas cavillandi fuit tantum; at subinde erupit in maledicentiam publicam: et contumeliose notati sunt honesti quique viri, nominatim vitiis objectis. Talis fuit vetus Comœdia tum apud Græcos, cum etiam postea apud Romanos.

152 *Conditione super communi*] Par enim sors imminabat et miuari videbatur æque omnibus, scilicet maledictis lacerari, et probroso carmine proscindi.

153 *Lex Pœnaque lata*] Lex XII.

Describi: vertere modum, formidine fustis
 Ad bene dicendum delectandumque redacti. 155
 Græcia capta ferum victorem cepit, et artes
 Intulit agresti Latio: sic horridus ille
 Defluxit numerus Saturnius, et grave virus
 Munditiæ pepulere: sed in longum tamen ævum

converterunt ad laudandum et oblectandum revocati. Subinde victa Græcia victorem bellicosum devinxit, invexitque disciplinas in rude Latium. Sic aspera poësis Saturni desiit: et cultus abegit putidum fætorem. Attamen diu superfuit et superest

—156 Codd. ap. Jaeck, *capta serum*.—158 Barberin. *numeris*. Auratus et

NOTÆ

Tab. erat: ‘Si quis occentassit malum carmen, sive condidisset quod infamiam faxit flagitiumve alteri; capital esto.’ Cic. Tusc. iv. Item de Rep. iv. ejusdem meminit: ‘Nostræ xii. Tabulæ cum perpaucas res capite sanxissent, in his hanc quoque sancientiam putaverunt, si quis activavisset sive carmen condidisset quod infamiam afferret flagitiumve alteri.’ Arnob. lib. iv. ‘Carmen malum conscribere quo fama alterius coinquinetur et vita, Decemviralibus scitis evadere noluitis impune.’ Vide S. August. de Civ. Dei ii. 9. et supra ii. Sat. 1. ‘Si mala considerit in quem quis carmina, jus est Judiciumque.’

154 *Vertere modum*] Desierunt carmina scribere Fescennina, et nominatim vitia notare: Satiras vero scripserunt non tam aperte vel dicaciter arguentes vitiosos.

Formidine fustis] Pœna fustuarii decreta fuerat in auctorem carminis maledici: qui quidem ad necem cædi jubebatur fustibus, seu virgis illis, ex quibus simul et securibus constabant fasces magistratuum. Vide supra cit. Cic. de Rep. iv.

155 *Ad bene dicendum delectandumque redacti*] Ad hæc certe magis nata

poësis videtur.

156 *Græcia capta, &c.*] Posteaquam Romani Græcorum imperio subverso Græciam in provinciam redegerunt, artes liberales a Græcis illatæ sunt in Italiam adhuc rudem et disciplinis nondum exultam: quarum amœnitate capti sunt Romani.

158 *Numerus Saturnius*] Prisca barbaries, rudis et impolita compositio versuum, quæ fuerat in Italia sub Saturno rege, ac diu etiam post eum. Ascon. in ii. Verr. ‘Versus Saturnii,’ inquit Festus, ‘appellantur illi antiquissimi, quibus Faunus fata hominibus creditur cecinisse; quibus et a Nævio bellum Punicum scriptum est, et a multis aliis plura composita sunt.’ Ennius de iisdem: ‘scripsere alii rem Versibu’, quos olim Fauni vatesque canebant; Cum neque Musarum scopulos quisquam superarat.’ Porro ii versus omnes erant Iambici Hypercatalecti; qualis iste: ‘Malum dabunt Metelli Nævio poëtæ.’

159 *Grave virus Munditiæ pepulere*] Venustus Græcorum expulit rusticitatem et inconcinnitatem a sermone et scriptis Romanorum. *Virus*] Docas aures velut enecans; barbara scilicet oratio, atque ‘reconditorum

Manserunt, hodieque manent, vestigia ruris.
 Serus enim Græcis admovit acumina chartis;
 Et post Punica bella quietus, quærere cœpit
 Quid Sophocles et Thespis et Æschylus utile ferrent.
 Tentavit quoque rem si digne vertere posset;

etiamnum quædam rusticitas. Nam tarde Romani ingenium appulere ad libros Græcorum: postque bellum Carthaginensium pace fruentes investigare ceperunt quid boni continerent Thespis, Æschylus, Sophocles. Quin et tentarunt an scripta illorum pro dignitate possent transferre in Latinum sermonem: et placuerunt sibi

//////////

Rutgersius conj. *et grave virus*; refutat Bentr.—161 Schoenborn. 3. *ammovet*.—162 Vat. 14. *cernere cœpit*.—163 *Thestis et Echinus* Schoenborn. 2. Ennius Schoenborn. 4. *Æschylos* Vat. Rom. 3. a m. pr. Vatt. Rom. 4. 5. Chisian. 1. a m. pr. ita Bentr. ex codd. inde Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. et Kidd.—164 Vat. 3. *quoque si digne rem*. Codex unus Pulmanni, et Schoenborn. 3.

NOTÆ

verborum fetor;’ ut aiebat Augustus, teste Suetonio antea cit. Octav. 86.

159 *In longum tamen ævum Manserunt, &c.*] Diu in Italia, ac Romæ etiam mansit inquinatus sermo, permixtus videlicet e pluribus linguis, Itala, Græca, Osca, Phrygia. Semi-græci erant tum poëtæ cum oratores. Romani passim Graii vocabantur: adeo ut indignatus Cato exclamaverit in Senatu, se non posse ferre amplius Græcanicam urbem. Varro de Ling. Lat. vi. Dionys. Halic. in fine lib. i. Juvenal. Sat. iii. 60. ‘Non possum ferre Quirites, Græcam urbem,’ &c.

162 *Post Punica bella*] Saltem post primum bellum Punicum. Porcius Licinius: ‘Punico bello secundo Musa pennato gradu Intulit se in bellicosam Romuli gentem feram.’

163 *Sophocles, Thespis, Æschylus*] Hi tres apud Græcos tragici poëtæ insignes fuere. Annis ante Christum plus sexcentis Tragœdiam Thespis invenit, Æschylus post annos fere centum expolivit, denique Sophocles mire perfecit, Æschylo jam scene. De Thespi et Æschylo plura in Epist. ad

Pisones.

Sophocles] Is Atheniensis exercitus dux fortissimus cum Pericle, idem et accuratissimus scriptor Tragœdiarum 120. ut aiunt: quanquam ex iis habemus superstites solummodo septem; ceteras autem nobis invidit injuria temporum. Annos vixit nonaginta quinque. Eodem tempore floruit quo Socrates et Aristophanes: apud dictus ob suavitatem orationis: ter et vicies palmam adeptus. Sophocles Homerus tragicus, Homerus autem Sophocles epicus a Polemone nuncupabatur, teste Diogene Laërtio lib. iv. Vide Val. Max. viii. 7. et ix. 12.

164 *Tentavit quoque, &c.*] Tragœdiorum istorum lectione delectati quædam ex illis in Latinum sermonem vertere aggressi sunt. Quin integras etiam Tragœdias Græcorum Latinitate donatas in scenam dedere Accius, Cæcilius, Pacuvius, Nævius; quarum supersunt etiamnum aliquot Fragmenta.

Rem digne vertere] Græcorum vim altosque Tragœdiæ spiritus assequi, et Latino sermone æmulari.

Et placuit sibi, natura sublimis et acer : 165
 Nam spirat tragicum satis, et feliciter audet ;
 Sed turpem putat inscite metuitque lituram.
 Creditur, ex medio quia res accessit, habere
 Sudoris minimum ; sed habet Comœdia tanto
 Plus oneris, quanto veniæ minus. Aspice, Plautus 170

animo excelsi et vehementes : quippe habent de tragico spiritu non parum, nec infeliciter exequentur : ut emendari quod composuerunt, ignominiosum ducunt et aversantur. Putatur comœdia nequaquam esse difficilis, eo quod materiam sumit e vita communi. Verum eo magis operosa est, quo minus habet indulgentiæ. Animadvertite quali

possit.—166 *Jam spirat* Vat. Palat. 1.—167 Nonnulli codd. Feæ, *inscite* ; ita etiam unus ap. Pulm. aliquot Torr. alii apud Bentl. quinque Val. ita Acron, et Porphyrio, aliique Scholiastæ Mss. qui exponunt ‘ stulte : ’ restituit Baxt. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Merv. Phil. Gesner. Sandby, Val. Dor. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. et Zenn. Bentleius ex conjectura de *inscite* fecit *inscitus*. Alii codd. ap. Feam, Pulm. Talbot. et Valart. *inscitiæ*. Vat. Palat. 6. *inscitiæ*. Vat. 7. *in scriptis* ; et sic etiam Harl. 2. 3. 4. 6. 7. et edd. antiq. *in schedis* conj. Cuning.—168 Codd. quidam Feæ, *e medio*. Schoenborn. 2. *in medio q. r. excessit*. Vat. Rom. 5. *quæ res*. Vatt. 7. 14. Vat. Rom. 5. Vat. Palat. 4. *accessit* ; sic alii Mss. apud Cruq. restituit Lamb. Pulm. Cruq. edit. Basil. 1580. Chab. Torr. D. Heins. Torr. Despr. Bond. Dac. Baxt. Bentl. aliique recentiores omnes. *accessit* Vat. 10. a m. pr. Vat. Rom. 3. 4. edit. Princ. solita variatione, de qua 1. Epist. 5. 7. *accessit* ceteri Mss. Feæ et aliorum, et præsertim prisca alia editiones.—169 Schoenborn. 4. *tantum*.—

NOTÆ

165 *Placuit sibi, natura sublimis et acer*] Illi tragicorum Græcorum Latini Interpretes sibi visi sunt non infeliciter rem moliti, et digne satis imitati sublimes illorum dictiones et sententias ; pro insito nempe Romanis acri et sublimi ingenio, ad sustinendam tragicæ spiritus altitudinem valde apto et idoneo.

167 *Sed turpem putat, &c.*] Atque utinam ab incepto nostri Poëtæ non destitissent, seu viribus suis nimium diffusi, seu quod eos ‘ offenderet limæ labor et mora.’ Quod si jam tunc illi, aliique deinceps, *lituram* et *cen-suram* minus timuissent, certe modo ‘ Nec virtute foret clarisve potentius armis, Quam lingua Latium.’ Ita sentit et loquitur Horatius tum hic, tum in Epist. ad Pis. vs. 289.

Delph. et Var. Clas.

168 *Creditur, ex medio, &c.*] Comœdiæ difficultatem ostendit, quia poëtæ comico venia non datur ; quasi facile sit perfecte exprimere res et actiones vulgares. Verum exemplo celebrium Comicoꝝ probat arduum opus esse Comœdiam.

170 *Aspice, Plautus Quo pacto, &c.*] Vide quam aberret a scopo ipse Plautus alioqui solers, pariter et Dossennus : quam ille parum sibi constet in tuendis partibus juvenis amantis, &c. quam alter ‘ edacibus in parasitis’ sit importunus, quos perpetuo ad nauseam usque representat. Plerique dubitarunt utrum ab Horatio reprehenderetur hic Plautus, an culpato Dossenno præferretur, et velut exemplar optimum exhiberetur. At mentem ipse suam aperuit Hora-

Horat.

4 I

Quo pacto partes tutetur amanti ephēbi ;
 Ut patris attenti ; lenonis ut insidiosi ;
 Quantus sit Dossennus edacibus in parasitis ;
 Quam non astricto percurrat pulpita socco.
 Gestit enim nummum in loculos demittere ; post hoc 175
 Securus, cādat an recto stet fabula talo.
 Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru,

modo Plautus sustineat officia adolescentis amatoris, senis avari, lenonis captantis : ut nimius sit Dossennus in parasitis gulosis ; ut dissoluto socco per theatra vadat : enimvero gaudet pecuniam inserere in marsupium ; deinde non angitur, seu fabula intercīdat, seu firmo gradu consistat. Qui ad theatrum ducitur superbo curru gloria,

172 Chisian. 5. et patris. quatuor codd. Feæ, et insidiosi.—173 Dossennus alii codd. ap. eundem, et Harl. 6.—174 Quam non attrito percurrat Vat. Rom. 9.—175 Schoenborn. 2. 3. 4. *dimittere*. Chisian. 5. et tres codd. Bersmanni, post hæc. Duo codd. Pulmanni, Venett. 1481. 1486. 1490. 1492. 1509. 1573. Lips. 1499. Aldd. 1. 2. 3. Junt. 1503. Basill. 1. 2. 3. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Muret. et Gryph. 1566. *posthac*.—177 Schoenborn. 3. *curru*.—178 *Exa-*

NOTÆ

tius in Epist. ad Pisones vs. 270. ‘At vestri proavi Plantinos et numeros, et Laudavere sales, nimium patienter utrunque, Ne dicam stulte, mirati.’

171 *Quo pacto partes tutetur, &c.*] Ergo Plautus hic arguitur, quod nesciat vel non curet ita ‘personam formare,’ ut ‘servetur ad imum Qualis ab incepto processerit, et sibi constet,’ ut est in cit. Epist. ad Pis. vs. 126.

172 *Patris attenti*] Ad lucrum, ad parsimoniam.

Lenonis insidiosi] Loculis amantium insidiantis.

173 *Dossennus* [*Dorsennus*] Vel *Dossennus*, poëta Comicus, Atellanarum fabularum scriptor: cujus mentio est apud Plin. xiv. 13. ubi et aliquot ejus versiculi referuntur.

174 *Quam non astricto, &c.*] Quam uterque peccet, et a perfecto distet: adeo falluntur qui credunt minimum esse difficultatis in elaboranda Comœdia. Certe in hac Poëta ut plurimum aut nimius est aut deficit: quod facere videtur materiæ parvitas. At contra in Tragœdia res graves hinc

Poëtæ ingenium stimulant, sublevant, erigunt; illinc autem auditorum animos dum plus afficiunt, etiam avocant a fastidio, et a notandis erroribus.

Non astricto socco] Allegoria est: soccus comœdorum calceus, *non astrictus*, latus, solutus, indicat non accuratum Poëtam, inconcinne scribentem; seu negligat seu nequeat decorum personarum ubique et semper custodire, vel ‘Descriptas servare vices operumque colores,’ &c. Vide Epist. ad Pis.

175 *Gestit enim*] Et hoc unius luctri magis quam laudis studium referri videtur tam ad Plautum quam ad Dossennum.

Nummum] Pretium pro fabula datum a Prætoribus vel Ædilibus: ut annotavi supra.

176 *Cadat an recto stet fabula talo*] An explodatur a populo, an semel approbata sæpius expetatur. Pers. Sat. v. 104. ‘Tibi recto vivere talo Ars dedit.’

177 *Quem tulit ad scenam*] Neque

Exanimat lentus spectator, sedulus instat.
 Sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum
 Subruit ac reficit. Valeat res ludicra, si me 180
 Palma negata macrum, donata reducit opimum.
 Sæpe, etiam audacem, fugat hoc terretque pœtam,
 Quod numero plures, virtute et honore minores,
 Indocti stolidique, et depugnare parati,
 Si discordet eques, media inter carmina poscunt 185
 Aut ursum aut pugiles: his nam plebecula gaudet.

occiditur spectatore languido, erigitur attento. Adeo leve et parvum est quod contristat vel consolatur animum gloriæ cupidum. Apage rem scenicam, si approbatio denegata me reducit mæstum, concessa exultantem. Non raro quoque audacem pœtam deterret atque alienat quod plures numero, iique merito et dignitate inferiores, imperiti et bardi, promptique ad confligendum, si equites dissentiant, mediam inter fabulam petunt vel ursum vel athletas. His enim plebs delectatur. Sed equi-

minat Bamberg. instat Gesn. ex uno codice; et ita dederunt Comb. Wetzel. Bipont. et Zenn. et sic Nic. Heinsius ad Ovid. Fast. II. 514. inflat in ceteris. —179 Si leve si parvum est Vallicel. 3. a m. pr.—180 Tres codd. Feæ, tres Bentleii, edd. Bentl. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Sandhy, Gesn. Dorigh. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Zenn. Bodoni. Kidd. Jaeck, et Dæring. ac reficit. Schoenborn. 4. ac refigit. Bamberg. Schoenborn. 2. Harl. 2. 3. 4. 6. 7. alii codd. cum edd. vett. ante Bentl. item Fea et Bothe, aut reficit. Schoenborn. 4. res lubrica.—184 Exc. Sax. unus item Pulm. et delectare.—185 Sic discordet Schoenborn. 2. poscat Schoenborn. 3.—186 Valli-

NOTÆ

felicior est Poëta fabulas in scenam dandas scribens gloriæ parandæ causa: tam vanus et calamitosus est hic laudis quam ille luci cupidus.

183 *Numero plures*] Plebeii nempe adversus equestrem ordinem armis contendere parati, si quod stolidè poscunt negetur.

185 *Si discordet eques*] Si equites aliud velint quam plebs: si obsistant plebi flagitanti ut fabula interrumpatur, aliique ludi producantur, nimirum, ursus, leo, camelus, pugilum certamen, gladiatores, funambulus, &c.

Media inter carmina] In media fabulæ actione: post unum aut alterum Comædiæ sen Tragædiæ actum. Vide Terentii Hecyræ Prologum, qui totus

ea de re est. 'Hecyra... hæc enim data est Nova, novum intervenit vitium, et calamitas, Ut neque spectari neque cognosci potuerit: Ita populus studio stupidus in funambulo Animum occuparat.' 'Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria, Funambuli eodem accessit expectatio, Comitum conventus, studium, clamor mulierum, Fecere, ut ante tempus exiret foras. . . . Primo actu placeo: cum interea rumor venit, Datum iri gladiatores; populus convolat; Tumultuantur, clamant, pugnant de loco: Ego interea memm non potui tutari locum. Nunc turba nulla est: otium et silentium est: Agendi tempus mihi datum est,' &c.

Verum equiti quoque jam migravit ab aure voluptas
 Omnis ad incertos oculos et gaudia vana.
 Quatuor aut plures aulæa premuntur in horas,
 Dum fugiunt equitum turmæ peditumque catervæ; 190
 Mox trahitur manibus regum fortuna retortis;
 Esseda festinant, pilita, petorrita, naves;

tes ipsi abjecta aurium voluptate convertuntur ad oculorum oblectationes instabiles et fluxas: per quatuor aut plures horas vela complicantur, dum fugiunt equitum turmæ et peditum cohortes. Mox reges antea fortunati revinctis a tergo manibus trahuntur; properant esseda, pilita, petorrita, naves: portatur ebur captivum, et

cel. 3. bis jam. Quatuor codd. Feæ, unus Cruquii, unus item ap. Oberlin. *plaudit*. Octo Feæ, alii ap. Lamb. Cruq. unus Oberlin. *plaudet*. Alii ap. Feam, et Jaeck, *gaudet*.—187 *Verum equiti* ex conjectura Bentleii. *equitum* Schoenborn. 2.—188 *Omnis ad ingratos* conj. Bentl. *Omnis ad incestos* Cuning. *ad gaudia* Vallicel. 1.—189 Schoenborn. 2. *in auras*.—190 *Diffugiunt* Vat. 14.—191 *Mox manibus trahitur* Chisian. 5. ut conj. Cuning.—192 Schoen-

NOTÆ

187 *Verum equiti quoque, &c.*] Sed equester etiam ordo levitatem modo popularem sequitur: et spectaculo malunt oculos pascere, quæ voluptas cito evanescit, quam auribus excipere quod animo certam et diuturniorem afferat voluptatem.

189 *Aulæa premuntur*] ‘Aulæa recondita cessant,’ ut canit Juvenalis, Sat. vi. ornamenta scenæ et vela remouentur, adeoque fabula et carmina intermittuntur; dum ad obsequendum stulto vulgi studio, introducuntur quæpiam spectacula. Cic. Epist. vii. 1. ad Marium ita scribit: ‘Nosti reliquos ludos, qui ne id quidem leporis habuerunt quod solent mediocres ludi: apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem: quo quidem apparatu non dubito quin animo æquissimo carneris. Quid enim delectationis habent sexcenti muli in Clytæmnestra? aut in equo Trojano craterarum tria millia? aut armatura varia peditatus aut equitatus in aliqua pugna? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent. . . . Quæ

potest esse homini politico delectatio, cum aut homo imbecillus a valentissima bestia laniatur, aut præclara bestia venabulo transverberatur?’ &c.

190 *Dum fugiunt equitum turmæ, &c.*] Dum bellorum species representatur, hostium fuga simulatur, ac subinde triumphalis pompa exhibetur. Huc refer quæ sunt i. Epist. 6. 40. seq. de magno numero chlamydatum scenæ præstitarum.

192 *Esseda*] Currus quibus capti reges traducuntur. Essedum vehiculi gestatorii genus apud Gallos usitatum.

Pilita] Reginarum matronarumque captivarum vehicula, quæ et carpenta.

Petorrita] His captiva regum devictorum familia vehebatur: quatuor rotarum erant. Vide Gell. xv. 30.

Naves] Quibus navali prælio reges victi; vel exhibita naumachia; vel productis navibus, seu pictis in scena seu veris in Tiberi, qui Theatro proximus, ut vult vetus Schol. aut potius in amphitheatro; quemadmodum docet Martial. Spectac. 24. ubi de re-

Captivum portatur ebur, captiva Corinthus.

Si foret in terris, rideret Democritus; seu

Diversum confusa genus panthera camelo,

195

Sive elephas albus vulgi converteret ora:

Spectaret populum ludis attentius ipsis,

Ut sibi præbentem mimo spectacula plura:

Scriptores autem narrare putaret asello

Fabellam surdo: nam quæ pervincere voces

200

Corinthus captiva. O si Democritus viveret, quam rideret, cum plebs attente spectat vel novam bestiam conflata e panthera et camelo, vel candidum elephantem. Sane plebem magis quam ludos attenderet, velut sibi dantem spectacula plus quam histriones: pœtus autem diceret commemorare fabulam surdo asino. Etenim quæ

born. 3. *retorrta*.—194 *Democritus*; et Schoenborn. 2.—196 *Sive elephans Bamberg. converterit* Bentl. ex Priscian. cap. 642. 643. ed. Putsch.—197 Schoenborn. 2. *populum in vulgis*.—198 Vat. 2. a m. sec. *minimo*. Vat. Rom. 2. a m. sec. Vat. Palat. 1. a m. sec. unusque codex ap. Cruq. *nimio*. Vat. Palat. 1. a m. pr. et Chisian. 6. a m. pr. *nimum*. Vatt. 4. 9. Vat. Rom. 2. a m. pr. et Chisian. 1. *mimum*; sic alii codd. ap. Cruq. qui præfert in nota. *nimio sp. risu* Vat. Rom. 2. a m. sec. Vallicel. 1. a m. sec. unus ap. Pulm. alii Marcilii, et Exc. Sax. *risu* etiam Schoenborn. 4. *risum* Vat. Rom. 6. a m. sec.—200 Aliquis ap. Cuning. *et sur-*

NOTE

præsentato navali certamine, subitoque immissa in amphitheatrum per tubos tanta aquarum vi, ut peregrinus esse pontum facile credidisset, nisi mox emissam ad munus gladiatorium aquam cerneret.

193 *Captivum portatur ebur*] Captarum urbium imagines et simulacra ex ebore. Meminit Quintil. vi. 3. 'Chrysippus, cum in triumpho Cæsaris eburnea oppida essent translata, et post dies paucos Fabii Maximi lignea, thecas esse oppidorum Cæsaris dixit.'

Captiva Corinthus] Simulacrum urbis Corinthi a L. Memmio expugnata et expilata. Alii interpretantur, vasa æris Corinthii a victore direpta et asportata.

194 *Democritus*] De eo i. Epist. 12.

195 *Diversum confusa genus*] Cave ne accipias belluam e duabus naturis

mixtam: immo designatur optime camelopardalis, vulgo *une Giraffe*. Varro de Ling. Lat. lib. iv. 'Camelus suo nomine Syriaco in Latinum venit; ut Alexandria camelopardalis nuper advecta, quod erat figura ut camelus, maculis ut panthera.' Vide Solin. c. 33. Dion. lib. XLIII. Plin. VIII. 18. Camelorum, inquit, 'aliqua similitudo in duo transfertur animalia: Nabin Æthiopes vocant, collo similem eqno, pedibus et cruribus bovi, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguentibus; unde appellata camelopardalis: Dictatoris Cæsaris Circensibus Indiis primum visa Romæ. Ex eo subinde cernitur, aspectu magis quam feritate conspicua: quare etiam ovis feræ nomen invenit.'

196 *Elephas albus*] Qualis raro invenitur. Vide Ælian. III. 46.

200 *Narrare asello Fabellam surdo*]

Evaluere sonum, referunt quem nostra theatra?

Garganum mugire putes nemus, aut mare Tuscum:

Tanto cum strepitu ludi spectantur, et artes,

Divitiæque peregrinæ; quibus oblitus actor

Cum stetit in scena, concurrir dextera lævæ. 205

Dixit adhuc aliquid? ¶ Nil sane. ¶ Quid placet ergo?

¶ Lana Tarentino violas imitata veneno.

Ac ne forte putes me, quæ facere ipse recusem,

vox posset superare murmur quod reddunt theatra nostra? credas stridere Gargani sylvas vel Etruscum mare: tanto cum strepitu spectantur ludi, artificium, et opes exoticæ, quibus cum circumdatus histrio prodit in theatrum, dextra sinistra jungitur. An vero jam quidpiam locutus est? Nihil profecto. Ecquid igitur admirantur? Pannum Tarentino succo violas imitantem. Ne vero arbitreris me parce

do.—202 Garganus Schoenborn. 3. mare sævum Vat. 19.—204 Harl. 2. 4. Schoenborn. 3. Vatt. 5. 16. 19. 24. Vat. Rom. 1. Vatt. Palat. 1. 6. Barberin. 1. et Vallicel. 1. oblitus auctor.—205 Constitit unus codex Bersmanni.—206 Nihil sane Bamberg. Nil placet ergo Schoenborn. 2.—207 Lana Marcil. et Markl. ad Stat. Sylv. II. 3. p. 101. inde Wakef. Terentino Bamberg. veneno? tres codd. Feæ.—208 Vallicel. 1. Anne forte. Harl. 4. Et ne forte.—209 Dum

NOTÆ

Proverb. Narrare surdo, vel asino; id est, oleum et operam perdere. *Assello*] Plebeculæ stolidæ et contumaci.

Quæ pervincere voces, &c.] Quis adeo vocalis histrio, quantumvis contenderet, in scena posset audiri tantum inter strepitum tumultuantis populi et vociferantis.

201 *Referunt quem nostra theatra*] Ob reflexam echo. Vide 1. Od. 20.

202 *Garganum*] Apuliæ montem, de quo II. Od. 9.

Mugire nemus] Ventis maritimis percussum. *Mare*] Stridens et resonans, Austro flante, fluctibus collis.

Mare Tuscum] Mare Inferum, et Thyrrhenum, de quo 1. Od. 11.

203 *Artes*] Habitus histrionis artificiosus: apparatus vestium peregrinis opibus et artificio conspicuus.

205 *Concurrir dextera lævæ*] Vel mirabunda plebs junctas manus tol-

lit, vel approbans percutit et complotit.

206 *Dixit adhuc aliquid*] Tunc vero hospes quærere possit: unde populi admiratio, cum nihil adhuc pronuntiarit actor? O stultitiam! ad vestimentorum fulgorem percellitur, gestit, exultat insana plebs.

207 *Lana Tarentino violas imitata veneno*] Vestis et lana violacci coloris tineta apud Tarentum: quæ urbs tum lana cum purpura exquisita celebratur. Plin. VIII. 48. 'Lanæ,' inquit, 'circa Tarentum summam nobilitatem habent.' Idem IX. 39. 'Violacea purpura vigebat, ejus libra denariis centum venibat: nec multo post rubra Tarentina.' Vide et XXI. 6. et 8.

208 *Ac ne forte putes, &c.*] Removet a se Horatius suspicionem invidentiæ. Ne putes, o Anguste, me derogare laudem poetis Dramaticis, eo quod dramata non scribam: profi-

Cum recte tractent alii, laudare maligne ;
 Ille per extentum funem mihi posse videtur 210
 Ire poëta, meum qui pectus inaniter angit,
 Irritat, mulcet, falsis terroribus implet
 Ut magus ; et modo me Thebis, modo ponit Athenis.
 Verum age et his, qui se lectori credere malunt,
 Quam spectatoris fastidia ferre superbi, 215

laudare ea quæ facere detrectem, quando scite peragunt ceteri: is poëta mihi videtur posse ambulare per funem extentum, qui meum cor fictis sermonibus torquet, stimulat, placat, falsis terroribus conculit, velut magus; ac modo me Thebis, modo Athenis constituit. Age vero imminue solitudines eorum etiam qui malunt se Lectori committere, quam tolerare contentum spectatoris fastidiosi; si quidem

recte notatum ex cod. in ora Ald. 1501. in Biblioth. Vatican. tractant Schoenborn. 4. aliique codd. ap. Feam.—210 Ipse per extentum Vallicel. 1. Ire per extentum . . . Ille poëta Angelic. 3. extensum Barberin. 1. unus Pulm. unus item Valart. et notatum in marg. Ald. 1509. in Biblioth. Barberin. extentum finem Bamberg. mihi funem Vat. 19.—212. 213 Wakef. legit: implet; Et, magus ut, modo. Vid. Sylv. Crit. iv. p. 3. et mulcet Schoenborn. 3. Ut me Argis modo me Thebis modo ponat Athenis conj. Rutgers.—214 Vat. Palat. 1.

NOTE

teor me illos, si perite rem moliantur, prorsus admirari.

209 *Laudare maligne*] Exigue, quasi invidendo illis. Virgil. Æn. vii. 'Quale per incertam lunam sub luce maligna.'

210 *Per extentum funem, &c.*] Moliri et perficere quod difficillimum est.

211 *Qui pectus inaniter angit, &c.*] Qui pro arbitrio movet animum, et in quamlibet partem inflectit, seu ad dolendum, seu ad lætandum; vel ad iram, vel ad miserationem, ad metum, spem, &c. Epist. ad Pis. 'Quocumque volent animum auditoris agunto.'

213 *Magus*] Præstigiator, oculos fascinans. Vide Cæl. Rhodig. ix. 23. Plin. &c.

Modo me Thebis, &c.] Dum ita describuntur et narrantur in scena quæ Thebis vel Athenis gesta sunt, ut illic

interesse videatur sibi auditor, et rem oculis spectare. Aristot. Poët. 'tanquam intersit rebus ipsis agendis.' Porro illæ urbes præcipue nominantur, quod inde materiam plerumque Tragicæ desumerint. De Thebis II. Sat. 5. de Athenis II. Sat. 7.

214 *Verum age*] Augustum Comædia in primis gaudentem hortatur Poëta, ut faveat non solum Dramaticis sed et Epicis: quandoquidem his magis quam illis heroum nomen ad posteros transmittitur: utque omnes æque præmiis stimulet ad recte et naviter scribendum.

Qui se lectori, &c.] Qui Odas vel Epos malunt componere a posteris legenda, quam drama spectandum a populo sæpe ad optimum carmen fastidiente, ad ineptam vero ursi, funambuli, purpuræ vestis spectationem gestiente. Vide supra.

Curam redde brevem ; si munus Apolline dignum
 Vis complere libris, et vatibus addere calcar,
 Ut studio majore petant Helicon virentem.
 Multa quidem nobis facimus mala sæpe Poëtæ,
 (Ut vineta egomet cædam mea,) cum tibi librum
 Solicito damus, aut fesso ; cum lædimur, unum
 Si quis amicorum est ausus reprehendere versum ;
 Cum loca jam recitata revolvimus irrevocati ;
 Cum lamentamur, non apparere labores

220

vis scriptis implere locum Apollini rite dicatum, ac poëtis incentivum præbere, ut animosius adeant Heliconem præclarum. Certe nobis poëta multa sæpe mala creamus, (ut mea ipse vineta incidam,) dum tibi occupato vel fatigato librum porrigimus; dum offendimur, si quis familiarium redarguerit unum e versiculis nostris; dum loca jam recitata repetimus non rogati; dum querimur non adverti labores nostros et

//////////

qui me lectori. Vat. Palat. 6. *malint.*—216 *Curam crede brevem* Chisian. 5. ‘*Curam impende* ex Ms. Benteius; tanquam Deus ex machina illi, et loco laboranti subvenerit. Sed non vidit, redde omnino sensum exigere. Agitur enim de illis, qui scripta sua Bibliothecæ Palatinæ offerrebant, vel Augustus optabat, ut offerrent; quibus ipse reddebat curam brevem, retribuebat favorem, gratiam; eadem ipsa scripta legendo, laudibus, præmiis, ornando, cumulando, si digna videbantur. Eodem fere sensu Cic. de Fato c. 2. ‘Subtilitatem ab Academia mutuatur; et ei vicissim reddit ubertatem orationis, et ornamenta dicendi.’ Censorin. de Die Nat. c. 1. ‘Ita ego, a quo plura literis percepi, tibi hæc exigua reddo libamina.’ Nec ideo minus Latine dicitur ‘reddere curam,’ quam ‘præstare curam’ apud Quintil. Inst. Orat. II. 3. Benteii novitatem statim arripuerunt novatores alii, anonymus 1713. Cun. Sanad. Mervill. Phil. Sandby, Dor. Wakef. Wetz.’ *Fæa.* Bamberg. *si minus.*—217 Schoenborn. 4. *complere libens.*—219 Vat. 19. *facimus nobis.*—220 Bamberg. *egomet cedam.*—221 Vat. Palat. 1. *tum lædimur.*—223 Schoenborn. 4.

NOTÆ

216 *Curam redde brevem*] Certa ad victum præbendo subsidia: vel utrosque perinde laudando et fovendo.

Munus Apolline dignum] Bibliothecam a te ædi Apollinis adjunctam in monte Palatino. 1. Epist. 3. 17.

218 *Helicon*] Montem Bœotiæ sacrum Musis. Allegoria.

219 *Multa quidem nobis, &c.*] In se et alios poëtas Epicos culpam derivat ac rejicit Horatius, quod minus Augusto gratiosi sint.

220 *Ut vineta egomet cædam mea*] Proverb. Id est, ut meos ipse errores fatear et emendem.

221 *Cum tibi Solicito, &c.*] Poëta noster, ut alios corripiat, seipsum petit notatque; quanquam ab isto peccandi genere longe alienus: ut patet ex datis luculenter Vinio [Asellæ mandatis et præceptis, cum eum doceret rationem tempestive et commode porrigendi Augusto ipsam hanc Epistolam. Vide 1. Epist. 13.

224 *Non apparere labores*] Velut aliud agens Horatius expostulat, quod plerumque non satis advertat lector vel auditor quæ ab auctoribus summa cura, arte, ingenio sunt scripta.

Nostros, et tenui deducta poemata filo ; 225
 Cum speramus eo rem venturam, ut, simul atque
 Carmina rescieris nos fingere, commodus ultro
 Arcessas, et egere vetes, et scribere cogas.
 Sed tamen est operæ pretium cognoscere, quales
 Ædituos habeat belli spectata domique 230
 Virtus, indigno non committenda poetæ.
 Gratus Alexandro regi Magno fuit ille
 Chærilus, incultis qui versibus et male natis
 Retulit acceptos, regale nomisma, Philippos.

carmina subtili stylo conscripta ; dum speramus fore ut, cum primum audieris nos versus condere, sponte et benigne advoces nos atque ubi egestate vindices, et scribere imperes. Verumtamen oportet expendere quales ministros sortiatur virtus in bello et pace conspicua, nec tradenda infimo poetæ. Alexandro magno regi placuit ille Chærilus, qui pro versibus inconditis et inconcinnis obtinuit Philippos, regium nu-

irrecitatur, cum Gloss. irrecitamur, al. iurecitati, inrevocati.—226 Quinque codd. Feæ, totidem Valart. et unus Pulm. *speramus item fore venturum.* Vat. 7. *te venturum.*—227 Harl. 7. *Carmina nescires.* Vat. 19. *et figere.* Duo ap. Jaeck, in marg. *non fingere.*—228 *Arcessas* variatur ut supra vs. 163.—229 *Sed tamen hæc* Schoenborn. 2. Hic inseri vult Dan. Heinsius versus 87–140. Epist. 2. *refutatus a Benteleo.*—232 Barberin. 2. *fuit ipse.*—233 *Chærilos* Vat. Rom. 3. a m. pr. Vat. Rom. 10. Bentl. Traj. ad Rhen. 1713. et Kidd. *et male notis* Schoenborn. 4.—234 Harl. 2. 4. 6. 7. alii codd. quamplurimi et edd. ante Torrent. *numisma.* Septem codd. Feæ, alii ap. Torrent. et Valart. *nomisma ;* ita Baxt. Bentl. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Gesn. Bipont. Comb. Zenn.

NOTÆ

225 *Tenui deducta poemata filo]* Possunt hæc verti in bonam malamque partem : vel, eximie et scite composita : vel, exili et humili stylo, adeoque indigna ea laude quæ deponitur ab auctoribus.

226 *Cum speramus, &c.]* Tantum nobis arrogamus perperam et stulte.

229 *Quales Ædituos habeat, &c.]* Quales præcones deceant virtutem egregiam. Ædem virtuti velut numini erigit Horatius, assignatque laudatores et poetas velut ædituos.

232 *Alexandro Magno]* Illi Macedonum regi 'fama super æthera noto.'

233 *Chærilus]* Insulsus poetæ Thucydidis et Herodoti vivens tempori-

bus ; quem Aristoteles in Top. notat : 'Qualia Homerus, non qualia Chærilus,' inquit. Vide Epist. ad Pisones vs. 357.

234 *Philippos]* Nummos aureos Philippi Macedonum regis patris Alexandri Magni effigie signatos. Duos fuisse Chærilos constat, quicquid nonnulli sentiant. Prior eximius poeta Atheniensium de Xerxe victoriam celebravit : cui pro singulis versibus totidem stateres seu nummos aureos contulerunt Athenienses, facto etiam decreto, ut cum Homero legeretur. Posterior fuit iste Alexandro comes assiduus, testibus Q. Curtio et Plutarcho : de quo varie narrant. Qui-

Sed veluti tractata notam labemque remittunt 235
 Atramenta, fere scriptores carmine fœdo
 Splendida facta linunt. Idem rex ille, pœma
 Qui tam ridiculum tam care prodigus emit,
 Edicto vetuit, ne quis se, præter Apellen,
 Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra 240
 Fortis Alexandri vultum simulantia. Quod si

misma. At quemadmodum atramentum contactum imprimit notam et maculam, sic fere scriptores rudi carmine inquinant gesta illustria. Is ipse rex, qui tam indignum carmen tam caro pretio emit profusus, decreto interdixit ne pingeret se quisquam nisi Apelles, neve alius quam Lysippus effingeret ex ære imagines strenui

Wakef. Kidd. Fea, Bothe, et Dœring, a Gr. *ὄμῖσμα*.—235 Schoenborn. 4. *remittunt*.—239 Cuning. *ne qui ex ingenio*.—240 *Fingeret* Angelic. 3. *cuderet*, ex conj. Lambini, receperunt G. Fabric. Bentleius, et Kidd. Vid. Nic.

NOTÆ

dam scribunt pepigisse Alexandrum cum Chæriilo, ut pro singulis bonis versibus singulos acciperet Philippos, pro singulis autem malis totidem colaphos: opere vero confecto vix septem versus laude dignos extitisse: denique referunt Chærilum inedia periisse. Vide Suidam, &c. Porro videtur Horatius isti Chæriilo quædam tribuere quæ prioris sint, ut Alexander sit imitatus quod fecerant Athenienses, conditum de se carmen pariter remunerans.

236 *Scriptores carmine fædo*] Hinc sapienter Augustus, quamvis ingenia sui sæculi omni modo foverit, ac benigne patienterque audiverit recitantes non tantum carmina et historias, sed et orationes atque dialogos: componi tamen aliquid de se, nisi et serio et a præstantissimis, offendebarur: admonebatque Prætores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolefieri. Sueton. Octav. cap. 89.

239 *Edicto vetuit*] Cic. Epist. v. 12. 'Nec enim Alexander ille gratiæ causa ab Apelle potissimum pingi, et a Lysippo fingi volebat; sed quod illorum artem tum ipsis cum etiam

sibi gloriæ fore putabat.' Idem narrat Plutarchus, aitque: e duobus Alexandris alterum invictum, scilicet Philippo natum; alterum ab Apelle factum non esse imitabilem. Apuleius Florid. 1. sic habet: 'Alexander imaginem suam, quo certior posteris proderetur, noluit a multis artificibus vulgo contaminari; sed edixit universo orbi suo, ne quis effigiem regis temere assimilaret ære, colore, cælamine; quin solus eam Polyclethus ære duceret, solus Apelles coloribus delinearet, solus Pyrgoteles cælamine excuderet.' Plin. vii. 37. 'Edixit imperator ille, ne quis ipsum alius quam Apelles pingeret, quam Pyrgoteles sculperet, quam Lysippus ex ære duceret.' Vide et Val. Max. viii. 11.

Apellen] Eximius ille pictor ex insula Co, toto orbe celebratus pictis ingeniose et venuste tabellis.

240 *Lysippo*] Statuarius hic præclarus ad veritatem optime accessit, Quintiliano teste. Hinc Propert. iii. 9. 9. 'Gloria Lysippo est animosa effingere signa.'

241 *Fortis Alexandri vultum*] Cui

Judicium subtile videndis artibus illud

Ad libros et ad hæc Musarum dona vocares,

Bœotum in crasso jurares aëre natum.

At neque dedecorant tua de se judicia, atque

245

Munera, quæ multa dantis cum laude tulerunt,

Dilecti tibi Virgilius Variusque poëtæ:

Nec magis expressi vultus per aënea signa,

Quam per vatis opus mores animique virorum

Alexandri. Quod si judicium hoc solers in æstimandis artibus vocares ad scripta et ad munera ista Musarum, affirmares ortum in pingui aëre Bœotiorum. Verum selecti a te, Auguste, poëtæ Virgilius et Varius non turpant tua de se judicia, et dona quæ acceperunt plurima cum gloria largientis. Virorum autem illustrium vultus aërea effigie expressi non plus fulgent, quam mores et ingenium versibus

Heins. ad Ovid. Am. I. 4. 1.—242 Bamberg. et Schoenborn. 2. *videntis*.—245 *At non* Vat. Palat. 6. *Ac neque* notatum ex cod. in ora Ald. 1509. Biblioth. Barberin. et ita ex ingenio Cuning.—246 Cuning. *laude tulere*.—247 Harl. 2. 4. 6. 7. Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. et Vet. Comb. *Varusque*. Schoenborn. 3. *poëta*.—249 *Quam vatis per* Schoenborn. 4. *moresque* Cuning.—251 *Reptan-*

NOTÆ

nempe masculus ac leoninus erat obtutus.

Quod si Judicium, &c.] Alexander de pictura aliisque artibus bene judicans, quam inepte censuit de carminibus! Certe Bœotico fuisse ingenio dixeris. Plinius tamen VII. 29. docet quanti ab Alexandro æstimati sint Homerus, Pindarus, &c. Ælianus autem Histor. Var. lib. II. non fuisse picturæ æstimandæ peritum ostendit: refert enim, Alexandri equo adhinniente ad equum ab Apelle pictum, quem tamen Alexander haud valde laudaverat, dixisse Apellem: Atqui, Imperator, videtur equus tuns in arte pingendi esse te intelligentior.

244 *Bœotum in crasso*] Quanquam sæpius 'fortes creantur fortibus,' contra tamen event interdum. Sic Pindarus crassa licet regione, Bœotii nempe Thebis, oriundus, sagacissimi nihilominus ingenii fuit. Verum constat Bœotios ut plurimum fuisse stu-

pidos et hebetes, aut valde crassos, pro cæli et aëris ratione: unde nata proverbialia: 'Sus Bœotica,' 'auris Bœotica,' 'Bœoticum ingenium.' Cic. de Leg. I. n. 79. 'Videmus quam varia sint terrarum genera: . . . aliæ quæ acuta ingenia gignant, aliæ quæ retusa. Quæ omnia fiunt ex cæli varietate, et ex disparili aspiratione terrarum.' Id. de Fato, n. 7. 'Inter locorum naturas quantum intersit, videmus: alios esse salubres, alios pestilentes . . . Athenis tenuæ cœlum; ex quo acutiores etiam putantur Attici: crassum Thebis; itaque pingues Thebani,' &c.

247 *Varius*] De eo I. Od. 6. et I. Sat. ult. sub finem.

248 *Nec magis expressi*] Plutarchus refert Catonem Censorium eos deridere solitum, qui statuarum cupiditate flagrarent, ignorantes se pictorum et fabrorum operibus gloriari; sui vero pulcherrimas imagines extare in civium animis. Vide IV. Od. 8.

Clarorum apparent. Nec sermones ego malle[m] 250
 Repentes per humum, quam res componere gestas,
 Terrarumque situs et flumina dicere, et arces
 Montibus impositas, et barbara regna, tuisque
 Auspiciis totum confecta duella per orbem,
 Claustraque custodem pacis cohibentia Janum, 255
 Et formidatam Parthis te principe Romam;
 Si, quantum cuperem, possem quoque: sed neque parvum
 Carmen majestas recipit tua, nec meus audet
 Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.
 Sedulitas autem, stulte quem diligit, urget; 260
 Præcipue cum se numeris commendat et arte;
 Discit enim citius meminitque libentius illud

poëtæ. Ego vero non malle[m] scribere humiles sermones, quam tua celebrare facinora, et situs regionum et fluvios, et arces montibus inædificatas, et victos reges barbaros, et bella tuis auspiciis orbe toto finita, et templum includens Janum pacis custodem, et Romam te regnante Parthis metuendam; si quidem tantum valerem quantum exoptarem. At tua majestas non admittit exile carmen; et mea verecundia rem aggredi veretur, ad quam vires minime sufficiunt. Porro officia gravant eum quem stulte colunt, præsertim cum se protrudunt versibus et carmine. Enim-

//////////

tes Schoenborn. 4. *res quam* duo codd. ap. Valart.—252 Bamberg. et Schoenborn. 2. 3. 4. *Terrarum situs et flumina*, sine *que*.—253 *Montibus et positus* Schoenborn. 2.—256 *Et formidandam* Vat. Rom. 2. *et principe* Schoenborn. 2.—259 *Rem temptare* Bamberg. *vires quam forte* Vat. 1. *recusant* Bamberg. Schoenborn. 2. 3. Vat. 14. Chisian. 5. Vallicel. 3. et tres alii codd. ap. Valart.—261 Harl. 6. *numeris cum se*. Vat. 1. a m. pr. et Vallicel. 3. *commendet*.

NOTÆ

250 *Nec sermones ego malle[m]* Adverte prudentiam et modestiam Poëtæ nostri. Ego, inquit, si Epici carminis scribendi facultate pollerem, certe malle[m] res ab Augusto præclare gestas versibus Heroicis consignare, quam Satiras pedestri musa scribere: verum illius materiæ gravitati vires meas impares sentio; timeremque ‘splendida facta fœdis scriptis illinere’ et maculare.

252 *Arces Montibus impositas]* ‘Præsidia et custodias ubique disposuit . . . per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius castella direxit.’

Flor. cap. ult.

253 *Tuis Auspiciis confecta]* Vide iv. Od. 14.

255 *Claustraque custod. &c.]* Portas itaque Jani clausas, ut pacis tempore. iv. Od. 15.

256 *Formidatam Parthis]* Vid. i. Od. 12. et 19. iii. Od. 5. iv. Od. 15.

260 *Sedulitas autem, &c.]* Intempestivum officium nec utile nec gratum videtur, sed potius grave est.

262 *Discit enim citius, &c.]* Cic. pro Murræna: ‘Cui placet, obliviscitur; cui dolet, meminit.’

Quod quis deridet, quam quod probat et veneratur.
 Nil moror officium quod me gravat: ac neque ficto
 In pejus vultu proponi cereus usquam, 265
 Nec prave factis decorari versibus opto:
 Ne rubeam pingui donatus munere, et una
 Cum scriptore meo capsâ porrectus aperta,
 Deferar in vicum vendentem thus et odores,
 Et piper, et quicquid chartis amicitur ineptis. 270

vero citius quisque discit ac facilius recordatur id quod deridet, quam quod æstimat et miratur. Ego quidem sperno sedulitatem quæ mihi molestiam creat: et nolim usquam e cera effingi male expresso vultu, aut versibus inconditis laudari: ne erubescam turpi affectus dono, simulque cum laudatore meo patente cista jacens deporter in vicum, ubi venduntur thus, aromata, piper, et quodcumque involvitur insulsis chartis.

—264 Chisian. 5. et Venett. 1495. 1514. *facto*.—265 Schoenborn. 3. 4. *unquam*.—266 Harl. 4. *fictis*.—267 *Nec rubeam* quinque codd. ap. Pulm. Schoenborn. 2. et Venett. 1492. 1514.—268 Vat. 10. a m. pr. *corruptus*; ita Venet. 1481. in comment. *aperta* quinque codd. ap. Feam, unus ap. Pulm. Aldus 1501. 1509. 1519. Bad. Ascens. edit. Basill. 1527. 1531. 1580. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Mur. Lamb. H. Steph. Lubin. Chab. D. Heins. Desprez, Bond, Talb. Dac. Baxt. San. Merv. Phil. Gesn. Sandby, Batt. Dor. Val. Oberl. Comb. Wetz. Zenn. 'Alii Mss. et priscae editiones, quibus adhærent inter recentiores Bentl. Cun. Wakef. ferunt, *operta*; solita varietate, de qua 1. Sat. 2. 86. Respicit Horatius ad morem efferendi cadavera porrecta in arca vel ad rogam, vel ad sepulcrum; et arca erat vel aperta, vel operta, seu clausa; ut notat Kirchmann. de Fun. Rom. II. 9. 'Opertam' supponit, ut in editis legitur, Acron, cum scribit: 'Bene porrectus, et in capsâ operta, quasi mortuus in feretro deferar in Vicum thurarium.' At potius de *aperta* intellexisse, credi potest, ex *feretro*, seu sandapila, quæ ignobiliorum erat propria; ut notat idem Kirchmannus.' *Fea*.—270 Unus Vat. unus item Cruquii, Florent. 1482. Venet. 1483. Lips. 1499. Britann. 1520. et ex ingenio Wakef. *inemptis*. Cf. Catull. xxxi. 1. 6. Pers. 1. 43. Mart. III. 12.

NOTÆ

- 264 *Neque ficto In pejus, &c.*] Malim nullam e cera imaginem, quam prave fabricatam habere: ex more veteri, de quo nos alibi; Juvenalis autem fuse Sat. VIII.
 267 *Pingui munere*] Rudi et inepto carmine, inconditis insulsisque versibus.
 268 *Porrectus*] Quasi cadaver.
 270 *Quicquid chartis amicitur ineptis*] De ea insulsorum librorum infelici sed justa sorte dixi alibi. Vide 1. Epist. 20. 12.

EPISTOLA II.

AD JULIUM FLORUM.

Suaviter garrit cum amico, et ostendit se nactum quod avebat poëticæ mun-
tium remittere, et ad pristinum Philosophiæ studium se recipere. *Bart.*
Excusat se Julio Floro, qui questus, quod nec Epistolam ullam, nec car-
mina promissa misisset, hunc in modum: Ut mango, si vitia servi, quem
vendit, ingenue indicavit, ad redhibendum damnari nequit; sic nec ego,
cum tibi proficiscenti prædixerim, me Epistolam non esse missurum, ma-
la fidei accusari potero. Quod vero carmina miserim nulla, sic habeto:
Ut Luculli miles quidam, zona perditâ, ad prædam faciendam fortissimus
extitit, sed idem locupletatus periculum adire recusavit; ita et ego, quem
olim post prælium Philippense paterno fundo privatum paupertas, ut
versus facerem, impulit, nunc, cum satis sit unde vivam, malo dormire,
quam scribere versus, a quibus avocatur me non modo ætas ingravescens, sed
et morositas quædam hominum, quorum alii alio carminis genere delectan-
tur; tum vita Romæ negotiosa et turbulenta, quoniam ad versus faciendos
requiritur secessus, solitudo, et otium; denique mala poëtarum consue-
tudo, qui certatim se invicem temere laudant et irascuntur secus facienti-
bus. Ad poëma autem legitimum diligentissimus verborum delectus est
habendus, opusque est multo labore. Ergo, dicet aliquis, commodius est
malum videri poëtam, dummodo nobismet ipsis placeamus et beatos nos
putemus, ut ille Argivus delirus. At vero omnino præstat abstinere a
mugis poëticis, et veræ sapientiæ operam dare, et vitia animi pravasque
fugere cupiditates omnes.

**FLORE, bono claroque fidelis amice Neroni,
Si quis forte velit puerum tibi vendere natum**

O Flore, amice fidelis probo et illustri Neroni, si forte aliquis vellet tibi vnum-

//////////

Epistola nona Libri primi in Ed. Sanad.—1 Nonnulli codd. *caroque*.—

NOTÆ

1 *Flore bono, &c.*] Julius Florus, ad bellum Pannonicum proficiscentem cum Tiberio Nerone, petierat ab Horatio ut quæpiam ad se scriberet: cessantem vero quanquam nihil pollicitum subinde increpavit. Cui se Horatius excusat hac Epistola; in qua et eximia quædam ad poësin, et ad bene beateque vivendum pleraque

documenta perscribit. Ad hunc ipsum Florum inscriptam vidimus jam 1. Epist. 3.

Amice Neroni] Is ipse est Tiberius Claudius Nero, qui Augusto in imperium successit. De eo jam ante.

2 *Si quis forte velit, &c.*] Similitudo, qua se apud Florum purgat Horatius.

Tibure vel Gabiis, et tecum sic agat : Hic et
 Candidus, et talos a vertice pulcher ad imos,
 Fiet eritque tuus nummorum millibus octo ; 5
 Verna ministeriis ad nutus aptus heriles ;
 Literulis Græcis imbutus, idoneus arti
 Cuilibet ; argilla quidvis imitaberis uda ;
 Quin etiam canet indoctum, sed dulce bibenti :
 Multa fidem promissa levant, ubi plenius æquo 10
 Laudat venales, qui vult extrudere, merces :
 Res urget me nulla ; meo sum pauper in ære :

dare servum Tibure aut Gabiis oriundum ; atque tibi sic loquatur : Iste sincerus, et integer a capite ad calcem, tibi vendetur octo millibus nummorum, famulus proutus obsequi nutibus heri ; literis Græcis eruditus, omnis disciplinæ capax : hunc velut molle lutum ut libuerit finges : cantabit etiam sine arte, quod jucundum inter epulas. Nimia pollicitationes minuunt fidem, quando plusculum laudat merces venales qui cupit eas cito vendere : ut nulla me necessitas premit : in propriis bonis mo-

3 Vatt. 10. 19. *hic est.*—8 Exc. Sax. *mutabitur.* Vat. Rom. 5. *imitabimur.* Venet. 1546. *mirabitur.* Sex codd. Feæ, *imitaberis* ; ita alii Mss. apud Lamb. Cruq. Torr. Talb. Ceteri Mss. Feæ et aliorum, *imitabitur.* Varietatem lectionis jam notaverat Acron ipse, qui pro *imitaberis* stat, et exponit : ‘ Tanti ingenii es, ut flectas eum, quo velis, tanquam argillam ndam.’ In eandem sententiam concesserunt Britann. 1520. Lamb. et ejus argumentis, in sensu Acronis, abducti H. Steph. Cruq. Pulm. Chab. Torr. D. Heins. Desprez, Bond, Dacer. Baxt. Benti. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Merv. Gesn. Sandby, Phil. Batt. Val. Dorig. Oberlin. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. Bipont. Bodoni, Kidd. et Dœring. *imitabitur* etiam Fea, Bothe, et Jaeck.—10 Angelic. 3. *levant promissa fidem.* Vat. 1. a m. pr. *ubi lenius.*—11 Harl. 4. 6. Schoenborn. 2. viginti duo ap. Feam, alii ap. Lamb. *excludere* ; refutat Lamb. adoptavit Cuning. *extrudere* ceteri codd. Feæ, Harl. 2. 3. 7. Zarot. Mediol. 1476. Venet. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. 1509. 1546. 1552. Lips. 1499. Aldd. 1. 2. 3. Junt. 1503. Bad. Ascens. Basill. 1. 2. 3. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. R. Steph. 1544. Lamb. Muret. et recentt. uno excepto Cuning. *extendere* Schoenborn. 4. *menses pro merces*

NOTÆ

3 *Tibure*] Vid. 1. Od. 7. et 18. et 11. Od. 6.

Gabiis] Vid. 1. Epist. 11. et 15.

Hic et Candidus] Verba sunt man-gonis, usque ad versum 17.

6 *Verna*] Servus ex ancilla natus domi.

7 *Literulis Græcis imbutus*] Erudi-bant servos, ut pluris venderent. Te-
 rent. Eunuch. ‘ Fac periculum in li-

teris, fac in palæstra, in musicis : solertem dabo.’

10 *Multa fidem promissa levant*] Sub-dolus negotiator vnit videri non dare verba, cum maxime verba dat.

12 *Meo sum pauper in ære*] Nullum æs alienum habeo ; nihil debeo cui-
 quam. Cic. pro Roscio comædo : ‘ Locuples erat : nihil debebat : in suis nummis versabatur.’

Nemo hoc mangonum faceret tibi : non temere a me
 Quivis ferret idem ; semel hic cessavit, et, ut fit,
 In scalis latuit metuens pendentis habenæ. 15
 Des nummos, excepta nihil te si fuga lædit.
 Ille ferat pretium, pœnæ securus, opinor.
 ¶ Prudens emisti vitiosum ; dicta tibi est lex :
 Insequeris tamen hunc, et lite moraris iniqua.

dicus sum : nullus negotiator sic tecum ageret : non alius a te idem a me facile obtineret. Hic semel cessavit fuit ; atque, ut accidit interdum, se occultavit metu sculicorum ad scalas suspensarum : trade pecuniam, si te non offendit fuga, quam excipio. Post hæc accipiet mango nummos absque metu pœnæ, ut credo : tu sciens emisti pravam. Significata tibi fuit conditio. Hunc nihilominus insequeris, et injusta

//////////

Schoenborn. 2.—13 Schoenborn. 4. Vat. 4. et margo Ald. 1501. in Biblioth. Vatican. *faciet*.—14 *Quivis feret* . . . *cessavit* codex ap. Jaeck. *semel hoc Barberin. 2.—15 Vat. 4. sub scalis. Barberin. 2. in scalis. Cf. Cic. pro Mil. 15.—16 Vat. 1. si te. Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. plurimi codd. Feæ, et edd. vett. lædat ; ita etiam Fea et Bothe. lædit Vat. Palat. 1. et Chisian. 1. a m. pr. adoptavit ex Ms. Cruquii Baxterus ; et ex hoc Ms. et alio suo Bentl. magis, ut illi videretur, ex more Horatiano ; sequuntur anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Merv. Gesn. Sandby, Dor. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. ‘ Venditor asseverat, puerum esse immunem ab omni vitio corporis et animi ; excepto, quod evenire potest, ut fuga ejus lædat emtorem ; sive, ut verna fugam arripiat. Qui hoc declarat, paciscitur cum emtore, ne actione redhibitoria teneatur, si revera servus aufugiat. Ulpian. in lib. XIV. § 9. ff. de Ædil. Edicto.’ Fea. lædet Vat. Palat. 6. et Basill. 1527. 1531.—17 *Ille feret* Schoenborn. 2. Harl. 6. Vatt. 4. 14. 15. 17. 21. Angelic. 2. a m. pr. Zarot. 1470. Venett. 1481. 1490. 1514. Lips. 1599. et Britann. 1520.—18 Vatt. 1. 4. 7. Vat. Rom. 6. a m. sec. Barberin. 1. 2. alii codd. ap. Lamb. et Pulm. *tibi lex*.—19 Vat. 1. et Angelic. 1. *iniqua?* cum interrogandi*

NOTÆ

14 *Semel hic cessavit*] Versutus mango fugacem servi animum ita declarat metu legis, ut potius dissimulare et tegere dicendus sit : adeo rem verbis involvit, extenuat, subornat.

Ut fit, In scalis, &c.] Quod segnis fuisset ad mandata peragenda, timuit loris stringi ac cædi. Hinc paululum delituit, abfuitque domo. Sic per ambages mango loquitur, ne uno verbo eoque odioso dicat, fugit : vel, semel fugit.

15 *In scalis*] Ad terrorem servorum ita pendebant in scalis scuticæ, quas ob oculos semper haberent, ut a pec-

cando detererentur.

16 *Excepta nihil te si fuga lædit*] Tandem fugam dicit breviter, excipitque : quod nisi faceret, redhibere acceptum pretium vel servum cogere-
 retur legibus Ædilitiis.

17 *Pœnæ securus*] Non obnoxius legi ac pœnæ : non timens actionem redhibitoriam. Cic. Offic. 1. ‘ In mancipio vendendo ea vitia dicenda sunt, (ut puta, esse mendacem, aleatorem, furacem, ebriosum, fugacem) quæ nisi dixeris, redhibeatur mancipium jure civili.’ Vide II. Sat. 3. 285. Not.

18 *Dicta tibi est lex*] Pronuntiata est tibi venditionis conditio.

¶ Dixi me pigrum proficiscenti tibi, dixi	20
Talibus officiis prope mancum; ne mea sævus	
Jurgares ad te quod epistola nulla veniret.	
Quid tum profeci, mecum facientia jura	
Si tamen attentas? Quereris super hoc etiam, quod	
Expectata tibi non mittam carmina mendax.	25
Luculli miles collecta viatica multis	
Ærumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem	
Perdiderat: post hoc vehemens lupus, et sibi et hosti	
Iratus pariter, jejunis dentibus acer,	
Præsidium regale loco dejecit, ut aiunt,	30
Summe munito, et multarum divite rerum.	

lite implicas. Te discedentem admonui me pigrum esse, et ad ejusmodi officia minime sedulum; ne gravius irascereris, si nullas ad te literas mitterem. Quid vero profuit, quandoquidem leges mihi faventes expugnas? expostulas quoque, quoniam speratos versus haud misi fallax. Verum attende paulisper. Luculli miles via subsidium multis laboribus comparatum amiserat integrum, dum nocte dormiret fatigatus. Inde lupus violens tam sibi quam hosti infensus, ardens famelicis dentibus, regis præsidium depulit statione probe munita multisque opibus instructa: ob id

nota; et sic Fea, Bothe, et Dœring.—20 *Dixi me ægrotum* Barberin. 1. *Dixi me pignum* Bamberg.—22 Gott. Bos, Exc. Sax. Harl. 1. 2. 3. 6. 7. Bamberg. Schoenborn. 2. 3. 4. omnes Fea, tribus exceptis, Mediol. 1477. Florent. al. *rediret*; quæ lectio magis placet Gesnero. ‘Sed ex toto contextu apparet, Horatium nullam antea Epistolam accepisse, cui respondere deberet: et primæ hac statim rescripsisse; et excusationem adducere, cur ipse primus non deberet scribere, uti nec mittere carmina. Florus discedens rogaverat, ut scriberet; et Horatius proficiscenti illi dixerat, se non,’ &c. Fea. *veniret* Vatt. 7. 15. Vatt. Rom. 3. 6. et Vat. Rom. 9. a m. pr. alii Mss. apud Lamb. Pulm. Val. Junta 1503. Aldus 1501. 1509. 1519. Venn. 1509. 1552. 1573. Britann. 1520. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Lamb. Mur. Crnq. Pnlm. aliique usque ad recentt.—23 *Quid tunc* Vatt. 4. 17. *Quantum* Chisian. 5.—24 Pearce præfert: *Si tandem*. Schoenborn. 2. *etiam quid*.—27 Schoenborn. 2. 4. Vat. 19. et Barberin. 2. *lapsus pro lassus*. Cuning. more suo: *noctu dum*.—28 *Perdiderit* Harl. 4. *post hac* Vallicel. 3. *post hac* Vat. Palat. 1. Vallicel. 1. et unus Pulmanni. *lupus ut, sibi conj.* Valart. in Præf. p. 15. improbante Fea.—29 Vat. 19. *jejunus*.—31 *Munito summe* Vat. 18. *Summe monito* Bam-

NOTE

21 *Talibus officiis prope mancum*] Quasi manibus carentem, ac proinde ineptum ad scribendas Epistolas.

26 *Luculli miles*] L. Lucullus Romæ clarissimus Mithridatem Ponti, Tigranemque Armeniæ reges profligavit: opibus maximis celebratus.

Delft, et Var. Clas.

30 *Præsidium regale*] A rege Mithridate vel Tigrae collocatum.

Loco Summe munito] Tigranocertam quidam intelligunt, ex Appiano in Mithridat. ‘quæ urbs capta exercitum ingenti præda ditavit.’ sed alii melius Nisibim Mesopotamiæ

Horat.

4 K

Clarus ob id factum, donis ornatur honestis ;
 Accipit et bis dena super sestertia nummum.
 Forte sub hoc tempus castellum evertere prætor
 Nescio quod cupiens, hortari cœpit eundem 35
 Verbis, quæ timido quoque possent addere mentem.
 I, bone, quo virtus tua te vocat ; i pede fausto,
 Grandia laturus meritorum præmia : quid stas ?
 Post hæc ille catus, quantumvis rusticus, Ibit,
 Ibit eo quo vis, qui zonam perdidit, inquit. 40
 Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri,
 Iratus Graiis quantum nocuisset Achilles.
 Adjecere bonæ paulo plus artis Athenæ ;

vero facinus pulchris muneribus afficitur ; accipitque plusquam viginti millia sestertium nummorum. Eodem ferme tempore volens imperator diruere castrum quoddam, cœpit hunc ipsum militem adhortari sermonibus, qui vel ignavo possent animos dare : Ito, generose, quo te tua virtus vocat ; perge felicibus auspiciis, magna pro faciendis munera consecutus : cur moraris ? Tum ille astutus etsi agrestis ait : Vadat illuc, vadat quo jubes qui loculos amiserit. Ego Romæ educatus et edoctus sum, quantum damni Græcis attulisset Achilles offensus. Deinde insignes Athenæ

berg.—32 Vat. 10. *ob hoc factus.* Exc. Sax. et Junt. 1503. *ob id factus.* Cuning. Sanad. et Dorigli. *ob id facti.* Vat. Rom. 6. a m. sec. Vallicel. 1. et Exc. Sax. *ornatus.* Vat. 2. a m. sec. Vat. Rom. 8. Vat. Palat. 4. Angelic. 2. alii codd. ap. Lamb. Pulm. Torrent. et Valart. *ornatur opimis* ; et ita notatum ex cod. in marg. Ald. 1509. in Biblioth. Barberin. et Ald. 1519. in Biblioth. Angelic. Torrentius refutat. Wakef. ex conjectura *oneratur.*—33 *Accipit bis* Vat. 10.—34 Schoenborn. 2. *prætor everte.*—35 *Nescio quid* in eodem cod.—36 Vallicel. 3. *timidis.* Cuning. *mentis.*—37 *Obone* Barberin. 1. *faustus* Chisian. 5.—40 Cuning. *zonum qui.*—42 *Iratus Priscis* Zach. Pearce.—43 Chi-

NOTÆ

civitatem, quæ bene munita Tigranis opes servabat. Dio.

32 *Donis honestis*] Qualia sunt phaleræ, torques, coronæ.

40 *Zonam*] Castrensem crumenam et pecuniam, quam milites in zona portare consueverant. Evangel. Marc. cap. 6. Gell. xv. 12. sic loquitur C. Græchus : ' Cum Roma profectus sum, Quirites, zonas, quas argenti plenas extuli, eas ex provincia inanes retuli.'

41 *Romæ nutriri mihi contigit*] Vid. 1. Sat. 6.

42 *Iratus Graiis quantum, &c.*] Id est, didici Homeri Iliadem, in qua refertur Achilles ob ereptam sibi Briseidem iratus secessisse a reliquo exercitu : atque ita Græcis plurimum nocuisse. Vide 1. Od. 15. ad finem. Porro studiorum olim initium ducebant pueri ab Homeri Achille. Unde proverbium de rudi et illiterato : ' Ne iratum quidem Achillem novit.'

43 *Adjecere bonæ, &c.*] Dein apud Athenas Philosophiæ operam dedi. De Athenis 11. Sat. 7.

Scilicet ut possem curvo dignoscere rectum,
 Atque inter sylvas Academi quærere verum. 45
 Dura sed emovere loco me tempora grato ;
 Civilisque rudem belli tulit æstus in arma,
 Cæsaris Augusti non responsura lacertis.
 Unde simul primum me dimisere Philippi,
 Decisis humilem pennis, inopemque paterni 50
 Et laris et fundi, paupertas impulit audax
 Ut versus facerem : sed, quod non desit, habentem
 Quæ poterunt unquam satis expurgare cicutæ,

aliquanto plus doctrinæ contulerunt ; nempe ut nossem pravum ab honesto distinguere, ac veritatem indagare in nemore Academi. Sed infortunata temporu abstraxerunt me loco jucundo ; et civiles fluctus militiæ imperitum appulerunt ad exercitum nequaquam parum viribus Augusti Cæsaris. Unde statim ut Philippi in exacerunt abjectum amputatis alis, spoliatumque domo et bonis paternis, audax inopia adegit carmina componere. Nunc autem possidens quantum sufficit, quibus

sian. 1. a m. sec. *plus laudis.*—41 *Scilicet ut vellem* Harl. 3. quatuor Feæ, unus Pulm. aliique codd. ap. Cuning. *ut possim* viginti codd. ap. Feam, Bamberg. et unus ap. Pulm. *dignoscere* Bamberg.—46 *Angelic. 2. abmoverc.* Vat. 17. *amovere* ; ita alii Mss. apud Pulm. Val. edit. Princ. et prisæ aliæ editiones, Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. Britann. 1520. Basill. 1527. 1531. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. H. Steph. Chab. D. Heins. Desprez, Bond.—49 *Inde simul* Vat. Palat. 4.—50 Vat. Rom. S. Vallicel. 1. et unus ap. Pulm. *pinnis.*—52 Vat. 12. et Vallicel. 1. *sed non quod.*—53 Septem codd. Feæ, *expurgare* ; ita Cuning. ex uno cod. eumque secutus Dorigli. *expurgare Sicyæ*

NOTÆ

45 *Inter sylvas Academi*] Academia locus Athenis suburbanns, arboribus multis amœnus, illustrium etiam virorum monumentis exornatus, ubi Philosophiam primus docuit Plato. Diogen. Laërt. Alii nomen trahunt ab Academo qui porticum ibi quondam extruxerat: alii a Cadmo.

46 *Dura sed emovere loco, &c.*] Bello nempe civili flagrante, Brutus adversus Augustum colligens copias, Athenis iter habuit in Macedoniam ; unde Horatium et alios quosdam juvenes Romanos ibi literis incumbentes abduxit: nostrum vero Poëtam Tribunalium militum constituit, quamvis 'belli rudem,' ut patet.

48 *Cæsaris Augusti, &c.*] Commodè assentatur.

49 *Me dimisere Philippi*] Ad quam urbem in Thessalicis campis Augustus Brutum profligavit. Vide II. Od. 7.

50 *Decisis humilem pennis, &c.*] Amissis dignitate et patrimonio etiam per proscriptionem.

53 *Cicutæ*] Non est quod vox hæc adeo torqueat Interpretes, sane pro elleboro posita. Nam et Avicëna cicutam vocat nigrum helleborum. Itaque sensus est : Quanta esset insaniam mea, si scribendis versibus etiamnum caput obtunderem frangeremve? et quæ frigidiores herbæ possent tem-

Ni melius dormire putem quam scribere versus?
 Singula de nobis anni prædantur euntes; 55
 Eripuere jocos, venerem, convivia, ludum;
 Tendunt extorquere poemata: quid faciam vis?
 Denique non omnes eadem mirantur amantque:
 Carmine tú gaudes; hic delectatur Iambis;
 Ille Bioncis sermonibus, et sale nigro. 60
 Tres mihi convivæ prope dissentire videntur,
 Poscentes vario multum diversa palato.
 Quid dem? quid non dem? renuis tu, quod jubet alter;
 Quod petis, id sane est invisum acidumque duobus.
 Præter cetera, me Romæne poemata censes 65
 Scribere posse, inter tot curas totque labores?
 Hic sponsum vocat, hic auditum scripta, relictis

pharmacis unquam curari possem, si satius non ducerem quiescere, quam versus condere? Aetio defluens omnia paulatim auferit a nobis: jam eripuit jocos, amores, convivia, facietias; conatur et abstrahere facultatem poeticam: quid jubet ut agam? Denique non omnibus eadem placent. Tu versus Lyricos amas, ille Iambicos. Hic gaudet Satiris et dicitur mordacibus. Et quidem tres convivæ raro idem appetunt: quin diversa longe dissimili gustu robunt: quid tribuam? quid negem? tu recusas quod alius petit. Quod cupis, illud amarum et grave duobus videbitur. Præterea numquid putas me Romæ posse condere carmina tot inter sollicitudines et molestias? Hic rogat ut pro eo spondeam: ille ut audiam quæ composuit, dimis-

Lamb. ex conjectura.—54 *Si melius* Vat. Palat. 6. *Nil melius* Vat. 14. Chisian. 5. Angelic. 3. et Barberin. 2. *Nec melius* Cruq.—56 *Exc. Sax. ludos.*—57 *Vat. Rom. 4. quid faciamus.*—59 *Schoenborn. 3. hi delectantur.*—62 *Poscentes multum vario* Vat. 22. *P. vario animon* codex unus ap. Talbot, et sic Cuning. ex ingenio.—63 *Vat. 24. et quid non dem.* Vat. 7. et *Exc. Sax. quod petit alter.* Bentl. ex quatuor codd. *renuis quod tu;* ita etiam tres ap. Feam, alii ap. Valart. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Sandby, Valart. Dorigh. et Kidd.—65 *Romæne* omnes Cruqii codd. Gott. omnes ap. Feam, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. al. et edd. vett. ante Aldnm. *Romæ mene* codd. ap. Valart. Aldd. 1. 2. 3. Junt. 1503. Venet. 1509. Britan. 1520. Basill. 1527. 1530. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. *Romana* solus Baxt.—

NOTE

perare furorem hunc poeticum?

55 *Singula de nobis, &c.*] Altera non scribendi excusatio.

58 *Denique non eadem, &c.*] Tertia est hæc ratio et excusatio quare versus nolit scribere.

60 *Bioncis sermonibus*] Bion sophistes et poeta, dictus Boristhenites, adeo mordax et dicax ut nemini par-

ceret, sed Homerum ipsum salibus amarissimis prosciderit. Ejus meminit Plutarchus.

65 *Præter cetera*] Quarta excusatio.

67 *Sponsum*] Vide II. Sat. 6. ubi, 'Romæ sponsorem me rapis.'

Auditum] De recitandi more et vesania, jam dixi.

Omnibus officiis: cubat hic in colle Quirini,
 Hic extremo in Aventino; visendus uterque;
 Intervalsa vides humane commoda. ¶ Verum 70
 Puræ sunt plateæ, nihil ut meditantibus obstet.
 Festinat calidus mulis gerulisque redemptor;
 Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum;
 Tristia robustis luctantur funera plaustis;
 Hac rabiosa fugit canis, hac lutulenta ruit sus. 75
 I nunc, et versus tecum meditare canoros.

sis quibuscumque officiis: alter habitat in colle Quirinali, alter in ultimo Aventino: ambos adire oportet: cernis loca satis distantia. At vacuæ sunt viæ, ut nihil cogitandum impediatur. Immo occurrit operum conductor cum mulis et bajulis prope-rans; machina lapidem aut trabem ingentem attollit: pompa funebris decertat cum magnis plaustis: illac rabiosa canis, istac porcus canosus discurrit. Age modo,

~~~~~

66 Chisian. 1. *curas tot tolque.*—68 Exc. Sax. et tres alii Feæ, *in valle Quirini;* et ita codd. Ovidii Fast. iv. 375. Vat. 14. *in monte Quirini.* Nic. Heins. ad Ovid. l. l. malit *Quirino.* Vide eundem Heins. ad Ovid. Met. xiv. 834. ubi *colle Quirini* est scriptis plerisque: pro vulg. tamen: *colle Quirino* stant primus Hamburg. et quinque alii.—69 *Hic in Aventino extremo* Angelic. 2. *Aventino* Schoenborn. 2. *uterque est* Chisian. 5. et Vallicel. 1.—70 *Rerum ex ingenio* Cruq. non ex codd. ut asserit Gesnerus.—71 *Plures sunt* codd. Feæ, et Schoenborn. 4. *nil ut* Cuning. *obsit ex duobus* codd. Cruq. *obstet?* cum interrogandi nota tres ap. Feam; ita edidere Fea et Bothe.—72 Schoenborn. 3. *mulus gerulusque.*—73 *Torquet nunc ingens lapidem nunc machina* Schoenborn. 2.—74 Hic versus deest in eodem codice.—75 *Hic rabiosa furit* Bamberg. *rabiosa furit canis* Vat. 4. Vat. Palat. 6. et Harl. 6. *ruit* Vat. 16. ‘Vulgata lectio *fugit*, etsi tot aliis codd. suffulta, hic videtur impropria; nam proprium est canum rabidorum ‘furere;’ et ita verum timorem incutiunt. Canes omnes currunt, fugiunt, quin exterreant.’ Fea. Eadem varietas II. Sat. 7. 35. Mox duo codd. Feæ, *fugit sus.*—76 Vat. Palat. 1. *et versus me-*

NOTÆ

68 *Colle Quirini*] Ad remotissimam urbis regionem.

69 *Extremo in Aventino*] Ad oppositam urbis partem versus Tiberim.

70 *Intervalsa vides, &c.*] Inter utramque illam regionem sunt nempe forum Romanum, templum Jovis Fere-trii, Capitolium, Palatium.

Humane commoda] Ironice, id est, valde incommoda ob longinquitatem itineris ac regionum diversitatem. Perperam istas voces aliqui separant.

Verum Puræ sunt plateæ] Prolepsis. At vacuæ impedimentis sunt viæ: atque inter eundem versus meditari licet. Immo, inquit Horatius, molestissima est vel ob istam rationem quælibet urbs valde frequens et populosa. Vide Juvenal. Sat. III.

72 *Calidus redemptor*] Ardens et inhians ad quæstum. Vide III. Od. 1.

73 *Ingens machina*] Vel saxa ad muros, vel tigna ad contignationem attollens.

Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit urbes
 Rite cliens Bacchi, somno gaudentis et umbra :
 Tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos
 Vis canere, et contracta sequi vestigia vatum ?
 Ingenium, sibi quod vacuas desumpsit Athenas,

80

versus optimos animo finge. Verum scriptor omnis petit solitudinem, urbesque vitat, jure cliens Bacchi quietem et otium amantis. Tu vero me jubes mediis in tumultibus noctis ac diei Lyrica scribere, et poetarum ardua studia consecrari. Ingeniosus quispiam Athenis tranquillis addictus, ibique septem per annos

//////////

cum. Bamberg. et verbis tecum. Vat. 9. meditare sonoros.—77 Tredecim codd. Feæ, unus ap. Jaeck, et Harl. 3. et fugit urbem; ita alii Mss. apud Pulm. Torr. Combe, edit. Princ. Venn. 1478. 1479. 1481. 1486. 1490. 1495. 1509. 1514. Junta 1503. Britann. 1520. Frib. 1536. et fugat urbem Schoenborn. 3. et fugit urbes octodecim codd. Feæ, alii Mss. apud Torr. Aldus 1501. 1509. 1519. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Lamb. Mur. atque inde vulgata apud omnes recentiores. 'Favet primæ lectioni Porphyrio, dum ait, ad superius argumentum hoc pertinere; quod probat, in frequentia Urbis Poëtam scribere non posse. Eandem lectionem etiam mallet in nota Torrent. At potius de poëtis omnibus, cujuscumque nationis et temporis, intelligendus Horatius; qui de more fugiunt urbes; et nemora, aut alia secreta loca petunt, ut versus faciant. Si hoc faciunt poëtæ alii; quomodo ego hic, inter tot strepitus nocturnos atque diurnos, in mediis fluctibus, et tempestatibus hujus Urbis, omnium maximæ, canere possum? Confer II. Sat. 6. I. Epist. 14. 10. seqq.' Fea.—80 Duodecim codd. Feæ, contracta; ita etiam alii Mss. apud Lamb. Pulm. edit. Flor. 1482. Venn. 1483. 1486. 1490. 1495. 1514. 1552. Lips. 1499. Aldus 1591. 1509. 1519. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Lamb. Mur. inde vulgata fere apud omnes. contactu habent ceteri codd. Feæ, alii Mss. apud Lamb. Torr. Talb. Val. Commentator Crnquianus, edit. Princ. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1509. Junta 1503. Britann. 1520. Utramque lectionem innuit; sed secundam videtur admittere Porphyrio. 'Melius contracta, cum Landino, Gesnero, aliis, erant difficilia ad sequendum; quoniam coartata erant, et angusta, in tanta etiam egregiorum poëtarum multitudine.' Fea. Alii codd. cunctata, (ita Cuning. et Dorigh.) conetata, (ita Gott. Exc. Sax. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. et Mediol. 1477.) et cuncta, constructa, construta, constructa, et tractata, cantata, et sic codd. Torrent. Bentleius ex conjectura, non tacta, eumque secutus est Kidd. vestigia patrum Vat. 7. ab al. m. in marg.—81 Ingenium sibi qui Schoenborn. 2. et quatuor ap. Valart. et sic Cuning. Sanad. Mervill. et Dorigh. sibi

NOTE

77 *Scriptorum chorus, &c.*] Ovid. Trist. I. 'Carmina secessum scribentis et otia quærunt.' Quintil. X. 3. 'Secretum et liberum arbitris locum, et quam altissimum silentium scribentibus maxime convenire nemo dubitaverit;' et paulo post: 'Silentium et secessus, et undique liber animus, maxime optanda sunt.' Vide Juvenal. Sat. VII. 53. et seq.

78 *Cliens Bacchi*] In tutela Bacchi esse poëtas, dictum est alibi non semel.

80 *Contracta vestigia vatum*] Angusta, ardua, difficilia. Vide Juvenal. mox cit. Alii leg. *contacta*, sed inepte.

81 *Ingenium, sibi quod, &c.*] Si Athenis ludibrio est homo plusculum meditabnudus, et quasi lectioni libro-

Et studiis annos septem dedit, insenuitque
 Libris et curis, statua taciturnus exit
 Plerumque, et risu populum quatit: hic ego rerum
 Fluctibus in mediis, et tempestatibus urbis, 85
 Verba lyræ motura sonum connectere digner ?
 Frater erat Romæ consulti rhetor, ut alter
 Alterius sermone meros audiret honores ;
 Gracchus ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.

studiis operatus, sedulæ librorum incumbens lectioni, prodit interdum taciturnior quam statua, et populo ludibrium exhibet. Ergone hic ego inter agitationes ac strepitus civitatis in animum inducam meum aptare voces lyra canendas? Insuper et alia quæ deterreant accipe. Rhetor quidam erat Romæ frater jurisperiti, qui alter alterius perpetuas laudes audiebant. Illic illi quasi Gracchus,

quid Schoenborn. 4.—82 *Ut studiis* Cuning.—83 *Idem Cuning. taciturnior ex ingenio, ut concordet cum vs. 81. et ita asseclæ. Saturnius exit* Schoenborn. 2.—84 *Chisian. 5. et risum.*—85 *Luctibus in mediis* Vat. 18.—86 *Vallicel. 1. coner?*—87 *Schoenborn. 2. Pater e. R. c. rector. Bentl. Partus e. R. consulto. Vat. Rom. 4. et alter. Versus 87–140. Dan. Heinsius transfert ad II. Epist. 1. 229. Boivinus ad vs. 118. Utrumque refellit Bentleius.*—89 *Britann. 1516. 1520. huic ut Mucius ille; ita Lambinus; et post 40. alias editiones, ut asserit Cunn. iterum restituit Bentl. quem postea nemo deseruit. Al. hic ut Mucius illi.* ‘Scribe *Mucius* ex omnibus antiquitatis monumentis, lapidibus scriptis, nummis, libris; sed præsertim ex *Pandectis*, etiam *Florentinis*, in l. xxiv. et xxxiv. princ. et § 1. et 2. de Auro, arg. leg. atque alibi; contra *Baxte-*

NOTÆ

rum immersus; quid essem ego Romæ, si per vias irem profunda cogitatione abstractus, et tam a rebus quæ circa me sunt quam a me ipso fere alienatus?

86 *Verba lyræ motura sonum*] Versus Lyricos.

87 *Frater erat Romæ, &c.*] Quinta ratio, ineptus et vanus poëtarum animus, quem similitudine explicat. Profecto jam pudere debet poëtam esse, inquit Horatius: cum insulsa vatum nostrorum arrogantia passim nauseam et offensionem ingeneret.

89 *Gracchus*] Tiberius et Cains, Sempronii Gracchi et Corneliæ de Scipionum familia filii; ambo eloquentia claruerunt; sed popularibus tumultibus nimium indulgentes mi-

sere et indecore perierunt. Cic. de Harusp. Respons. n. 41. ‘Tib. Gracchum secutus est Caius Gracchus, quo ingenio, quanta vi, quanta gravitate dicendi, ut dolerent boni omnes non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem voluntatemque esse conversa.’ Idem de Clar. Orat. ‘Fuit Gracchus diligentia Corneliæ matris a puero doctus, et Græcis literis eruditus . . . Utinam in Tib. Graccho, Caioque Carbone talis mens ad Remp. bene gerendam fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit. Profecto nemo his viris gloria præstitisset.’

Mucius] Pub. Mucius ‘juris civilis intelligentia atque omni prudentiæ genere præstans.’ Cic. mox cit.

Qui minus argutos vexat furor iste poëtas?
 Carmina compono, hic elegos; mirabile visu
 Cælatumque novem Musis opus. Aspice primum,
 Quanto cum fastu, quanto molimine circum-
 Spectemus vacuum Romanis vatibus ædem.

Mox etiam, si forte vacas, sequere, et procul audi
 Quid ferat, et quare sibi nectat uterque coronam.
 Cædimur, et totidem plagis consumimus hostem,
 Lento Samnites ad lumina prima duello.

ille huic tanquam Mucius prædicabatur. Nihil certe minus insania ista detinet poëtas loquaces. Odas ego scribo, hic elegius, opus admirandum et a novem Musis elaboratum. Animadvertite primo quanta cum arrogantia et anxietate contemplerur Apollinis templum Romanis poëtis destitutum. Deinde si per otium licet, assectare quoque, et eminus ausculta quid quisque afferat, et cur sibi lauream attribuat. Conficimur, totidemque vulneribus afficimus adversarium, lenta pugna usque ad vespe-

rum, qui in editione Bentleii *Mucius* redarguit præ *Mutius*.⁷ Fea.—90 *Qui nimis Vat. Palat. 1. versat* Bentr. ex conj. laudat Burman. ad Propert. III. 9. 1. *ipse poëtas* Vat. 5. *ille poëtas* Schoenborn. 2.—91 Land. G. Fabric. alii-que pauci, *miserabile visu*.—92 ‘*Sucratumque* Bentr. argutiis eruditiss. Acerbe cum refutat Dac. in altera editione; alii aliter. Laudat Vannettus Osservaz. Intorno ad Oraz. t. I. p. 312. seqq. Sanadonus exponit, ‘*cælatum*,’ id est, ‘studiose, et affabre elaboratum.’ Porphyrio: ‘*Cælatum*, variatum, et quasi pictum,’ &c. Fea.—93 Vat. 9. et Chisian. 6. *circum motimine quanto*.—94 Angelic. 2. et unus Torrentii, *spectamus*.—95 Vat. Rom. 6. a m. pr. unus Pulmanni, alii ap. Valart. et Cruq. *vacat*.—96 *Quod ferat* Barberin. 2. *nectet* Chisian. 5. *Qui ferat aut* Zarot. et Vet. Comb.—97 *Credimus* Schoenborn. 2. *Cedimus* Barberin. 2. *plagis totidem* Vat. Palat. 1.—98 Barberin. 2. Mediol. 1477. Venet. 1481. et Junt. 1503. *lumina prima*. Duo codd. Cruquii, *lumina*

NOTÆ

91 *Mirabile visu, &c.*] *Judicio* quidem ipsorum auctorum *futili et insulso*.

93 *Circumspectemus*] *Se* quidem cum istis poëtastris jungit Horatius, ut *gravius* eos proscindat et confodiat.

94 *Vacuum Romanis vatibus ædem*] *Quamdiu* sua scripta non replebunt ædem seu bibliothecam Apollinis, eam Romanis vatibus *vacuam* putant inepti illi, adeo se mirantur, et aliis omnibus præstantiores existimant.

96 *Quare sibi nectat uterque coronam*] *Quam stulte* laurea se poëtica dignos putent.

97 *Cædimur, et totidem, &c.*] *Invicem* quasi vulneramur, et *conficimur* inani gloriæ opinione decepti, dum *mutuis* laudibus vanisque titulis et *elogiis* alii alios *perperam* exornamus. Alii de recitandi et audiendi vicissim *molesta* occupatione intelligunt, *afferuntque* illud ex *Arte Poëtica*: ‘*Recitator acerbus, quem arripuit, tenet occiditque legendo,*’ sed minus bene.

98 *Lento Samnites, &c.*] *Parum* ad rem est *Samnitum* pertinax adversus Romanos ad finem usque diei pugna, de qua Liv. lib. IX. et Ennius: ‘*Bellum æquis manibus nox intempesta diremit.*’ Aptius ergo intelligemus

Discedo Alcæus puncto illius: ille meo quis?
 Quis, nisi Callimachus? si plus adposcere visus, 100
 Fit Mimnermus, et optivo cognomine crescit.
 Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
 Cum scribo, et supplex populi suffragia capto:
 Idem, finitis studiis, et mente recepta,
 Obturem patulas impune legentibus aures. 105
 Ridentur mala qui componunt carmina: verum
 Gaudent scribentes, et se venerantur, et ultro,
 Si taceas, laudant quicquid scripsere, beati.
 At qui legitimum cupiet fecisse poemâ,

ram, quasi Samnites. Illius sententia sum Alcæus: ille mea quis erit? quis nisi Callimachus? Si quid amplius petere videatur, dicetur Mimnermus, et exornabitur vocabulo quod optaverit. Multa quidem perfero, ne irriter Poëtâs, ut plurimum iracundos, quando quidpiam compono, et vulgi approbationem enixis precibus flagito: at post finita studia cum ad memet rediî, ipse aures ocludam ante apertus temere recitantibus. Devidentur qui scribunt inconcinnos versus, sed auctores ipsi sibi placent et applaudunt, ac felices venditant quod composuerunt, si a te non laudentur. Verum quisquis carmen exactum scribere

*prona. Schoenborn. 2. lumina prima virorum.—100 Vat. Palat. 4. sed plus de-
 poscere. Unus Cruquii, si plus se attollere.—101 Vat. 14. et Barberin. crescet.
 Margo Ald. 1509. in Biblioth. Barberin. crescat.—102 Cuning. conj. in nota,
 rates.—103 Schoenborn. 3. Dum scribo. Schoenborn. 2. suffragia posco.—
 105 Obtundam Wakef. in Erratis: in textu vero et notis Obtundem. Schoen-
 born. 3. Opturem. Interrogative hunc versum legit Zach. Pearce.—107 Exc.
 Sax. scriptores sed. Vat. 14. et Vallicel. 3. scriptores sese. Chisian. 5. etiam,
 scriptores.—108 Barberin. 1. a m. pr. laudent. Schoenborn. 3. scripsisse.—*

NOTÆ

illud genus gladiatorum quos ab armatura Samnites dicebant, quodque inter epulas spectaculum adhibebant, adeoque ad lumina, lento etiam duello: quippe non gladiis sed rudibus decertantes, graves quidem ictus sed minime plagas aut necem inferebant.

99 Alcæus] Ab eo dicor alter Alcæus. De hoc Lyricorum coryphæo 1. Od. 32. et 11. Od. 13.

Puncto] Examine, suffragio, iudicio.

100 Callimachus] Hic Elegiographorum princeps apud Græcos, Quintiliano etiam teste. Cyrene in Africa oriundus, floruit sub Ptolemæis Phil-

adelpho et Evergete, plurima certe carmina scripsit, sed pervenerunt ad nos pauca duntaxat Epigrammata, et Hymni. Ex eo quædam imitari interdum et prædari studere Catullus atque Propertius. Quod breves libros amaret Callimachus, insimulantibus aiebat: 'Ingens volumen ingens malum.'

101 Mimnermus] De eo Poëta 1. Epist. 6. ad finem.

105 Obturem patulas, &c.] Interdum ineptias legentium et recitantium ferre cogor: at postea indignor, aversor, abhorreo.

Cum tabulis animum censoris sumet honesti ; 110
 Audebit quaecumque parum splendoris habebunt,
 Et sine pondere erunt, et honore indigna ferentur,
 Verba movere loco, quamvis invita recedant,
 Et versentur adhuc intra penetralia Vestæ.
 Obscurata diu populo bonus eruet, atque 115
 Proferet in lucem speciosa vocabula rerum,
 Quæ priscis memorata Catonibus atque Cethegis
 Nunc situs informis premit et deserta vetustas :
 Asciscet nova, quæ genitor produxerit usus.

voluerit, is cum charta accipiet animum boni critici: quæ dictiones minus aptæ et pulchræ judicabuntur, ultro expunget, etsi reluctantes amoveantur, et adhuc inclusa sint in Vestæ sacrario: solers adhibebit splendidas rerum appellationes, ut diu populo ignotas producet: quas olim Catones et Cethegi usurparunt, nunc autem deformat turpis squalor et obsoleta antiquitas: finget novas quas auctor usus propa-

110 Schoenborn. 2. et Vat. Rom. 8. *sumet censoris honesti*.—112 Plurimi codd. ap. Feam, et duo alii ap. Jaeck, *feruntur*. Vat. Rom. 9. *terentur*.—114 Septem codd. Fea, unus Torrent. undecim Valart. cum edd. Venett. 1481. 1486. 1509. 1514. et Junt. 1503. *inter penetralia*.—116 Vat. Palat. 3. *proferat*; et ita notatum ex cod. in marg. Ald. 1509. in Biblioth. Barberin.—117 *Quæ primis* Schoenborn. 2.—118 Vallicel. 1. a m. sec. *situs infamis*.—119 Vat. 2. a m. sec.

NOTÆ

114 *Intra penetralia Vestæ*] In conclavi, in scrinio scriptoris, quæ nemini præter ipsum, scrutari licet: quemadmodum solus olim Pontifex maximus adire poterat 'abditos et penetrales focos' apud Vestæ fanum. Cic. vel, sicut e templo Vestæ tanquam ex asylo quemvis extraxisse, nefas est. *Vestam* hic pro Lare poni quidam volunt. De Vesta 1. Od. 2.

115 *Obscurata diu, &c.*] Art. Poët. vs. 70. 'Multa renascentur quæ jam ceciderunt,' &c.

117 *Catonibus atque Cethegis*] Vestustissimis oratoribus, fere cœvis. Plin. vii. 27. 'Cato,' inquit, 'primus Porciæ gentis tres summas in homine res præstitisse existimatus est; optimus orator, optimus imperator, optimus senator. . . quater et quadragies causam dixit: nec quisquam sæ-

pius postulatus, et semper absolutus.'

Cethegis] Intelligentis hic M. Cornelius Cethegus, quem Cicero in Bruto commendat, ejusque eloquentiæ auctorem idoneum dicit Q. Ennius; quippe qui et ipse eum audierit, et de mortuo scribat: unde nemo suspicari possit, amicitia causa esse mentitum. Is cum Pub. Sempronio Tuditano consulatum gessit, bello Punico secundo, annis fere ducentis antequam hæc scriberet Horatius. Ennius in Annal. 'Additur orator Corneli' snaveloquenti Ore Cethegus. . . Flos delibatns populi, suadæque medulla.' Vide Quintil. ii. 15. ubi horum facit mentionem.

119 *Asciscet nova*] Vide Art. Poët. vs. 46. et seq.

Vehemens et liquidus, puroque simillimus amni,
 Fundet opes, Latiumque beabit divite lingua:
 Luxuriantia compescet; nimis aspera sano
 Levabit cultu; virtute carentia tollet:
 Ludentis speciem dabit; et torquebitur, ut qui
 Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa movetur. 125
 ¶ Prætulerim scriptor delirus inersque videri,
 Dum mea delectent mala me, vel denique fallant,
 Quam sapere, et ringi. Fuit haud ignobilis Argis,

gabit: ad instar fluminis rapidi ac nitidi, proferet divitias, ac sermone opulento ditabit Latium: redundantia coercet, duriora scite expoliet, inertibus vim addet: quasi ludens circumagetur, velut qui modo Satyrum, modo rudem Cyclopa motu simulat. Ego certe malim haberi poeta vesanus et insulsus, dummodo placeant mihi vel etiam ignota sint vitia mea; quam bene scribere, et animo cruciari. Argis fuit

produxerat. Venet. 1492. perduxerit.—120 Hic vehemens liquidus Vat. Rom. 5. a m. sec. et Vat. Palat. 6. Et liquidus vehemens Vat. Rom. 6. Barberin. 2. et Angelic. 3. Ut vehemens liquidus Vat. 18. Vehemens et liquidus in omnibus aliis. simillimus anni Schoenborn. 6.—121 Fundit opes Vat. Rom. 5.—122 Cuning. in nota conj. depascet. Vat. Palat. 3. et Vallicel. 1. compescit.—123 Leniret cultu Vat. Rom. 5. a m. sec. Vid. Art. Poët. 26. calentia Vat. Rom. 5. a m. pr. Vat. Palat. 3. Vallicel. 1. et duo codd. Torrentii.—125 Nunc sacrum Schoenborn. 4. Cyclopa imitatur Zarot. Mediol. et Vet. Comb.—126 Prætulerim Vat. Rom. 2. Prötulerim Vat. 14.—127 Cun mea Vat. Palat. 3. delectant Vatt. 10. 14. 18. 19. Vatt. Rom. 2. 3. 5. 9. Vat. Palat. 1. Bamberg. Chisian. 1. a m. pr. Chisian. 5. et Vallicel. 3. ita notatum ex cod. in marg. Ald. 1509. in Biblioth. Barberin. fullunt Schoenborn. 2. 3. Vat. 10. et Vat. Rom. 9.—128 Argos vel Argus codd. Torrent. et ita Sanad. Mervill. et Phil.—130 An-

NOTÆ

124 *Ludentis speciem dabit*] Ea subtilitate scribet, ut ludere videatur: adeo res quæque luculenter et facile scriptæ apparebunt, 'ut sibi quisvis Speret idem;' at 'sudet multum frustra que labore Ausus idem.' Art. Poët. vs. 240. Vide ibi Not.

Ut qui Nunc Satyrum, nunc agr. &c.] Velut eximius pantomimus, gestibus exprimens nunc agilem Satyrum, nunc tardum Cyclopaem, tanta quidem arte, ut ipsa Satyri vel Cyclopi natura et persona agere credatur: quod quidem pariter æmulari se posse quisque spectantium facile sibi persuaserit: verum si rem ten-

tet, jam difficultatem sentiat. Vide i. Sat. 5. 63.

126 *Prætulerim scriptor, &c.*] Videatur per prosopopeiam induci Florus, vel alius quispiam, hæc dicens et concludens ex rationibus ab Horatio prolatis.

128 *Ringi*] Stomachari, intimis sensibus angi. Cic. ad Attic. iv. 5. 'Hi subringentur, qui villam me moleste ferunt habere, quæ Catuli fuerat.'

Fuit haud ignobilis Argis] Homo ille vocabatur Lycas, ex Vet. Comment. De Argis urbe, i. Od. 7. Not.

Qui se credebat miros audire tragædos, In vacuo lætus sessor plausorque theatro ;	130
Cetera qui vitæ servaret munia recto More ; bonus sane vicinus, amabilis hospes, Comis in uxorem, posset qui ignoscere servis, Et signo læso non insanire lagenæ :	
Posset qui rupem et puteum vitare patentem.	135
Hic ubi cognatorum opibus curisque refectus Expulit helleboro morbum bilemque meraco, Et redit ad sese ; Pol, me occidistis, amici, Non servastis, ait ; cui sic extorta voluptas, Et dentus per vim mentis gratissimus error.	140

quidam non plebeius, qui credebat audire se tragædos excellentes, in vacuo theatro sedens et applaudens: ceterum honestæ vitæ officia non omittēbat, probus omnino vicinus, benignus hospes, bonus erga conjugem, mitis in seruos, nec supra modum excandescens si fractum invenerit lagenæ sigillum: denique rupem vel puteum facile devitabat. Ille affinium cura et auxilio sanatus, pulso morbo et bili per elleborum purum, ad mentem sanam reversus dixit: Profecto me occidistis, o amici, non servastis, cui gaudia sic abstulistis, et mentis errorem jucundissimum eripulistis per

//////////

gelic. 3. plaususque. Cuning. ex codd. plosorque. Vid. Art. Poët. 154.—131 Vet. Rom. 9. munera. Schoenborn. 3. rectum.—132 Comes Vat. Rom. 5. a m. pr. et Vat. Palat. 3. in uxores Vallicel. 1.—136 Schoenborn. 2. relectis.—137 Vat. 5. Vat. Palat. 4. bilem morbumque; ita notatum ex cod. in marg. Ald. 1509. in Biblioth. Barberin.—138 Et stabit Schoenborn. 3. rediit ad se: Pol Bad. Ascens. et Cuning.—139 Non servatis Vat. Palat. 6. cui sicco Schoenborn. 2.—140 Zarot. pretium mentis. Barberin. 1. per mentis vim. Angelic. 1. mentis per vim. Vat. Rom. 3. gratissimus horror.

NOTÆ

129 *Qui se credebat, &c.]* Idem Abydi gestum narrat Aristoteles. Vide Athenæum lib. XII. in fine, ubi similem refert de insano historiam sat lepidam. Thrasylaus nempe quidam (Thrasyllum vocat Ælianus Var. IV. 25.) suas esse putabat naves omnes in Piræum appellentes: has recensēbat, excipiebatque tanto gaudio, quam si dominus fuisset earum rerum omnium, quæ advenissent salvæ. Is vero Critonis fratris cura sanatus affirmabat lætum se prorsus ac beatum vixisse in ea dementia; quoniam omnis molestiæ expertus, et multam volupta-

tem animo perciperet.

134 *Signo læso lagenæ]* Lagenas vini obsignabant olim adversus fraudem servorum. Cic. XVI. 26. ad Tironem: 'Olim matrem memini lagenas etiam inanes obsignare, ne dicerentur furtim exciscatæ fuisse.' Pers. Sat. VI. 17. ubi: 'Et signum in vapidâ naso tetigisse lagena.'

Insanire] Irasci nimium, usque ad furorem et insaniam.

140 *Mentis gratissimus error]* Vide Athen. paulo ante cit. ubi ait, jucundissimas esse insanorum delicias.

¶ Nimirum sapere est abjectis utile nugis,
 Et tempestivum pueris concedere ludum;
 Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis,
 Sed veræ numerosque modosque ediscere vitæ.
 Quocirca mecum loquor hæc, tacitusque recorder; 145
 Si tibi nulla sitim finiret copia lymphæ,
 Narrares medicis: quod quanto plura parasti,
 Tanto plura cupis, nulline faterier audes?
 Si vulnus tibi monstrata radice vel herba
 Non fieret levius; fugeres, radice vel herba 150
 Proficiente nihil, curarier? Audieras, cui
 Rem Di donarint, illi decedere pravam
 Stultitiam; et cum sis nihilo sapientior, ex quo
 Plenior es; tamen uteris monitoribus isdem?

virtutem medicamentorum. Scilicet expedit sapientiæ studere, abjectis nugis; et pueris relinquere ludum ætati congruum. Jam non amplius jurat sectari voces chordis Latinis canendas, sed rectæ vitæ rationes et instituta scrutari. Quapropter ita mecum reputo, et tacite statuo: si nulla aquarum abundantia sitim placaret, medicos adires: cur autem nemini audes fateri, quo plus habes, eo plus te appetere? Si agritudo non levaretur planta vel radice tibi indicata, sperneres radicem aut plantam nihil remedii afferentem. Auditu acceperas, Diis opes largientibus, hominem insania ista liberari; factus autem locupletior, quanquam nihilo magis sapis,

//////////

—141 Nil mirum Schoenborn. 2.—143 Vat. 4. a m. pr. *modulata*; et ita notatum ex cod. in Ald. 1501. Biblioth. Vatican.—144 *Sed vere* Vat. 1. et unus ap. Pulm. *addiscere* unus Pulmanni. *edicere* Vat. Palat. 3.—145 *Quod circa* Vat. Palat. 3. *loquor hoc* Schoenborn. 2. 3. 4. *tacitus loquor hæc mecumque* Barberin. 2.—147 Vat. 1. a m. pr. *quid?* Vat. Rom. 2. a m. sec. Vat. Rom. 3. Vatt. Palat. 3. 6. et unus ap. Valart. *quid*.—148 Vat. Rom. 3. et Angelic. 1. *cupis?* Zarot. *nulli te faterier*. Vat. 10. *fateris et audes*.—150 *Si fieret* Schoenborn. 2. *Nil fieret* Vat. Rom. 8.—152 Tres codd. Feæ, et unus ap. Talbot. *donarant*. Bentleius, *donarint*, ex conj. quem secuti sunt Baxt. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Gesn. Dorig. Oberlin. Comb. Wakef. Wetz. Zeun. Kidd. Jaeck, et Dæring. Ceteri codd. et edd. *donarent*, quod revocant Fea et Bothe. *pravam* Schoenborn. 2.—153 *Stultitiam?* duo codd. Feæ.—154 Duo codd. Feæ, Bos. Gott. Exc. Sax. a m. pr. alii ap. Lamb. Pulm. Talbot. et Valart. *rationibus*; ita notatum ex cod. in marg. Ald. 1501. in

NOTE

141 *Nimirum sapere est abjectis, &c.*] Transit ingeniose Horatius ad aliam materiam, nempe, moribus corrigendis potius quam verbis connectendis et numerandis studere jam expedit, ubi Flori vitia solerter notat.

146 *Si tibi nulla sitim, &c.*] In mor-

bis corporis, consulitur medicus; in morbis animi, dissimulatur celaturque malum, nec ullum proinde remedium quæritur.

151 *Audieras*] A Stoicis didiceras.

154 *Monitoribus isdem*] Vel, cupiditatibus, vel, avaris, qui ut rem sem-

At si divitiæ prudentem reddere possent, 155
 Si cupidum timidumque minus te; neupe ruberes,
 Viveret in terris te si quis avarior uno.
 Si proprium est quod quis libra mercatus et ære est,
 Quædam, si credis consultis, mancipat usus:
 Qui te pascit ager, tuus est; et villicus Orbî, 160
 Cum segetes occat tibi mox frumenta daturas,
 Te dominum sentit: das nummos, accipis uvam,

tamen auscultas semper eosdem monitores. At si opes meliorem, si minus avarum et sollicitum efficerent; jure quidem erubesceres, si quisquam in orbe esset te solo cupidior. Jam vero, si proprium est quod quisque soluto pretio emit; si quædam usus addicit, ut aiunt jurisperiti; tuus est ager qui te alit, et villicus Orbii occans segetes, ut tibi dein triticum vendat, te herum sentit: data pecunia mercaris uvam,

Biblioth. Vat. et Ald. 1509. in Biblioth. Barberin. et Ald. 1519. in Biblioth. Angelic.—155 *Ac si Vat.* 15. et Venet. 1481. *Et si Schoenborn.* 2. *sapientem Exc. Sax. possint Chisian.* 5. *possunt Vat.* 5. a m. pr. et Vat. 18.—156 *Ut cupidum Barberin.* 2. *timidumque Barberin.* 1. a m. pr. et unus Pulmanni. *tu neupe unus Pulmanni;* et sic Cuning. *tunc neupe Vallicel.* 2. *puderes Vat.* Rom. 8. a m. pr.—158 *Si proprium quicquid Vallicel.* 1. *mereatur et ære quatuor ap. Jaeck. plurimi ap. Feam, et edd. vet. mercatus et ære est quinque Feæ, alii codd. cum edd. Lamb. et recentt.*—159 Cuning. *mancipat.*—160 Bamberg. *villicus.* Vat. Rom. 3. *Orbis.* Vat. 5. et unus Torrentii *Urbi.*—161 *Qui segetes Barberin.* 2. *daturus sex Feæ, alii Mss. apud Cruq. Torr. Bentl. admisit in textum Cruquius; 'reproduxit Bentl. nec validis argumentis;' Fea. sequuntur anonymus 1713. Cun. San. Merv. Phil. Gesn. Sandby, Val. Dor. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. et Zeun. daturus ceteri codd. Feæ, duo ap. Jaeck, alii Mss. apud Pulm. Cruq. Torr. Oberl. Combe, edit. Princ. et aliæ priscae omnes usque ad Cruquium, aliæque post illum; tuetur Dacerius contra Bentl. 'Sensus evidenter exigit: est enim villicus, qui daturus est frumenta; idem uvam, pullos, ova, vinum: et hoc modo sentit te dominum; quia ipsi das nummos, quibus illum agrum, ejus est villicus, paulatim mercaris, et usu tuum facis.' Fea.*—162 Chisian. 5. *des nummos.*—166 *Quid referet Angelic.*

NOTE

per angeas admonent: quasi sapientia et felicitas una cum opibus accresceret.

158 *Si proprium est quod quis, &c.]* Agit adversus eos, qui multos ut agros emant, magnam pecuniæ vim congerere student.

Libra mercatus et ære] Olim rei pretium sen pecunia pendebatur: postea numerari cæpit.

159 *Mancipat]* Jus et possessionem certam tradit, usu continnato per

tempus lege definitum.

160 *Qui te pascit ager, tuus est]* Tum emtione tum usucapione proprius tibi dicendus est ager, cujus fructibus uteris licet emtis. Cic. Epist. vii. 30. 'Id cujusque est proprium quo quisque fruitur atque utitur.'

161 *Occat]* Sparsum semen terra operit glebas versando et frangendo.

162 *Te dominum sentit]* Quamvis Orbii dicatur ager et villicus, tu ta-

Pullos, ova, cadum temeti: nempe modo isto
 Paulatim mercaris agrum, fortasse trecentis,
 Aut etiam supra, nummorum millibus emtum. 165
 Quid refert, vivas numerato nuper an olim?
 Emtor Aricini quondam Veientis et arvi
 Emtum coenat olus, quamvis aliter putat; emtis
 Sub noctem gelidam lignis calefactat aënum;
 Sed vocat usque suum, qua populus adsita certis 170
 Limitibus vicina refugit jurgia; tanquam
 Sit proprium quicquam, puncto quod mobilis horæ
 Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte suprema,

pullos, ova, cadum vini; ita nimirum paulatim emis agrum forte millibus nummorum trecentis vel amplius comparatum. Quid interest, seu nuper seu dudum soluto vivas? Possessor vetus agri Veientis et Aricini emtum comedit olus, quamvis aliter existimet, emtis lignis aënum calefacit sub noctem frigidam. Atqui suum appellat usque ad populum juxta plantatam, quæ certis finibus dirimit controversias vicinorum. Quasi vero proprium alicui sit, quod momento fluxi temporis mutet dominos et in alterius possessionem transeat, vel precibus, vel emtione, vel per vio-

2. et Barberin. 2.—167 Chisian. 5. *quando*. Quinque ap. Feam, *quoniam*; ita alii Mss. apud Cruq. Torr. Combe; adoptavit Cruquins, laudat in nota Torr. rejicit Talb. Bene: *quondam* melius respondet sententiæ Horatiæ in superiori versu, *nuper, an olim*: et sensus est: Ille, qui jam a multis annis emit agrum Aricinum, et Veientem; vivit numerato, id est, emit olus, quo coenat; et ligna, quibus calefaciat hyeme alienum; non dapibus inentis, ut ille Epod. II. 48. et tamen dicit suum omne terræ spatium, quod ipse arboribus, sepiibus, vel alio modo terminavit, secrevit ab aliis possessoribus. *Fea*.—168 Bamberg. *holus*.—169 Sanadonus ex ingenio *gelidum*.—171 Wieland. *ricini*. Benti. ex codd. Lamb. et Talbot. *refugit*, quod receperunt anon. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Sandby, Valart. Dorig. Wakef. et Kidd.—172 Aldd. 1. 2. 3. Venet. 1546. et Gryph. 1566. *cuiquam*. Refutat Torrent.—173 *Hunc prece* unus Barthii. *sorte suprema* Aldus 1501. 1509. 1519.

NOTÆ

men magis dicendus es dominus, cui fructus fert ager, et cui laborat villicus.

166 *Numerato nuper an olim*] Qui agrum mercatur, fructus quidem universos præsentis et futuros emit dato semel integro pretio: qui vero necessarios in diem fructus mercatur, agrum emit paulatim numerato pretio et per partes dato.

167 *Aricini*] Aricia oppidulum Latii.

Veientis] Veii urbs Hetruriae.

168 *Quamvis aliter putat*] Non est quod inemta dicat olus et ligna. Scilicet eorum olim pretium numeravit et solvit, quando agros soluta pecunia emit.

170 *Sed vocat usque suum, &c.*] Prolepsis. Vide II. Sat. 2. sub finem.

173 *Nunc prece, &c.*] Quatuor ista sunt rem capiendi genera: *prece*, per donationem precibus, officiis, aut alia ratione captatam: *pretio* emtione: *ri*,

Permutet dominos, et cedat in altera jura.
 Sic quia perpetuus nulli datur usus, et hæres 175
 Hæredem alterius, velut unda supervenit undam;
 Quid vici prosunt, aut horrea? quidve Calabris
 Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
 Grandia cum parvis, non exorabilis auro?
 Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas, 180
 Argentum, vestes Gætulo murice tinctas,
 Sunt qui non habeant, est qui non curat habere.
 Cur alter fratrum cessare, et ludere, et ungi

lentiam, aut per mortem. Quoniam igitur nemo habet usum perpetuum, atque hæres hæredi sicut fluctus fluctui succedit; quid proficiunt villæ aut horrea? quorum Lucani agri Calabris adjuncti, si magna parvæque abripit mors nequaquam auro placabilis? Lappillos, marmor, ebur, Etrusca signa, picturas, argentum, vestes Gætulica purpura tinctas multi non possident; quidam nec cupiunt possidere. Quare fratrum alter otium, nugas, unguenta habere malit quam opima palmata

*****

inde Junta 1503. Basill. 1527. 1531. Dion ab Harsio Lugd. 1538. Pulm. Cruq. H. Steph. Chabot. aliique non pauci; et inter recentiores Baxterus, Gesn. Oberl. Combe, Wetz. Zeunius. Rejecerant Bentl. et Sanad. *morte suprema* codd. et edd. antiq. omnes.—174 *Permutat* unus ap. Feam. *altera rura* Schoenborn. 2.—175 *Si qua* quatuor codd. Feæ. *Si quia* Schoenborn. 4. *Sed quia* duo Feæ, unus apud Pulm. unus Torr. unus Oberl. quatuor Combe. ‘Adoptat, et male tuetur Sanad. inde Merv. Phil. Al. *Sic quia*; et inter recentiores tenent Baxt. Bentl. Gesn. Sandby, Valart. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. Sed *si quia*, præter Mss. et editiones, etiam habet, et exponit in commentario Porphyrio. *Fea. multis* notatum ex cod. in marg. Ald. 1509. in Biblioth. Barberin.—176 Bentl. conj. *alternis*.—177 ‘*Quid vites prosunt*] Ita contendit Guil. Canter. Nov. Lect. iv. 12. et post eum Marcilius, aliique, ex conjectura; et quod legant apud Porphyriorem *vineis*; unde *vites* reformant, et adoptant; exponentes *vini redditum*. At in mendo cubat lectio Porphyrii in editis. In Mss. Vat. et Chis. henc *vici*. Et quidem *vici* eleganter pro magnificentia, et divitiis immensis Romanorum.’ *Fea.*—178 Vat. 9. et Schoenborn. 4. *si metat*.—182 Gott. Zarot. et Bentl. *curat*. Tres codd. ap. Valart.

NOTÆ

erepta veteri domino possessione, seu per vim armorum seu per fraudem et iniquas lites. *Sorte suprema*] Cum hæreditario jure obveniunt bona.

177 *Quid vici prosunt*] Quidam legunt *vites*, id est, vineæ.

Calabris Saltibus adjecti Lucani] Calabriæ pariter et Lucaniæ opima valde pascua erant. De contiguis illis ad ultimam Italiam regionibus jam dictum in Epod. i.

180 *Tyrrhena sigilla*] Imagines par-

vas ex Etruria, quam regionem primo incoluerunt populi a Tyrrheno Atys (qui unus e posteris Herculis) filio nominati, et e Lydia huc deducti.

181 *Gætulo murice*] ‘Purpuræ florem illum tingendis expetitur vestibus murices (pisciculi) in mediis habent faucibus. . . Præcipuus in Meninge Africæ et Gætulo littore Occani.’ Plin. ix. 36. De Gætulia dixi i. Od. 23. et ii. Od. 20.

183 *Alter fratrum*] Designat Mi-

Præferat Herodis palmetis pinguibus; alter,	
Dives et importunus, ad umbram lucis ab ortu	185
Sylvestrem flammis et ferro mitiget agrum;	
Scit Genius, natale comes qui temperat astrum,	
Naturæ Deus humanæ, mortalis in unum-	
Quodque caput, vultu mutabilis, albus et ater.	
Utar, et ex modico quantum res poscet acervo	190

Herodis; alter autem licet opulentus agrum sterilem laboriose domet igne et vomere, a prima luce usque ad vesperam; novit Genius, qui comitatur sidus ortui præsidens; humane naturæ Deus, qui cum singulis hominibus interit, faciem habens multiplicem, propitiis et adversus. Quæ cum ita sint, bonis utar, et ex parvo cumulo de-

//////////

et edd. vett. curet.—183 *Cur animum* Schoenborn. 4.—185 *Vallicel. 1. et umbram.*—186 *Vat. 9. mitigat. Unus Pulmanni arum.*—188 *Schoenborn. 2. moralis.*—190 *Utarque ex medico* Mediol. 1476. Venett. 1486. 1490. 1492. *Utarque et modico* Venett. 1478. 1481. *Utar et e modico* Cuning. Sanad. et Merville. *res poscit* Vat. 18. Vat. Palat. 4. Chisian. 5. et unus ap. Oberlin. a m. pr.

NOTÆ

cionem et Demeam fratres, quorum alter in urbe quietus degebat, alter ruri duris se laboribus exercebat: apud Terent. Adolph.

181 *Herodis palmetis*] Agris Judææ fertilissimis; et Jerichuntinis palmis, e quibus optimus redit proventus. Illic vero Herodis regia erat. Strabo lib. XVI. 'Hierichus campus a montana quadam circumdatus, quæ in amphitheatri speciem ad ipsum declinat. Ibi est palmetum habens et alias feraces arbores, sed plures palmas: ad stadia centum extenditur irriguum totum: ac villis frequens. Illic etiam visitur Herodis regia, et balsami viridarium. Inde vero amplius est reditus et ingens vectigal.' Vide et Plin. v. 17.

Herodis] Herodes apud Judæos regnavit temporibus Augusti in partibus Syriæ, inquit Vet. Schol. ad Persii Sat. v. 180. De eo nos amplius ibidem.

186 *Sylvestrem flammis*] Rem fuse explicat Virgilius Georg. 1. 84. et seq. 'Sæpe etiam steriles incendere

Delph. et Var. Clas.

profuit agros, Atque levem stipulam crepitantibus urere flammis: Sive inde occultas vires et pabula terræ Pinguia concipiunt; sive illis omne per ignem Exeoquitur vitium, atque exudat inutilis humor; Sen plures calor ille vias, et cæca relaxat Spiramenta, novas veniat qua succus in herbas; Sen durat magis, et venas astringit hiantes; Ne tennes pluviam, rapidive potentia solis Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.'

187 *Genius*] Numen quod rebus gignendis præest, et simul cum nascente nasci, cum moriente mori credebatur. Ammian. Marcell. lib. XXI. Censorin. de die Natali. Plutarch. lib. de Interitu Orac. &c.

189 *Albus et ater*] Duplicem enimque genium veteres assignabant, bonum et malum. Bruto cubanti narrant obversatam olim speciem corporis horridici; et quærenti, quis Deus vel homo esset, et quid vellet, respondisse: Malus ego tuus genius sum; hodie me ad Philippos videbis. Cui Brutus intrepide: Videbo. Plu-

Horat.

A L

Tollam; nec metuam quid de me iudicet hæres,
 Quod non plura datis invenerit: et tamen idem
 Scire volam quantum simplex hilarisque nepoti
 Discrepet, et quantum discordet parcus avaro.
 Distat enim, spargas tua prodigus, an neque sumtum 195
 Invitus facias, neque plura parare labores;
 Ac potius, puer ut festis quinquatribus olim,
 Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.
 Pauperies immunda domu procul absit: ego, utrum
 Nave ferar magna an parva, ferar unus et idem. 200
 Non agimur tumidis velis aquilone secundo;

sumam quod opus erit; nec curabo quid hæres de me censeat, quia non repererit majores opes quam mihi donatae sint. Ipse tamen cupiam nosse quid bonus latusque differat a luxurioso, et quantum distet frugalis a sordido. Quippe latum discrimen est, utrum bona tua male profundas, an sponte insumas; nec majora congerere studeas: quin potius raptim utaris deinceps brevi et jucunda ætate, sicut puer feriis quinquatribus. Ne res familiaris inops aut sordida sit: ceterum seu ampla seu exigua cymba vehur, ipse idemque ero. Non inflatis quidem velis feror

//////////

poscat Schoenborn. 2.—191 Vat. Palat. 3. ne metuam.—192 Quid non notatum ex cod. in ora ed. Ald. 1509. Biblioth. Barberin.—193 Cuning. hilarisque.—194 Vat. 14. 19. discrepat.—195 Vat. 19. ac neque.—196 Vat. Palat. 1. facies. Chisian. 1. neque plura. Vat. Palat. 1. a m. pr. laboras.—197 At potius Vatt. 2. 19. Vat. Palat. 1. An potius Vat. 4. puer infestis Schoenborn. 2. At puer, ut fruatur festis Schoenborn. 4.—199 Vat. Rom. 8. a m. pr. duo ap. Valart. et unus ap. Pulm. procul procul; ita edidit Bentl. cumque secuti Anon. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sandby, Mervil. Phil. Sanad. Valart. Dorigh. Wakef. et Kidd. domus codd. fere omnes cum plurimis edd. domo Vat. Palat. 6. et unus codex Pulmanni. domu aliqui eruditi viri ap. Lamb. et ita Baxt. Gesn. Oberlin. Comb. et Zeun. procul domus Venett. 1477. 1478. 1481. 1490. 1492. absit Vat. 4. ego verum Barberin. 2.—201 Non agimus Barberin. 2. velis tumidis

NOTÆ

tarch.

192 *Plura datis*] A Mæcenate, ab Augusto.

193 *Simplex*] Non sumtuosus aut prodigus, at *hilaris* et honeste bonis utens.

197 *Puer ut festis quinquatribus*] Plena et libera mentis hilaritate, quemadmodum pueri hilariter omnino transigunt dies feriatos sibi concessos in Quinquatribus.

Quinquatribus] Quinquatria, vel potius Quinquatrus pluralis numeri, dies erant festi in honorem Minervæ, qui-

bus a studio vacabant pueri, et minerval suis magistris deferebant. Nomen vel a dierum numero, quod celebrarentur quinto die post Idus: Varro de L. L. lib. v. Gell. ii. 21. &c. vel quod ea die Minervæ ædes in Aventino consecrata sit. Festus. Alii aliter. Ovid. Fast. iii. 'Una dies media est, et fiunt sacra Minervæ: Nominaque a junctis quinque diebus habent.'

201 *Non agimur tumidis, &c.*] Allegoria. Id est: Ego non opes habeo ingentes, nec sumtuose vivo: at nec

Non tamen adversis ætatem ducimus austris ;
 Viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re,
 Extremi primorum, extremis usque priores.
 Non es avarus : abi. Quid ? cetera jam simul isto 205
 Cum vitio fugere ? caret tibi pectus inani
 Ambitione ? caret mortis formidine et ira ?
 Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
 Nocturnos lemures portentaque Thessala rides ?

prospero Aquilone: at nec Austris contrariis victito: viribus, ingenio, decore externo, virtute, gradu, facultatibus, primorum ultimus sum; at ultimos antecedo. Non avarus es; euge: ecquid? an cetera quoque vitia cum illo absunt? num liber est animus tuus ambitione vana, timore mortis, et iracundia? numquid spernis insomniâ, magorum terriçulamenta, prodigia, veneficas, umbras nocturnas, et Thessa-

//////////

Schoenborn. 2. *reliis aversis* Schoenborn. 3.—202 *Nec tamen aversis* tres codd. Torrentii.—203 Harl. 1. Vat. 5. Vat. Rom. 2. a m. pr. et Vat. Rom. 4. *colore, pro loco, re.*—204 *Extremique priorum* Exc. Sax. ap. Gesn.—205 Muret. *num simul.* Chabot. *dum simul.* Schoenborn. 3. *jam simul esto.*—206 Dnodecim codd. Feæ *fugere*; et sic Aldus 1509. 1519. Britann. 1520. edit. Basil. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Ven. 1552. Lamb. Mur. H. Steph. Chab. Torr. D. Heins. aliique plurimi, et præsertim recentiores omnes. Harl. 2. *fuge recte.* Bamberg. *fugerare.* Alii Mss. et prisçæ editiones,

NOTE

pauvertate confictor, nec sordido victu immundam aut miseram ætatem ago.

208 *Somnia, terrores, &c.*] An sapienter et fortiter contemnis vana quæque terricnclamenta? Vide Cæl. Rhodig. xxvii. 9. et seq.

209 *Lemures*] Pers. Sat. v. 185. 'nigros lemures' vocat: id est, umbras seu larvas, quibus noctu infestantur domus: quas procrnandi seu expiandi rationem docet Varro de Vita Pop. Rom. lib. i. et Ovid. Fast. v. Vide Plin. Epist. vii. 27. in qua pleraque refert ejus generis phantasmata tum suis tum aliorum oculis obversata. 'Erat Athenis,' inquit, 'spatiosa domus, sed infamis et pestilens. Per silentium noctis, sonus ferri, et, si attenderes acrius, strepitus vinculorum longius primo, deinde proximo reddebatur: mox apparebat

idolon, senex macie et squalore confectus, promissa barba, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiabatque. Inde inhabitantibus tristes diræque noctes per metum vigilabantur,' &c.

Portentaque Thessala, &c.] Miracula perpetrata a Thessalis per artem magicam et veneficia, quibus ii maxime pollebant, a Medea edocti, ut aiunt. Plinius xxx. 1. magiam apud Thessalos propagatam scribit. Hinc et 'mulier Thessala,' pro maga et venefica, in proverbium abiit.

Thessalia] Thessalia pars fuit regni Macedonicæ perampla, quanquam distincta regio: inter Penenum fluvium ad Boream, et Thermopylas ad Austrum: ab Occidente Epirum habet. Ejus præcipua nrbs Larissa fuit, Achillis natalibus inclÿta.

Natales grate numeras ? ignoscis amicis ? 210
 Lenior et melior fis accedente senecta ?
 Quid te exemta juvat spinis de pluribus una ?
 Vivere si recte nescis, decede peritis.
 Lusisti satis, edisti satis, atque bibisti :
 Tempus abire tibi est ; ne potum largius æquo 215
 Rideat et pulset lasciva decentius ætas.

lorum ostenta? num hilariter annos tuos recenseres? an indulges amicis? an ingravescente ætate fis benignior ac probior? Enimvero quid tibi prodest unam de multis spinis avulsisse? Si nescis bene vivere, da locum melioribus: sat nugatus es, satis edisti et bibisti: jam tempus est, ut abscedas; ne plusculum te lascivientem derideant et exagitant juvenes convenientius lascivientes.

//////////

fuge rite.—211 Vat. Rom. 9. et Cuning. *ac melior.* Nonnulli codd. Feæ, Harl. 3. 7. et Vet. Comb. *sis pro fis.*—212 *Quod te* Vat. 19. *levat spinis* Chisian. 1. a m. pr. unus Oberlini, ex tribus suis revocavit in textum Cruquius, confirmavit Bentl. sequuntur Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Dorig. Wakef. Wetzcl. Kidd. Fea, Bothe, et Jaeck. *juvat de spinis* Vat. 22. *juvat spinis* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. ceteri codd. et edd.—213 *Vivere si nescis recte* Vat. 1. Chisian. 6. et unus Pulmanni. *discede* Vat. 16. 19. Vat. Rom. 2. a m. pr. Vat. Rom. 9. et Vat. Palat. 6.—214 *Lusisti satis et tibi potum largius æquo* Schoenborn. 3.—216 Vat. Rom. 9. *pulsat.* Unus Cruquii a m. sec. *plaudat.* Schoenborn. 4. Vat. 1. Vat. Rom. 9. Colbert. ap. Bentl. et unus Barthii Advers. xxxviii. 18. *licentius ætas,* quam lectionem amplectitur Barthius. Nic. Heinsius conj. *frequentius.* In codd. Schoenborn. 2. 4. manus cœva addidit versum 217. *Castus reddetur bene qui legendo meretur.*

NOTÆ

210 *Natales grate numeras*] Libenterne ætatis annos recenseres? an non horres mortis accedentis mentionem? hoc enim pusilli est animi.

211 *Lenior et melior fis acced. sen.*] Tunc certe aut nunquam minui debent animi perturbationes, tum defervescente sanguine, tum usu rerum et sapientia crescente.

212 *Quid te exemta juvat, &c.*] Quid juvat unum vitium expulisse, si alia supersunt et torquent? Quid prodest avaritiam expugnasse, si ambitio, si ira, metus, superstitio, animum adhuc tuum obsident et cruciant.

214 *Lusisti satis, &c.*] Ex Homer. Odyss. ' affatim edi, bibi, lusi.'

Q. HORATII FLACCI

DE ARTE POETICA

LIBER.

SEU e Demetrio Phalereo, seu e Neoptolemo Pario, seu potius ex Aristotele, seu e proprii ingenii acrisque iudicii fœcunditate, sagacitate, opibus, hauserit potissimum Flaccus noster; certe eminentissima quæque scribendi carminis præcepta hoc libello complexus est. Attamen Artem Poëticam vix appellem cum Quintiliano et aliis: malim vero Epistolam nuncupare cum nonnullis eruditis; tum ob inspersum identidem satyricum salem, tum ob præceptiones aut carptim aut saltuatim datas. Hinc enimvero animo meo consilium pridem subiit, ordine quodam adhibito illustrare hanc Horatii partem; si quod est eximium illustrari potest. Liberaliter accipe, Lector, opellam hanc meam; dico libellum quo Epistolam ad Pisones in Artis Poëticæ formam utcumque redegi, olim jam editum, nunc vero a me recognitum rursusque tibi propositum.

AD PISONES.

Hunc librum, qui inscribitur *De Arte Poëtica*, ad L. Pisonem, qui postea Urbis Custos fuit, misit; nam et ipse Piso poëta fuit, et studiorum liberalium antistes; in quem librum congegessit præcepta Ncoptolemi [Parii] de Arte Poëtica; non quidem omnia, sed eminentissima. *Vct. Schol. Baxt.* (Postest hic libellus commode haberi pro Epistola Libri secundi tertia, qui sic non major erit Libro primo. Nec temporum ratio, aut aliud necessarium, quod sciam, argumentum obstat. Favet etiam Charisius, qui p. 182. 3. et 183. 10. simpliciter ‘Epistolarum’ nomine, quæ hic leguntur, laudat. Mature tamen ut peculiaris libellus laudatur, a Quintiliano Epist. ad Tryphon. ubi simpliciter *Artem Poëticam* vocat, et VIII. 3. 60. ex ‘prima parte libri de Arte Poëtica’ ipsum affert principium. Prisciani quoque et alij Grammatici passim ‘Horatium de Arte Poëtica’ citant. An occasionem separandi voluminis dedit, quod ut Somnium Scipionis ex Ciceronis de Republica opere excerptum Macrobius explicavit, sic mature Grammatici Horatium interpretari cœpere? Certe ‘Terentii Scauri (quem Hadriani temporibus assignat Gellius XI. 15.) Commentariorum in Artem Poëticam Horatii librum x.’ laudat Charis. p. 182. 5. et 188. 17. In Mss. et priscis editionibus jam post Epos et Carmen Sæculare ponitur, ut in Ms. Gottingensi, it. in edit. Mediolanensi 1477. in Veneta 1479. &c. usque ad H. Stephanum; nunc medio inter Epistolas et Sermones loco, ut in editione Zaroti, nunc denique ultimo omnium loco post Epistolas, cujus instituti auctor videtur laudatus modo H. Stephanus, qui rationem ejus reddit Diatr. p. 32. Certe non annotavi, qui ante illum ultimo loco poneret Artem, neque qui post illum non poneret. Harduino, qui Q. Horatium Flacem negat auctorem hujus libelli esse, respondemus locis iis, unde is putat hoc probari. *Gesn.*) Placet mihi sententia Wielandii, qui negat, Horatium voluisse hic Artis Poëticæ tradere præcepta, sed hortatu Pisonis patris Pisonem puerum, nimis ad versus faciendos proclivem, a poësi detertere, rei difficultate demonstrata, et vitiis, quæ vulgo soleant committi, indicatis.

HUMANO capiti cervicem pictor equinam
Jungere si velit, et varias inducere plumas,

Si pictor humano capiti addat collum equinum, diversasque plumas apponat mem-

//////////

Ad L. Calpurnium Pisonem et ejus filios nonnulli codd. ap. Jaeck. *Q. Horatii Flacci Epistolarum Liber tertius* Sanad. *Epistola tertia ad Pisones* Jaeck. *Q. Horatii Flacci Epistola ad Pisones, sive De Arte Poëtica Liber* in quibusdam aliis. Vid. Argum.—2 Codex Bersmanni, *Jungere qui velit*. Cod. Sorb. ap.

NOTÆ

1 *Humano capiti, &c.*] Per ridiculæ et monstrosæ picturæ similitudinem primo loco docet Horatius, uniforme opus, ejusque partes homogeneas esse oportere; tum ut cohæreant et convenient universa et singula, tum ut ad quid unum omnia respondeant. Vide Aristot. Poët. cap. 1. et seq.

Undique collatis membris, ut turpiter atrum
 Desinat in piscem mulier formosa superne,
 Spectatum admissi risum teneatis, amici? 5
 Credite, Pisones, isti tabulæ fore librum
 Persimilem, cujus, velut ægri somnia, vanæ
 Fingentur species; ut nec pes, nec caput uni
 Reddatur formæ. ¶ Pictoribus atque poëtis
 Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas. 10
 ¶ Scimus, et hanc veniam petimusque damusque vicissim:
 Sed non ut placidis coëant immitia; non ut
 Serpentes avibus gementur, tigribus agni.

bris hinc et inde collectis, adeo ut mulier vultu pulchra difformem piscis caudam habeat, an cachinnos cohibere possitis, o amici, ad spectandum introducti? o Pisones, credite similem huic tubellæ fore librum, cujus, sicut ægrotantis insomniâ, inanes formæ conflagrantur; ita ut nec finis nec principium ad unum quid referatur. Atquæ pictoribus et poëtis quodcumque libuit semper etiam licuit. Fateor; atque hanc indulgentiam petimus æque et largimur: verum non adeo ut aspera mitibus, angues

Valart. et Exc. Sax. *inducere pennas.* Bentl. in Nota conj. *inducere formas;* et ita citant Smetius, Bisciola, et Monbrun, teste Cuning.—3 *Undique collectis* codd. duo ap. Valart. *aut turpiter* quidam codd. ap. eundem; et hoc admisit in textum Sanad. ex ingenio. Haller. *atram.*—4 Gronovius Obs. 1. 18. conj. *pistrim.*—5 Marklandus legit, *teneatis? Amice,* &c. ut *Anici* referatur ad *Pisones;* ita etiam Wakef. Regelsberg, et Habersfeld.—7 Codex Acli. Statii *ægri,* quod refutat Lambinus.—8 *Finguntur* Gott. Harl. 1. 2. 3. 4. 7. Schoenborn. 1. septem Fea, alii ap. Valart. item edd. fere omnes sæculi xv. inde a Principe, Venet. 1509. 1514. Britann. 1520. *Funguntur* Vat. 9. Angelic. 3. Vallicel. 1. Mediol. 1476. et Venet. 1492. *Signentur* Barberin. 2. a m. sec. *Pinguntur* codex d'Orveille Goëtting.—9 *Redduntur* Schoenborn. 1. 4. Helmstad. Vat. 9. Chisian. 5. Angelic. 3. a m. pr. et Zarot. *Redduntur* Vat. Rom. 11. *Reddentur* Angelic. 3. a m. pr. *Reddat* sing. num. stylo Hor. in cete-

NOTÆ

3 *Undique collatis]* Diversorum animalium membris corpus unum monstruosum conflantibus.

6 *Pisones]* Horum familia Romæ dudum nobilis ac numerosa. Calpurnii vocati sunt a Calpo Numæ filio; unde postea: 'Vos o Pompeilius sanguis.' Porro scribit Horatius ad patrem et ad filios Pisones, præsertim vero ad hos; quorum pater L. Piso Consul cum Druso Libone anno U. C. 738. Augusto gra-

tiosus extitit, aliisque numeribus in Rep. egregie perfunctus est: ceterum literarum ac literatorum impense amans.

7 *Ægri somnia]* Corruptis morbo perturbatisque humoribus, cerebroque male affecto, portentosa gignuntur insomniâ.

12 *Sed non ut placidis]* Nec pictor nec poëta debet fingere unquam naturæ repugnantia.

Inceptis gravibus plerumque et magna professis
 Purpureus, late qui splendeat, unus et alter 15
 Assuitur pannus; cum lucus et ara Dianæ,
 Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
 Aut flumen Rhenum aut pluvius describitur arcus:
 Sed nunc non erat his locus: et fortasse cupressum
 Scis simulare: quid hoc, si fractis enatat exspes 20
 Navibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit

volucris, agni tigribus sociantur. In illis grandibus sæpe et magnificis subjunguntur unus vel duo centones purpurei qui longe refulgeant, quando describitur lucus, janum Dianæ, rîculus per amœnos campos decurrens, fluvius Rhenus, iris. At non erat tunc aptus istis locus. Et forte nosti pingere cupressum. Quorsum vero istud, si pacto pretio pingendus est homo fracta nave emergens nudus? amphora for-

ris. Vid. iv. Od. 11. 9. 1. Sat. 4. 15. 1. Sat. 6. 131.—16 *Insuitur pannus* Schoenborn. 1. *quo lucus* Harl. 6.—17 *Aut properantis* Vat. 10.—18 Schoenborn. 1. Exc. Sax. et Harl. 2. 4. *Rheni*. Vat. 1. a m. pr. Angelic. 1. a m. sec. alii codd. ap. Lamb. Palm. et Valart. *Rhenus* duo codd. ap. Valart. *Rhenum* alii codd. et edd. et sic Acron. *aut fluvius* Heller.—19 Schoenborn. 1. *Sed non nunc*. Heller. *locus his*. Schoenborn. 1. *cupressos*.—20 *Scis simulare* Bamberg. *enatat* Vat. Rom. 9. *exspes* Bamberg. Vat. 4. a m. sec. et Zarat. *exspes* codd. plures, *prisæ* edd. Aldd. 1. 2. 3. Junt. 1503. alique non pauci; adoptavit Bern.

NOTÆ

14 *Inceptis gravibus*] Præcipit, vitandas digressiones fuites et ineptas; atque locos communes intempes- tive haud tractandos: quem ad scopulum frequenter impingunt illidunturque poëtastri. Vide quam apte et quam non prolixè Virgilius describat ‘pestilentiam’ Georg. III. ‘famam’ Æn. iv. &c. Lucanus contra ‘more suo omnia ponit in excessu.’ Scalig. v. 15. Idem de eod. vi. 3. ‘Lucani effrænis mens, sui impos, serva impetus, atque idcirco immo- dica, raptaque calore simul et calorem ipsum rapiens.’

15 *Purpureus, late qui, &c.*] Non magis splendet carmen locis communibus perperam tractatis, quam vestis assuto centone purpureo. Vide supra II. Epist. 1. 73.

16 *Lucus et ara Dianæ*] Nemus Aricinum, ubi ara Dianæ sacra: qua

poëtis materia frequens, tum ob amœnitatem loci, cum ob Dianæ Tauricæ Orestisque miram et fatalem historiam multiplicis argumenti fertilem.

18 *Flumen Rhenum*] Hoc celebrare affectabant in gratiam Augusti Cæsaris, cujus ibi victoriæ multæ et præclaræ. Sueton. Octav. cap. 21. Dio lib. LIV. &c.

Pluvius arcus] In eo describendo sæpius insulse morabantur imperiti: at raro, et paucis Virgil. Æneid. iv. 700.

20 *Si fractis enatat exspes*] Mos erat naufragorum, pictum in tabella naufragium circumferre ad corrogandam stipem. Vide Pers. Sat. 1. 89. Juvenal. Sat. xiv. 301. et seq.

21 *Amphora cœpit* Institui, &c.] ‘Amphora,’ vas grande, ‘urceus,’ vas exiguum, notant principium grave paulo post in minuta et levicula abiens et

Institui; currente rota cur urceus exit ?
 Denique sit quod vis, simplex duntaxat et unum.
 Maxima pars vatium, pater et juvenes patre digni,
 Decipimur specie recti: brevis esse laboro,
 Obscurus fio: sectantem levia nervi
 Deficiunt animique: professus grandia turget:
 Serpit humi tutus nimium timidusque procellæ.
 Qui variare cupit rem prodigialiter unam,

25

mari cæpta est; cur rota revoluta urceus prodit? Denique simplex et unum plane sit id quod componis. O pater, et juvenes patre digni, nos poetæ ut plurimum imagine recti fallimur. Si conor esse brevis, obscurus evado. Polita consecrantur spiritus et vires huud suppetunt: qui vult loqui sublimia, turgidus fit: securus nimis et arduu metuens fit humilis: qui rem unam plus æquo variare nititur, delphinum

//////////

Martinus Var. Lect. i. 24. *fractis navibus expes Enatat* Chisian. 1.—23 Codex Helmstad. *vis quod*. Sex Fææ codd. unus Achill. Statii, et tres Bentleii, *quidvis*; ita Venn. 1481. 1492. 1514. Correæ, Vascos. revocavit in textum Bentleius, inde anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Merv. Sandby, Wakef. Wetz. ‘Generice de omni argumento præcedenti, et de aliis omnibus dictum, ut opponatur *quidlibet* audentibus pictoribus; simplicitati naturæ cohærens. Cic. Acad. Quæst. I. c. 8. n. 30.’ *Fæa*. *quodvis*, vel *quod vis* in ceteris.—25 *Decipitur* Schoenborn. 1.—26 Chisian. 6. *spectantem*. Vat. 17. *lenia*; sic alii Mss. apud Val. unus Ach. Statii, ex quo Bentl. sequuntur anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. Sanad. Merv. Phil. Sandby, Wakef. Schelle. ‘Non hic *lenitas* et *vis* opponuntur ab Horatio; sed *nimia lenitas* et *vis*. *Sectantem levia*; qui nimius est in expoliendis, levigandis carminibus, aut versibus; eos enervat, inanes facit. Amphora cæpit institui, currente rota urceus exit.’ *Fæa*. Eadem varietas vocis est II. Od. 19. 15.—

NOTÆ

evanescens. Isto loco utuntur S. Hieron. ad Lætam, aptius autem Sideris Apoll. Epist. 16.

22 *Currente rota*] In operis progression. Metaph. a rota figulari.

23 *Quod vis*] Al. *quodvis*.

25 *Brevis esse laboro, Obscurus fio*] Quintil. iv. 2. ‘Nimium corripientes omnia sequitur obscuritas.’ Summorum poetarum est magnum sensum paucis efferre. Virgil. *Æn.* III. 11. ‘campos ubi Troja fuit.’ Pers. Sat. III. 38. ‘Virtutem videant, intabescantque relicta.’

26 *Sectantem levia nervi Deficiunt*] Sententiarum majestas, spiritus poetæ

tici vis et altitudo sæpe deest: deeratque versibus Neronis a Persio derisis Sat. I.

27 *Professus grandia turget*] Magniloquentia orationi inflatæ affinis est.

28 *Serpit humi tutus*] Qui non audet assurgere, repat necesse est. Id vitii habent Valer. Flacc. Argon. Silius Italic. &c.

29 *Qui variare cupit*] Varietate carmen lucet ac delectat: at si præter modum illa sit, tam prodigiosa videbitur, quam delphinus in sylvis, aper in mari pictus: quique sic vel tabellam pictor vel carmen poeta insigurre gestit, ridiculus evadit. Pro-

Delphinum sylvis appingit, fluctibus aprum. 30
 In vitium ducit culpæ fuga, si caret arte.
 Æmilium circa ludum faber imus et ungues
 Exprimet, et molles imitabitur ære capillos,
 Infelix operis summa, quia ponere totum
 Nesciet: hunc ego me, si quid componere curem, 35
 Non magis esse velim, quam pravo vivere naso,
 Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

sylvis, aprum mari appingit. In vitium impellit vitii fuga non solers. Ignobilis statuarius ad Æmilianum ludum habitans ungues ac tenues capillos ære finget optime, opus tamen dabit inconcinnum, quia totum perficere nequit. Huic ego similis esse quidpiam scribens tum nolim, quam nigris oculis et capillis speciosus indecoro

30 *Delphinum in silvis* Vat. Rom. 9. et Harl. 7. *depingit* Vat. Rom. 9. *appingit* Vat. 4. a m. sec.—31 Vat. 13. *culpæ ducit*. Schoenborn. *fulga culpæ*.—32 Sex codd. Fea, Schoenborn. 1. alii codd. ap. Marcell. Benth. Valart. Acron, et Joann. Sarisber. lib. vi. in Prolog. *unus*; revocavit in textum Benth. sequuntur anon. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervil. Batt. Sandby, Valart. Wakef. Wetz. Schelle, et Kidd. ‘Vulgatum *imus*, hoc est, ut exponunt vulgo cum Lambino, faber quidam, ejus taberna est omnium infima, et postrema; aut cum Commentatore Cruquiano, ‘quod in ima parte Circi tabernam suam locasset,’ inter recentiores male defendunt Baxt. Gesn. Combe, Zenn, et Chishull. Inscr. Sig. p. 47. qui contendit *fabrum imum* dici, secundarium, arte atque ordine inferiorem: inscite, et plane contra mentem Poëtae, qui *summum* artificem laudat in parte operis statuarii, in reliqua deplorat *infelicem*. Inscite autem scribit Chishull, et cum eo Gesnerus, qui artium ignari, quanti veteres facerent illos artifices, qui difficillimas corporis partes extremas, capillos, et ungues, vel marmore, vel ære, vel pictura exprimebant, non noverunt. De celebrioribus Plin. N. H. xxxiv. 8. de Pythagora, xxxv. 10.’ Fea. Vid. Drakenb. ad Sil. Ital. xv. 500.—33 *Exprimet* Schoenborn. 1. Vat. Rom. 11. Valart. 1. a m. sec. Angelic. 3. et Venet. 1492. 1514.—35 *Nesciat* Bamberg. et quatuor codd. ap. Valart. *Nesciret* Heller.—36 Bamberg. Schoenborn. 4. Vatt. 9. 10. 18. Vat. Rom. 7. et Zarat. *pravo v. naso*; et inde lectio vulgata fere apud omnes. *naso v. pravo* Schoenborn. 3. Harl. 1. 3. 4. 7. Vatt. 1. 2. 3. 4. 5. 7. 14. 17. 22. 24. Vat. 19. a m. sec. Vat. Rom. 2. 3. 6. 8. 9. 10. Vat. Palat. 1. 3. 4. 6. Chisian. 1. 6. Angelic. 1. 2. 3. Vallicel. 1. Barberin. 2. alii Mss. apud Benth. Gesn. Val. Acron Ms. Vat. Ottobon. et editus, Joann. Sarisberiens. lib. vi. in Prol. notatum ex Ms. in ora edit. Aldi 1509. Bibl. Barb. edit. Basill. 1527. 1531. Lamb. restituit Benth. qui asserit in omnibus aliis Mss. suis et aliorum ita haberi; sequuntur anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Merv. Sandby, Wakef. Wetz. Schelle, Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Døring.—37 Angelic. 3.

NOTÆ

fana figmenta sacris rebus inepte interserit Sannazarius.
 32 *Æmilium ludum*] Ludum gladi-

torium Æmilii.
 37 *Nigris oculis, &c.*] Hi olim in laude erant, ut alibi dictum est.

Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
 Viribus, et versate diu quid ferre recusent,
 Quid valeant humeri : cui lecta potenter erit res, 40
 Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.
 Ordinis hæc virtus erit et venus, aut ego fallor,
 Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici
 Pleraque differat, et præsens in tempus omittat.
 In verbis etiam tenuis cautusque serendis, 45
 Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.
 Dixeris egregie, notum si callida verbum

esse naso. Quicumque aliquid componitis, eligite materiam viribus vestris parem : diuque perpendite quid possitis et quid nequeatis exequi. Qui rem solerter elegerit, haud carebit elocutione et pulchra dispositione. Ordinis, ut opinor, hæc erit vis et perfectio ; ut modo quædam dicat, plura vero, quæ dicenda videantur modo, alium in locum reservet : alia assumat, alia relinquat scriptor poematis polliciti. Porro in vocibus proferendis sobrius et prudens præclare dices, si solers conjunctio novam fe-

spectatum.—38 Cuning. *materiem.* Vat. Rom. 1. a m. pr. et Vallicel. 1. *recusant.*—40 Markland. ad Stat. Sylv. iv. 8. p. 232. *prudenter.*—41 Schoenborn. 1. *deserit.*—42 Tres et viginti codd. Feæ, alii ap. Gesn. cum Zarot. Venett. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. et Florent. 1482. *haud ego fallor.* Alii codd. et edd. *aut ego fallor.*—43 Vat. 1. a m. pr. *non dicat.* Vat. 18. *ut nunc jam.*—45 Bamberg. Heller. Schoenborn. 1. 4. et Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. *versum* 45. *postponunt* versui 46. et sic omnes ante Bentl. quem secuti Sanad. Mervill. Phil. Valart. Oberlin. Gesn. Zenn. Bipont. Bodoni, Comb. Wakef. Wetzel. Kidd. Schelle, et Dœring. *ferendis* Vat. Rom. 5. a m. pr. et tres codd. ap. Valart.—46 *Hoc amat* Vallicel. 1. Marklandus dubitat de voce, *promissi.*

NOTÆ

38 *Sumite materiam*] Tertium præceptum, quod esse primum debuit, inquit Scaliger Poët. lib. vi.

42 *Ordinis hæc virtus*] Quarto de ordine, 'quem sane mutile docet,' J. Scalig. mox cit.

43 *Jam nunc dicat, &c.*] Historia rerum seriem enarrat secundum ordinem temporum : at contra poësis artificiosam requirit rerum dispositionem. Patet ex Homeri Odyssea, et Iliade. Sic in Virgiliti Æneide liber primus esse debuisset qui secundus est, et tertius esse qui est primus. Vide postea vs. 146. et seq.

45 *In verbis etiam tenuis*] Jam de

partibus elocutionis. Verba licet nova facere ; sed modus servandus. Cic. in Bruto. Quintil. 1. 5. 'Nova verba non sine quodam periculo fingimus,' &c. Gell. 1. 10. 'Quod a C. Cæsare excellentis ingenii ac prudentiæ viro, 1. lib. de Analogia scriptum est, habe semper in memoria atque in pectore : ut tanquam scopulum sic fugias inauditum atque insolens verbum.' Et paulo ante : 'Vive moribus præteritis : loquere verbis præsentibus.'

46 *Promissi carminis*] Diu ante expectati, quod si opinioni non respondet statim exploditur.

Reddiderit junctura novum. Si forte necesse est
 Indiciis monstrare recentibus abdita rerum,
 Fingere cinctutis non exaudita Cethegis 50
 Continget; dabiturque licentia sumta pudenter.
 Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si
 Græco fonte cadant, parce detorta: quid autem
 Cæcilio Plautoque dabit Romanus, ademtum
 Virgilio Varioque? ego cur, acquirere pauca 55
 Si possum, invideor, cum lingua Catonis et Ennii

cerit dictionem vulgarem. Quod si oporteat res abstrusas exprimere signis insolitis, licebit producere verba succinctis Cethegis inaudita; debetque licentia concedi verecunde usurpata. Voces autem recentes et novæ locum obtinebunt, si a Græca origine deriveant paululum deflectæ. Quare vero Cæcilio ac Plauto indulgebunt Romani quod Virgilio et Vario negaverint? Quare retabor ego, si valeo, quæpiam propagare; quandoquidem Catonis atque Ennii sermo linguam Romanam locupleta-

~~~~~

Schoenborn. 4. actor. Alii, *professi carminis auctor.*—49 Bamberg. Heller. aliique codd. Feæ, *rerum et.*—50 Heller. *quinuctis.* Schoenborn. 4. *exaudita cicutis.*—52 Codd. G. Fabric. *factaque*; et sic edd. Fabric. Benti. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Sandby, Wakef. et Kidd.—53 Harl. 1. 2. 3. Gott. Bamberg. Heller. Schoenborn. 1. 4. alii ap. Feam, et Pulm. *cadent.* Vat. 2. *cadunt.* Erfurt. *per te detorta.*—54 Nonnulli codd. ap. Lamb. unusque ap. Canter. Var. Lect. 1. 4. 12. *Plautoque dedit.*—55 *Varioque?* Bamberg. et Schoenborn. 1. 4.—56 *Si possum* codex Achil. Stat.—57 Heller. *dictaverit.*—

NOTÆ

48 *Junctura*] Sive in verbo e duobus composito, ut, ‘postliminium,’ ‘velivolium’ mare, ‘solivagus,’ ‘fædifragus:’ sive in oratione, ut arborum ‘comæ’ pro foliis, Epod. II. et hic vs. 58. signatum ‘præsente nota,’ nomen: ubi ‘notæ’ voces novitatis habent gratiam, et quasi novam dictionem faciunt per juncturam non vulgarem. Vide Macrob. Saturn. I. 4. et 5.

50 *Cinctutis Cethegis*] M. Corn. Cethegum Tullius in Bruto inter priscos oratores numerat. *Cinctutis*] Veteri more succinctis, aptata infra pectus tunica. Epenthesis. Vel, a cinctu, scilicet Gabino, fit cinctutis.

53 *Græco fonte cadant*] Qualia, ephippium, triclinium, propola, bibliotheca, exantlare, &c.

54 *Cæcilio*] De eo Poëta II. Epist. 1. 59.

Plauto] Lib. mox cit. Epist. cit. vs. 58. et 170.

55 *Virgilio*] Hic Latinorum poëtarum coryphæus intulit quædam insolita: ‘lychni,’ ‘spelæa,’ ‘Thyas,’ ‘trietrica Bacchi Orgia,’ &c.

Vario] De eo I. Od. 6. et I. Sat. 5. et 8.

56 *Invideor*] Dum agit de fingendis novis vocibus, ipse fingit hanc apposite, *invideor*, pro, mihi invident.

Catonis] Hic ‘tempestivum’ primus dixisse fertur. Cic. III. de Fin. ‘Si Zenoni licuit, cum rem aliquam invenisset inauditam, inusitatum quoque ei rei nomen imponere, cur non liceat Catoni?’ De eo jam ante non semel.

Sermonem patrium ditaverit, et nova rerum
 Nomina protulerit? Licuit, semperque licebit,
 Signatum præsentē nota producere nomen.
 Ut sylvæ foliis pronos mutantur in annos;
 Prima cadunt; ita verborum vetus interit ætas,
 Et juvenum ritu florent modo nata vigentque.
 Debemur morti nos nostraque; sive receptus
 Terra Neptunus classes aquilonibus arcet,

60

vit, inauditaque rerum vocabula induxit? Certe licuit semper ac licebit proferre dictiones usu comprobatas. Quemadmodum vertente anno arboribus folia mutantur, et vetera decidunt; sic antiquarum dictionum auctoritas obsolescit: nuper autem productæ quasi juvenes florescunt ac vigent. Homines humanaque morti obnoxia sunt. Ita mare terra receptum, regale opus, navigia a ventis tuctur: pulvis autem,

58 *Nomina prodiderit* conj. Cuning.—59 *Codex Achill. Statii, alter Luisini, alii ap. Lamb. H. Steph. et nms ap. Valart. procludere; ita maluit in textu ex aliis codd. Jason de Nores, Tan. Faber; inde Bentl. Cuning. Sanad. Merv. Kidd. Jaeck, et Dœring. numnum* Ms. apud Luisinum; inde Bentl. et cum eo Sanad. Merv. Phil. Wakef. ‘Male et *procludere numnum*, et *producere*. Quis enim dubitet, principem, et populum id posse; ut Horatius sententiose id affirmare debeat? Poëta ducit similitudinem ab usu publico, ac legitimo pecuniæ, quæ notis principis dominantis signata est: asserit, idem licere in verbis, quæ usus præsens jure suo sancivit, vs. 71. seq. argumento, et similitudine, quæ in deliciis fuisse videtur scriptoribus; et præsertim ad mentem Horatii Quintil. Inst. Orat. t. 9.’ *Fea*.—60 *Ut folia in silvis* Diomedes lib. 1. col. 394. Putsch. codex ap. Valart. Venet. 1514. et Muret. Var. Lect. xv. 1. *Ut sylvis folia privos* Bentl. et Kidd. Cf. Zach. Pearce conjecturæ in Horatii Epistolas in The Classical Journal, No. xi. Sept. 1812. *pronos nudantur* codex G. Fabric. *pronis mutantur in annis* Dorigh. *pronos mutantis in annos* Wakef.—61 *Vat. Rom. 7. a m. pr. interit ordo*.—62 *Plurimi codd. virentque, quod defendit Fea. Vid. Burin. ad Claudian. in Prob. et Olybr. Cons. vs. 16. et infra vs. 117.*—63 *Debemus* Achill. Statius ex Prisciani

NOTÆ

Enn?] Vid. 1. Sat. 10. et 11. Epist. 1. Ovid. ‘Ennius ingenio maximus, arte rudis.’

57 *Nova rerum Nomina protulerit*] Quæ quidem eo tempore usu comprobata sunt.

58 *Semperque licebit, &c.*] Quintil. 1. 5. ita scribit: ‘Nova inducta si recepta sint modicum laudem afferunt, repndiata etiam in jocos exeunt: audendum tamen; namque, ut Cicero ait, ‘etiam quæ primo dura

visa sunt, usu molliuntur.’

59 *Signatum præsentē nota*] Metaph. a re nummaria.

63 *Sive receptus Terra Neptunus*] Portus quilibet, vel portus Julius apud Baias, imnisso in Lucrinum lacum mari effectus. Sueton. Octav. cap. 16. Dio lib. XLVIII. Virgil. Georg. II. 161. ‘An memorem portus, Lucrinoque addita claustra, Atque indignatum,’ &c.

Regis opus; sterilisque diu palus, aptaque remis, 65
 Vicinas urbes alit, et grave sentit aratrum;
 Seu cursum mutavit iniquum frugibus annis,

antea sterilis et navigabilis, jam propinquas nutrit civitates et vomere proscinditur. Sic fluvius cursum fruges devastantem convertit, aptiori alveo deductus. Morta-

//////////

libris Mss.—65 Bentl. ex tribus codd. prætulit, *sterilisque*; sequuntur anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cnn. San. Merv. Phil. Val. Dorigh. Wakef. Wetzel. Schelle. ‘Ante Bentleium plures editiones ita dederant; sed sensus omnino *sterilisque* aliorum Mss. et editionum, præsertim præscarum, requirit; ut de utroque, porri et palude, copulative idem asserat Poëta. Quia *palus* apud Virg. 1. E. 49. posteriorem syllabam producit, nostri Poëtæ mendosam lectionem contendit, præceteris, Bentleius; et emendat ex ingenio, *sterilisque palus prius*. Attamen ipse fatetur, ita legisse veteres etiam Grammaticos, Servium ad Virg. Æn. 11. 65. et 111. 107. et de ultimis syllabis, apud Putsch. c. 1813. Bedam de Metris c. 2360. Priscianum c. 718. qui inde eruebant regulam, de secunda syllaba hujus vocis correpta optimo jure; ut in ‘tellus’ a Martiano Capella, in ‘senectus’ a Cornelio Gallo. His adde Quintil. Inst. Orat. 1. 7. 3. qui non dubitat asserere, ut notum, quod ‘palus aliud priore syllaba longa, aliud sequenti significat; et cum eadem litera nominativo casu brevis, ablativo longa est, utrum sequamur, plerumque hæc nota monendi sumus.’ Et qui tantus horror hujus licentiæ; cum omnes asserant Interpretes, verbum *invidetor* primum hic ab Horatio pronuntiatum? cum notum sit, primam in ‘glomere’ productam a Lucretio 1. 361. similique modo in ‘Italia’ factam a Virgilio; ut observant idem Quintil. v. et S. Augustinus de Doctr. Christ. 11. 83. et sic passim in aliis vocibus ab omnibus poëtis, qui pro lubito producunt, vel breviant syllabas? Nec videt Bentleius, aliique, demto illo *diu* (quam Wakef. ‘vocem otiosam, et ineptam, a scriba intrusam’ affirmat) omnem elegantiam amitti; et necessitatem utilitatemque operis fere evanescere; contra mentem Poëtæ, qui immo illud extollere intendit, ex toto contextu: quod nempe antiqua palus, tantum terræ spatium *diu* inutile, tandem nunc alat vicinas urbes; et cuius exsiccatio conferatur cum *regio* opere novi portus. Eodem horrore concessi alii aliter locum emendant. Marcellinus, ex Mss. et Prisciano, ut asserit, legit, *sterilisque palus, aptaque remis*. Cuning. conjicit, *sterilisque palus dudum, actaque remis*; vel, *pulsataque remis, vel, agitataque remis*; quam ultimam amplectitur Wakef. Marklandus ad Euripidis Supplices, in addendis, legit; *sterilisque palus, pulsataque remis*, quem sequitur Schelle. Apage tot ineptias; et laudemus potius, cum veteribus Grammaticis, licentiam sumtam pudenter, si licentia dicenda est.’ *Fæa, actaque remis* Vat. 4. *actaque remis* Angelicæ. 3. *actaque remis* Vat. Rom. 9.—66 *Vicinas alit urbes* Vat. Rom. 7.—67 *Secursum mutavit* Bamberg.—68 Bentl. ex

NOTÆ

65 *Regis opus*] A Julio Cæsare inchoatum, ab Augusto perfectum. Sueton. mox cit. Plin. xxxvi. 15.

Sterilisque diu palus, &c.] Pomptina palus in Campania. Liv. Epit. lib. xlvi. ‘Pomptinæ paludes a Corn. Cethego Consule, cui ea provinciæ obvenerat, siccatae: agerque ex iis

factus,’ &c.

66 *Vicinas urbes*] Setiam, Privernum, Terracinam, &c.

67 *Seu cursum mutavit iniquum*] Tiberis olim per Velabrum fluens, in alveum aptiorem deductus Augusti jussu, ne urbi aquisque amplius mala et perniciem exundans inveheret.

Doctus iter melius; mortalia facta peribunt:
 Nedum sermonum stet honos, et gratia vivax.
 Multa renascentur quæ jam cecidere, cadentque 70
 Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
 Quem penes arbitrium est et jus et norma loquendi.
 Res gestæ regumque ducumque, et tristia bella,
 Quo scribi possent numero, monstravit Homerus.
 Versibus impariter junctis querimonia primum; 75
 Post etiam inclusa est voti sententia compos:
 Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,

lium opera interibunt: tantum abest ut verborum decor et vis permaneat. Plerumque dudum obsoleta reviviscunt: et quæ modo vigent abrogabuntur, si voluerit usus; a quo pendet sermonum auctoritas et modus. Homerus ostendit quo metro describi debeant facta et bella principum et imperatorum. Versibus inæqualibus conjunctis scriptæ primum fuerunt res luctuosæ, dein etiam lætæ. Quis vero primus ediderit

//////////

ingenio, mortalia cuncta. Alii punctum ponunt post *melius*.—69 *Nec dum* Bamberg.—72 *Quem penes arbitrium est* Wakef. et vis novem codd. ap. Feam, duo Pulm. unus Bersm. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. 1514. 1546. 1573. Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. Bad. Ascens. Britann. 1520. Basill. 1527. 1531. Friib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Mur.—74 *Vat. 24. et unus Bersmanni, possent scribi.* Vat. 4. et Vatt. Palat. 1. 4. *scribi possunt.* Vat. 2. a m. sec. *Vat. Rom. 6. a m. pr. Vallicel. 1. alii codd. possunt metro.* Codd. ap. Jaeck, *monstrabit.*—76 *Vat. 14. et unus Oberlini, voti inclusa est.* Vat. 1. *etiam juncta est.*—77 *Vat. Rom. 1. a m. sec. elegos commiserit.* Vat. 7. *actor.* Cuning. *Archilochon.* Vid. i.

NOTE

70 *Multa renascentur*] Vid. II. Epist. 2. 115. Quintil. 1. 6. 'Verba a vetustate repetita non solum magnos assertores habent, sed et afferunt orationi majestatem aliquam, non sine delectatione. Nam auctoritatem antiquitatis habent; et quia intermissa sunt, gratiam novitati similem parant. Sed opus est modo . . . nec utique ab ultimis et jam obliteratis repetenda temporibus,' &c.

72 *Jus et norma loquendi*] Gell. XI. 13. 'Consuetudo omnium domina rerum, tum maxime verborum est.' Quintil. 1. 6. 'Ridiculum pæne fuerit, malle sermonem quo locuti sint, quam quo loquantur. Sed necessarium est

judicium. . . . In loquendo, non si quid vitiose multis inderit, pro regula sermonis accipiendum. . . . Ergo usum et consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum: sicut vivendi, consensum bonorum.'

74 *Quo scribi numero*] Carmine scilicet heroico.

75 *Versibus impariter junctis*] Elegiacis, quorum alter Hexameter, alter Pentameter.

Querimonia] Apte quidem: nam ut animus lugentis fractus et debilis, sic Elegiæ numerus quasi fractus et claudus. *Marcil.*

77 *Exiguos elegos*] Quorum stylus magis tener et humilis esse debet

Grammatici certant, et adhuc sub iudice lis est.
 Archilochum proprio rabies armavit Iambo :
 Hunc socci cepere pedem, grandesque cothurni, 80
 Alternis aptum sermonibus, et populares
 Vincentem strepitus, et natum rebus agendis.
 Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
 Et pugilem victorem, et equum certamine primum,
 Et juvenum curas, et libera vina referre. 85
 Descriptas servare vices operumque colores,

elegias, Grammatici non consentiunt; atque integra etiamnum manet controversia. Archilochum ira armavit Iambo suo. Hunc pedem usurparunt Comœdiæ et Tragediæ, tanquam idoneum colloquiis, ac superantem clamores populi, aptumque actioni. Musa jussit lyricis versibus cantari Deos, Heroas, athletam victorem, equum cursu priorem, adolescentum amores, et libera convivia. Quod si dictas carminum

Epist. 19. 25.—83 *Musa d. f. animos puerosque* Schoenborn. 4. Alii sic interpungunt, *fidibus, Divos puerosque*.—85 Haller. *vina referri*.—86 Exc. Sax.

NOTÆ

quam altus et magnus. Patet ex Ovidio, Catullo, Tibullo, Propertio.

Auctor] Callinum Ephesium alii dicunt, alii Naxium, alii Colophonium quendam, seu Terpandrum. Vide Isidor. 1. 38.

79 *Archilochum*] Hic amarulentum carmen iambicum invenit stimulante ira. De eo in Epod. vi. Ovidius in Ib. ‘Tincta Lycambæo sanguine tela feram.’

80 *Socci, cothurni*] Hi tragædorum, illi comædorum calcei. Synecd. *Grandes*: tum quod revera alti; tum quod tragicæ res grandes, sublimisque earum stylus. Sophocle inductus primo in scenam cothurnus; teste Servio in Virgil. Ecl. viii.

81 *Alternis aptum*] Quia sæpe iambicus versus imprudentibus nobis excidit, et quod orationi similimus, hinc ‘propter similitudinem veritatis in fabulis adhibetur.’ Cic. de Orat. iii. Aristot. Poët. iv.

82 *Populares Vincentem strepitus*] Gravitate propria, vel altius sonan-

tem, vel etiam complimentem strepitus populi.

Natum rebus agendis] Ob naturalem motum et saltum. Cic. Orat. Quintil. ix. 4. certe alii versus fluere, at iambicus per saltus ire videtur.

83 *Musa delit*] Pindaro, Alcæo, Sappho, Anacreonti, Simonidi, &c. necnon et Horatio.

84 *Certamine*] Olympico.

85 *Libera vina*] Liberas commensationes, convivia in quibus licet enique quodcumque libet loqui citra invidiam.

86 *Vices*] Varias dotes, affectiones, discrimina, vel etiam, dispositionem materiæ ex arte variam, &c. Ergo Claudianus, Ausonius, et alii, versus magis quam carmen fecere.

Colores] Varium stylum, modo sublimem, modo remissum. Ut in pictura diversa diversis coloribus, sic argumenta varia diverso stylo, varia dictione, et propriis unaquæque dotibus exornata distinguuntur. Vide Quintilian. xii. 10.

Cur ego, si nequeo ignoroque, Poëta salutor ?
 Cur nescire, pudens prave, quam discere malo ?
 Versibus exponi tragicis res comica non vult :
 Indignatur item privatis, ac prope socco 90
 Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ.
 Singula quæque locum teneant sortita decenter.
 Interdum tamen et vocem Comœdia tollit,
 Iratusque Chremes tumido delitigat ore :
 Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri. 95

varietates et proprietates nescio nec valeo observare, quare poëta vocor? quare per malam verecundiam ignorare malo quam discere? Res comica non debet efferri versibus tragicis. Pariter Thyestæ cœna recusat exponi dictione humili et fere comica. Omnia proprium sibi locum obtineant. Atiquando tamen Comœdia vocem attollit, et Chremes iratus alto sermone altercatur; et nonnunquam tragicus dolet humili dic-

operumque labores.—87 Hunc versum ponit Heller. ante vs. 86.—88 Vat. Rom. 9. *pudens malo, quam discere prave.*—91 Heller. *scena Thyestæ*, i. e. tragœdia. *tractari cœna Thyestæ* Exc. Sax.—92 Vat. Rom. 6. a m. pr. duo codd. Cruquii, unus Valart. unus Bentleii, *decentem*. Hoc Bentleius admisit in textum, 'quia et hoc pacto compositio ei dulcior videatur; et quia *sortita*, prout par est, active sumitur; cum si *decenter* legeris, vix est, ut non passive contra morem accipiat. Hoc falsum esse quis non videt? Simplex constructio id probat, *Singula quæque teneant decenter locum, quem sortita sunt*. Optime *decenter*, id est, apte, et ut decet, quicumque sit locus, qui contigerit; quæcumque geratur persona: qua de re fuse Quintil. Inst. Orat. x. 1.' Fea.—94 S. Hieron. Epist. ad Furiam, *desœviet ore*. Vir doctus ap. Gesn. conj. *tibi litigat ore.*—95 *Tragicus plerumque*, sine et, Heller.—96 *Tele-*

NOTÆ

89 *Versibus exponi tragicis, &c.*] Tragœdiæ magniloquentia rebus comicis humilibus hand congruit. Sic etiam stylum mediocrem Comœdiæ idoneum respuit Tragœdia, res nimirum magnas tractans. 'Sua cuique propria lex, sans decor est: nec Comœdia in cothurno, nec Tragœdia socco ingreditur.' Quintil.

90 *Privatis*] Vulgaribus, plebeiis. Magistratu fuigentes apparent sublimes; privati contra humiles.

91 *Cœna Thyestæ*] Synecd. pro qualibet materia Tragœdiæ apta. De Thyeste i. Od. 6. et 16. item Epod. v. Vide Senec. Trag.

93 *Interdum tamen, &c.*] Si quid in Delph. et Var. Clus.

fandum horrendumve sit describendum, vocem debet attollere Comœdia, stylumque aptum adhibere.

94 *Iratusque Chremes*] Vide Terent. Heautontimor. Act. v. Sc. 5. item Adelph. Act. v. necnon Donat. ibid. supra i. Sat. 4. 'At pater ardens Sævit.'

95 *Tragicus plerumque dolet sermone pedestri*] Quis enimvero dolore pressus grandia loqui possit? itaque meras nugas effudit Hecuba apud Senec. Troad. cum tam multa et tam magna dolens proloquitur: apage 'qui frigidum septena Tanain ora pandentem bibit,' &c. Vide quam apte contra apud Euripidem.

Horat.

4 M

Telephus et Peleus, cum pauper et exul, uterque
 Projicit ampullas, et sesquipedalia verba,
 Si curat cor spectantis tetigisse querela.
 Non satis est pulchra esse poemata; dulcia sunt,
 Et quocumque volent, animum auditoris agunto. 100
 Ut ridentibus arrident, ita flentibus adsunt
 Humani vultus: si vis me flere, dolendum est
 Primum ipsi tibi; tunc tua me infortunia lædent.
 Telephe, vel Peleu, male si mandata loqueris,

tione. Telephus et Peleus ambo exules et egentes respuunt voces tumidas et magnas, si cupiunt suo luctu commovere animum spectantis. Non sufficit ut carmina splendida sint. Sint etiam suavia: et quo voluerint impellant mentem audientis. Sicut ridentibus arridet hominis vultus, ita lugentibus. Si vis me lacrymari, flere temet primum oportet: tunc ærumnæ tuæ movebunt me, o Telephe vel Peleu. Si

plus aut Peleus Benth. ex ingenio. Telephos ac Peleus Cuning. aut exul Benth. —98 Si curas cor spectantis Schoenborn. 1. 4. Vatt. 1. 7. et Vat. Rom. 9. Si curat cor spectantis alii codd. ap. Jaeck. spectantis cor Vat. 9. cor spectantis curat Vat. Rom. 7.—99 Benth. pura esse, ex uno cod.—100 Sed quocumque Vat. 14. Ut quocumque Vat. Palat. 4. velint Vat. 7. et Vat. Rom. 9. volunt Heller. Schoenborn. 1. Vat. 5. Vat. Rom. 2. 4. 11. Vat. Palat. 4. Angelic. 1. a m. pr. Angelic. 3. Vallicel. 1. et quatuor alii codd. ap. Pulm. —101 Plurimi codd. Fea, adsint; ita etiam Helmstad. tres ap. Benth. unus ap. Oberlin. Harl. 6. et Zarot. Alii codd. et edd. vulgg. adsunt. ‘Speciosi vero Piccartus, Tan. Faber, Marcellus, ex conjectura proposuerunt adflent; arripuit Dacernius, inde Benth. sequuntur anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Merv. Phil. Battenx, Val. Wakef. Schelle, qui unice veram lectionem prædicat; quam vel oppositum ‘arrident’ confirmet, ut jam Benthleius; et cum eo locos affert Plauti in Pœn. v. 2. 129. Persa r. 3. 72. in quibus ‘adflent’ occurrit: ipsisque, et aliis vulgo, humani vultus sunt ‘vultus hominum.’ Longe a vero.’ Fea.—103 Vat. 7. tum tua. Vat. 19. lædunt. Vat. Rom. 8. a m. pr. alii codd. ap. Lamb. unusque Pulmanni, lædunt; et ita Regelsberger cum

NOTÆ

96 *Telephus*] Hic Mysorum rex ad inopiam redactus et mendicitatem Tragœdiæ materiam præbuit. Suidas.

Peleus] Tragicum aliud argumentum Achillis pater ille, a civibus vel ab Æaco pulsus et exagitatus.

97 *Projicit ampullas, &c.*] Inflatas dictiones præsentis rerum statui minime congruas. In hoc decoro servando cespitavit Sophocles nunquam, Euripides interdum, Seneca Tragicus passim.

99 *Pulchra*] Diserta, verbis ac ver-

sibus magnifica.

Dulcia sunt] Pathetica, affectibus plena: alias non delectabant, nec proinde movebunt audientem.

100 *Animum audit. agunto*] Vid. 11. Epist. 1. ‘Irritat, mulcet, falsis terroribus implet, Ut magus,’ &c.

102 *Si vis me flere, &c.*] Cic. ‘Ardeat qui vult incendere.’ Quintil. ‘Prius afficiamur ipsi, ut alios afficiamus.’

104 *Telephe, vel Peleu*] Poëta, vel Histrio, Telephum vel Peleum exhi-

Ant dormitabo, aut ridebo. Tristia mœstum 105
 Vultum verba decent; iratum, plena minarum;
 Ludentem, lasciva; severum, seria dictu.
 Format enim natura prius nos intus ad omnem
 Fortunarum habitum; juvat, aut impellit ad iram,
 Aut ad humum mœrore gravi deducit, et angit; 110
 Post effert animi motus interprete lingua.
 Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
 Romani tollent equites peditesque cachinnum.
 Intererit multum, Davusne loquatur, an Heros;

inepte loquaris præscripta, vel obdormiam vel deridebo. Tristi vultui mœsta verba conveniunt, irato minacia, lascivienti procacia, severo seria. Etenim natura primo nostrum animum componit secundum varios fortunæ status: movet aut provocat ad indignationem; vel gravi tristitia affligit humi, cruciatque: deinde animi affectus depromit lingua explicante. Si conditioni loquentis sermo non conveniat, nobiles et plebei ridebunt effuse. Discrimen ergo magnum est; utrum loquatur Deus, an

aliis: refutat Schelle.—105 *Aut ridebo aut dormitabo* Zarot.—110 Bamberg. *Aut...gravidam ducit.* Schoenborn. 4. *Aut humanum.*—111 Bamberg, *animi metus.*—113 Vat. 14. *pedites tollent equitesque.* Bentl. ex ingenio, *equitesque, patresque.* Cf. vs. 95. 248.—114 *Clavus* Heller. *Dirusne* quinque codd. Fæx, alii ap. Pulm. Cruq. Talb. Val. Combe, Aldus 1501. H. Steph. Jason de Nores, Talb. Bentl. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Merv. Phil. Sandhy, Schelle. *diverne* Erasmus Chil. 1. Cent. 3. Adag. 57. *Darusne* ceteri Mss. Fæx, et aliorum, prisca editiones; et vulgatum. *an hirus* Erasmus l. c. *Erosne* Lamb. *herusne* Bad. Ascens. *an heros* iidem; qui legunt *Dirusne*, ut opponant. *an Heros* Mss. et editiones; et vulgatum, ut *Darusne*. ‘Quomodo in re facillima et evidenti cæcutiant tot Interpretes, vix credendum. *Darus* et *Heros* sunt nomina servorum, quæ passim occurrunt apud Comicos; in marmoribus scriptis apud Gruterum, Fabretum, Muratorium, alios; et præsertim in Pandectis, ut videre est in indice nominum propriorum ab Antonio Augustino redacto; quæ vulgatus proferebantur, ex. gr. ut ‘Titius,’ ‘Sempronius.’ ‘Qui legunt *Darusne...an heros*, vel *herusne*, non vident, his non

NOTE

bens et repræsentans.

108 *Format enim natura, &c.*] Cic. de Orat. III. ‘Omnes animi motuum quendam habent a natura vultum, sonum, gestum: totumque corpus, omnis vultus, omnesque voces, ut nervi in fidibus, ita sonant, ut a quoque animi motu sunt pulsæ.’

Intus ad omnem, &c.] In animo imprimat affectus præsentis conditioni idoneos, in adversis mæstitiam, in prosperis gaudium, &c.

109 *Juvat*] Vel, gaudium gignit: vel, juvat ad irascendum et impellit. Sicque vel una, vel duæ sunt sententiæ.

113 *Romani equites peditesque*] Quicumque in amphitheatro spectatores adsunt audiuntque; sive nobilitas, sive plebs. Illa in equo, hæc pedibus militabat.

114 *Intererit multum*] Præceptum de decoro personarum observando: ubi quatuor distingui debent, fortuna

Maturusne senex, an adhuc florente juvena	115
Fervidus; et matrona potens, an sedula nutrix;	
Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli;	
Colchus, an Assyrius; Thebis nutritus, an Argis.	
Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge.	
Scriptor honoratum si forte reponis Achillem;	120

heros; utrum senex prudens, an juvenis ætate vigens et ardens; utrum femina insignis, an studiosa nutrix; utrum negotiator, an agricola; utrum Colchus, an Assyrius; an Thebis, an Argis educatus. Scribens Poëma, vel sequere famam, vel res finge congruentes. Si representas clarum Achillem; incitatus, ad iram promus,

proprium *Davus*; sed genericum *servus* opponi debuisset. Confer 1. Sat. 6. 38. 11. Sat. 5. 91. 101. Sat. 6. 44. Hæc omnia Horatii præcepta late exponit Quintil. Inst. Orat. xi. 3. *Fea*.—115 *Maturusne* Vallicel. 1. et Venett. 1478. 1481. 1486. 1490. 1492. 1495.—116 Plurimi codd. *Fea*, et *matrona*; ita alii Mss. apud Pulm. Achillem Stat. Bersm. Exc. Sax. apud Gesn. Oberl. restituit Bentl. inde anonymus 1713. Cnn. San. Merv. Sandby, Gesn. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. Schelle. aut *matrona* Aldus 1501. Juut. 1503. Al. an *matrona. matrona parens* Vat. Rom. 9. a m. pr. 'Vera, et evidens lectio, quæ etiam sine manuscriptis ex opposita restituenda erat. *Nutrici* enim opponenda erat *matr*; ut *matrone* opponitur *sedula*.' *Fea*.—117 *Mercatorne vagus* Schoenborn. 4. et Vat. 19. a m. pr. *Mercatorne vagus* Harl. 7. et Zarot. *cultorne* Vallicel. 1. Harl. 7. et Zarot. *vigentis* Vatt. Rom. 2. 3. 4. Vatt. Rom. 5. et 6. a m. pr. Vat. Palat. 3. a m. pr. Harl. 2. unnsque Cruquii.—118 *Colchicus an Sirius* Vat. Rom. 9. *Assyrius* Heller. *Ausurus* Schoenborn. 1.—120 '*Scriptor Homereum* Bentl. meris argutiis; inde Sanad. Mervill. Valart; refutat Baxt. et appellat 'monstrum nemini unquam visum, neque auditum ante Bentleium.' Achillem *honoratum*

NOTÆ

sen conditio, ætas, vitæ institutum, patria. Terentius alioqui solers sapientum dicta quædam profert male per ridiculas personas; ut per Sossiam: 'Ne quid nimis.' Euripides servis et barbaris mulieribus graves nimis sententias tribuit perperam.

Davus] *Servus astutus et versipellis*, cui opponunt, *Heros*, *servus frugi* apud Menandrum. Alii legunt, *divesne loquatur an Irus*, id est, pauper. Unde proverb. apud Erasmi. 'Iro pauperior.' Alii, ut videtur, melius, *divisne loq. an heros*.

115 *Maturus senex*] *Ætate et rerum peritia adeptus sapientiam*.

118 *Colchus, an Assyrius*] *Certe diversarum nationum longe diversi mores, diversaque studia. Colchi natura*

sævi, Assyrii callidi et voluptarii, Thebani hebetes, Argivi arrogantes et magnanimi, &c. Vide 11. Epist. 1. 244.

Colchus] Vid. 11. Od. 13.

Assyrius] Vid. 11. Od. 11.

Thebis] Vid. 11. Sat. 15.

Argis] Triplex Argos: Peloponesiacum, Argiæ caput; Amphilochoium in Epiro; Pelasgicum in Thessalia, hodie *Armiro*: de quo jam 1. Od. 7.

119 *Aut famam sequere*] Præceptum de formanda persona, seu de characterè personarum servando.

Famam] *Communem omnium opinionem*.

Convenientia finge] *Ex decore et recta ratione*.

120 *Honoratum si forte rep.* §c.]

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
 Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis:
 Sit Medea ferox invictaque, flebilis Ino,
 Perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.
 Si quid inexpertum scenæ committis, et audes 125
 Personam formare novam, servetur ad imum
 Qualis ab incepto processerit, et sibi constet.
 Difficile est proprie communia dicere: tuque

inexpugnabilis, vehemens: dicat, leges haud sibi positas, omnia vero armis esse obnoxia. Medea exhibeatur sæva et implacabilis, Ino lacrymosa, Ixion perfidus, Io vagabunda, Orestes mæstus. Si autem vocum aliquid profers in theatrum, novamque personam fingere audes, cave ut qualis ab initio apparuit, talis ad finem usque perseveret, et secum conveniat. Arduum est communia loqui proprie; proindeque tu

//////////

hic dici puto, non ut Homero, aliisque poetis laudatum; sed quia cum plausu antea scenæ commissum, *reponere*, iterum ponere, seu committere velle alius poeta supponitur ab Horatio; qui ideo monet illum, ut primi sequatur vestigia in describendis ejusdem moribus; quippe quæ jam landata, ac probata virorum doctorum, ac populi suffragio. Hinc præcepto opponitur in vs. 125. 'si quid inexpertum scenæ committis.' *Fæa. qui forte* Barberin. 2. a m. pr.—121 Schoenborn. 4. *ita Diis.*—122 *Jura sibi neget* Schoenborn. 1. *arroget armis* Vat. Rom. 9.—123 Heller. *Sit Juno ferox.*—126 Vat. Palat. 2. *servare.* Schoenborn. 1. *servatur.*—127 Heller. *sibi con-*

NOTÆ

Prima pars præcepti. Si expressos jam ab Homero Achillis mores exponis rursum, vide ut talem eum exhibeas, qualis vulgo existimatur, et fuisse cognoscitur, &c.

122 *Jura neget sibi nata*] Jus omne suis in armis positum assèrat. Iliad. φ. et X.

123 *Sit Medea ferox*] Vide Euripidis Medeam. De ea nos ad Epod. III. et v.

Flebilis Ino] Hæc Cadmi filia Athamantem maritum furore percitum fugiens, in mare se cum filio Melicerta præcipitem dedit. Homer. Odys. E.

124 *Ixion*] Is socerum fraude circumventum peremit. Virgil. Æn. vi.

Io] Hæc Inachi filia, a Jove adamatata, atque in vaccam, ut Junoni lateret, conversa: sed cum Juno rem intellexisset, eam œstro vexatam in

Ægyptum usque egit ac depulit. Æschyl. Prometh. Ovid. Met. 1.

Orestes] Is ob interceptam matrem conscientiæ stimulis vexatus nusquam quiescebat. Vide Euripidem. De eo nos II. Sat. 3. 133.

125 *Si quid inexpertum*] Alterum præcepti membrum, de persona nova, et a nullo ante inducta aut formata: qualis Dido apud Virgilium, Octavia apud Senecam, &c.

127 *Sibi constet*] A suis moribus nunquam recedat, aut aliena appareat. Quod Homerus semper sedulo custodivit. Euripides autem merito arguitur, quod Iphigenia, in Aulide, primo timida mortem deprecatur, deinde vero, Achille pro ea exorante, animosam exhibere se repente, dicatque paratam sponte mactari pro salute Græcorum.

128 *Difficile est*] Præceptum de

Rectius Iliacum carmen deducis in actus,
 Quam si proferres ignota indictaque primus. 130
 Publica materies privati juris erit, si
 Nec circa vilem patulumque moraberis orbem ;
 Nec verbum verbo curabis reddere fidus

majori cum laude argumentum de Iliade in Tragediam rediges, quam si inaudita et minime cognita primus elerces. Porro, materia publica reddetur tibi propria, si nec hærças circa vilem circulum et omnibus patentem, nec verbum verbo explicare stu-

stat.—128 *Difficile proprie* Heller.—129 Vallicel. 1. *producis in actus.* Vat. 1. *diducis in actus.* ‘Hanc veram lectionem, pro *deducis*, fugisse acumen Bentleii vix credibile, qui recte eandem vocem restituit Manilio n. 10. ‘Annemque in tenues ausa est diducere rivos,’ pro ‘deducere.’ Veluti apud Quintil. Inst. Orat. v. 13.’ *Fea.* Harl. 7. *producis.* Vatt. 10. 21. *in actum.*—132 Novem et viginti codd. *Fææ, Non circa;* ita etiam Helmstad. ap. Gesn. Heller, omnes Lambini, Pulm. et Combe; item Acron, Porphyrio, edit. Princ. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. 1514. Flor. 1482. Frib. 1536. Talbot, Bentl. Sandby, Schelle. *Nec circa* in editis est ab Aldo 1501. inde vulgata.—133 Vatt. 4. 10. 18. 24. Vat. Rom. 5. 11. et Angelic. 3. *verbum verbo;* et sic Acron Ms. et editus, Servius ad Virg. *Æn.* i. 227. xi. 1. S. Hieron. Epist. 57. ad Pamm. n. 5. Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. Britann. 1520. Basill. 1527. 1531. 1580. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Venn. 1515. 1552. 1573. Lamb. Muret. Cruq. Pulm. Chab. Dan. Heins. Desprez, Bond. Talbot. Dacer. Baxt. Bentleius, qui probat, Phil. Gesn. Sandby, Batt. Val. Dor. Combe, Wakef. Wetz. Zeun.

NOTÆ

scite imitando; deque nota persona potius denno exhibenda, quam nova formanda: quoniam hoc audere et rite exequi sit difficilior et periculosius, quam illud præstare: modo tamen quædam observentur solerter evitanda, quæ ab Horatio notantur.

Proprie] Apta, convenienti, et propria ratione.

Communia] A nullo ante occupata et tractata.

129 *Iliacum carmen*] Materiam seu personam in Iliade ab Homero tractatam. Nempe is multiplicis argumenti fons uberrimus: illumque τῆς Τραγωδίας ἡγεμόνα, ποιητικώτατον, καὶ πρῶτον τῶν Τραγωδοποιῶν, recte nuncupat Plato de Rep.

131 *Publica materies*] Publicata; nota, jam tractata, qualis in Iliade vel Odyssea.

Privati juris erit] Tua dicitur, per novam et scitam dispositionem tractationemque a te inventam.

Si Nec circa vilem, &c.] Si passim non sequaris auctorem quem tibi imitandum proposuisti, universa et singula ab eo desumendo: quod quidem vile, atque omnibus obvium, patens, et facile est. At contra maximæ artis et laudis est, sic imitari ut nihil non tuum ac proprium esse videatur; ratione jam dicta, et mox dicenda.

132 *Patulum orbem*] Carmen vulgatum: argumenti dispositionem omnibus expositam et cognitam: materiam continua serie pertextam, more Cyclicorum. Vide postea Not. ad vs. 135.

133 *Nec verbum verbo*] Immo sententias ingeniose expiscari oportet,

Interpres; nec desilies imitator in arctum,
 Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex. 135
 Nec sic incipies, ut scriptor Cyclicus olim :

deas ut fidelis interpres: præcrea ne imitando conjicias te in angustias, e quibus te expedire nequeas, seu ob verecundiam, seu ob legem carminis. Nec incipies sicut

Schelle. Ante Horatium ita scripsisse Ciceronem de Opt. Gen. Orat. v. n. 14. notat Lambinus: 'Non verbum pro verbo necesse habui reddere; sed genus omnium verborum, vimque servavi' quem locum integrum inseruit S. Hieronymus in citata Epistola ad Pammachium n. 5. *verbum curabis verbo* Chisian. 6. *verbum ex verbo* Vat. Rom. 10. et unus Pulmanni.—134 Vat. Rom. 8. et unus Pulmanni, *ne desilies*.—135 Unus codex ap. Turneb. Advers. xxii. 11. unus Pulmanni, unus item Achill. Statii, et tres ap. Valart. *referre*; et sic ex duobus suis prætulit Lamb. sequitur Cuning. inde anon. Traj. ad Rhen. 1713. Sanad. Mervill. Phil. et Valart. *proferre* Acron, et omnes alii codd. et edd. *pudor proferre pedem* Vat. Rom. 9. *vetut* Vat. Palat. 3. et Vallicel. 1.—136 Vat. 14. *incipiens*. Chisian. 1. et cod. Sorbon. ap. Valart. *Cyclius*, quod ex duobus suis restituit in textum Bentl. probat Winkelm. Mon. Ant. Ined. in Præf. p. 17. ex Proclo in Chrestom. ap. Photium Biblioth. col. 982. ed.

NOTÆ

quemadmodum Sophocles, Euripides, alique ex Homero. Quin et pleraque in una lingua nitent, quæ in altera nihil habebunt splendoris.

134 *Nec desilies imitator in arctum, &c.*] Tertius hic est scopulus imitatori cavendus. Ne Dramatici carminis et Epici diversam legem turpiter ignoret aut confundat. Sciat ergo audeatque immutare permulta, et nova quædam inserere et affingere Tragædiæ idonea, nec se coarctet ipse et astringat ad ea duntaxat quæ induxit Epicus v. g. Homerus, quem imitatur.

135 *Proferre*] Al. melius, *referre*, licenter quidem.

136 *Nec sic incipies*] Præceptum de initio grandiori evitando: quod tam Epicus quam Tragicus cavere debet. Peccavit Statius in Achilleide, et Thebaide; Seneca in Troade, &c.

Scriptor Cyclicus] Circulator, circumforaneus, vagus, trivialis, ἀγύρτης, in compitis homines congregans, quibus inconditos versus occinat. Vir-

gil. Ecl. III. 'Non tu in triviis, indocete, solebas Stridenti miserum stipula disperdere carmen?' Cæl. Rhodig. xxviii. 10. In nova Comædia, inquit, Cyclos dici invenio, loca ubi venderentur mancipia: forte etiam ubi et venalia reliqua. Astipulatur Schol. Aristoph. scribens κύκλον fuisse Athenis circum, seu locum, ubi carnes et pisces vendebantur. Sunt qui Mævium hic notari asserant. Casanbonus in Athen. vii. 3. multa erudite de Cyclo et Cyclicis: aitque, 'Cyclicos' appellari solitos quicumque materiam aliquam continua serie pertexuissent: sicut Antimachus Thebanam historiam. Additque, quem vero Poëtam intelligat Horatius per 'scriptorem Cyclicum,' nominatim indicare non possumus. Stasimum Docti putant, qui auctor parvæ Iliadis extitit; sed repugnat Photius diserte illum separans a Cyclicis. Itaque Cyclicus apud Horatium erit potius alius quispiam e Cyclo Epico: nam poëtæ isti non ob præstantiam carminis commendati, sed tantum propter seriem

‘Fortunam Priami cantabo et nobile bellum.’

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?

Parturiunt montes; nascetur ridiculus mus.

Quanto rectius hic, qui nil molitur inepte!

140

‘Dic mihi, Musa, virum, captæ post tempora Trojæ,

olim poeta Cyclicus: Fortunam Priami cantabo et nobile bellum. Eequid iste promissor dicet tam alto dignum exordio? Montes edent partum, oriatur mus risum excitans. Quomodo melius is qui nihil perperam agit: Refer mihi, o Musa, virum

//////////

Colon. 1611. Al. *Cyclicus*.—137 Exc. Sax. *et nobile regnum*.—138 *Quid tanto feret hic dignum professor hiatu* Vat. 9. *tanto dignum* Vat. Rom. 3. 6. Chisian. 6. et Vallicel. 1. *Quid feret hic dignum tanto* Zarot.—139 ‘*Parturiunt* Vatt. Rom. 2. 8. duo codd. Pulmanni, unus ap. Valart. unus item Bentleii, qui ex hoc, et quia S. Hieronymus contra Jovinian. lib. 1. princ. ita scribit, intulit in textum. Levissimum sane argumentum ab hoc S. Hieronymi loco petit emendator; non videns S. Doctorem sermonis sui contextui vocem aptasse præsentem tempore, quo loquebatur, ‘Non est contentus (Jovinianus) nostro, id est, humano more loqui; altius quiddam aggreditur: *Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.*’ Credendum potius Acroni, Valerio Probo Cath. apud Putsch. c. 1468. et Servio ad Virg. *Æn.* viii. 83. Grammaticis, qui consulto vocem referunt. Ita etiam exigere contextum quis non intelligit? *Quid feret hic?* inquit: eveniet, quod est in proverbio, *Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.* Omnia futuro tempore. In ipso proverbio Græco apud Erasm. Adag. pag. 270. edit. 1617. est, *ἄδων ὄρος, parturiebat mons.* Sequuntur Bentleium pedibus anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. Baxt. San. Merv. Gesn. Sandby, Val. Dor. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. Schelle.’ *Fca.*—141 Angelic. l. a m. sec. Vallicel. 1. unus Achill. Statii, unus Valart, unus

NOTÆ

rerum eo corpore comprehensarum: quod valde, congruit illi Horatii loco, ubi ineptiarum arcessitur is quem Cyclicum nominat. Hæc omnia Casaub. cit.

137 *Fortunam Priami*] Carminis de Priamo deque bello Trojano initium est nimis inflatum.

138 *Hiatu*] Persius Horatii locum hunc revolvens ita scripsit Sat. v. 2. ‘Fabula seu mæsto ponatur hianda tragædo. . . ant quantas robusti carminis offas Ingeris, &c. Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino, Folle premis ventos, &c. Nec stloppo tumidas intendis rumpere buccas.’

139 *Parturiunt montes*] Ex Æsopi Fab. Phædrus rem explicans sic ait:

‘Hoc scriptum est tibi, Qui magna cum minaris, extricas nihil.’ Usurpatur nempe illa dictio proverbialis in eos qui magna ostentant ac pollicentur; minima vero, ut fere fit, præstant. Improbe autem et in suam perniciem tale dicterium aliquando jactarunt Ægyptii cum suo rege Tacha. Lacedæmonios auxiliares pridem illi expectarant: ubi Agesilaum regem demum adventare statura pusillum aspexerunt, non sine ludibrio dixere: *Ἄδων ὄρος, Ζεὺς δ’ ἐφοβέτο τὸ δ’ ἔτεκεν μὲν.* *Parturiebat mons, formidabat Jupiter: ille vero murcem peperit.* Quo alienatis Lacedæmoniiis Ægyptii profligati arrogantiam suam luerunt.

141 *Dic mihi, Musa, virum*] Exor-

Qui mores hominum multorum vidit et urbes.
 Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
 Cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat,
 Antiphaten, Scyllamque, et cum Cyclope Charybdin; 145
 Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
 Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo.

qui post excisam Trojam perlustravit mores et civitates plurium hominum. Is non fumum e splendore, sed lumen e fumo educere parat, ut exinde res præclaras et mirandas proferat, Antiphatem, Scyllam, Cyclopem, Charybdim. Nec Diomedis reditum incipit narrare a Meleagri morte, nec Trojæ expugnationem a duplici ovo.

item Bentleii *post mania*; quod Bentl. intulit in textum, eumque secuti Cuning. Wakef. Kidd. et Schelle. Bentleius, suæ opinionis adhuc incertus, conj. ut rectius, *finera*; et Cuning. *Pergama*.—142 Vallicel. 2. a m. sec. *multorum novit*.—143 Heller. *Nec fumum*. Unus codex ap. Valart. *dare lumen*.—145 *Circumque*, pro *Scyllamque*, conj. Bentl.—146 *Non reditum* Vat. 3. *Nec reditu Diomedis* Heller.—147 *Nec bellum gemino* Vat. Rom. 2. et Chisian. 1. *ab ovo et*

NOTÆ

dium est Odysseæ Homeri. Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον, κ. τ. λ.

143 *Non fumum ex fulgore, &c.*] Non e splendidis initiis et promissis exigua et obscura, sed potius e tenui modestoque principio res magnas et nitentes profert.

144 *Miracula*] Res admirationem moventes. Quanta scilicet pericula incurrit, et quanta virtute astuque Ulysses est eluctatus.

145 *Antiphaten*] Læstrygonum regem Anthropophagum. Odys. K.

Scyllam] Scopulum terribilem, in freto Manertino; ut fabulantur Phorci filiam, cujus latera canibus latrantibus succineta. Odys. M. Cic. contra Verrem: 'Hoc infestior nautis Verres quam Scylla, quod multo se pluribus et majoribus canibus succinerat.' Et de Harusp. Resp. 'Quam Scyllam tam eminentibus canibus tamque jejunis poëta fingendo exprimere potuerunt?' Vide Virgil. Ecl. vi. 74.

Cyclope] Polyphemo Cyclopum re-

ge. Odys. I. nos 1. Sat. 5.

Charybdin] Voraginem Scyllæ adversam in freto Siculo. Odys. M. cit. Virgil. Æneid. III. nos 1. Od. 27.

146 *Nec reditum Diomedis, &c.*] Nec in Odyssea longe nimis exordium aut aliam quamvis narrationem repetit; ut fecit in suo de Diomedis reditu carmine Antimachus; qui et Thebanam scribens historiam viginti quatuor volumina implevit, antequam septem duces usque ad Thebas perduceret. De Diomede 1. Sat. 5.

147 *Nec gemino bellum Troj. &c.*] Nec Iliadem condens a prima origine res narrat, aut poëma exorditur: ut in parva Iliade Stasimus, qui et Ledam a Jove adamatam, et duo peperisse ova, et ex eorum altero Castorem et Clytæmnestram, ex altero vero prodiisse Pollucem et Helenam, quæ a Paride rapta excidii causa Trojani fuerit, proluxe et otiose commemorat. Similiter peccarunt auctores Heracleidis et Theseidis, quos redarguit Aristoteles in sua Poëtica.

Semper ad eventum festinat, et in medias res,
 Non secus ac notas, auditorem rapit; et quæ
 Desperat tractata nitescere posse, relinquit;
 Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,

150

Semper ad finem tendit: et transfert auditorem in medias res velut cognitæ: quæ vero non fore tractatu pulchra judicat, omittit. Porro sic fingit, sic intermiscet

Heller.—149 *Non secus ac notas* Bamberg.—150 *Desperat dictata* Bamberg.

NOTE

148 *Semper ad eventum festinat*] Egregium sane præceptum, ut leviter perstringantur nonnulla quidem dictu necessaria, graviter autem et potissimum tractentur quæ propositum maxime remque promoveant. Hoc vero, ut et præcedens etiam, perdit violavit Statius in Thebaide, ubi et res altius repetit, et permulta congerit vel parum conducibilia vel nihil, quæ quidem integro carmine rescindi queant.

In medias res, &c.] Rerum primordia supponi debent ut nota: auditoris autem animus in res medias statim rapiendus: quæ vero præcesserunt, occasione data subinde narrantur solerter et tempestive. Sic Homerus Iliadem ab Achillis ira, quæ Trojæ excidium paulo antecessit; et Virgilius Æneidæ a septimo errorum Æneæ anno exorsus est. Macrob. Saturnal. v. 2. 'Homerus,' inquit, 'vitaus in Poëmæ historicorum similitudinem, quibus lex est incipere ab initio rerum, et continuam narrationem ad finem usque perducere; ipse poëtica disciplina a rerum medio cæpit, et ad initium post reversus est. Ergo Ulyssis errorem non incipit a Trojano littore describere: sed facit eum primo navigantem de insula Calypsonis; et ex persona sua perducit ad Phæacas. Illic in convivio Aleinoi regis narrat ipse quemadmodum de Troja ad Calypsonem pervenerit.

Post Phæacas rursus Ulyssis navigationem usque ad Ithacam ex persona propria describit Poëta. Quem secutus Maro Æneam de Sicilia perducit ad Libyam. Illic in convivio Didonis narrat ipse Æneas navigationem suam de Troja usque ad Siciliam,' &c.

149 *Quæ Desperat tractata nitescere, &c.*] Præceptum de seligendis præcipuis argumenti partibus et adjunctis, quæ tractata pulchritudinem poëmæ conferant: deque ceteris relinquentis quæ nec oratione splendescere nec splendorem argumento et proposito facere possint. Sic pleraque minimum adjuvantia Homerus prætermisit in Iliade et Odyssea: in hac, Palamedem Ulyssis fraude interfectum; in illa, raptum Helenæ, Achillis apud Lyncomedem regem latebras, &c. Virgilius pari arte et solertia nihil dixit de Æneæ in Macedoniam impulsu; nihil de adventu in Laurentem agrum, deque comitum ejus Trojanorum certamine adversus Latinum regem et Aborigines ea loca tenentes. Liv. lib. i. init.

151 *Atque ita mentitur, &c.*] Præceptum de affingendis plerisque, ita tamen ut omnia cohæreant, utque a veris falsa vix discerni queant. Est enim fictio velut anima poëseos. Aristot. Poët. Sic ficta a Virgilio complura, totumque Æneidos quartum librum esse confictum, nemo litera-

Primo ne medium, medio ne discrepet imum.

Tu, quid ego, et populus mecum desideret, audi :

Si plausoris eges aulæa manentis, et usque

Sessuri donec cantor, Vos plaudite, dicat,

155

Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores,

Mobilibusque decor naturis dandus et annis.

Reddere qui voces jam scit puer, et pede certo

Signat humum, gestit paribus colludere, et iram

ficta veris, ut medium initio, finis medio non discordet. Accipe quid ego populusque mecum exoptet. Si vis retinere plausorem usque ad peristromata, expectantemque donec actor dicat, Vos plaudite; cujusque ætatis mores a te exprimendi sunt, et naturis annisque mutantibus decor tribuendus est. Puer jam loqui sciens, et firmo pede gradiens, ludere amat cum æqualibus, irascitur facile et placatur, atque horis

//////////

relinquet Vat. Palat. 3.—152 Vat. 4. *medio nec.* Vallicel. *nec medium, medio nec.*—153 *Tu quod* Heller. *desiderat* Schoenborn. 1.—154 *Si fautoris* conj. Bentr. adstipulantibus edd. Parm. *Si plausoris* Exc. Sax. Vat. Rom. 2. 3. 4. (5. a m. pr.) 8. Vat. Ottobou. quatuor codd. Pulmanni, et unus Cruq. ita etiam legi, notat Acron; sed ipse præfert, *plausoris*. Alterum *plausoris* amavit ex aere sua Cuning.—157 *Nobilibusque* Vat. 8. Venett. 1481. 1483. 1486. et Florent. 1482. *maturis dandus et annis* Vat. 7. a m. pr. quod dederat ex conjectura Bentr. probatur nunc ex optimæ notæ ap. Feam; ita etiam legebat Acron. Adoptarunt anon. Traj. ad Rhen. Baxt. in ed. 2. Cuning. Sanad.

NOTÆ

tus ambigit. Certe doctis constat, Trojam ab Ænea et Antenore proditam, Africam nunquam illum vidisse, nedum Diomedem; Didonem a Sitchæi viri morte castissimam vixisse, &c. Huc pertinet quod præcipit Scaliger III. 97. 'Argumentum sumendum est brevissimum; illudque maxime varium multiplexque faciendum.'

152 *Primo ne medium, &c.*] Quintil. IV. 2. 'Prima sit curarum, ut id quod fingimus fieri possit: deinde ut personæ et loco et tempori congruat; et credibilem rationem et ordinem habeat: si contingat etiam, ut veræ alicui rei cohæreat, aut argumento quod in causa sit confirmetur. Nam quæ tota extra rem petita sunt, mentiendi licentiam produnt. Curandum præcipue, ne qua inter se pugnent.

Quædam enim partibus blandiuntur; sed in summam non consentiunt. Præterea ne iis quæ vera esse constabit adversa sint,' &c.

154 *Si plausoris eges, &c.*] Si vis scribere Tragediam quæ ita populum delectet, ut ad usque finem in amphitheatro detineat, et donec amoveantur aulæa scenam exornantia.

155 *Vos plaudite*] Hoc dicebat histrio peractam fabulam indicans. Tullius in Catone: 'Sapienti non est usque ad 'plaudite' veniendum,' id est, usque ad vitæ finem, scilicet ut honeste vixisse intelligatur.

156 *Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores*] Præceptum hoc de moribus bene et inculcat exprimens non semel inculcat Horatius, videlicet præcipuum.

Colligit ac ponit temere, et mutatur in horas. 160
 Imberbus juvenis, tandem custode remoto,
 Gaudet equis canibusque et aprici gramine campi;
 Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
 Utilium tardus provisor, prodigus æris,
 Sublimis, cupidusque, et amata relinquere pernix. 165
 Conversis studiis, ætas animusque virilis
 Quærit opes et amicitias, inservit honori,
 Commisisse cavet quod mox mutare laboret.
 Multa senem circumveniunt incommoda; vel quod
 Quærit, et inventis miser abstinet, ac timet uti; 170
 Vel quod res omnes timide gelideque ministrat,
 Dilator, spe longus, iners, avidusque futuri,

singulis mutatur. Juvenis sine barba, dimisso tandem pædagogo, delectatur equis et canibus et campo Martio; flexibilis ad vitium, reprehensionis impatiens, utilium contemtor, pecuniam profundens, superbus, ardentè cupiens, et cupita cito deserens. Ætas et animus virilis habet alia jam studia: studet comparandis divitiis, dignitatibus, amicis; caret facere id cuius mox peniteat. Senex pluribus molestiis obnoxius est; seu quia opes accumulat, et quæsitis parcat infelix; seu quia pigre et frigide cuncta molitur; procrastinator, longinqua sperans, segnis, cupiens vivere

//////////

Merrill. Phil. Valart. et Schelle.—160 *Colligit et ponit* Vallicel. 1. Heller. Venett. 1478. 1479. 1481. 1486. 1490. 1495. Britann. 1520. *Concipit ac ponit* Zarat. 1470. *ac mutatur* Schoenborn. 4. *Inerbis* Bamberg. Heller. et Schoenborn. 1. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. et omnes fere codd. Feæ, et edd. vett. *Imberbus* ex codd. Cruquius, inde Baxt. Bentl. anon. 1713. Cuning. Sanad. Merrill. Phil. Gesn. Sandby, Valart. Oberlin. Comb. Wakef. Zenn. et Schelle.—167 Vat. 9. *et servit*.—168 Vat. 3. a m. pr. Vatt. Rom. 4. 8. Angelic. 1. unus Palm. unusque Achill. Statii *quod permutare*. Alii codd. ap. Jaeck, *quod mox munire*.—169 Heller. *circumveniunt et incommoda*.—172 Bentl. conj. *spe*

NOTÆ

162 *Equis canibusque et aprici, &c.*] Venationi, item exercitationibus juventuti Romanæ consuetis in Martio campo, natatu, cursu, palæstra, lucta, &c. Vide I. Od. 8.

163 *Cereus in vitium flecti*] Mollis et facilis ad suscipiendam quamlibet affectionem perversam, sicut cera ad quamcumque formam et figuram.

164 *Utilium tardus provisor*] Ut qui nondum egestatis incommoda expertus.

167 *Amicitias*] Quæ 'optima et

pulcherrima vitæ supellex.' Cic. in Lælio.

Honori] Excellentiam expetit ætas florens. Aristot. Rhetor.

170 *Inventis miser abstinet, &c.*] Sunt avari senes, quod usu didicerunt et difficile esse invenire, et facile amittere. Aristot. cit. 'Quicumque potest esse absurdus, quam quo minus viæ restat, eo plus viatici quærere?' Cic. cit.

172 *Spe longus*] Nemo tam senex qui annum vivere non speret. Cicero

Difficilis, querulus, laudator temporis acti
 Se puero, censor castigatque minorum.
 Multa ferunt anni venientes comoda secum, 175
 Multa recedentes adimunt: ne forte seniles
 Mandentur juveni partes, pueroque viriles,
 Semper in adjunctis ævoque morabimur aptis.
 Aut agitur res in scenis, aut acta refertur:
 Segnius irritant animos demissa per aurem, 180
 Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus, et quæ
 Ipse sibi tradit spectator. Non tamen, intus

dintius, morosus, queribundus, laudator ævi se puero transacti, juniores autem arguens crebro et objugans. Anni accedentes plura bona secum afferunt, plurima abeuntes auferunt. Ne forte adolescenti committantur officia senis, aut puero quæ viri sunt, diligenter observabit ætatum differentias et proprietates. Vel res in theatro peragitur, vel facta narratur: audita minus animum movent quam quæ videntur, quæque spectator ipse sibi tradit. Attamen in theatro non exhibebis intus per-

//////////

lentus, iners, pavidusque futuri.—173 Post hunc versum, alter intrusus legitur in Vat. 19. *Laudat præteritos, præsentis despicit actus.*—174 Codd. ap. Valart. *censor castigatque*; ita Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. inde vulgata fere apud omnes. Ceteri Mss. omnes, Acron, et priscae editiones alium ordinem tuentur, quem revocavit in textum Talbot. Bentl. Cun. Sandby, Val. Schelle. —175 Barberin. 1. a m. pr. *comoda vitæ*; ita notatum in ora Ald. 1519. in Biblioth. Angelic.—176 Venet. 1481. *nec forte.*—178 Bamberg. Vat. 4. a m. pr. Vatt. Rom. 4. 5. Vat. Rom. 3. a m. pr. Vat. Palat. 4. Chisian. 1. a m. pr. unus Achill. Statii, et Exc. Sax. *morabitur.*—179 *Ut agitur* Schoenborn. 4. *aut apta refertur* Vat. Rom. 9. Vat. Palat. 1.—180 Codex Achillis Statii, *animum demissa.* Schoenborn. 1. Vatt. 5. 14. Vat. Rom. 9. Vat. Palat. 1. Angelic. 3. a m. sec. Britann. 1520. *animos dimissa.* Harl. 6. Vat. 10. et Barberin. 1. *per aures.*—181 *Quam quæ sint* Schoenborn. 4.—184 Schoenborn. 4.

NOTÆ

ibidem.

173 *Querulus*] Nam senes plerumque 'contemni se putant, despici, et illudi.' Cic. de Senect.

Laudator temporis acti] Senex res olim præteritas cum gaudio in memoriam revocat, aliisque narrat. Aristot. cit.

178 *Ævo aptis*] Ut juveni levitas, adolescenti fervor, viro cura divitiarum, ambitio et cupiditas honoris; seni maturitas et prudentia tribuatur, &c.

179 *Aut agitur res, &c.*] Præceptum grave, ne res ulla vel atrocior, vel

turpior in scenam proferatur; aut publice fiat; sed narretur duntaxat. Quod si contra fiat, spectator non movetur suaviter, sed offensus indignatusque explodit.

Agitur] Hinc dramaticis et dramaticæ poëseos nomen.

180 *Segnius irritant animos, &c.*] Curet igitur poëta dramaticus ut agatur in scena quicquid magis afficere potest, ratione tamen et modo statim explicandis.

181 *Oculis fidelibus*] Plaut. Trucul. 'Pluris est oculatus testis unus, quam auriti decem.'

Digna geri, promes in scenam ; multaue tolles
 Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens :
 Nec pucros coram populo Medea trucidet, 185
 Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus,
 Aut in avem Procne vertatur, Cadmus in anguem.
 Quodcumque ostendis mihi sic, incredulus odi.
 Neve minor, neu sit quinto productior actu

agenda: et pleraque aspectui non obijcies, sed oratione commemorabis velut mox acta. Nec Medea liberos occidit ob oculos spectatorum: vel nequam Atreus palam coquat humana membra. Nec Procne transformetur in volucrum, aut Cadmus in serpentem. Quicquid mihi sic exhibes, non credo, immo aversor. Nec brevior, nec

quæ mox narrat.—185 *Ne pucros septemdecim* codd. ap. Feam, tres Bersm. unus Bentl. unus Oberlin. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Zarot. Venett. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. 1514. et Britan. 1520. restituit Bentl. inde anon. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Wakef. Wetz. Schelle, et Kidd. *Nec pucros* Vat. 1. a m. pr. Vat. 7. Barberin. 2. a m. sec. Vet. Comb. Aldd. 1. 2. 3. Junt. 1503. inde vulgg. *trucidet* Vat. Palat. 1.—187 *Procne* Lamb. sed *Progne* omnes fere codd. et edd. veti. *Cadmus vertatur* Vat. Rom. 9. et Chisian. 1. et sic Cuning. ex ingenio.—189 Vat. Rom. 9. *minor quinto, neu sit*; et ita Aldd. 1. 2. 3. Junt. 1503. Glarean. Frib. 1536.

NOTÆ

183 *Scenam*] Nomen a *σκήνη*, *umbra*, quod olim sub arborum umbraculis prima dramata fuerint acta. Postea vero locus tabulatis et contignationibus constructus, aulæisque et picturis rem theatricam adjuvantibus decoratus est.

185 *Nec pucros coram, &c.*] Ut in epte apud Senecam Tragicum: Qui non immerito 'a paucis probatur.' Scalig. III. 97.

Medea trucidet] De Medea in Epodis. Quod pertinet ad rem præsentem, notandum est præceptum hoc gravissimum a Tragicis Græcis religiose semper observatum: et eos hallucinari qui aliter putant. Apud Æschylum, Agamemnonis in suo palatio trucidati auditur clamor luctuosus; minime vero cædes spectatur. Apud Sophoclem, Clytæmnestra ab Oreste cæsa intus vociferatur, auditurque; at nequaquam in scena occi-

ditur. Hæc et alia bene multa sagaciter, strenue, graviterque probat vir Dramaticæ rei peritissimus Hedelinus in Praxi Theatrica: ubi et Sophoclem defendit, quod Ajax gladio suo palam iucumbat. Verum in proximo nemore id perpetrare Ajax intelligi potest.

186 *Atreus*] Supra, vs. 91.

187 *Procne*] Hæc Ityn filium Tereo marito comedendum apposuit, a quo tantum non ense transfixa in hirundinem versa est; Philomela ejus soror in avem sui nominis, Itys in phasianum, Tereus ipse demum in upupam. Ovid. Met. vi.

Cadmus in anguem] Agenoris ille filius a patre missus ad Europam sororem quærendam, varias orbis regiones pervagatus, senio tandem ingruente, in serpentem mutatus est. Ovid. Met. III.

189 *Neve minor, &c.*] Hæc certe

Fabula, quæ posci vult, et spectata reponi : 190
 Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus
 Inciderit : nec quarta loqui persona laboret.
 Actoris partes chorus officiumque virile
 Defendat ; neu quid medios intercinat actus,
 Quod non proposito conducat et hæreat apte. 195
 Ille bonis faveatque, et consilietur amicis ;

longior quinque actibus sit fabula, ut sæpius spectanda reposcatur. Nec Deus adhibeatur, nisi difficultas occurrat digna tali vindice. Nec quarta persona loquendo desudet. Chorus sustineat personam unius actoris et viri. Ne vero in mediis actibus quicquam dicat nisi quod ad rem sit et faciat. Ille probis suffragetur, et amicis

Dion. ab Harsio Lugd. 1538.—190 Octo codd. ap. Feam, tres Pulmanni, unus Achill. Statii, et Venett. 1490. 1495. 1514. *spectanda*.—191 *Nec Deus Schelle ex ingenio. dignus iudice nodus* Schoenborn. 1.—193 Octo codd. Feæ, duo Lambini, duo Pulmanni, Aldd. 1. 2. 3. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. et Turn. Advers. XIX. 9. *Auctoris partes*.—194 Schoenborn. 1. et Schelle, *ne quid*. Duo Vat. Schoenborn. 1. et Zarot. *intercidat*.—196 Heller. et Schoenborn. 1. *4. faveatque concilietur amicis* ; Codex Helmst. Ald. 1501. Britann. 1520. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Venet. 1573. Glarean. Basil. 1530. Dan. Heins. et

NOTÆ

justa est fabulæ magnitudo. Nam si plures quam quinque actus sint, nimis laxa tractatio et dispersa vis rem enervabit. Si tres solum fuerint actus, vel argumentum nimis pressum ac jejunum fiet elumbe, vel rebus et adjunctis pluribus nimium coarctatis erit confusum.

191 *Nec Deus intersit, &c.*] Non enim intervenire in machina numen debet, nisi quando res adeo difficilis continget, ut ope nequeat humana extricari ; et Deum aliquem subvenire, æquum esse decorumque videatur. Hinc vitiosa catastrophe Medæ Euripidis jure exploditur. Vide Aristot. Poët. Sed et culpatur idem, quod sæpius Deos e machina producat : Dianam in Hippolyt. Mineravam in Iphigen. Tauric. Thetin in Andromach. Castor. et Poll. in Helen. &c.

192 *Nec quarta loqui persona laboret*] Ita saltem consuetum Dramati-

cis Græcis. Tres personæ duntaxat agunt simul et colloquuntur : atque muta est, si inducatur, quarta. Nihil tamen vetat quartam induci non multa loquentem. Scaliger III. 'Quatuor in eadem scena personas loqui, nulla religio est.' Profecto si parum agat loquaturve quarta, haud ullam afferet perturbationem aut confusio-

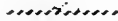
193 *Actoris partes*] Chorus eos exhibet qui rei peractæ interfuerint : plures sunt homines, sed unus loquitur, Coryphæus dictus. Porro Chorus jam pridem obsoletum instaurari velint maximum Scenæ ornamentum non abs re exoptat Hedelinus ante laudatus : ac de istis egregie disserit. Prax. Theatr. III. 4. ubi redarguit Aristotelem et Scaligerum, apud quos perperam Chorus appellatur 'otiosus rerum curator.'

196 *Ille bonis faveatque, &c.*] Chori officiosa recenset Horatius. Exem-

Et regat iratos, et amet peccare timentes :
 Ille dapes laudet mensæ brevis ; ille salubrem
 Justitiam, legesque, et apertis otia portis :
 Ille tegat commissa, Deosque precetur et oret,
 Ut redeat miseris, abeat fortuna superbis.
 Tibia non, ut nunc, orichalco vincta, tubæque
 Æmula, sed tenuis simplexque, foramine pauco,
 Aspirare et adesse choris erat utilis, atque

200

opituletur: iratos placet, et innocentes protegat: laudet frugalitatem, justitiam salubrem, et leges, et pacem fores aperientem: arcana sibi credito ne reclet; et numina deprecetur, ut miseris sors melior contingat, peior autem superbis. Tibia quondam non sicut modo compacta orichalco, et buccinæ par; sed exigua, et simplex, et paucis foraminibus, canentem Chorum adjuvare idonea erat, et sono replere

Delph. etiam, concilietur. Cf. III. Od. 3. 17. amicis Muret. inde alii mlti, Dan. Heins. Delph. Bond. Schrevel. Dacer. Baxt. Gesn. Bipont. Oberlin. Comb. Wetzel. et Zeun. Ceteri amice.—197 Codex unus Cruquii, unusque Achill. Statii, *pacare*. Duo codd. Pulmanni, *pacare timentes*; quod receperunt Bentl. Cuning. Traj. ad Rhen. 1713. Sanad. Mervill. Phil. Sandby, Batt. Bodoni, Schelle, Kidd. et Jaeck.—198 Vat. Rom. 2. *laudat*. Cuning. *mensæ laudet*.—199 Heller. *et otia portis, sine apertis*. Schoenborn. 1. *otia templis*.—201 *Arrideat* Venett. 1495. 1514.—202 Omnes codd. Feæ præter quatuor, alii codd. quam plurimi, edd. Bentl. Lamb. Sanad. Dorigh. Kidd. Fea, et Bothe, *juncta*. Vat. Rom. 3. 5. 6. Vat. Palat. 1. Aldd. 1501. 1509. 1519. aliique editores non pauci, et inter recentt. Talbot. Dacer. Baxt. anon. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Gesn. Phil. Sandby, Valart. Batt. Oberlin. Comb. Wakef. Wetzel. Zenn. Bipont. Schelle, Jaeck, et Dæring. *vincta*.—203 Quindecim codd. Feæ, Bamberg. Schoenborn. 1. 4. unus Puhn. unus Helmst. duodecim ap. Valart. Junt. 1503. *parvo*. Duo et viginti codd. Feæ, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. alii ap. Lamb. Talbot. et Oberlin. Acron, priscaæ edd. et aliæ fere omnes, præsertim recentt. *pauco*. Vat. Rom. 7. *paucoque foramine simplex*.—

NOTÆ

pla lege passim apud Tragicos Græcos: nec te moretur Seneca ubique fere vitiosus.

199 *Apertis otia portis*] Vel privatarum ædium, vel civitatis, vel etiam templi Jani fores apertæ indicant pacem, clausæ autem bellum. Vide IV. Od. 15.

202 *Tibia non, ut nunc*] Chorus in mediis actibus agebat et loquebatur per Coryphæum, ut ante dictum est. Sed præterea inter unum et alterum actum canebat saltabatque. Hinc mentionem facit Horatius de instrumentis musicis Chori concentum ad-

juvantibus.

Tibia] De hac fase Scaliger, Poët. 1. 20.

Orichalco vincta] Gall. *garnie de l'enton*. Montanum illud æs magno quondam in pretio fuit; quod auri splendorem, et æris duritiam habeat. Isidor. Fest. Servius ad Æneid. XII. 'Orichalceum omnibus metallis pretiosius fuit,' inquit.

Tubæque Æmula] Gall. *aussi grande et aussi éclatante que la trompette*.

203 *Foramine pauco*] Quatuor fuisse primum foramina scribit Varro; alii tria duntaxat.

Nondum spissa nimis complere sedilia flatu ; 205
 Quo sane populus numerabilis, utpote parvus,
 Et frugi, castusque verecundusque coibat.
 Postquam cœpit agros extendere victor, et urbem
 Latior amplecti murus, vinoque diurno
 Placari genius festis impune diebus, 210
 Accessit numerisque modisque licentia major.
 Indoctus quid enim saperet, liberque laborum,
 Rusticus urbano confusus, turpis honesto ?
 Sic priscae motumque et luxuriam addidit arti
 Tibicen, traxitque vagus per pulpita vestem : 215

sedes haud tunc valde refertus. Illuc enim populus numerari facilis, quippe non frequens, et frugalis, et pudicus, et modestus conveniebat. Postea vero quam victor imperium atque urbis pomerium amplificavit ; ac diurna computatione genio indulserunt impune diebus festis, tum quoque versuum et musicae luxuria aucta est. Nam quid melius facerent agrestes imperiti et labore soluti cum civibus mixti, et sordidi cum honoratis ? Sic antiquae arti saltationes luxuriosas adjunxit tibicen,

206 Faber conj. *parcus*, adoptavit Valart. in Præf. p. 15. ita quoque Bibl. Crit. 1820. II. 1. 581. Deest hic versus in Heller.—207 *Ut frugi* Vat. Rom. 4. *castus verecundus, sine et*, Heller.—208 Omnes codd. Feæ, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. quatuor Bersmanni, Helmstad. alii, priscae edd. Britann. Fea, et Bothe, *urbes*. Aldd. 1. 2. 3. *urbem*; et inde aliæ omnes ante Feam.—209 *Luxior* Benti. ex ingenio; sequuntur Kidd. et Schelle. *Crassior* conj. Bentleii citat Jaeck.—212 Vat. Rom. 9. *malorum*.—213 Idem codex, *confusus*.—214 *Sic primæ motum* et Heller. *luxuriam* plurimi codd. Feæ, Schoenborn. 4. quatuor ap. Palm. Commentator Cruq. Pign. Manzon. Junck. Baxt. Benti. anon. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Gesn. Sandby, Dorigh. Oberlin. Comb. Wakef. et Zeun. Al. *luxuriam*.—215 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7.—217

NOTE

205 *Sedilia*] Caveam, in qua sub-sellia ad spectandos ludos. Vide cit. Scalig. 1. 21. ubi de theatro, et amphitheatro; deque eorum partibus, incrementis, et ornamentis.

208 *Agros extendere victor, et urbem, &c.*] Iis tantum licebat urbis mœnia proferre, qui imperii fines propagassent. Vopisc. in Aureliano.

210 *Placari genius*] Vide III. Od. 17. et II. Epist. 1. 144.

Impune] Sine metu legum et Censuram. De die epulari vetitum olim: et penis constitutis luxuriam et sumtus cœrcuerunt leges, Cornelia, Ju-

Delph. et Var. Clas,

lia, &c.

211 *Accessit numerisque, &c.*] Gliscente populi luxu, pariter et theatralis apparatus crevit et luxuriatus est.

212 *Indoctus quid enim*] Licentiam nempe illam majorem in versibus et musica postulabant spectatores luxuriosi; plebei rusticis, nobiles plebeis inquinati et corrupti.

213 *Confusus, turpis honesto*] Diu quippe ludos spectarunt confusi nobiles cum populo. Liv. Val. Max. II. 4. Vide Epod. IV. Not.

Horat.

Sic etiam fidibus voces crevere severis,
 Et tulit eloquium insolitum facundia præceps;
 Utiliumque sagax rerum, et divina futuri,
 Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
 Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,
 Mox etiam agrestes Satyros nudavit, et asper
 Incolumi gravitate jocum tentavit, eo quod

220

et per theatra amplum syrma traxit. Sic et olim modesti lyræ soni per luxum multiplicati sunt: atque elocutio rapida invexit dictionem antea inauditam: necnon sermo utilia documenta continens et futurum præsciens vix discrimen habuit a Delphis oracula proferentibus. Paulo post is qui propter vilem hircum contendit carmine tragico, nulos introduxit Satyros rusticos? et acerbus protulit sales, illæsa

Heller. *insolitum eloquium.*—219 Vat. Rom. 9. *sortileges.* Chisian. 1. a m. sec. *sortilogis.*—220 Exc. Sax. et Harl. 6. *cantavit.*—221 Heller. *mutavit personas Satyrorum.*—222 Idem codex, *tentavit eodem.*—226 *Conveniat Venett.*

NOTÆ

216 *Sic etiam fidibus]* Ut in Comædiâ tibiæ sonos et foramina, ita etiam in Tragœdiâ lyræ chordas et modos auxit luxus. In hac tres primum, deinde septem, post decem fuisse aiunt.

Severis] Cic. Leg. 11. ‘antiquæ musicæ severitas.’

217 *Facundia præceps]* Versus magniloqui, turgidi, rapide fluentes, ut torrens.

218 *Utilium sagax rerum]* Tragœdiæ Chorus sententias protulit affectavitque nimium acutas, obscurasque, similes oraculis.

Divina futuri] Ventura prænuntiâns ad instar Apollinis Delphici.

219 *Sortilegis]* Vide infra ad versum 403.

Delphis] Apollo colebatur, et responsa dabat apud Delphos. Vide 1. Od. 7.

220 *Carmine qui tragico]* Agit Horatius de Satyrico Græcorum dramate; ejus aliqui dicunt inventorem Cratinum in Dionysiis, Suidas autem Pratinam Thespi non multis annis posteriorem. Unum istius ge-

neris drama superest nobis Cyclops Euripidis. Porro ista Græcorum dramata Latini utenimque imitati sunt in Atellanis fabulis: quas ‘argumentis dictisque jocularibus similes’ Diomedes scribit. Vide Liv. lib. vii. init.

Certavit ob hircum] Scilicet poëtæ suum quisque Satyricum poemâ certatim edebant. Et qui victor censebatur mercedem accipiebat hircum, quem Baccho sacrificabat. Hinc nomen tragœdiæ, a τράγος, hircus, et φῶδι, cantus. Alii tamen quasi τρυγῶδιαν dici volunt a τρύγες, fæces, quod histriones primum ‘ore fæcibus peruncto’ in scenam prodirent, agerentque tragœdiam, ante inventum personæ usum. Vide postea vs. 277.

221 *Satyros nudavit]* Satyrica dramata elidit, in quibus erat Chorus e Satyris; Coryphæusque Silenus. Histriones nimirum perizomatis, villosa tunica, hircinis pellibus, Satyrorum habitum et speciem referentes, inter Actus, et post tragœdiam, sales et dicteria jactabant; sicque risum moventes populum delectabant.

Illecebris erat et grata novitate morandus
 Spectator, functusque sacris, et potus, et exlex.
 Verum ita risores, ita commendare dicaces 225
 Conveniet Satyros, ita vertere seria ludo;
 Ne quicumque Deus, quicumque adhibebitur heros,
 Regali conspectus in auro nuper et ostro,
 Migret in obscuras humili sermone tabernas;
 Aut, dum vitat humum, nubes et inania captet. 230
 Effutire leves indigna Tragœdia versus,
 Ut festis matrona moveri jussa diebus,

severitate Tragœdiæ: propterea quod oblectamenti et jucunda novitate detinendus erat spectator sacris perfunctus, et ebrius, et sine lege. At sic oportet Satyros risores et dicaces commendare, sic e seriis sermonibus ad jocosos transire, ut quisquis Deus vel Heros producet, paulo ante in auro et purpura conspectus, non loquatur sordide quasi in vili taberna; neve terram fugiens sectetur nubila et vacua. Tragœdia versus leviculos respiciens, tanquam matrona diebus festis saltare compulsâ,

1492. 1514.—227 *Nec quicumque* Vat. Palat. 3. Vallicel. 3. et Heller.—228 Vat. 14. *ostro nuper et auro.*—229 *Migrat* Schoenborn. 1. *obscœnas* Heller.—230 Vat. 19. a m. sec. *vitet.*—231 Heller. *indignatur.*—233 Vat. Rom. 9.

NOTÆ

224 *Functusque sacris*] Quoniam ludi pars erant religionis, et cultus Deorum, sic fastidium insulsæ plebis fallendum fuit, et *grata novitate*, jocosis nempe salsisque carminibus, detinendi spectatores. Liv. cit. l. vii.

Potus, et exlex] Post sacra voluptati duntaxat inhians, suoque genio nihil jam negans; quique epulis et vino refertus nulla jam lege regi potest.

225 *Verum ita risores*] Ita plebis fastidio obsequendum, ut decorem non violetur.

227 *Deus*] Pan, Bacchus, Silenus, &c.

Heros] Semideus, Hercules, &c.

228 *Regali conspectus in auro, &c.*] In Tragœdia magnifice locutus ex decore, idem post in Satyrico dramatice abjecta, obscœna, sordida ne effutiat, quasi tabernarius.

229 *Tabernas*] Alludit Poëta ad tabernarias fabulas, in quibus Personæ viles et argumentum humile. Festus.

230 *Aut, dum vitat humum*] Ergo adhibendus ubique modus: medium teneat, suamque dignitatem servet: nec incidat in comicam parvitatem et humilitatem, nec vane extollatur et inaniter intumescat.

231 *Effutire leves, &c.*] Tragœdiæ gravitas custodiri debet inter protervos Faunorum sales et jocos. Sic matrona in sacris non leviter et lascive, sed modeste et graviter saltans, nihil sui decoris amittit.

232 *Moveri jussa*] Erant enim choræ sacræ modo virginum, alias matronarum, ut in ludis Megalensibus, et in sacris Cybeles: et jussu Pontificis agebantur.

Intererit Satyris paulum pudibunda protervis.
 Non ego inornata et dominantia nomina solum
 Verbaque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo ; 235
 Nec sic enitar tragico differre colori,
 Ut nihil intersit Davusne loquatur et audax
 Pythias emuncto lucrata Simone talentum,
 An custos famulusque Dei Silenus alumni.
 Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quisvis 240
 Speret idem ; sudet multum, frustra que laboret

lascivos inter Satyros aliquanto verecunda esse debet. Ego Satyrica scribens, o Pisones, non consectabor dictiones inconditas aut simplices duntaxat: neque sic curabo declinare Tragædiæ speciem, ut nihil ponam discriminis, utrum loquatur Davus et inverecunda Pythias deluso Simoni talentum extorquens, an Silenus curator et minister Dei alumni. E materia vulgata sic poemu condam, ut quisque pariter facere posse confidat ; rem vero tentans, desudet plurimum, et perdat ope-

//////////

parum pudibunda.—234 *Non ego honorata* conj. Hurd.—235 *Satirarum* Vat. 1. et Helmst. *Satirorum* ed. Comb.—236 *Neu sic* Vat. 1. a m. pr. *Non sic* Vat. Rom. 2. et Schoenborn. 1.—237 *Davusve* Vat. 1. *an audax* Schoenborn. 1. 4. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Helmst. octo ap. Feam, alii ap. Oberlin. Venett. 1481. 1486. 1490. 1546. 1573. Aldd. 2. 3. Glarean. et Dion. ab Harsio Lugd. 1538. —241 Schoenborn. 1. *tantum series*, cum gl. ‘studet multum.’—242 Vat. 7. *se-*

NOTÆ

234 *Non ego inornata*] Docet Poëta Satyrici carminis dictionem esse debere tragica inferiorem, at agresti superiorem.

Inornata] Abjecta, vetusta, obsoleta.

Dominantia] Græcis κρία, a translatis suo jure non expulsa, res proprie et aperte significantia: qualia sunt quæ res venereas et obscœnitatem clare et simpliciter denotant.

235 *Satyrorum*] Al. *Satirarum*.

236 *Nec sic enitar*] Decorum personarum hic etiam, ut et alibi, semper observandum est.

Tragico colori] A tragædiæ magniloquentia.

237 *Davus, Pythias, Sim.*] Personæ comicæ apud Lucilium, Menandrum, Terentium.

238 *Emuncto*] Terent. ‘emunxi argento senes.’

239 *Silenus*] Gravior quædam persona, qualis ille Bacchi pædagogus.

240 *Ex noto fictum carmen sequar*] Satyricum ego drama condere volens, non confingam argumentum, ut solent Comici; sed potius ex nota materia et historia desumto argumento, affectisque ut decet adjunctis, carmen eximie componam. Sic Euripides Cyclopem finxit ex Homeri Odys. I. Vide supra vs. 128. et 129.

241 *Sudet multum*] Cic. Orat. Perf. ‘Illo modo confidunt se posse dicere. Nam orationis subtilitas imitabilis illa quidem videtur esse existimanti, sed nihil experienti minus.’ Vide Quintil. II. 1. et IV. 2.

Ausus idem: tantum series juncturaque pollet;
 Tantum de medio sumtis accedit honoris.
 Sylvis deducti caveant, me iudice, Fauni,
 Ne, velut innati triviis ac pæne forenses, 245
 Aut nimium teneris juvenentur versibus unquam,
 Aut immunda crepent ignominiosaque dicta:
 Offenduntur enim quibus est equus, et pater, et res;
 Nec, si quid fricti ciceris probat et nucis emtor,

ram. Tantum valent ordo et connexio: tantum venustatis addunt argumento vulgari. Satyri et sylvis prodeuntes non debent, ut opinor, tanquam in urbibus atque in foro educati carmina juvenilia et nimis polita dicere, nec obscæna et contumeliosa eructare. His enim offenduntur habentes equum, et patrem, et opes: neque

ries tantum. Schoenborn. 4. vincturaque pollet.—243 Heller. et quinque codd. Feæ, accedet. Schoenborn. 1. succedit.—244 Markland. ad Eurip. Suppl. in Append. p. 257. conj. educti, quod habent Vat. Rom. 9. et Vallicel. 3. adoptavit Schelle.—246 Heller. invenientur.—247 Venett. 1479. 1483. 1486. et Florent. 1482. crepent i. verba.—249 Viginti sex codd. Feæ, et Harl. 1. 2. 4. 6. 7. fracti; sic alii Mss. apud Pulm. Commentator Cruquianus, edit. Princ. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1495. 1514. 1546. 1552. Flor. 1482. Aldus 1501. Britann. 1520. Basill. 1527. 1531. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. ‘ Merito hanc lectionem deseruerunt editores critici.’ Fea. fricti octo codd. Feæ, duo Lamb. Harl. 3. quinque Pulm. omnes Cruquii, Aldus 1509. 1519. Junta 1503. defendunt Parrhasius, Lamb. Jason de Nores, Turneb. Advers. xix. 9. Mur. Cruq. Pulm. Chab. Bond. Despr. D. Heins. Nannius, Talb. Tac. Baxt. Bentl. alique recentiores omnes.—250

NOTE

242 *Series*] Rerum dispositio scita et ingeniosa.

Junctura] Structura verborum artificiosa.

243 *Accedit honoris*] Ex illa solerti inventione, fictione, connexione, ordine.

244 *Sylvis deducti*] Vel, agrestes et in sylvis educati: vel e proscenio sylvestri et nemoroso prodeuntes. Nam triplex erat scenæ forma triplici dramati respondens. Tragica columnis suffulta, superbisque fastigiis et signis ornata. Comica ædium privatarum speciem ostendebat. Satyrica arbores, montes, speluncas, agrestia omnia exhibebat. Vitruv. vii. 5.

Fauni] Dii sylvestres, qui et Syl-

vani et Satyri. de his jam i. Od. 4. ii. Od. 17. iii. Od. 18.

246 *Teneris juvenentur versibus*] Ne versibus nimium excultis juveniliter et scurriliter lasciviant: sed ubique simplicitatem rusticanam redoleant.

247 *Ignominiosa*] Famam alicujus labefactantia.

248 *Quibus est equus, et pater*] Equites Rom. et Patricii: honesti viri et nobiles.

249 *Fricti ciceris et nucis emtor*] Homines infimæ sortis et plebe: qui dum spectaculis aderant, emebant frictum cicer, ad levandam famem.

Nucis] Frictæ quoque nuces ibi vendebantur. Plaut. Athen. lib. ii. Festus ‘ nuces nstas ’ dicit.

Æquis accipiunt animis, donantve corona.	250
Syllaba longa brevi subjecta vocatur Iambus,	
Pes citus; unde etiam trimetris accrescere jussit	
Nomen Iambeis, cum senos redderet ictus,	
Primus ad extremum similis sibi: non ita pridem,	
Tardior ut paulo graviorque veniret ad aures,	255
Spondæos stabiles in jura paterna recepit	
Commodus et patiens: non ut de sede secunda	
Cederet aut quarta socialiter: hic et in Acci	
Nobilibus trimetris apparet rarus, et Ennî	
In scenam missos magno cum pondere versus,	260

probant vel laudant quicquid placet ementibus frictum cicer et nuces. Syllaba longa brevi subjuncta appellatur Iambus, pes celer: unde et vocati sunt Iambici Trimetri; quamquam sex cibat sonos, a primo usque ad ultimum æqualis. Is autem nuper ut aliquanto lentior et gravior ad aures perveniret, in patriam ditionem ultro admisit firmiores Spondæos, non ita tamen ut consorti locum secundum vel quartum concederet. Talis etiam infrequens reperitur in Accii Enniique celebratis Iambicis. Certe Iambici Spondæis crebris graves in scenam producti vel propterantem nimis

Vat. 4. *excipiunt*. Chisian. 5. et Heller. *donantque*. Vat. 4. a m. pr. *donentve*. Schoenborn. 1. *coronam*.—252 Vat. 1. Vat. Rom. 7. a m. pr. Vat. Palat. 4. Vallicel. 1. et Schoenborn. 4. *accedere jussit*. Florent. 1482. et Venet. 1483. *accesseve jussit*.—253 Cuning. *senos cum*.—254 Heller. *simul sibi*.—255 Schoenborn. 4. *ut parvo*.—256 Schoenborn. 4. *reliquit*.—257 Duo Vatt. *ut non*.—258 *Cederet* Heller.—259 *Mobilibus* P. Victorius in Cic. ad Fam. v. 2. *refutant* Lamb. et Bentl.—260 *In scenam* Vat. 14. ‘*In scenam missus* Piscator primus emendavit ex ingenio, et in contextum induxit; ita Minellius, Martignac, Rodelius, ut notat Cuningamius; ita Marcellius; adoptarunt Desprez, Bentleius, qui id magis probare nititur argutiis; inde anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Merv. Phil. Sandby, Dor. Val. Wakef. Wetz. refutat Schelle. Facilis constructio sensum verum exponit; ut hic Iambus in secunda et quarta sede positus ab Ennio premat ejus versus, missos, fere projectos, cum magno pondere in scenam; crimine turpi aut operæ celeris ni-

NOTÆ

251 *Syllaba longa, &c.*] Agit iterum de versibus Dramati propriis. Nam de his jam supra vs. 80.

252 *Pes citus*] Auson. velociorem Parthorum sagittis dicit.

253 *Cum senos redderet ictus*] Cum sex haberet pedes, omnes Iambos; ob celeritatem Trimetri dicti sunt; quasi tres solum percussiones atque tria duntaxat intervalla pronuntiando faciant. Quintil. ix. 4. supra i. Sat. 10. 43.

256 *Spondæos stabiles, &c.*] Inserti sunt Spondæi pedes tardiores in versibus Iambicis, ad dandum iis pondus et robur, magisque movendos animos audientium.

258 *Acci*] Accius, sive Actius, aut Attius, Poëta celebris, de quo i. Sat. 10. et ii. Epist. 1. ubi et de Ennio.

259 *Ennî*] De eo iv. Od. 8. 20. Item locis mox citatis.

260 *In scenam missos*] Apposite Marcellius corrigit, *missus*: alias quæ

Aut operæ celeris nimium curaque carentis,
 Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
 Non quivis videt immodulata poëmata iudex;
 Et data Romanis venia est indigna poëtis.
 Idcircone vager, scribamque licenter? Ut omnes 265
 Visuros peccata putem mea, tutus et intra
 Spem veniæ cautus? vitavi denique culpam,

operam et negligentiam arguunt, vel turpem artis inscitiam. At quilibet iudex haud animadvertit inconditos versus: et poëtis Latinis indulgentia immerito concessa est. Ergone ideo spatier, et parum accurate scribam? an omnes credam errata mea cognituros, providus et securus citra spem indulgentiæ? Tum demum

miam, et carentis cura, aut artis ignoratæ. Sensus ad Ennii versus referendum, vidit etiam Acron. Confer i. Sat. 10. 53. 54.' *Fea. cum magno pondere* Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. et tres et viginti codd. ap. Feam. 'Hoc ex omnibus suis, et Bersmanni, ascivit in textum Bentleius; quia videtur Poëta venerem quandam in ipsa pronuntiatione studio quæsisse: cum magno pondere: quæ dum profers, ipsum illud pondus, et lente ambulantes Spondæos voce et spiritu persentiscis. Aliter æque bene apud scriptores. Cicero in Arato vs. 379. 'Magno cum pondere nautæ.' Tertull. Apolog. adv. Gentes, c. 38. 'Judicatur magno cum pondere, ut apud certos de Dei conspectu.' Confer i. Sat. 10. 49. i. Epist. 20. 8. infra 336.' *Fea.*—261 Vatt. 9. 19. Vat. Rom. 9. Chisian. 1. Vallicel. 1. 3. et tres Pulmanni, *nimum celeris*; ita Cuning. Sanad. Mervill. et Phil.—263 *Ut quivis* Vat. Palat. 3. *Num quivis* Zarot.—265 *Ut omnes* Vat. 1. a m. pr. unus Achill. Statii, unus Bentleii, qui adoptavit in textu; inde anonymus 1713. Cun. Baxt. Gesn. Dor. Oberl. Wetz. Zeun. Schelle: refutat Sanad. 'An, inquit Horatius, exemplo aliorum poëtarum Romanorum, quibus data est venia, indigna, non debita, tutus putare possum, lectiones, vel auditores visuros, vel audituros peccata mea eadem æquitate; et cautus ero adeo, ut sperem illos eandem veniam mihi daturus?' *Fea.* Ceteri omnes codd. vel, *An omnes*, ut Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Heller. et Schoenborn. 1. 4. vel, *Et omnes*, ut in edd. vett. quod revocavit *Fea.*—266 Lamb. ex ingenio, et extra; rejiciunt omnes, et præsertim Muret. Var. Lect. xiiii. 5.—

NOTE

syntaxis?

263 *Non quivis videt, &c.*] Prolepsis, ad quam mox respondet, 'Idcircone vager,' &c. Apage versiculum: *Nec tanta in metris venia conceditur uti: quem velut Horatii affert Servius ad Æneid. v. et collocant aliqui ante istum: Non quivis videt, &c.*

264 *Et data Romanis, &c.*] Vide i. Sat. 4. et 10. Item ii. Epist. 1.

265 *Scribamque licenter*] Nulla habita ratione pedum et legis metricæ: an Latinorum negligentiam imitabor potius quam exactam rationem Græcorum?

266 *Intra Spem veniæ*] Præcisa spe omni veniæ: qua si mihi blandirer, oscitanter scriberem, nec mihi satis caverem. Sunt qui emendarint, *extra*. Sed veteres codices reluctantur. Vide Agell. xii. 13. *Extra spem veniæ* est qui scit nullam fore veniam. *Intra spem veniæ* cautus et tutus est, qui licet veniam speret; recti amans sibi cavet tamen, et peccare non vult. Hæc ego.

267 *Vitavi denique culp.* &c.] Quod si versus Iambicos diligenter condam, nec hoc satis ad laudem. Plaut. Trinum. Scen. ult. 'Si quid amicum er-

Non laudem merui. Vos exemplaria Græca
 Nocturna versate manu, versate diurna.
 At vestri proavi Plautinos et numeros et 270
 Laudavere sales; nimium patienter utrumque,
 Ne dicam stulte, mirati; si modo ego et vos
 Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
 Legitimumque sonum digitis callemus et aure.
 Ignotum tragicæ genus invenisse Camœnæ 275

culpam effugero quidem, sed non laudem meruero. Itaque, Pisones, die nocteque scripta Græcorum evoluite. Verum majores nostri et numeros et jocos Plauti approbaverunt: certe utrosque facilius quam par est, ne dicam stolidè admirati; si quidem ego et vos novimus infacilem sermonem a venusto distinguere, et rectum modulum sentimus digitis atque auribus. Thespis reperisse fertur Tragicæ musæ

//////////

267 Vat. Rom. 7. et Vat. Palat. 4. *captus*.—268 Vat. Rom. 7. *nec laudem*.—269 Vat. 19. *et versate diurna*.—270 'At nostri Vatt. 7. 9. Vat. Rom. 7. 9. 10. 11. Chisian. 6. Barberin. 2. nns Pulm. Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. Basill. 1527. 1531. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. H. Steph. Muret. Desprez, Bond. Talbot. Dac. Valart. Dorig. et venia indignus, Schelle, qui multa effutit inepta contra Bentleium.' *Feu. At vestri Vatt. 1. 2. 3. 4. 8. 17. 18. 19. 21. Vatt. Rom. 2. 3. 5. 6. 8. Vatt. Palat. 1. 3. 4. Vat. Ottobon. 2. Chisian. 1. Angelic. 1. 3. Barberin. 1. Vallicel. 1. 3. omnes Lambini, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. omnes Cruquii, sex Pulmanni, Acron, Commentator Cruquii, notatum ex cod. in ora Ald. 1509. Biblioth. Barberin. Zarot. et Venett. 1478. 1479. 1481. 1486. 1490. 1492. 1495. 1514. 1546. Probat P. Victor xv. 13. et alii innumeri, ut sit vulgata. 'Hanc lectionem firmat contextus. Venia dicitur data Romanis pœtis, præsertim Plauto, a proavis Pisonum, nempe a Romanis. Quomodo Horatius, qui Romanus non erat, etiamque libertinus, huc suos proavos appellare poterat?' *Feu. Et vestri Vat. Rom. 4.*—271 Cuming. *utrosque*.—272 *Nec dicam* Schoenborn. 1. *Nou dicam* Vat. Palat. 4. unus Achill. Statii, et ed. Sanad.—273 *Scimus urbano* Heller. *dictum* Chisian. 6. et ita notatum ex cod. in ora Ald. 1519. in Biblioth. Angelic.—274 Heller. *digito*.*

NOTÆ

ga bene feci, aut consului fideliter; Non videor meruisse laudem, culpa caruisse arbitror.' Qui erratum vitat, quod debet, non ideo laudem meretur; sed qui ingeniose, recte, artificiose scribit, is laudatur.

270 *Plautinos et numeros et sales*] Donatus in Plauto notat et carpit numeros inconditos et peregrinos, item sales frigidulos interdum atque etiam scurriles, &c. S. Hieronymus Apolog. in Ruffin. 'Platinum salem' dicit, pro scurrili. Laudant tamen Cicero Offic. 1. Macrob. Satur-

nal. 11. 1. Gell. 111. 3. Vide 11. Epist. 1. 58. Item vs. 170.

274 *Digitis et aure*] Versuum dimensionem digitis faciunt parum exercitati, aurium vero judicium adhibent peritiores.

275 *Tragicæ genus invenisse*] Libet altius repetere originem Tragœdiæ ac dramatum. Bacchus Icarium docuerat plantare vites. Hic in Attico agro hircum vineas depopulantem Baccho mactavit, convocatis ad sacrificium vicinis, qui choreis et cantilenis Dei lætitiæ datoris vindictam

Dicitur, et plaustri vexisse poëmata Thespi,
 Quæ canerent agerentque peruncti fœcibus ora.
 Post hunc personæ pallæque repertor honestæ
 Æschylus et modicis instravit pulpita tignis,

genus incognitum, et carpentis circumtulisse carmina, quæ cantarent agerentque vultum habentes fœce oblitum. Post eum Æschylus inventor larvæ et stolæ decoræ,

—276 Cuning. conj. *vectasse per Hellada.*—277 *Qui canerent contra omnes codd. Bentl.*—278 Schoenborn. 1. *pallæ personæque.*—279 *Æsthynus Heller.*

NOTÆ

celebrarunt. Religiose illud etiam quotannis vindemiarum tempore fieri placuit tum in pagis, tum subinde in urbibus. Mox cœperunt scribere certatim poëtæ *Τραγωδίαν*, id est, carmen hirci, vel de hircio: quod a choro decantatum. Postea illis carminibus Baccho sacris inserta, addita, substituta et quædam alia fuerunt: atque etiam dialogi inter duos aut plures. Hincque natum drama tum comicum, tum Tragicum, tum Satyricum. Quod ad inventorem spectat, certe ante Thespi fuerunt Dramatici rudiores quidem: at ille nominatur auctor, quoniam unum Actorem induxit; qui, dum chorus Bacchi laudés canens paululum interquiesceret, herois aut summi cujuspian viri insigne aliquod facinus carmine celebrabat. Alia in super ornamenta subjunxit, quibus Tragœdia illustrata est.

276 *Dicitur*] Scilicet res non extra controversiam est. Scalig. Poët. t. 6. sic habet: 'Qui primus Tragœdiam dederit, haud ita pro comperto habetur. Satis constat illud, a Thespi nitidior factam, qui pensiles scenas in plaustri circummegit: addiditque nudis oribus fœcem pro persona.'

Plaustri vexisse poëmata] Circa viros Thespi alique plaustri vecti in obvium quemque scommata jactabant et salsa convicia. Plutarch. in Solone. Hinc Proverb. 'E plaustro loqui.'

Thespi] Atheniensis ille poëta Solonis tempore floruit, ante Æschylum plus sexaginta, ante Sophoclem octoginta circiter annis. Thespi Protagonistam seu histrionem induxit cum Coryphæo aut alio quopiam e Choro loquentem. Æschylus deinde alterum seu Deutragonistam addidit. Denique Sophocles tertio sive Tritagonista adjuncto Tragœdiam perfecit.

277 *Peruncti fœcibus ora*] Ideo Thespi alique vultu cerussa, vel minio, vel fœce peruncto dicterii obvios quosque incessebant, ut imitarentur Silenum rubicundum, Satyrosque dicaces Bacchi socios et ministros. Illos Aristophanes *τρογδαίμονας* vocabat, Gall. *des diables barbouillez de lie*. Vini an olei fœcibus tingerent se histriones, disceptant fatali more suo Grammatici, et nugis addunt, inquit Scaliger paulo ante citatus.

278 *Personæ*] Ne agnoscerentur histriones.

Pallæ] Quæ ad pedes imos usque demissa, et Latina dicebatur; ad discrimen pallæ Gallicæ, quæ brevior.

279 *Æschylus*] Domi nobilis Poëta iste non militando magis quam scribendo acer et andax fuit. In Marathoniam pugna non ultimam laudem tulit: adeo bibax, ut Sophocles ei objiceret, non ipsum sed vinum tragœdiarum ejus esse auctorem. Has dum scriberet *ταυρηδὸν ἔρβλεπε*, inquit

Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno. 280
 Successit vetus his Comœdia, non sine multa
 Laude; sed in vitium libertas exçidit, et vim
 Dignam lege regi: lex est accepta, chorusque
 Turpiter obticuit, sublato jure nocendi.
 Nil intentatum nostri liquere Poëtæ: 285
 Nec minimum meruere decus, vestigia Græca

theatrum parvo tabulato extruxit, atque instituit loqui magnifice et incedere cothurno. His successit vetus Comœdia magna cum laude: sed libertas evasit in crimen et audaciam lege cõserendam: lex lata est: et chorus ignominiose tacuit, adempta potestate maledicendi. Nostri poëta nihil non tentarunt: neque laudem exiguam abstu-

immodicis Vat. Rom. 10.—280 *Edocuit* Vat. 10. Vat. Rom. 4. Vat. Ottobon. 2. Venett. 1481. 1486. 1490. 1495. 1514. et Britan. 1520.—283 *Lege regi dignam* Cuning. ex aure sua.—284 *Turpiter obticuit* Vat. Rom. 3.—285 *Heller. liquere.*—286 *Nec nimium* in eodem codice.—287 *Ausi disserere* Schoenborn.

NOTÆ

Aristophanes, *tauro furenti similem aspectum habebat.* Non ergo sit incredibile quod narrant, ejus Eumenidum terribili spectaculo exanimatos esse pueros aliquot, percussas autem prægnantes fœminas ad partum adactas. Ab Æschylo compositas nonaginta fabulas tradunt, quarum ad nos vix septem pervenerunt, Denique casu testudinis eliso capite extinctum referunt.

280 *Cothurno*] Eminentiori calceo Tragicis proprio.

281 *Vetus Comœdia*] Hæc a nova differabat in omnibus; tempore, argumento, apparatu, metro; ut ait Cruq. Vetus tempore belli fuit Peloponnesiaci: nova post extinctam populi libertatem, jam rerum potentibus Philippo et Alexandro. In veteri Duces, Magistratus, Philosophi, Dii ipsi proscindebantur. Patet ex Aristophane, item ex Eupolide. In nova sunt amores adolescentium, servorum fraudes, &c. vetus assurgit ad tragicum stylum: nova popularis est. In veteri omnia metrorum genera ad-

mittebantur: in nova solum fere Iambicum. In veteri mirus apparatus et luxus: in nova prope nullus, ablato etiam Choro. In veteri personæ ad vivum effingebantur, ut agnoscerentur facile: nova nihil tale habet.

282 *Vim Dignam lege regi*] Nec enim ulli parcebatur: honestique viri, perinde ut alii, diceriis et conviciis nominatim proscindebantur. 'Sævius apertam In rabiem verti cœpit jocus,' &c.

Lex est accepta] Quæ maledicentiam illam effrænata[m] pœnis propositis vetabat. Vide II. Epist. 1. 150. et seq. 'Quin etiam lex Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quenquam Describi.' Ceterum Comœdia Satyrica multum civitati profuit, cum caveret unnsquisque culpam, ne spectaculo ceteris esset, et domestico probro, ut ait Donatus.

286 *Vestigia Græca Ausi deserere, &c.*] Primo quidem Græcas fabulas et historias in Latinos versus transtulerunt, ut est in Epist. mox cit. vs. 161. at postea Marte proprio argu-

Ausi deserere, et celebrare domestica facta ;
 Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.
 Nec virtute foret clarisve potentius armis,
 Quam lingua, Latium, si non offenderet unum- 290
 Quemque Poëtarum limæ labor et mora. Vos, O
 Pompilius sanguis, carmen reprehendite quod non
 Multa dies et multa litura coërcuit, atque
 Præsectum decies non castigavit ad unguem.
 Ingenium misera quia fortunatius arte 295
 Credit, et excludit sanos Helicone poëtas

lerunt qui relictis Græcorum argumentis gesta Romanorum decantarunt : sive qui prætextatas fabulas seu qui togatas scripsere. Nec virtute bellica illustriores ac potentiores quam facundia essent Romani, si poëtas plerosque non terreret cura et longum tempus exoliendi. At vos, o Numæ proles, redarguite carmen diu et crebra recensione haud castigatum et ad amissim non sæpius emendatum. Quoniam Democritus existimat ingenium plus valere quam artem, et poëtas non insanientes ar-

//////////

4.—289 *Non virtute f. clarisque* Schoenborn. 1. *clarisque* etiam Vat. 18. et Vat. Rom. 7. 10.—292 *Cuning. ex ingenio reprehendite.*—294 *Præsectum* Lamb. Dac. Baxt. et Bentl. auctoritate duorum codd. Cruquii, aliquot Achill. Statii, unius Mureti, et unius Vat. ap. Lamb. *Præfectum* Vat. Rom. 2. *Præsectum* Vat. Ottobon. 2. *Prospectum* Heller. *Præfectum* nonnulli ap. Jaeck. *Perfectum* Schoenborn. 4. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. omnes fere ap. Feam, alii, et edd. vett. item edd. Feæ, et Bothe. Bentleium secuti sunt Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Valart. Oberlin. Comb. Wakef. Wetz. Zeun. Kidd. Schelle, Bodoni, Bipont. Jaeck, et Dæring.—296 Schoenborn.

NOTÆ

menta ex historiis Romanorum tractarunt laudabiliter, Ennius, Pacuvius, Actius, &c.

288 *Prætextas*] Latinas fabulas graves, ubi prætextati et nobiles personæ locum habent: quæ respondent Tragædiis Græcorum.

Togatas] Fabulas tabernarias, in quibus agunt personæ privatae et plebeiae. Et hæ Comædiæ Græcorum novæ, sicut veteri Atellana et Satira Latina, respondebant. Illas scripserunt Ælius Lamia, Anton. Rufus, Cn. Melissus, Afranius, Pomponius.

291 *Limæ labor et mora*] De cura et sedulitate diuturna emendandi jam alibi dictum. Vide II. Epist. 1. &c. Ovid. de Ponto III. Eleg. ult. 'Sæpe

piget . . . Corrigere, et longi ferre laboris onus. Corrigere at res est tanto magis ardua, quanto Magni Aristarcho major Homerus erat.'

292 *Pompilius sanguis*] Pisones trahentes originem a Numa Pompilio, et a Calpo ejus filio dicti Calpurnii.

295 *Ingenium misera, &c.*] Redarguit Horatius eos qui non virtutem poëseos sed vanam opinionem sectabantur.

Ingenium] Poëticam facultatem a natura datam.

Misera arte] Ironice: exercitatio- ne et arte quæ parum valeat ad faciendum bonum poëtam, et ad laudabile carmen scribendum.

296 *Excludit sanos Helic. p.*] Cic. I.

Democritus, bona pars non unguēs ponere curat,
 Non barbā; secreta petit loca; balnea vitat.
 Nanciscetur enim pretium nomenque poëtæ,
 Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam 300
 Tonsori Licino commiserit. O ego lævus,
 Qui purgor bilem sub verni temporis horam!
 Non alius faceret meliora poëmata; verum
 Nil tanti est; ergo fungar vice cotis, acutum

cet ab Helicone, plerique negligunt resecare unguēs et barbā, secedunt in loca remota, fugiunt balnea. Etenim consequuntur, ut putant, præmia et laudem poëtarum, si tonsori Licino tondendum nunquam præbeant caput tribus Anticyris minime curandum. Quam ego sum parum cautus, qui bilem expurgo ineunte vere! At nemo conderet meliora carmina: sed hoc non tanti puto. Itaque implebo munus

4. *excl. —*299 Schoenborn. 1. *nomen pretiumque.*—300 *Anciveris* Heller. *Anciveris* Schoenborn. 1.—302 *Qui purgo* septem codd. Feæ, aliqui Mss. Lambini, duo Pulm. edit. Princ. Med. 1476. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. 1514. Lamb. Gryph. 1566. Bond. Desprez, Batteux, Dorig. *Qui purgor* triginta codd. ap. eundem Feam, quinque Pulm. tres Cruquii, Aeron, Porphyrio in edit. 1580. Commentator Cruquianus, Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. edit. Venn. 1509. 1552. 1573. Basill. 1527. 1531. Glar. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Luisin. H. Steph. Muret. Cruq. Chab. Marcil. Nannius, D. Heins. Talb. Dac. Baxt. Bentl. anonymus 1713. Cun. San. Merv. Phil. Gesn. Sandby, Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. Schelle, Kidd, Bipont. Fea, Bothe, Jaeck, et Døring. *verni sub temporis* Heller. Cuning. et Sanad. *hora* octo codd. Feæ, Zarot. Venett. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1492. 1495. 1514. et Florent. 1482. *oram* Venet. 1552. in margine.—304 Vatt. 1. 5. 7. Vat. Rom. 2. a m. pr. Vat. Rom. 3. tres ap.

NOTÆ

de Divin. ‘Negat sine furore Democritus quenquam poëtā magnum esse posse.’ Et II. de Orat. ‘Sine inflammatione animorum, etsine quodam afflatu quasi furoris; quod et a Platone scriptis relictum dicunt.’

Helicone] Is mons Bæotiæ Musis sacer, Parnasso vicinus.

297 *Democritus*] De eo Philosopho I. Epist. 12.

Bona pars non unguēs ponere, &c.] Quasi vero cultum exteriorē negligendo, et insanix speciem præ se ferendo, boni poëtæ habendi sint.

298 *Non barbā*] Philosophi quidem alebant barbā: et gravitati tribuebatur. At in ceteris insanix

species erat.

Secreta petit loca] Hominum conspectum et consuetudinem fugit.

300 *Tribus Anticyris*] De Anticyra insula II. Sat. 3. 83. Ibidem de Elleboro in ea abundanti, quod insanix remedium. Quod autem Horatius tres Anticyras dicit, cum duas Strabo ponat, anxesis est.

301 *Licino*] Is Augusti tonsor et libertus ab eo factus Senator, quod Pompeium odisset.

302 *Qui purgor [purgo] bilem*] Per quam insanix optima poëmata conderem. Ironia est. Alii *purgor* legunt perperam.

304 *Nil tanti est*] Absit ut insanire

Reddere quæ ferrum valet, exsors ipsa secandi :	305
Munus et officium, nil scribens ipse, docebo ;	
Unde parentur opes ; quid alat formetque poëtam ;	
Quid deceat, quid non ; quo virtus, quo ferat error.	
Scribendi recte, sapere est et principium et fons :	
Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ :	310
Verbaque provisam rem non invita sequentur.	
Qui didicit patriæ quid debeat, et quid amicis,	

cotis, quæ secare non valens reddit ferrum acutum et secando aptum. Nihil ego scribens docebo munus et officium scribendi : unde facultas petatur ; quid erudiat et perficiat poëtam ; quid conveniat, quid non ; quo virtus, quo error deducat. Sana mens est principium et origo recte scribendi : materiam tibi suppeditabunt placita Socratis : præparatamque materiam sequetur ultro facundia. Qui scit quid patriæ,

Valart. et ed. Britann. 1520. *ego sed fungar.* Schoenborn. 1. 4. *fungor.*—305 Schoenborn. 1. *expers ipsa.*—307 Heller. *parentur opes ; quod.*—308 Vat. Rom. 9. *ferat horror.*—310 Heller. *potuerunt.*—311 Codex Pulm. et Chabot. *prævisam.* Exc. Sax. et unus ap. Oberlin. *sequuntur.*—312 Angelic. 1. et Exc.

NOTÆ

velim ad eximia facienda carmina. Immo sapere malim et nulla componere : valeant Democritus et Democritici.

Ergo fungar vice cotis] Hoc petitum ab Isocrate, vel ab Aristotele, ut volunt alii : Αἱ ἀκόνοι αὐταὶ μὲν ταμείν οὐ δύνανται, τὸν δὲ σίδηρον ὀξεῖα καὶ τμητικὸν ποιοῦσι.

306 *Nil scribens]* Nullum carmen Epicum vel Dramaticum.

307 *Opes]* Adjumenta ad bene scribendum : dives poëseos facultas et virtus.

308 *Error]* Ignoratio artis et virtutis poëticæ.

310 *Socraticæ chartæ]* Philosophiæ præsertim moralis scientia ; quam Socrates promovit, et ab eo haurerunt Plato, Xenophou, aliique, et scriptis illustrarunt. De Socrate, III. Od. 21. Item II. Sat. 4.

Rem poterunt ostendere] Scribendi ubertatem præbebunt. Cic. in Bruto.

‘Habeat omnes Philosophiæ notos et tractatos locos : nihil enim de religione, nihil de pietate, nihil de charitate patriæ, nihil de morte, nihil de bonis rebus aut malis, nihil de virtutibus aut vitiis, nihil de officio, nihil de dolore et voluptate, nihil de perturbationibus animi et erroribus, (quæ sæpe cadunt in causas, ut in poëmata sæpissime,) nihil inquam sine ea scientia ample et copiose dici et explicari potest.’ Et alibi : ‘Omnis ubertas et quasi sylvæ dicendi e disputationibus philosophorum ducta est.’

311 *Verbaque provisam rem, &c.]* Si rem bene tenes, si præparatam habes rerum copiam, non deerit elocutio ; verbaque et dictiones affatim sequentur : et apte atque accommodate dices. Cic. de Orat. III. ‘Rerum copia verborum copiam gignit.’

312 *Patriæ quid debeat, &c.]* De variis istis officiis Plato de Legibus v. &c.

Quo sit amore parens, quo frater amandus et hospes,
 Quod sit conscripti, quod iudicis officium, quæ
 Partes in bellum missi ducis; ille profecto 315
 Reddere personæ scit convenientia cuique.
 Respicere exemplar vitæ morumque jubebo
 Doctum imitatore, et veras hinc ducere voces.
 Interdum speciosa locis morataque recte
 Fabula, nullius veneris, sine pondere et arte, 320
 Valdius oblectat populum meliusque moratur,

quid amicis debeat; qua parentes, qua fratres et hospites charitate diligendi sint; quod Senatoris, quod Iudicis, quod belli Ducis munus sit; is certe novit tribuere decorum unicuique personæ. Solers imitator debet intueri exemplar vitæ et morum, atque hinc proprios fingere sermones. Nonnunquam Comædia locis pulchra, beneque mores exprimens, quanquam nec elegans nec verbis ornata nec artificiose disposita, populo magis placebit, eumque melius detinebit, quam versus sententiis destituti

//////////

Sax. quod debeat et quod.—313 Vallicel. 3. frater et hospes.—314 Quid sit Heller. quid iudicis Schoenborn. 1.—318 Harl. 1. 2. 3. 4. 6. Schoenborn. 1. 4. omnes codd. Feæ, alii, et edd. prisæ, *vivas h. d. voces*; et sic Nic. Heinsius ad Ovid. Amor. 1. 4. 19. *veras h. d. voces* codd. apud Lamb. Talb. Valart. Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. Lamb. Gryph. 1566. Mur. Chab. Desprez, Bond. Dac. Baxt. Gesn. Batt. Combe, Wetz. Zeun. Bipont. Jaeck, et Dæring. *vivas inducere voces* Vat. Rom.—319 Septem codd. Feæ, *locis*; ita etiam omnes Lamb. tres Pulm. quatuor Cruq. plerique Achillis Statii; notatum ex Ms. in ora edit. Aldi 1509. Bibl. Barb. et 1519. Bibl. Ang. Acron, Porphyrio, edit. Princ. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1492. 1514. 1546. Lamb. Chabot. Desprez, Bond. Talb. Dac. Baxt. Bentr. Cun. San. Merv. Gesn. Phil. Batt. Sandby, Val. Dor. Oberl. Combe, Wetz. Zeun. Schelle, Fea, Bothe, Kidd, Jaeck, et Dæring. Alii codd. Feæ, Harl. 2. 3. 4. 6. 7. duo Bersm. et unus Achill. Statii *jocis*; et sic Marc. Venet. ap. Zeun. et Glarean. Vide Burm. ad Quintil. Inst. Orat. vi. 3. p. 528. Ovid. Fast. iv. 868. Phædr. Prol. vi. et Val. Max. vii. 8. 9.—321 *Blandius oblectat* Heller. Marklandus dubitat de voce, *meliusque*.—323

NOTÆ

313 *Hospes*] Contra peregrinos peccata, præ illis quæ in cives committuntur, ultori Deo curæ sunt. Nam cum peregrinus amicis cognatisque careat, majorem apud Deos et apud homines meretur misericordiam, &c. Plato mox citatus.

317 *Respicere exemplar, &c.*] In animo suo eximum et perfectissimum exemplar sibi fugat. Non hominem quempiam privatam, sed perfectissimam et numeris omnibus absoluti hominis sibi proponat imaginem, sive

ideam, ut Plato vocat: atque secundum illam scribat et dicat.

318 *Imitatore*] Poësis est imitatio, ex Platone, Aristotele, &c.

Veras voces] Rei naturam vere exprimentes. Al. *vivas*; sed apage.

319 *Speciosa locis, &c.*] *Locis* communibus et sententiis rerum naturam et mores apprimè exhibentibus, quamvis nullo verborum ornato. Al. *jocis*. Prior lectio præferenda.

Morataque recte Fabula] Lege Quintil. vi.

Quam versus inopes rerum, nugæque canoræ.
 Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo
 Musa loqui, præter laudem nullius avaris.
 Romani pueri longis rationibus assem 325
 Discunt in partes centum diducere. ¶ Dicat
 Filius Albini, Si de quincunce remota est
 Uncia, quid superat? ¶ Poteras dixisse, Triens. ¶ Eu!

et sonantes nugæ. *Musa Græcis largita est ingenium et politè sermonis facultatem, quippe nihil appetentibus nisi laudem. At contra juvenes Romani longis numeris discunt assem dividere in centum partes. Albini filius respondeat: si de quinque unciiis dematur una, quid restat? poteras dicere, triens.*

Græcis Schoenborn. 1.—324 Vallicel. 3. laudes. Schoenborn. 1. arari.—326 Schoenborn. 1. Vatt. 4. 14. 17. 24. Vat. Rom. 7. 9. Vat. Palat. 4. Angelic. 1. 3. Barberin. 2. et Venett. 1495. 1514. deducere. ‘Pessime Bentleius immutavit Dicat in Dicat: neque enim novit Enallagen Personæ in tali Dialogismo urbanam esse atque elegantem, et comica prolatione pronuntiatam.’ Baxl. Bentleium secuti sunt Schelle, Kidd, et Jaeck.—327 Albini Vat. 1. a m. pr. Vatt. 3. 7. Vat. Palat. 4. Chisian. 1. et Venet. 1509.—328 Ed. Junkeri, et Bentr. ex ingenio, superet? sequuntur Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Valart. Wakef. Wetzel. et Kidd. superest? quinque codd. Feæ, Exc. Sax. Harl. 7. aliiq. ap. Valart. superat? ceteri codd. et edd. Poterat quatuordecim codd. Feæ, Harl. 1. quatuor Bersmanni, quinque Bentr. unus Valart. edd. Zarot. Vet. Comb. Bentr. Cuning. Sanad. Mervill. Wakef. Bondoni, et Kidd. Poteras Harl. 2. 3. 4. 6. 7. septem Feæ, edd. vet. Aldd. 1. 2. 3. Junt. 1503. Britann. 1520. Dion. ab Harsio 1538. Lamb. Mur. H. Steph. Cruq. et recentt. triens eu Vat. Rom. 2. 6. Vat. Palat. 6. Chisian. 6. Angelic. 2. 3. alii codd. ap. Pulm. Cruq. Talbot. notatum ex cod. in ora Ald. 1509. in Biblioth. Barberin. Acron, Comment. Cruq. triens: heus Dorigh. Alii codd. ap. Feam, triens, hem; triens, en; triens, heu; triens, oe. Vat. 1. a m. pr. trientem. Vat. 1. a m. sec. Vat. 7. Vatt. Rom. 3. 4. 6. 9. et Barberin. 1. triens est. Nonnulli ita constituunt: MAG. Dicat Filius... superat?—Poterat dix-

NOTE

322 *Nugæ canoræ]* Versus solo verborum sonitu inflati, modulati quamvis et numerosi, non sic afficiunt, ut qui verbis inopes quidem, at rebus divites fuerint. Pers. Sat. v. ‘Non equidem hoc studeo bullatis ut mihi nugis Pagina turgescat.’ Statius nugas ejusmodi canoras effutiit.

323 *Ingenium, Graiis]* Adverte, Lector, quam sæpe Græcos commendet Horatius: et merito: cum scripserint illi sapienter æque et eleganter, ingeniose et accurate. Nempe quod non quæstui sed gloriæ studebant.

326 *Assem Discunt in partes centum diducere]* Arithmeticam sedulo ediscunt augendis opibus utilem: longis rationibus: addendo, dividendo, diminuendo, multiplicando, subtrahendo.

327 *Dicat Filius Albini]* Prosopopœia. Albinus insignis fenerator filium ad Incri studium artemque instituens.

Quincunce... Triens... Semis] As duodecim habet partes, sive uncias, ‘Uncia’ ab nno dicta, quod una sit e duodecim partibus assis. ‘Sextans’ duæ sunt uncia: sic dicitur quasi sex.

Rem poteris servare tuam. Redit uncia, quid fit?

¶ Semis. ¶ An, hæc animos ærugo et cura peculī 330

Cum semel imbuerit, speramus carmina fingi

Posse linenda cedro, et levi servanda cupresso?

Aut prodesse volunt aut delectare poëtæ,

Aut simul et jucunda et idonea dicere vitæ.

Bene: valebis tua bona conservare. Quod si uncia addatur, quid erit? Semis. Atqui cum ista lues et studium lucri animos occuparit, an putamus carmina condi posse cedro illinenda, et fabrefacta cupresso custodienda? Poëtæ vel cupiunt prodesse, vel delectare; vel jucunda pariter atque utilia dicere ad vitam

isse—PUER. *Triens.* MAG. *Eu! Rem poteris, &c.*—329 *Rem poterit servare tuam* Harl. 7. ut edidit Cuning.—330 *Ad hæc plurimi codd. ap. Feam, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Schoenborn. 1. 4. alii codd. ap. Talbot. At hæc Vat. 10. duo codd. Cruquii a m. sec. et Sorb. ap. Valart. ita etiam Lamb. Dacer. Wakef. Fea, et Bothe. An hæc Bentl. ex tribus codd. Blandd. et ex conj. Achill. Statii; sequuntur Baxt. Traj. ad Rhen. 1713. Sanad. Mervill. Sandby, Phil. Dorigh. Gesn. Bipont. Zenn. Comb. Kidd. Jaeck, et Dœring. Et hæc Cuning. ex ingenio.*—331 *Tredecim codd. Feæ, tres Pulm. sex Bentl. sex Valart. Vet. Comb. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. et Valart. speramus. Ceteri codd. Feæ, alii ap. Bentl. et Valart. omnes Harl. Zarot, et edd. antiq. Aldd. Junt. et inde ceteræ omnes, speramus; et sic legit Nic. Heinsius ad Ovid. Trist. 1. 1. 5.*—332 *Posse linenda* Heller. *cupressu* Vat. 2. Vat. Rom. 7. Chisian. 6. a m. sec. Vallicel. 1. et duo Pulm. cum edd. Cuning. Sanad. Mervill.

NOTÆ

ta pars assis. ‘Quadrans,’ tres uncia; quod sit quarta pars. ‘Triens,’ quatuor uncia; tertia pars. ‘Quincunx,’ quinque uncia; ‘Semis,’ sex uncia; sive dimidium assis. ‘Septunx,’ septem uncia; ‘Bes’ olim ‘Des,’ quasi demto triente, id est, demtis quatuor uncis de asse, octo continet uncias. ‘Dodrans,’ novem uncia; quod demtum sit quadrans. ‘Dextrans,’ quod demtum sit sextans. ‘Deunx,’ quod una desit uncia ad assem.

328 *Poteris dixisse*] Instigatio est, qua interrogans urget Albiui filium ut respondeat, *Triens.*

Eu] Approbatio est bonæ responsionis pueri. Al. *heus*, vel *hem*, &c. sed minus bene.

330 *Ærugo*] Æris vitium est. Metaphor. pro avaritia et opum cupiditate;

qua bona indoles corrumpitur, ut metalla rubigine.

332 *Linenda cedro*] Digna immortalitate, quæ significatur per cedrum minime putrescentem. Hinc olim eximia scripta cedrino oleo linbantur, ne blattis vel ipsa vetustate corrosa absumentur interirent. Plin. xvi. 39. ‘Cedri oleo pruneta materies nec tineam nec cariem sentit.’

Levi cupresso] Cypressina arca, capsula, scrinio. ‘Cypressus cariem et vetustatem non sentit.’ Item, ‘adversus cariem tineasque firmissima.’ Plin. xvi. 40. et 42.

333 *Aut prodesse volunt, &c.*] Dna sunt hæc poësis virtutes, docendi atque delectandi: de quibus præcepta dat Horatius ista duo. Ut doceas utiliter, esto brevis. Ut delectes, finge veri similia.

Quicquid præcipies, esto brevis; ut cito dicta 335
 Percipiant animi dociles, teneantque fideles:
 Omne supervacuum pleno de pectore manat.
 Ficta voluptatis causa, sint proxima veris.
 * Nec, quodcumque volet, poscat sibi fabula credi;
 Neu pransæ Lamiae vivum puerum extrahat alvo. 340
 Centuriæ seniorum agitant expertia frugis;

bene instituendum. Si quod præceptum das, illud breve sit; ut animus paucis verbis comprehensus suscipiat facile, et sedulo retineat. Omne redundans, effluit ex animo pleno. Fictu ad oblectamentum sint vero simillima: nec quidlibet credi potest fabula: neve devoratum infantem e lamiae ventre eximat vivum. Porro quod nihil fructuosum continet, respuitur a cætu seniorum: clati vero Rhamnenses explodunt carmina

et Phil.—335 Schoenborn. 1. *ut scito*. Vat. Palat. 4. et Barberin. 2. *et cito*. —336 *Præcipiant* Zarot. 1470. *animus unus Cruquii. dociles animi* Vat. Rom. 6.—337 Vat. Rom. 10. *de corpore*; et sic unus apud Bentleium, qui totum versum, ut suspectum, uncis includit; et monacho potius, quam Flacco attribuit. Simile quid refutavimus ad iv. Od. 8. 17. Cum Bentleio sentiunt Guyetus, Mervill. *manat de pectore pleno* tres codd. ap. Bersm.—338 Vat. Rom. 9. *ficta voluntatis*.—339 *Ne quodcumque volet* Vat. Rom. 3. a m. pr. 4. 5. Vat. Palat. 6. Barberin. 1. Harl. 1. Gott. Zarot. Florent. 1452. Venet. 1479. Bentl. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Sandby, Dorigh. Wetzel. Schelle, Kidd, et Jaeck. *Ne quodcumque velit* Harl. 3. aliique ap. Feam. *Nec quæcumque velit* duo codd. Pulmanni. *Nec quodcumque rolet* quinque codd. Feæ, unus Pulmanni, Aldus 1501. 1509. 1519. Junta 1503. Basill. 1527. 1531. 1580. Glar. Frib. 1536. Dion. ab Harsio Lugd. 1538. edit. Venn. 1546. 1552. Lamb. Gryph. 1566. Cruq. Mur. et fortasse aliorum omnium usque ad Bentleium; sed retinuit Baxterus cum suis asseclis Gesnero, Batt. Val. Oberl. Combe, Wakef. Zennio, Bipont. Fea, Bothe, et Dæring.—340 *Ne pransæ* Vat. Rom. 7. *puerum vivum* Angelic. 3. *excitat alvo* Cuning.

NOTE

338 *Ficta voluptatis causa, &c.*] Reprehenditur Virgilius, quod ait, mutatas naves in nymphas Æn. x. 83. item Æn. vi. per ramum aureum ad Inferos Æneam descendisse: item Didoni comam ab Iride abscissam. Æn. iv. &c.

340 *Neu pransæ Lamiae, &c.*] Nec fingat Poëta puerum a lamia devoratum, et mox ejus ventre extractum viventem. Hoc fortasse figmentum erat alicujus poëtastris illius temporis; ridiculum sane et a natura abhorrens.

Lamiae] Lamia Philostrato ponitur inter larvas et lemures; Sexto Pom-

peio est venefica; Snidæ formosa mulier Libyæ Jovi adamata. Alii aliter. Olim vulgo lamiae putabantur mulieres speciosæ quæ blanditiis allectos juvenes devorabant. Isidorus a laniando dici existimat, quod infantes corripenter ac laniarent. De Lamia Libyæ regina pulchra sed crudeli Diod. Sic. lib. xx. Nihil ad rem Lamus rex Læstrygonum humana carne solitus vesci.

341 *Centuriæ seniorum*] Senes amanti seria et gravia carmina moribus instituendis utilia. *Centuriæ*] Singulæ tribus olim in centurias divisæ.

Celsi prætereunt austera poëmata Rhamnes :
 Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci,
 Lectorem delectando, pariterque monendo.
 Hic meret æra liber Sosiis ; hic et mare transit, 345
 Et longum noto scriptori prorogat ævum.
 Sunt delicta tamen quibus ignovisse velimus :
 Nam neque chorda sonum reddit quem vult manus et mens,
 Poscentique gravem persæpe remittit acutum ;
 Nec semper feriet quodcumque minabitur arcus. 350
 Verum ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
 Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
 Aut humana parum cavit natura. Quid ergo est ?

*severiora. At ille omnium suffragationem aufert qui jucundum atque utile conjunx-
 erit, lectorem oblectando simul et docendo: talis codex Sosiis questum parat, trans
 mare portatur, atque auctori famam conciliat et immortalitatem. Sunt tamen errata,
 quibus veniam dari velim. Etenim chorda non semper edit sonum quem vult
 mens et manus; et petenti gravem aliquando acutum reddit: nec arcus collineabit
 quocumque tendet. At cum pars major carminis speciosa fuerit, ego non offendar
 paucis erroribus, quos vel reliquerit indiligentia, vel hominis ingenium tenuè rix cavere*

//////////

—341 Schoenborn. 4. *expiencia frugis*.—342 *Celsa* Heller. *austria* Schoenborn. 1. *austrea* Schoenborn. 4. *Ramnes* Bodoni, Benti. et Kidd.—344 Vat. 8. Vat. Rom. 9. et Vat. Ottobon. 2. *movendo*.—345 *Sosis* Bamberg. et quatuor Cruquii.—346 Vat. Rom. 9. *voto scriptori*.—348 Bamberg. *sonum reddit*. *Vox reddit* deest in Schoenborn. 1. *quam vult* Heller. *unt mens* Vat. Rom. 7.—349 Heller. *per se remittit acerun*. Tres codd. Cruquii, *remutit acutum*, quod in textum admisit Cruquius. *remugit unus* Pulmanni.—350 *Non semper* Vat. Palat. 3. *quocumque* novem codd. Feæ, Schœnborn. 4. et tres Bersmanni. *quæcumque* unus Achilli. Statii. *cicumque* conj. Bonfin.—352 *Offendor* Vat. Rom. 3.—353 *Quid ergo?* sine est, in quibusdam codd. et edd. ante Baxt. *Quid ergo est?* Vatt. 1. 2. 3. 4. 5. 7. 8. 10. 12. 17. 18. 21. 24. Vat. Rom. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. Vat. Palat. 4. Vat. Ottobon. 2. Chisian. 6. Angelic. 2. Barberin. 1. 2. Vallicel. 1. 3. omnes Cruquii, septem Pulmanni, Acron, et no-

NOTE

342 *Rhamnes*] Equites et juvenes jucunda petunt. A Romulo dicti Rhamnes seu Rhamnenses, ut Tatienses a Tatio, Luceres a Lucumone, vel a Lucero. Varro de L. L. iv. Plutarchus in Romulo, &c.

343 *Omne tulit punctum*] Suffragia punctis aliquando notabantur. Cic. pro Muræna, n. 72. 'Recordor quantum hæc quæstiones in Senatu habitæ punctorum nobis detraxerint.'

345 *Sosiis*] Hi fratres erant, celebres Romæ librarii et bibliopolæ: de his jam r. Epist. ult.

Mare transit] Expetitur ab exteris nationibus.

348 *Nam neque chorda*, &c.] Citharædus interdum aberrat, pariter et sagittarius non semper scopum ferit, aut collineat.

351 *Non ego paucis Offendar maculis*] Vide Longin. cap. 30.

Ut scriptor si peccat idem librarius usque,
 Quamvis est monitus, venia caret; et citharædus 355
 Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem;
 Sic mihi, qui multum cessat, fit Chærilus ille,
 Quem bis terque bonum cum risu miror; et idem
 Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus?
 Verum operi longo fas est obrepere somnum. 360

potuerit. Quid igitur statuendum? Quemadmodum librorum descriptori, si idem semper erratum admittat etiam admonitus, minime ignoscitur; et citharista deridetur qui semper ad eandem chordam offendit; ita qui sæpius in carmine hallucinatur, ridetur similis isti Chæriilo, quem bis aut ter elegantem admiror et derideo; ipsemet autem deleo quotiescumque labitur excellens Homerus. Sed in longo opere

tatum ex cod. in ora Ald. 1509. in Biblioth. Barberin. ita etiam Venett. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. Florent. 1482. Britann. 1520. Bad. Ascens. Basill. 1527. 1531. Vascos. Baxt. Bentr. Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Gesn. Oberlin. Comb. Wakef. Wetz. Bipont. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring.—354 Vallicel. 1. a m. sec. *si peccet*.—355 Vat. Rom. *Est quamvis*. Achill. Statii codex, *sit monitus*. Vat. 1. *ut citharædus*; sic alii Mss. apud Lamb. tres Bentleii, qui adoptavit in textu; quoniam suaviorem ei, et vividiorem reddit orationem; et quia ita Noster 1. Epist. 1. 20. Epist. 13. 12. sequuntur anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Cun. San. Merv. Sandby, Wakef. Wetz. Schelle. ‘Nihil innovandum in æque bona, et hic planiore lectione.’ Fea.—356 Vallicel. 1. *oberrat in una*. Vat. Rom. 6. et Vat. Palat. 3. *oberrat eadem*.—357 Vat. Rom. 3. et Angelic. 3. *cessat multum*. Schoenborn. 1. *Chærilus*.—358 Cevallerius et Bentr. ex uno cod. *bis, terve*; et sic Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Sandby, Dorigh. Wakef. Wetz. Fea, Kidd. Bothe, et Jaeck.—360 Quindecim codd. ap. Feam, *operi longo*; et sic septem Lambini, duo Pulmanni, alii apud Talbot. duo Bentleii, Valart. Acron, sexdecim ap. edit. Princ. Med. 1476. Veun. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. 1514. Flor. 1482. ita dedit Nic. Heins. ad Ovid. VII. Met. 155. revocavit in textum Bentleius; sequuntur Baxt. anonymus 1713. Cun. San. Merv. Phil. Sandby, Gesn. Val. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zenn. Schelle. Ita etiam

NOTÆ

357 *Qui multum cessat*] Sæpius iners et negligens, et hinc crebrius peccans. II. Epist. 2. 14. ‘semel hic cessavit.’

Chærilus] De eo II. Epist. 1. 233.

358 *Bis terque bonum miror*] Demior quod non semper male, quodque vel bis aut ter bene scribat.

359 *Indignor, quandoque bonus dormitat*] Nam bonum poëtam bene semper et concinne dicere velim. At ‘peccare humanum est,’ Plin. ‘nemo est qui omnibus horis sapiat,’ Cic.

Videtur hic Horatius alludere ad id quod Aristoteles notat, Homerum contra decorum et rationem scribere, Ulysses, prudentissimum ubique et vigilantissimum, somno oppressum e navi sublato a Phæacibus et in litore Ithacensi expositum. Tunc certe Homerus ipse plus quam Ulysses dormitasse videatur. Alia multa in Homero sunt reprehensa, pariter et in Virgilio pleraque. Vide Macrob. &c.

360 *Verum operi longo, &c.*] Quintil.

Ut pictura, poësis : erit quæ, si propius stes,
 Te capiat magis, et quædam, si longius abstes :
 Hæc amat obscurum ; volet hæc sub luce videri,
 Judicis argutum quæ non formidat acumen :
 Hæc placuit semel ; hæc decies repetita placebit. 365
 O major juvenum, quamvis et voce paterna
 Fingeris ad rectum, et per te sapis, hoc tibi dictum
 Tolle memor ; certis medium et tolerabile rebus
 Recte concedi : consultus juris et actor

cespitare licet. Poësis est similis picturæ: quædam tibi magis placebit, si ulsis proximus; quædam vero si remotior fueris. Altera loco pulum tenebroso, altera ad lucem plenam vult spectari, scilicet quæ non timet judicis examen severum: altera semel duntaxat, altera decies spectata approbabitur. O major natu juvenum Pisonum, tametsi patris documentis formaris ad id quod perfectum est, et ex te sapis; hoc monitum ausculta et retine: In rebus quibusdam mediocritas toleratur, et rite admittitur. Juris peritus et caudicus mediocris longe distat ab eloquentia

//////////

emend. Nic. Heins. ad Ovid. Met. vii. 155. Al. opere in longo. Bentley's lectionis testem affert S. Hieronymum in Epist. ad Pammachium et Oceanum; et ita habere omnes doctissimi Patris editiones asserit. Id verum est in editionibus Erasmi anni 1530. Sed in ed. Vallarsii 1735. legitur *operi in longo*. Vet. Comb. *operi in tanto*.—362 *Te capiet* nonnulli codd. ap. Feam. *Te capiat* quatuor codd. Bersmanni, Helmst. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Lamb. Bentl. et edd. recentt. *si longius astes* Vat. Palat. 4. a m. pr. et Venet. 1750. Alii codd. et edd. *abstes*.—363 Heller. *Hæc amet*.—364 *Judicis angustum* Heller. *non quæ* Vat. Palat. 1.—367 Heller. *et parte sapis*. Schoenborn. 4. *hæc tibi*.—368 Vat. 19. *veris medium*. Vat. Rom. 10. *certis medium est*. Schoenborn. 1. *certis medium tolerabile, sine ct.*—369 Schoenborn. 4. et qua-

NOTÆ

x. 1. 'Labuntur aliquando, et oneri cedunt, et indulgent ingeniorum suorum voluptati: nec semper intendunt animum, et nonnunquam fatigantur: cum Cicero dormitare interim Demosthenes, Horatio vero etiam Homerus ipse videatur. Summi enim sunt, homines tamen.'

361 *Ut pictura, poësis: erit, &c.*] Pictura est muta poësis: poësis loquens pictura. Plato de Rep. x. Aristot. Poët. Plutarchus ex Simo-nide, &c. Cic. Tusc. v. n. 114. 'Tradunt Homerum cæcum fuisse: et ejus picturam, non poësim videmus. Quæ regio? quæ ora? qui locus Græciæ? quæ species formæ? quæ pigna? quæ acies? quod remigium? qui mo-

tus hominum, qui ferarum, non ita expictus est, ut quæ ipse non viderit, nos ut videremus effecerit?'

Quæ, si propius stes, &c.] Ita quædam poësis haud accurata raptim si legatur, forte placebit, duobus locis aut tribus sat nitidis. At si diligentius consideretur, apparebunt maculæ et vitia permulta, quibus offensus lector aversabitur. Contra poësis elegans passim et ad amissum facta, ingenioque et arte diu elaborata, quo sæpius inspicietur, eo plus admirationem movebit; quia novæ semper veneres et lepores elucescent.

365 *Hæc decies repetita placebit*] Plato in Philebo, quæ pulchra sunt, bis et ter repetenda, dixit.

Causarum mediocris abest virtute diserti 370
 Messalæ, nec scit quantum Cascellius Aulus ;
 Sed tamen in pretio est : mediocribus esse pœtis
 Non homines, non Di, non concessere columnæ.
 Ut gratas inter mensas symphonia discors,
 Et crassum unguentum, et Sardo cum melle papaver, 375

Messalæ ; nec tantum pollet quantum Aulus Cascellius : attamen laudatur. Verum pœtam mediocre non ferunt Dii, non homines, non tabernæ. Sicut lautus inter epulus incondita musica, et vile unguentum, et papaver cum melle Sardo mixtum

tuordecim codd. Fea, et auctor.—371 *Messalæ* Bodoni. *Messalæ nescit* Schoenborn. 1. Heller. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. alii ap. Feam. *Cathelius* Heller. et Schoenborn. 1. *Cascellius* septem codd. Fea, tres Pulmanni, Comment. Crnq. et notatum ex cod. in ora Ald. 1509. in Biblioth. Barberin. Alii codd. *Cascellius, Cascellius*. ' *Cascellius* etiam in Pandectis Florentinis, et vulgatis in l. c. § 1. de Legat. et Fid. III. l. VI. § 1. de Dote Præl. l. XXVI. de Instr. vel Instr. Leg. et alibi sæpe ; ut videre est apud Ant. Augustinum de Nomin. propr. Pand. cap. 1. n. 18. AVLVVS CASCELLIVS apud Grut. p. 240. AVLVVS CASCELLIVS IVCVNDVS. p. 1131. 5. et alii Cascellii p. 39. 5. 228. 8. 241. apud Murat. p. 1319. 6. 1498. 11. Vulp. Vet. Lat. tom. II. p. 190. AVLVVS CASCELLIVS AVLI FILIVS ; ex quo lapide Pirrhus Ligorius Horatii locum restituendum proposuerat. Ita bene Lamb. Mur. D. Heins. Nannius, Desprez, Baxt. Bentl. anonymus 1713. Cun. San. Merv. Phil. Gesn. Val. Dor. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. Schelle.' *Fea*.—372 Heller. in *pretio : mediocribus*.—373 *Non Di, non homines* Vat. 10. Vat. Rom. 10. Harl. 7. alii codd. ap. Lamb. qui adoptavit, duo ap. Valart. et notatum in ora Ald. 1509. in Biblioth. Barberin. *consensere* Vat. 4.—375 *Ut crassum u. Sardo, sine et*, Vat. 1. et Heller.

NOTÆ

371 *Messalæ*] Messala Corvinus orator disertissimus ; de quo III. Od. 21. et I. Sal. 10.

Cascellius] Aulus Cascellius Vindex juris civilis scientia præcipuus : hunc commendat Val. Max. &c.

373 *Non homines*] Certe mavult eruditus quisque nullos quam mediocres versus audire et legere.

Non Di] Apollo, Bacchus, Musæ : vel Dii, in quorum festis canuntur carmina et aguntur ludi. Et quidem nihil nisi præstantissimum Diis offerri aut placere fas est.

Non columnæ] Quia non invenient emtores : sed in pulvere et oblivione jacebunt. *Columnæ*] Sen pilæ, ad quas libri venales prostabant ; librorum tabernæ publicis porticibus

contignæ et affixæ. De his jam I. Sat. 4. 71. ubi : ' Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.'

374 *Gratas inter mensas*] Inter unam et alteram mensam : in secunda mensa.

375 *Unguentum*] Quo utebantur veteres ad delicias. I. Od. 36. et 38.

Sardo cum melle papaver] Bellaria e melle deterrimo, quale est Sardoum ; factum scilicet ex amaris herbis crescentibus in Sardinia insula Italiæ vicina. Sardum mel, ut et Corsicm, valde amarum est et nullius pretii. Plin. XIX. 8. ' Papaveris sativi tria sunt genera. Candidum, cujus semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos dabatur.' Petronius satyricè vanos declinatores ait, ' mel-

Offendunt, poterat duci quia cœna sine istis ;
 Sic animis natum inventumque pœma juvandis,
 Si paulum a summo decessit, vergit ad imum.
 Ludere qui nescit campestribus abstinet armis,
 Indoctusque pilæ discive trochive quiescit ;

380

respuuntur, quoniam transigi canu potest absque illis ; sic carmen ad animos recreandis factum, si tantulum abest a supremo, tendit ad infimum. Qui ludorum est imperitus, fugit exercitationes campi Martii : haud solers pilæ vel disci, vel trochi,

Ut crassum habent etiam Vat. Rom. 9. Exc. Sax. et Harl. 7.—376 *Offendit* Heller. ubi hic versus etiam priori antepositus est. *sine illis* Vat. 19.—378 *Vocem decessit* testantur Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. Vatt. 1. (2. a m. pr.) 3. 4. 5. 7. 9. 10. 14. 18. 21. Vatt. Rom. 2. 3. 4. 5. (6. a m. sec.) 11. Vatt. Palat. 3. 4. 6. Vat. Ottobon. 2. Chisian. 6. Angelic. 1. 2. Barberin. 2. Vallicel. 3. duo Lamb. tres Pnlm. quatuor Cruq. alii Talbotii, decem Valart. et Acon ; ita notatum ex Ms. in ora edit. Aldi 1509. Bibl. Barb. edit. Prine. Venn. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. 1495. 1509. 1514. Flor. 1482. Junta 1503. Britan. 1520. Frib. 1536. restituit Talb. inde Baxt. Benth. Cun. San. Merv. Phil. Gesn. Dor. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. Schelle. *a summo decessit* Lamb. Cruq. Baxt. anonymus 1713. Gesn. Batt. Val. Oberl. Wakef. Wetz. Zeun. ‘Nulla particula opus est, quam omnes Mss. nostri, et aliorum, et Commentator Cruquianus, non agnoscunt, eleganter. Cf. Cic. pro Ligar. princip. Liv. xxxvii. n. 54. xxvii. 12. n. 10. Tacit. Ann. xiv. 49. Stat. Theb.

NOTÆ

litos fundere verborum globulos, et omnia dicta factaque quasi papavere et sesamo sparsa.’

379 *Ludere qui nescit*] Similitudine conglobata ostendit artem pœseos longa exercitatione ediscendam et excolendam, nec temere tentandam esse.

Ludere] Luctari, jaculari, currere, equitare, natare, salire: ad quæ se exercebat Romana juvenus in campo Martio. Vide 1. Od. 8.

380 *Pilæ*] Vid. 1. Sat. 5. 46. et 11. Sat. 2. 11.

Disci] De eo 1. Od. 8. et 11. Sat. 2.

Trochi] Duplex erat is ludus, ut jam dixi 11. Od. 24. 57. Priorem describit Virgilius Æn. vii. 378. ‘Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo, Quem pueri magno in gyro vacua atria circum Intenti ludo exerceant ; ille actus habena Curvatis

fertur spatiis ; stupet inscia turba, Impubesque manus mirata volubile buxum ; Dant animos plagæ.’ Alter non ita puerilis exercitationem poscebat, a priori longe diversus. Rotula quædam erat sen circulus ex ære vel ferro, cujus axiculis appensi erant annuli inter currendum tinnientes: in locis publicis peragebatur: annulorum vero sonitu monebantur prætereuntes ut declinarent ab incurso trochi. Sive, ut scribit Turnebus, rota erat habens ansam, quo facilius mitteretur, axiculisque compacta transvectis jaciebatur: quorum claviculæ et commissuræ aduncæ, dum versabatur missa rota vel circulus orbis missus, tinniebant et crepabant. Artis quidem erat mittere scienter. Propert. iii. 14. ‘Increpat et versi clavis adunca trochi.’ Martial. trochi meminit 11. 22. xiv. 168.

Ne spissæ risum tollant impune coronæ :
 Qui nescit, versus tamen audet fingere ! ¶ Quidni ?
 Liber et ingenuus, præsertim census equestrem
 Summam nummorum, vitioque remotus ab omni.
 ¶ Tu nihil invita dices faciesve Minerva ;
 Id tibi iudicium est, ea mens : si quid tamen olim
 Scripseris, in Metii descendat iudicis aures,
 Et patris, et nostras, nonumque prematur in annum,

385

hæc minime tractat ; ne frequentes circumstantes cachinnos effuse solvant : at carminum rudis ea nihilominus audet moliri. Cur non? liber est atque ingenuus, immo in censu repertus possidere opes ad equestrem dignitatem sufficientes ; atque omnis expers criminis. Tu vero nihil scribes aut ages Minerva repugnante. Hoc tibi est ingenium et iudicium. At si quidpiam aliquando scribas, committe illud auribus et examini Tarpæ, patrisque tui, et nostro. Quin et reconde ad annos novem.

11. 61. *Fea. ad unum Angelic. 1.—382 Vat. 18. versum. Harl. 7. audet scribere. Heller. Quid ni est?—385 Vat. 9. Vat. Ottobon. 2. et Vallicel. 1. facies dicesque. Cuning. facies dicesve. Alii ap. Feam, dices faciesque.—386 Id tibi j. esto nonnulli codd. ap. Feam. siquod tamen Heller.—387 ‘Meci Lamb. et Cruq. Mæci Bentl. ex Ms. post Pithopœnm. Metii agnoscunt et Mss. et Acron, cum Commentatore Cruquiano ; qui tamen errat, cum scribit, legendum esse Meti pro Metii. Prima enim syllaba brevis est etiam apud Virg. viii. Æn. 642. quicquid ibi dicat Pierius Valerianus de variis lectionibus. Jos. Castalio Observ. dec. v. 4. observat, Lambinum et Cruquium vocem per diphthongum scribere debuisse Mæci ; quod postea notavit quoque Bentleius. Metii, ut et Mettiii, frequentes in marmoribus scriptis ; et secundi etiam in nummis. Commentator Cruquianus ait, nostrum criticum fuisse Spurium Metium Tarpam, de quo 1. Sat. 10. 38. Matii Ms. Achillis Statii.’ *Fea. Mæci Heller. Metii unus ap. Jaeck. discedat Vat. Palat. 4. Vat. Ottobon. 2. Zarot. Venett. 1481. 1483. 1486. 1490. 1495. et Florent. 1482. Cf.**

NOTE

et 169. ‘Garrulus in laxo cur annulus orbe vagatur? Cedat ut argutis obvia turba trochis.’

382 *Quidni*] Prolepsis. Quasi vero illa essent ad pœsim adjuncta, probitas, nobilitas, opes.

383 *Liber*] Licet ego facere quodcumque libet.

Census equestrem] De illo in Epod. iv. Item i. Epist. 1.

385 *Tu nihil invita, &c.*] Pisonum juvenum majorem alloquitur. Tu quidem cum bona indole, sana mente, acri iudicio polleas, nihil aggredieris perperam : intelligesque quid possis, ut omnia rite præstes.

Invita Minerva] Reluctante et infesta hac Dea artium omnium præside ; sine cujus ope nihil feliciter quisquam moliri valet. Unde proverb. in eos qui illud tentant ad quod a natura minime comparati sunt ; quodque propterea nunquam recte exequuntur.

387 *Metii*] Sp. Metius Tarpa criticus optimus : de quo jam ante 1. Sat. 10.

388 *Patris*] Hic enim erat valde sagax, ingeniosus, eruditusque inprimis.

Et nostras] Amice agit ac fideliter.

Membranis intus positis. Delere licetbit

Quod non edideris; nescit vox missa reverti.

390

Sylvestres homines sacer interpretesque Deorum

Cædibus et victu fædo deterruit Orpheus;

Dictus ob hoc lenire tigres, rabidosque leones:

Dictus et Amphion, Thebanæ conditor arcis,

Dum chartæ scrinio manebunt inclusæ, poteris emendare quod non vulgaveris: at verbum editum nequaquam redire valet. Orpheus divinus et numinum internuntius homines feros avertit a cædibus et turpi vitæ ratione, propterea dictus mitigare tigres et leones ferocissimos. Amphion quoque Thebanæ arcis conditor dicitur lyræ

1. Epist. 20. 5.—390 Vat. 9. vox dicta.—393 Codex Achill. Stat. in hoc. Vat. 4. a m. pr. et notatum in ora Ald. 1509. in Biblioth. Barb. ab hoc. Eadem varietas 1. Sat. 4. 26. *rapidosque* Schoenborn. 1. 4. Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. alii ap. Feam, Zarot. Mediol. 1477. Florent. 1482. et Vet. Comb.—394 Hic versus in Bamberg. positus est ante priorem. *conditor urbis* Schoenborn. 1. 4. viginti quinque codd. Feæ, Harl. 1. 4. 6. Exc. Sax. quatuor Pulm. omnes Cruq. duodecim apud Valart. duo Oberl. Acron, edit. Princ. Med. 1476. Venn. 1481. 1483. 1486. 1490. 1495. 1514. Flor. 1482. Britann. 1520. 'Hæc lectio præferenda est aliæ *arcis*: Cadmus enim, ut notat Acron, Thebas constituit; eas

NOTÆ

Nonnumque prematur in annum] Diu servetur scriptum antequam in lucem edatur; ut limatum otiose et expolium non reformidet acre doctorum iudicium, quando vulgabitur. Vide Quintil. x. 4. 'Emendatio pars studiorum longe utilissima. Nec sine causa creditum est, stylum non minus agere cum delet: hujus autem operis est, adjicere, detrudere, mutare . . . Scripta reponantur ad aliquod tempus, ut ad ea post intervalum velut nova atque aliena redeamus; ne nobis scripta nostra quasi recentes fœtus blandiantur, &c. Cinnæ Smyrnam novem annis accipimus scriptam: et panegyricum Isoeratis annis decem elaboratum.' Vide Catul. Epig. xcvi. in Smyrnam Cinnæ.

391 *Sylvestres homines, &c.*] Poëseos excellentiam ostendit et commendat.

Sylvestres] More belluarum in sylvis et speluncis degentes.

Sacer] Vates divinos Plato nuncu-

pat. Cic. pro Archia: 'Ennius ille noster sanctos vocat poëtas, quod quasi Deorum munere commendati nobis esse videantur.' Ovid. 'At sacri vates, et Divum cura vocamur: Sunt etiam qui nos numen habere putant.'

Interpres Deorum] Poëtæ nihil sunt aliud nisi Deorum interpretes, a quocumque numine corripiantur, inquit Plato in Ione.

392 *Cædibus et victu fædo deterruit*] Ad humaniorem vitæ rationem et cultum adduxit. Lucret. v. 'Volgivo vitam tractabant more ferarum.' Vide supra 1. Sat. 3. 100. et seq.

Orpheus] Apollinis hic et Calliopes filius, Moysis tempore floruit. Nul- lum habemus Orpheï genuinum carmen. Hymni et alia quædam sub ejus nomine circumferuntur perpetuum: sunt enim Onomacriti poëtæ.

394 *Amphion*] Jovis ille atque Antiope filius Thebas a Cadmo conditas

Saxa movere sono testudinis, et prece blanda 395
 Ducere quo vellet: fuit hæc sapientia quondam,
 Publica privatis secernere, sacra profanis,
 Concubitu prohibere vago, dare jura maritis,
 Oppida moliri, leges incidere ligno:
 Sic honor et nomen divinis vatibus atque 400
 Carminibus venit. Post hos insignis Homerus,
 Tyrtæusque, mares animos in Martia bella

sono suarique cantu lapides morisse, et quocumque libuit impulsisse. Ea fuit olim sapientia, distinguere publica a privatis, et sacra a profanis, incerta concubitu vetare, maritis modum præscribere, urbes construere, leges tabulis inscribere. Sic fama et dignitas sacris poetis ac versibus contigit. Post illos inclaruit Homerus, ac Tyrtæus viriles animos ad certamina carminibus accendit: fata versibus pronun-

muro cinxit Amphion.' Fea.—399 Schoenborn. 3. molliri.—400 Sic honos Bamberg. Schoenborn. 1. 4. quinque Fea, Harl. 1. 2. Comment. Cruq. et notatum ex cod. in ora Ald. 1509. in Biblioth. Barberin.—402 Dircausque Schoenborn. 1. Harl. 2. 4. alii codd. Fea, et edd. antiq. Pircæusque Bamberg. et Schoenborn. 4. Tyrtæusque quinque codd. Fea, Acron, Porphyr. Venet.

NOTÆ

mutis et arce instruxit, 'Non quod lyra saxa duxerit, sed quod suaviter affatus homines rupium accolas, et incultis moribus rudes ad obsequii civilis pellexerit disciplinam,' inquit Solinus cap. 13. Vide III. Od. II.

396 *Fuit hæc sapientia quondam]* Poëta quondam Sapientes erant, et versibus documenta dabant.

397 *Publica privatis secernere]* Nam communia et publica tunc erant omnia, et robustior quisque per vim quidlibet rapiebat.

Sacra profanis] Nec religio quenquam retinebat.

398 *Dare jura maritis]* Non modo legitima statuendo conjugia, sed et adulteria prohibendo.

399 *Oppida moliri]* Societatis et opis mutua causa.

Leges incidere ligno] Primæ leges versibus quidem in ligneis tabulis scriptæ; postea ære incisæ, et locis publicis affixæ sunt.

400 *Sic honor, &c.]* Per eam sapientiæ rationem.

401 *Post hos]* Post primam illam poëseos ætatem venit altera, qua Homerus aliique recte facta ducum et summorum virorum celebrarunt.

402 *Tyrtæus]* Hic post Homerum non ita longe, septingentis prope ante Christum annis vivebat, Athenis oriundus, Indimagister ignobilis, luscus, claudus, mutilus: attamen ex Apollinis oraculo præfectus belli dux Lacedæmonis adversus Messenios, victoriam illis insignem peperit; cum militum animos præcedentibus cladi- bus fractos carmine de vera virtute et gloria stimulasset, atque ad moriendum pro patria fortiter incendisset. Carminis istius pretiosæ aliquot reliquæ ad nos usque pervenerunt. Hunc poëtam laudant Plato de Rep. 1. Pausanias in Messenicis, Strabo lib. vi. Athenæus lib. xiv. Stobæus multos ejus de bellica audacia versus

Versibus exacuit; dictæ per carmina sortes;
 Et vitæ monstrata via est; et gratia regum
 Pieriis tentata modis; ludusque repertus, 405
 Et longorum operum finis: ne forte pudori
 Sit tibi Musa lyræ solers, et cantor Apollo.
 Natura fieret laudabile carmen, an arte,
 Quæsitum est: ego nec studium sine divite vena,

tiata: et vivendi instituta tradita sunt: nec non gratia Principum captata. Inveniunt etiam ludi, atque laboris diuturni solatium: ne fortasse verecundium tibi faciant Musæ lyricorum peritæ et Phæbus canens. Disceptatur jamdudum, an bonum poemata sit u natura, an ab arte. Ego quidem non video quid valeat ars absque felici

//////////

1492. Aldd. 1. 2. 3. Junt. 1503. et edd. recentt.—404 *Ut vitæ* Vat. Rom. 8. a m. pr. *gratia rerum* Vat. 4. Chisian. 1. a m. pr.—409 Quidam codd. Achill.

NOTÆ

proferens: Justinus historiam fuisse narrans l. iii. Plutarchus, Suidas, &c.

403 *Dictæ per carmina sortes*] Apollo versibus quidem Heroicis ut plurimum responsa dabat. Plin. vii. 56. 'Versum Heroicum Pythio oraculo debemus.' Virgil. *Æn.* iv. 'sortes' hoc sensu non semel usurpat. Tull. de Divin. ii. 'Cum sors illa edita est opulentissimo regi Asiæ: 'Cresus Halym penetrans magnam pervertet opum vim; hostium vim sese perversurum putavit, pervertit autem suam.' Vide Plutarch. in Theseo.

404 *Vitæ monstrata via est*] Quidam intelligunt præcepta morum: eo quod libentius audiuntur et facilius retinentur quæ stricta quam quæ soluta oratione scripta sunt. Talia sunt apud Hesiodum, Theognidem, Phocylidem, Epimenidem, &c. Alii interpretantur carmina de rebus Physicis, ut *vitæ* sit pro, naturæ, cujus arcana explicantur. Talia scripsere Empedocles, Lucretius, &c.

Gratia regum tentata] Poëtæ regibus gratiosi extiterunt: sic Aristophanes Ptolemæo, Æschylus et Ana-

creon Polycrati, Euripides Archelao, Simonides Hieroni, Aratus Antigono, Alexandro etiam Chærilus, Ennius Scipioni, Archias Lucullo, Virgilius et Horatius Augusto ac Mæcenati, Claudianus Honorio, Ausonius Gratiano, &c. Ovid. 'Cura duennm fuerant olim regumque poëtæ.'

405 *Ludusque repertus*] Fabulæ relaxandis et oblectandis animis aptæ, Comædiæ, &c. certe post 'longos labores' versibus, cantu, dramate, mirum in modum animus recreatur.

406 *Ne forte pudori, &c.*] Hæc autem recensere volui, Piso, ne te pudeat forte poëtam videri.

407 *Cantor Apollo*] Carminum auctor, præses, Deus.

408 *Natura fieret, &c.*] Vetus controversia est: utrum poëta nascatur, an fiat.

409 *Ego nec studium sine divite vena*] Cic. pro Archia. 'Sic a summis hominibus eruditisque accepimus, ceterarum rerum studia et doctrina et præceptis et arte constare; poëtam naturam ipsam valere, et mentis viribus excitari, et quasi divino quodam spiritu afflari.'

Nec rude quid possit video ingenium : alterius sic 410
 Altera poscit opem res, et conjurat amice.
 Qui studet optatam cursu contingere metam,
 Multa tulit fecitque puer ; sudavit et alsit ;
 Abstinit Venere et vino : qui Pythia cantat
 Tibicen, didicit prius, extimuitque magistrum. 415
 Nec satis est dixisse, ' Ego mira poëmata pango :

natura, vel natura sine eruditione. Ita res una petit auxilium alterius, et mutuo jurat. Qui cupit metam exoptatam cursu attingere, a juventute multa pertulit egitque, æstum et frigus toleravit, voluptates abdicavit. Qui tibia canit in Pythiis, ante eruditus est et magistro subditus fuit. At modo sufficit dicere: Ego perfec-

Statii, ego non. Heller. Ergo.—410 Vat. Palat. 3. a m. pr. possit ; sic etiam alii Mss. apud Lamb. G. Fabric. Luisin. ita Joann. Sarisber. Metal. 1. 8. probat Bentl. sequuntur anonymus 1713. Cun. Baxt. San. Merv. Phil. Sandby, Gesn. Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zeun. Schelle. Al. prosit.—414 Venere et Baccho codd. nonnulli Lambini, qui laudat in nota, alii Mss. Achilles Statii, edit. Ptinc. Zar. 1470. Venn. 1481. 1486. 1490. 1495. Britann. 1520. notat H. Steph. in margine editionis suæ ; iterum reprodit Sanad. Sandby, Merv. —416 Nunc satis Bamberg. Heller. et Schoenborn. 4. Non satis Schoenborn. 1. ' Nec satis Bentl. ex duobus Mss. et levibus argumentis ; contra mentem auctoris, qui vere sui temporis abusum probat ; poëtam aliquem etiam deridendo, ejus versibus insertis. Objicit jactantiæ et vaniloquentiæ poëtarum, qui artem ingenio non conjungunt, exemplum athletarum, et tibicinum, qui, ut in suis artibus excellent, nec laboribus, nec abstinentiis parcunt. Vide P. Victor. Var. Lect. vi. 20. et confer 1. Epist. 2. 27. seqq. II. Epist. 2. 90. seqq. Sequuntur Bentleium Cun. Baxt. San. Merv. Phil. Gesn. Sandby,

NOTÆ

410 *Rude ingenium*] Arte non expolitur. Bene Plutarchus et alii dixerunt, ' naturam sine disciplina cæcam esse.'

Alterius sic Altera poscit opem res] Cic. mox cit. ' Sæpius ad laudem et virtutem natura sine doctrina, quam doctrina sine natura valuit. At cum ad naturam eximiam et illustrem accesserit ratio quædam et confirmatio doctrinæ, tum illud nescio quid præclarum ac singulare existit.' Vide et Quintil.

412 *Qui studet optatam*] Ostendit Poëticam artem, perinde ac ceteras artes, sub magistro discendam esse priusquam exerceatur : neminemque esse poëtam excellentem, nisi longa

eruditione limatum et expolitur.

Metam] Locus, unde incipiebat cursus, dicebatur ' carcer ;' ubi desinebat, ' meta.'

414 *Abstinit Venere et vino*] Abstinentia et temperantia mire juvat : contra voluptates corpus animunque corrumpunt, enervant, frangunt, perdunt. D. Paul. ad Cor. ' Omnes in stadio currunt, sed unus accipit brabium . . . qui in agone contendit ab omnibus se abstinere . . . ut coronam accipiat.'

Qui Pythia cantat Tibicen] Eximius quisque tibicen vocatus ad canendum in Pythiis ludis Apollini sacris ob interfectum Pythonem serpentem. In iis fiebat certamen citharædorum.

Occupet extremum scabies; mihi turpe relinqui est,
Et, quod non didici, sane nescire fateri.⁷

Ut præco, ad merces turbam qui cogit emendas,
Assentatores jubet ad lucrum ire poëta 420

Dives agris, dives positus in sœnore nummis.

Si vero est, unctum qui recte ponere possit,
Et spondere levi pro paupere, et eripere atris

Litibus implicitum, mirabor si sciet inter-
Noscere mendacem verumque beatus amicum. 425

Tu seu donaris, seu quid donare voles cui,

Nolito ad versus tibi factos ducere plenum

Lætitiæ; clamabit enim, Pulchre! bene! recte!

Pallescet super his; etiam stillabit amicis

tissima facio carmina: ultimum invadat scabies: pudet me post alios esse, et ingenuè fateri me ignorare quæ non didici. Sicut præco plebem congregat ad emendas merces, ita adulatores ad quæstum vocat poëta prædiis locuples et pecunia ad sœnus data. Qui si lautum valet præbere convivium, et se vadem præstare pro cæno, cunque litibus obrutum expedire; mirum erit si opulentus distinguere queat amicum fidelem a fallaci. Tu sive largitus sis, seu largiri quidpiam velis alicui, ne hunc gaudio exultantem admoveas ad audiendum carmen a te compositum. Is enim tunc exclamabit: Optime! concinne! egregie! ad illud expallescet: atque ante amicos

//////////

Oberl. Combe, Wakef. Wetz. Zenn. Pejus adhuc e Mss. quibusdam suis Regelsbergerus, inde Haberfeld. et Schelle, dedit, *Num satis est . . . pango?* Fea.—417 *Occupat* Vat. Palat. 3. *relinqui*, sine *est*, Vallicel. 1.—420 *Assentatores* Schoenhorn. 1. *poëtas* Vallicel. 1.—422 Unus codex Cruq. *recte qui*; et sic Sanad. Cuning. et Mervill. *crippre artis* Vat. Rom. 2. a m. sec. unus ap. Valart. et Benth. ex ingenio.—424 Codex Achill. Statii, *si sciat*.—426 Harl. 2. 4. unus Achill. Stat. Vat. Rom. 8. quidam ap. Lamb. et unus Palm. *velis*.—427 Quidam codd. ap. Lamb. *tibi factos*. Cuning. Sanad. et Mervill. *factos tibi*.—428 Unus Vat. *recte bene pulchre*.—430 Bamberg. *touclt*.—431 Barbe-

NOTÆ

417 *Occupet extremum scabies*] Metaph. a pueris ludentibus, qui, ut se mutuo ad cursum stimulent, postremo scabiem imprecantur.

418 *Nescire fateri*] Sic multiplicatur importuna et funesta soboles malarum poëtarum.

419 *Ut præco, ad mere. &c.*] Docet Horatius adhibendos esse scriptorum arbitros et censores, eosque fideles et sinceros.

420 *Assentatores jubet ad lucrum ire*]

Præmiis allicit ad laudanda sua carmina. Vide Pers. Sat. 1. Martial. ‘Non tu, Pomponi: cœna diserta tua est.’

426 *Tu seu donaris, &c.*] Cave quibus et quando legas tua scripta, ut verum nanciscaris de iis iudicium.

427 *Plenum Lætitiæ*] Seu præmia sperautem, seu paulo ante consecutum.

429 *Pallescet*] Quasi obstupefactus mirandis scriptis.

Ex oculis rorem ; saliet, tundet pede terram. 430
 Ut qui conducti plorant in funere, dicunt
 Et faciunt prope plura dolentibus ex animo ; sic
 Derisor vero plus laudatore movetur.
 Reges dicuntur multis urgere culullis,
 Et torquere mero, quem perspexisse laborant 435
 An sit amicitia dignus : si carmina condas,
 Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.
 Quintilio si quid recitares, Corrige sodes
 Hoc, aiebat, et hoc : melius te posse negares,
 Bis terque expertum frustra, delere jubebat, 440
 Et male tornatos incudi reddere versus.

lacrymarum stillas aliquot oculis effundet : tripudiat, saltabit. Non secus ac conducti ad flendum in exequiis, dicunt aguntque fere plura quam qui ex animo lugent : ita plus adulator afficitur, quam sincerus approbator. Aient reges scyphis plurimis tentare et vino explorare eum, quem probare student, utrum dignus sit familiaritate sua. Tu si facias versus, cave ne te decipiat animus versutus adulatoris. Si quidpiam recitavisses Quintilio Varo, dicebat : Age, hoc et illud emenda. Si postquam bis aut ter rem tentasses, responderes, nequaquam te posse melius, jubebat expun-

vin. 1. plorent. Exc. Sax. plorare.—434 Bamberg. culillis. Schoenborn. 4. curulis. Zarot. cucullis.—435 Vingt codd. Feæ, et Venet. 1479. prospexisse. Florent. 1482. et Venet. 1483. 1486. prespexisse. Vat. Palat. 6. et Aldd. 1. 2. 3. laborent ; et sic Baxt. Gesn. et Comb. laborant Bentl. ex codd. item Lamb. quatuor codd. Bersm. Helmst. et Harl. 1. 2. 4. revocavit Zeun. inde Kidl. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. Heinsius ad Claudian. Rnfin. t. 179. legit, *Regibus hic mos est multis . . . laborant.*—437 *N. te fallent* codd. Achill. Stat. Exc. Sax. novem codd. Feæ, et Zarot.—438 Tres Vat. Rom. recitaris.—439 *Hoc agebat* Schoenborn. 1. *negares* Vat. Rom. 7.—440 Schoenborn. 1. *expertum si frustra.*—441 *Et male ter natos* Hanc lectionem Bentleius, in suis notis ad Callimachum Fragm. xl. p. 429. substituit ex ingenio impotenti

NOTÆ

Stillabit Ex oculis, &c.] Præsummata lætitia et admiratione.

431 *Qui conducti plorant*] Præficæ olim mulieres, dictæ quasi ancillis ejulantibus et lamentantibus præfectæ, in funcribus adhibebantur, Inctum ciebant, vellebant crines, tundeabant pectus, &c. Nonius ex Lucil. *Mercede quæ conductæ flent alieno in funere Præficæ multo et capillos scindunt et clamant magis.*

433 *Derisor*] Fictus laudator.

434 *Reges dicuntur, &c.*] Inebriant

hominem, ut explorent num sit loquax, et an temulentus commissa secreta effutiat ac revelet.

Culullis] Poculi genus est. Vide Not. t. Od. 31. 11.

437 *Sub vulpe latentes*] Alludit ad fabulam vulpis et corvi.

438 *Quintilio*] Cremonensis ille poëta, solertissimus et acerrimus erat scriptorum judex. Vide t. Od. 18. et 24.

441 *Male tornatos incudi reddere versus*] Metalla igne et incude mollita

Si defendere delictum quam vertere malles,
Nullum ultra verbum aut operam insumebat inanem;

gere, et versus inconditos recudere. Quod si errata defendere malles quam corri-

alii vulgatæ omnium Mss. et editorum, usque ad ipsum indubiæ. Male ab eruditis exceptam, iterum, et enixius, eam proposuit in notis ad hunc locum; et defendere conatus est digressionem infinitam. Novos oppugnatores excitavit, quos recenset Burmannus ad Propert. II. El. 25. 43. et hic refutant leviter in notis Dac. Baxt. Gesn. Wetzel. Iterum eam reproduxit, et defendit Schelle, viribus licet imparibus. Sed rem nemo penitus attingit. Pressus primorum argumentis Bentleius huc litem adduxit; *tornam*, et *inculem* esse res diversas, quæ conjungi non possint. Neque vero vel unus apud veteres Scriptorum locus extat, inquit ipse, quo *Tóρνος*, vel *Tornus* metallis elaborandis adhibeatur; sed lignis tantum, atque lapidibus, eburi, vitro, &c. idque sola *rotundatione*, vel circulari sculptura. Huic assertioni Oudinus in Miscell. Observ. Crit. Novis ad annum 1744. tom. v. pag. 417. seqq. Amstel. 1744. Gesnerus, et Wetzel. respondent; etsi non constet, veteres torno metalla elaborasse; id tamen omnino credendum, argumento ab aliis materiis ducto. Recte id quidem: at nos addimus, certo id Romæ constare passim ex antiquis monumentis, quæ e terra identidem profert in apricum ætas, sive in auro, sive in argento, sive in ære, orichaleo, aut ferro, torno expolitis. Præter cetera instrumenta, quæ videmus passim, præcipue ex argento et ære, anno præterito MDCCCX. præ manibus habui parvum craterem argenteum hujusmodi, forte ævi Horatiani, affabre elaboratum, ac pæne recentem e manu artificis; cum inscriptione inferne punctis eminentibus expressa: M. NOVI. P. IIS ✕ S. Quid sunt versus *ter male nati*? Natus dici non potest versus, nisi ille, qui ab auctore suo, ut ut *incultus*, emissus est in publicum, ut nesciat vox missa reverti; supra 390. Hoc sensu *male nati* dici poterant ab Horatio versus Cherili II. Epist. I. 233. quo loco abutitur Bentl. at neque emissi, neque nati, vel bene, vel male, dici unquam poterunt versus, qui nullo modo versus sunt, concepti tantum, informes; rudis, indigestaque moles; vel *ter*, vel decies inutiliter castigati: et qui ideo, tanquam metallum ignis vi ductile, ad incudem ingenii revocandi sunt, et renovandi. Bentleium sequuntur anonymus 1713. et Wakefield. Guyetus, Menagius, Coste, pro *tornatos* legerunt *formatos*. Id ipsum tandem proponit Bentleius, tot suarum eruditionum pertæsus. Cuningamus, postquam Bentleium leviter refutavit, et ipse Horatium deturpat hac voce; eumque sequitur San. inde Merv. Phil. nec displicet lectio Gesnero, ac Wetz. eoque abrepti sunt præcipue ex Sidonio Apollin. male intellectu, IX. Epist. 13. ubi sunt versus 'Asclepiadei Horatiana incude formati.' Ergone statim reformandus est ab hac incude Horatius ipse? Anne vident hi Critici, non de incude fabrilis loqui Sidonium; sed de Horatii metro, stylo Asclepiadeo, quem incudem vocat; eoque versus se *formaturum* promittit? Abeant ergo novitates; et nihil aptius, nihil elegantius hac torni metaphora reputemus, si mentem simul ad hujus instrumenti subsecivam operam transferamus; et istam cum cura et methodo versus castigandi conferamus. De aliis operibus ad tornum factis plura dabit Jannon de S. Laurent. Dissert. de Lapid. Pred. in Actis Acad. Cortonens. t. VI. p. 41. seqq. *Fea*.—442 Vat. Rom. 3. 9. *cedere malles*.—443 *Nil u. verbi, a. operæ insumebat inanis* Cuning. Sanaul. et Mervill. *sumebat* nonnulli codd. et edd.

NOTÆ

fini torno constat: et testatur Strabo de Cibræa ferro. Ergo perperam criminantur quod Horatius duas eas-

que contrarias metaphoras *incudis* et *torni* hic veluti conferciat.

Quin sine rivali teque et tua solus amares.

Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes, 445

Culpabit duros, incomitis allinet atrum

Transverso calamo signum, ambitiosa recidet

Ornamenta, parum claris lucem dare coget,

gere, nullum amplius verbum aut curam adhibebat frustra, ne te et tua sine amulo solus approbares. Vir probus et sagax versus languidas redarguet, asperos damnabit, inconditis nigram notam apponet transverso calamo; luxuriantes ornatus amputabit;

antiq. *insumebat* octodecim codd. Feæ, aliqui ap. Lamb. sex Pulmanni, decem Val. Helmst. apud Gesn. notatum ex Ms. in ora edit. Aldi 1509. Bibl. Barb. H. Steph. in margine editionis suæ; restituit Lamb. Desprez, Talb. Bentl. anonymus Traj. ad Rhen. 1713. Gesn. Dor. Wakef. Zeun. Schelle. Al. *sumebat*.—444 Vat. Rom. 7. *semper amares*.—445 Undecim codd. Feæ, Bamberg. Heller. et Schoenborn. 1. *reprehendit*. Cuning. *ac prudens versus reprehendet*.—446 Heller. *illinet*.—447 Vallicel. 1. *signum calamo*. Schoenborn. 1. *recidit*.

NOTÆ

444 *Teque et tua solus amares*] Ea est poëtastrî stultitia. Cic. Tusc. v. 'Adhuc neminem cognovi poëtam, qui sibi non optimus videretur.'

445 *Vir bonus*] Ab adulatione alienus, ceterum ingenio et judicio sagax.

Versus reprehendet inertes] Arte et virtute carentes. Vide II. Epist. 2. 110. et seq.

446 *Duros*] Inconcinnos, non elaboratos, male sonantes, 'crudos' Persio 7 supra cit. Epist. 'nimis aspera sano lævabit cultu.'

Allinet atrum signum] Græci ὀβελίγειν dicunt. Expungendi seu delendi, vel mutandi, signum et nota erat virgula quædam recta ὀβελὸς dicta, quod tanquam veru corrigenda transfigeret: versibus et locis reprehensione dignis apponebatur a critico.

447 *Ambitiosa recidet Ornamenta*] Quintil. x. 4. 'Emendatio pars studiorum longe utilissima: nec sine causa creditum est, stylum non minus agere cum delet: hujus operis est, adjicere, detrudere, mutare: sim-

plicius judicium, quæ replenda vel dejiçienda sunt: duplicis autem operæ est, premere tumentia, humilia extollere, luxuriantia astringere, inordinata digerere, soluta componere, exultantia coercere. Nam et damnanda quæ placerant, et inveniendâ quæ fugerant,' &c. Hujus præcepti sui Horatius ipse videtur immemor fuisse, stylum juveniliter exultantem non castigans, nec ambitiosa et luxuriantia recidens, quando in Epod. xvi. 28. plura coacervat, ubi unum et simplex erat afferendum. Certe mens dolore pressa hand in multas aut acutas sententias effunditur et spatiatur: nec tot minuta variaque concipit, nedum eleganter et copiose eloquatur. In quo passim hallucinatus est Seneca Tragicus, Lucaus etiam, &c. Vide Cic. in Bruto, ubi Gorgiam redarguit.

448 *Parum claris lucem dare coget*] Et memet huic documento fateor obnoxium. Auctor Reip. Literariæ 1684. meas ad Juvenalem annotationunculas recensens, 'vir' certe 'bonus et prudens,' animadvertit paululum

Arguet ambigue dictum, mutanda notabit ;
 Fiet Aristarchus ; non dicet, Cur ego amicum 450
 Offendam in nugis ? Hæ nugæ seria ducent
 In mala derisum semel exceptumque sinistro.
 Ut mala quem scabies aut morbus regius urget,
 Aut fanaticus error et iracunda Diana,

jubebit obscura illuminare ; ambigue dicta reprehendet ; mutanda designabit ; se velut Aristarchum præbebit ; nec dicet : Quare ego amicum molestia officium pro re levi ? Atqui res ista levis in vera mala impellet hominem delusum semel et maligne approbatum. Qui sana mente sunt, ut quem exitiosa scabies vexat, vel furor a Diis im-

—449 Vat. Rom. 3. 9. *ambiguo*.—450 Plurimi codd. Feæ, Harl. 6. 7. Schoenborn. 1. et edd. antiq. *nec dicet*. Vat. 14. Vat. Rom. 2. a m. pr. Vat. Rom. 9. quinque codd. Pulmanni, et undecim ap. Valart. *non dicet* ; ita Bentl. ex codd. eumque secuti Traj. ad Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Sandby, Gesn. Bipont. Dorigh. Oberlin. Vat. Wakef. Zeun. Schelle, Jaeck, Kidd, et Dæring.—451 *Offendam nugis* Vat. 4. a m. sec. Vatt. 10. 18. (19. a m. sec.) et Vallicel. 1. *ducunt* Exc. Sax.—454 Vat. 9. *fanaticus horror*.—455 *Vesana*

NOTÆ

dormitasse me, nec satis exposuisse mentem Satirici, vs. 49. Sat. 1. Le-viori nimirum stylo locum eximium perstrinxeram. Bene Scaliger vi. ‘In Juvendale,’ inquit, ‘sunt quædam tam acute dicta, ut vix uni aut alteri par sit Horatius.’ Ne crede omnino, Lector, Hypercritico. In hoc tamen auscultat, quod ita laudat istum locum : ‘Exul ab octava Marius bibit, et fruitur Dis Iratis.’ Quid enim argutius dici queat (pergit ille) quam nos fructum capere ex ira Deorum ; ut quod obest, juvet ? Vide quæ jam de his annotavi i. Od. 31. 15. ad vocem, ‘impune.’

450 *Fiet Aristarchus*] Sagaciter, acriter, fideliter sui amici errata notabit, et obelo transfodiet ; ut solebat Aristarchus. Hic Grammaticus ætatis suæ princeps, idemque severus operum censor, qui Pœtas Græcos accuratissime castigavit, atque in Homero versus adulterinos plerosque a legitimis discrevit. Proh dolor ! prohi fati et temporis injuria ! Tanti viri tot voluminum nihil superstes

habemus. Tempore Callimachi floruit : a Cicerone multis locis laudatur. Epist. III. 11. ‘Aristarchus Homeri versus esse negabat quos non probabat.’ Ad Attic. XI. 1. ‘orationes quarum tu Aristarchus es,’ &c. Ejus etiam meminit Plutarchus in Vita Homeri.

Nec dicet, Cur, &c.] Hæc enim adulatoris est improba oratio et consuetudo.

452 *Seria In mala*] Quod pejus malum, quam se et sua solum amare, ceteris iridentibus juste quidem, atque in perpetuo errore versari ?

453 *Ut mala quem scabies, &c.*] Mali poëtæ Horatius exhibet infortunatam conditionem, ut ab ea deterreat.

Morbus regius] Eo croceus fit hominis vultus, suffuso felle. Arquatus, Ictericus, apud Lucret. lib. IV. Cornel. Cels. III. 4. Plin. &c. *Regius* dicitur, quod eo affecti sanentur, si regiiis deliciis impense oblectentur.

454 *Fanaticus error*] Furiis vexati, *μανικοί*, *fanatici* appellantur ; vel quod

Vesanum tetigisse timent fugiuntque poëtam, 455
 Qui sapiunt; agitant pueri, incautique sequuntur.
 Hic, dum sublimis versus ructatur, et errat,
 Si veluti merulis intentus decidit auceps
 In puteum foveamve, licet, Succurrite, longum
 Clamet, Io cives! non sit qui tollere curet: 460
 Si curet quis opem ferre, et demittere funem,
 Qui scis an prudens huc se dejecerit, atque

missus, et Diana infesta; sic poëtam insanum contingere formidant, atque aversantur: pueri vero et imprudentes consecantur. Is dum versus excelsos meditatatur, et aberrat, si quasi auceps ad merulis captundas attentus, in puteum aut foveam ruat, nemo reperietur qui extrahere studeat, quamvis diu vociferetur: Heus, cives, auxilium date. Quod si aliquis velit subvenire, et funem prætereendere, dicam: Unde nosti

Heller. *fugiuntve* Vat. 5.—457 *Hic dum sublimes* Heller. octo codd. Feæ, Aldd. 1. 2. 3. Junt. 1503. et inde fere omnes edd. *H. d. sublimis* quatuor et viginti codd. Feæ, Harl. 1. 2. 3. 4. 6. 7. tres Pulm. omnes Cruq. Acron, Porphyr. Comment. Cruq. Zarot. Mediol. 1476. 1477. Venett. 1477. 1478. 1479. 1481. 1483. 1486. 1490. 1492. 1509. 1514. et Florent. 1482. defendit Canter. Nov. Lect. iv. 12. Gifanius Ind. Lucr. v. 'Strata;' restituit Pithopœus; inde Baxt. Beutl. anon. Traj. ad Rhen. 1713. Gesn. Valart. Comb. Bipont. Wakef. Wetz. Zeun. Kidd. Fea, Bothe, Jaeck, et Dœring. *versus eructat* Angelic. 2. a m. sec. *versus ruptatur* Schoënborn. 1.—458 *Sic veluti* Schoënborn. 1. Harl. 1. 4. 6. duo Bersm. aliique codd. ap. Feam. *decidat* Vatt. 1. 5. 7. 9. quidam codd. Lambini, Schoënborn. 4. et quatuor apud Valart.—459 *In p. foveamque* nonnulli codd. ap. Feam. *Succurrere* Heller.—460 *Clamat... curat* Heller. *ne sit Schelle* ex ingenio.—461 *Si curret* Zarot. *Si quis curet* Vallicel. 1. Aldd. 1. 2. 3. Junt. 1503. Venet. ap. Zeun. Glarean. et inde edd. aliæ multæ. *dimittere* nonnulli codd. Feæ, et Schoënborn. 1. 4.—462 *Quid scis* Vat. 4. Vat. Rom. 5. a m. sec. et unus Achil. Stat. *Quis scit* Vat. 17. et Venet. 1514. *Qui scit* Vat. 14. Vat. Rom. 2. Vatt. Rom. 3. et 9. a m. pr. et Barberin. 2. *Qui sciat* Cuning. ex ingenio. *projecerit* Harl. 1. quindecim codd. Feæ, quidam Lambini, quinque Pulmanni, sexdecim Valart. unus

NOTÆ

in fanis stipem corradant, vel quod in sacris locis furant et vexentur maxime, obversantibus animo inani-bus phantasmatis. Talis fuit Orestes ob interfectam matrem Clytæmnes-tram furiis agitatus.

Iracunda Diana] Hæc lymphaticos efficere credita. Sic Ajax furiosus extitit apud Sophoclem. Pan etiam infestus habebatur. Unde 'panici terrores' dicti.

457 *Hic, dum subl. &c.*] Vesanus ille poëtaſter.

Sublimis [*sublimes*] Opinione quidem propria, et vana æſtimatione. Alii leg. *sublimis*, pari sensu.

Errat] Animo simul et corpore: adulatoribus nimium credulus.

458 *Decidit in foveam, &c.*] Alludit ad id quod refertur Thales Milesius sidera spectans in puteum decidisse. Laërtius in ejus vita. Plato in Theæteto, &c.

460 *Clamet, Io cives! &c.*] Vide 1. Epist. 17. sub finem.

Servari nolit? dicam, Siculique poëtae
 Narrabo interitum: Deus immortalis haberi
 Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam 465
 Insiluit: sit jus liceatque perire poëtis:
 Invitum qui servat, idem facit occidenti:
 Nec semel hoc fecit; nec, si retractus erit, jam
 Fiet homo, et ponet famosæ mortis amorem.
 Nec satis apparet cur versus factitet; utrum 470
 Mixxit in patrios cineres, an triste bidental

numquid illuc sponte se præcipitaverit, et recuset servari? moxque commemorabo mortem Siculi poëtae. Empedocles, gestiens existimari Deus immortalis, frigide se dejecit in Ætnam ardentem. Sit jus et licentia poëtis interire: qui invitum servat, peccat æque ac interficiens. Neque semel id fecit; sique educatur inde, haud proinde fiet homo deinceps, nec famosæ mortis cupiditatem abjiciet. Certe non liquet quomobrem versibus faciendis incumbat: utrum mixxit in patrios cineres, an triste

Oberlin. Aldd. 1. 2. 3. Junt. 1503. Gifanius l. c. restituit Bentl. inde Burm. seu anonymus Traj. Rhen. 1713. Cuning. Sanad. Mervill. Phil. Sandby. Schelle, Kidd. Fea, et Bothe, *dejecerat* Mediol. 1476.—464 *Tractabo* Angelic. 2. a m. pr.—466 Tres Vatt. *sit vis.* Vat. 4. *poëtas.*—468 Heller. *Non semel.* Schoenborn. 4. *hæc fecit.* Helmst. *nec si retentus.* Cuning. *neque si.*—469 Vat. 4. *ponit.* Schoenborn. 1. *ponat.* Heller. *fabulosæ.* Codex Achill. Stat. *formosæ.* Vat. 9. a m. pr. *honorem.*—470 Vat. 9. *versus cum.* Florent. 1482. Venett. 1483. 1486. Junt. 1503. et Britann. 1520. Cuning. *versus cur.* Vat. 24. Vallicel. 1. alii Achil. Stat. Helmst. et tres Valart. *dictitet;* ita Cuning. Sanad. Mervill. Phil. et Valart. Ceteri codd. et edd. *factitet;* et sic Aeron.—471 Vat. Rom. 7. *ac triste.* Vat. Rom. 3. et unus Achill. Stat. *aut triste.*—

NOTÆ

463 *Siculi poëtae*] Empedocles Agrigentini, Philosophi et poëtae, qui de Rerum Natura carmen scripsit, ut apud Latinos Lucretius. Hic illum celebrat lib. 1. Floruit ante Christum annis fere quingentis. Cic. de Orat. 1. n. 217. 'Empedocles Physicus egregium poëma fecit.' De eo jam 1. Epist. 12.

465 *Ætnam*] Siciliae montem flammis et lapides eructantem.

466 *Insiluit*] Vel, ut famam divinitatis captaret, vel præ dolore, quod Ætnæ incendii causas assequi non valeret. Porro rejectis ab Ætnæ lacu et camino, una cum cetera materia, crepidis ejus æreis, detectam

fraudem, aliqui fabulantur.

469 *Nec jam fiet homo*] Haud desinet velle immortalis existimari; quicquid humani est, alienum a se et indignum se putans, præ stultitia et superbia. Alii interpretantur: Non magis erit rationis compos: insaniet semper.

470 *Cur versus factitet*] Ob quod scelus aut flagitium Diis invisus hanc inat pœnam, ut malos versus faciendo sese maceret.

471 *Utrum mixxit patrios cineres*] Duplex noxa, et sepulcri sanctitatem et paternam pietatem violare. Vide Pers. Sat. 1. ubi: 'pueri, sacer est locus: extra Meite.'

Moverit incestus ; certe furit, ac velut ursus
 Objectos caveæ valuit si frangere clathros,
 Indoctum doctumque fugat recitator acerbus :
 Quem vero arripuit, tenet occiditque legendo, 475
 Non missura cutem, nisi plena cruoris, hirudo.

bidental sceleratus violaverit. Profecto furiosus est: et tanquam ursus quando oppositæ causæ claustra perrumpere valuit, imperitum atque eruditum in fugam vertit recitator importunus: ut quem apprehenderit occupat ac interimit, velut sanguisuga non dimittens cutem nisi sanguine repleta.

472 Schoenborn. 4. *an velut.*—473 *Objectos caute... clatos* Heller. *clavos* Vat. 1. a m. sec. et Vallicel. 1. *claustris* Vat. Rom. 7.—474 Heller. et Schoenborn. 1. *fugit.*—475 *Quem vere* Heller. *arripit* Vat. 7. *semel arripuit* notatum ex cod. in ora Ald. 1519. in Biblioth. Angelic.—476 Heller. *hirundo.* Hic versus in Schoenborn. 4. serius insertus fuit. Q. H. F. de Arte poëtica explicit, incipit, Epodon Oberlin. 2.

NOTÆ

472 *Bidental Moverit incestus*] Locus fulmine ictus Diis sacer habebatur ; bidentes ara ibi erecta immolabantur. Sepimentis inclusum calcare nefas erat homini, præsertim consecrato. Pers. Sat. II. Gell. XVI. 26. &c.

Incestus] Flagitio quodam infando pollutus.

473 *Clathros*] Græcis κλήθρα, *sepimenta, cancellos.*

474 *Recitator acerbus*] Lignrinus ejusmodi fuit, apud Martialem non uno loco.

476 *Hirudo*] Quæ corpori tandem adhæret donec sanguine saturata excidat.

NOTÆ VARIORUM

IN

Q. HORATII FLACCI OPERA.

EX EDITIONE SCHREVELIANA,
LUGD. BAT. ET ROTEROD. 1670. 8vo.

NOTÆ VARIORUM

IN

Q. HORATII FLACCI OPERA.

CARMINUM LIB. I.

ODE I. Πραγματική. AD MÆCENATEM. Alios alia delectant: Horatius vero Ποῦτᾶ nomen, præsertim Lyrici, affectat, tanquam sibi honorificentissimum futurum; præsertim si eo dignus, vel ipsius Mæcenatis iudicio, censeatur.

CARMINUM LIBER I.] Hæc est legitima inscriptio, non vulgaris illa *Odarum libri*, aut *Odæ*. Carmen enim Horatio est, μέλος. Unde μελικοί, quos ipse secutus, Græcorum Lyrici.

1 *Mæcenas*] Exordium a natalibus Mæcenatis, cum grata beneficii atque accepti honoris commemoratione: ut qui per Mæcenatem sit Augusto gratus factus et familiaris. *Cruq.* Primam Oden exponit Turneb. xxii. 13. *Atavis*] Atavis proprie avi non pater, sed proavus est. Peculiare autem est auctoribus, ut 'avos' 'atavosque' pro majoribus ponant. Vetus-tissimam ergo generis nobilitatem intelligit: et ut Propert. iii. 9. 1. 'Mæcenas eques Etrusco de sanguine regum.' *Torrent.* *Atavis edite regibus*] Antiquis regibus prognate, cni Menodorus pater, Menippus avus, Cincinnus rex Etruscorum fuit atavus.

2 *Præsidium*] Tutela vel propug-

natio mea et dulce ornamentum. Ut iii. Od. 39. 'Insigne mæstis præsidium reis,' id est, tutela. *Decus*] Ornamentum. Virg. Georg. ii. 'O decus, o famæ merito pars maxima nostræ.' Et, 'Principibus placuisse viris non ultima laus est.'

3 *Sunt quos*] Εἰσὺν οὓς. Hellenismus. *Sunt, quos*] Sunt qui ludis delectantur, utpote Olympiacis, in quibus concitari solebat pulvis, quo currentes spargebantur. *Curriculo*] Mallin, inquit, Lambinus, *curriculi* nomine hoc loco currum significari, quam spatium in quo curritur. Quocumque autem modo accipiamus, ad curulum certaminum studium referemus, quo non minus Romani ludis suis Circensibus, quam Græci Olympiacis insaniverunt. *Torrent.* *Curriculo*] Curru. *Pulverem*] Equorum cursu pulvis excitatur: itaque ex eo quod subsequitur, id quod antecedit intelligere debemus. ii. Od. 1. 'Non indecoro pulvere sordidos.' *Lambin.* *Olympicum*] Inter reliquos Græciæ ludos longe celeberrimi fuerunt Olympici: sic dicti, propter Jovis Olympii delubrum, quod in Achaia fuit celebratissimum: qui ludi juxta

Pisamet Elidem, in campo, cui Olympia nomen, magno conventu totius Græciæ, certamine equestri, quinto anno celebrari consueverunt, in honorem Jovis Olympii. De ludis Circensibus vide Alex. ab Alex. v. 8.

4 *Metaque ferridis*] Curuli certamine contententium prima ac præcipua cautio est, ut ipso cursus flexu contingere quidem metam videantur, non impingant tamen. In illo summa artis laus; in hoc summum etiam vitæ periculum. Omnis ergo in circumagendo ad metam certantium labor consistit. unde pulcherrimæ a Circo ad vitam nostram translationes, uti in oratione pro Cælio: 'In hoc flexu ætatis, fama adolescentis hæsit ad metas.' *Torrent.* *Metaque evitata*] Terminus (ad quem dirigitur cursus) caute evitatus. *Ferridis*] Rotæ enim currendo fervent.

5 *Palmaque nobilis*] Præmium victoriæ, quæ homines nobilitat. Hic *τελευτα σπριμῆ* ponenda est. Repetendum autem ἀπὸ κοινῶν *juvat*. Qui hanc Oden primi contaminare aggressi sunt, offendit genus loquendi fortasse duriusculum, sed tamen Flacco usitatum: ut infra: 'Est qui nec veteris pocula Massici Spernit.' Et clarius *iv. Od. 1.* 'Me nec fœmina, nec puer Jam, nec spes animi credula nutui, Nec certare *juvat* mero.' *Rutgers.*

6 *Terrarum Dominos*] Periphrasis Romanorum, juxta illud Poëtæ: 'Romanos rerum dominos, gentemque togatam.' Interim Græcorum insaniam deridens, apud quos in Olympiis vicisse, majus erat ac gloriosius, quam Romæ triumphasse. Unde 'Olympionicarum vita,' tanquam felicissima etiam in proverbium abiit. *Torrent.* per *Terrarum Dominos* Herman. Figulus intelligit, Reges et Principes, qualis fuit Hercules, Coræbus, Alcibiades, alique, qui in Olympiis victores fuisse dicuntur. Alii per *Terrarum Dominos*, Deos intelligunt. *Eve-*

hit ad Deos] Diis æquiparat. Vel hic se Diis immortalibus parem putat, si ad quam maximos honores perveniat: ille, si amplissimas opes consecutus sit. Agricola autem, qui immeritor studio agellos patrios excolendi, adducere nunquam possit, quin quiete rusticari malit, quam cum periculo mercaturam aggredi. *Rutgers.*

7 *Hunc*] Id est, alium, qui honoribus inservit. *Mobilium*] Multi libri habent *nobilium*, idque proprium videtur illius populi, ob rerum magnitudinem gestarum epitheton. *Torrent.* *Mobilium turba Quiritium*] Pop. Romanus in suffragiis ferendis semper erat mobilis et inconstans.

8 *Tergeminis*] Maximis atque amplissimis. *Turn.* *iii. 20.* et *xviii. 12.* 'Geminus' enim et 'Tergeminus' et 'septemgeminus,' pro magnis sæpe a veteribus usurpantur, uti et 'duplex.' Possimus etiam pro instauratis sæpius reiteratisque, vel iisdem, vel novis magistratibus *tergeminos* exponere, aut cum Porphyrione ad geminatos populi in theatro plausus referre. *Torrent.* Loquitur enim de eo qui favore vulgi captans, optet, quum ingressus sit theatrum, plausum sibi edi a populo. Sic enim excipiebantur in theatrum principes, de quibus bene populus sentiebat. Convenit cum hoc loco *ii. Od. 17.* 'quum populus frequens Lætum theatris ter crepuit sonum.' *Stephan.* Vel *tergeminis* quasi a tribus ordinibus, scilicet senatorio, equestri, et plebeio, illatis. *Rutgers.* *Tergeminis*] Honoribus amplissimis, et maximis, vel, Ædilitate majore, Prætura, et Consulatu. *Tollere*] Extollere ad sublimiorem dignitatis gradum.

9 *Illum, si proprio*] Ita distinguunt vulgo, ut ejusdem viri sit, et agros sarculo findere, et possidere quantum producit Africa. Atqui discrimen nimis manifestum est. Altero enim agricola designatur, sedulus,

beatus parvo: ut Epod. II. altero dives, qualem alibi opponit Trasio: hoc est quod de Mario Plutarchus dicit, *πλοῦτον ἀρκοῦντα βασιλείαις ὁμοῦ πολλαῖς κεκτημένους*. Id enim per 'Africae messes' Poëtae volunt. Deinde quid tantopere mirandum est, si quisque immensas opes quiete possidere mavult, quam exigui lucelli causa infido mari se committere? *Rutgers*. *Illum*] Id est alium hominem qui agriculturam exercet. *Si proprio condidit horreo*] Si factus sit dives et copiosus arator.

10 *De Libycis verritur*] Notatur provinciae Africae fertilitas. Nec vero ab uno aliquo verri omnia vult Horatius; sed divitem dicit, cui ex singulis quae profert Libya abunde satis est. *Torrent*. *Areis*] Agris latis, planis et apricis. *Cruq*. *Libycis verritur areis*] Quicquid colligitur ex agris fertilibus, cujusmodi sunt in Libya regione frumenti feracissima.

11 *Findere sarculo*] Agros ligone fodere; vel, agros colere sarculo, quod est genus rastri, Graeci τὸ σκαλιστήριον appellant.

12 *Attalicis conditionibus*] Nunquam eum de sententia sua deducas, quamvis regias opes ei offeras, cujusmodi erant Attali regis Pergami.

13 *Nunquam dimoveas*] Lambinus contra omnium exemplarium fidem *demoveas* mavult legere: cum *dimoveas* pro ad aliud studium distrahere, aptissime dicatur. Sensus enim est, effici non facile posse, ut, qui agriculturæ deditus est, ad res nauticas se convertat. *Torrent*. *Cypria*] Cyprus enim omni materia ad navium aedificationem sic abundabat, ut: ab ima carina ad summum carthesium, sine subsidiis aliarum regionum, totam navim solveret, et omnibus armamentis eam instrueret. *Turneb*. VIII. 15. *Cypria*] Nave ex trabibus Cypriis compacta, pro quavis nave.

14 *Myrtoum mare*] Id mare sive a Myrtoo Cœnomai auriga, in illud præ-

cipitato, sive a Myrtilo quodam, sive a muliere Myrtone, quod Pausanias mavult, sit appellatum, pars est Ægæi maris; uti et 'Icarium,' ab Icaro ibi submerso. *Torrent*. *Pavidus nauta*] Aptum hoc loco epitheton. Nam qui mutato, quo natura trahitur, studio, mare ingressus est, non potest non expavescere. Alioqui audaces et intrepidi sunt qui assueverunt mari. *Idem*. *Pavidus secet mare*] Propter naufragii metum.

15 *Luctantem Icaris fluctibus*] Confligentem cum fluctibus Icaris. Sic Graeci *παλαίω σοι*. *Africum*] Qui flat ab occasu hyberno. Recte ergo Virgil. 'Creberque procellis Africus.'

16 *Otium et oppidi*] Non otium sui oppidi, ubi nullum est otium, sed nihil quam negotium et vita sollicita; sed otium et rura sui oppidi, id est, otium rusticum, vitam tranquillam, et ab omni tumultu remotam. *Cruq*.

18 *Rateis quassas*] Naves laceras. *Indocilis pauperiem*] Hellenismus, pro indocilis ad patiendum. Vel qui doceri non potest pauperiem pati.

19 *Est qui nec veteris pocula*] Est aliud genus hominum, qui genio indulgent. *Massici*] Pro quovis vino generoso: nascitur autem in Massicis montibus, qui sunt in Campania. *Lamb*.

20 *Nec partem solido, &c.*] Hoc est diem frangere. Solidus autem dies totus est et integer, administrandis sine intermissione rebus dicatus. *Demere ergo partem de die*, est aliquot horas ab agendis rebus, quasi furto sublatas, dare voluptati. Demimus enim partem de toto; sed adimimus totum ipsum. *Cruq*. *Demere de die*] Frangere diem intermittendo laborem, pabuloque corpus reficiendo.

21 *Membra sub arbuto*] Habens membra strata sub arbuto viridi, id est, sub arbuto amœna et conviviis idonea.

22 *Ad aquæ caput*] Caput vocamus, ubi primum erumpunt fontes, et eo-

rum origines. *Sacræ*] Pulchre enim Seneca Epist. xli. 'Magnorum fluminum capita veneramur: subita ex abdito vasti annis eruptio aras habet: coluntur aquarum calentium fontes.' Verum quoniam se flumina fere in ramos spargunt, nec uno semper ostio in mare defluunt, hinc factum est, ut, cum diversa esse quodammodo videantur, tot capita eis, quot exitus, attribuuntur *καταχρηστικῶς*. Hinc Rhēni capita apud Cæsarem, &c. *Torrent. Sacræ*] Omnis fons in origine sacer est, suoque murmure somnos allicit.

24 *Bellaque matribus*] Matres pro nuptis accipio: quæ bellum omne merito execrantur, ob crebras parentum liberorumque et conjugum mortes. *Torrent.*

25 *Detestata*] Propter filiorum interitum. *Manet sub, &c.*] Venatio non modo jucunda et utilis corpori exerceo, verum etiam multis nominibus semper commendata. Vide Xenophontem de Venatione. *Sub Jove frigido*] Ἰπὸ Διὸς, *sub dio*. Periphrasis aëris nocturni, qui ut humidior est, ita et frigidior. Et vide quanta sit assuetudo vitæ cum delectatione, quæ incommoda commodis, dura mollibus anteferat. *Cruq.*

26 *Teneræ conjugis immemor*] Conjugis delicatæ.

27 *Fidelibus*] Mira est canum fidelitas in dominos.

28 *Sen rupit teretes*] Sen effugit aper ruptis retibus, ex tereti, et rotundo fune contextis. *Marsus aper plagas*] Sabellus, pro quovis apro.

29 *Me doctarum*] Nunc per contentionem describit, quo studii genere ipse potissimum recreetur. *Ederæ*] Daphne Apollini dilecta in lanrum, Cissus a Bacco adamatus in ederam sibi cognominem (nam eam Græci κισσὸν vocant) conversi fuere. Merito igitur Poëtæ, qui in Apollinis et Bacchi tutela sunt, lauri atque ederæ frondibus eotonantur. *Torrent.*

Hedera præmia frontium] Poëtæ victores coronis ederaceis donabantur.

30 *Diis miscent superis*] Ad illum animi motum refer, quo divinitus agitati Poëtæ, talia interdum mysteria proferunt, ut cœlestium consortio interfuisse videantur. Hinc et illud est Ovid. vi. Fast. 'Est Deus in nobis, agitante calescimus illo, Impetus hic sacræ semina mentis habet.' *Me gelidum nemus*] Umbrosum, opacum. Nemus autem hic accipe per metonymiam pro Diis Silvanis et Faunis, iis enim cum Nymphis immixtum, dicit se conversari et canere carmina.

31 *Leves cum Satyris chori*] In saltando celeres.

32 *Secernunt populo*] Vel ita me alliciunt, ut nihil commune mihi esse velim cum populo. *Stephan.* Vel me semovent ab urbanis rebus popularique studio. Turn. xi. 26. *Secernunt populo*] Me dignum faciunt, ut propter excellentiam a vulgo segreger. *Si, neque tibias*] Id est, quia Musis ita visum est, quarum favore et munere divina hæc beneficia consecutus sum. *Cruq.* *Si neque tibias*] Id est, quia sic placet Musis, quarum favore hæc beneficia consecutus sum.

33 *Euterpe*] Dulcis enim tibiaram concentus, vehementer animos afficit ac delectat. Inuit autem Euterpen Musam carminis suavitatem et gratiam sibi non denegare. *Cruq.* *Euterpe cohibet*] Una ex Musis, eaque jucunda. *Polyhymnia*] Hanc, Musarum unam etiam, *Polyhymniam* appellant, vel ob multiplicem rerum memoriam, vel ob Harmoniæ facultatem. *Torrent.* *Polyhymnia*] Musarum altera, cui bene dicendi facultas ascribitur.

34 *Lesboum*] A loco nimirum Lesbo insula, idque propter Alcæum et Sappho egregios Lyricos, ex ea insula oriundos. *Lesboum refugit tendere*] Quale barbiton Sappho et Alcæus egregii Poëtæ in insula Lesbo ten-

dere solebant. *Barbiton*] Instrumentum multarum chordarum, quo Poëta Alcæus cecinit. *Cruq.*

35 *Quod si me*] Κατ' ἔροχην effert Mæcenatis iudicium in discernendis carminibus lyricis, eumque tanquam Criticum statuit: adeo ut fateatur aliis se satis commendatum iri, modo ab ipso vatibus lyricis adnumeretur. *Quod si me*] Si me, o Mæcenas, inter lyricos Poëtas numerabis, ad cælum usque evehar, idemque digito attingam, id est, fortunatus ero super mortalium conditionem; vel ero in oculis omnium resplendens, ut sidus inter homines.

ODE II. Προσευκτικῆ. AD AUGUSTUM

CÆSAREM. Deos omnes iratos esse Romanis, ob Cæsaris cædem: unam imperii spem in Augusto constitutam; et pro ejus incolumitate, ut parentis patriæ, vota facit.

Cum C. Cæsaris Dictatoris mortem crebra atque horrenda prodigia sequuta fuissent, celebres ejus sæculi Poëtæ in Augusti successoris gratiam ea sic interpretati sunt, ut Dii, cædis illius indignitate commoti, ultionem meditari viderentur. *Turnebus* vi. 8.

1 *Jam satis terris*] Heinsius κακέφαρον illud in *satis terris nivis* reprehendit: quodque levi mutatione surrepsisse pro *terræ*, et hoc pro *tetræ* credit. Scribit ergo: *tetræ nivis, diræ Grandinis*, ominosæ: ut quæ tot clades ac calamitates Pop. Rom. portenderet. *Diræ*] Aptissimum hic epithetum, quasi Diis iratis immissæ. *Nivem* adjungit, nec frequentem in urbe, et instantis diluvii incrementum. *Torrent.* *Diræ*] Grandinis formidandæ, ut a Jovis ira provenientis.

2 *Pater*] Jupiter. *Rubente dextera*] Tres esse manubias, quæ Tusco vocabulo Deorum fulmina dicuntur, docet *Turneb.* vi. 1. et *Cruquius* in suis notis. Porro tertiam hic significari manubiam, quæ Reipub. statum

concentiat, cum ex rubente Jovis ob ignem plurimum dextera, intelligimus, tum ex eo, quod sacras imperii arces, hoc est, ipsum Capitolium, petiverit. *Torrent.* *Rubente Dextera sacras*] Fulmine ex igne rubente.

3 *Jaculatus*] Græce dicitur ἔβαλεν, id est, *feriit.* *Turneb.* xxi. 20. *Jaculatus arces*] Qui Capitolium, vel templa Deorum quum fulmine percussisset, Romanum terruit, id est, cives urbanos timere fecit.

5 *Terruit gentes, ne*] Ἐφόβησε μή. Timorem incussit ne.

6 *Seculum Pyrrhæ nova monstra*] Ne tempus eluvionis rediret, cum Deucalion, et Pyrrha soli ex universo hominum genere relictis Parnassum montem conscenderint, ibi ut se tutos ab aquarum vi conservarent. *Questæ*] Quæ de admirabilibus monstris querebatur.

7 *Omne quum Proteus*] Pecus, commune etiam marinis animalibus nomen. Auget autem monstrum, quod ne Proteus quidem et ipse Deus, et Neptuni Phocarum custos, littus usquam invenerit; sed gregem suum nova visurum spectacula in montes egerit. *Torrent.* *Proteus*] Quum Proteus Phocarum pastor, et custos, pecus, id est, vitulos marinos, eduxit ad visendum altos montes. *Pecus egit Visere*] Hellenismus, pro 'eduxit ad videndum,' ἦγε ἐπισκέπτεσθαι, ad inspicienda pascua insolita incognitaque. *Cruq.*

9 *Piscium et summa, &c.*] Naturæ contraria dicit deluvio contigisse; scilicet, ut in arboribus hærent pisces: et damæ silvestres in aquis natarent, quas *Virg.* masculino genere dixit: 'Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.' *Comm.* *Ulmus*] Ulmus ponitur pro quavis arbore.

10 *Fuerat columbis*] Atqui id avium genus in arboribus non nidificat. Ad turtures ergo referendum: 'Nec gemere aëria cessabit turtur abulmo.'

Columbis] Turturibus, vel palumbibus.

11 *Superjecto pavidæ natarunt*] Sibi et terræ superinjecto et superimposito. *Lubin*.

13 *Flavum Tiberim*] Id hujus amnis proprium epitheton: multo magis cum eluviem agris meditans, 'Vorticibus rapidis, et multa flavus arena In mare prorumpit.' *Flavum Tiberim*] Tiberim turbidum et arenæ colore flavum. *Turn. xxii. 7.*

14 *Retortis Littore*] Loci hujus sententia est: Tiberim infestum Romanis, veluti studio, retortis ac repulsis ab Etruria undis, et retro in caput et sursum versus actis, urbem inundasse, et urbana ædificia diruisse. Vel vidimus Tiberim retorquentem undas suas ab ostiis Tyrrheni maris Romam versus, ire dejectum, &c. *Littore Etrusco*] Undis repulsis a littore Etrusco, vel a Tyrrheni mari, in quod Tiberis influit.

15 *Monumenta regis*] Regiam Numæ Pompilii.

16 *Templaque Vestæ*] Dionys. Halicarnass. lib. ii. tradit, Numam Pompilium ædem Vestæ condidisse extra Romam, quadratam, medio inter Capitolium et Palatium loco, unis mœnibus utroque colle cirenmeluso: quæ quidem rotunda fuit, eo quod terra, quæ rotunda est, Vesta dicta sit, quod rebus omnibus vestiatur, aut quod vi sua stet, ut Ovid. in Fastis ait. *Cruq. Vestæ*] Fuit Vesta Saturni filia ex Ope, foci custos, et præses, cui Numa Pompilius ædem condidit.

17 *Ilia dum se nimium*] Ilia Romuli matri, Tiberis uxori, abs qua Julius Cæsar ortum habuit. *Turn. vi. 8. Querenti*] Conquerenti de Cæsaris nece.

18 *Jaetat ultorem*] Magnifice gloriatur. *Vagus*] Errans extra alveum. *Sinistra*] Ergo *sinistra*, quia Tiberi currenti urbs a sinistra.

19 *Jove non probante*] Est formula

usitata, de eo quod præter æquum fit et bonum. Sic quod recte fit, 'æquo Jove' fieri dicitur. *Jove ergo non probante*, est, irato Jove: non quod Tiberis sinistra ripa labatur: sed *Jove non probante*, eadem Cæsaris, id est, quia non probat: participium enim vim Græcam habet, et causam notat. *Heinsius. Jove non probante*] Hoc addit, non quod Jupiter Cæsaris necem vindicari ægre ferret, (nam et ipse ultor accessit,) sed quod ei non placeret, conjugali potius amori, quam tuendæ Cæsaris dignitati, tam iniquam ultionem institui, ut templa quoque dejicerentur. *Torrent. Jove non probante*] Jove indignante, et pene invito.

20 *Uxorius amnis*] Tiberi suæ uxori nimium indulgens.

21 *Audiet cives*] Versus proximos quatuor tanquam vates interserit Horatius, prædicens secururam ex bellis civilibus vastitatem.

22 *Graves*] Ab armorum genere. Hi namque, Sarmatarum instar, ferreis laminis, aut præduro corio conserto muniti, turmisque instructi, mirum dictu, quanti roboris, quantæque formidinis existerent. *Cruq. Graves Persæ*] Persarum nomine Parthos significat, Crassi cæde, et quod Cæsarem, ultionem Crassi parantem, perisse audierant, ferocientes. *Torrent.*

23 *Vitio parentum*] Parentum culpa.

24 *Rara juventus*] Id est, posterii nostri, pauci admodum ex bellorum civilium reliquiis, ideoque rari, andient cives in civium corpora gladios exacuisse, quibus Persæ, Pop. Romani hostes, perirent melius, id est, justius perirent.

25 *Quem vocet Divum*] Ἄπορτα. More hominum facit, qui in rebus malis, semperque in deterius vergentibus, cum nihil amplius aut remedii superesse aut consilii sentiunt, ad preces et vota confugiunt, Deisque tutelariibus invocatis, se suaque commendant. Estque quædam παρασκευὴ ad

id quod instituit, nimirum ut Augustum Divum faciat, qui rebus jam prope desperatis in tempore succurrat. *Cruq.* *Quem vocet Divum*] Hactenus de ostentis, nunc ad eorum procuraciones ac numinum obsecrationes convertitur. *Quem vocet Divum*] Ergo quem Divum vocet populus? &c.

26 *Imperii rebus*] Est imperium ipsum. *Rebus*] Libertati et dignitati senatus, vergentis ad ruinam. *Prece qua fatigent*] Quibus precibus virgines Vestales impense rogent et obsecrare debeant Vestam?

27 *Virgines sanctæ*] Vestales, perpetuæ virginitatis honore venerabiles. Quare non Deos tantum immortales suis precibus flectere credebantur; sed et apud Principes viros summa illarum in deprecando fuit auctoritas. *Minus audientem*] Obsurdescentem Vestam propter sceleratam necem cognati sui Julii Cæsaris.

28 *Carmina*] Hymnos, et preces supplicantium.

29 *Cui dabit Jupiter, &c.*] Recte Deos invocaturus, Jovem primum tanquam supremum cæli arbitrum agnoscit: aliorum enim potestas omnis a Jove est, qui solus omnia, cæteri quantum ipse permittit, possunt. *Cui dabit*] Cui Deorum dabit Jupiter partes, id est, munus delendi scelus, quod patravissent Romani in occidendo Cæsare.

31 *Nube candentes*] Ea amicti sunt Dii cum in terras propitii descendunt; candida namque fausta sunt; ut contra, nigra, infausta. Nube ergo amictum Apollinem facit, vel quod Dii cum ad homines veniunt non temere videri volunt, vel nubem pro tenuissimo amiculo accipit. *Turneb.* vi. 8. *Amictus*] Habens humeros caudentes, nube amictos.

32 *Augur Apollo*] Apollinem etiam primo loco implorat, quod Trojæ auctor, cum Trojanis omnibus eorum posteris, tum Æneæ atque ejus stirpi, ex

qua Cæsar, præcipue faveret. *Torrent.* *Augur Apollo*] Vates, qui præsentit futura. Divinationibus enim Apollo præesse credebatur.

33 *Erycina ridens*] Post Apollinem patrem Augusti, invocat matrem Æneæ (a quo Juliorum familia) Erycinam Venerem, cui Romæ extra portam Collinam magna mole templum extructum ferunt in insigni porticu, Syracusis, ut tradunt, expugnatis a M. Marcello: eoque Deam ex Eryce monte Siciliæ esse translata Sibyllini carminis monitu: hanc autem meretrices Romæ colebant. *Cruq.* *Erycina ridens*] Venus sic dicta a monte Eryce, ubi religiosissime colebatur.

34 *Quam Jocus*] Circa quam Jocus volat, et Gratix.

35 *Sive neglectum genus*] A Venere Æneadem genitrice, ad Martem Romuli patrem convertitur. Nam et hunc 'Patrem' Romani in sacris vocabant: auctor Macrobi. Sat. lib. i. *Genus, et nepotes*] Genus ex oculis tuis rejectum (o Mars) qui opem ferre negligis.

36 *Respicis*] Opitularis et faves: nam Dii intuentes, adjuvare putantur. *Auctor*] Mars, pater Romuli, qui Romam condidit.

37 *Heu nimis*] Pædos a diuturnitate et gravitate bellorum civilium. *Ludo*] Bellis, quæ sunt Martis ludi et oblectamenta.

38 *Leves*] Galeæ expolitæ.

39 *Acer et Mauri peditis*] Hunc locum ad Historiam referas. Notum enim Jubæ regis adversus Cæsarem bellum, et quanto Cæsarianis terrori fuit ejus exercitus, de quo Suetonius, Cæsare cap. 66. *Acer et Mauri peditis*] Virilis et truculentus, qualis erat Maurorum vultus.

41 *Sive mutata Juvenem*] Et sane in Augusto divina semper indoles enituit: atque adeo Apollinis esse filius, vel ob notum parentis ejus Atiæ somnium, de quo Suetonius cap. 94. vulgo existimabatur. Tum ob præstan-

tiam ingenii, bonis artibus exculti; qua magis quam armis adversarios omnes, et inter illos Antonium ipsum, superavit. Mercurius aliis videbatur: nec temere sane; magna enim Mercurio cum Trojanis, unde gens Julia, cognatio erat. *Torrent.* Vel allusum hand dubie ad Græcorum Mercurium, quem 'Promachum' dicebant; qui Eubæos, imitatus Juvenem, dedisse in fugam ab illis fertur. Pausan. Bæot. Augustum ergo 'Promachum' imperii cum Promachio Mercurio contendit, imo tacite eundem innuit. *Heinsius. Mutata*] Mutata figura tui in formam Angusti. *Juvenem figura*] Augustum, cui Poëta assentatur, Mercurium eum esse dicens.

42 *Imitaris*] Repræsentas.

43 *Patiens vocari*] Qui pateris te vocari Cæsaris ultorem. Ordo est: Sive, o tu ales, id est, alate Mercuri, filius almæ Maiæ, pateris vocari Cæsaris ultor, imitaris in terris juvenem Augustum, mutata figura.

45 *Serus in cælum*] Utinam sero in cælum redeas, et diu vivas in terris.

46 *Quirini*] Romuli; pro Populo Romano.

47 *Nostris vitis iniquum*] Nostris contentionibus indignantem.

48 *Ocyor aura*] Nescio an eo alludat, quod credidit antiquitas, nimirum Deos p̄imum cum hominibus familiariter egisse: at postea dolos, eorumque fraudes et cætera vitia cum ferre nequirent, iis desertis, in cælos rediisse. Vide Hesiod. *Cruq. Ocyor aura*] Velox ventus ne tollat te in cælum e conspectu nostro.

49 *Hic*] Romæ.

50 *Pater atque princeps*] Et Augustus nullo unquam honore magis gavisus est, quam cum 'Patris patriæ,' summo consensu omnium, cognomen tulit. *Turneb. vi. 8. Pater atque princeps*] Augustus Senatusconsulto Pater Patriæ appellatus est.

51 *Neu sinas*] Vult, ut Augustus post patris ultionem, illatas a Parthis

quoque injurias vindicet. 'Equitandi' etiam verbo aptissime utitur, quod gens illa ne urbana quidem negotia, nisi equitando obire, (si Straboni credimus) consuevisset. *Torrent. Medos*] Parthos et Medos, quibus bellum inferre Augustus hoc tempore cogitabat. *Equitare inultos*] Ex equo pugnare.

52 *Te duce, Cæsar*] Qui non modo Princeps inter homines, sed Deus etiam effectus: ideoque dux invictissimus.

ODE III. Προσφωνητική. Ad Navim, Virgilium Athenas vehementem. Navi Virgilium Athenas velenti incolumitatem precatur. Deinde in hominum temeritatem, audaciamque vehementer insurgit, et naturam humanam in vetitum niti, ostendit.

1 *Sic te*] Ordo est: O navis, quæ debes finibus Atticis Virgilium tibi creditum, precor, sic te regat salutare Veneris sidus, &c. ut finibus Atheniensibus eum salvum restituas, veluti rem tuæ fidei commissam. *Divra potens Cypri*] Cypri regina ac domina: κρατούσα Κύπρου. 'Cypri' quoque appellata est Venus, ob singularem ejus insulæ amorem. Quod vero navi propitiam optat Venerem, ad originem Deæ referendum est, quæ quod Cæli testiculis, a Saturno filio abscissis, et spuma maris nata fingeretur, Ἀφροδίτη et Ἀφρογένεια a Græcis nuncupata fuit: Quod egregie Ovid. in Epist. expressit, dicens: 'Illa dedit faciles auras ventosque scenndos: In mare, nec mirum, jus habet, orta mari.' *Torrent.* Vide et *Turneb. ix. 27.* Nota et Venus ἀναδυομένη, id est, ex mari cæiens: de qua *Plin. xxxv. 10.* Hinc 'marina' dicta ab *Horat. iv. Od. 9.* 'Qui dies menssem Veneris marinæ Findit Aprilem.' *Lambin. Diva potens Cypri*] Venus domina Cypri insulæ, ubi præcipue colebatur.

2 *Fratres Helenæ*] De his Ode 12. hujus libri: 'Quorum simul alba nau-

tis Stella refulsit, Desinit,' &c. Illud vero notandum fratres istos non nisi conjunctos periclitantibus succurrere. Hoc enim est, quod Plin. tradit xi. 37. Castorum stellas, cum simul videntur, salutare credi: cum solitaria, graves et noxias esse: Helenæ vero stellam diram semper et infestam. *Torrent.* *Fratres Helenæ]* Castor, et Pollux, nautarum opitulatores. *Lucida sidera]* Nantis sua luce benevola.

3 *Pater]* Æolus.

4 *Obstrictis aliis]* Aliis ventis vincitis, et in utre inclusis, quemadmodum ab Æolo omnes venti dati sunt Ulyssi præter Zephyrum, qui liber et solutus cum deferat in patriam. *Præter Iapyga]* Sunt peculiare quibusque gentibus venti, non ultra certum procedentes cæli tractum. Gellius ii. 22. *Ἰάπυγα*, inquit, 'ex insulis Apulie ora proficiscentem, Apulii eodem quo ipsi se nomine Iapygem dicunt. Eum esse propemodum Canrum existimo: nam et est occidentalis et videtur adversus Eurum flare.' Virgilius vero Brundisio solvit Orientem versus. Nulli autem dubium quin ad utrem Ulyssi plenum ventis præter Zephyrum ab Æolo donatum respexerit Horatius. *Torrent.* *Iapyga]* Ventum ex Apulia flantem, iis utilem, qui ex Italia in Græciam navigant.

5 *Navis, quæ tibi]* Navem, tanquam bonæ fidei debitorem admonet, ut quem sospitem acceperit, sospitem reddat. *Torrent.*

8 *Animæ dimidium meæ]* Vitæ meæ dimidium. Amicorum enim una est anima in duobus corporibus.

9 *Illi robur et æs triplex]* Pro triplicati æris robore dictum accipiamus: ut 'æterna ferri robora' dixit Virg. et 'orbem ære cavum triplici,' pro clypeo minutissimo: quasi ferreum ænenmve fuisse dicat Poëta, qui primus navigare ausus sit, Gr. *σιδηρόφρων* et *χαλκοκάρδιος*. *Torrent.* *Illi robur]* Erat ille animo robusto, et pec-

toro ferreo, qui nullius periculi metu territus, primus navigare ausus est. Illi erat *χάλκεον στήθος*. *Æs triplex]* Acron et Lambinus volunt, verbum esse ab usurariis tractum, quorum avaritia, spe lucri vel commercii inventum navigium sit.

12 *Præcipitem Africum]* Africum impetuosis, qui præcipitat quicquid impellit.

13 *Decertantem Aquilonibus]* Coluctantem cum Aquilonibus.

14 *Hydus, nec rabiem Noti]* Stellas a fratre Hyante sic dictas; noxias admodum, et pluviosas, quia suo ortu et occasu pluvias solent excitare, *ἀπὸ τοῦ ὕειν* dictæ.

15 *Quo non arbiter Adriæ]* Quo Noto nullus est ventus major dominus maris Adriatici, id est, qui majus obtinet imperium in mare Adriaticum, sive concitare, sive sedare vult fluctus. *Arbiter]* Per arbitrum ergo dominum intellige, et eum, qui alteri suo arbitrato imperat: ut ii. Od. 7. 'bibendi arbitrum appellat,' convivii regem, et qui leges bibendi in convivio ponit. *Lamb. Adriæ]* Nomen hoc in opt. ac vetustissimis codd. semper cum aspiratione scribitur. *Torrent.*

16 *Seu ponere]* *Τίθεσθαι*, ad imitationem Græcam, moderari, regere, componere. *Cruq.*

17 *Quem mortis timuit]* Morti proximi sunt qui navigant, scitumque illud Anacharsis apud Laërtium. Cum enim a nauta didicisset navium crassitudinem esse quatuor digitorum, 'Tantum,' inquit, 'a morte absunt, qui navigant.' Eleganter itaque Juvenal. Sat. xii. 'I nunc et ventis animam committe dolato Confisus ligno, digitis a morte remotis Quatuor, aut septem, si sit latissima tæda.' *Torrent.* Acron tres gradus mortis constituit, fatum, casum, et genituram. *Gradum]* Quod genus mortis timuit? ad quam quasi gradibus imus.

18 *Siccis oculis]* Absque lachrymis, *ἄδακρυς*. *Monstru natantia]* Cete,

pisces monstrosos.

19 *Turgidum*] Non improbo *turbidum*: illud orituram, hoc jam ortam tempestatem significat. *Torrent.*

20 *Acrocerania*] Non uno in loco summa montium a Græcis *κεραυνια* dicta invenias, quod crebro fulminibus iciantur: ea tamen Epiri juga ultro citroque ex Italia et Græcia navigantibus notissima fuere; media nempe, inter Hadriaticum et Ionium. *Torrent.* *Acrocerania*] Altos montes in Epiro a fulmine sæpe ictos, idcirco infames propter crebra naufragia ibi facta.

21 *Nequicquam Deus*] Frustra Dei providentia dissociavit terras a mari, si homines nihilominus audent navigare. *Abscidit*] Separavit.

22 *Oceano dissociabili*] Sic de elementis Ovid. 'Dissociata locis concordia pace ligavit.' *Dissociabili*] Quem necesse erat a terris secludi propter salutem hominum, aliorumque animantium, quæ usui humano inservientia terræ pabulo nutriuntur.

23 *Impiæ*] Impii homines cum ratibus, qui Dei consilium, in hoc, scilicet navigando, videntur contemnere.

24 *Vada*] Loca in mari periculosissima.

25 *Audax omnia perpeti*] 'Ὀτιοῦν πάσχειν, quidvis agere et suscipere. Dicit nihil tam esse arduum, nihil tam periculosum, quod mortalium cupiditas inausum relinquat, idque exemplis confirmat. *Audax omnia perpeti*] Parata ad quamvis facinoris pœnam perferendam.

26 *Ruit per vetitum nefus*] Impetu fertur, non ratione ad res lege vetitas.

27 *Iapeti genus*] Prometheus Japeti filius.

28 *Fraude mala*] An aliqua fraus bona? Ulpianus sane Pand. lib. iv. ad ea Prætoris verba: 'Quæ dolo malo facta esse dicentur, de his judi-

cium dabo.' 'Non fuit,' inquit, 'contentus Prætor dolum dicere; sed adjecit malum; quoniam veteres dolum etiam bonum dicebant, et pro solertia hoc nomen accipiebant.' *Torrent.* *Fraude mala*] Furto. *Intulit*] Homini- bus distribuit.

30 *Subductum macies*, &c.] Post ignem e cælo furtim ablatum. *Nova februm*] Inaudita morborum multitudo terram occupavit.

31 *Incubuit*] Occupavit terras, ob- sedit atque oppressit. Incubandi verbo aptissime usus est, quo pervicacia quædam et mira assiduitas significatur: ut apud Virg. 'defossoque incubat auro;' et 'Ponto nox incubat atra.'

32 *Tarda necessitas*] Necessitas mortis, prius tarda et matura senecta venientis, celeravit gradum, et citius advenit.

34 *Vacuum Dædalus aëra*] Aëra apertum, vel inanem, ab hominibus infrequentem.

35 *Non homini datis*] Sed avibus, quibus proprium est volare.

36 *Acheronta Hercules labor*] Hercules per vim descendit ad inferos, ut inde tricripitem Cerberum ad superos protraheret.

37 *Arduum est*] Difficile est.

38 *Cælum ipsum petimus*] Cælum ipsum affectamus, ut olim Gigantes et Phaëthon. *Stultitia*] Stultitiæ vocabulum pro quocunque mentis errore ac vitio accipio. Sensus enim est: Nos cælum ipsum peccando lacessere, ac Jovem provocare: qui cum scelernum justissimum vindex sit, fieri non posse, ut impuniti maneamus. Culpæ enim pœnam esse comitem necesse est. *Torrent.* *Stultitia*] Per stultitiam, unde nostra vitia enascuntur.

39 *Per nostrum scelus*] Nostris maleficiis et sceleribus videmur quodammodo vim Jovi afferre, eumque cogere, ut assidue fulmen habeat in manibus. *Lambin.* *Per nostrum scelus*]

Per nostram impietatem.

40 *Ponere fulmina*] Deponere fulmina, quæ Jupiter effectus iratus sumit in manus, ut improbos exanimet.

ODE IV. Παραινετική. AD L. SEXTIUM. Ex Veris descriptione occasione sumpta, et communi moriendi conditione ac vitæ brevitate, ad carpenda gaudia hortatur Sextium.

Torrentius existimat hanc Oden scriptam fuisse ad L. Sestium. Anno enim urbis conditæ 730. quo tempore floruit Horatius, consules in Augusti et Murenæ locum suffecti fuere L. Sestius P. F. et Cn. Calpurnius Piso. Atque hic ille est Sestius Bruti amicitia clarus, quam et eo devicto constantissime servavit: ob id, ipsi quoque Augusto commendatus: auctor Dio extrem. lib. XLIII.

1 *Solvitur*] Similis descriptio apud Virg. 'Vere novo gelidus canis cum montibus humor Liquitur, et Zephyro putris se gleba resolvit.' Notum quoque 'Aprillem' mensem inde dictum tradi, quod 'terram aperiat' hyeme adstrictam: nam 'rura gelu tunc claudit hyems.' *Torrent.* *Solvitur*] Veris adventu mollescit, et relaxatur terra, quæ fuerat hyemis frigore vincta, et astricta. Hanc Oden Aprili consecratam puto: nam Kal. Aprileis manifesto designant illa: 'Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto, Aut flore terræ quem ferunt solutæ.' Innuit enim morem veterum, quo matronæ Kal. Aprilibus myrto coronatæ lavabant. Causam reddit Ovid. 'Vos quoque sub viridi myrto jubet ipsa lavari: Causaque cur jubeat, discite, certa subest. Littore siccabat sudantes rore capillos: Viderunt Satyri turba proterva Deam. Sensit: et opposita textit sua tempora myrto; Tuta fuit factis: vosque referre vetat.' Alternum est, quod Palilium aperte meminit, quæ hoc mense celebrata fuisse, nemo est, qui ignoret. Ea enim respexit illis: 'Nunc et in

Delph. et Var. Clas.

umbrosis Fauno decet immolare lucis, Seu poscat agnam, sive malit hædum.' Nam Palilibus, ut e Gratio observavit Hadr. Turneb. in lustratione ovium ei Deo immolabant. Verissimum ergo quod dixi, non alium hac Ode celebrari mensem, quam Aprilem: unde decore Horatius Venerem suo mense choreas agitare fingit: decore quoque navigationis meminit, quod eodem mense eadem præses ejus Dea maria, e quibus orta est, aperire creditur. Et ita Ovidius in Aprili: 'Vere monet curvas materna per æquora puppes Ire, nec hybernas jam timuisse nives.' *Rutgers.* *Acris hyems*] Hyems mordax, aspera. *Grata vice veris, &c.*] Vere in vicem redente, quæ vicissitudo post asperam hyemem grata est. *Favoni*] Zephyri, qui verno tempore flare incipit.

2 *Trahuntque siccās, &c.*] Habet et mare suam brumam. Quo tempore quemadmodum terra gelu, sic sævitia tempestatum, clausum etiam mare dicitur. Eoque sensu egregie Horat. II. Sat. 2. 'Atrium Defendens pisces hyemat mare.' Trahendi vero vocabulum ambiguum est: nam quoque trahi eas recte dixeris, cum e pelago in terram submoventur: sed tunc siccæ non sunt. Aptius sane optimum dicendi artifex Virgil. cum intermissa navigatione reponuntur naves, 'Quassatam ventis liceat subducere classem:' et paulo post, 'Subducite naves.' Cum vero rursus exponuntur, 'Deducunt socii naves,' &c. *Trahuntque siccās*] Trahunt in mare ad navigandum naves siccās, atque ideo siccās, quod a principio Novembris usque ad initium Martii conquieverant extra aquam in navalibus. *Machinæ*] Quasi phalangæ, teretes sunt fustes, qui navibus subjiuntur, cum attrahuntur ad pelagus, aut cum ad littora subducuntur. *Lamb.* *Machinæ*] Instrumenta quæ maximas habent virtutes ad moles suo loco movendas.

Horat.

4 Q

3 *Jam stabulis gaudet pecus*] Ut in hyeme. *Aut arator igni*] Mutari dicit usum vitæ, mutatione temporis. Virg. 'Ante focum si frigus erit, si messis in umbra.' *Comm.*

4 *Albicant pruinis*] Albescunt.

5 *Jam Cytherea choros ducit*] Merito Venerem chorearum ducem facit, quod ea vere, et præsertim mense suo Aprili, terras revisens, omnia exhilarat, et, calore ossibus redente, amores conciliat, ut Lucret. et Virg. cecinere. *Jam Cytherea*] Clementia temporis etiam invitari dicit animos ad ludum; ita ut de nocte saltationibus vacent, Venerique. *Comm.* *Cytherea choros ducit*] Cythera insula est contra Cretam, in quam ferunt Venerem primum vectam concha marina. *Venus*] Venus dux chori jam cum Nymphis et Græcis ad Lunam saltat imminentem, id est, propinquam, et supra caput Incentem. *Imminente Luna*] Simpliciter ad noctem refer; nam Diis noctu potissimum gratæ sunt terræ, ne mortalium oculis conspiciantur. Quare de nocte sic Statius: 'Tunc Superis terrena placent;' atque hinc nocturnæ magorum ac sagarum choreæ. *Turneb. Advers. ix. 27.* *Imminente*] Tempus præsens, sive incipiens, non aliter quam *tempus imminens* a Græcis, hoc est, *ἐνεστώδης χρόνος*, dicitur. Principium autem Aprilis Veneri sacrum erat, ut ex Fastis scimus. Venus ergo choros Calendis suis ducit, quas Græci, qui Calendis carent, *imminentem lunam, ἰσταμένην σελήνην*, hoc est, mensis principium aut Lunæ vocant: sive ipsum novilunii tempus, quod imminebat. *Luna imminens* ergo, novilunium. *Heinsius.*

6 *Gratiæ decentes*] Quæ sunt Veneris et Liberi filia, nec immerito: Gratiæ enim per horum fere numinum munera conciliantur. Venus sane nulla sine Gratia est, hoc est, comitate illa, qua se mulier commodat viro, ac submittit ultro. Quod in *ἐρωτικῶ* Plutarchus ostendit. *Turneb. xxx. 11.* *Gratiæ decentes*] Quæ

nudæ pinguntur, quia fides aperta et simplex esse debet. *Comm.* *Gratiæ decentes*] Aglaia, Euphrosyna, Thalia.

7 *Alternò terram quatiant pede*] Nunc hoc, nunc illo pede terram pulsant numerose saltantes. *Dum graveis*] Dum Vulcanus in Ætna monte eudit fulmina cum gigantibus, quorum opera et ministerio in iis fabricandis utitur. *Dum graveis*] Vel simpliciter intelligendum; quod eo tempore olla Ætnæ montis exæstnare incipiat. Vel per *graves officinas* ipsa membra genitalia significavit, quæ vere naturalem coëundi fervorem accipiunt. *Comm.*

8 *Vulcanus ardens*] Consequens sane, ut qui ob ignis naturam ipse ardeat, quicquid attigerit, perurat: quamquam et ad operis diligentiam hæc referri possunt. *Urit officinas*] Non revera urit, sed Poëta vehementem ignis ardorem exprimit, quo metalla liquescunt. *Urit officinas*] Quod cum veris tempore crebriora existant fulmina, diligentius ea tunc fabricare Vulcanum conveniat: ne Jovi scilicet tela desint. *Torrent.* *Vulcanus ardens urit officinas*] Cum veteribus libris malo *visit*: quod et in Pinakeriano exstat. Ita III. Od. 28. de Venere: 'Quæ Cnidon Fulgentes tenet Cycladas, et Paphon Junctis visit oloribus.' Apollonius lib. III. de Vulcano: 'Ἄλλ' ὁ μὲν ἐς χαλκῶνα καὶ ἄκμονας ἤρι βεβήκει.' *Rutgers.*

9 *Nitidum caput*] Caput unguento delibutum et splendescens. *Impedire myrto*] Implicare atque involvere. At *expedire* contrarium est. Et recte ex arbore 'myrtum' tantum nominat, Veneri nempe sacram, unde et apud Romanos 'myrtea' dicta. Inter flores vero non distinguit: omnes fere Veneri gratissimi. *Impedire myrto*] Coronare caput sermo ex myrto, aut aliis floribus, concinnato.

10 *Terræ quem ferunt solutæ*] Quem veris calore laxatæ producant terræ, quæ hyemis calore fuerunt strictæ.

11 *Nunc et in umbrosis*] Anno jam

expleto, scil. veris tempore. *Fauno decet*] Faunum ac Faunam, quam et Fatuam vocabant, patrios Latinorum Deos fuisse, sic a 'fando' dictos, quod in sylvis, ille viris, hæc mulieribus fata præcinerent. Hinc Faunum etiam Romani sacrificiis et carminibus coluerunt. *Torrent. Fauno decet*] Fauno rusticorum Deo, quem quidam volunt eundem esse atque Pana. *Immolare lucis*] Sacrificare vel agnam, vel hædum, utrum mavult.

12 *Seu poscat agnam*] Omnes fere Mss. *agna* et *hædo*, vel *ædo* sine aspiratione, legunt, quod non video cur lectori tantopere displiceat. Cur enim non ut 'facere,' sic *immolare* cum quarto et sexto casu jungamus? Apud Virgilium sane, 'cum faciam vitula,' et 'cum faciam vitulam,' in diversis exemplaribus optimæ fidei legitur.

13 *Pallida mors*] Mors pallidos efficit. *Æquo pulsat pede pauperum*] Indifferenter et æque fortiter principum fores atque pauperum casas pulsat. *Tabernas*] Domos humiliores.

14 *Regumque turres*] Per *turres*, vel munitas Regum arces intelligo, a terendo, ut volunt, dictas: vel celsas divitum domos.

15 *Vitæ summa brevis*] Στιγμή χρόνου πᾶς ἐστὶν ὁ βίος, inquit Plutarchus. Quid enim puncto temporis brevius? et tamen si ad æternitatem respicias, ne puncto quidem temporis vivimus. *Vitæ summa*] Pro paucorum annorum numero. *Comm. Vitæ summa*] Breve vitæ spatium longam sperare vitam nos vetat.

16 *Jam te*] Statim te opprimit mors, quæ, secundum Epicureos, nihil habet præter tenebras. *Fabulæque manes*] Ego *manes* dici *fabulas* existimo, ex Epicureorum sententia, quod nihil præter inane commentum sint: sic enim hoc vocabulo veteres usi sunt; nec dubium, quin Horatium imitari voluerit Persius, Sat. v. 151.

cum ait: 'Indulge génio, carpatum dulcia. Nostrum est Quod vivis. Cinis, et manes, et fabula fies.' *Fabulæque*] Fabulosi inferi, de quibus et Poëtæ, et Philosophi tam multa fabulantur. *Manes*] Dii boni *Manes* dicebantur, unde et 'mane' tractum putant: nam 'mane,' apud antiquos bonum dicebatur. *Comm.*

17 *Domus exilis Plutonia*] Non quia ipsæ animæ exiles, hoc est, umbraticæ: vel quia inanis et vacua. Sed arctam et angustam frequenti animarum concursu redditam Plutonium domum interpretabor, hyperbolice enim Flaccus significat, per assiduas bellorum civilium cædes, tam immanes acervos, hoc est, tantas jam pridem accessiones factas mortuorum, ut metuendum sit, ut vel ipse Achærens, tametsi maximus et vastissimus capacitate sua, satis porro futurus non sit morituro gregi. *Douza. Domus exilis*] Virgil. 'domos Ditis vacuas,' et 'inania regna' vocat. *Domus exilis*] Ut quid, magnam illam domum, quo paulatim omnes, tanquam ad fatale quoddam *πᾶνδοχείον*, cogimur, *exilem* dixit? Quare aliud excogitandum. Veteres fatalem illum locum, quo nunquam redituri a natura relegamur, *exilium* dicebant. Sic Seneca Herc. Fur. 'Nocentum exilia,' locum illis apud inferos destinatum vocat. Et Flaccus II. Od. 3. 'Et nos in æternum Exilium impositura cymbæ.' Ergo *domus exilii* censerem legendum, quod est exilium. Utere, inquit, vate tua, Sexti; jam enim nox et manes tibi instant, et exilium illud, quo cum relegatus fueris, neque vino, neque amoribus vacabis. *Heinsius. Domus exilis Plutonia*] Per *exilem domum* intellexit Poëta 'sepulchrum.' Quod cur *exile* vocet, non est, quod rationem afferam, cum cuius notum sit, quam exigui loco clandestinè mortui, qui tanto paratu tam lata terrarum spatia vivi conquirimus. Sepulchrum autem 'domum'

vocavit etiam Tibullus III. 2. 'Post hæc carbasesi humorem tollere velis, Atque in marmorea ponere sicca domo.' Pedit in Consolatione ad Liviam: 'Claudite jam Parcæ nimium reserata sepulchra, Claudite, plus justo jam domus ista patet.' *Rutgers*. *Exilis*] Domus tenuis, et parva sic dicta ob manes exiles illic habitantes, qui aspectum oculorum fugiunt, nec possunt circumscribi. *Quo simul mearis*] Ad quam domum simul ac migraveris.

18 *Nec regna*] Non eris bibendi magister, cui constitnenti leges in conviviis omnes parere necesse erit. *Regna sortiere talis*] 'Sortiri iudices,' 'provincias.' Romani dicebant, cum qui iudices ac provinciarum rectores futuri essent, sorte legebantur. Eam in Repub. consuetudinem ad convivorum magisteria, tanquam de re magna loqueretur, eleganter transtulit Horatius. *Talis*] Talorum jactu: Veneris enim jactus regem vini efficiebat.

19 *Lycidam mirabere*] Puerum mollem, et delicatulum. *Quo calcat*] Cujus amore juvenes nunc ardent.

20 *Mox virgines*] Ubi Lycidas adleverit, virgines ejus complexu cupient potiri. *Virgines tepebunt*] Amoris ardore paulatim inflammabuntur. *Lubin*. Vel, ut Cruquius explicat, frigidiores erunt, quam ut te jam senio prope et frigore confectum accendere suo calore poterint. Vel 'tepere' dicit, ob sexus fæminei verecundiam.

ODE V. Προσφωνητικῆ. AD PYRRHAM. Horatius ex Pyrrhæ illecebris, tanquam e naufragio enataverat, cujus amore irretitos affirmat esse miseros.

1 *Quis multa*] O Pyrrha, quis puer tenero, et gracili corpore, id est, quis adolescens ætati puerili proximus, te multis in rosis urget, id est, arcte avideque amplectitur? *Gracilis puer*] Tenere molliterque educatus, impu-

bes, rerum imperitus, decipi facilis. *In multa rosa*] In odoribus ad lasciviam provocandam. Fortassis intellegit ῥοδοῦντιαν λωπάδα, id est, genus odorati edulii et scitamenti, in quo rosæ intritæ in olla ad mensam ferebantur, de quo Athen. lib. VIII. *Cruq.*

2 *Perfusus liquidis*] Delibutus unguentis, quæ odores effundunt. *Liquidis odoribus*] Unctionibus, quibus totum sæpe corpus oblini solebat, quæ διαλάσματα nominabantur. Liquidum vero odores siccis aridisque opponi possunt, quæ διαδόσματα vocant.

3 *Antro*] In fornice, vel lupanari, ubi meretrices aliquando latebant, ut alienos oculos in re pudenda fugerent: aliquando prostabant impudice ad captandam prædam.

4 *Cui flavam*] Cujus gratia crines flavos habes religatos, ut ei placeas.

5 *Simplex munditiis*] Munditias proprie vocat, quæ ad corporis curam spectant; quibus Pyrrham suæ confisam formæ simplici usam significat. *Simplex munditiis*] Simplici munditie contenta, absque sumptuoso corporis cultu. *Heu quoties*] Pathetica exclamatio in adolescentem miserum, quem Pyrrha nunc suis illecebris detinet captivum; tantisper ei suavis et jucunda benigneque futura, dum habet, quod donare possit. *Cruq. Fidem*] Promissa in levitatem, et perfidiam mutata.

6 *Deos flebit*] Venerem cum suis pedissequis, scilicet Gratiis, risu, joco, osculis, aliisque hujusmodi, quæ tales amores comitari, facileque mutari solent. *Aspera nigris*] Synchusis: pro æquora nigra ventis asperis. Et cur *nigris ventis*? An quia tempestates, quæ a ventis excitantur, nigræ sunt? idcirco tempestatibus et hyemi nigra pecus immolatur. Ut Virg. Æn. III. 'Nigram hyemi pecudem,' &c. An quia nigra omnia deformia et injucunda sunt? *Lamb. Aspera*] Allegoria est ducta a mari ventis agitato, significans meretricum blan-

ditias more tempestatum mobiles esse, et inconstantes.

7 *Nigris*] Tempestates a ventis agitatae sunt nigrae. *Æquora ventis*] Per æquora significat meretricem fallacem, quæ ex serena et placida facta est sæva et implacabilis.

8 *Emirabitur*] Pro, supra modum mirabitur. *Insolens*] Pro *insuetus*, qui id, de quo dicitur, facere non soleat, ut Donatus inquit. Sic insolens belli, injuriæ. *Insolens* etiam arrogantem et contra legem ac communem vitæ consuetudinem audentem aliquid significat. Sic ‘insolens Achilles.’ *Torrent.* *Insolens*] Insuetus, et talem in Pyrrhæ meretricum amorem non expertus.

9 *Te aurea*] Te experitur admodum paratam, promptam, ac liberalem: non asperam, non duram, neque ferream: vel *auream* pulchram accipe et formosam, vel optatam, charam, amabilem. *Lamb.* Vel qui te fruitur charissima sibi, multumque amabili et optata, et sibi instar auri cupita. *Turneb.* IX. 27. *Aurea*] Sic eam vocat, in qua nihil ultra desiderari possit, et auro contra caram, ut Plauti verbis utar. Atque ita Ovid. ‘Illa meis oculis aurea semper erit.’ *Torrent.* *Aurea*] Te pulchra et amabili. Quid enim auro amabilius?

10 *Vacuum*] Qui sperat, te sibi soli vacantem et paratam fore, aliis omnibus contemptis.

11 *Nescius auræ*] Inconstantia muliebris ignarus. ‘Varium’ enim ‘ac mutabile semper fœmina.’

12 *Miseri, quibus*] Miseri sunt ii, quibus non probata neque usu cognita fulges, et amabilis videris.

13 *Intentata nites*] Miseros eos vocat, quibus illa, nondum bene perspecta in amore, placeat ac formosa videatur; ut puta qui non nisi icti sapiant; atque adeo ignari, meretricis illecebæ capiuntur: evasuri, si tentamenta aliqua amoris ante cepissent. Sic enim Virgil. loquitur Æ-

neid. VIII. ‘Neque prima per artem Tentamenta tui pepigi.’ *Torrent.* *Nites*] Nitere, ad munditiam pertinet. *Me tabula*] Ab eventu suo docet, quam sint miseri adolescentes, qui se impudicarum blandimentis illaqueari sinunt: sumpta Metaphora a naufragis. *Mc tabula, &c.*] *Tabula votiva, sacer paries*, verba sunt rei quam tractat aptissima: ut miseros enim amantes consoletur, se quoque in eadem fuisse navi ostendit, sed facto naufragio enatasse, cuius fidem faciat tabula, ex voto in Neptuni templo de pariete suspensa. *Torrent.* *Sacer*] Sacellum, vel templum Neptuno dicatum. Est Allegoria ducta a naufragis, qui periculo elapsi Neptuno solebant suspendere tabulam, in qua naufragii casus depingebatur.

14 *Votiva paries*] Quam voti mediis in periculis, id est, Pyrrhæ blandimentis.

15 *Potenti Deo*] Potens, est etiam potiens. *Turneb.* VI. 6. *Potenti*] Neptuno imperium maris obtinenti.

16 *Vestimenta maris*] Naufragi sua vestimenta, in quibus fuerant servati, Neptuno etiam consecrabant.

ODE VI. Ἵποθετικῆ. AD AGRIPPAM. Varius tragœdiographus bella ab Agrippa gesta decantabit: Horatius vero convivii tantum et amoribus describendis aptus est et idoneus.

1 *Vario fortis*] Scriberis a Vario, Mæonii carminis alite, id est, majestate carminis Homericis; vel, penna, et stylo carminis Homericis; vel, ab heroico Poëta cantu prædito plane Mæonio, id est, Homericis: fuit enim Homerus aut ex Mæonia, aut Mæonis filius. *Fortis*] Invictus et strenuus imperator. Laus a militari fortitudine. Scribit enim Paternulus, Agrippam, virtute, labore, vigilia, periculo, invictum. Ejus res gestas lege apud Dionem, Appianum, &c. *Cruq.*

2 *Mæonii carminis alite*] Pari cum

Homericæ carmine fortuna atque eventu. Varium igitur cum Homero comparat, idque ad Agrippæ etiam gloriam spectat, cujus res gestæ talem præconem sortiantur. Lambinus legi vult *aliti*, et Varium alitem Mæonii carminis vocat. *Torrent. Alite*] Ales etiam metaphoricōs pro Poëta sumi potest, qui canendo, id est Heroica describendo, Homeri instar in altum fertur. *Cruq.*

3 *Quam rem*] Quamcunque rem. *Navibus aut equis*] Omni quidem militiæ genere præstabat Agrippa, sed navali gloria magis enituit, præfectus universæ classi contra Sext. Pompeium, ac post victoriam rostrata donatus corona. Nec otiosum videtur, quod navibus equos adjunxit Horatius: nam antequam bellis Siculis præficeretur, jam consul, res præclare in Gallia gesserat, secundus Romanorum transgressus Rhenum. Galli vero et Germani sine equestris militis robore, non facile vincuntur. *Torrent.*

6 *Peleidæ stomachum*] Pro θυμὸν dixit, et periphrasticōs Iliadem designat. *Stomachum*] Iram implacabilem Achillis, Peleo et Thetide geniti. *Cedere nescii*] Qui placari noluunt.

7 *Cursus duplicis*] Id est, Odysseam, periphrasticōs, in quibus duplices Ulyssis cursus describit, id est, errores varios, perque maria spatiosa latos. Et quid si per *duplices* intelligamus, bis decennales? Alii, et rectius, legunt, *duplicis*, id est, versuti, callidi. *Cruq. Cursus duplicis*] Navigationes longas subdoli Ulyssis, qui aliud loquebatur, aliud sentiebat, unde a Græcis dictus est διπλοῦς. *Duplicis Ulyssæ*] Recte Lambinus explicat, ut Græci usurpant διπλοῦς ἀνήρ. Neque omittendum quod Florens Christianus annotavit, *duplicem* fortasse dici, quod bis inferos ingressus esset. Unde et a Simmia Rhodio in Ara vocatur δίζωος Πανός τε ματρός ἐννέτας, φῶρ

Δίζωος. Quod Theognis dicit nullum ab inferis rediisse, nisi Sisiphum, et cum illius meminisset, si aut Herculis aut Thesei noluit, Ulysses saltem Sisiphi, ut fama est filium, omittere non debebat. *Rutgers.*

8 *Nec sævam Pelopis*] Cum Pelopis domum dicit, uberissimam bellorum ac rerum Tragicarum tanquam segetem proponit. *Torrent. Nec sævam Pelopis*] Alludit ad Thyesta, Tragicam a Varro conscriptam, in ejus commendationem. *Sævam Pelopis domum*] Sævam propter varia homicidia in eadem familia perpetrata: nam Pelops a Tantalos patre, Atreus et Agamemnon ab Ægysto, Clytemnestra ab Oreste filio est occisa.

9 *Tenuis grandia*] Hos, qui tenui sumus ingenio, non audeamus dicere grandia, viribus nostris imparia.

10 *Imbellisque lyræ Musa*] Dum Polyhymnia Musa lyrica (quæ potestatem habet in Lyræ, imbellem nempe, et ineptam ad res bellicas scribendas) me vetat deterere, id est, diminuere atque extenuare tuas et Cæsaris laudes.

11 *Egregii Cæsaris et tuas*] Bene utriusque laudes conjunxit, cum Cæsaris auspiciis omnia gesta sint: et alioqui nihil illis conjunctius, sive affinitatem, sive amicitiam, respicias; adeo ut certo tempore, si Dioni credimus, in iisdem etiam ædibus vixerint.

12 *Culpa*] Ingenii mei tarditate. *Deterere*] Deterere laudes, dixit, pro adferre laudibus detrimentum: facta enim dictis exæquanda sunt, ut Salust. inquit.

13 *Martem tunica*] Martem, id est, viros bellicosos tectos et indutos lorica, quæ dura et solida est ut adamas.

14 *Pulvere Troico*] Id est, qui prælii tempore semper inter medios hostes versabatur, neque vulnera extimescebat. Erat autem Meriones Idomenei comes atque amicus. *Lamb.*

- 15 *Merionem? aut*] Virum fortissimum, pulvere Troico squalidum, et obductum. *Ope Palladis*] Pallas semper operi tulit Diomedis Tydei filio.

16 *Superis parem*] Animo et fortitudine Diis æqualem. Nam Martem et Venerem Diomedes vulneravit.

- 17 *Nos prælia, &c.*] Amantium contentiones et lusus: facete admodum alludens ad heroum gesta. Se quoque in præliis versari dicit, sed non duris et multum sanguinolentis: sed mollihus et amatoris, in quibus non opus est ferro et armis adamantinis; sed unguibus, iisque resectis, ne vulnerentur amantes.

- 18 *Acrium*] Virgines et puellæ ita acres sunt in juvenes, ut tamen ungues suos ad repugnandum sectos habeant, ne forte pugna sit cruenta, quod raro fit.

- 19 *Vacui; sive*] Sive quod sumus vacui, id est, valde otiosi, sive quod urimur, id est, aliquantulum amamus. *Sive quod urimur*] Sensus est, enim sive amore vacuum, sive non, semper hæc meditari studia. Nec mirandum si inconstanter amet, qui ita jam consueverit. Quam levitatem suam Epod. XI. et II. Sat. 7. abunde testatus est. *Torrent.*

- 20 *Non præter*] Nostro more leves, et inconstantes, quod amatoribus proprium est, et usitatum.

ODE VII. *Παρανερική.* AD MUNATIUM PLANCUM CONSULAREM. Alii alias laudant civitates, et regiones: Horatius vero reliquis anteponit Tibur, ubi natus est Plancus, quem ad diluendas vino curas cohortatur.

1 *Claram Rhodon*] Rhodum, Ephesum, Mitylenen, ut urbes delitiis affluentes, nno versu complectitur Mart. x. 68. 'Cum tibi non Ephesus, non sit Rhodos aut Mitylene, Sed domus in vico Lælia Patricio.' Dicitæ autem *Mitylenæ*, a Macarei filia Mitylene; quemadmodum et a patre insula ipsa Lesbos dicta, olim Macaria.

Torrent. *Claram Rhodon*] Rhodon claram propter elegantem structuram trium civitatum, quæ sunt in eadem Insula: aut *claram*, id est, præclaram portibus, viis, mœnibus, legum præstantia, &c. aut *claram*, id est, semper illustratam radiis Solis, qui puellæ Rhodiæ amore captus, Insulam ab ea nominavit Rhodon. *Mitylenen*] Mitylene urbs est in Lesbo.

2 *Ephesum*] Nobilissimam civitatem ab Amazonibus extractam, et magnæ Dianæ templo nobilitatam. *Bimarisre Corinthi*] Liv. lib. XLV. 'Isthmus duo maria ab occasu et ortu solis finitima arctis faucibus dirimens.' Hoc est, quod *bimarem* hic Horatius vocet. Claudian. in Eutropium, lib. I. 'Ephyreia Lais E gemino ditata mari.' Vennstissime enim de meretriculæ quæstu, perinde ac de opulentissimæ urbis copia, loquitur. Ephyra enim dicta fuit Corinthus, ut et *διθάλαστος*, et *ἀμφιθάλαστος*, quæ cum maxima oportunitas sit ad ditescendum, *ἀφνειὸν τε Κόρινθον* recte dixit Homerus, Iliad. B. unde et *κορυθαίεσσα*, pro *luxuriari*, ut divitiis affluentes solent. *Torr.* *Bimarisre Corinthi*] Corinthus dicitur bimaris, quod hinc Ionio, hinc Ægæo mari cingitur.

3 *Thebas, vel Apolline*] Thebæ urbs est in Bœotia a Cadmo ædificata, cuius filia Semele Bacchum peperit ex Jovis compressu. *Delphos*] Nobile fuit Delphis Apollinis oraculum.

4 *Tempe*] Loca amœnissima in Thesalia.

5 *Sunt quibus*] Sunt Poëtæ, quibus unicum opus est. *Urbem*] Athenas Minervæ inviolatæ urbem.

6 *Carmine perpetuo*] Quod continua quadam serie nihil aliud tractet, quam Athenarum laudes. *Torrent.* *Perpetuo*] Carmine non interrupto, ut aliud laudent.

7 *Undique decerptam*] Qui enim opere integro Athenas laudare vellet, illi necessario a certamine Neptuni et

Minervæ incipiendum esset. Cycli-
cus ergo Poëta, cui unum opus esset,
carmine perpetuo Athenas celebrare,
oleam non modo equo, verum omni-
bus potius arboribus ac frondibus
præferret; Minervæ causa nempe, et
urbis quæ ab ea nomen accepit.
Frons decerpta undique, est *δριὸν φύλ-
λον*, *frons qualibet*, id est, arbor quæ-
vis. Vide Heinsium in notis, de hac
re pluribus disserentem. *Fronti præ-
ponere*] Per decerptam undique oli-
vam, Cruquius notari credit, coronam
oleaginam detonsam: ut Virg. Georg.
III. ‘Ipse caput tonsæ foliis ornatus
olivæ Dona feram,’ &c. Erant enim
apud veteres coronæ tonsiles, quas
hic Poëta noster, decerptas undique,
id est, detonsas circumcirca vocat, ut
essent foliis brevioribus, ornatori-
busque. Quod autem pertinet ad
novum loquendi genus, præponere
fronti, id est, dare omnem operam
scribendo ut fronti præponatur, hoc
est, ut frons coronetur ornaturque,
synecdochicōs, pars pro toto. *Cruq.*
Fronti præponere] Veteres, qui Poë-
mata se scribere profitebantur, ut-
pote Musis sacri, coronas semper ali-
quas, tanquam insignia sui studii,
præferre solebant. Sic et eos, qui
carmine Athenas laudare vellent, in
honorem Palladis fronti obtendere
olivam dicit: et quidem *undique de-
cerptam*: ostendens per hoc, ex omni
eos loco ac materia colligere, quod
ad Deæ atque urbis illius laudem ac
materiam convertant. *Torrent.* *Un-
dique decerptam*] Frontem Olivæ coro-
nare, cujus folia undique, id est, cir-
cum circa detonsa, et breviora facta,
majorem addunt ornatum. Aliis alia
lectio magis arridet, sc. *Undique de-
cerptæ frondi præponere Olivam*, ut sit
sensus: Omnibus omnium locorum
et terrarum frondibus Olivam ante-
ponere, quæ Palladis est propria.

8 *Plurimus*] Plurimi, id est, multi
dicunt.

9 *Aptum equis Argos*] Historiæ hic

recordemur, quæ Diomedem, in Ita-
liam venientem, ibi quoque Argos
Hippium, patriæ recordatione, con-
didisse narrat: eaque Argyrippa, et
postea Arpi dicta fuit. *Torrent.* *Equis
Argos*] Argos equis nutriendis ido-
neum: unde Homerus appellat Ἄρ-
γος ἰππόβοτον. *Mycenas*] Urbem opu-
lentam, in qua regnavit Agamemnon;
a Mycena Nympha sic appellatam.

10 *Patiens Lacedæmon*] Lacedæ-
mon dicitur patiens ob severam disci-
plinam, ubi pueri ad Dianæ aram
loris flagellati, usque dum sanguis
visceribus exiret, ne ingemuerunt qui-
dem.

11 *Larissæ optimæ*] Ἐριβώλακος, ἐρι-
βώλου. Cum vero plures *Larissæ* fue-
rint, placet eam intelligi quæ in Thes-
salia fuit; non tam ob urbis præstanti-
am, quam ob campi circumquaque
ubertatem atque amenitatem regio-
nis. Tum aliquid magnum dicere
voluit Horatius, cum percussum se
ait campi illius admiratione, ut et
Lacedæmonis patientia. *Torrent.* *La-
rissæ*] Larissa est urbs in Thessalia,
a qua et Achilles Larissæus dictus
est. *Percussit*] Permovit, affecit.

12 *Domus Albunæ*] Nemus delec-
tabile Albunæ Nymphæ una cum
fonte consecratum. *Albunæ*] De Al-
buna Lactant. I. 6. Et recte Virgil.
Æneid. VII. ejus oracula Latinum re-
gem consulentem facit: cum ait,
‘Lucosque sub alta Consulit Albu-
nea,’ &c. *Torrent.*

13 *Et præceps*] Fluvius Anio de
celso scopulo multam aquam deorsum
effundens. *Et Tiburni lucus*] Multa
exemplaria *Tiburti* legunt. Turneb.
XI. 26. et XXII. 3. utramque lectio-
nem defendit. Lucum ergo intelli-
go, in Tiburni Herois memoriam de
more consecratum, ex Papinio. *Tor-
rent.* *Tiburni*] Tiburnus prius Ti-
buris conditor dicebatur.

14 *Mobilibus*] Pomaria discurren-
tibus rivis irrigua.

15 *Albus ut obscuro*] Leuconotum

intelligit Poëta. *Λευκόνοτοι* austri sunt quasi anniversarii, qui certa staque anni tempestate spirant, ut Etesiæ, et nubila detergent, serenitatemque reddunt: ἀπὸ τοῦ λευκαίνειν τὸν οὐρανόν. *Albus*] Notus serenus. *Obscuro*] Cælo caliginoso.

17 *Sic tu sapiens, &c.*] Id est, facturus es, quod sapientem decet, si finias tristitiam molli mero. *Steph.*

19 *Mero*] Vino suavi, maturo ac tempestivo. *Seu te fulgentia*] Sive militiæ, sive domi tuæ eris. *Fulgentia signis*] Cum imperio Plancum exercitibus præfuisse, initio annotavimus. *Torrent. Signis*] Aquila, Dracone, aliisque id genus signis militariibus.

21 *Tiburis tui*] Vel quod villam ibi haberet Plancus: vel quod gens Munatia Tibure oriunda, ut aliæ multæ illustres. *Torrent. Tibur.*] Horatius Pindarico more historiam hanc huic Odæ interserit, ut Herois tanti exemplo Plancum suum in rebus etiam adversis ad lætitiã aliquam invitet: et a Teucro exsule sententiam profectam esse ferunt, quam proverbii loco usurpamus ex Aristophanis Pluto: Πατρὶς γὰρ ἐστὶ πᾶσ', ἴν' ἂν πράττη τις εἶδ. *Torrent. Salamina*] Civitatem Telamonis, qui duos habuit filios Teucrum et Ajacem.

22 *Quam fugeret*] Quamvis fugeret.

23 *Tempora populea*] Figulus, Laminus, et alii populeam coronam censent adscribendam fortitudini, quasi Teucer post magnos ad Trojam exantlatos labores ea se corona dignatus fuisset. Atqui non video quid in fuga sit laudis. Qua de causa Turnebi altera sententia convenientior apparet, quæ Teucrum vult, dolore suppresso, spem vultu simulare, sociosque sperare jubere. Sensus ergo est: Quamvis Teucer non sine dolore metuque patrem Telamonem fugeret, tamen dulci Lyæo curas dissolvit, corona populea caput ornavit, Herculi que sacra fecit. *Cruq. Tem-*

pora populea, &c.] Quod ea arbor Herculi sacra sit, magnis ærumnis laboribusque perfuncto. An potius quod ad bacchantium coronas et genio indulgentium respexit? et probabilius est, ut lætitiã præ se ferret, aliosque bene sperare juberet. *Turneb. xi. 26. Tempora*] Caput vino madidum. *Lyæus* nomen Bacchi ponitur pro vino. *Populea corona*] Herculi sacra, qui eam apud Acherontem fluvium in Thesprotia repertam ab inferis veniens secum attulit. *Torrent. Populea fertur*] Corona ex frondibus populi arboris, quæ animi fortitudinem denotat.

24 *Tristeis*] Renitentis ac invito propter exilium patriæ. *Cruq.*

25 *Melior fortuna*] Melior, quia fortuna mihi patriam dabit, at pater Telamon negavit.

27 *Nil desperandum*] Παράκλησις a fortitudine: quæ una atque adeo præcipua est ex iis rebus, quas in summo Imperatore duceque requiri scribit Cic. pro Lege Manil. nimirum scientia rei militaris, fortitudo, auctoritas, felicitas. *Cruq. Auspice Teucro*] De Teucro, quamquam Græco, Romanorum loquitur more. Auspicia enim in exercitu penes unum Imperatorem erant, cujus ideo auspicii geri omnia dicebantur. Possimus etiam ita exponere, ut *auspicem* se vocet, cui jam Deorum monita ac consilia ab Apolline patefacta sint. *Auspicem*] Me Teucro hortatore.

28 *Certus enim*] Apollo non fallax, aut mentiens.

29 *Ambiguum*] Recte *ambiguum*, cujus audito nomine adhuc ambiguus atque anceps sis, de qua agatur. *Torrent. Ambiguum*] Promisit duas fore Salamioas, quarum altera nunc est in Attica, alteram ego et vos condemus in Cypro.

30 *Pejoraque passi*] Virg. 'O passi graviora.'

32 *Iterabimus æquor*] Iterum navigabimus.

ODE VIII. Ἐρωτική. AD LYDIAM. Juvenem Sybarim, Lydiæ amore perditum, et voluptatibus colliquefactum, notat.

1 *Lydia dic*] Meretrix delicatula non vulgaris formæ.

2 *Te Deos oro*] Venerem, Cupidinem, cum suis asseclis. *Cruq. Sybarin*] Juvenem mollem. *Amando perdere*] Venusta antiphrasis, ut Sybarim Lydia amando perdat; dum amori tantum, nec ulli alii officio, operam eum dare patitur. *Torrent. Amando*] Dum tui amore captus est, et ab eo amaris.

3 *Perdere*] Ejus bona ablignrire, et corporis vires frangere.

4 *Oderit campum*] Ostendit ergo miserum Sybarim, arte militari ac labore præstantem, meretricis tanquam fascino, non permitti quicquam agere quod ad prioris vitæ consuetudinem pertineret. *Torrent. Campum*] Campum Martium cur oderit. *Patiens pulveris*] Quum possit pati pulverem, et solem, et alios etiam labores militares.

5 *Militaris*] Militarem in morem, vel ut hominem militarem decet.

6 *Gallica nec*] Gallicorum equorum ora. *Turneb. xi. 28. Lupatis*] Frenis instar lupinorum dentium asperis et inæqualibus, quibus equi ferociores coercerentur.

7 *Temperet*] Moderetur, et sibi parere doceat.

8 *Tiberim*] Vegetius i. 10. 'Romani campum Martium vicinum Tiberi delegerunt, in quo juvenus post exercitium armorum, sudorem pulveremque diluerent; ac lassitudinem, cursusque laborem natando deponerent.' *Cur olivum*] Rogat, luctam cur pejus angue oderit: an quia metuebat olei odore dominam offendere? Insanum illud palæstræ apud Græcos studium, omnibus notum: siquidem Anacharsim refert Laërtius, oleum vesaniæ φάρμακον appellasse; quod eo uncti Athletæ mutuo in se furere vi-

derentur. *Torrent. Per olivam τὸ κήρωμα* denotat, id est, unguentum, quod ex cera fit oleo subacta quo palæstritæ in lucta utebantur. *Cruq. Tiberim tangere*] Tiberim tranare. *Cur olivum*] Cur luctam horret? luctaturi utebantur unguento, quod ex cera fit, oleo subacta.

9 *Viperino*] Sanguine venenoso.

10 *Armis*] Usu et frequenti armorum pondere.

11 *Disco*] Disco nobilitatus: qui quidem ludus erat primo Græcus, deinde a Græcis translatus ad Romanos. *Disco*] Discum dictum volunt, a δισκῆν, quod est βάλλειν, nude et δισκοβόλος, qui discum jacit. *Lamb.*

12 *Sæpe trans finem*] Sæpe ultra terminum jaculo fortiter et expedite emisso nobilitatus.

13 *Quid latet*] Cur non prodit Sybaris in publicum, sed inter meretrices latet, et emollescit? *Ut marina, &c.*] Sybarim juvenem non aliter in meretriculæ contubernio latitantem facit, quam olim inter Lycomedis Scyri regis filias Achillem. *Torrent.*

14 *Filium dicunt Thetidis*] Achillem, qui a matre Thetide habitu puellari indutus, ne agnosceretur, in Insulam Scyrum ad Diomedem est deductus. *Sub lachrymosa Trojæ*] Paulo ante eversionem Trojæ.

15 *Funera*] Etiam Græcorum, quæ ad Trojam contigere. Atqui si *Trojæ funera* pro Trojæ excidio interpretaris, non conveniunt tempora. Achillis enim latebræ totis annis decem præcessere. *Torrent. Ne virilis cultus*] Ne vestitus virilis eum in bellum Trojanum protraheret.

16 *Lycias catervas*] Quas nempe Sarpedon, rex Lyciæ post Hectorem fortissimus, Priamo adduxerat. *Torrent. Lycias proriperet*] Ponuntur Lycii pro Trojanis, quibus opem ferebant: sic cognominati a Lyco Paudionis filio. *Proriperet*] Raptim vel temere traheret.

ODE IX. Παραειτική. AD THALIAR-

CHUM. Quo magis sævit hyems, eo magis voluptati indulgendum. Sic autem a Marone hyems genialis appellatur.

1 *Stet nive candidum*] Vides, ut Soracte cooperiatur, vel, e longinquo appareat nive plenum?

2 *Soracte*] Mons in Faliscis, quem hodie appellant montem *Divi Sylvestri*, eo quod in ejusdem montis spelunca ad plurimum tempus se continuisse dicitur. *Onus*] Nivis pondus.

3 *Laborantes*] Oneris magnitudine laborantes, et non sustinentes onus nivis.

4 *Gelu acuto*] Equidem acutum dici reor, Græco more, pro acri et vehementi: nam ὀξύ plerumque significat *magnum* et *vehemens*: et sic dictum ab Horatio, ut a Pindaro χιὼν ὀξεῖα dicitur. *Turneb.* xi. 26. *Constiterint*] Flumina vi frigoris congelata a cursu desistunt superne.

6 *Large*] Copiose pro foci magnitudine. *Benignius deprome*] Athenæus lib. x. quo loco Alcæi versus, quos hic imitatus est Horatius, recenset, hoc inter cætera eleganter addidit, nullam esse anni tempestatem, unde Poëta ille bibendi occasionem non sumpserit. *Benignius*] Largius quam solebas prome de diota Sabina vinum quadrimum, id est, quatuor annorum.

7 *Quadrimum*] Mediæ ætatis vinum poscit, largiori convivio aptius, ne cito nimis ebrietas obrepat. At Venerem sacrificio placaturus, bini pateram meri postulat, *Od.* 17. *Sabina diota*] Quia vasa illa vino servanda apta in Sabinis fierent: non quod vinum Sabinum Horatius depromi velit; id enim vilius habebatur. *Infra Od.* 20. *Torrent.*

8 *O Thaliarche*] Turnebus primam hujus nominis syllabam aspirari vult, quod θαλία Græcis etiam *convivium* significet; nam convivii domino præcepta hilaritatis hic proponere viderit. Nec scio an idem Thaliarchus

sit, qui et Symposiarchus: an potius qui celebritati alicui publicæ, in Deorum honorem institutæ, præfuerit, quales septemviri Epulonum. *Torrent.* *Diota*] Veteres enim in testis, vasis, doliis, fectilibus, vina horreis reposita servabant, ex quibus ea depromebant largius aut parcius, pro mensæ et convivarum ratione. *Cruq.* *Diota*] Diota est vas vinarium duas habens ausas, quadraginta et octo sextarios capiens.

9 *Permitte Divis*] Committe cætera Deorum curæ, et procurationi. *Simul*] Simul ac, id est, postea quam ventos inter se concertantes compresserunt.

10 *Stravere ventos*] Tranquillarunt, mitigarunt, sopiverunt. *Fervido*] Mari concitato, ut solet aqua in aheno fervens.

12 *Agitantur orni*] Non commoventur.

13 *Quid sit futurum*] Vult eum in diem vivere. et recte Theocritus: Οἱ θνατοὶ ἐπλόμμεσθα, τὸ δ' ἄβριον οὐκ ἐσπῶμεσ. *Torrent.*

14 *Quem fors dierum*] Quemcumque diem tibi dabit fors, id est, fortuna, seu potius Dei voluntas, τύχη δαίμονος. *Lucro*] In lucro deputa.

16 *Puer*] Cum puer es, adolescens, juvenis. *Choreus*] Choreia dicitur a choro, ubi junctis manibus saltatur.

17 *Donec virenti*] Quamdiu tibi juveni, et adhuc virentis ætatis canities (id est, senectus) abest querula.

18 *Campus et areæ*] Postquam campum Martium dixisset, recte addidit *areæ*; loca nempe vacua, pura et sine ædificiis, maxime usu publica, conveniendi causa atque inambulandi. Non male Valla, 'Campum' dici ait planiciem terræ amplam: quæ si fuerit angustior, 'area' appellatur. Vide *Vitruv.* i. 7. *Torrent.* *Campus, et areæ*] Campus Martius, et areæ, id est, loca, in quibus Rom. juvenus se exercebat.

19 *Sub noctem*] Paulo ante noctem. *Susurri*] Colloquia quæ edi solent ab amantibus voce leni, et submissa. *Susurri*] Quod ἀλλήλοις ψιθυρίζειν aptissime dixit Theocritus, loco a Lambino citato.

20 *Composita repetantur hora*] Constituire diem aut locum proprie dicimus, cum ex conventionne agendum aliquid certo loco aut tempore proponitur. Hinc 'ad constitutum adesse, et venire.' 'Compositam' igitur 'horam' simili ratione dixit Horatius, quæ inter amantes constituta sit. *Torrent.* *Composita*] Hora constituta iterum atque iterum a te usurpentur.

21 *Nunc et latentis*] Et nunc repetatur a te gratus risus, proditor, et index puellæ latentis, id est, in angulum se abdentis, ac delitescere simulantis. Ridet enim puella, ne diu quærat, sed ut seipsam prodat.

23 *Pignusque dereptum lacertis*] Armilla vi avulsa ex lacertis, aut annulus a digito male, id est, parum pertinaciter retinente. Nam fingunt puellæ se velle retinere, quod cupiunt sibi adimi. *Dereptum* ergo legendum, non *direptum*. Est autem 'deripere' de quovis loco rapere; sed maxime de superiore. 'Diripere' autem est, dilacerare ac discerpere. *Lamb.*

ODE X. Εὐχαριστική. HYMNUS IN MERCURIUM. Quem laudat a facundia, a parentibus, a palæstræ et lyræ inventione, a maxima in furando calliditate, atque ab iis, quibus fungitur, muneribus.

1 *Facunde, nepos*] Eloquentiæ Deus et orationis inventor. *Atlantis*] Maia Atlantis filia Mercurium peperit ex Jove; unde et 'Atlantes' dictus.

2 *Qui feros cultus*] Quod autem Horatius 'voce et palæstra' eos a Mercurio expolitos conformatosque tradit, quasi tunc primum homines esse cœperint, id e Platonis philosophia petitum videtur. Ille enim musicæ

et gymnasticæ, si modo recte exercentur, totius Reipub. salutem attribuit. Jam Mercurius harum duarum artium inventor esse perhibetur. Neque Herinas tantum, sed et Hermathenas in gymnasiis dedicabant: quo per insertam Mercurio Minervam, apertius adhuc significarent, animi pariter ac corporis conformandi rationem haberi debere. Tum etiam Hermerotas et Hermeraclas legimus, mixtas nempe Mercurii cum Amore et Hercule statuas: quod Oratione, ut nihil amabilius, sic neque robustius, efficaciusque. Pluribus Torrentium de Hermis disserentem suo loco vide. *Feros cultus*] Agrestes hominum primorum mores. *Hominum recentum*] Id est, eorum, qui, feritate mutata per eloquentiam Mercurii, nuper induerant humanitatem. *Cruq.*

3 *Voce formasti*] Eloquentia, vel musica conformavisti. *Catus*] Quasi catus; doctus, solers. *Decoræ*] Quod viro maxime deceat. Quare apud Græcos ab adolescentia summo omnes in ea studio exercebantur. Et ut palæstras Græci λιπαράς, sic Latini 'nitidas,' 'liquidasque' et 'unctas' vocant. *Torrent.*

4 *More palæstræ*] Quis est mos palæstræ? an palæstra? Sed quis ita Latine loquatur? Heinsius itaque concludit scripsisse Poëtam: *et decoræ hu-more palæstræ.* *Humor decoræ palæstræ*, est oleum quo palæstritæ unguuntur. *Palæstræ*] Palæstra Græci exercebantur ad tuendam corporis valetudinem.

5 *Deorum nuntium*] Bene Deorum nuntius fingitur Mercurius; nam quæ hominibus melioris vitæ præcepta tradidit, ea cælo attulisse, et Deorum immortalium jussu propagasse, merito credebatur. Mercurius ergo tanquam 'medicurrus,' quod sermo medius inter homines existens, eos inter se conciliet: vel, a 'mercibus,' ut Festus vult; omnibus enim negotiationibus præest. *Torrent.* *Deorum*]

Reliquorum Deorum interpretem.

6 *Parentem*] Lyræ inventorem.

7 *Callidum*] Astutum, et ingeniosum ad furtum occultandum, quod jocum, risumque concitaret.

8 *Condere furto*] Græci sane δόλιον et κλέπτην vocant. Sed et hoc eloquentiæ tribuunt, quæ hominem extra se rapere quodammodo possit, nos ad γοηρείαν referimus. At Fulgentius furem vocari vult, quia inter furta ac negotiantium capturas parum interest.

9 *Te boves*] Dum terreret te minis, nisi boves redderes furto sublatas, cum risu expertus est tuam in furanda etiam pharetra versutiam. *Stephanus. Boves olim*] Boves Admeti Regis, quos Apollo divinitate privatus pascebat.

10 *Amotas*] Abactas, et furtim ademptas. *Puerum minaci*] Te, qui puerilem vel servuli et bubulci formam assumpseras, dum terreret minis.

11 *Viduus pharetra*] Privatus pharetra.

12 *Risit Apollo*] Ridendum sibi putavit.

13 *Atridas*] Agamemnonem et Menelaum. *Duce te superbos*] Qui te ducem Priamo præbebas.

14 *Ilio relicto*] Priamus enim Mercurio duce per castra Græcorum venit ad Achillem, a quo redemit corpus filii sui Hectoris. *Comment.*

15 *Thessalosque ignes*] Thessalicas seu Græcorum excubias. *Iniqua Trojæ*] Castra Trojanis inimica.

16 *Fefellit*] Sic latuit, ut a nemine cognitus, ac ne visus quidem fuerit.

17 *Tu pius lætis*] Id quoque ex puriore philosophia sumptum. Ut enim corpora terræ deberi existimabant veteres, sic defunctorum animas ilico a Mercurio suscipi, ac vel cælo reddi, vel ad inferos deduci. Ideo illum 'dispensatorem, deductoremque animarum ac janitorem' vocabant.

18 *Lætis sedibus*] Campis Elysiis. *Bond. Virgaque*] Virgil. 'Tum virgam capit, hac animas ille evocat orco Pallentes: alias sub tristia tartara mittit,' &c. *Virgaque*] Caduceo, quo Mercurius animas deducit ad inferos. *Levem coërces turbam*] Incorporream animarum multitudinem.

19 *Superis Deorum*] Diis superis et inferis gratus.

ODE XI. *Πραγματική.* AD LEUCONOËN.

Hortatur Leuconoën, omissa futurorum cura, voluptati indulgere; argumento a vitæ brevitate et celeritate ducto.

Ad Leuconoën meretricem, genesis per Mathematicos inquirentem] Non otiosè Leuconoën vocat mulierculam Genethliacorum vanitati fidem adhibentem. nam λευκάς φρένας ἔχειν hoc est, alba habere præcordia, eos dicebant Græci, qui leviter tantum saperent: ut contra, μέλαινας φρένας prudentiæ cujusdam profundioris indicium esse existimabant; ducta Metaphora ab aquis, quæ quo profundiores, eo nigrescunt magis. *Had. Junius Adag. Cent. III.*

1 *Scire, (nefus)*] Lambinus separat dictionem nefus ab aliis: ego veterem lectionem sequor: *Tu ne quæsieris, scire nefus, quem, &c.* Illud nefus vel pro ἀδύνατον expono, quod sciri nequeat; vel quod homini permissum non sit futura cognoscere. *Torrent. Nefas*] Impossibile est, vel malum est.

2 *Finem Di dederint*] Vitæ terminum. *Babylonios*] Horatius dixit *Babylonios numeros*; ut 'Chaldaicas rationes,' et 'Chaldaicum prædicendi genus,' Cicero. nam gentis illius caput Babylon olim fuit. *Torrent. Babylonios*] Mathematicos, qui Astrologiam invenisse dicuntur.

3 *Ut melius*] Ut sapias melius pati quicquid acciderit. *Quicquid erit pati*] Ὡς κρείττον ἢ πᾶν τὸ ἐσόμενον φέρειν, *Cum melius sit pati quicquid evenerit, quam a vanissimo illo hominum ge-*

nere dependere. *Turneb. Lamb.*

4 *Hymenes*] Annos.

6 *Sapias*] 'Sapere' vocat, quod et vivere vulgo dicimus: ut nimirum Epicuri discipulum decet, cui voluptas summum bonum. *Torr.* Quin tu igitur superstitionis illis vanitatibus relictis, rectius sapias, si voluptatibus te tradideris, et vina largius bibendo liques, et dissolvas. *Lubin. Vina liques*] Liquare nihil aliud est, quam tenuius facere: quod et ad voluptatem factitabant, nive et glacie sæpe admixta: utebantur autem ad eam rem colis, sacculisque. Quinimo, ut plus capiamus sacco frangimus vires: Et sic saccis castrari vina dixit Plin. quemadmodum Græci *ἐξουνοχίζειν καὶ ἀποθλύνειν τὸν οἶνον* dicunt, pro *σακκίζειν*, quod nos quoque *saccare* dicimus, pro liquare et extenuare, seu defecare. *Vina liques*] Ut vina promas, et fundas. Aut, ut vina percoles: vina enim percolata sunt delicatiora. *Spatio brevi*] Et quum breve sit vitæ spatium ne spem differas in longum.

7 *Dum loquimur*] Egrege hanc vitæ fugam ante oculos ponit Juvenal. Sat. IX. 'Festinat enim decurrere velox Flosculus, angustæ miseræ que brevissima vitæ Portio: dum bibimus, dum sarta, unguenta, puellas Poscimus, obrepat non intellecta senectus.'

8 *Carpe diem*] Fructu die præsentis. *Quam minimum*] Nullam pene fidem adhibens diei futuro.

ODE XII. Προσφωνητική. AD AUGUSTUM. Collandatis Diis, heroibus, virisque aliquot claris, tandem ad divinas Augusti laudes descendit.

1 *Quem virum*] Dion lib. LI. auctor est, post bellum Actiacum decretum fuisse a senatu, ut Augusto, perinde ac Diis immortalibus, hymni conscriberentur. *Torrent.* *Quem virum*] O Clio, quem virum fortem aut heroa semideum suscipies celebrandum? *Lyra vel Tibia*] Tibia acutior est et sonora magis, ideoque hominum laudi-

bus, quæ fere bellicæ sunt, convenit. Lyra ut gravior, modestiorque, ita Deorum præconiis aptior habetur. *Acri*] Tibia acriter sonante.

2 *Sumes celebrare*] Vult Horatius, consueto Poëtarum more, quod ipse canit, Musam ei præcinere videri. *Torrent.* *Clio*] Non sine delectu Clio nominatur. Deorum enim hominumve laudes (*κλέα* vocant Græci, unde et Deæ nomen) ex antiquitatis historia petendæ sunt. *Torrent.* *Clio*] Una ex novem Musis.

3 *Recinet jocosa*] Resonabit. *Jocosa imago*] Dicta *imago*, ut Porphyriion vult, per subtractionem literarum, pro 'imitago:' eandem enim vocem representat.

4 *Imago*] Echo, vocis imago, quæ veluti ludens respondet.

5 *Heliconis oris*] Helicon est mons Bœotici non procul a Parnasso, Apollini sacer, et Musis: unde Musæ appellatæ sunt Heliconides.

6 *Aut super Pindo, &c.*] Pindus hic inter montes Musis consecratus habetur. Idem de *Hæmo* ac *Rhodope*, qui in Thracia sunt, Liberi patris ac Mænadum cætu nobiles, dicemus. *Torrent.* *Pindo*] Monte Arcadiæ. *Hæmo*] Monte Thraciæ.

7 *Unde vocalen*] Voce præstantem, (*ἔμφωνον*), qua feras etiam demulserit, atque arboribus auditus fuerit. *Vocalen temere insequuta*] Orphea sonorum et facundum Poëtam (Calliopes et Apollinis filium) sylvæ secuta sunt temere, id est, *ἀπρομάτως*, sua sponte et confuse.

8 *Orphea*] Calliopes filium; at patrem plures Apollinem, nonnulli Cæagrum ei tribuunt: ob quam incertitudinem, arte materna dicere voluit Horatius. *Torrent.*

9 *Arte materna*] Musica. *Arte materna rapidos, &c.*] Sed quid est, quod Orphea arte materna tigrides ac leones traxisse dicit? Scimus enim, nonnullos e veteribus scribere, Apolline genitum fuisse; sed obtinuit, ut

Æagri fluminis et Calliopes credere-
tur. ut, Ovid. Eleg. in Ibin: 'Neve
venenato levius feriatis ab angue,
Quam senis Æagri, Calliopesque nur-
rus.' *Rutgers.*

11 *Blandum et auritas*] Et adeo
blandum, ut quocumque volnerit pos-
sit ducere quercus auritas, id est,
sensu audiendi præditas. *Fidibus can-
oris*] Cithara canora.

13 *Quid prius dicam*] Cum enim
antea a Dea quæsierit, quem illa lau-
dandum sibi sumeret; nunc apertius,
Quid, inquit, *prius dicam?* et quasi
errare non possit, si majorum vestigia
sequatur, sibi ipse respondens adjun-
git: *Solitatis parentum laudibus*, eum
qui, &c. perinde ac si diceret, majorum
more a Jove se incepturum. *Torrent.*
Quid prius dicam] More majorum ab
Jove Opt. Max. cæpit, a quo solemn-
nis incipiebatur precatio, e ritu.
Lambinus pro *parentum* legit *parentis*.
Turneb. xxix. 29. *Prius dicam*] Quid
potius dicam, quam solitas et ab om-
nibus decantatas laudes parentis, id
est, Jovis?

16 *Temperat*] Regit, vel tempe-
ratum efficit. *Horis*] Quatuor anni
temporibus, Vere, Æstate, Autumno,
Hyeme.

17 *Unde nil*] A quo Deo. *Majus
generatur ipso*] Quia Deus est Opti-
mus Maximus.

18 *Secundum*] Nihil Jovi est secun-
dum, quia nullus ordo esse potest inter
infinitem et finitum.

16 *Proximos illi*] Non refert quanto
intervallo præcedat Jupiter, modo
inter ipsum et Palladem nemo sit
medius. Nec mirum præferri eam
cæteris, quæ sine matre ex Jovis cere-
bro nata sit, ac virgo permanserit.
Postea in laudandis aliis Diis nullum
ordinem servat, quia Bacchum et
Dianam Apollini anteponat. *Torrent.*
Pro *occupavit*, Heinsius scribit, *occu-
pabit*. *Proximos illi*] Pallas proxima
est Jovi, sed longo intervallo proxima.

20 *Pallus honores*] Minervæ non e

muliere concepta, sed Jovis cerebro
nata, vera et divina sapientia.

21 *Audax*] Bacchus 'ad prælia tru-
dit inermes.' Dictus Liber, quod
animum curis liberat.

22 *Virgo*] Diana venatrix.

23 *Certa*] Adeo certa est, et inevi-
tabilis Phœbi sagitta, ut semper id
feriat, quod petit.

25 *Alciden*] Herculem Jovis et
Alcmenæ filium. *Puerosque Ledæ*]
Ut *παῖδας* Græci, sic Latini pueros
etiam pro filiis dicunt. Et quos a
patre Græci *διοσκοπόους*, ipse a matre
Ledæ pueros appellat. *Torrent.* *Pu-
erosque Ledæ*] Filios Ledæ.

26 *Hunc equis*] Nempe Castorem
equestri prælio nobilitatum. *Illum
superare*] Et Pollucem pugna pedi-
stri insignem.

27 *Quorum simul*] Quorum stella
serena simul atque nautis apparuit.
Simul alba stella] Stellas geminas in-
tellige. Solitaria enim, quod Ode 3.
notavimus, obsunt. Hinc ergo inter
salutares Deos, quos *σωτήρας* vocant
Græci, merito recensentur.

29 *Defluit saxis*] Pro, fluere desinit,
ut Epist. ad Lollium 1. 'Rusticus ex-
spectat dum defluat annis.' Simile
illud Ovid. Fast. III. 'potui dedo-
luisse semel:' ut in posterum ultra
non dolerem: et plura alia. *Torrent.*
Defluit saxis] Fluit de saxis humor
ex nive gelive in aquam resolutus.

30 *Concidunt venti*] Venti desinunt
flare. *Fugiunt nubes*] Nubes in fu-
gam vertuntur.

31 *Minax*] Unda nautis minas
nafragium, quiescit, quæ vento intum-
uerat. *Sic Di voluere*] Vulgata ex-
emplaria scribunt, *quod sic voluere*.
Codex optimus Laurentianus, *Di sic
voluere*. *Voluere*] Filii Ledæ, Castor
et Pollux, sic voluere.

33 *Romulum post*] Romæ condito-
rem. *Quietum*] Numa Pompilius, a
Romulo secundus Romanorum Rex,
regnum, armis paratum, Religione,
Justitia, et bonis operibus stabilivit.

34 *Superbos*] Magnificos et excellentes honores Tarquini Prisci, non Tarquini Superbi, commemoratu certe indigni, propter Lucretiæ constuprationem.

35 *Tarquini*] Qui Thuscis subactis, non fasces tantum, quos aptissime *superbos* vocat Poëta; sed et alia omnia decora et insignia, quibus imperii dignitas eminet, Romam invexit. *Torrent. Fasces, dubito, an*] Virgarum fasces, quos securibus alligatos lictores primum ante Reges, postea ante Consules ad populi terrorem portabant. *Catonis*] Catonis Uticensis, qui violentas manus sibi intulit, ne vultum tyranni aspiceret, ut inquit Cicero.

37 *Regulum, &c.*] Regulum Carthaginienses resectis palpebris illigatum in machina perpetuis vigiliis necuerunt. *Scaurus*] Quoniam clara extitit virtus in Republ. administranda.

38 *Prodigum Paulum*] Paulum vitæ contemptorem, qui animam profudit ad Cannas, ubi cum quadraginta et quinque Romanorum millibus est occisus: vide Livium. *Pæno*] Hannibale.

39 *Gratus insigni*] Libens, ut memor meritorum Pauli in Patriam.

40 *Fabriciumque*] Fabricium ter Consulem, de cuius abstinentia, continentia, severitate, aliisque egregiis animi dotibus, vide Plutarch. et Val. Max.

41 *Hanc, &c.*] Fabricium. *Incomptis capillis*] Nam eo tempore floruit, quo barbati Consules optime atque innocentissime Rempub. rexere, intonsi usque ad annum ab n. c. 454. quo tonsores primum in Italiam ex Sicilia P. Ticinius Mena adduxit. *Torrent. Incomptis*] Capillis impexis. Turpe est viro bellicoso comam habere comptam, et calamistratam. *Curium capillis*] Curius Samnitibus magnam auri pondus sibi afferentibus dixit, 'Se malle aurum habentibus imperare, quam possidere.'

42 *Tulit, &c.*] Protulit, produxit. *Camillum*] Camillus sexto mense post Romam a Gallis captam eos ex Italia expulit.

43 *Sæva paupertas*] Acris, fortis, atque animosa; aut dura atque aspera; non quod ipsa sibi assuescentibus talem sese præbeat, sed quod tales eos adversus fortunæ casus efficiat, 'vere sæcunda virorum,' ut Lucanus ait. Optima enim ad militiam educatrix ac rectrix paupertas est. *Torrent. Sæva paupertas*] Paupertas aspera, et perpessu difficilis. *Avitus apto*] Fundus a suis majoribus sibi relictus.

44 *Cum lare fundus*] Cum domo non sumptuosa, sed quæ fundum deceat.

45 *Occulto velut*] Occulte, veluti arbor, quæ temporis progressu increscit, hominibus non advertentibus.

46 *Fama Marcelli*] Marcellum Octaviæ sororis Augusti filium intelligo, cui ille, vix pueritiam egresso, filiam suam Juliam nuptui dedit. Suet. Aug. cap. 63. *Torrent. Marcelli*] Marcellus quinquies Consul fuerat, tandem vero ab equitatu Hannibalis circumventus est, et occisus.

47 *Julium*] A Marcello, qui genti Juliæ jam insertus erat, paulatim ad Augusti laudem descensus, obiter patris ejus C. Julii Cæsaris, et quidem tanquam in cælum relati, mentionem interjicit. *Torrent. Julium*] Stella crinita, quæ visa est septem noctes post Cæsarem occisum, et credebatur esse Cæsaris anima in cælum subvolans, et in Deorum numerum recepta. *Inter ignes*] Inter stellas.

49 *Pater*] Jupiter.

51 *Fatis data*] Per fata, juxta Stoicorum opinionem, qui Deos immortales fati obligari volunt ad observanda eorum statuta. *Tu secundo*] Ita regnes, ut Cæsar Augustus sit secundus post te, scilicet ut tu in cælo regnes, Cæsar in terris.

53 *Ille seu Parthos*] Nihil contra Parthos aut Indos, auditu tunc tantum Romanis cognitis, vel ab Augusto, vel ab ejus ducibus præclare gestum: sed virtutum suarum fama eos ad amicitiam petendam allexit. Et signa militaria, quæ Crasso et Antonio ademerant, reddiderunt. Quare adeo lætatus est, ut nulla unquam victoria magis: idque tot ejus testantur munimi, cum inscriptione, SIGNIS RECEPTIS. *Latio imminentes*] *Latio imminere* dicit, quicumque populi Romani imperium affectent, aut aliqua ex parte lacessant. *Torrent.* *Latio imminentes*] Insidiantes Latio, quod hic ponitur pro toto Imperio Romano.

54 *Egerit justo*] Sen subegerit, vel in triumphum duxerit.

56 *Seras, et Indos*] Populos in Æthiopia, apud quos altissimæ sunt arbores, quæ non solum folia, sed laminam etiam proferunt tenuissimam, ex qua conficiunt vestimenta.

57 *Reget æquus*] Ille æquus, id est, non invidens tibi, sed æquo animo ferens tuum in cælo imperium, te minor, id est, se inferiorem te gerens, reget terras. *Latum orbem*] Si *latum* legamus, quod in tribus exemplaribus *Torrentius* reperit, melius conveniet cum verbo *æquus*: nihil enim populo jucundius gratiusque æquitate regnantis.

58 *Tu gravi curru*] Tu tonabis; nam ex Jovis curru cælum quatiente vulgus opinatur tonitru fieri.

59 *Tu parum castis*] Tu mittes inimica, id est, tristia fulmina parum castis lucis, id est, lucis contaminatis et pollutis. *Turneb.* xxv. 14.

60 *Fulmina lucis*] Ea enim fulmina, quum lucis aliquid divinum inesse crederetur, majore cura metuque procurabantur, ut a Jove iracundiore profecta. *Torrent.*

ODE XIII. *Ἐρωτικῆ.* AD LYDIAM. Moleste fert Telephum rivalem sibi a Lydia anteponi.

Dolph. et Var. Clas.

1 *Quum tu Lydia*] De qua ante Od. 8. Egregie hic zelotypi affectus sub persona sua describit. Nihil amanti gravius, quam non modo amari alium ab ea quam ipse amet, sed coram etiam collandari. *Torrent.* *Telephi*] Rivalis sui.

2 *Roseam*] Cervicem pulchram instar rosæ. *Cerea brachia*] A mobilitate et agilitate, quæ juvenem maxime decet, cerea Telephi brachia hic laudantur. Græci *βαδιδόν* vocant, ac tam varie nsurpant, quam Latini tenerum ac molle. *Torrent.* *Cerea*] Brachia flexibilia, ceræ similia.

3 *Væ, meum Fervens, &c.*] *Scribe, næ meum Fervens, &c.* ἐμπατικώτατα, ut in plane pathetica oratione. Comicus: 'Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant.' *Næ, vail.* Græci dicerent *μὰ τόν* vehementer enim affirmat. *Heinsius.* *Væ*] Interjectio est dolentis.

4 *Difficili*] Tumet jecur ira implacabili, quæ facile sedari non potest. *Bile tumet jecur*] Non modo 'hepar' aut 'fel' Virg. atque Horatius, sed et 'cor' Homerus, iracundiæ tanquam sedem esse voluerunt. Quin etiam quoniam pectus ipsum, in quo hæc viscera sunt, veteres 'stomachum' appellarunt, hinc 'movere stomachum,' pro ad iram concitare, et 'stomachari' pro irasci dixere; maxime quod irati toto pectore intumescimus. *Torrent.* *Bile*] Cholera, qua incalescente in iram insurgimus. *Tumet jecur*] Turgescit cystis fellis jecinori annexa, quæ bilis est receptaculum. *Tumet jecur*] Germanus Valens putat hoc dici de *κίσσει χοληδόχῳ*, id est, *fellis receptaculo*: quod sine dubio hepatis est adjunctum; et pro humoris copia aut paucitate intumescit aut extenuatur ac minuitur. *Lamb.* et vide Pet. Vict. Var. Lect. xviii. 22.

5 *Tunc nec mens mihi*] Sic Catullus de se, 'Odi et amo: quare id faciam fortasse requiris. Nescio, sed fieri

Horat.

A R

sentio, et exerceor.' *Mens mihi*] Ratio. Nam amantes sunt amantes. *Color*] Animi perturbatio colorem variat, et pallida res amor est.

6 *Humor et in genas*] Lachrymæ doloris interni indicium.

7 *Furtim labitur*] Antequam advertam, et me invito. *Arguens*] Demonstrans.

8 *Quam lentis*] Quam languidis flammis amoris intus tabescam. *Macerer, &c.*] Vim amoris, quo perfrui non possit amans, vel ob pudorem, vel ob aliam causam, egregie exprimit. Tale est illud Virgilio: 'Est mollis flamma medullas:' et 'tacitum vivit sub pectore vulnus.' *Torrent.*

9 *Uror*] Aspectu crucior.

10 *Immodicæ mero*] Rixæ ultra modum progredientes mero, id est, per ebrietatem et inter pocula ortæ.

11 *Puer furens*] Telephus ardens libidine.

12 *Impressit*] Momordit tibi labra. *Memorem notam*] Ut Telephum odiosum faciat, monet eam stigmatis, quod mordendo labris ejus impresserat Telephus, quasi ea basiandi ratio, non amorem, sed odium futurum portendat. *Cruq. Memorem dente*] Ne amoris sui obliviscere.

13 *Si me audias*] Si mihi credis.

14 *Perpetuum, dulciâ*] Non speres perpetuum tibi fore amatorem. *Barbare*] Inhumaniter.

16 *Quinta parte sui*] Quæ oscula Venus quinta parte suæ suavitatis, id est, concubitu, replevit. Quinque etenim sunt partes amoris: Aspektus, colloquium, tactus, osculum, concubitus.

17 *Amplius*] Terque quaterque.

18 *Irrupta copula*] Quorum conjunctio et concordia nullis dissidiis dirimi possit. *Irruptam ergo copulam* dixit, imitatus Homericum illud, *δερμὸν ἄβρηκτον*. *Lambin. Irrupta tenet*] Indissolubilis conjunctio. *Nec malis*] Nec amor divulsus malis querimo-

nis, id est, litibus et rixis, solvet ultima die citius, id est, ante mortem.

20 *Suprema*] Ultima.

ODE XIV. *Παρανετική*. Ad Rempubli- cam bellum civile reparantem. Allegoria perpetua est in hac Ode, ut testatur Fabius, lib. VIII. qui etiam 'navis' nomine Remp. significari, (quum alii potius Brutum intelligant,) fluctuum tempestates pro bel- lis civilibus, portum pro pace at- que concordia dici existimat.

1 *O Navis*] Ex Quintiliani sententia omnia ad Rempub. sunt referenda; et eam quidem, quæ extinctis tandem Pompeianorum partibus sperari aliqua poterat, si inter Antonium et Augustum convenisset. Cæterum cum eos quoque in dissensionem ruere videret Horatius, quod aperte dicere nolebat, id pulcherrima Allegoria textit, periturum funditus imperium significans, nisi tam diuturna bella civilia stabili aliqua pace componantur. *Torrent.* Faber Epist. Criticar. LIV. Probat hanc Horatii Oden non esse allegoricam; sed hunc esse sensum: O navis, quæ mihi tot sollicitudines, tot tædia attulisti nuper, dum te utebar, et per medios hostes metu perpetuo anxius ferebar; nunc autem mihi desiderium es, propter tot amicos, quorum abitu maceror; quæ mihi præterea cura non levis es, ne scilicet in potestatem hostium deveniant: quid tibi aliud appreces, nisi ut tot instantium periculorum casus effugias, et quæ jam tempestatum sævitia ad Palinurum pæne oppressa es, eo tandem perveharis, ubi nullus metuendi locus sit, et amici tuto possint consistere? *Faber. In mare*] In periculum.

2 *Fluctus: o*] Bellum civile redintegratum. *Quid agis*] Quam male agis? *Fortiter occupa*] Nullo tibi salutis alio scopo proposito præter portum. *Terent.* 'Ego in portu navigo.' *Cruq.*

3 *Portum*] Pacem et tranquillitatem.

4 *Nudum remigio latus*] Nudatum remigiis, id est, ut Respubl. destituta est militibus?

5 *Malus*] Malus arbor est, cui velum annectitur: ponitur hic allegorice pro Ægyptio rege, a quo Pompeius est obruncatus. *Saucius*] Perfractus Africo, id est gravi bello.

6 *Antennæque*] Meliores libri *Antennæ* legunt. *Antennæque*] Senatores et viri principes. *Sine funibus*] Sine pecuniis, belli nervis. *Ac sine funibus vix durare æquor, &c.*] Id est sustinere atque perferre ac vincere maris vim.

7 *Vix durare*] Lambinus exponit, pro 'perferre.' Sed male, ni fallor. *Durare* enim, cum agendi vim habet, durum efficere significat: ut apud Virg. 'natos sævoque gelu duramus et undis.' Ita ut *durare* absolute hic dixerit, pro subsistere ac permanere: ut Noster alibi. Virg. 'Durate et vosmet rebus servate secundis.'

8 *Imperiosius æquor*] Imperiosum autem æquor aptissime vocat, cui omnino parendum sit: ut a severitate imperiorum Manlio illud odiosum *imperiosi* cognomen adhæsit. *Torrent.* *Imperiosius*] Severiorem civilis belli tempestatem.

9 *Integra linteæ*] Integra vela, id est, integri exercitus.

10 *Non Di, quos, &c.*] Qui sunt illi Dii, quos ei dicit deesse? ego existimo ex consuetudine veterum id esse scriptum, qui in puppi sacrarium quoddam habebant, veluti lararium. *Turneb.* xix. 2. *Torrentius* statuit, etiam ad Deorum iram referri posse, qui mutuis civium Romanorum odiis offensi non facile sese invocantibus aures præbeant. *Non Di*] Dii tutelares, ut Castor et Pollux, seu quivis alius Deus, quod erat Navis insigne. *Quos iterum pressa*] Quos nunc sub Octaviano tu oppressa invocas.

11 *Quamvis Pontica*] Quamvis generis nobilitate gloriæ, nihil eam curant milites. *Steph.* *Pontica pinus*]

In Ponto magna est arborum copia, unde naves fiant.

13 *Jactes et genus*] Dicit, nihil profuturam populo Romano antiqui nominis gloriam: si, rebus bello civili tantopere afflictis, duces iterum armis contendant. Aut perituram frauditus Rempub. nisi Augusti arbitrio regi se patiatur. *Torrent.* *Jactes et genus*] Quamvis generis claritate, et antiquitate gloriæ. *Et nomen inutile*] Et famam, quæ tibi nil proderit.

14 *Pictis timidus*] Non navis picturæ, sed robori et ornamentis fiduit nautæ; sic milites non in generis splendore, sed armis et exercitu spem collocant.

15 *Nisi ventis*] Nisi in naufragio vis fieri ludibrio ventis, id est, inflatis et ambitiosis ducibus.

16 *Cave*] Noli amplius movere bellum.

17 *Nuper sollicitum*] Dupliciter Horatius affectus fuit: nam quamdiu sub Bruto militavit, ob militiæ labores et molestiam, et quod partium illarum imbecillitatem cerneret, ingens tædium sentiebat: postea vero Augusto reconciliatus, tædio quidem nullo nauseans, sed ingenti desiderio publicæ salutis curam retinebat. *Torrent.* *Nuper sollicitum*] O Respub. quæ mihi ex tuis malis sollicitudinem et tædium induxeras.

18 *Nunc desiderium*] Quæ nunc me absentem tui desiderio afficis.

19 *Interfusa nitentes*] Pro *Vites æquora fusa inter Cycladas*. Ostendit autem non minus periculosum fore afflictæ jam Reipub. diuturnius bellum, quam exarmato ac fatiscenti navigio, si Ægæo in mari, inter tot saxa ac scopulos, agitari contingat. Recte etiam Cycladibus comparemus plures belli civilis duces, omnes æque Reipub. perniciosos. Plura qui velit, *Turnebum* adeat xix. 11. *Torrent.* *Nitentes*] Cycladas longe apparentes.

20 *Vites æquora*] Suadeo, ut fugias periculorum angustias, quibus te fa-

cile extricare non possis. *Cycladas*] Cycladæ sunt Insulæ in mari Ionio, numero 53. sic appellatæ, quod in cyceli formam disponuntur.

ODE XV. *Θρηνητική*. NEREI vaticinium de ruina Trojæ. Paridi præsertim multa mala denuntiat, suam mollietiem ei exprobrans.

1 *Pastor*] Per contemptum de Paride, qui in Ida monte pastor fuerat. Postquam ergo hospitis sui Menelai uxorem Helenam viro absente ex Sparta rapuisset, non Trojam ilico reversus est, sed plures provincias adiens, tandem in patriam redit. Hinc ergo *trahere* dixit, pro lenta navigatione circumducere. *Steph. Torrent. Pastor*] Paris.

2 *Idæis Helenam*] Navibus fabricatis in Ida Phrygiæ monte, ubi Paris fuit educatus. *Perfidus*] Perfidus, quia jura hospitalitatis fregerat.

3 *Ingrato celeres obruit otio Ventos*] Otium ventorum vocat 'sacrum silentium.' Quare? quia jam dicturus erat Nereus. Solent autem silentium ventorum et maris orationibus Deorum præmittere Poëtæ. Nereus ergo, majestate orationis suæ, *εὐφημίαν* ventis invitis, et, ut Plautus loqueretur, ingratis, induxit. Ideo *ingratum* vocat *otium*. Heinsius. *Ingrato*] Otio molesto compressit ventos, ne spirarent, nihil enim ventis magis est ingratum, quam non flare.

4 *Fera*] Fata luctuosa, non solum Paridi, sed omnibus etiam Trojanis.

5 *Nereus fata*] Sunt qui *Proteus* pro *Nereus* legendum esse contendunt. Vide Turneb. XI. 3. et Junium Animadv. IV. 23. *Nereus fata*] Deus marinus, Ponti filius, a mendacio alienus. *Mala avi*] Id tangit Horatius, quod suo tempore vulgare erat: nempe, ut rei bonæ eventum, 'bonis avibus,' malæ, malis cessisse dicerent, ex Augurum observatione. *Atis* ergo hic augurium ipsum et omen denotat. *Erasmus. Mala*] O Pari, tu quidem malis auspiciis ad domum pa-

ternam ducis Helenam.

6 *Quam*] Quam Græcia cum magno exercitu requiret.

7 *Conjurata*] Omnibus Græciæ proceribus jurjurando in portu Anulidis obstrictis, ad unanimiter dimicandum, donec Helenam essent nacti. *Rumpere*] Dissolvere tnas illicitas nuptias, et evertere antiquum Priami regnum.

9 *Eheu*] Quidam contendunt legendum, *Heu, heu*. *Eheu*] Dolentis est.

10 *Sudor*] Labor bellicus. *Funera*] Quantas strages commoves Trojanæ genti; quæ olim dicta est Dardane, a Dardano qui vixit tempore Moysis, Anno mundi 1738.

11 *Jam galeam Pallas*] Palladem potius, quam Martem nominat, quoniam Dea illa, una cum Junone, Græcorum se veluti ducem præstitit, et alioqui bellis et ipsa præest: unde armata fere, oculis torvis, aspectu virili, capite galeato, ægidem pectore præferens, &c. At 'ægidem' illam horrificam nemo melius expressit Virgilio *Æneid. VIII*. 'Ægidaque horrificam turbatæ Palladis arma,' &c. Quod vero 'carrus' addit, sciendum, quadrigas bigasque bellicas Palladis inventum credi. Jam postremo loco 'rabiem' adjungit, sine qua nullum geritur bellum, quantumvis justum. *Torrent. Ægida*] Sentum Palladis.

12 *Rabiem parat*] Furorem belli.

13 *Nequicquam*] Frustra. Nam Venus, cum non sit bellicosa, non potest esse Paridi præsidio. *Ferox*] Animosus.

14 *Pectes*] Ornabis capillum.

15 *Imbelli*] Cithara bello non apta est, sed mensæ ad hilaritatem. *Cithara carmina dividens*] Sic dicimus lyram percutere *κατὰ μέτρος*, idem quod sigillatim, distincte, et accommodate, modo hunc, modo alium atque alium lyræ nervum digitis carpere, aut plectro tentare, et hoc est, quod ait Horat. 'imbelli cithara carmina divi-

dere. Bernard. Martini. *Carmina divides*] Minuriendo ad citharam cantillabis, ac sic divides. *Heinsius*. Vel nequicquam carmina distincte, apte, et accommodate lyra canes: carmina aliis atque aliis nervis carptis ac percussis modulaberis. *Lamb. Divides*] Nequicquam suis numeris aptum carmen ad imbellem citharam canes. Vel, nequicquam distribues carmina alternatim, ut solent citharædi: qui dum carmina canunt, modo sua voce, modo lyræ sono utuntur.

16 *Nequicquam thalamo*] Frustra etiam thalamo te continens, belli strepitum vitabis. Sic *Torrentius* exponit. Sed melius cum sensu convenire cōderem, si per *thalamum*, nuptias illas illicitas intelligamus. *Græves hastas*] Hastas odiosas thalamo nuptiali, propter copulæ disjunctionem.

17 *Cnossii*] Sagittas Cretenses: est Cnossos urbs Cretæ, quæ olim clarum arte sagittandi.

18 *Strepitumque, et celerem*] Strepitum pugnantium. *Sequi*] Celerem ad sequendum: erat Ajax tam celer pedibus, ut nemo fugiens eum evaderet.

19 *Seris*] Sero crines tuos adulteros, olim unguentis delibutos, pulvere deturpabis, id est, sero tandem traheris mortuus et cades. *Adulteros crines*] Τοῦ σοῦ μοιχοῦ, tuos adulteri. Tamen *adulterum crinem* Græci dicebant speciem tonsuræ, qua effæminati utebantur. Unde *μοιχὸν κείροθα* dicebantur, qui sic tonderi solebant. *Heinsius*.

20 *Crines pulvere collines*] Recte crines illos fœdari pulvere ait, qui adulteri irritamentum fuerint. *Torrent.*

21 *Lærtiuden*] Ulysses Lærtis filium.

22 *Pylium Nestora*] A Pylo urbe Nestor denominatur Pylus.

23 *Urgent*] Insequuntur. *Te Salaminius, &c.*] Sthenelum ut pugnacissimum recenset Horatius, una cum Teucro et Idomeneo, iv. Od. 9. ac

singulari rei militia præditum fuisse Homerus ostendit. P. Victor. Var. Lect. xxviii. 3.

24 *Teucerque et Sthenelus*] Quidam legunt: *Teucer, te Sthenelus*. Alii: *Teucer et Sthenelus*. *Teucerque*] Teucer, qui in Cypro condidit Salamina. *Sthenelus*] Capanei filius, unus eorum qui in equo Trojano se abdidērunt. *Sciens*] Doctus ad pugnandum, et equorum promptissimus moderator.

26 *Merionem*] Vide supra Od. 6.

28 *Tydidēs melior patre*] Quem Virg. Achilli comparat. Patribus autem deteriores fere nasci filios, videbimus iii. Od. 6. *Tydidēs*] Diomedes, patre suo Tydeo fortior et valentior.

29 *Cervus uti*] Notant autores animalia, quibus cor parvum est, audacia esse: quibus prægrande, pavida. Plin. xi. 26. At homini contra evenit: unde *μεγαλόφρων*. Quod vero cervinum cor Agamemnoni Achilles apud Homerum objicit, non ad cordis amplitudinem, sed ad naturæ constitutionem referemus. *Torrent.* *Quen tu*] Quem tu, homo mollis et luxuriosus, fugies, sicut cervus fugit lupum visum in altera parte vallis.

31 *Sublimi anheliu*] Ut fit, cum, agitato pectore, quem haurimus aërem anhelantes reddimus, et in sublime jacimus. *Sublimi*] Anhelitu qui ex alto pectore ducitur.

32 *Tuæ*] Tuæ Helenæ, cui multa de te gloriose jactaveras.

33 *Iracunda diem*] Iracunda classis Achillei (propter ereptam sibi Briseida) proferet diem Ilio matronisque Phrygum. *Proferet Ilio*] Prorogabit tempus, id est, bellum Trojanum producet et retardabit.

35 *Post certas*] Post annos novem a fatis certo decretos. *Achaicus*] Ignis Græcus; nam Achaia est pars Græciæ.

36 *Iliacas domos*] Domos Trojanas. ODE XVI. PALINODIA. Veniam petit a puella quam Iambis læserat: culpamque transfert in iram, cujus vim indomitam describit.

1 *Pulchrior*] Nunquid mulier hanc

landem agnoverit, ut dicatur pulchra pulchrior?

2 *Quem criminosis*] Quemcumque voles modum, id est, quamenicumque voles rationem, tu præscribes ad mordaces Iambos meos abolendos, quos in te scripsi.

3 *Iambis criminosis*] Iambica, seu carminis genus mordax in puellam hanc scripserat: id ejus nunc arbitrio aboleri expetit. Hinc etiam *ιαμβίζειν* apud Græcos, pro mordere et insectari: quique eo scribendi genere delectantur, *ιαμβισται* dicti. *Sive flamma*] Solebant enim veteres quicquid detestabantur, vel in profluentem abjicere: et sic in ignem lignis infelicibus, hoc est, de infelici arbore sumptis, ea exurere. *Torrent. Turneb. xviii. 4. Sive flamma*] Sive Iambos exurere voles, sive in mare dejicere.

4 *Adriano*] Mare Adriannum ponitur pro quovis mari. *Turneb. xxi. 15.*

5 *Dindymene*] Pulcherrima comparatione vim iræ demonstrat, cum iratum fanatico comparat: æque graviter enim et mente et corpore agitantur. Fanatici autem nomine et Lymphatum, et Ceritum, et Larvatum, et quocunque alio simili furete correptum accipio: cujus morbi, quia obscura ratio est, veteres causam ad Deos retulerunt, quasi numine afflati essent, qui talia paterentur: unde et *ἐνθεοί* et *θεοφοροῦμενοι* vocabantur. *Torrent. Dindymene*] Dea Cybele Dindymene dicta a Dindymis Phrygiæ monte, in quo sacra sibi per Corybantem instituit. *Non adytis qualis*] Non ex adytis: locis templi sacris et secretis, ad quæ nulli nisi sacerdoti fas erat accedere.

6 *Incola Pythius*] A Pythone serpente miræ magnitudinis, e terræ putredine statim post diluvium nato, ac Latonam jam gravidam Jmonis jussu infestante, ideoque post ab Apolline adhuc juvene sagittis interfecto, Deum sic cognominari voluerunt. Quin et ludi in honorem ejus instituti hinc 'Pythia' vocabantur. *Tor-*

rent. Incola Pythius] Apollo, qui in dandis oraculis mentem sacerdotis incolit, id est, quatit, movet, cogit.

7 *Æque: non*] Non æque, sed vehementius ira animos hominum commovet, quam Cybele, Apollo, aut Liber concutit mentem sacerdotum. *Acuta*] Tympana acute sonantia.

8 *Corybantem æra*] Si quis forte sacerdotum mentes a numinibus agitari neget, is æra a Corybantibus pulsa consideret: sciatque non lenius animos nostros ira, quam illa crebro repetitis ictibus impelli, nec minus perturbari quam illi solent, quos assiduus æris sonitus ita affectos reddit, ut, etiam cum nullum audiunt, audire tamen imaginentur. Hinc *κορυβαντιᾶν*, pro Corybantum more affici et iusannire, seu *μανικῶς κωεῖσθαι*, ut exponit Strabo lib. x. *Torrent. Corybantem æra*] Sacerdotes Cybelis, quæ tympanorum pulsu et cornuum cantu Jovis vagitum celabant Saturnum.

9 *Noricus*] Noricus, pro quovis ense. In Norico (quam regionem plerique nunc appellant Bavariam) optimi fiunt gladii ex ferro probatissimo. Homo iratus neque enses, neque quodvis aliud periculum extimescit.

12 *Ruens tumultu*] Descendens cum fulmine tremendo. Pro Jove tonante ponitur.

13 *Prometheus adlere*] Japeti et Clymenæ filius, propter singularem ingenii excellentiam, hominem primum ex limo finxisse existimatur, animum vero ex particulis aliorum animalium undique disjectis illi indidisse. Nam a Leone iracundiam, a Sæpe libidinem, a Vulpe astutiam, et ab aliis aliud mutuatus est. *Principi*] Primo homini ex limo efformato.

14 *Coactus particulam*] Necessitate compulsus, quod in bestiis fingendis omnes naturæ facultates consumpsisset. *Undique*] Ex omnibus animalibus.

15 *Et insani*] Et rabidi leonis furem. *Insani Leonis*] Hoc ergo est

quod Horus Apollo tradidit, Ægyptios per 'leonem,' perturbationem illam, quam *θυμὸν* vocant Græci, significasse. *Torrent.*

16 *Stomacho*] 'Stomachum' pro pectore dixit, in quo cor. Sanguine enim ibi ebulliente, perturbatio illa nascitur, qua ad iram concitatur. *Torrent.* *Stomacho*] Hinc dicunt Latini stomachum movere, pro, iratum facere, et stomachari, pro irasci.

17 *Thyesten exitio gravi*] Thyesti suos filios frater Atreus edendos apposuit, eo quod Thyestes cum Atrei uxore concubnisset.

18 *Stravere*] Dejecere de statu. *Ultimæ*] Extremæ fuerunt causæ, usque ad eversionem; vel quibus nullæ graviores potioresque.

21 *Aratrum excreitus*] Urbs tum esse desinit, cum in ea aratrum sit circumductum: aratro etiam prisci in condendis urbibus utebantur. 'Interea Æneas urbem designat aratro.' Virgil. *Insolens*] Exercitus superbus; quia victoria natura insolens est et superba.

22 *Compesce mentem*] Comprime animum, nec me imitare, quem pœnitent iræ. *Me quoque*] Excusat se Horatius, conferens iræ causam in adolescentiæ fervorem. *Pectoris fervor*] Ira est ebullitio sanguinis circa cor.

24 *Inceleres Iambos*] De hoc Epist. ad Pisones: 'Syllaba longa brevi subjecta vocatur Iambus, Pes citus.'

25 *Furentem*] Propter iram. *Nunc ego mitibus*] Nunc studeo mitia persequi, tristia relinquere.

26 *Dum mihi fias, &c.*] Mutato, inquit, scribendi stylo, pro opprobriis laudes dicere non desinam; donec hac satisfactione placata, mecum in gratiam redeas: ut 'recantare opprobria,' sit contrario ea cantu tollere, atque irrita facere. Græci *παλινοφθεῖν* dicunt, unde *παλινοφθία*. *Torr.* *Dum mihi*] Ea conditione, ut fias mihi amica.

27 *Recantatis amica*] Recantatis

convitiis atque maledictis, quibus tu etiam me lacerasti, id est, tu quoque recantes in me sparsa convitia, mutataque sententia, me redames. *Cruq.*

28 *Animumque reddas*] Atque ea conditione, ut me in spem ducas tecum in gratiam redeundi.

ODE XVII. *Παρανεικική*. AD TYNDARIDEM. Invitat eam in Lucretilem, commendans ab amœnitate, nec non ostendens commoda, quæ ex ea percipiet.

1 *Velox amœnum sæpe*] Caprinos pedes habent Fauni, velocitati accommodos. *Lucretilem*] Lucretilis mons est in Sabinis, in cujus valle villam habuit Horatius amœnissimam.

2 *Mutat*] Sæpe demigrat in Lucretilem ex Lycæo, qui mons est in Arcadia, in quo sacra Fauno, vel Pani pastorum Deo, celebrabantur. *Faunus, &c.*] Vide Turneb. XIX. 3.

3 *Defendit æstatem capellis*] Prohibet æstum fervidum a meis capellis usque, id est, semper. Victor Var. Lect. xxx. II.

4 *Pluviosque ventos*] Ventos pluviam ferentes.

5 *Impunctum*] Sine damno.

6 *Devixæ*] Olentis mariti uxores devixæ, id est, capellæ errantes de recta via quærunt arbutos, &c.

7 *Olentis uxores mariti*] Fœtentis capri, qui a Virgilio dicitur, *vir gregris*, hic maritus: per *ἀκυρολογία*.

8 *Colubras*] Alii legunt, *colubros*.

9 *Hædilia*] ~~Hædilia~~ Laminus non uno in Codice *Hædilia* scriptum meminit, et *hædulæ* legendum affirmat, quæ sunt hædulorum septa. Anratus legit *hædulci*. *Hædilia lupos*] Nec hædorum stabula seu greges metunt lupos Martiales, id est, lupos Martis tutelæ consecratos: nam vi et insidiis pecora spoliant. Virg. 'Dolus an virtus, quis in hoste requirat?'

10 *Utcanque dulci Tyndari, &c.*] Fauni fistulam interpretor, ex prisorum opinione, qui loca vocis inaginem referentia a Faunis et Satyris

incoli credebant, ut convallem suæ villæ Horatius: sed et eos modo tibia, modo fistula canere credebant. *Turneb.* viii. 15. *Utcunq̄e dulci*] Ubiennque o Tyndari istæ valles et levia saxa montis Usticæ personuere dulci fistula Fauni vel Panos, qui propulsator est cujuscunque mali a monte Lucretili.

11 *Usticæ cubantis*] Ustica mons est in Sabinis leviter declinans ac depressus, instar hominis cubantis. Sic 'supinum Tybur' dixit.

12 *Levia*] Saxa levigata, vel attrita. *Personuere saxa*] Sonitu fuere completa.

13 *Di me tuentur*, &c.] *Ἀιτιολογία*, cur apud Lucretilem ei sint omnia tuta, ab innocentia, Deorumque cultu, et Musarum studio. *Cruq̄.*

14 *Musa cordi est*] Carmen memm placet Diis. *Hinc tibi copia*] Ex hoc meo agro, opulenta ruris honorum copia, id est, frugum terræ copia manabit tibi ad plenum. *Ruris honores*, sunt ruri nascentia.

15 *Benigno*] Liberali et largo cornu. Alludit ad Cornu copiæ, quod Hercules cum Acheloo in speciem tauri mutato congressus, ei detraxit: quo significatur omnium rerum ubertas et copia.

17 *In reducta valle*] In valle secreta, quæ flexuosos habet recessus, a ventis tuta. *Caniculæ*] Ex Canicula dies caniculares nomen sumunt.

18 *Teia*] Carminibus Lyricis, quæ sunt paria et similia versibus Anacreontis, cujus patria fuit civitas Teia.

19 *Dices laborantes*] Cantabis amatoria. *Laborantes in uno*] Tale illud Od. 28. hujus lib. 'Quanta laboras in Charybdi.' Et fortasse eo argumento scripsit aliquid Anacreon. Nam Odysseam Homeri Anacreontis Lyræ accinere ridiculum sit. *Torrent.* *In uno*] Ulyssis amore: utraque enim Ulysem ardentem amavit, quarum altera fuit Ulyssis uxor, al-

tera mulierum veneficarum crudelissima.

20 *Vitream Circen*] Sic a colore vitream dici crediderim, eadem ratione, qua cæteros quoque Deos marinos vel 'cærnulos' vel 'glaucos' vocamus, et 'virides Nereidum comas'. *Turneb.* viii. 15. *Vitreamque Circen*] Circen pulchram et pellucidam instar vitri.

21 *Innocentis Lesbii*] Optimæ quidem notæ vinum pollicetur, quale Lesbium, cui post Chium summa gloria; sed quod temperate sumatur, ne Bacchus Martem provocet. *Torrent.*

22 *Duces sub umbra*] Alludit ad illud Anacreontis, *πιῦν ἀμουσι*, hoc est, 'uno spiritu exhaurire pocula.' *Cruq̄.* *Duces*] Hic bibes pocula vini Lesbii innocentis, id est, non onerantis caput propter tennitatem. *Nec Semeleius*] Nec a vino et poculis ad rixas et arma venietur, quod sæpe contingit inter homines bibaces et ebriosos.

23 *Confundet Thyoneus*] Sunt qui Bacchi hoc cognomen a Thyone ejus matre, quæ Semele quoque dicta fuerit, deducant. Alii a *θύω τὸ ἱεουργῶ*, vel a *θύω τὸ ὀρμῶ*: (*θύειν* enim apud Græcos et sacrificare et prouere atque impetu ferri significat:) et horum sane, vel Horatio auctore, probabilior sententia est. Ad Bacchi enim cognominis hujus proprietatem respexisse Poëtam existimo. *Turneb.* aliter illum locum interpretatur xii. 8. et xv. 22. *Torrent.* *Confundet*] Commiscebit prælia Bacchus, Semeles filius.

25 *Suspecta*] Nec tu, a Cyro suspecta et observata quod alium ames, metues eum: fuit Cyrus Horatii rivalis, vel Tyndaridis maritus vel amicus. *Ne male*] Ne scelerate tibi imbecilliori petulantes manus injiciat.

26 *Incontinentis injiciat manus*] *Manus incontinentis* vocat, qui incontinentem habent herum. 'Manum' au-

tem 'injicere' Jureconsultorum locutio est. Quare et Horatium de Cyro Tyndaridem suo jure vindicante interpretabimur. Passeratii tamen explicatio, quam Lambinus commemorat, mihi non displicet, ut amatorum amicæ viribus impari male ac crudeliter verbera inferentem intelligamus. *Torrent.*

27 *Et scindat*] Coronam e floribus, ejusmodi in conviviis utebantur antiqui.

28 *Immeritamque*] Vestem quæ parum commernit a Cyro dilacerari.

ODE XVIII. *Πραγματική.* AD QUINTILIUM VARUM. Vinum moderate sumptum exhilarat animum, at haustum immoderate, furorem concitat.

1 *Sacra vite*] Vite Baccho consecrata. *Prius severis*] Potius plantaveris.

2 *Mite solum*] Cedens atque obsequens, quod facile a cultoribus sibi imperari permittat. *Mite*] Fundum bene excultum, vel mites uvas effertentem. *Tiburis*] De quo vide supra Od. 7. *Catili*] Catilius fuit frater Tyburis, a quo conditum est Tybur. Poëta igitur sua utitur licentia, ponens fratrem pro fratre. *Catili*] Pro Catilli, qui Amphiarai filius fuit: post prodigialem illam patris necem, cum Euandro in Italiam venit, atque ibi Tiburtum, Coram, et Catillum filios procreavit, qui una Tibur condiderunt, ac fratris Tiburti nomine appellarunt. *Torr. Turn.* xxi. 3.

3 *Siccis omnia*] Iis qui sobrii sunt, ac nimis severi, et vino nequaquam madidi.

4 *Mordaces*] Edaces curæ.

5 *Quis post*] Quis bene potus crepat, id est, commemorat, vel queritur militiam esse rem gravem? *Crepat*] Inter alia significat, eundem de re aliqua sermonem sæpius repetere, nec quærendo tantum, sed laudando etiam: cum nihil aliud sit, quam crebrum sermonem usurpare, et ad Bac-

chum et Venerem referri debet. *Torrent.*

6 *Quis*] Quis non te potius, o Bacche, crepat et prædicat?

7 *Ne quis*] Ne quis supra modum bibat. *Modici*] Vini moderate bibiti. *Transiliat munera*] Verissimum est, quod de Vini natura Plin. scribit XIV. 5. neque viribus corporis utilius aliud, neque aliud perniciosius, si modus absit. Muret. Var. Lect. VI. 12. Ang. Politian. Miscell. c. 61.

8 *Lapithis*] Centaurea rixa super mero debellata cum Lapithis monet, &c. id est, pugna a Centauris habita cum Lapithis, inde exorta, quod Centauri inter epulas Perithoi nuptiales plus nimium poti Lapitharum uxoribus vim inferre conarentur. *Rixa*] Veteres ita usi, ut non tam jurgium, quam ex jurgio pugnam, *Rixæ* verbo significarent, præsertim Jurisconsulti nostri. *Super*] Post ebrietatem. *Super mero*] Pro in convivio, sive inter vina dixit: ut et 'super cœnam,' pro inter cœnandum.

9 *Debellata*] Simpliciter pro pugната ac commissa dixit, cum 'debellare' bellando vincere sit. *Torrent. Debellata*] Rixa armis adjudicata. *Sithoniis*] Thracibus non levis, id est, iratus Bacchus dictus Evius, a voce Bacchantium εἰοῖ. *Non levis*] Non ad Lycurgi Thracis exitium referendum, quem non vinolentia, sed contemptus numinis perdidit, verum ad turbulenta gentis totius convivia, de quibus mox Od. 27. *Torrent. Evius*] Cur ita dictus, incertum est. Probabilior illorum sententia, qui sic appellatum existimant, quod, cum bello Gigantæo strenue admodum se gessisset, Jupiter eum callaudans, εἶ δὲ dixit. *Idem.*

10 *Quum fas*] Quum licitum et illicitum distinguunt exiguo fine, id est, nullo discrimine. Nam ebrii exiguum differentiam esse volunt inter turpe et honestum.

11 *Avidi*] Cupidi ad explendam li-

bidinem. *Candide*] O bone Bacche! qui Bassarens est appellatus a vestis genere, qua Bassarides, Bacchi sacerdotes inducuntur. *Bassaræu*] Græci dicunt, non Bacchum modo vocari 'Bassarion,' pro quo 'Bassaræus' dicere maluit Horatius, sed et Bacchas 'Bassaras' et 'Bassaridas,' idque a certo seu calceamento, seu vestis genere, cum vulpinis pellibus, quod *Bassarai*, βασσάραι, dictæ sunt etiam ἀλώπεκες. Ego tamen vestem fuisse malim. Alii ἀπὸ τοῦ βάσσειν, pro βοῶν, 'Bassarum' aut 'Basarum' dictum volunt. *Torrent*.

12 *Invitum*] Tunc homines bibunt Baccho invito, quum bibunt usque ad ebrietatem. *Invitum quatiã*] Ante candidum vocavit, apertum ac sincerum, qualis revera esse creditur. Cæterum quia intemperantia lacessitus, eam severissime punit, negat Poëta se iracundiam ejus provocaturum, 'Quater' enim movere et exagitare significat. *Torrent*. *Obsita frondibus*] Operta atque obducta frondibus: hinc 'mystica vannus Iacchi.' Pampinis autem vel hedera cistæ illæ tangebantur, quas commovisse, nulli impune cessit. Quo Planti locus ille spectat: 'Scis ubi mea commovi sacra, quas turbellas solem dare.' *Idem*. *Turneb*. XXI. 21.

13 *Sub divum*] Nec divulgabo arcana tua multis pampinis operta, id est, non proferam in lucem res secretas meæ fidei commissas. *Sæva tene*] Comprime tympana et cornua tua, id est, reprime ebrietatem, quemadmodum tuæ sacerdotes ad furorem accenduntur, tympano tuo audito et cornu Berecynthio, id est, Phrygio.

14 *Cornu tympana*] Et magna quidem sacrorum omnium cognatio erat, sed præcipue matris Deum, ac Bacchi, quod Catulli de Attide carmen manifeste ostendit. *Quæ*] Quæ tympana, id est, quam ebrietatem. *Amor sui*] φιλαυτία, arrogantia et linguæ incontinentia, sunt tres comites ebrie-

tatis.

15 *Vacuum*] Caput sine cerebro, id est, sine prudentia.

16 *Prodiga*] Fides effusa in secretis prodendis, omnia consilia nudans veluti vitrum, quod nihil occultat.

ODE XIX. Ἐρωτικῆ. DE GLYCERÆ. Se Glyceræ amore ita uri dicit, ut non bella, sed amores tantum scribere possit.

1 *Mater sæva*] Quod miris modis in amoribus crucientur amantes. *Cruq. Mater*] Venns, crudelis mater est multorum affectuum, qui eam comitantur.

2 *Thebanæque*] Bacchus qui colitur Thebis. *Puer*] Semeles filius.

3 *Licentia*] Otium quod in lasciviam semper resolvitur.

4 *Finitis animum*] Definitis, certis et constantibus. quod dicit, Glyceræ in amorem sui pelliciendi gratia; quod ei gratius id fore intellexerat. *Cruq. Finitis animum reddere amoribus*] Ad amores extinctos animum reducere.

5 *Urit me*] Incendit me Glyceræ pulchritudo. *Turneb*. XXI. 21.

6 *Splendens*] Quæ splendet clarius marmore candidissimo, quod in Insula Paro effoditur.

7 *Protervitas*] Petulantia vel ira ficta, quæ in puella gratior est amatoribus, quam obsequela, pudor, aut taciturnitas.

8 *Lubricus*] Vultus lubricus aspectu: 'Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!' nam veluti in via lubrica difficile est sine casu vel prolapsione insistere, adeo certe est difficile Glyceræ splendorem aspicere et complexum ejus non expetere.

9 *Tota ruens*] Totas vires effundens.

10 *Cyprum deseruit*] Egregie obsessum se amore describit: siquidem Venus relicta insula sibi longe gratissima, tota in ipsum proruebat. Paphus autem et Amathus et Idalion Cypro oppida fuerunt. *Torrent*. *Cyprum*]

Insulam, ubi religiosissime colebatur. *Scythas*] Scytharum et Parthorum bella describere.

11 *Et versis, &c.*] Eodem referendum illud Virgillii: 'Fidentemque fuga Parthum, versisque sagittis.' Bland. codd. habent *Aversis*. *Versis*] Parthi fugientes ex equis pugnant.

12 *Nec quæ*] Nec Venus me patitur ea dicere quæ nihil spectant ad amorem, id est, bella dicere.

13 *Hic virum*] Ad Venerem placandam, ut facilius Glyceræ complexu fruatur. O pueri, id est, o servi, ponite et parate mihi cespitem vivum, id est, viridem (cujus herba adhuc viridis est) ut super eam Veneri sacrificem. Nota, quod in rebus longam moram non ferentibus, cespes locum aræ obtinebat. *Cespitem*] Lambinus *cæspitem* per diphthongum scribit. *Turn.* XXI. 21.

14 *Verbenas ponite*] Sic Virgilius: 'Verbenasque adole pingues et mascula thura.' Bene verbenas, cespitem, et thus Veneri promittit, quæ non placatur sanguine. Cum itaque Veneris quoque proprium, atque apud Romanos pene perpetuum cognomen sit *Genitrix*, nefas merito videri posset, cæsis eam hostiis venerari, per quam vita concedatur. Eamque ob causam Erasmus hunc locum sic exponit, ut 'venturam' dicat 'Glyceram leviolem, quam mactata sit hostia.' Nannius *Miscell.* III. *Acron.* *Torrent.* *Verbenas*] Herbas sacras.

15 *Bimi*] Duorum annorum.

16 *Mactata*] Postquam factum fuerit sacrificium, Glyceræ veniet multo lenior et mansuetior, non proterva.

ODE XX. *Πραγματική*. AD MÆCENATEM. Invitat Mæcenatem ad convivium, minime sumptuosum.

1 *Vile*] Per se quidem vile, præsertim Mæcenati assueto melioribus, sed multiplici nomine commendandum. Nam et apud se natum, et a se conditum scribit, et quidem eo tempore, quo Mæcenati, tanto totius

Pop. Rom. consensu, ob restitutam ei valetudinem in Theatro applausum fuit. Alii *vile* vocant, quia inemptum. Sed illud malim: nullius enim notæ vinum Sabinum. *Torrent.* *Vile*] Non magni precii. *Sabinum*] Vinum in montibus Sabinis natum.

2 *Cantharis*] In poculis modicis, non admodum capacibus. *Græca testa*] Dolia veterum fictilia fuisse dicit *Torrentius*: et hinc 'testam' pro dolio dixisse *Lambinus* negat: nam antiquitus, dicit, condebant vinum in testis, id est, amphoris, seu cadis fictilibus: quarum optimæ erant quæ fingebantur in Græcia. *Græcam autem testam*, Cumanam vel Samiam intellige. *Turn.* XVI. 5. *Testa*] Cado fictili, vel amphora, quæ fingebatur in Græcia.

3 *Conditum levi*] Diligentem assertionem vini, quod daturus est, indicat: siquidem *testam* ipse sua manu obleverat: quod vel cera, vel pice, vel crassiori aliquo gummi fieri consuevit. *Levi* autem et *levi* dicitur. hinc *relinere*. *Torrent.* *Levi*] Picavi, vel pice illivi, a verbo *lino*.

4 *Quum*] Quo tempore populus in theatro tibi applaudebat, recepta valetudine.

5 *Eques*] In equestri dignitate permanens. *Ut paterni*] Sic, ut ripæ Tiberis et mons Vaticanus simul resonarent ad acclamationem et plausum populi tibi datum, quemadmodum in Theatro excipi solebant viri bene de Republica meriti, mali contra sibilis explodebantur.

6 *Paterni fluminis*] Propter patriam ejus Tusciam, ubi Tiberis oritur. *Comment.* *Fluminis*] Tiberis, qui fluit ab Hetruria Mæcenatis patria.

7 *Vaticani*] Vaticanus mons est theatro Pompeii vicinus, prope Tiberim.

8 *Imago*] Echo, quæ ultimæ seu extremæ vocis desinentis repercussione joculari videtur.

9 *Cæcubum*] Vium Campaniæ re-

gionis. *Domitam*] Pressam.

10 *Uvam*] Tu bibes etiam vinum. Calenum, sic dictum ab urbe Calenis. *Mea nec*] Ergo nec Falernum habeo tibi vinum, nec Formianum, quæ illis temporibus vina fuere generosissima. Falernus regio est Campaniæ ubi multi sunt colles vitiferi. Formiæ, urbs est Latina juxta Caietam, quam Lacones condidere.

11 *Temperant*] Id est, pocula mea non sunt temperata vino Falerno, &c. *Lamb.*

ODE XXI. *Εὐχαριστική.* IN DIANAM ET APOLLINEM. Hortatur virgines et pueros ad canendas eorum laudes.

1 *Dianam*] Latonæ filiam ex Jove, quæ in cælo Luna, in terris Diana, apud inferos Hecate nominatur. *Dicite*] Cantate.

2 *Intonsum*] *Ἀκεροκόμης* sive *ἀκερσεκόμης* dictus Apollo, quod comam non tondeat; eadem nempe ratione qua Jupiter Axur sive Axurus, qui etiam intonsa coma pingitur. Comam enim intonsam luctu carentis signum esse tradit Hesychius. Hinc est, quod etiam nobilium pueri, qui ad cyathum stabant, comati erant et splendide culti, ut et citharædi. *Intonsum*] Capillis prolixis Sol pingitur, quia radios extendit usque in longissima. Pingitur etiam imberbis, quia nunquam senescit. *Cynthium*] Sic dictum a Cynthio sublimi monte, qui Delo imminet, ubi natus est.

3 *Latonanque*] Latona Dianam et Apollinem peperit ex Jove.

4 *Venitus*] Valde, vel familiariter. *Vos latam*] Vos virgines cantate Dianam, quæ gaudet fluviis et nemonum frondibus, id est, venatione. *Coma*] Quidam *comam* legunt: sed minus recte.

6 *Quæcunque*] Quæcunque nemonum coma prominet, aut in Algido (qui mons est in agro Tusculano, distans ab urbe Roma duodecim millia passuum) aut in Erymantho, monte

in Arcadia: aut in nigris, id est, umbrosis sylvis Cragi, qui mons est in Lycia. *Gelido Algido*] Recte eum ab algendo dictum volunt Grammatici. Distat Roma duodecim millia passuum, ad ingressum Regilli lacus. Dianæ sacrum fuisse etiam constat. *Torrent.*

7 *Nigris aut Erymanthi*] Sic IV. Od. 12. 'Cui pecus et nigri Colles Arcadiæ placeant.' Virgil. quoque Georg. III. 'Aut sicubi nigrum Ilicibus crebris sacra nemus accubat umbra.' Densitas enim silvæ nigredinem efficit, ut et aquæ profunditas. Virg. Georg. IV. 'Quæ niger humectat flaventia culta Galesus.' Est autem Erymanthus Arcadiæ mons, ob aprum in eo ab Hercule domitum inprimis nobilis. *Torrent.* [*Erimanthi* Schoenborn. 2. ap. Jaeck.]

8 *Cragi*] *Gragi* habent lib. Mss. omnes. Græci *Κράγος* scribunt. Est Tauri montis pars in Lycia agrestium deorum antris celebris. *Torrent.*

9 *Vos Tempe*] Vos mares, id est, pueri, laudate Tempe, loca amœnissima in Thessalia.

10 *Natalemque*] Delon, in qua nati sunt Apollo et Diana. *Delon Apollinis*] Multi quidem Dianam in Delo natam volunt. Horatius tamen in illorum videtur fuisse sententia, qui Apollinem quidem in Delo, sed Dianam in Ortygia, quæ alia quam Delus insula, natam credunt. Qua de re plura Muretus suis in Catulli Carmen Sæclare commentariis. *Torrent.*

11 *Insignemque*] Laudate etiam Apollinis humerum, insignem phætra et lyra, quam ipse a fratre Mercurio dono acceperat.

12 *Fraternaque lyra*] Auctor Hyginus, Mercurium, cum Apollinis boves abegisset, deprehensum, ei lyram donasse, ac vicissim ab eo virgulam illam accepisse, de qua supra Od. x. Lyra autem sibi concessa Orpheum Apollo docuit; ac postea inventa a

se cythara, ei lyram concessit. Hinc ratio constat, cur nunc lyra, nunc cythara Apollini tribuatur. *Torrent.*

13 *Hic bellum*] De Apolline ut sospitali ac conservatore, et mala omnia depellente, hic loquitur; quem Græci ἀλεξίκακον appellant: quamvis enim idem et noxius, promptior tamen ad salutem; ad noxiam pigrior credebatur: qua de re pulcherrime Macrobi. Saturn. i. 17. *Torrent.* *Hic bellum*] Hic Apollo motus vestra prece a Pop. Rom. et Principe bellum, famem, pestem, abiget in Persas atque Britannos, Pop. Romani hostes. *Miseram*] Fame nihil miserius.

16 *Aget*] Depellet. *Turneb.* VI. 24.

ODE XXII. Προσφωνητική. AD ARISTUM. Vitæ integritas et innocentia ubique tuta est; idque suo exemplo probat.

[Schoenborn. 2. inscribit, *Ad Fuscum laudando innocentiam.*]

1 *Integer vitæ*] Integrum vitæ vocat hominem, cui totius vitæ ratio optime constat. Vitæ enim integritas perfectum aliquid absolutumque significat. *Torrent.* *Integer vitæ*] Innocens, et qui suam vitam scelere non reddit impuram.

2 *Mauri jaculis*] Optimi codices testantur legendum esse *Mauris*; nam alibi quoque sic loquitur Horatius, ut II. Od. 6. 'Maura unda;' et alibi, 'Mauris anguibus.' *Turneb.* XVII. 5. *Jaculis*] Cujusmodi utuntur Mauri, qui optimi erant jaculatores. Ælian. de Animal. XIV. 5.

3 *Gravida*] Pharetra plena sagittis veneno imbutis.

5 *Sive per Syrtes*] Quasunque Syrtes hic intelligamus et quæcunque itinera vel terra vel mari, nihil ei timendum esse Poëta ostendit, quem Dii ob vitæ innocentiam tueantur; non adversus ferarum vim tantum, sed quævis alia etiam ab homine discrimina. *Torrent.* *Sive per*] Sive iter fecerit per Syrtes (Libyæ solitudines

mediterraneas, arenosas, pulverulentas, et siticulosas) sive per Caucasum, Scythiæ montem altissimum, Promethei pœna nobilem.

6 *Inhospitalem*] Inhabitabilem propter æstum.

8 *Lambit*] Præterlabitur et placide tangit, alluit. *Hydaspes*] Hydaspes, Indiæ fluvius, de quo multa fabulosa ab historicis scribuntur.

9 *Me sylva*] Lupus fugit me incremem in sylva Sabina, dum canto meam Lalagen, id est, Lalagæ amicæ meæ laudes, et 'dum vagor ultra terminum,' id est, dum expatior ultra agri mei fines. *Curis expeditus*] Id est, liber a curis.

11 *Expeditus*] *Torrentius* legendum censet *Expeditis*: ita etiam legit Porphyrius, ποητικῶς dictum interpretans; ut *curas expeditas* dixerit, cum ipse curis expeditus sit.

12 *Inermem*] Mirum sane hoc, quod ferus lupus Horatium fugerit inermem: vitæ igitur integritati est hoc assignandum.

13 *Quale*] Qualem portentosum lupum.

14 *Daunia*] Apuliæ pars, sic dicta a Dauuo illic rege, quem Diomedis socerum fuisse volunt: de qua provincia Plin. III. 11. Alii a Dauuo fluvio: alii a Dauuo Turni vel ave vel patre (cognomines enim fuere) vocatam malunt. Unde et Apulia ipsa interdum Daunia et Apuli Dauni dicuntur. Horatius IV. 14. de Aufido loquens: 'Qui regna Dauui præfluit Apuli.' *Torrent.* *Militaris* autem dicitur, quia viros effert fortes et ad militiam aptos. *Esculetis*] In sylvis quæ esculis arboribus glandiferis sunt consitæ.

15 *Jubæ tellus*] Mauritania, in qua Juba regnavit, terrarum ultima ad Occasum ac fretum Gaditanum. Plin. V. 1. Quamquam hic pro Africa posuit, quam leones infestant adeo, ut et urbes totas obsideant; captos incolæ cruci affigant, quo similis pœnæ

metu alii a noxa absterreantur. Auctor Polybius, teste Plinio VIII. 16.

16 *Arida*] Propter aquarum penuriam.

17 *Pone me pigris*] Descriptio circumcolorum, alterius borealis sive arcticæ, alterius australis, sive antarcticæ, a frigore, nebulis, et aëris intemperie. *Cruq. Pigris ubi, &c.*] Campos assiduo astrictos frigore 'pigros' vocat, instar hominum, qui ipsi quoque nimio frigore ignavi segnesque efficiuntur. Hinc 'iners et ignavum frigus' Poëta appellat. *Torrent. Pigris*] In frigidis locis Arctico vel Antartico subjectis, ubi aquæ glaciæ pigrescunt.

18 *Æstiva recreatur aura*] Tepido temperatur vento.

19 *Quod latus*] Quam partem mundi.

20 *Jupiter*] Malignus et insalubris aër perpetuo premit et occupat.

21 *Sub curru*] Sub Zona torrida, in Africa. *Propinqui*] Sol illic directos dejicit radios, obliquos alibi.

22 *Domibus*] Credebant antiqui Zonam torridam fuisse inhabitabilem; at jam notum est, multis eo navigantibus, eam vitæ humanæ protrahendæ satis esse idoneam.

23 *Dulce*] Dulciter.

ODE XXIII. *Λεσχηρικῆ*. AD CHLOEN.

Non est cur Chloë viri contactum fugiat, quum sit jam viri potens et ætate matura.

[Codd. ap. Jaeck inscribunt, *Ad Chloë*; et, *Ad Liviam Chloë*.]

1 *Vitas*] Libri meliores scribunt, *Vitat hinnuleo, &c.* Syllabæ ratio mutationem induxit, ut *vitas* scriberetur. Sed Poëtæ id non tam anxie curant, ut multis exemplis videre est. Vide Gul. Canterum Nov. Lect. v. 12. *Hinnuleo*] Sic 'equulens' et 'hædulens,' pro equulus et hædulus. Tum 'hinnulus' non cervarum tantum aut caprearum soboles est, ut Varro et Columella testantur; sed equi etiam ex asina fœtus, 'hinnus' dicitur, ut

asini ex equa 'mulus.' *Torrent.* Scribitur et *Innuleo* sine II. Turn. xxvi. 36. *Hinnuleo*] Similis hinnulo pullo cervino, quo nihil timidius. [Codex Guelpherbitana ap. Jaeck, *Vita innuleo*. Cf. Bibl. Crit. Seebode, 1820. II. p. 159.]

2 *Arius*] In montibus sine viis, quæ feræ discurrere solent.

3 *Matrem*] Cervam.

5 *Nam seu mobilibus*] Muretus non uno in codice legi affirmat: *Nam seu mobilibus vitis inhorruit Ad ventum foliis*. Sic et Scaliger legebat. *Seu*] Sive veris adventus inhorruit, et paulo horridior incumbit; id est, tremunt mobilibus foliis. Sed per Hypallagen lege sic: sive folia mobilia inhorruerunt veris adventu. Poëta per veris adventum significat Favonium veris comitem.

6 *Rubum*] Sentem, vel morum agreste. Angl. *the bramble-bush*. [Guelph. *rubrum*.]

[7 *Democre* codd. ap. Jaeck.]

8 *Et corde*] Et animo et corpore. *Genibus tremit*] Pavor enim incipiens genuum quoque tremore arguitur: ut 'tarda trementi Genua labant.' *Torrent.* [Guelph. *tremunt*.]

9 *Atqui*] Atqui, o Chloë, ego non persequor te frangere, ut aspera Tigris atque ut leo Gætulus. *Tigris*] Tigris truculentum est animal et velocissimum.

10 *Gætulusve*] Africanus leo; est enim Gætulia pars Africae. *Frangere*] Ut te frangam et occidam.

12 *Tempestiva*] Viro apta et matura, annos nata decem et septem. Justinianus 'viripotentem' vocat, quæ jam matura viro sit.

ODE XXIV. *Θρηνηρικῆ*. AD VIRGILIUM, qui mortem Quinctilii deflebat immoderate.

[*Hoc fuit epitaphium Quinctilii defuncti, qui fuit filius Virgilii, laudando eum, et consolando Virgilium, qui de morte filii nimium doluit*, Schoenborn. 2.]

1 *Quis desiderio*] Virgilius Musam alloquitur. Vide Sigonii Emendat. l. II. *Quis desiderio*] O Musa Melpomene cui pater vocem liquidam dedit cum cithara, præcipe, id est, præmonstra, vel doce, cur quenquam pudeat desiderio tam chari hominis affici? aut quis debeat esse fisis ejus desiderio?

2 *Lugubres Cantus*] In antiquis libris *lugubris* legebatur. Purus Græcismus est, quem non adverterunt docti. *Melpomene lugubris cantus*, est quod Græci dicerent, ἡ τῶν γοερῶν ἀσμάτων Μελπομένη, cum intelligunt, θεά. Latini, quia articulum non expriment, obscuritatem vitare non possunt. *Melpomene lugubris cantus*, est, *lugubris cantus dea*. 'Quære, inquit, o Melpomene, quis tandem modus futurus sit Quintilium lugendi. *Heinsius*. *Lugubres cantus*] Quernulos cantus, ad deplorandam Quintilii mortem accommodatos.

3 *Cui liquidam, &c.*] Canoram, claram, suavem, non raucam. Macrob. VI. 3. Turneb. xxvi. 36. *Pater*] Jupiter, cujus filix dicuntur Musæ ex Mnemosyne.

5 *Ergo*] Vox indignantis aut dolentis est. *Quintilium*] Nisi temporum ratio obstaret, crederem hunc Quintilium Varum fuisse, de quo supra Od. 18. Ergo alium fuisse necesse est, et eum quidem, ut arbitror, de quo Ensebius Chronic. Olymp. 189. his verbis: Quintilius Cremonensis, Virgilio et Horatii familiaris, moritur. *Torrent*. Turn. xxx. 28. *Perpetuus*] Perpetua mors occupat. [Schoenborn. 2. a m. sec. *perpetuus dolor*.]

6 *Justitiæ soror*] Egrege: est enim fides, justitiæ fundamentum, ut Cicero inquit, id est, dictorum conventorumque constantia ac veritas. Tum bene veritatem fidei et justitiæ adjungit, quarum nulla sine alia esse aut subsistere potest; Cicero Offic. lib. I.

7 *Incorrupta Fides*] Fides quæ ne-

que prece neque pretio corrumpitur. *Nudaque Veritas*] Veritas aperta, simplex ac sine fuce.

8 *Quando*] Raro aut nunquam.

9 *Occidit*] Mortuus est ille, multis bonis deplorandus.

10 *Nulli flebilior*] Auget quidem his verbis Virgilio luctum, sed paulatim labitur ad consolationem. Cum enim omnibus moriendum sit, neque quisquam ab inferis revocetur, sapientem decet dolori modum ponere. *Torrent*. [O *Virgilio Guelph*.]

11 *Tu frustra pius*] Movet cum Diis non esse pugnandum, ne pro pietate in amicum, sit impius in Deos, quorum nutu cecidit Quinctilius, non victurus unquam pro arbitrato hominis. *Cruq*. *Tu frustra pius*] Tu, quamvis pius es, in vanum poscis Deos, ut Quintilium ab inferis excitatum tibi restituant. *Creditum*] Non ita tibi concessum a Diis, ut nunquam moretur. Recte enim Lucret. lib. III. 'Vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu.' Precariam quippe vitam agimus, dantis arbitrio posituri.

13 *Quid si*] Equidem crediderim legendum, *Qui si Threicio, &c.* Propter τὸ tu frustra pius, &c. Judicet lector. *Cruq*. *Quod si Threicio*] Quod si tu blandius et delectabilius Threicio Orpheo moderere fidem, id est citharæ chordam, auditam arboribus, id est, quam arbores audiebant et sequebantur; non redeat tamen sanguis vanæ imagini, id est, animæ incorporeæ, quam Mercurius non lenis precibus (sed inexorabilis) ad revocandam fati necessitatem semel compulerit et congregaverit in animarum multitudinem, virga sua horrida, id est, caduceo; de quo vide supra Ode XII. Ad Orphei autem et Eurydices fabulam respicit, omnibus notam. [Quin si Bibl. Crit. 1820. II. 2. 581. *Thraicio Guelph*.]

[14 Schoenborn. 2. *mactare pro moderere*. Guelph. *fidem arboribus*.]

15 *Vanæ imagini*] Quid imaginem

vocet, optime intelliget, qui meminere loci illius Virgiliani lib. vi. 'Et ni docta comes tenues sine corpore vitas Admoneat volitare cavæ sub imagine formæ.' [Num...*imagini?* Schoenborn. 2.]

17 *Non lenis*] Qui non est ea lenitate, ut precibus fati nexus, et necessitatem resolvat ac rescindat. *Lenis recludere*] Genus loquendi Græcum. *Lambinus. Fata recludere*] Id est, ea quæ fato seu divina voluntate semel statuta, et jam conclusa sint, revocare ac dissolvere. *Torrent.*

19 *Durum*] Durum est talis amici mortem ferre. *Patientia*] Patiendo. Recte igitur Virgil. 'Superanda omnis fortuna ferendo est.' Et Mimographus: 'Feras, non culpes, quod mutari non potest.' [*Durum est!* codd. ap. Jaeck.]

20 *Nefas*] Non licet, vel, non est possibile, ἀδύνατον. [Schoenborn. 2. *nefas est.* Guelph. Q. est corrigere *nefas.*]

ODE XXV. ΜΕΜΠΤΙΚΗ. AD LYDIAM jam vetulam. Insultat ei, quod jam vetula merito ab amatoribus spernatur.

1 *Parcinus*] Rarius quam antea. *Junctas*] Quasi clausas.

2 *Ictibus*] Lapidum jactu. [Codex Græv. *Lactibus crebris.*]

4 *Janna limen*] Janna tua clausa est, nec a limine recedit.

5 *Quæ prius*] Quæ quidem janna crebro olim aperiebatur. *Facileis movebat*] Janna autem quo sæpius, eo facilius ac minore strepitu aperitur, cardine non ita renitente, sed facili ac obsequioso. *Torrent.*

6 *Audis minus*] Audis quotidie minus et minus vocem amatoris exclusi, dicentes: O Lydia, dormis tu longas noctes, dum ego, qui tuus sum, per eo?

7 *Me tuo longas, &c.*] Amantis verba inter gemitus et suspiria, quæ rarius audiri dicit Horatius, corrupta metreticula: per ætatem forma.

9 *Invicem mæchos*] Quos tu, inquit, florente ætate superba et arrogans amatores contempsisti, iidem te vetulam pari arrogantia ac fastu contemnent; nec flens reperies, qui amare te velint. *Mæchos* igitur καταχρηστικῶς pro quibusvis amatoribus dixit. *Torrent. Invicem mæchos*] Tu levis anus et contempta, vicissim flebis arrogantes mæchos, in solo angiportu, id est, cum fueris sola in angiportu derelicta ab amatoribus, Thracio vento bacchante magis sub interlunia. *Arrogantes*] Amatores te fastidientes.

10 *Levis*] Vilis, ac nullius pretii, utpote quæ de noctu in angiportu amatores quærat. *Solum* quoque *angiportum* vocat desertum et infrequenter, ut Virg. Georg. iv. 'Te solo in litore secum, Te veniente die,' &c. *Torrent.*

11 *Thracio bacchante*] Auget abjectissimi scorti vilitatem, quod nocte, et ea quidem frigida ac tempestuosa, nec ulla apparente luna, tam turpes, impellente libidine, conditiones in angiportis sub divo quærit, et ægre invenit. *Turneb. xxvi. 36. Thracio bacchante*] Aquilone seu Borea e Thracia furente flante. *Sub interlunium*] Paulo ante, vel, circiter interlunii tempus, quando sunt noctis tenebræ. *Plinius* vocat illud tempus 'Lunæ silentium.'

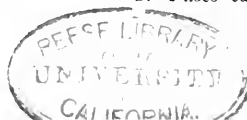
[13 *Quom tibi* Guelph. *amor et cupido* Schoenborn. 2.]

14 *Quæ solet matres*] Quæ solet equas ad libidinis furorem concitare: hinc mulieres libidinosæ dicuntur a Græcis *ἰππομανεῖς*, id est, *equæ furentes.* *Furiare*] Ad furorem et insaniam adigere. *Turneb. xix. 29.*

15 *Ulcerosum*] Circa jecur tum ulceribus madens, propter ardorem libidinis.

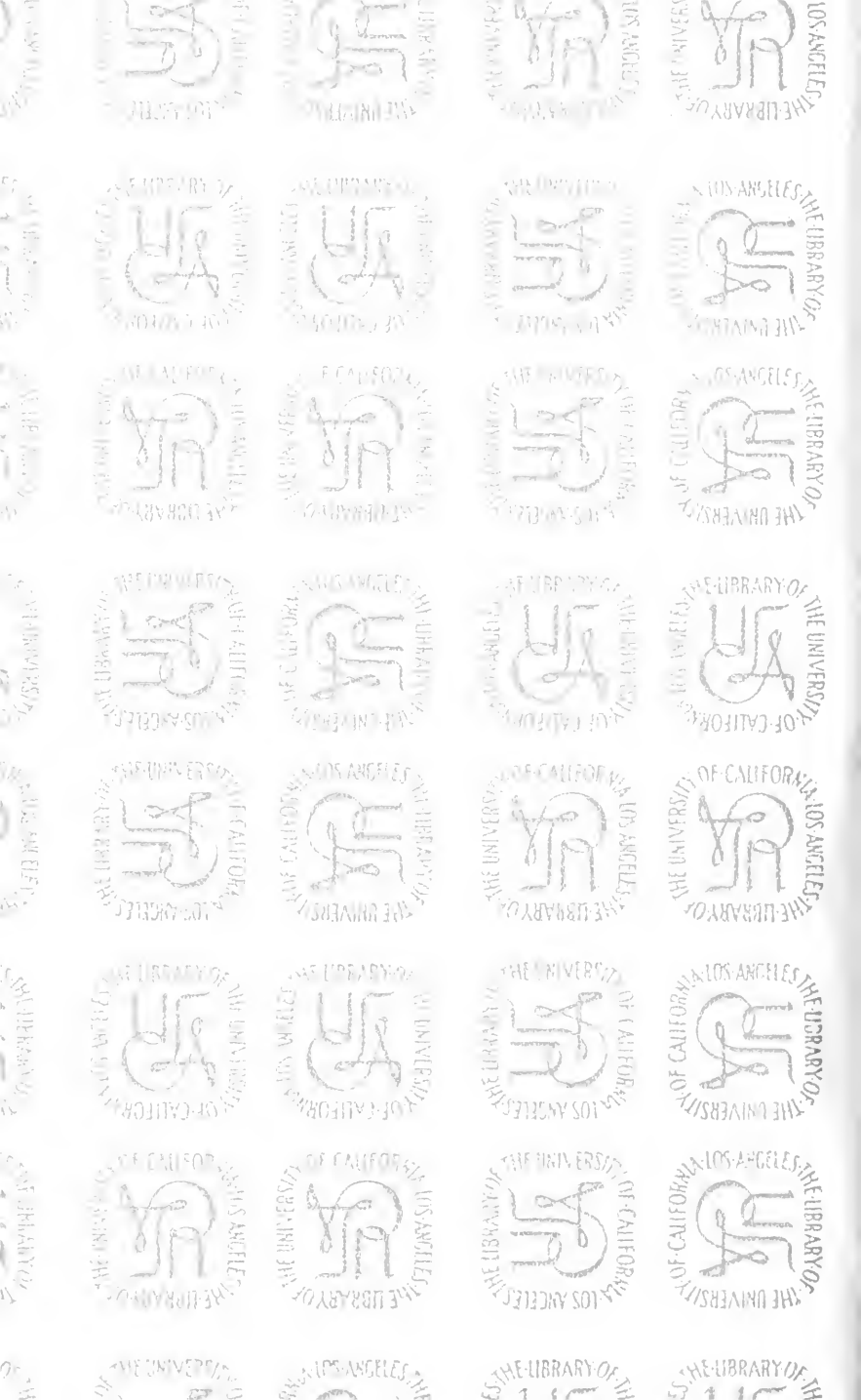
16 *Non sine questu*] Non sine quaerimonia; eo quod juvenes vetulis anteponunt puellas.

17 *Pubes edero, &c.*] Hic pullam

6B471A

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

AA 000 404 835 1

University of California, Los Angeles

L 007 184 237 1

